L 90-4
869

Latviešu kaŗavīrs pēc Otrā pasaules kaŗa

LATVIEŠU KAŖAVĪRS
PĒC OTRĀ PASAULES KAŖA

IX

Nepublicētie raksti par gūstu
dažādās zemēs un vietās
Repatrianti
Nacionālie partizāni
Latviešu sardžu un darba vienības
Latviešu kaŗavīri brīvās pasaules bruņotos spēkos
Latviešu kaŗa ziņotāji
Papildinājumi un labojumi iepriekšējām
grāmatām
Recenzijas

LATVIEŠU KARAVĪRS
OTRA PASAULES KARA LAIKĀ

I

Latvijas nacionālā armija
Latvija zem krievu okupācijas
Nacionālās armijas iznīcināšana
Apcietināšanas un deportācijas
Otra pasaules kara sākums

II

Latvija zem vācu okupācijas
Vācu civīlā pārvalde
Latviešu pašpārvalde
Pirmās latviešu militārās vienības
un to cīņas

III

Latviešu leģiona dibināšana
2. Latviešu brigādes cīņas Volchovā
Atiešana uz Veļikajas upes krastiem

IV

15. divīzija un pirmās cīņas
Robežapsardzības pulki
VI latviešu korpusa cīņas Latvijas
pierobežā
Atkāpšanās uz Latvijas robežām
Ienaidnieks atkal tuvojas Latvijas robežām

V

Latviešu karavīru cīņas Vidzemē,
Zemgalē un Kurzemē
19. divīzija kapitulē

VI

Latviešu karavīru cīņas
Vācijas telpā
Otrā pasaules kara beigu
dienas

VII

Latviešu aviācija
Latviešu karavīru papildus un
palīgvienības
Karavīru aprūpe
Latviešu Leģiona Ģenerālinspekcija
Otrā pasaules kara noslēgums

VIII

Papildinājumi un labojumi
pie pirmo septiņu grāmatu satura
Latviešu karavīri vācu gūstā
Daži vācu dokumenti
Ko angļu laikraksti rakstīja par mums?
I šķ. DZKR kavalieri
Recenzijas par pirmām septiņām grāmatām
Latviešu karavīri Sarkanās armijas dienestā
Latviešu karavīri amerikāņu gūstā

90-4
-869

LATVIEŠU KAŖAVĪRS PĒC OTRĀ PASAULES KAŖA

DOKUMENTU UN ATMIŅU KRĀJUMS

Redaktori

Alfrēds-Jānis Bērziņš un *Vilmārs Kukainis*

IX

GŪSTS: VĀCIJĀ, FRANCIJĀ, ANGLIJĀ, ITALIJĀ,
ĒĢIPTĒ, ALŽĪRĀ, PAD. SAVIENĪBĀ
REPATRIANTI
NACIONĀLIE PARTIZĀNI
LATVIEŠU SARDŽU UN DARBA VIENĪBAS
LATVIEŠU KAŖAVĪRI BRĪVĀS PASAULES BRUŅOTOS SPĒKOS
KAŖA ZIŅOTĀJI
PAPILDINĀJUMI UN LABOJUMI IEPRIEKŠĒJĀM GRĀMATĀM
RECENZIJAS

1985
DAUGAVAS VANAGU
CENTRĀLĀS VALDES IZDEVUMS

L
3
80

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA
98-5.194
030603765 7

Iespiesta
Hermann Sönksen Druckerei
2320 Plön
Eutiner Straße 48 a
Vācijā

Metimne

TU

Vai vari saskaitīt dvēseles —
par brīvu Latviju ziedotās?
Vai vari saslaucīt asinis —
par brīvu Latviju izlietās?
Vai vari salasīt asaras —
par brīvu Latviju raudātās?
Nē — mūžam nevari!
Vai vari asarās Dievu lūgt
par brīvu Latviju?
Vai vari cīņai tvert zobenu
par brīvu Latviju?
Vai vari sārtā kāpt aplaimots
par brīvu Latviju?
Jā — vari!
Ko TU dari?

IEVADVĀRDI

Daugavas vanagu centrālās valdes apgādā iznākušas sērijas „Latviešu karavīrs Otra pasaules kara laikā" 8 grāmatas un ar to licies, ka ir noslēgta dokumentācija un atmiņu krājumu publicēšana par latviešu karavīru Otrā pasaules karā un ar viņu saistītiem notikumiem.

Tomēr jau 1982. gada sākumā ASV rezerves pulkvedis Vilmārs Kukainis ierosināja domu par tāda sējuma publicēšanu, kas aptvertu latviešu karavīra gaitas pēc Otrā pasaules kara, it sevišķi brīvās pasaules valstu dienestā. Šai domai atsaucās DV centrālās valdes apgāda vadītājs un DV ģenerālsekretārs Alfrēds-Jānis Bērziņš un uz DV priekšnieka Jāņa Frišvalda lūgumu jau 1982. g, 25./26. jūlijā, Halifaksā, Anglijā notiekošā DV centrālās valdes sēdē nāca ar konkrētu grāmatas satura schēmu.

Pēc pārrunām DV centrālā valde nolēma izdot turpinājumu sērijai par latviešu karavīru, jauno grāmatu nosaucot „Latviešu karavīrs pēc Otrā pasaules kara", par redaktoriem aicinot Alfrēdu-Jāni Bērziņu un Vilmāru Kukaini.

Līdz ar šo lēmumu radās iespēja nevien pabeigt iesāktos aprakstus par latviešu karavīriem gūstā, bet tiem pievienot ziņas par nacionālo partizānu darbību.

Lai pilnīgi apskatītu to 40 gadu ilgo laika sprīdi, kas pagājis no Otrā pasaules kara beigām, šinī grāmatā daudz plašāk kā jebkur citur sistēmatiski apskatītas latviešu karavīru gaitas sardžu un darba vienībās, tāpat kā brīvās pasaules valstu bruņotos spēkos.

Šis darbs tagad ir paveikts un to nododam latviešu sabiedrībai kā papildinājumu par latviešu karavīra gaitām.

Mēs pateicamies visiem, kas šīs grāmatas tapšanu ir atbalstījuši gan ar rakstiem, gan padomiem, bez kuriem tā nekad nebūtu kļuvusi īstenība.

Alfrēds-Jānis Bērziņš
Vilmārs Kukainis

Viens no šīs grāmatas redaktoriem Alfrēds-Jānis Bērziņš, dz. 1920. g. 14. febr., Popē, Latviešu leģiona vltn., cīnījies Otrā pasaules kaŗā pie Ļeņingradas, Volchovā, Vidzemē un Kurzemē. Sešreiz ievainots. Apbalvots ar Dzelzskrusta II un I šķiru, trieciena nozīmi sudrabā, ievainošanas nozīmi zeltā un ierakstu vācu armijas goda sarakstos.

Darbojas latv. sabiedrībā, visvairāk DV organizācijā, kuŗā ir kopš 1951. g. DV centrālās valdes loceklis, kopš 1956. g. DV ģenerālsekretārs.

I
GŪSTS

VISPĀRĒJAIS PĀRSKATS PAR LATVIEŠU KAŖAVĪRU GŪSTU

Par latviešu kaŗavīru nokļūšanu un gaitām kā sabiedroto, tā padomju armiju gūstā, ir jau diezgan plaši apskatīts „Latviešu kaŗavīrs Otrā pasaules kaŗa laikā" mazāk 7. grāmatā, bet jo plaši serijas 8. grāmatā. Tāpat par Cēdelgemas gūstu plaša nodaļa ir „Laiks, Telpa, Ļaudis" 1. grāmatā.

Tāpēc šai sējumā tiek minēts tikai vispārējais stāvoklis par latviešu kaŗavīru gūsta gaitām dažādās zemēs un atsevišķās apakšnodaļas vietās, notikumi, pašdarbība, kas agrāk, pa lielākai daļai, nekur nav publicēts.

Lai gan latviešu kaŗavīriem bija solīts tos iesaistīt tikai cīņā pret bolševismu, tomēr bija gadījumi, kad tie nokļuva arī Rietumu frontēs, sevišķi gaisa spēku palīgi, armijas izpalīgi uc. Tā arī gūstā viņi nokļuva gan pie angļiem, amerikāņiem, frančiem, gan arī krieviem.

Nonākšana gūstā. Līdz 1944. gada beigām latviešu gūstekņu skaits bija niecīgs. Tas strauji pieauga, kad fronte tuvojās Vācijas robežām, vai kaŗa darbībai jau notiekot Vācijas territorijā.

Italijā latvieši, skaitā ap 500, gūstā nonāca aprīlī vai maija pirmajās dienās, vēlāk daudzus nosūtīja uz Afriku.

Pēc kapitulācijas 8. maijā Francijā atradās ap 1200 latviešu karavīru, vēlāk šis skaits vēl ievērojami pieauga, kad amerikāņi tos kopā ar vāciešiem atveda un nodeva frančiem dažādiem darbiem.

Lielākā daļa latviešu karavīru gūstā nonākšanu tomēr piedzīvoja Vācijas territorijā. Latviešu vienības mēģināja, cik vien iespējams, atrauties no austrumu frontes un doties uz rietumiem, lai padotos rietumu sabiedrotiem. Te pieminami — 15. div. 33. gren. pulks (plkv. Januma), kas padevās jau 1945. g. 27. aprīlī amerikāņiem Giterglikas (Güterglück) tuvumā.

Latviešu leģioona ģenerālinspektors ģen. R. Bangerskis ar pavēli nr. 3, 29. aprīlī paziņoja, ka latviešu karavīri Vācijā atbrīvoti no viņu līdzšinējām saistībām, iesakot viņiem doties uz amerikāņu, angļu un franču ieņemtajām joslām. Tā laikā no 2.—6. maijam liela daļa 15. divīzija un būvpulki padevās pie Šverīnas (Schwerin) amerikāņu gūstā. Citas latviešu vienības piedzīvoja kapitulāciju Vismaras (Wismar) un Magdeburgas (Magdeburg) apkārtnē. Tā līdz 9. maijam bez ierunām bija kapitulējusi visa vācu armija arī Dānijā, Holandē, Norvēģijā, Čechoslovakijā, Austrijā un Dienvidslavijā.

Gūsta sākums un gūstekņu skaits. Gūstekņu sadalīšanu iespaidoja 3 līgumi, vai norunas:

1. Jau 1942./43. gadā amerikāņi un angļi bija vienojušies, ka iegūtos gūstekņus sadalīs savstarpēji 50:50.

2. 1944. g. 23. decembrī ASV noslēdza ar Franciju darba spēka līgumu, ka ASV Francijas valdībai nodos 1,5 milj. vācu kara gūstekņu Francijā izdarīto kara postījumu novākšanai un saimnieciskai atjaunošanai.

3. Starp rietumu sabiedrotiem (ASV, Angliju) un Pad. Savienību pastāvēja noruna, ka vācu karaspēka daļām jādodas tā karaspēka gūstā, pret kuru tas kā pēdējais cīnījies.

Jaltas nolīguma slepenais protokols par uz Pad. Savienību piespiedu repatriāciju principā neattiecas uz Baltijas valstu pavalstniekiem.

Karam beidzoties sabiedroto gūstā nonāca ap 7 615 000 vācu armijas piederīgie.

Pēc norunas 1945. gada maija beigās un jūnija sākumā tos sadalīja angļi un amerikāņi uz pusēm.

Angļi no amerikāņiem pārņēma visus gūstekņus Magdeburgas iecirknī, to starpā plkv. Oša grupu Ludvigslustē (Ludwigslust). Šverīnas gūstekņus arī daļēji gūstā bija saņēmuši amerikāņi. Magdeburgas un Vismāras apgabali jūlijā tika nodoti krievu pārvaldei. 12. jūnijā angļu pārvaldē pārgāja Reinbergas (Rheinberg) plkv. Januma grupa, Vikratbergas (Wickrathberg) un Biderichs (Büderich) t.s. „Reinas pļavu nometnes" (Rheinwiesenlager). Līdz septembrim angļu pārvaldē pārgāja arī citas amerikāņu gūstekņu nometnes, kas atradās angļu okupācijas zonā, saņemot nedaudz vēl no ame-

rikāņu zonas nometnēm. Līdz ar to izmaiņas starp amerikāņiem un angļiem bija noslēgtas.

Tā 1945. g. septembrī angļu gūstā atradās apm. 20 400 latviešu karavīru. Gūstekņu nodošana frančiem sākās jau 1945. g. 22. februārī (1. akcija). Latviešu karavīru franču gūstā, galvenokārt, nonāca ar 2., 3. un 4. nodošanas akciju. 2. akcijā — jūnijā/jūlijā, frančiem nodeva karavīrus no lielajām Vācijas nometnēm. Tā 10. jūnijā franči pārņēma sekojošas nometnes, kuŗās bija paprāvs skaits arī latviešu: Sinzing, Andernach, Siershahn, Dietersheim, Koblenz, Dietz. 3. akcijā — 25. jūnijā, franči no amerikāņiem pārņēma: Rennes, Chartes un Le Mans nometnes Francijā, kur abās pirmajās bija latvieši. 4. akcijā franči no amerikāņiem pārņēma: Cherbourg, Epinal, Sarralbe nometnes, kuŗās visās bija latvieši. Frančiem pārņemot varu savā okupācijas joslā Vācijā, viņu rokās nonāca arī visas šī apgabala amerikāņu gūstekņu nometnes. Franči no amerikāņiem pārņēma vismaz 2400 latviešu karavīrus.

Rietumu sabiedroto noruna ar krieviem skāra tikai tos latviešus, kas kapitulēja Čechoslovakijas telpā. Arī te lielai daļai „Heeresgruppe Mitte" ģen. Šernera (Schörner) vadībā izdevās sasniegt amerikāņu līnijas. Amerikāņi tos internēja un vēlāk izdeva krieviem. Kopā ar viņiem šo izdošanu piedzīvoja arī latvieši. Šo norunu ar krieviem angļu virspavēlnieks Montgomerijs savā frontes daļā neizpildīja un visus savus gūstekņus izvāca uz savu joslu. Tas izraisīja vislielākos krievu protestus. Šī rīcība paglāba vismaz 700 000 vācu karavīrus no krievu gūsta, to starpā arī daudzus latviešus.

Gūstekņu tiesiskais stāvoklis. Bezierunu kapitulācija slēpa sevī zināmas īpatnības attiecībā uz gūstekņu statusu. Tā amerikāņi un angļi uz visiem vācu armijas piederīgiem, kuŗus gūstā saņēma kapitulācijas laikā, vai pēc tam, neattiecināja 1929. gada Ženevas konvenciju par kara gūstekņiem. Tā formāli izšķīra 3 gūstekņu grupas:

1. Kara gūstekņi (POW — Prisoner of War), kuŗus aizsargāja Ženevas konvencija. Šai grupā ieskaitīja visus, kuŗus sagūstīja pirms vispārējās kapitulācijas: 2. maijā — Italijā, 5. maijā Montgomerija frontes iecirknī (Ziemeļvācijā, Dānijā, Holandē) un 8./9. maijā visās pārējās frontēs, kopā apm. 4 200 000 vīru.

2. Atbruņotās ienaidnieka vienības (DEF — Disarmed Enemy Forces). Te ietilpa visi vācu karavīri, kas ieročus nolika pēc kapitulācijas Vācijas territorijā, vai kuŗus pēc gūstā saņemšanas neizveda no Vācijas.

3. Kapitulācijas gūstekņi (SEP — Surrendered Enemy Personal). Tie bija tādi, kas gūstā nonāca kapitulācijas laikā un atradās ārpus Vācijas (Austrijā, Italijā, Holandē, Dānijā, Norvēģijā).

Vēlāk DEF grupas nešķiroja, bet uz abām grupām tomēr neattiecināja Ženevas konvenciju. To kopskaits bija ap 3 400 000.

Gūstekņu pārzināšana prasīja milzīgu pārvaldes aparātu un tāpēc pirmajos pēckara mēnešos lielu daļu gūstekņu atlaida bez sevišķām atlaišanas papīriem. Ja arī tiešos dzīves apstākļos starp grupām lielas atšķirības nebija, tad svarīgākā tomēr palika — proti, ka 1. grupu — konvencijas gūstekņus nevarēja norīkot darbos un līdz ar to tos nevarēja izdot frančiem, beļģiem, holandiešiem, kamēr ar DEF un SEP grupām to varēja darīt. Tas kļuva daudziem liktenīgs, jo franču apiešanās ar gūstekņiem bija zem katras kritikas. SEP gūstekņi līdz 1946. gada jūlijam strādāja bez atlīdzības. Pēc Ženevas konvencijas gūstekņus ir aizliegts iesaistīt mīnu novākšanā, bet ar DEF un SEP gūstekņiem to darīja. Starptautiskais Sarkanais krusts neatzina šādu gūstekņu šķirošanu. Sevišķi Francijā gūstekņus iesaistīja mīnu novākšanas un spridzināšanas komandās, mazāk angļu joslā.

Latviešu karavīrus vairumā ieskaitīja DEF grupā, bet Dānijā (15. Div. apmācības un papildinājumu btl., veselības rotu) esošās SEP kategorijā. Tā vairums latviešu nebija aizsargāti ar Ženevas kara gūstekņu konvenciju.

Visvairāk latviešu karavīru likteni iespaidoja viņu tautība. Ja gūstā nonākot pieprasīja nevācu statusu, tad tos no vāciešiem nodalīja un novietoja speciālos novietojumos vai speciālās nometnēs. Nonākšana tādā speciālā atsevišķā nometnē varēja stāvokli mainīt gan uz labo, gan slikto pusi.

Amerikāņi, mazāk angļi, pielietoja 3 pārbaudes:

1. Noteica gūstekņu katēgoriju, 2. — gūstekņu tautību/pavalstniecību, 3. ja bija nevācu tautība, tad pārbaudē piedalījās gūstekņa uzdotās pavalstniecības zemes pārstāvji, latviešu gadījumā krievu repatriāciju komisiju locekļi. Šo gūstekņu vidū tad krievi varēja brīvi aģitēt.

Pēc papildinājumu un veselības rotu pārsūtīšanas uz Vāciju, Dānijā gūstā palika ap 100 latviešu karavīru, kuŗi bija iesaistīti, galvenokārt, speciālu uzdevumu komandās. Viņus no gūsta atlaida tikai 1947. g. martā/aprīlī.

Norvēģijā, galvenokārt Svelvinā (Svelvin) kapitulēja ap 160 latviešu karavīru. Viņus 1945. g. vasarā kopā ar vāciešiem nosūtīja uz Brēmeni, Vācijā.

Italijā no kopskaita — 500, daļu atlaida 1946. g. pavasarī/vasarā. Pēdējos kopā ar Ēģiptes gūstekņiem — 1947. g. pavasarī.

Anglijā latviešu gūstekņu skaitu varēja vērtēt ne vairāk par 30. Viņus atlaida 1946. gadā.

Holandē arī bija nedaudz latviešu karavīru gūstekņu, kas bija iekļauti darba vienībās.

Austrijā bija ap 20, atlaida 1946. gadā.

Gūstekņu dzīves apstākļi nometnēs bija ļoti dažādi: no pārticīgas dzīves līdz tādām, kur knapi varēja dzīvību „izvilkt", kā, piem., nometnēs pie Marseļas (Marseille) un Šatru uc. franču nometnēs.

Latvieši bieži gūsta nometnēs bija pakļauti vāciešiem, kas latviešiem nebija labvēlīgi. Apiešanās ar latviešu karņa gūstekņiem tāpat bija ļoti dažāda, starp nometnēm ļoti atšķirīga.

Internētie karavīri Zviedrijā. Pēc kapitulācijas zviedri internēja 2998 bij. vācu armijas piederīgos, to starpā 147 latviešus, kuŗi no Bornholmas (Dānijā) un Kurzemes bija Zviedrijā meklējuši patvērumu. Zviedri, kaut skaitījās neitrāla valsts, sekoja krievu norādījumiem un gūstekņus izdeva tai valstij, pret ko viņi bija cīnījušies. Tā zviedri internētos karavīrus izdeva Anglijai, Pad. Savienībai un pat Polijai. Krieviem zviedri 1946. g. 25. janvārī, Treleborgā nodeva 130 latviešu karavīrus. (Vārdisks saraksts publicēts „Latviešu karavīrs Otra pasaules karņa laikā — VII sējumā).

Latviešu meitenes/sievietes internējumā. Par latviešu meitenēm/sievietēm Otrā pasaules karā ir maz ziņu, bet vēl trūcīgākas šīs ziņas ir par viņu gūsta laiku. Pēc tām var spriest, ka Francijā, Italijā, Beļģijā un Vācijā apm. 160 latvietes (galvenā kārtā gaisa spēku palīdzes) nonāca internējumā resp. gūstā.

AMERIKĀŅU KARŅA GŪSTEKŅU NOMETNES, KUŖĀS ATRADĀS LATVIEŠI:

Vācijā

1. Aalen
2. Adelsdorf
3. Altstadt
4. Andernach
5. Ansbach (2 nometnes)
6. Altötting
7. Auerbach
8. Augsburg
9. Babenhausen
10. Bad Aibling
11. Bad Brückenau
12. Bad Kreuznach
13. Bad Mergentheim
14. Bamberg
15. Bernreut
16. Bingen-Büdelsheim
17. Bingen-Dietersheim
18. Brockberg
19. Buchenbüle
20. Burghausen
21. Dachau (2 nometnes)
22. Darmstadt
23. Deggendorf
24. Dieburg
25. Diez
26. Ebingen
27. Erding
28. Fischbach
29. Flossenburg
30. Förrenbach
31. Forsbach
32. Frankfurt (am Main)
33. Fürstenfeldbruck
34. Fürth
35. Garmisch-Partenkirchen (2 nometnes)
36. Gars (am Inn)
37. Giessen
38. Grafenwöhr
39. Greussen (Bayreuth)
40. Hammelburg
41. Hasfurt
42. Heidesheim
43. Heilbronn
44. Herrsching
45. Hersbruck
46. Hersfeld

47. Hof
48. Hohen-Schwangau
49. Ingolstadt
50. Ipsheim
51. Karlsruhe
52. Kaufbeuren
53. Kahl
54. Koblenz-Lützel
55. Kornwestheim (2 nometnes)
56. Kronach
57. Landshut
58. Langlau
59. Langwasser (bei Fischbach)
60. Ludwigsburg (2 nometnes)
61. Mainburg
62. Mannheim (2 nometnes)
63. Marburg
64. Memmingen
65. Mittenwald
66. Münchberg
67. Neuötting
68. Niederroden
69. Nürnberg
70. Obernau
71. Oberornau
72. Ochsenfurt
73. Plattling
74. Pöcking
75. Possenhofen
76. Regensburg
77. Rheinberg
78. Riedenburg
79. Riegsee
80. Rothenheim
81. Schweinfurt
82. Siershahn
83. Sinzig
84. Sonthofen
85. Sulzbach
86. Straubing
87. Stuttgart (2 nometnes)
88. Treysa
89. Ulm
90. Vilshofen
91. Waldhof (Mannheim)
92. Weiden
93. Werneck
94. Wicklesgreth
95. Wiesbaden
96. Winkl (Berchtesgaden)
97. Wöllershof
98. Würzburg
99. Ziegenhain
100. Zirndorf
101. Zondorf (Passau)

Francijā

1. Balbec
2. Chartres
3. Cherbourg
4. Compiegne (Attichy)
5. Croutoy (Compiegne/Attichy)
6. Longeville-les-Saint-Avold
7. Mailly-le-Camp
8. Matseille
9. Mulsanne
10. Rennes (2 nometnes)
11. Saint-Avold
12. Sarralbe
13. Stenay
14. Strasbourg
15. Thoree-les-Pins

Beļģijā

1. Namur

Italijā

1. Aversa
2. Bari
3. Napoli

Austrijā

1. Braunau (am Inn)
2. Hallein
3. Hintersee
4. Salzburg

Čechoslovakijā

1. Belzen

Vācijā

(vēlākā krievu okupācijas zonā)

1. Frankfurt a.d. Oder
2. Ludwigslust
3. Rhena

ANGĻU KARA GŪSTEKŅU NOMETNES, KURĀS ATRADĀS LATVIEŠI:

Vācijā

1. Bad Schwartau
2. Bremen
3. Delmenhorst (2 nometnes)
4. Dettum
5. Eselheide
6. Falingbostel
7. Gemünd
8. Gifhorn
9. Goslar
10. Göttingen
11. Gremsmühlen (Malente)
12. Grossenbrode
13. Hagenau
14. Hammah
15. Heide
16. Timmendorf
17. Kiel (2 nometnes)
18. Korbach
19. Langeoog
20. Lemgo
21. Lübeck (4 nometnes)
22. Mölln (Muna)
23. Munster
24. Naumburg
25. Neuengamme
26. Neumünster
27. Neukirchen
28. Neustadt (Holstein)
29. Puttlos
30. Rendsburg
31. Rheinberg
32. Sandbostel
33. Senne I
34. Travemünde
35. Vehlen
36. Wasserkrug (Himmelpforten)
37. Watenstedt
38. Weseelburen
39. Westerbur
40. Westertimke
41. Wildeshausen

Austrijā

1. Klagenfurt

Italijā

1. **Napoli**
2. **Rimini**

Beļģijā

1. Vilvoorde
2. Zedelgem

Anglijā

1. Bristol (nometne nr. 124)
2. Newlands Corner (nometne nr. 906, krievu repatriācijai)

Ēģiptē

1. Fanara(POW Camp 380)

Dānijā

1. Kolding

FRANČU KARA GŪSTEKŅU NOMETNES, KURĀS ATRADĀS LATVIEŠI:

Francijā

1. Aix-les-Bains
2. Baccarat
3. Barlin
4. Brumath
5. Camp d'Auvours
6. Campo de Novel-Annecy
7. Camp du Larzac
8. Cherbourg
9. Clermont-Ferrand
10. Dieppe
11. Dijon
12. Epinal
13. Feyzin
14. Grenoble
15. Haguenau
16. Labouheyre

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA
98-5.194

17. Lamballe
18. Laon
19. La Roche-sur-Yon
20. Lens
21. Les Defens-Chateauroux
22. Le Vernet
23. Luneville
24. Lyautey
25. Metz
26. Montoir- de-Bretagne
27. Montpellier
28. Mulhouse
29. Mulsanne
30. Mutzig
31. Noisy-le- Sec
32. Orleans
33. Quiery-la-Motte
34. Rennes (2 nometnes)
35. St-Avold
36. St-Etienne
37. St-Fons
38. St-Germain-la-Peterie
39. St-Medard-en-Jalles
40. Saleux
41. Sarralbe
42. Ste-Marthe/Marseille
43. Strasbourg
44. Thoree-les-Pins
45. Valence

Alžīrijā

1. Alma
2. Medea
3. Sidi-bel-Atbes
4. Sidi-Ferruch

Vācijā

1. Andernach
2. Bad Kreutznach
3. Bingen-Biedelsheim
4. Bingen-Büdelsheim
5. Bingen-Dietersheim
6. Diez
7. Heidesheim
8. Koblenz-Lützel
9. Lindau
10. Neustadt an der Weinstraße
11. Ravensburg
12. Siershahn
13. Sulzbach
14. Tuttlingen

SLIMNĪCAS, KURĀS PĒC KAPITULĀCIJAS INTERNĒJUMĀ ATRADĀS LATVIEŠU KARAVĪRI:

Amerikāņu internējumā

Vācijā

1. Amberg (2 slimnīcas)
2. Ammerland
3. Ansbach
4. Bad Wörishofen
5. Bayreuth
6. Briesenhofen
7. Dieburg
8. Ebersbach
9. Engelsberg
10. Fulda
11. Garmisch-Partenkirchen
12. Herborn
13. Herrsching (Ammersee)
14. Hof
15. Hohen-Schwangau
16. Langenau/Ulm
17. Ludwigshafen
18. Marburg
19. Memmingen
20. München
21. Neudattelsau
22. Nürnberg
23. Oberschneiding
24. Regensburg
25. Rosenheim
26. Sonthofen

27. Straubing
28. Traunstein
29. Trossingen
30. Weingarten
31. Wöllershof

Austrijā

1. Hallen
2. Salzburg

Anglu internējumā

Vācijā

1. Bad Meinberg (2 slimnīcās)
2. Bad Pyrmont
3. Bad Rothenfelde
4. Bad Wildungen
5. Bremen
6. Cuxhaven
7. Delmenhorst
8. Dettum
9. Eckernförde
10. Flensburg (4 slimnīcās)
11. Glückstadt
12. Goslar (3 slimnīcās)
13. Göttingen
14. Grossenbrode
15. Gütersloh
16. Hage
17. Hameln
18. Heiligenhafen
19. Hohenfelde
20. Horumersiel
21. Jesterburg
22. Immendorf
23. Iserlohn
24. Itzehoe
25. Kappeln
26. Lengerich
27. Lübeck (2 slimnīcās)
28. Malente
29. Münster
30. Mürwick (2 slimnīcās)
31. Neumünster
32. Osnabrück
33. Ratzeburg (2 slimnīcās)
34. Rendsburg
35. Rinteln
36. Rothenburg (bei Hannover)
37. Schleswig (2 slimnīcās)
38. Vechta

Beļģijā

1. Oostende

Austrijā

1. Feldkirch

Amerikāņu gūstā:

VECAIS KAŖAVĪRS

Pēteris Aigars

Draugi, es dzeru, bet nereibst...
Glāze plokas, bet mute sausa,
Un nakts kā gliemezis gausa.
Atmiņā atkal deg dienas,
Kad cerību nebija trūcis,
Kad bija vēl šķiršanās, cīņas un brūces...

Un tad kritām gūstā — samīti, apsmieti, šausti,
Bet nesalauzti.

Pa desmitiem mētelis,
Pa pieciem krekls...
Mēs jaudām, cik uzvaras tikums sekls,
Bet zvērējām stāvēt cits pie cita —
Kā brāļi, kas krita.
— — — — — — — — — — — — —
Ak mani draugi,
Bērzi pie kapiem aug šmaugi —
Pie Volchovas, Džūkstes un Saldus.

Atvairiet maldus,
Aizmetiet visu, kas žņaudz,
Visus graustus, — cik daudz
To sakrājies svešuma gados.

Bads lai nāk rados,
Slāpes lai kaltē mēli,
Tikai nezaudēt kvēli!

Aizdariet skaļruņu rīkles,
Pārtrauciet sambu pusē,
Lai plēšenes klusē,
Lai klusums ap mums auž tīklus!

Būsim atkal, kā bijām,
Kad nāvi ieraudzījām.

A. Grava

MANAS GŪSTA GAITAS

Pēc ievainošanas 1945. g. 3. martā, kādā Pomerānijas ciemā, pēc 15 dienām nonācu Heksteras (Hoexter), Vestfālē, kaŗa lazaretē.

Heksteras pilsētu amerikāņi ieņēma ar kauju 6. aprīlī. Slimnīcu, kādu puskilometru no pilsētas, nākamajā dienā pārņēma viens vienīgs amerikāņu seržants. Pēc dažām dienām piebrauca smagās mašīnas un visus puslīdz apārstētos kaŗavīrus aizveda uz Detmoldu. Tur mums lika piegādāt pārtiku gūstekņu transportiem, kas gāja caur pilsētu. Gara stāvoklis visiem bija priecīgs, līdz otrās dienas vakarā mūs aizveda uz Bīlefeldu un neēdušus ielaida kādā gūstekņiem pieblīvētā pagalmā, kam apkārt bija sargu torņi ar ložmetējiem.

Nakts bija auksta. Rītu sagaidījām lielā barā, stāvēdami kājās un spiezdamies viens pie otra siltuma dēļ. Izsalkuši sakāpām atkal mašīnās un devāmies tālāk uz rietumiem. Bet vēl vienmēr dzirkstēja humors, prieks par kaŗa beigām un atbrīvošana likās tikai dažu dienu jautājums. Apsardzība gandrīz nekāda un melnās rases šoferi likās vairāk nobijušies kā sagūstītie vācieši. Pārbraucot Reinas tiltam, acīm pavērās neticams skats. Cik tālu vien acis sniedza, gūstekņu tūkstoši, kā lopi klajā laukā. Tā bija Reinbergas (Rheinberg) nometne. Ieejot pa vārtiem, vēl gribējās domāt, ka ir notikusi kļūda, ko kādam tuvākā laikā ir jālabo.

Mūs izkratīja un piepūta ar utu pulveri. Pārtika šai dienai nebija vairs paredzēta. Izsalkums lika sevi manīt, bet to darīja arī iepriekšējā negulētā nakts; pieplaku zemei un gaidīju rītu.

Nometne sastādījās no vairākiem aplokiem, skaitā, varbūt, ap 20. Aplokus veidoja ap 3 metru augsta dzeloņstiepuļu sēta un tie nesaskārās. Starp aplokiem bija ap 3 metru plata stiga vai arī ceļš. Katrā aplokā bija ap 5000līdz 20 000 gūstekņu. Iekārtojums visām vēlākām nometnēm bija aptuveni tāds pat, tikai iemītnieku skaits mazāks. Egils Kalme savā grāmatā *In the Shadow of Freedom* apraksta šo nometni jūnijā, kad tā bija jau nodota angļiem. Aprīlī tai vēl nebija ārējā žoga, jo nometne vēl auga. To ierobežoja tikai dzeloņstiepļu rituļi un 3 metru aizliegtā josla. Izbēgšana likās nieka lieta, jo sargu bija maz un tie paši naktīs sildījās pie ugunskura. Bet kādēļ bēgt, ja likumīga atgriešanās dzīvē ir gaidāma tuvākajās dienās? Klīda baumas, ka aploki otrajā pusē jau tukšojas un tas mums varēja nozīmēt tikai atbrīvošanu.

Gūstekņi turējās kopā simtnieku grupās pārtikas saņemšanai. Laukumu no rīta pārdalīja ar dzeloņstiepulēm uz pusēm, atstājot vārtus, kur pieveda pārtiku. Noskaitīja 100 gūstekņu, iedeva nomērīto devu un ielaida otrajā pusē, lai tālāk dala paši. Produkti bija labas kvalitātes, bet ļoti pieticīgā

daudzumā: biskvīti, konservētas pupiņas, burkāni, zirņi, gaļas un sakņu sajaukums (hash), piena un olu pulveris un citi ikdienišķi amerikāņu armijas produkti. Reizēm bija arī produkti, kas normāli nav patērējami bez vārīšanas, kā, piem., makaroni, auzu pārslas un kafija. Vienīgais kurināmais bija uzturvielu iepakojums, bet kastēm bija lielāka vērtība kā aizsargam pret vēju un lietu.

Kam bija sapogājamās teltenes, tie sametās kopā un jutās puslīdz sausi un silti. Kam tādu nebija, tie rakās zemē. Aprīlis bija auksts un lietains. Mana no slimnīcas līdzpaņemtā bagātība bija daži gabali Holandes ziepju, dvielis un vairākas paciņas cigarešu. Ziepēm gūstā nebija vērtības. Lietus laikā sedzos ar dvieli, to nogriezu un sedzos atkal. Vēlāk par cigaretēm nopirku pulksteni un to caur žogu iemainīju pret vecu nodilušu segu.

Vakarā rakām bedres. Zeme bija smilšaina, rakšana ar konservu bundžu viegla. Gulējām sēdus, sedzoties ar kādu apģērba vai papes gabalu. Bedres viegli iebruka. Nometnes vācu personāls mūs brīdināja nerakties par dziļu, jo visā nometnē katru jaunu dienu ap 20 cilvēku nāvi sagaidot pašu izraktos kapos. Tāpat kā kauju dienās, kaŗavīri vēl joprojām uzticējās zemei kā savas dzīvības sargam.

Tiku citā aplokā, kur bija jau grupa latviešu. Viens man piedāvāja patvērumu zem sava meteļa un drīz pēc tam ieguvu jau pieminēto segu. Tupot dubļos divatā, jutāmies gandrīz kā Ķemeru kūrortā. Gūstekņi pulcējās ap tautībām. Latviešu sanāca ap 600. Tikai nedaudziem gaitas uz amerikāņu gūstu bija, līdzīgi manējām, gājušas caur kaŗa slimnīcu. Lielākā daļa bija jaunāko (1926—28) un vecāko (1906—14) gadu gājumu gaisa spēku izpalīgi, kas bija nokļuvuši gūstā no savām dienesta vietām — Gardelegenas, Zachavas uc. lidlaukiem. Viena daļa bija 1944. g. rudenī strādājusi ražas novākšanas darbos Holandē, citi dažādos lidlauku apkopšanas un labošanas darbos. Latviešu grupā nebija neviena virsnieka, bet tādu, ar retiem izņēmumiem, nebija arī starp vāciešiem. Virsniekus jau pašā sākumā novietoja atsevišķi. Kaut kur tālāk bija sieviešu aploks, kur bija arī dažas latviešu meitenes. Kontakts ar viņām mums bija īslaicīgs un tāls.

Leģionāru gūstekņu vidū bija maz. Īpaši jāpasvītro, ka leģionāri pret amerikāņiem nekur nekaŗoja un rietumos atradās tikai ievainojumu vai komandējumu dēļ vai arī „paši uz savu roku". Smagāk ievainotajiem ārstēšana turpinājās arī gūstā. Tikai viņu gaitas gāja kopā vairāk ar attiecīgajām vāciešu grupām, kur nacionālajai piederībai varēja būt tikai sekundāra nozīme.

Kādai latviešu grupai pirmie apsargi bija atbrīvotie krievu gūstekņi, kas izturējās rupji un gūstekņus aplaupīja. Pēc sūdzībām amerikāņiem gūstekņi dabūja savas mantas atpakaļ, bet citur paši amerikāņi arī nebija daudz labāki. Nonākot gūstā, daudziem bija jāšķiras no pulksteņiem, gredzeniem

un godazīmēm, bet nometnēs tādas lietas vairs nenotika. Katrā nometnē gan par jaunu gūstekņus izkratīja, meklējot, galvenokārt nažus. Citādi kontakts ar amerikāņiem bija ļoti maz. Amerikāņu administrācijas izturēšanos pret gūstekņiem var apzīmēt par pieklājīgu, korrektu un ļoti atturīgu. Aplokos bija vācu personāls, kuŗa priekšnieks, nereti, bija SS virsnieks, kas bija gūstā pavadījis jau ilgāku laiku un iemantojis vajadzīgo uzticību. Vācu personāls ieturēja attālumu starp sevi un pārējiem gūstekņiem. Dzīve aplokos bija brīva un bezdarbīga. Stāstījām viens otram savas gaitas un zīlējām nākotni.

Pieveda stabus un dzeloļstiepules. Uzcēla torņus un uzlika starmešus. Un līdz ar to iespējām izbēgt zuda arī cerības uz drīzu atbrīvošanu. Gūstekņus reģistrēja, sanumurēja un nosūtīja uz citiem aplokiem. Kārtība uzlabojās. Un bija jūtams, ka daži aploki jau tukšojas.

Jau no paša sākuma dažādās tautības pulcējās ap saviem karogiem. Pēc reģistrācijas iedalījumu pa tautībām pieņēma arī amerikāņi. Bet kamēr tautībām pašām nolūks bija atšķirties no lielās vācu masas, cerība uz kādām privilēģijām vai drīzāku atbrīvošanu nepiepildījās, jo amerikāņu plānos bija galvenais — repatriācija.

Amerikāņiem, atšķirībā no frančiem vai krieviem, nebija nekādu īpašu nolūku izmantot gūstekņus kā darba spēku uz ilgāku laiku. Dažās aprindās bija gan izteikta tieksme sodīt SS piederīgos, paturot tos gūstā pat līdz 20 gadiem. Šādas idejas gūstekņiem neslēpa, bet virsroku tās arī neieguva. Atbrīvošana sākās jau tūlīt pēc kaŗa beigām: priekšroku deva invalidiem un nepilngadīgiem; kā pēdējie atlaižamo rindā bija paredzēti SS virsnieki.

Ārzemnieku repatriācija bija paredzēta samērā īsā laikā un sakaņā ar attiecīgo valstu valdībām. Bet gludi plānoto procesu sarežģīja tautību un pavalstniecību konflikti un austrumu valstu pilsoņu atteikšanās atgriezties savās agrākajās dzīves vietās. Situācija prasīja polītiskus lēmumus.

Paziņojums par repatriāciju radīja satraukumu latviešu vidū. Nekāda izteikta spiediena gan nebija, tikai kāds uzbāzīgs mājiens, ka tāds varētu nākt. Dzīvās debatēs pagāja kāda nedēļa, līdz maija beigās mūs un citus nevācu gūstekņus salika gaŗā vilcienā braucienam nezināmā virzienā. Reinbergā palika ap 20 latviešu, kas nespēja vairs paiet. Mums par laimi vilciens pagriezās uz rietumiem. Braucām t.s. pusvagonos, bez jumtiem. Apkārt ziedēja vasara. Vācu sievietes ceļmalās māja ar lakatiņiem un no tiltiem bēra vagonos zemenes.

Caur Holandes dienvidu stūri iebraucot Beļģijā, zemeņu vietā uz mums bira akmeņu un dzelzs skrūvju krusa. Spiedāmies pie tuvākās vagona sienas kā pie vairoga, bet grūtāk gāja, kad krusa nāca no augšas vai no abām pusēm. Nejutām pret akmeņu metējiem naidu, tikai izbrīnu. Ceļš turpinājās pa Franciju. Pēc retākiem akmeņu birumiem un veselas dienas

Parīzē vilciens aptstājās Šartras (Chartres) stacijā. Vairāku kilometru gaŗo ceļu uz nometni mērojām kājām, gliemēža gaitā, brīžiem atpūsdamies.

Mūs novietoja lielās teltīs, ap 40 cilvēku katrā. Virs galvas, pēc septiņām nedēļām klajā laukā, atkal bija jumts, bet apakšā ciets klons. Uzturs ļoti vājš: no rīta melna kafija, pusdienās šķidra sakņu vira; ja kāds tur atrada zirni, to rādīja citiem. Vakarā tikpat šķidra piena pulveŗa vira un šķēlīte maizes. Te bija gūstekņi bijuši jau agrāk; palikušie stāstīja, ka pārtikas devas samazinātas ar kapitulācijas dienu. Sākām pagurt. Labierīcības Reinbergā bija bedres; Šartrā tās bija ērtas sēdvietas, bet mums nevajadzīgas.

Visumā Ženevas konvenciju amerikāņi ievēroja pēc likuma burta. Piederību SS gūstekņi sākumā slēpa. Amerikāņi tos meklēja un atšķīra no pārējiem. Caurmērā viņiem klājās pat labāk, jo viņus iesaistīja pastāvīgos darbos. Amerikāņi no gūstekņiem atlasīja „pretnacistus", laikam nelielā skaitā, lai tos izglītotu demokratiskās tradicijās. Ar šo izlasi esot gan bijis vairāk disciplīnas problēmu kā ar pārējiem gūstekņiem. Grūtāk klājās tiem, kas nestrādāja. Uzturam tiem bija paredzēta dzīves iztikas minimālā deva, pie kam vēl vienmēr gadījās neizbēgamais „nobirums". Tabaka bija iegūstama tikai nelegāli, pārdodot savas vērtslietas vai trūcīgās pārtikas devas.

Drēbes bija tikai siltumam, ne izskatam. Dažādi nolietoti amerikāņu armijas pārpalikumi bija pa reizei dabūjami; ar apaviem bija grūtāk. Zeķu vietā tinām autus, cepures un cimdus šuvām paši, ar adatām, ko taisījām no konservu kārbu atslēdziņām un diegiem, ko ieguvām no segu apvīlējumiem. Šķēru un nažu netrūka, kaut tie arī skaitījās aizliegti un meklēti rīki.

Caurmēra gūsteknim kontakta ar amerikāņu pārvaldi nebija. Starpā bija vācu personāls, kas dzīvoja labāk un turēja sevi galvas tiesu pāri citiem gūstekņiem. Ar sargiem varēja runāt, ja tikai aploks atradās pie ārējā žoga. Iekšējos aplokus neapsargāja. Sargu interese gan nebija lielāka par pulksteņu vai gredzenu pirkšanu par cigaretēm. Ar sargu starpniecību nometnē pa retam iekļuva kaŗavīru avīze *Stars and Stripes* vai *Reader's Digest*. Reinbergā amerikāņu sargs sašāva rokā kādu vācieti, kam otrs ar šķērēm grieza matus. Vēlāk Šerburgā franču sargs nošāva kādu gūstekni, ko otrs bija pieviļinājis par tuvu sētai „tirdzniecības nolūkos". Formālo 3 metru aizliegto joslu amerikāņu sargi ignorēja.

Gūstekņu vienīgais pienākums bija rūpēties par kārtību un tīrību teltīs un reizi dienā nostāties skaitīšanai. Dažreiz varēja pieteikties produktu nešanai no attālākas noliktavas uz aploka virtuvi. Brīvprātīgo netrūka. Par to nekā papildus nedeva, bet kontakts ar citu pasauli bija vienmēr pievilcīgs. Reiz laimējās iegrūst roku kādā tauku podā un to pa ceļam nolaizīt.

Gaŗlaicības kliedēšanai noderēja pastaigas, reta grāmata, pašu organizēti referāti un vācu, franču vai angļu valodas mācīšanās. Sportiskām no-

darbībām nepietika spēka. Mazgāšanās bija klajā laukā vai pajumtē; ziepju un skujamo rīku nebija pietiekami. Ir vērts atzīmēt, ka akūtas slimības, kā iesnas, klepu vai vēdergraizes mēs tikpat kā nepazinām. Daži gan cieta no kuņģa jēluma, cukurslimības, kaulu sāpēm vai ievainojumu sekām.

Pēc trīs nedēļām Šartrā nāca jauns mudinājums atgriezties dzimtenē. Šoreiz katram bija jāatbild ar jā vai nē. Debatējām dažas dienas, pēc tam no 600 latviešiem tikai 60 pateica nē. Tos salika smagajās mašīnās un aizveda uz Šerburgu (Cherbourg).

No Šerburgas nometnes bija pārredzama invāzijas piekraste ar nogrimušiem kuģiem, kas cēlās un zuda līdz ar paisumu un bēgumu. Īsā laikā tur saradās atkal ap 200 latviešu. Nāca jauns repatriācijas vilnis, pēc kuŗa palikām tikai 80. Līdzīgi klājās arī igauņiem un lietuviešiem. Igauņu palika ap 30, lietuviešu ap 140. Likās, ka amerikāņi nezina, ko ar mums darīt. Tos, kas bija ieskaitīti SS kategorijā (pirmā reģistrācijā), pārveda uz citu aploku. Tur bija galvenā kārtā čechi, civīlisti, kāds 60 gadus vecs Brazilijas latvietis un arī divi amerikāņi, jauni zēni, abi no Ņūdžersijas.

Čechus kādu nedēļu pratināja Čechoslovakijas armijas virsnieki. Lielāko daļu ietērpa savas armijas uniformās un aizsūtīja projām. Neņēma tos, ko atzina par vāciešiem vai poļiem. Blakus aplokā bija Vlasova armijas piederīgie. Tiem bija jābrauc, izvēles viņiem nebija. Aktīvu pretestību neredzēju, bet lielas rūpes gan. Uzturs mums bija ļoti vājš. Vlasoviešiem tas bija labāks un viņiem izsniedza arī jaunas melnas uniformas.

Latviešu „SS" pārvietoja atpakaļ pie citiem latviešiem tieši pirms krievu virsnieku ierašanās. Krievs runāja tā, it kā mēs visi gribētu braukt viņam līdz, bet nepieteicās neviens. Krievs noskaitās uz gūstekņiem vēl vairāk, līdz amerikāņu virsnieks gluži mierīgi aizbīdīja krievu projām. Mums tas nozīmēja, ka ar varu nevienu mājās nesūtīs.

Neilgi pēc tam mūs pratināja vāciski runājošs amerikāņu virsnieks. Interesējās par leģiona uniformām, zīmotnēm un sakariem ar SS. Mūsu viedoklis, ka leģions bijis gan zem SS pavēlniecības, bet darbojies tikai kā latviešu vienība cīņā pret bolševikiem, viņu apgaismoja, ja arī pilnīgi neapmierināja. No tā brīža spiediens repatriācijas virzienā arī izbeidzās.

Oktobŗa sākumā latviešus, lietuviešus un igauņus iesēdināja vilcienā un pārveda uz Bolbeku (Bolbec) pie LeHavres. Kādā pieturā uz blakus sliedēm stāvēja vilciens ar franču varā esošiem gūstekņiem. Izsalkuši, noplukuši, daudz nožēlojamāki par mums. Viens mūsu vagons apstājās iepretim kādam, kur brauca latvieši. Bijuši Djepē, kur brauc, to nezina. Apmainījām dažus vārdu, iedevām vienu segu. Pazibēja doma, lai viņi lec pāri pie mums. Sargu tuvumā nebija, bet vilciens sakustējās pirms šī ideja bija īsti aptverta.

Bolbekas nometnē bija stingrākas teltis, ar logiem galos un izraktu celiņu

pa vidu, tā kā gulēšana iznāca it kā uz lāviņām. Piegādāja arī salmus, krāsniņas un segas, lai mēs varētu tur pavadīt ziemu. Vēl negribējās tādai varbūtībai ticēt, bet cerības uz drīzu atbrīvošanu bijām jau atmetuši. Bolbekā izsniedza arī tabaku, apmēram 2 paciņas mēnesī.

Vienai aploka malai pieslējās slimnīcas aploks (Hospital cage). Medicīnisko palīdzību nevienam nepiedāvāja, bet arī neliedza, ja bija nopietna vajadzība, kādu dienu tur atveda dažus simtus gūstekņu, kuŗu izskats lika mums sastingt. Kad daudz vēlāk fotografijās redzējām KZ nometņu iemītniekus, tie likās jau pazīstami. Viņi kopēji stāstīja, ka šie ģindeņi esot dzīvi palikušie no 100 000 gūstekņiem, ko amerikāņi pavasarī nodevuši frančiem. Daudzi no viņiem vairs nebija dzīvotāji. Katru rītu, gandrīz mūsu acu priekšā, kādus 5 vai 6 no viņiem segās satītus sakrāva mašīnā un aizveda uz tālumā redzamiem kapiem. Nevaru pateikt, cik no viņiem ir dzīvē atgriezušies un vai viņu stāsts ir dienas gaismu ieraudzījis. Tiesu spriež tikai uzvarētāji.

Kādā naktī nomira mūsu līdzgaitnieks, dabas zinātnieks Strautzelis. Noturējām īsu aizlūgumu un turpinājām savas neziņas pilnās dienas. Centāmies organizēt referātus, pa reizei tikām pie kāda amerikāņu žurnāla, bet domas atkal un atkal atgriezās pie uztura jautājumiem.

Vientulību pārtrauca citu gūstekņu kustība. Savā aplokā mēs bijām 80 latviešu, 30 igauņu un 130 lietuvieši. Daudz telšu stāvēja tukšas. Kādu dienu ieveda vairākus simtus ungāru, visus brūnajās ungāru uniformās. Pēc nedēļas viņi atkal aizbrauca, nezinot uz kurieni. Kādu nedēļu vai divas pie mums pavadīja arī jau pieminētie amerikāņu zēni, ko satikām jau Šerburgā. Janvārī sāka ierasties gūstekņu transporti no Amerikas. Tie visi bija labi paēduši, apģērbušies un gatavi atbrīvošanai.

Februārī mūs pārvietoja uz citu aploku, kur nākamā dienā ieradās Amerikā demokratijā skolotie agrākie „pretnacisti", dažādu polītisko partiju biedri. Pēc mūsu vērtējuma viņi bija ļoti kreisi, pat atklāti komūnisti. Par mums viņi bija ne mazāk pārsteigti kā mēs par viņiem. Strīdējāmies vairākas dienas, no rīta līdz vēlai naktij. Viņi mūs atklāti nosauca par naci propagandas iespaidotiem vientiešiem un mēs viņus par sapņotājiem, kas patiesību negrib redzēt. Viņu fantazijā mēs noteikti iesējām šaubas, bet, atpakaļ skatoties, nevar izbēgt no secinājuma, ka mūsu satikšanās bija izkārtota ar tiešu nolūku.

Marta sākumā devāmies atkal ceļā ar smagajām mašīnām, līdz Parīzē mūs ieputināja sniegs. Palikām pāris dienu kādā mazā nometnē, kur dabūjām mazliet labāk paēst. Tad ceļš veda tālāk uz lielu nometni (Mailly le Camp) pie Chalons sur Marne, Reimsas tuvumā. Pustukšajā nometnē bija priekšā jau ap 50 citu latviešu, kas līdzšinējās gaitas bija vadījuši citās nometnēs. Arī šo grupu bija skāris repatriācijas vilnis. Tur bija arī rumāņi,

ar ko bijām dzīvojuši vienā aplokā jau Reinbergā.

Uztura devas šeit bija tikpat pieticīgas kā citur, bet radās iespēja arī šo vai to dabūt ārpus kārtas. Apkārtējie aploki bija pustukši vai gandrīz tukši. Tur dzīvoja vācu SS vīri, kas gāja ārā amerikāņu armijas darbos. Smago auto šoferi brauca pat uz Vāciju un nedomāja bēgt. Viņu apstākļi, salīdzinot ar mūsējiem, bija ļoti labi. Kaut tas bija aizliegts, mēs līdām cauri dzeloņstiepuļu žogiem, lai kaut ko iegūtu no viņu pārticības.

Šī nometne bija raksturīga arī ar neiedomājami lieliem drēbju krājumiem. Varēja dabūt kokvilnas amerikāņu darba drēbes un melni krāsotas amerikāņu armijas vilnas mēteļus. Par nelaimi, mēteļi krāsojot bija sarāvušies gluži maziņi un nederēja pat sīkākajiem augumiem. Kādā tālākā aplokā teltis bija pilnas ar vecām drēbēm. Atradām ceļu arī uz turieni un rakāmies stundām ilgi, lai atrastu kādu labāku kreklu vai bikses.

Gūstekņi šeit gulēja teltīs uz zemē noklātas vilnas segu kārtas. Segas pa ziemu bija sasmakušas un mums radās iespēja tās atjaunot. Nometnē bija milzīgas krīta klintī izraktas atejas bedres. Tajās dienu un nakti dega drēbes, vecās segas, sarāvušies mēteļi. Mierīgos vakaros visu nometni klāja vilnas dūmu mākonis. Pēc vāciešu stāstījuma, vēl lielākus krājumus un gluži jaunas mantas dedzināja ārpusē, visu armijai vairs nederīgo inventāru, ieskaitot radioaparātus un lidmašīnas. Frančiem nedeva nekā, pat nelaida tuvumā. Pa reizei arī mums laimējās izbraukt no nometnes kādos tīrīšanas vai labošanas darbos. Kāds atjautīgs puisis ņēma līdz ziepes, ko no braucošas mašīnas mest franču meitenēm.

Maija vidū mūsu ceļš gāja tālāk uz Regensburgu, Vācijā. Priekšā bija jau citi latvieši. Dzīvojām barakās, pēc vairāk kā gada gulējām atkal gultās. Uzturs pieticīgs, bet iztikt varējām. Te bija jau nodibināti kontakti ar ārpasauli, saņemti latviešu laikraksti, arī vēstules. Neizsakāms prieks bija lasīt sludinājumus, ka mūs meklē. Dzīvojot Francijā, par piederīgo likteni vai latviešiem Vācijā nezinājām neko. Mūs vairākkārtīgi apciemoja mācītājs Turks, kas bez saviem amata pienākumiem palīdzēja mums arī iegūt kontaktu ar piederīgiem.

Regensburgā notika vēl pēdējais mēģinājums mūs repatriēt. Tas, liekas bija izlemts starp nometnes vadību un padomju iestādēm. Tumšu lomu šinī afērā spēlēja daži vēlākie pienācēji: kāds Latvijas krievs (Ivanovs) ar lietuviešu un igauņu palīgiem. Tikai mācītāja Turka un kāda lietuviešu mācītāja iejaukšanās apturēja jau uzsākto procesu. Mūsu vidū bija pāris labu bokseru, kas nodevēju galvas pārtaisīja par ļoti krāsainiem objektiem.

Jūnija beigās mūs vēl nopratināja un katram izsniedza apliecību par atbrīvošanu no armijas, gaisa spēkiem vai citas attiecīgās organizācijas. SS burti bija pazuduši. Izsniedza nelielu ceļa naudu. Pēc tam, katram atsevišķi, atvērās nometnes vārti.

Jāzeps Stupāns

NEREDZĪGIE KAĻAVĪRI AMERIKĀŅU GŪSTĀ

1945. gada 20. aprīlī, tikai dienu pirms Pad. Savienības sarkanarmijas ienākšanas Prāgā, tur novietotā vācu SS kaļa neredzīgo skola tās priekšnieka kpt. Zigrīda Kēbeļa vadībā ar vilcienu atstāja Čechoslovakijas galvaspilsētu, lai brauktu uz Dienvidvāciju pie Bodenes ezera.

Vilcienā atradās arī latviešu kaļa neredzīgo grupa žēlsirdīgās māsas Ritas Osītes un vācu ordinantu aprūpē: vserž. — Ansis Teichmanis, seržanti — Arnolds Purvišķis, Jūlijs Spulde un Bernhards Ločs, kaprāļi — Jāzeps Dargevics, Donats Bernāns, Donats Sčadrinieks, Konrāds Riekstiņš, Jāzeps Stupāns, Valdis Lāma, Edgars Retigs un Voldemārs Aroniška, kareivji — Pēteris Lazdiņš, Jāzeps Kusiņš, Viktors Mucenieks un Rūdolfs Zeidemanis.

Bet Austrijā galvenā dzelzceļa līnija bija amerikāņu lidmašīnu sabumbota un vilciens palika stāvot uz kādas blakus līnijas Satleds stacijā starp Lincu un Zalcburgu. 5. maijā, tātad trīs dienas pirms Vācijas kapitulācijas, tur ieradās pirmās amerikāņu kaļaspēka vienības un visa Prāgas kaļa neredzīgo skola nokļuva amerikāņu gūstā. Neredzīgie kaļa gūstekņi palika „sēdot" uz sliedēm bez īpašas amerikāņu apsardzības, bet arī bez jebkādas viņu aprūpes.

Pēc divām nedēļām, nererdzīgo kaļa gūstekņu vilciens iebrauca Bad Išlas stacijā, no kurienes viņus kājām pārvietoja uz 2 km attālo Engleitenas mednieku pili. Tur mums, 16 latviešu kaļa neredzīgajiem, ierādīja tikai nelielu istabu ar trīsstāvu gultām un tāpat kā vācu likteņa biedriem deva tikai trūcīgu uzturu. Pie mednieku pils vārtiem stāvēja bruņots amerikāņu sargs, bet citādi mēs drīkstējām brīvi kustēties Engleitenas apkārtnē un, kas gribēja, varēja turpināt neredzīgo pamatizglītību vai mācīties kādu arodu. Tā, piem., Retigs un Zeidemanis apmeklēja masieļu kursus Bad Išlas slimnīcā.

1945. gada vasaras nogalē bruņoti amerikāņu kaļavīri militārā transporta mašīnā aizveda latviešu kaļa neredzīgos, izņemot abus masieļu kursantus, bez žēlsirdīgās māsas un ordinantu aprūpes, uz 15 km attālo Ēbenzē kaļa gūstekņu nometni Zalcburgas tuvumā. Tā bija liela baraku nometne ar diviem dzeloņdrāšu žogiem, bruņotu sargu torņiem un apsargu suņiem. Tur mūs, 14 latviešu kaļa neredzīgos, novietoja vienā no lielajām barakām un pavēlēja iekārtoties uz masveida dēļu lāvām.

Bet mums nebija nekā daudz ko iekārtoties: zem sāniem izdilusi sega, uz muguras kaļavīra mētelis un zem galvas pustukša soma. Daudz vairāk mums bija ko pārdomāt par savu likteni.

Tāds pat liktenis bija piemeklējis Prāgas kaļa neredzīgo skolas igauņu grupu, kas jau pirms mums bija aizvesta no Engleitenas mednieku pils uz

Ēbenzē gūstekņu nometni. Tur viņus un arī mūs aprūpēja skolas priekšnieks, kpt. Knēbels, kas jau arī sēdēja aiz dzeloņdrāšu žoga. Paradoksā veidā gūstekņu nometnē uzturs bija labāks nekā mednieku pilī. Bez tam nometnes tirdziņā apmaiņas veidā varēja dabūt maizi, šokolādi, cigaretes un dažādas sīklietas.

Uz nometnes tirdziņu un jo sevišķi uz labierīcību baraku mūs „zosu" gājienā aizveda redzīgie gūsta biedri — vācieši un latvieši. Viņi bija uzzinājuši par neredzīgajiem gūsta biedriem un nāca mūs pavadīt dzīves nepieciešamību gājienos.

Pēc kādas pusotras nedēļas latviešu karavīra neredzīgos gūstekņus pārcēla no masveida barakas uz lazaretes baraku un pielīdzināja citiem smagi ievainotajiem un slimajiem gūstekņiem. Tur mūs novietoja atsevišķā istabā divstāvu gultās ar izgulētiem gultas maisiem un salmu galvas maisiņiem. Mēs saņēmām arī lazaretes uzturu, tikai diemžēl bezdarbīgi sēdējām vai gulējām.

Pēc četrām nedēļām, 1945. gada oktobra vidū bruņoti amerikāņu karavīri militārā transporta mašīnā aizveda latviešu karavīra neredzīgos no Ēbenzē gūstekņu nometnes atpakaļ uz Engleitenas mednieku pili, jo sabiedroto militārā vadība bija saņēmusi no LSK un latviešu bēgļu organizācijām, kā arī no baznīcas vadības pareizu informāciju par Latviešu leģiona mērķi un leģionāru nostāju Otrā pasaules karā, proti, ka viņi nav karojuši pret Amerikas Savienotajām Valstīm.

Drīz pēc tam Prāgas vācu SS karavīra neredzīgo skolu likvidēja. Oktobra beigās latviešu un igauņu karavīra neredzīgos ar žēlsirdīgo māsu Osīti, izņemot abus masieru praktikantus — Retigu un Zeidemani, sanitārā transporta vilcienā aizveda uz Rietumvāciju un nodeva angļu gūstā Glikštatē, Hamburgas tuvumā. Beidzot bijušās latviešu leģiona slimnīcas acu ārsts, Dr. med. Jānis Reinhards, aizveda mūs, latviešus, uz Libekas latviešu slimnīcu.

1946. gada 25. janvārī angļi atlaida mūs no karavīra gūsta un izdeva atlaišanas apliecības. Aprīļa vidū mūs pārvietoja uz Libekas Harnvīku Sv. Nikolaja nometni un 16. augustā uz Neištati pie Baltijas jūras.

1947. gada 27. jūlijā Rietumvācijas latviešu karavīra un civīlneredzīgie Neištates DP nometnē mag. iur. Ādolfa Šildes klātbūtnē nodibināja Latviešu neredzīgo kopu pie LSK un katrs sāka staigāt patstāvīgas brīvo trimdinieku gaitas.

ALFR.-JĀNIS BĒRZIŅŠ PAR SAVU GŪSTU

Kad biju transporta spējīgs, mani no Kurzemes, no Dundagas pils, kur bija iekārtota lauku lazarete, caur Liepājas ostu pārveda uz Vāciju. Izlā-

dējāmies Svinemindes ostā, 1945. gada 10. martā. Tālāk ceļš veda cauri Berlīnei uz Bavāriju, kur transporta viena daļa izbeidzās Marktredwitz'ā, nelielā Franku novada pilsētiņā. Pēc dažu dienu uzturēšanās M. mani pārveda uz apm. 6 km attālo kūrortu — Alexandersbad un ievietoja kādā nelielā hotelī kopā ar vācu virsniekiem. Te pienāca manas kaŗa dienu beigas 20. aprīlī, kad kūrortā ienāca amerikāņu vienības un iesākās manas gūsta gaitas.

Biju priecīgi satraukts, jo no senām dienām uzskatīju amerikāņus par latviešu draugiem. Cerēju arī uz pārmaiņām Latvijas brīvības jautājumā. Tomēr jau pēc pāris dienām šī mana priecīgā sajūsma pārgāja, kad visus vācu SS vīrus atdalīja no pārējiem un arī mani kā vienīgo latvieti pievienoja viņiem klāt. Nelīdzēja mana skaidrošanās, ka neesmu nekāds SS vīrs, dienesta apliecības rādīšana, kas pilnīgi atšķīrās no vācu SS vīru dokumentiem un citas atšķirības.

Apsardzība gan arī tagad nekļuva stingrāka, jo pa ielu staigāja tikai viens amerikāņu kaŗavīrs. Nebūtu es tik smagi ievainots, ar vienu svaigi amputētu kāju, visādi novārdzis, būtu bijis viegli iespējams slimnīcu atstāt.

Pēc apm. nedēļas pavadīšanas šai vietā mūs t.s. SS vīrus pārveda uz apm. 40 km attālo Hof'u. Te mūs sagaidīja jau pavisam citādi apstākļi: apkārt kādai bijušai skolai bija apvilkts dzeloņdrāšu žogs, uz katra stūŗa stāvēja amerikāņu tanks, apkārt staigāja apbruņotas patruļas, vārtu priekšā vairāki sargi, vārdu sakot tikām apsargāti kā vislielākie noziedznieki. Skolā bija iekārtota pagaidu lazarete un ievietoti tikai smagi ievainotie, liela daļa ar amputētiem locekļiem un citām smagākām kaitēm. Acīmredzot arī pret tādiem amerikāņiem bija liels respekts!

Te priekšā jau bija vairāki desmiti latviešu kaŗavīru. Virsnieku istabā vēlāk bijām trīs: ltn. Ilgvārs Skaistlauks, ltn. X un es.

Režīms slimnīcā kļuva arvien stingrāks: dienā drīkstēja tikai 1/2 stundu iziet pagalmā, aizliedza iet pie logiem, ja kāds tur parādījās — nekavējoši šāva no tanka ar ložmetēju virsū. Vienu no ievainotiem sašāva krūtīs. Istabās bieži notika amerikāņu kontroles. Tādās reizēs vajadzēja visas mantiņas izlikt uz gultiņām, nažus atņēma jau sākumā. Pirms tam amerikāņu virsnieks, kas kontrolēja, izvilka pistoli, ielādēja un visu kontroles laiku to turēja rokā šaušanas gatavībā. Tāds teātris, tādās reizēs bija jāpiedzīvo!

Te uzturējos vairākus mēnešus, kad mani virsārsts, kāds vācu armijas pltn. nozīmēja uz pēcamputāciju. Tas nozīmēja, ka to izdarīs Hofas pilsētas rēgulārā slimnīcā, jo skolā nekādas operācijas netaisīja.

Tā mani no stingri apsargātās skolas kādu dienu pārveda uz Hofas pilsētas slimnīcu, nozāģēja pāris cm no amputētās kājas kaula un atļāva pēc tam vēl kādu nedēļu uzturēties slimnīcā, gulēt tīrā gultā. Slimnīcā nebija

neviena sarga, kaut te uzturējās vairāki mani „bēdu brāļi“ no skolas.

Kad pārnācu no slimnīcas, vienu dienu izņēma diegus no operētās kājas un otrā dienā aizsūtīja uz gūstekņu nometni.

Virsnieku barakā bijām īsti internacionāla „publika“: vācieši galvenā grupa, bet netrūka ne holandiešu, dāņu, rumāņu, austriešu. Latvietis biju tikai es viens. Nometnē gan vēl bija pāris desmit latviešu. Diemžēl, saraksts par viņiem man nav saglabājies. To izgatavoju un pa nelegāliem ceļiem nosūtīju Hofas latviešu nometnes vadībai, lūdzot arī kādu palīdzību, jo uzturs bija zem katra minimuma, bet tāda manā uzturēšanās laikā līdz oktobrim neparādījās.

Mana māte no apm. 50 km attālās Marktredvicas latviešu nometnes bija atradusi kādu ortopēdisko darbnīcu Hofā, kas mani izsauca it kā uz protēzes pielaikošanu, kaut tāda nebija nemaz paredzēta izgatavot. Tas bija fiktīvs, ar cigaretēm nopirkts darījums, lai dotu iespēju man ar speciālu autobusu izbraukt no nometnes. Autobusā bija savi 10 kaŗavīri,. kuŗi tika izkaisīti pa visu Hofas pilsētu — viens pie acu ārsta, cits pie kāda cita speciālista, es pie orthopēda utt. Autobusam līdzi brauca tikai 1 amerikāņu kareivis, apbruņots ar šauteni. Pilsētā palikām katrs savā vietā, bez kādas apsardzības. Pēc apm. 2—3 stundām visus atkal savāca un atveda uz smagi apsargāto nometni. Tas bija tīpiski amerikāniski ar savām rīcības galejībām.

Protēzes darbnīcu apmeklēju 3 reizes un katrreiz tur mani gaidīja māte ar dažiem palīgiem, kas ienesa autobusā kādu maisu maizi un citu ēdamo, kas bija savākts Marktredvicas latviešu nometnē, kuŗas vadītājs bija kaŗavīriem labvēlīgais jurists E. Petrītis. Autobusam iebraucot gūstekņu nometnē mani sagaidīja vairāki mūsējie, kas tad maizi un citu sadalīja starp mūsu tautiešiem.

Kādu vācu kaŗavīra vecu māti postenis sašāva, kad viņa mēģināja tuvoties dzeloņdrāšu žogam, lai redzētu savu dēlu.

Oktobŗa otrā pusē mani, laimīga gadījuma pēc, oficiāli atlaida no gūsta. Lielākai daļai tas turpinājās vēl līdz 1946. gada pavasarim/vasarai Auerbachas/Regensburgas nometnēs.

Arnolds Ābele

DACHAVĀ

1944. gada 5. septembrī, Rīgā mani iesauca. 7 septembrī iedalīja Medņa bataljona 3. rotā un 25. septembrī ar kuģi jau devāmies uz Gdiņu, kur ieradāmies 26. septembrī. Tālāk braucām ar vilcienu un 7. oktobrī bijām Schirpit'as stacijā, no kuŗas 10 km bija jāiet kājām uz nometni.

Arī šeit nebija lemts ilgi palikt, jo jau 31. oktobrī braucām uz dienvidiem

ar gala mērķi Lubjana, Dienvidslavijā, kur notikšot apmācības.

1945. gada 15. aprīlī apmācības bija noslēgušās un sākām atceļu uz Vāciju. Ceļā, 5. maijā, mums paziņo, ka karš ir beidzies (vismaz mūsu rajonā!). Šai brīdī esam kādā mežniecībā, apm. 10 km rietumos no Zalcburgas. Bija jānodod šautenes, kas nebija sevišķi patīkami, jo kalnos bija apmetušies vācu SS vīri, apkārtnē klīda Volksturm's.

6. maijā sakārtojamies gājienam: priekšā Latvijas karogs, balts karogs, bataljona ratiņi, rotas. Ceļā mums paziņo, ka varam katrs iet, kur vēlamies. Tomēr vēl turējāmies kopā, kaut pretim jau brauca amerikāņi ar visām savām kara mašīnām. Pie Oberndorfas pārgājām Zalcachu, Austrijas — Vācijas robežu. Es biju nodomājis iet uz Mildorfu, jo biju dzirdējis, ka tur pulcējas vairāk latviešu.

Vienā vietā mūs amerikāņi aizturēja un noveda uz kādu pulcēšanās vietu. Tomēr otrā rītā, kāda vācu kapteiņa vadībā, varējām turpināt ceļu uz rietumiem ar gājiena mērķi — Vaserburgu pie Inn'as upes. Sākumā gājām amerikāņu apsardzībā, vēlāk tie bija pazuduši.

Kad 8. maijā nonācām Vaserburgā, mums pateica, ka nekādus dokumentus nevienam nedošot, bet katrs var iet, kur vēlas. Bijām pārsteigti par tādu brīvību! Kādā „gastūzī" dabūjām paēst. Vispāri Vācijā dabūjām labi paēst.

10. maijā bijām apm. 20 km no Mīldorfas, kad mūs aizturēja kāda amerikāņu vienība un lika drusku pastrādāt, par to apdāvinot ar uztura paciņām.

11. maija vakarā mūs aizved uz Vilsbiburgu un ievieto kādā gūstekņu nometnē, kuŗai nākamajās dienās sāk vilkt apkārt žogu. Izdeva arī stingrus noteikumus par bēgšanu.

20. maijā jau bijām atdalīti no pārējiem vācu armijas vīriem atsevišķā nodalījumā — Taufkirchenā. Starp nodalījumiem bija 4 m plata atstarpe. Esam kopā jau 26 latvieši. Visu administrāciju kārto vācieši.

25. maijā mūs pārvieto uz Erdingu. Bija jāiet kājām apm. 15 km. Te ir apm. 700 „bīstamo" ieslodzīto. Katru rītu amerikāņu virsnieks inspicē — vai bārdas ir nodzītas.

1. jūnijs. Dažiem atrod utis un visiem jāskrien uz tuvējo upīti pamatīgi mazgāties. Jāizģērbjas jau nometnē pilnīgi plikam un tad jāskrien uz upīti. Pēc tam seko apskate. Ja atrod kaut ko nekārtībā, tad jāiet par sodu strādāt. Nometne atrodas zem klajas debess. Lietus laikā tā pārvēršas par purvu. Mūs pārvieto uz kādu lielu šķūni, kāda lidlauka malā. Šķūnis pilns ar plauktiem, kuŗos mēs guļam. Klīst daudz baumu par atlaišanu, kas esot ļoti dažāda uz vietām.

6. jūnijā mūs pārvieto uz veco nometni, kur celšot teltis. Tagad te ir jau apm. 1800 vīru.

11. jūnijā esam diezgan kārtīgos darbos — labojam ceļu un līdz ar to jūtamies labāk. Katru dienu darbā mūs ved ar mašīnām, braucam cauri Minchenei un tas ir interesanti. Citreiz tīram vecos vācu angārus. Darbs būtu tīri patīkams, ja tikai militārās policijas vīri izturētos labāk. Tie kliedz un izturas pret mums kā pret vergiem. To pamanījusi priekšniecība un apstākļi uzlabojas.

3. jūlijā pieprasa elektriķus. Pieteicos arī es. Darbs ir pie Taukirchenas un dienas iet ātri. Pēc tam mani iedala komandā, kas strādā amerikāņu virtuvē. Te jau strādā daži latvieši.

19. jūlijā mūs pārvieto uz Dachavu, bij. koncentrācijas nometni. Nometnei apkārt kādi 5 dzeloņdrāšu žogi ar brīdinājumu, ka tajos ir strāva. Starp žogiem 2 m dziļš izbetonēts grāvis. Barakas ir stingri būvētas, lieliem logiem, katra telpa apm. 9 × 9 m liela. Koka gultas līdz 3 stāviem. Istabā esam 53 vīri. Visa iekšējā pārvalde vācu.

Ārstu pārbaudē mani atzina par ļoti novājējušu un piešķīra papildporciju.

1. augustā sāk izmaksāt gūsta naudu RM 30,— mēnesī. Izdots jauns rīkojums, ka jāsveicina visi amerikāņi un vācu virsnieki. Sāk izdot kantīni ar vēstuļu papīru, aploksnēm, žiletēm, pogām, diegiem. 2 reizes nedēļā varam mazgāties siltā dušā. Var mācīties angļu valodu. Braucam pie amerikāņiem viņu nometnē — Markt-Indersdorfā, apm. 15 km no Dachavas. Man rodas veselības traucējumi.

Septembŗa sākumā uzlabo uzturu. Stradāju meža darbos. Notiek nelaimes gadījumi, arī es savainoju roku.

8. oktobrī pie mums ierodas māc. Ziņģis, lai noturētu dievkalpojumu, bet lielāko laika daļu viņš veltīja pārrunām ar mums, pastāstot, kas notiek ārpusē.

Sasauc latviešu sanāksmi un ievēl komiteju: ltn. Kostiļuku, Bīviņu, Čullīti un Bartuševicu.

Vienu dienu piedzīvojam patīkamu pārsteigumu: tautieši no ārpuses atsūtījuši, ar Sarkanā krusta palīdzību, katram 1 kg baltmaizi, 60 g siera, 30 g sviesta un 1 1/2 ābola. Esam 110 latvieši, tāpēc ziedojums ir ievērojams! Nometnes komandantam paziņojam, ka vēlamnies visi latvieši palikt kopā.

22. oktobrī atkal dievkalpojums ar māc. Ziņģi. Atnes arī visādas ziņas, sveicienus.

Bīviņš lasa referātu par pasaules polītisko stāvokli, par Nirnbergas prāvu. Kāds igaunis par igauņu leģionu.

31. oktobrī saņemam bagātīgi drēbes, vēl šo to.

4. novembrī dievkalpojums ar māc. Ziņģi. Nodibinam savu kori. Gatavojamies atzīmēt 11. un 18. novembri. 11. novembri tomēr atzīmēt neizdo-

das, jo agri no rīta pēkšņi visiem virsniekiem jāsapulcējas un tos ar mašīnām kaut kur aizved. Vakarā tomēr sapulcējamies un nodziedam Daugavas vanagu dziesmu, Bīviņš nolasa mazu referātu.

13. novembrī visiem baltiešiem jāpulcējas uz apspriedi ar amerikāņu komisiju. Amerikāņi mums noprasa:

— Vai starp mums ir kādi augstākos amatos bijušie naci darbinieki? — Tādu nav!

— Vai ir kādi padomju pilsoņi? — Neviens!

— Cik gribot atgriezties dzimtenē? — Neviens!

— Cik gribot palikt Vācijā? — Visi!

— Cik gribētu atgriezties dzimtenē pie normāliem apstākļiem? — Visi!

18. novembrī uzcēlām mazu altārīti ar Latvijas karogu, svecēm un skujām. M. Čullītis teica īsu runu. Koris dziedāja dažas dziesmas, bija deklamācijas. Mācītājs neieradās. Pl. 21.00 noturējām mazu jundu.

22. novembrī saņēmām Sarkanā krusta paciņas ar dažādām mantiņām. Izsniedz Sarkanā krusta kartiņas ar kuŗām var sarakstīties ar piederīgiem, kā arī tos meklēt. Nospriedām, ka mēs šīs kartiņas nelietosim, jo varam piederīgiem sagādāt nepatikšanas, ja tās sūtītu uz Latviju.

Vienu vakaru pie komandanta ieradies māc. Liepiņš. Bīviņš ar Čullīti aizgāja turp un atveda viņu uz baraku, kaut tas nebija atļauts.

Nolasīja pavēli, ka pie gūstekņiem nevar būt ne aprakstīti, ne pilnīgi nelietoti papīri. Strikti to tomēr neievēroja.

Paziņoja, ka strādājošiem maksās RM 8,— par nostrādāto dienu. Notiek potēšana pret slimībām.

Nometnē ceļ baznīcu ar 35 × 15 m torni.

Gatavojamies Ziemsvētku priekšnesumiem: svētku vakaram ko garīgu, svētkiem priekš izklaidēšanās.

1946. gada 12. janvārī paziņoja, ka sāksies atlaišana. Otrā rītā nostājas pie pulka mītnes, lai ietu cauri pārbaudei. Izveda mūs cauri žogam pie atlaišanas komisijas mājas un katram iedeva veidlapu izpildīšanai. Uzspieda pirkstu nospiedumus uz tās. Atlaišanas ceremonija risinājās ātri: medicīniskā apskate, izmaksāja RM 40,— katram uz rokas, vēl štempeli uz rokas un ārā. Pievakarē paziņoja, ka aizbraukšana notiks nākamajā dienā — 14. janvārī, pirmdienā. Otrā rītā salasījāmies visi, kas brauca uz Mincheni, kopā apm. 150 vīru. Saņēmām katrs pārtikas paciņu, atlaišanas papīrus, apliecinājumu par pēdējos 2 mēnešos izpelnīto algu US dolaros. Piebrauca 5 smagās mašīnas, kas mūs aizveda uz Mincheni un izsēdināja galvenās stacija priekšā. Gājām uz Herzog-Rūdolf-ielu 49, kur atradās latviešu aprūpes birojs. Te mūs sagaidīja bij. komandieris ltn. Jānis Lauva. Viņš nāca no Kleinkēces nometnes un ņēma līdz 10 puišus, starp tiem arī mani. Tuvējās Lohengrīnas nometnes latvieši mums sagādāja bagātīgas brokastis. Vakarā nokļuvām Kleinkēces nometnē. Gūsts bija beidzies.

ANDREJS EZERMALIS ATCERAS

1945. gada marta pirmajās dienās sapulcējāmies apm. 130—150 gaisa spēku palīgu kādā skolā apm. 25 km no Koblencas. Nācām kājām gar Reinas malu, jo bijām nozīmēti pie tiltu aizmiglošanas.

Jau 4. martā skolā vēroju pāniku, jo amerikāņi jau bija Reinas tuvumā un kuŗu katru dienu varēja to pāriet. Pazuda daži mani draugi, vācu virsnieki, arī 2 mūsu virsnieki — jaunatnes vadītāji. Apgāde bija apstājusies.

5. martā ar 2 draugiem gājām meklēt kaut ko ēdamu. No kāda zemnieka arī dabūjām maizi, ābolus. Solīja sagādāt arī privātas drēbes. Otrā rītā izmetām pa logu savas mugursomas un visi trīs pazudām no novietojuma. Ceļā mūs aizturēja vācu žandarmi. Draugus aizveda Melnā Bertā, bet mani uz tuvumā esošo kaŗa slimnīcu, jo teicu, ka sāp vēders. Man bija sanitāra apliecība, ka esmu izrakstīts slims un varu apmeklēt slimnīcu. Nākošajā rītā man izgrieza veselo aklo zarnu.

10. martā ar vilcienu evakuēja slimnīcu, jo nākošajā dienā tai vietā jau bija amerikāņi. Vilciens gāja uz Vācijas vidieni. Gulēju uz salmu maisa ar augstu temperātūru. Kad bijām apm. 100 km austrumos no Reinas sākās uzlidojumi, sabumboja sliedes, lokomotīvi, daļēji arī manu vagonu. Daudzi mira. Pēc uzlidojuma nāca sievas, veci vīri, zēni, gan palīdzēt, gan arī laupīt. Mani kreklā sievas ielika segās un aiznesa uz kādām lauku mājām, ielika pēļu gultā, kur nogulēju trīs dienas, līdz mani aizveda uz Herbornas slimnīcu pie Heidelbergas. Šeit 27. martā ienāca amerikāņi. Slimnīcā biju līdz 6. jūnijam kopā ar vēl 6 latviešu kaŗavīriem, kad mūs pārveda uz gūsteņu nometni Gīsenā. Te priekšā bija vēl 11 latviešu kaŗavīri.

24. jūnijā mūs, kopā 122 latviešus, aizveda uz krievu repatriantu nometni ārpus Gīsenes. Šai repatriācijas nometnē bija apm. 6000 personas. Mūs ieveda nometnē amerikāņi 10 mašīnās, kopā apm. 350 bij. kaŗavīrus, visus no dažādām Austrumeiropas zemēm. Visiem lika sapulcēties futbola laukumā, bet mēs, apm. 10 latvieši sekojām Medņu ģimenei no Rīgas uz kādu bloku, kur pie logiem plīvoja 2 Latvijas karogi. Tie gan it kā pazuda daudzo citu karogu starpā, kas visi bija izkārti logos, kopā ar veļu, ar uzrakstiem „nāvi vāciešiem“ utml. Koridorā mūs apsveica vēl kāda latviešu ģimene un 2 gaisa spēku palīdzes. Mēs iekārtojāmies kādā palielā istabā, sanesām skapjus, gultas, solus, galdu. Izmazgājām netīro grīdu. Divi, kuŗi pratām krieviski, aizgājām pieteikties krievu pārvaldē. Drīz vien krievu strādnieki atnesa mums ēdamo, kas bija bagātīgs. Viņi stāstīja, ka te jāpaliekot 6 nedēļas līdz braukšanai uz mājām. Līgo vakarā bijām kopā 28 latvieši un svinējām Jāņus. Netrūka pat vīna. Ārā spēlē ermoņika, skan slavas dziesmas Staļinam. No ēšanas dabūju vēdergraizes, bet tās pēc 2 dienām

pāriet. Nometnē notiek katru vakaru dejošana, kur pulcējas apm. 1000 dejotāju.

Nometnē saimnieko krievi, bet ir arī simtiem amerikāņu, kaut pēdējie spēlē tikai kriketu un bezbolu. Daži desmiti apsargā nometni, kuŗa iežogota ar dzeloņdrātīm.

Bez austrumeiropiešiem te ir arī franči, beļģi, holandieši, bet tie drīz vien atstāj nometni.

Uzturs labs. Pagalmā ierīkoti lieli katli, kur vāra zupas. Dienas ir siltas un saulainas. Pārdzīvoju pirmo mīlestību ar kādu latviešu meiteni — gaisa spēku izpalīdzi. Dažreiz izlienam cauri drāšu žogam un izstaigājamies pa Gīseni, apkārtējiem mežiem, laukiem, kur var staigāt, lasīt sēnes, peldēties.

12. augustā brezenta segtajās mašīnās brīvprātīgi uz dzimteni aizbrauc 2 istabas biedri un 3 privātie. Nāk klāt jauni. Blakus istabā klāt nākuši 7 bij. kaŗavīri. Šai dienā krievi izsniedzot uzturu nobļāva, ka 15. augustā visiem latviešiem jābraucot mājās. No citām nometnēm jau latvieši esot atgriezušies, pat no Sibirijas esot jau visi tagad atkal Latvijā. Gara stāvoklis drūms, jo negribu doties uz okupēto Latviju.

16. augustā futbola laukums pilns ar krievu mašīnām. Bēgļi grupās kāpj tajās iekšā. No vienas mašīnas pat plīvo Latvijas karogs. Redzu, ka mana lielā mīlestība, latviešu meitene iekāpj dienvidslavu mašīnā, ar kādu dienvidslavu apskāvusies, un aizbrauc ar tiem.

Latvieši ne visi grib kāpt mašīnās. Izceļas drūzma, grūstīšanās, kliegšana. Amerikāņi, arī krievi sāk šaut, ir pat kritušie, ievainotie. Izmantoju šo sajukumu un dodos uz pazīstamo žoga caurumu, kas ved pretī citai dzīvei un galvenais brīvībai.

Vēlāk uzzināju, ka citus gūstā kritušos gaisa spēku palīgus no Koblencas aizveduši uz Franciju, Šerburgu, no kurienes tos augusta beigās franči izdevuši krieviem. Daudzi ceļā izbēguši, sevišķi Hanavas stacijā, kur tos savācis V. Korsts, ievietojot viņa vadītajā DP nometnē.

Angļu gūstā

Angļi savu gūstekņu novietošanai izraudzīja Ziemeļ- un Baltijas jūru piekrastes 4 pussalas, kuŗās koncentrēja gūstekņu masu: Vilhelmshāfenes-Emdenes (Wilhelmshafen-Emden), Kukshāfenes (Cuxhaven), ZA Šlezvigas-Holsteinas (Schleswig-Holstein) un DA Šlezvigas-Holšteinas pussalas. SS piederīgos, galvenokārt, novietoja Nordstrandes (Nordstrand) salā. No maija līdz septembrim notika galvenās kasŗavīru pārvietošanas internēšanās vietās.

ZA Šlezvigā-Holšteinā nokļuva vislielākais latviešu skaits — Putlosā (Puttlos), iekļaujoties 570 000 lielajā vācu karavīru masā. Latviešu skaits te sasniedza 1945. gada vasarā ap 10 000. Pamatsastāvu veidoja Šverinas latviešu grupa. Viņus uz Putlosu pārsūtīja no Rēnas (Rhena), Lichtenburgas (Lüchtenburg) un Hāgenavas (Hagenau) nometnēm. Vēlāk viņiem pievienojās gūstekņi no citām vietām, kā, piem., no Neiengammas (Neuengamme) koncentrācijas/gūstekņu nometnes. Gūstekņu pārvaldīšanai angļi bija atstājuši vācu armijas stābus. Latviešus te komandēja plkv. A. Kripēns.

Šlezvigas-Holšteinas DR pussalā nonāca pltn. Vīksnes grupa, kuŗā pa lielākai daļai ietilpa tie latviešu karavīri, kas kapitulāciju piedzīvoja Dānijā. Latvieši bija nometināti Heides (Heide) apkārtnē un viņu maksimālais skaits bija ap 2400 (kopā te bija 410 000 vācu karavīri).

Vilhelmshāfenas-Emdenas pussalā atradās plkv. Oša grupa no Ludvigslustes un Falingbosteles (Fallingbostell), kopskaitā ap 4000 vīru. Šī grupa 1945. gada beigās „nelegāli" atstāja savu gūsta vietu Vesterbūru (Westerbur) un izklīda pa latviešu civīlistu nometnēm.

Bez šīm lielajām grupām latviešu karavīru bija izkaisīti daudzās citās nometnēs (sk. sarakstu). Arī slimnīcās atradās ap 700.

Kad angļi pārņēma Reinbergas nometni, kuŗā atradās plkv. Januma grupa, viņi latviešus nosūtīja uz Vilvordi (Vilvoorde) Beļģijā pie Briseles. Vēlāk šo grupu pievienoja Cēdelgemā esošiem, kuŗus sastādīja Heides un Putlosas grupējumi, kopā veidojot apm. 12 000. Krievi pirms tam bija piedāvājuši latviešus pārņemt savā apgādā, savā zonā, ko angļi noraidīja.

Varbūt latviešus arī no Cēdelgemas tik ātri (1946. g. pavasarī) neatlaistu, ja 2 faktori to nebūtu iespaidojuši:

1. 1945./46. g. ziemā nepietiekamā apgāde, epidēmiju draudi uc., kas piespieda angļu kara ministriju izpētīt cēloņus.

2. Nepārtrauktie krievu protesti, ka angļi uzturot speciālas ārzemnieku vienības, to starpā arī latviešus (maršals Žukovs 20.11.45.).

Tā angļi steidzīgi ievadīja Beļģijas nometņu likvidāciju. Pirmos no Cēdelgemas atlaida 1946. g. no 7.—27. martam, atlikušos no 11.—28. maijam un novietoja specilās, latviešu karavīru nometnēs Vācijā. Visumā angļi ar latviešiem apgājās ciešami.

PUTLOSA

Putlosā bija sakoncentrēta latviešu karavīru masa, uz 18.7.45. — 7884, bet vēlāk šis skaits vēl palielinājās līdz 10 000. Viņi bija apvienoti vienā divīzijā, pakļauti vācu 807. divīzijai (komandieris ģen.-ltn. Schulze) un ie-

tilpa ģen.-ltn. Stockhausena korpusa grupā. Vācieši gan negribēja latviešus kā divīziju atzīt, bet pakļāva apakšiecirknī (Unterabschnitt Schulze) un dēvēja par „Letten Lager Putlos", vēlāk uzskatot un saucot par „Lettische Legion".

Putlosa nebija ierobežota ar dzeloņdrātīm, kā citas gūstekņu nometnes, bet aizņēma tikai zināmu apgabalu. Daudzi muka, tāpēc biedēja ar dzeloņdrāšu ierīkošanu.

Drīz radās pirmās nesaskaņas ar vāciešiem par dažādu pārkāpumu tiesāšanu, kādas tiesības bija tikai divīzijas komandierim. Neatzīstot latviešu vecāko virsnieku — plkv. Kripēnu par divīzijas komandieri, viņam nedeva arī tiesāšanas tiesības.

Putlosā faktiski bija nonācis korpuss divīzijas sastāvā: 1. divīzija, 3. rezerves divīzija un sīkākas vienības. Putlosā jau nebija savāktas visas rietumu sabiedroto aizsardzībā nonākušās Latviešu leģiona vienības. Apm. puse no 3. rezerves divīzijas un sīkāki nogrupējumi atradās citās nometnēs. Tāpēc nebija pamata Putlosas nometnē atrodošos: 1. latviešu divīziju ar 5 pulkiem un tai piedalīto 3. rezerves divīzijas daļu ar 2 pulkiem, gaisa spēku palīgu bataljonu, nosaukt par Latviešu leģionu. Korpusa stābs tomēr šo latviešu divīziju administrātīvi pielīdzināja pulkam un iekļāva 807. vācu divīzijā. Visus iesniegumus angļiem (8. korpusam) varēja virzīt tikai caur vācu korpusa stābu. Tā, piem., kādu iesniegumu vācu stābs novilcināja 2 nedēļas, igauņu iesniegumu atsūtīja pēc kāda laika pat atpakaļ ar pamatojumu, ka tas ieturēts vāciem apvainojošā tonī (Hitlers salīdzināts ar Staļinu!). Lai brauktu uz Latvijas Sarkano krustu vai nacionālo komiteju, atļauja bija jāizprasa no 3 vācu stābiem, kas ar saviem komentāriem tos nodeva angļu stābam. Tā visas atļaujas ļoti nokavējās. Vācu divīzijas komandieris turpretī savus braucienus panāca ātri tieši no angļu stāba.

1945. gada 18. jūlijā iesniedza angļiem prasību ar 2 galveniem punktiem:

1. atbrīvot latviešus no vācu pakļautības un viņus pakļaut tieši angļu militārām iestādēm;

2. dot iespēju Latviešu leģiona pārstāvjiem tiešās pārrunās ar angļiem noskaidrot latviešu karavīru atvaļināšanas jautājumus, event. paceļot jautājumu par latviešu bruņoto spēku pāriešanu starptautiskās miera organizācijas rīcībā, līdz kamēr radīsies iespēja atgriezties brīvā demokratiskā Latvijā. To parakstīja plkv. Kripēns. Piezīmējams, ka sākumā latviešu divīziju no 23. maija komandēja plkv. Liepiņš, bet ar 1945. gada 3. maiju — plkv. Kripēns.

Pirms tam bijis vēl kāds cits iesniegums — 1945. gada maijā (datums uz noraksta nav atzīmēts!), ko parakstījis 1. latviešu divīzijas komandiera vietā plkv. Liepiņš, 4. latv. kājnieku pulka komandieris maj. Ķilītis, 5. pulka komandieris — maj. Balodis, piegādes pulka komandieris — maj. Bau-

manis, prettanku un artilērijas diviziona komandieris — maj. Trēziņš.

Iesniegumā aprādīta īsumā Latvijas vēsture, latviešu karavīru gaitas Otrā pasaules karā, tiek lūgta angļu virspavēlniecība Vācijā:

1. uzskatīt latviešu karavīrus sabiedroto gūstā par politiskiem emigrantiem, atbrīvot no internēšanas un nodot viņus Latvijas nacionālās komitejas rīcībā, noraidot jebkādas Pad. Savienības pretenzijas uz latviešu karavīriem un viņu piederīgiem.

2. Līdz augstāk minēto jautājumu nokārtošanai visus latviešu karavīrus apvienot vienā nometnē.

3. Atbrīvot latviešu nometni no vācu vadības un pakļaut to sabiedroto militārām iestādēm tieši.

Vispāri dažāda satura memorandus latviešu karavīru jautājumā rakstījuši un iesnieguši vēl: Bļodnieks, kā bij. Latvijas parlamnenta loceklis un pēdējās demokratiskās valdības ministru prezidents; K. Ručs, Latviešu leģiona katoļu mācītājs; Dr. N. Vētra, Latvijas Sarkanā krusta prezidents; Dr. A. Valdmanis, bij. Latvijas ministrs (vairākus iesniegumus!); K. Zariņš, Latvijas sūtnis Lielbritānijā. Vēlākos gados arī vācieši, kā, piem., ģen. majors E. Rode liecinājis, ka latvieši nav pielīdzināmi SS.

Vēlāk nāca arī amerikāņu atzinumi, ka latviešu karavīri nav uzskatāmi kā SS vienību piederīgie, kas reizē pavēra ceļu izceļošanai un arī uzņemšanai nometnēs. (Sk. pielikuma papildinājuma daļu).

Vācieši 1945. gada jūnija sākumā gribēja arī latviešus pievienot tiem SS vīriem, kuŗus no Putlosas aizveda uz speciālo SS nometni. Tikai pēc memoranda iesniegšanas latviešus atstāja Putlosā.

Pirms Putlosas 3. latv. kājnieku pulks, apm. 1000 karavīri, bija novietoti Danavā, starp 10 000 vācu karavīriem. Latvieši visādi bijuši sliktākā stāvoklī ar uzturu, nebija salmu kur gulēt, kaut vāciešiem to bijis par daudz. Vāciešiem bijušas virtuves, dzīvojamās telpas, angļi izdevuši teltis, latvieši dzīvojuši alās. Tas neveicināja sadarbību, bieži izcēlās kaušanās. Tādā noskaņojumā pulks pavadījis 1 1/2 mēneša. Bija liels sarūgtinājums, jo uzskatīti kā gūstekņu gūstekņi.

Augusta beigās Danavā pie Putlosas 5. pulka koris vltn. Zuikas vadībā, pēc ilgāka pārtraukuma bija rīkojis koŗa koncertu. Klausītāju bija vairāki tūkstoši, starp viņiem kuplā skaitā arī privātie vācu iedzīvotāji. Bija arī daudz jauniestudējumu. Kaut ārā valdīja liela tveice, koris savu uzdevumu veica pa godam. — Pēc koncerta publika Danavā vēl pavadīja jauku stundu pie divīzijas pūtēju orķestŗa deju mūzikas. Bija atbraukušas latviešu meitenes un netrūka arī vācu jaunatnes. Protams, veselam pulkam dāmu nepietika, tomēr pa laukumu griezās ne mazums pāŗu.

3. maijā, Raceburgā ienācis angļu karaspēks. 5. maijā pieprasītas ziņas par slimnīcā novietotiem SS vīriem. Vācieši uzdevuši 1 virsnieku, 84 ka-

ļavīrus. Pēc apm. nedēļas angļu komandants devis rīkojumu šos SS vīrus atdalīt no pārējiem ar stingru apsardzību. Viņu vidū bijuši 15 latv. kaŗavīri un 1 virsnieks. Izrādījies, ka starplaikā vācu SS vīri aizlaidušies un lai uzdotais skaits būtu pareizs, vācieši ieskaitījuši daļu latviešu. Kad latviešu virsnieks pretojies apzīmējumam par SS vīru, viņš nosūtīts pie angļu ārsta dokumentu un veselības pārbaudei. Ārsts izrādījies holandietis, kas sīki visu pārbaudījis un atzinis, ka latvietis nav SS piederīgais.

Raceburgā bijusi kāda enerģiska latviete — Sproģis no Slokas. Viņa arī devusies pie angļu ārsta un sniegusi paskaidrojumus, ka latvieši nav SS vīri. Angļu ārsts pēc tam licis visus latviešus atbrīvot.

Uztura problēma Putlosā, tāpat citās gūsta vietās, bija vislielākā. Putlosā divīzijas informācijas daļa pat izdeva veselu apkārtrakstu, mēģinot iztirzāt ar uzturu saistītās citas parādības. Bijuši gadījumi, kur Putlosā varītas skābenes jūras ūdenī un litriem ēstas. Pēc tam radusieds ķermeņa uzpampšana. Lasīti gliemēži, no graudiem malti milti. Kaŗavīri visu dienu pavadījuši domādami par uzturu, tā papildināšanu, pārveidošanu. Brīvais laiks to atļāvis, bet tas lielā mērā demoralizējis kaŗavīru saimi. Radusies neiecietība, neuzticība un īgnums pret saviem virsniekiem. Visur saskatīja blēžus un zagļus. Attīstījās melntirdzniecība. Visbēdīgāk bijis ar smēķētājiem, kas jau tā niecīgo uztura devu mēģinājuši apmainīt pret cigaretēm. Tā, piemēram, 1 cigarete maksājusi RM 79,—; 1 kastīte tabakas RM 400,— līdz 1200,—; divritenis — 1 biskvītu kastīte; 1 foto aparāts — 2 biskvītu kastītes un 3 kukuļi maizes; 1 zelta gredzens — 8 konservus un 2 zivju konservus.

Radušās patvarības iepretī apkārtnes saimniekiem. Kādā vietā grupa kaŗavīru izslaukuši 13 govis un 1 nokāvuši. Citi izrakuši kartupeļu lauku.

Latvijas Sarkanais krusts piešķīris RM 11 000,— dārzāju iegādei. Grūts bija arī apavu un apģērbu stāvoklis

Uz 75 vīriem bija paredzēta 1 stēra malkas, kas bija domāta tikai ēdiena gatavošanai. Oldenburgas apkārtne bija nabadzīga ar mežiem.

Latvijas Sarkanais krusts tūlīt pēc kaŗa beigām par savu uzdevumu uzskatīja gādību par latviešu kaŗavīriem gūstekņu nometnēs un slimnīcās. Bija noorganizēta internēto kaŗavīru sekcija, kuŗu vadīja Dr. med. A. Bormane. Viņa apbraukāja nometnes un slimnīcas, centās panākt latviešu kaŗavīru tiesiskā stāvokļa uzlabošanu. Vietām panākumi arī neizpalika. Tā, piem., 20. jūnijā Heides nometnē, kur bija 2331 latviešu kaŗavīri, panāca, ka ar ārzemju kaŗavīriem jāapietas kā ar ārzemniekiem, nevis kā SS vīriem.

1.7.45. internēto kaŗavīru kartotēkā bija uztverti pavisam 13 229 latv. kaŗavīri, no tiem 12 830 nometnēs, 399 slimnīcās (no pēdējiem 113 bija Libekas latv. slimnīcā). Šie skaitļi mainījās.

Gādībā par invalidiem pie LSKr. nodibināja Invalidu fondu, kuŗā ienāca

ziedojumi. Nometnēs un slimnīcās izdalītas dažādas mantas: cigaretes, zeķes, cimdi, kamzoļi, palagi, dvieļi, grāmatas un citas mantas. Organizēta papildus pārtikas sagāde. No Zviedrijas Sarkanā krusta saņemtas produktu pakas a 5 kg, kas sadalītas smagi slimiem un 107 gaisa palīgiem Putlosā. Arī medikamenti piegādāti Putlosai un slimnīcām.

Pēc 2 mēnešu cīņas, kā to stāsta plkv. Kripēns 8.8.45. intervijā, beidzot latviešiem piešķirtas divīzijas tiesības. Tā skaitījās 808. divīzija un bija pakļauta ģen. Ansatam. Pie angļiem tomēr vēl tieši nevarēja griezties, bet tas bija jādara caur vāciešiem.

Interesanti ar kādiem plāniem un domām Putlosā ir nodarbojušies. Tā, piem., izstrādāts programmatisks plāns latviešu kultūras vērtību saglabāšanai un sakopošanai (Dr. V. Strauts, 4. pulka kultūras daļas vadītājs 3.7.45.).

Divīzijas informācijas daļa izplānojusi arī braucienu uz Londonu, kur angļu ārlietu ministrijā būtu jāpanāk nacionālās komitejas, kā pagaidu valdības, atzīšana. Par to informēta arī pati Nacionālā komiteja. Šai 11.

Putlosā 3. pulka novietojums.

jūnija plānojumā latvieši iesaistītos bruņošanās rūpniecībā kaŗā pret Japānu.

Pēc divīzijas ziņām laikā no 1.6.45.—15.9.45. redzams, ka uz Beļģiju aizbraukuši no Putlosas 8345 kaŗavīru, patvaļīgā prombūtnē bijuši — 1158, repatriējušies 713, nosūtīti uz lazaretēm — 57, palikuši atvaļināšanai — 641, uz transportu neieradušies — 172, vai kopā 10 916. Putlosā no metīlalkohola un sēnem miruši 15 kaŗavīru.

Divīzija laikā no 9.6.45.—5.9.45. izdevusi rēgulāri pavēles. Tajās gan galvenokārt minēti tikai kaŗavīri, kas pārvietoti no pulka uz pulku, vai aizgājuši patvaļīgā prombūtnē.

24. augustā, 5. pulkā, laists apkārt virsnieku saraksts, lai viņi ar parakstu apliecinātu, ka neatstās nometni līdz likumīgai atvaļināšanai. Gan no sarakstā minētiem 38 virsniekiem to parakstījuši tikai 14.

Kādu laiku Oldenburgā, pienotavā varēja pirkt vājpienu par 10 pf. litrā. Kad to daudzi uzzināja, tad žandarmi aizliedza to pārdot. Apkārtnē pazuda arī aitas gan uz vāciešu, tā latviešu rēķina.

Cēla arī mājas: skeletu no kokiem, sienas, jumtu no niedrām. Sānu sienas pietriepa māliem, lai nepūstu cauri vējš. Cēla mājiņas arī no velēnām, tās pārsedzot ar telteni. 4. pulks bija uzsācis kultūras nama celšanu, bet pārvietošana to pārtrauca.

„Kaŗazēnu" būvētā māja Putlosas nometnē 1945. g. vasarā.

Pašu iniciātīvē salabo kādu auto, pārbūvē uz malku un noorganizē šoferu kursus (v.v. Gutmārcis un kpr. Zaļais). Šoferu kursos pieteicās 300 dalībnieku.

5. pulkā pacēlās doma par pulka vēstures rakstīšanu, ko uzdeva vltn. Dr. Rogam, jo viņš bijis visu laiku pulkā.

Zuikas koris, kurā bija 80 dziedātāju, dziedājuši Oldenburgas baznīcā, Libekas baznīcā, devis vairākus koncertus.

Notikušas 2 lietišķās mākslas izstādes no iespējamā materiāla. Izsludināta sacensība divīzijas nozīmes pagatavošanai.

Nodibināti sakari arī ar civīlām nometnēm. Cirkulēja bēgļu saraksti pēc kuriem daudzi atrada savus piederīgos. Piederīgie apmeklēja savējos, atveda civīlās drēbes un tad kopā pazuda no nometnes.

Jāņos pienāca pirmais pārtikas ziedojums no civīlo nometnēm. Karavīri savukārt ziedoja trūkumā nonākušiem tautiešiem nometnēs naudu, tā, piem., 5. pulks 14. jūlijā savācis RM 4163,50 un 2. augustā visa divīzija RM 33 207,77.

Putlosā bija arī kino. Katrs pulks saņēma apm. 75 kartes uz izrādi. Izdeva angļu valodas lekcijas.

Notika dažādas sporta sacensības. Šachā sacentās 1. pulks ar 6. pulku pie 12 galdiņiem, kas beidzās 6:6. Tāpat 5. pulks ar 3. pulku, kur uzvarēja 3. pulks. Risinājās turnīrs arī pa pulkiem.
Notika arī basketbola un volejbola sacensības. Basketā spēlēja vairāki mūsu izlases basketbolisti: Zebeliņš, Justs, Hermanovskis, Lūsars uc.

Mūsu futbolisti 18. jūlijā sacentās ar angļu garnizona komandu Neištatē un uzvarēja 2:0. 19./20. jūlijā Putlosas sporta laukumā risinājās vispārējie sporta svētki ar 200 dalībniekiem. Sacensības notika vieglatlētikā. Šķēpa mešanā sacentās tā laika mūsu labākie šķēpmetēji: Stendzenieks un Circenis. Toreiz uzvarēja Circenis. Notika sacensības arī boksā un futbolā. Visvairāk punktus ieguva 7. pulks, 2. vietā — 5. pulks un 3. v. 2. pulks.

Latviešu leģiona futbola komandas uzvarēja Putlosas sastādīto ar 3:1. Starp futbolistiem bija pazīstami vārdi: E. Vītols, Celmraugs, Freimanis, Lidmanis, Lauks, Koņeckis.

Putlosas nometnē bijuši 26 diplomēti inženieri, pāri par 200 techniķu ar pabeigtu technikumu, un vairāk kā 100 vīru, kas kvalificēti dažādās nozarēs. Viņi izteica vēlēšanos organizēties noteiktās nozarēs un strādāt militārai vai civīlai pārvaldei jaunbūves darbiem rietumos.

Noorganizētas dažādas lekcijas. Iekārtoja slimnīcu ar 120 gultām, ko vadīja ārsts-ltn. A. Osītis. Ārsts-ltn. A. Ritums vadīja iekšķīgo nodaļu.

1944. gada 2. jūnijā 1. latviešu divīziju pārcēla no Putlosas kazarmām uz jūrmalu. Tas nozīmēja dzīvi mežā zem koka. Karavīri tāpēc stiepa visu līdz, jo dzīve brīvā dabā prasīja daudz. Viss bija jāgādā uz vietas pašiem.

Bija jāsāk „organizēt" kā kaŗavīri teica. Uzņēmīgākie nekavējoties izklīda, lai vērtīgām acīm pārbaudītu apkārtni. Tuvumā kādreiz bija bijušas kazarmas, kur bijusi novietota tanku skola. Vēl apkārt bija redzami sašauti tanki, granātu šaulas. Kaŗavīri savāca stiepules, dēļu galus, papes gabalus, izdegušu auto durvis, kas viss kopā ar skujām, zariem, vēlēnāmn un niedrām deva iespēju paglābties no aukstajiem jūras vējiem un lietiem.

Ir arī tādi, kas nekustina ne pirkstiņu un tikai žēlojas par sasodītiem apstākļiem un ir ar mieru gulēt zem klajām debesīm.

Tā dien dienā nometne veidojās arvien glītāka: tiek izveidoti celiņi, mītņu nosaukumi ar iemītnieku sarakstiem, mītņu priekšā latviski ornamenti veidoti no gliemežu vākiem un akmentiņiem, pat kāds Latvijas skats. Tas liecina par latviešu tieksmi pēc daiļuma.

Dažus simts metrus no nometnes ir jūra, kas dod veldzi saulainās dienās. Jūras ūdens dod iespēju iegūt sāli, kuŗa trūkums ir liels. Ja trešā daļa no ūdens vārot zupu ir jūras ūdens, tad zupa ir laba.

Malkas trūkums ir liels un skābardžu mežs paliek arvien retāks. Apkārtnes māju drupās ir palikušas akas, bet to ūdens pietiek tikai čaklākajiem, kas agri rītos apstaigā mājas. Jūlijā ūdeni sāk, pievest ar automašīnām.

Lielākais ļaunums ir bezdarbība, bezcerība un neziņa par nākotni. Bez galvenā koŗa — vltn. Zuikas vadībā, kas ar savu „Pie Baltijas jūras" viegli uzvarēja sacensību ar vācu koŗiem, darbojas mazāki koŗi un ansambļi Purva, Austruma un Dekšņa vadībā. Dubultkvartets — Bērzkalna vadībā.

Divīzijas orķestris, vseržs. Garozas vadībā, daudz reižu piedalījās koncertos un dievkalpojumos. Orķestrim gan trūka daudz instrumentu, jo nav bijis iespējams iznest smagās taures un bungas simtu km gaŗajos pārgājienos.

Latviešu dziesma daudzus glābj no bezcerīgās dzīves. Valodu interesentiem iespēja mācīties angļu, franču, vācu un krievu valodas. Notiek priekšlasījumi: literātūrā, būvniecībā, lauksaimniecībā, tautsaimniecībā uc. Lektori: K. Dziļleja, Raudiņš, Lazdiņš, mag. Ķilītis, Dr. Veinbergs, P. Kalniņš, kpt. Rempe, J. Sebris uc.

Iznāk žurnāli un 2 laikraksti, kas top neiedomājamās grūtībās. Nometnē viesojas mākslinieki: Maršalka, Bidiņa, Franks, Piekalnītis, Zaķis, Berino, Brilts, J. Kalniņš, J. Mediņš, Ilziņš, Teichmanis, Lūse, Vestena, Libekas koris un dubultkvartets Maršaua vadībā.

Literārā pēcpusdienā viesojas aktieŗi K. Dzelde un A. Mitrevics. 7. augustā nometni apmeklēja un kaŗavīrus uzrunāja ministrs A. Bērziņš.

Garīgā aprūpe bija māc. Krauļa un K. Ruča rokās.

Skaņdarbu sacensībā ar 2 koŗa kompozicijām vācu divīziju sacensībā pirmo godalgu iegūst Viktors Baštiks ar kompoziciju „Jaunība".

Darbojas tautas deju ansamblis vltn. Kūļa vadībā. Notiek jautrības vakari.

Jaunieši Putlosas nometnē starp priedītēm gatavojot kādu papildus maltīti.

Lielākie nometnes notikumi ir ciemiņu ierašanās. Neaizmirstams ir brīdis, kad Švarcenbekas nometnes latvieši 22. jūlijā apdāvināja katru no 135 Oldenburgas baznīcā iesvētītiem kaŗavīriem. Šie ciemiņi ir tilts starp gūstekņu dzīvi un pagājušām dienām dzimtenē.

SKOLOTĀJA PĒTEŖA KALNIŅA ATZĪMES PAR JAUNIEŠIEM PUTLOSĀ

Pie Baltijas jūras, Putlosas dabas aizsardzības parkā, 1945. gada maijā kopā ar leģionāriem angļu gūstā nonāca arī bij. gaisa spēku palīgi, skolēni vecumā no 14—17 gadiem. To starpā daļa bija skolotāja P. Kalniņa apzinātie audzēkņi un vēl 8. maijā no Liepājas izkļuvušais kpt. Rempe, Kurzemē novietoto gaisa spēku palīgu aprūpes virsnieks — frontei nozīmēto latviešu skolotāju priekšnieks. Kurzemē, ne Rempe, ne cits varēja daudz par zēniem rūpēties, jo viņi bijas pakļauti vienību virsseržantiem, kas bija īstenie viņu „kaŗa kungi".

Kpt. Rempe Putlosā no jauniešiem organizēja speciālu bataljonu. Tajā iekļāva arī skolotāju P. Kalniņu, kaut viņš bija civīlists. Btl. bija 158 jau-

niešu (no 4200 jauniešiem, kas 1944. g. bija mobilizēti gaisaspēku palīgos). Ar jauniešu btl. adjutanta — ltn. Indriķa Peniķa atbalstu, skolotājs Kalniņš uzsāka zēnu pievēršanu garīgām nodarbībām: rokrakstā sagatavoja žurnālīti „Eglājs", veidoja priekšlasījumu ciklu, ugunskuŗa dziesmu vakarus uc. Laba daļa no zēniem nebija izkustināmi nīka savos alkšņu un skuju slieteņos, spēlēja kārtis, tenkoja, gulēja.

Sliktākais, ka daļa pasāka staigāt pa apkārtnes laukiem un saimniecībām, sekojot leģionāru paraugam. Kad vācu saimnieki noorganizēja savu mantu apsardzību un nošāva dažus jēru un rudzu vārpu pievācējus, laiks prasīja jauniešu atturēšanu, pārliekās brīvības ierobežošanu. Tukšo laiku vajadzēja piepildīt.

Skolotājs Pēteris Kalniņš.

Skolotājs Lagzdiņš un kpt. Baltiņš apmeklēja skol. Kalniņu viņa „Vientuļā smilga" — brezenta pārklātā slietenī. Ar minēto viesu palīdzību izdevās nosūtīt ziņu par kaŗa zēnu patieso stāvokli Neištates un Libekas latviešu nometnēm. Visu maija un jūnija mēnesi pārtikas deva nepārsniedza

700—900 kalorijas dienā. Zēnu saraksts nonāca līdz Latvijas Sarkanam krustam un latviešu nacionālai komitejai. Ar jūlija mēnesi nāca arī atziņa, ka kaut kas zēnu labā jādara un arī skola veidojama. Latviešu nacionālā komiteja pieprasīja sīkāku informāciju. Skolotājs Kalniņš ietērpies no lidotāju mēteļa pāršūtā „civīlā" svārciņā, devās pats uz Libeku. Libekā komiteja izrādīja lielu interesi par zēniem. Senātors Rumpēteris, kuŗa dēls atradās jauniešu bataljonā, iestājās par zēnu pārvietošanu uz civīlo bēgļu nometnēm, kur apstākļi bija nesalīdzināmi labāki. Sarkanā krusta pārstāvis Paegle apsolīja tūlītēju pārtikas piegādi no nometņu iemītnieku ziedojumiem. Prof. Gulbis iestājās par tūlītēju audzināšanas jautājuma nokārtojumu un apsolījās runāt ar plkv. Kripēnu un angļu korpusa stābu. Pāris ores pārtikas pienāca nometnē. Pēc ilgākas vilcināšanās arī plkv. Kripēns piekrita skolas organizēšanai. Nākošajās dienās „Jaunatnes bataljona" komandieris sāka rūpēties par skolas jautājumu. Sāka apstaigāt pamestās muiželes saimniecības ēkas — staļļus un šķūņus, jo pārējās dzīvoja cilvēki.

Zēnu garīgās aprūpes lietai piesaistīja arī divīzijas aprūpes virsnieku kpt. Vēveri un vecu skautu darbinieku — kpt. Rudzīti. Tiek apzināti bij. skolotāji un lektori. Sākas populārzinātniski priekšlasījumi.

Tomēr kā lielākais pārsteigums — pretēji cerētai zēnu izvietošanai civīlo nometnē, tos pievieno leģionāru pulkam. Kareivju vidū zēni vadīja laiku „tirdznieciskos" darījumos, pielipa arī citi netikumi. Pietrūka laika domāt par skolu, mācībām. Arī senātors Rumpēteris, kas solīja darīt iespējamo zēnu izvietošanā ārpus gūsta nometnes, paspēja tikai savu dēlu un vēl pāris zēnus ietērpt „privātā" un pievienot tos civīlistiem. Pārējie nonāca Cēdelgemā aiz dzeloņdrātīm kopā ar visu kaŗavīru masu. Zēnu spars ar to bija kļuvis vēl mazāks.

Visvaldis Valters

TĀDAS BIJA BEIGAS

1945. gada vasara. Pēc uzturēšanās amerikāņu „atpūtas" vietās Šverinā un Hagenavā mūs, šoreiz gan jau kā angļu ķeizara viesus, pārveda un novietoja Šlezvigas-Holšteinas apgabala DA pussalā, kādreizējā vācu armijas tankistu apmācības centrā Putlosā, dažus kilometrus no Oldenburgas pilsētiņas.

Tuvojoties rudenim angļu valdīšana bija izlēmusi visus latviešus pārvest uz citu „viesmīlīgāku" valsti — Beļģiju. Gudrākie mūsu vidū zināja, ka mūs pārvedot uz Beļģiju, lai tur ērti un netraucēti varētu izsniegt atvaļināšanas dokumentus un, ar asarām acīs novēlot uz redzēšanos atkal nākošajā

karā, visus palaist brīvībā. Pesimisti un mazticīgie gan uzstādīja ļoti nepatīkamus jautājumus: kāpēc šo vergu „brīvlaišanu" neizdara tūlīt un šeit pat uz vietas? Cilvēki, apveltīti ar spējām skatīt nākotnes vīzijas kā lielu noslēpumu zināja pavēstīt, ka Beļģijā visiem uzvilkšot angļu uniformas un dibināšot kādu tur latviešu divīziju jeb brigādi pēc poļu ģenerāļa Andersa korpusa parauga. Visus taču būšot arī „jāmunsturē" angļu ķeizara armijas gudrībās, ko tak nevarot darīt te visiem vāciešu negantniekiem skatoties. Ēšana un pīpēšana būšot uz goda, kā jau tas daždien angļu mundieru valkātājiem pieklājoties. Cik atceros, tad braukšana sākās septembŗa vidū un bija paredzēti vairāki ešaloni. Pirmie aizbraucēji bija pacilātā gara stāvoklī, angļu izturēšanās korrekta, apsardzība tikai nominăla. Pirms pēdējā ešalona aiziešanas bija pienākusi vēsts, ka tiem, kuŗiem angļu okupētajā Vācijas daļā dzīvo ģimenes, uz Beļģiju nav vairs jābrauc, bet tie visā drīzumā no, angļu ķeizariskās aizbildniecības un gādības tikšot atlaisti tepat uz vietas. Steigā sastādīja sarakstus un izrādījās, ka mēs, nepateicīgie Beļģijas „viesmīlības" neizmantotāji, sanācām skaitā kādi nepilni pieci simti. Saprotams, daļa par piederīgajiem bija uzdevuši tikai attālus pazīstamus, bet to neviens neatrada par vajadzīgu pārbaudīt.

„Beļģieši" aizbrauca, mēs palikām. Kā mūsu grupas vecākais tika iecelts plkv.-ltn. Celle, viņa adjutants bija ltn. Krauja. Daļa tika novietota tuvējās sādžiņas staļļos un šķūņos, citi ierīkojās apmēram 50 metrus gaŗajās smilšu krāsas teltīs, kas kādreiz esot bijušas domātas vācu Afrikas korpusa lauku lazaretēm. Teltis bija labi konstruētas: brezents uzstiepts uz tērauda stieņa skeleta un, kā izrādījās, izturēja oktobŗa vētras un negaisus.

Naktis sāka palikt arvienu gaŗākas un bez aukstuma un mitruma vēl nepatīkamāki bija izjūtams apgaismojuma trūkums. Bet cilvēku, it īpaši latviešu, gaŗa lidojums un izdomu bagātība prot pārvarēt gandrīz vai visus šķēršļus. Mūsu telts atradās līdzās ceļam, gar kuŗa malu mūsu pusē gāja elektrības līnija. Tā kā mūsu starpā netrūka arī elektrotechniķu, tad uzkāpa stabā un pieslēgties elektrības līnijai nebija nekāda problēma. Citi „speciālisti" savukārt „noorganizēja" vajadzīgos vadus un dažas spuldzes ar visiem citiem piederumiem un mūsu teltī atspīdēja elektriskā gaisma.

Mainījās arī konjunktūras tirdzniecībā. Cenas bija krietni kritušās. Kāds tirdznieciskajos pasākumos varen apdāvināts angļu ķeizariskās armijas gūsteknis bija atradis iespēju, kā pāris kilometrus attālajās vējdzirnavās iegūt miltus un pēdējos Oldenburgas pilsētiņas maiznīcā izmainīt pret svaigi ceptu maizi, ko mūsu tirgonim zirga vilktos maiznīcas atsperu ratos pāris reizes nedēļā piegādāja mūsu apmešanās vietā. Vienreiz šis pats lieltirgonis bija nezin no kurienes sagādājis pat pāris pudeles ļergas, kuŗai gan sliktās uzkošanas dēļ nebija piekrišana. Daudzi centīgi „pašapgādnieki" devās naktīs novākt ražu plsētiņas ģimenes dārziņos, no saviem nakts sirojumiem

pārnesdami kartupeļus, zirņus, pupas, burkānus, tomātus un citas ēšanai derīgas lietas.

Beidzot novembŗa pirmajās dienās saņēmām pavēli ar smagajiem auto doties uz pāris desmit kilometru attālo Neištates pilsētu, kur angļi bijušajā vācu kaŗa flotes zemūdeņu skolā bija iekārtojuši gūstekņu atlaišanas centru. Tur no Norvēģijas grupās pa laikam ieradās eleganti ģērbti vācu kalnu strēlnieki, stiepdami ar tabakas pakām un zivju konservu bundžām pieblīvētas mugursomas. Uzklīda arī skrandaini, ģindeņiem līdzīgi, eksemplāri, kas nezin kāpēc uz angļu zonu bija atlaisti no krievu okupētajiem apgabaliem. Mūs novietoja pussagrauto darbnīču un noliktavu hallēs, kur par mūsu guļas vietām kļuva uz grīdas nomesti netīru salmu kušķi.

Otrā dienā mūs sāka trenkāt pa visādām inspekcijām un pārbaudēm. Viens no šiem iestādījumiem bija nosaukts par demilitārizēšanu. Gredzenus visumā šoreiz gan neaiztika, bet toties „nacionālizēja" visus tālskatus, kompasus, nažus un arī labu daļu pulksteņus, jo tos taču varot lietot nākošajā kaŗā! Ja kādam vēl bija uzglabājušies uzpleči, zīmotnes, ordeņu lentītes, vai trieciennozīmes, to visu noplēsa, jeb izrāva no kabatām un iemeta atkritumu tvertnēs. Ļoti pamatīgi izvandīja visas kabatas, atņēma un saplēsa katra veida kartes, visas fotografijas, ja tajās bija redzama kāda persona vienalga kādā formas tērpā: vācu bruņoto spēku, Latvijas armijas, policijas vai aizsargu uniformā.

Kaut kad vēlāk izsniedza vācu valodā iespietu lapeli, kuŗā katram pašrocīgi bija jāieraksta attiecīgi dati: vārds, dzimšanas laiks un vieta, izglītība un nodarbošanās pirms kaŗa, radinieku vārdi un adreses utt. Bija jāuzdod arī dienesta pakāpe un kaŗaspēka daļa, kuŗā bijis piederīgs. Norunājām dienesta pakāpes uzdot pēc vācu armijas terminoloģijas, minot, ka esam dienējuši 1. latviešu divīzijā. Pēc šī rakstu darba izpildīšanas, katram šo lapeli vajadzēja pašam pienest pie savrup uzceltas, avīžu kioskam līdzīgas, būdeles, kur pie vaļēja lodziņa sēdēja kāds, pēc izskata spriežot „melnkrievu" tautības subjekts angļu armijas seržanta uniformā. Šis vīrelis paņēma pienesto lapeli, uzmeta tās pienesējam īsu, caururbjošu skatu, tad, neko neteicis, pameta ar pirkstu nākošajam. Mūsu pašu visu zinātāji mūs, mazāk attīstītos, pamācīja, ka tā esot slepenā dienesta būšana un šie cītīgi meklējot kaŗa noziedzniekus un militāristus, kuŗus vaļā laist gan nebūtu smuki. Mums toties gan tagad izsniegšot brīvības patentes. Iznāca tomēr citādi. Kā uguns sausos salmos izplatījās bēdu ziņa, ka mums visa padarīšana atlikta. Gudrinieki atkal zināja, ka it kā mūsu „standartenoberjunkers" B. esot papīra gabalā ierakstījis mūsu divīzijas oficiāli lietāto nosaukumu kaŗa dienās ar visu „četrdesmit četri" apzīmējumu savā dienesta pakāpē. Vai tas tiešām tā arī bija noticis, nekad neizdevās noskaidrot. Nekādu labu galu tomēr neparedzēdami, daudzi steidzās pazust, lai kājām

mēģinātu sasniegt Libeku, dažiem ar kaut kādām izdomātām kaitēm izdevās iekļūt vācu karaa flotes slimnīcā turpat Neištatē.

Nākošās dienas pievakarē, nesakot uz kurieni vedīs, nedz arī paskaidrojot iemeslus, mūs, pārpalicējus, atkal sadzina smagajās kravas mašīnās un noveda uz Oldenburgas delzceļa staciju, kur uz sliežu ceļa jau stāvēja garaa vagonu rinda. Lielākā daļa no vagoniem jau bija piepildīta ar cilvēku kravu: vācu tautības gūstekņiem no Sudetijas, Rumānijas un Ungārijas. Metās jau tumšs un vilciena apkārtne bija izgaismota ar daudziem spēcīgiem prožektoriem, kas nakti pārvērta par dienu. Ik pa pāris desmit soļiem bija novietots krievu Maksim līdzīgs ložmetējs. Pa diviem vai trijiem apkārt staigāja angļu patruļas, kas mūsējos atšķīra mazās grupiņās, piespieda pie vagoniem un „nacionālizēja" pulksteņus un gredzenus. Kādam no deguna norāva arī brilles, jo acteņu rāmji bija spīdīgi un izskatījās kā pagatavoti no zelta. Lai lietas veiktos ātrāk, tūļīgākajiem angļu „džentlmeņi" piedraudēja ar mašīnpistolēm, lai gan nevienu tomēr nenošava. Cik gan līdzīgi pašu izdarībās saviem boļševistiskajiem ieroču brāļiem bija angļi un amerikāņi, uz kuriem mēs dažkārt bijām likuši tik daudzas cerības! Bet, liekas ka nebeidzamā vilšanās un vientiesīgas cerības bija kļuvušas par mūsu tautas likteņu neatņemamu sastāvdaļu. Mūsu divdesmit divos brīnišķās brīvības gados jau no bērnu dienām tikām mācīti augsti cienīt un godā turēt vienreizējo franču kultūru, nepārspējami godīgos, bruņinieciskos, vienmēr nevainojami vakartērpos apģērbtos angļu džentlmeņus, un, galvenais, pašam Ziemsvētku vecītim līdzīgos, bezgala bagātos un tikpat bezgalīgi devīgos, Amerikas „onkuļus".

Otrā pasaules karaa beigās sagaidījām 1919. gada notikumiem līdzīgu situāciju un kā svētu patiesību pieņēmām 1941. gadā parakstītās Atlantijas deklarācijas jaukos apsolījumus par brīvību visām tautām, kuŗām šī brīvība kopš 1939. gada bija varmācīgi ņemta. Ak, svētā vientiesība: mūsu iedomātie angļu un amerikāņu „draugi" ne tikai pilnā mērā bez jebkādiem iebildumiem akceptēja savu bolševistisko ieroču brāļu apstrādātos briesmu darbus mongoļu okupētajās zemēs, bet paši savukārt vēl gadiem ilgi terorizēja mūs, visu zaudējušos trimdiniekus, kas savu nožēlojamo eksistenci vadīja Vācijas bēgļu nometņu baraku drūmajā pelēcībā. Izceļošanas komisijās mūs vajāja un nicināja Latvijas vārda dēļ, nekad nebeidzamajos „skrīningos" mūs apsmēja un nievāja sarkan-balt-sarkanā karoga dēļ...

Viens no šīs pieminētās „atbrīvošanas" akcijas cietušajiem, turpat tuvumā mūsu baram, bija kāds vācu karaa flotes zilajā uniformā tērpies lietuviešu virsnieks, kuŗš tekoši runāja vienādi labi vāciski un latviski. Pagriezies pret mums viņš skaļā balsī noteica, ka angļi te rīkojas tāpat kā bolševiki 14. jūnijā. „Ticiet man, draugi, ka krievi viņus (t.i. angļus) vienu dienu pašus sitīs", izsaucās mūsu brāļu tautas virsnieks, pirms to angļi iegrūda

tuvākajā lopu vāģī. Tas pats notika ar mums visiem, vagonu durvis tūlīt aizvēra, tās pēc tam no ārpuses noslēdza ar aizbīdni. Katrā lopu vāģī bijām ap 40, tā kā vietas stāvēšanai gan pietika, bet visi vienā laikā atgulties nevarēja. Tumšajā vagonā sākām spriest, ka nupat gan esam izdarījuši lielu kļūdu, neatstājot šo „viesmīlīgo" sabiedrību, kamēr tas vēl bija iespējams. Itin drīzi vilciens sāka kustēties un citi sāka skaļi vaimanāt, ka šoreiz gan ceļš iešot uz „plašās dzimtenes" pusi.

Pēc kāda laika nepārtrauktas braukšanas vilciens samazināja gaitu un vietām īslaicīgi apstājās. Pa mazo vagona lodziņu varēja salasīt preču stacijas uzrakstus uz bagāžas šķūņiem, kas norādīja, ka braukājam kaut kur pa Hamburgas priekšpilsētām. Vilciena kustības virzienu nevarēja noteikt, jo tas bieži mainījās. Pa šauro lodziņu nevarēja saskatīt arī ziemeļzvaigzni. Vagonu durvis joprojām palika noslēgtas. Vilciens sāka atkal ripot ātrāki un pēc kāda laika pār mums savu gaismu jau lēja agras novembŗa mēneša sākuma dienas uzlecošā saule. Vērojot saules zeltītos starus, izskatījās, ka dodamies rietumu virzienā. Beidzot vilciens apstājās kādā stacdijā, kur uz perona bija liels uzraksts „LÜNEBURG". Vagonu durvis atvēra un ar mašīnpistolēm izrotātie angļi brēca, lai visi uz 10 minūtēm lec laukā, brīdinot katru nošaut, kuŗš aizmaldīsies tālāk no vagoniem. Lineburgas tuvumā, kādā baltiešu DP nometnē, dzīvoja mana ģimene, tā kā vilciena apstāšanās šinī pilsētā man bija kā no debesīm sūtīts mājiens izbeigt saistības, ko es kā jauns students ar 1943. gada martā parakstīto, standarta formas solījumu palikt leģionā līdz kaŗa beigām biju uzņēmies. Kaŗš bija beidzies jau pirms 6 mēnešiem un es angļu imperijai nejutos neko parādā. Ja kaŗa gūstekņu statusu angļi gribēja turpināt vēl uz priekšdienām, tad tā bija viņu problēma. Katra gūstekņa goda lieta ir mēģināt no gūsta izbēgt un paliekot vēl mēnešiem vai gadiem aiz dzeloņstiepļu žogiem es tāpat savai tautai un tēvzemei nekā nevarēju palīdzēt.

Tagad bija 1945. gada 10. novembris un kaŗš arī priekš manis bija cauri: kopā ar vēl diviem citiem draugiem tīri mierīgiem soļiem piegājām pie bagāžas noliktavas, pie kuŗas durvīm stāvēja kāds vecs vācu dzelzceļnieks. Iespējami labā zaldātu žargonā palūdzu, lai viņš mūs cauri šķūnim izlaiž uz ielas. Vecais saprata kas par lietu un angļiem nemanot atslēdza durvis. Pēc pāris minūtēm visi trīs bijām jau pie nākošā ielas krustojuma, kur vēl varēja sadzirdēt angļu bļaustīšanos sākot visus dzīt atpakaļ vagonos.

Kāds bija iznākums no visa šī bēdīgā pasākuma? Laikam kāda puse no visas Putlosas „pēckomandas", kā vēlāki izrādījās, arī nokļuva Beļģijā, kur tie dalījās liktenī ar tur jau esošajiem bijušajiem latviešu cīnītājiem. Pārējie, „atvaļinājās" paši un izklīda pa DP nometnēm. Ne Putlosā, nedz Neištatē oficiāli neatlaida nevienu. Kāpēc, tas nekad netika paskaidrots.

Neliekas ticami, ka Neištatē visas akcijas izjaukšanā vainojams būtu ka-

deta B. aplami izpildītais rakstu darbs, jo tad jau mēs būtu tiešā ceļā nogādāti vairāku gadu „atpūtai" aiz restēm kādā no „lieliskajām" angļu vai amerikāņu iestādēm. Saprotams, mēs toreiz nezinājām un nevarējām neko zināt par nelietīgajiem un noziedzīgajiem Jaltas darījumiem, kas paredzēja, ka Amerika un Anglija piespiedu kārtā saviem komūnistu sabiedrotajiem izdos gandrīz visus bēgļus, kas karam beidzoties atradīsies Vācijā. Šīs lietas nokārtošanai bija izstrādāts augstākā mērā slepens plāns ar segvārdu „Operation Keelhaul — Code Nr. 383.7—14.1". Daudzus simttūkstošus vlasoviešus, kazakus, kaukaziešus, ukraiņus, dienvidslavus, slovakus un arī baltiešus angļi, franči un amerikāņi visbrutālākajā veidā pēc kara beigām saviem sarkanajiem ieroču brāļiem arī izdeva. Vēlāk to vairs neattiecināja uz baltiešiem. Arī šī pasākuma īstā dvēsele — Rūzvelts karam beidzoties vairs nebija dzīvo vidū.

Viktors Irbe

CĪŅĀM BEIDZOTIES

Pēc ievainošanas Pomerānijā pie Flederbornas 1945. g. 2. februārī caur Landeku, 2 dienās nonācu pārsiešanas punktā Hammeršteinā, kur mani operēja. Pēc apm. nedēļas ar sanitāro vilcienu kopā ar citiem latviešu ievainotiem, nonācām slimīcās Goslāras-Hanoveras-Hildesheimas rajonos.

Arī šeit uzturēšanās bija īsa, jo apmēram 20 leģionārus pārvietoja uz kūrvietu Bad Zalcdetfurti, netālu no Hildesheimas. Šeit 1945. g. 7. marta naktī ienāca amerikāņi. Vismaz nedēļu viņi slimnīcā nemaz nerādījās. Tikai pēc nedēļas uzvarētāji ieradās slimnīcā, iepazinās ar telpām un visu citu. Uzturs uzlabojās un kļuva pat bagātīgs.

Bad Zalcdetfurtē dzīvoja daži latvieši. Tur bija ģimnazijas skolotāja Švarcbacha ģimene ar divām meitām un dēlu, kā arī divas latviešu darba dienesta meitenes Marija un Valda. Jaunie Švarcbachi prata spēlēt uz vingrotavas kaktā novietotām klavierēm jaunākos vācu šlāgerus, kas iepriecināja visus slimniekus un pacēla latviešu vērtējumu.

Abas darba dienesta meitenes apmeklēja ievainotos leģionārus. Tām bija grūtības ar pārtikas sagādi, jo dzīvoja tikai no izsniegtām kartiņām. Dažreiz leģionāri prata viņām atlicināt mazliet no ēdamā.

Biju vienīgais latviešu instruktors un arī vienīgais, kas prata pārtulkot ārsta norādījumus. Pārējie bija kareivji bez vācu valodas zināšanām, pa daļai izveseļojušies. Ārsts mani uzskatīja par tulku, tāpat māsām bieži vajadzēja manu palīdzību.

Iemītnieku skaits sāka samazināties un atlikušos slimniekus un ievainotos pārvietoja uz kūrmājas telpām. Pie durvīm stāvēja sardze.

Drīz amerikāņus nomainīja angļi un mūs latviešus novietoja atsevišķās istabās un nedrīkstējām iet pat uz kopējo ēdamtelpu. Pārtiku piegādāja istabās. Mēs bijām ieskaitīti SS grupā. Ar angļu ierašanos arī uzturs pasliktinājās.

Jūnija sākumā latviešus pārvietoja uz Goslāru un novietoja kazarmās. Te jau bija daudz latviešu karavīru priekšā. Režīms bija vēl stingrāks. Pie logiem nedrīkstēja rādīties, tad bez brīdinājuma šāva.

Kādu dienu kazarmās ieradās krievu poļitruks. Apm. 50 latvieši pieteicās atgriezties dzimtenē, kurus arī pēc tam aizveda uz citu vietu.

Pēc ārsta pārbaudes veseliem vajadzēja kazarmas atstāt un viņus aizveda uz nometni Braunšveigas tuvumā. Priekšā brauca smagā mašīna ar ložmetēju un rindu noslēdza atkal sardzes mašīna ar uz šofera būdas uzmontētu ložmetēju, kas laiku pa laikam brīdinājumam izšāva.

Jaunajā vietā pēc īsas pārbaudes, mūs noveda uz barakām, kurām apkārt bija dzeloņdrāšu žogs. Pa nometni varējām staigāt brīvi. Kaut ko deva arī ēst. Pēc dažām dienām arī šī nometne latviešu virsniekiem un instruktoriem bija jāatstāj, kurus pārvietoja uz Vestertimkus gūstekņu nometni pie Brēmenes.

Te ārzemniekus atdalīja no citiem ar trīskāršēju dzeloņdrāšu žogu un mēs latvieši palikām tikai 3 instruktori kopā. Apsardzība bija ļoti stingra. Tikai tagad sākām saprast, ka esam noziegušies pret rietumu demokratijām, gribēdami aizstāvēt savu zemi.

Pēc īsa laika atkal mūs gaidīja smagās mašīnas braucienam uz nākamo vietu. Nonācām Sandosteles kara gūstekņu nometnē. Kādā barakā lika visiem izģērbties un sīki pārbaudīja visas mantas, drēbes (katru vīlīti). Nauda, pulksteņi, piemiņas lietas, viss tika noņemts. Katrā barakā novietoja 100 vīrus, divstāvu lāviņās. Bijām kopā visi ārzemnieki: austrieši, rumāņi, beļģi, spāņi, flāmi, holandieši un mēs 3 latvieši. Pārbaudes: rītos un vakaros. Uzturs bija ļoti vājš: pusdienās plāna zupa, kur reti bija kāds kartupelis, vakaros dienas deva — taukviela naža gala lielumā, tējkarote cukura, mazs gabaliņš maizes, surogata kafija rītos un vakaros.

Karavīri paši uzturēja stingru disciplīnu: pārtikas zagšanas gadījumā nogrieza matus pusgalvai un pašu nosmērēja ar darvu. Tautību mistrojumā saprašanās tomēr bija laba. Katru dienu izveidoja darba grupas, kurām bija jāstrādā virtuvē, jānovāc gruveši, jātīra atejas. Labākais darbs bija kūdras rakšana tuvēja purvā. Tur pusdienas laikā vācu lauksaimnieks „piemiedza aci", ja no viņa lauka paņēma kādu kartupeli. Mazu gabaliņu baltmaizes dabūjām arī no angļu sardzes tējas pārtraukuma laikā. Uz baraku nedrīkstēja neko nest.

Nometnē bez virsniekiem un instruktoriem samērā daudz bija vācu ģenerālštāba vīri.

Nometnē bija dažādi kursi: angļu, franču valodas, grāmatvedības, medicīnas kurss. Vakaros notika teātŗa, varietē izrādes, koncerti, referāti vai kopēja dziedāšana.

Vēlāk noskaidrojās, ka arī citās barakās bija latvieši: virsnieki un instruktori.

Pēc pāris nedēļām latviešus izsauca uz pratināšanu, mēģinot pierādīt, ka bijis brīvprātīgais un tāpēc uzskatāms kā līdzskrējējs.

Kādu dienu nometnē ieveda Latviešu leģiona ģenerālinspektoru ģen. R. Bangerski. Viņš bija novietots vācu virsnieku barakā un tie viņu labi ieredzēja. Ar rūgtumu viņš atcerējās apcietināšanu Goslāras viesnīcā, kur bija apmeties, lai kārtotu latviešu lietas. Kādā pēcpusdienā piebraukusi angļu militārā mašīna un angļu virsnieki viņu uzaicinājuši braukt līdz. Vispirms ievietots Goslāras cietumā, tad pārsūtīts uz Braunšveigu un vēlāk uz citām gūstekņu nometnēm. Viņš cieta no kaulu sāpēm un bija zaudējis daudz no svara. Viņam nebija arī nekādu mantu. Leģionāri viņam uzdāvināja pašu gatavotu krūzīti, baltu bļodiņu, segu, paštaisītu mazu galdiņu. Par šādu uzmanību sirmajam ģenerālim acīs bija asaras. Ģenerālim bieži bija jāiet uz pratināšanām, jāsniedz rakstiski paskaidrojumi. Viņš domāja, ka viņam būšot jābrauc uz Nirnbergu par liecinieku, bet tas nenotika. Domāja arī, ka varbūt viņu tiesāšot, bet arī tas nenotika.

Oktobrī bija atkal jāiet uz pratināšanas barakām. Šoreiz pildīja atlaišanas papīrus vācu un angļu valodās. Pēc ģenerāļa Bangerska ieteikuma daudzi leģionāri par pastāvīgo dzīves vietu uzdeva Detmoldu, Hermaņa ielu 57, kur toreiz atradās latviešu komiteja. Pēc anketas izpildīšanas bija jādodas uz medicīnisko pārbaudi, kur ārsts visus atzina par veseliem. Bija jādod arī labās rokas pirksta nospiedums, ko ar parakstu apliecināja angļu kapteinis. Kaŗa gūsteknis nr. 203826 pēc rakstiem bija atlaists no Latviešu leģiona, bet ne no vācu bruņotiem spēkiem. Atlaišanas dokumentu neizsniedza un arī pati atlaišana vēl nenotika. Reizē ar atlaišanas dokumentu izrakstīja arī personas apliecību ar vienības nosaukumu. Arī tā bija īpašniekam jāparaksta.

Katrā barakā pēc alfabeta bija sastādīti gūstekņu saraksti. Es biju 26. barakas iemītnieks pēc alfabeta, kas gūstekņu numurā ir divi pēdējie cīpari. Tam pievienoja barakas numuru, šinī gadījumā 38, bet priekšā piekarināja nometnes numuru, kas Zandbostelei bija 20. Tā izveidojās vispārējais gūstekņa numurs, kas ierakstīts atlaišanas papīros.

Pirmos atlaida austriešus, tiem sekoja Rumānijas un Ungārijas vācieši. Aukstajā laikā izdalīja kaŗavīru mēteļus, bet reizi dienā deva ogles barakas apsildīšanai. Ar to nekāda siltuma nebija, gūstekņi paši meklēja kurināmo, noplēšot tukšas barakas. Ģenerālis Bangerskis ilgāku laiku bija ievietots slimnīcā. Nometnē reiz ieradās Latvijas Sarkanā krusta pārstāvji ar

dāvanām, galvenokārt smēķiem, un mazliet ēdamā. Latviešu gūstekņu pārstāvji tikās ar Sarkano krustu un saņēma dāvanas izdalīšanai pārējiem leģionāriem.

Novembŗa sākumā ģenerālis ieradās latviešu rotā, kur bija pulcējušies arī pārējie latvieši no citām barakām. Viņš runāja par notikumiem no kaŗa sākuma līdz savai pēdējai brīvības dienai Goslārā. Noslēgumā viņš mierināja zēnus: „Ne naudas, ne mantas mums nav. Mēs esam zaudējuši savu dzimteni, bet mūsu māsas un brāļi dzimtenē varēs lepoties ar to, ka savu dzimteni esam bazgala mīlējuši. Tikai pār cīnītāju līķiem pretinieks iesoļojis mūsu mīļajā tēvijā. Tāpēc galvu augšā, leģionāri!"

Nedēļu vēlāk Bangerskis runāja Lāčplēšu svētkos latviešu barakā, kur atkal bija sapulcējušies visi latvieši. Bangerska runai sekoja „Dievs, svētī Latviju". Noslēgumā bija pāris kopēju dziesmu un deklamāciju.

Latvijas neatkarības dienu atzīmēja 18. novembrī ar referātu, runām un dažām deklamācijām. Bez latviešiem bija ieradies arī igauņu pārstāvis. Noslēgumā bija „goda mielasts", kur katrs apmeklētājs saņēma mazu sakaltētu rupjmaizes kodienu, kas bija apziesti ar sīkiem siera gabaliņiem, marmelādi, biezpiena kripatām vai margarīnu. Kādas latviešu barakas istabas 15 leģionāri bija taupījuši savas ikdienas maizes devu un pavalgu, lai 110 latviešu cīnītājiem sagatavotu svētku cienastu. Laikam nekad nav bijis tik garšīgs goda mielasts, kā šinīs valsts svētkos! Šampanieša vietā dzēra tumšu kafijas atvietotāju, piekožot kaltētu maizes gabaliņu ar siera smaržu.

Noslēgumā svētku dalībnieki varēja iepazīties ar žurnāla „Dzimtene" izdevumu, ko vienā eksemplārā bija sagatavojuši kādas istabas iemītnieki.

Dienu vēlāk latvieši saņēma nometnes vadības paziņojumu, ka nākamajā rītā (20. novembrī) jāpulcējas pie vārtiem aizbraukšanai. Pirms aizbraukšanas angļu sardzes vīri pēc saraksta izdalīja atņemtās mantas, bet daudziem vērtīgākās lietas iztrūka. Nauda vai pulksteņi bija pazuduši ar visiem kvitējumiem, kas bija uzglabāti kopā ar mantām papīra maisiņā. Nelīdzēja sūdzēšanās, uzvarētāji mantas nevarēja vai negribēja atrast, bet bijušie leģionāri par to daudz nebēdāja.

Nokļuvām Ostfrīzlandē, kur atklājās plašums bez iežogojuma. Leģionāri, kaut tagad tos sauca par gūstekņiem, dzīvoja privātās mājās vai vismaz privātās dzelzs barakās, ko daži sauca par „konservu bundžām". Daži no jaunatbraucējiem atrada savus bijušos cīņu biedrus. Dažs Frīzlandē bija ieguvis pat dienesta paaugstinājumu.

Jaunatbraucējiem bija jāguļ salmos apaļās skārda barakās. Jau pirmajā dienā no apkātnes lauksaimnieku kāļu kaudzēm vilkām kāļus un ēdām bez sāta. Visu vasaru bijām dzīvojuši pusbadā. Tagad varējām ēst pilnus vēderus.

Daži leģionāri gāja pie apkārtnes lauksaimniekiem strādāt, saņemot atlīdzību naudā un graudā. Baraku apsildīšanai un papildu pusdienu gatavošanai vajadzēja kurināmo, ko Frīzlandes plašumā nevarēja atrast. Lai to iegūtu, vīri pa naktīm gāja zāģēt jaunierīkojamā elektrības tīkla stabus.

Tikai 1945. g. 19. decembŗa pēcpusdienā bijušajiem Zandbosteles nometnes gūstekņiem izdalīja atlaišanas papīrus un personu apliecības, kas bija izpildīti oktobrī. Kaut bijām oficiāli atlaisti jau 30. oktobrī, latviešu vadība bija kavējusies vai baidījusies dokumentus izdot. Daļa no leģionāriem klusu bija no Frīzlandes nozuduši, atrodot apmešanos pie latviešiem jaunierīkotajās bēgļu nometnēs. Dažam pakaļ atbrauca piederīgie vai līgava, un nākamajās dienās tie nozuda.

Kopā ar atlaišanas papīriem saņēmām arī atlaišanas naudu, bet atlaišanas dokumentu izdošanu vēl bija apliecinājis plkv. R. Osis, Ostfrīzlandes latviešu komandants. Nākamajā dienā devāmies uz staciju, kur saņēmām brīvbiļeti braucienam uz katra paša izvēlētu pilsētu. Daļa palika Oldenburgā, citi aizbrauca tālāk līdz Hanoverai.

Vācieši pret mums bija laipni, uzskatīja par saviem cīnītājiem, kas pēc pazaudēta kaŗa atgriežas mājās. Hanoveras stacijas dzelzceļa darbinieki atlaistajiem gūstekņiem norādīja braukt ar ielu dzelzceļu līdz Zārštetei, pēc tam kājām uz Gifteni.

Kaut Giftenē bija apmeties plkv. Vilis Janums, nometnes vadība mūs nesaņēma ar sevišķu prieku. Nometne esot pilna, angļu vadība neļaujot vairāk leģionārus uzņemt. Mūs paēdināja un vienu nakti atļāva pārgulēt kādas mājas pažobelē. Nākamajā dienā gājām uz Nordštemmeni, ap 12 kilometrus tālāk, kur esot apmetusies latviešu inteliģence. Ne ar pārāk lielām cerībām devāmies uz kaimiņu nometni.

Atlaišanas papīri palīdzēja iekļūt nometnē, bez tiem mūs neuzņemtu. Bijām pirmie oficiāli atlaistie leģionāri šinī apkārtnē. Svētku sestdienā palīdzējām nometnes iemītniekiem sakraut atvesto malku. Mūs bija ievērojis nometnes komandants, kanadietis Lamotēns. Pēcpusdienā viņš bija licis sameklēt privātas drēbes, lai bijušie gūstekņi apmainītu nodriskātos formas tērpus. Jaunie uzvalki mūsu izkritušajiem kauliem bija krietni par lieliem. Vakarā kopā ar pārējiem nometnes iemītniekiem piedalījāmies Ziemsvētku svinēšanā. Bijām atpakaļ civilizācijā.

JĀNIS IVANS STĀSTA

1945. gada 2. maijā Libekā ienāk angļu armijas vienības un mēs pie Leģiona ģenerālinspektora stāba esošie padodamies gūstā. Novieto mūs „Hitlera kazarmās", kur esam kopā ar vāciešiem vairāki tūkstoši. Nākošā dienā

uz apmācības laukuma nostājamies pēc dienesta pakāpēm un ieroču šķirām angļu virsnieku pārbaudei. Speciālā grupā esam 150—200 virsnieku (arī lidotāju un jūrnieku formās).

4. maija pēcpusdienā izsauc latviešus un lietuviešus pārvietošanai uz kopēju pulcēšanās vietu Libekas pļavās. Pie ieejas mūs sagaida kāds angļu armijas virsnieks ar tulku — vācu virsleitnanta uniformā. Sakās esot no 19. latviešu divīzijas — saimniecības virsnieks. Tulks paskaidro angļu virsniekam, ka mēs esam latviešu leģionāri un nevis pieprasītie SS vienību piederīgie, bet to anglis nemaz nedzird. Izšķiro mūs pēc dienesta grāmatiņām. Virsniekus un daļu instruktorus novieto dzeloņdrāšu iežogotā laukumā, bet pārējos nosūta pie pļavās esošiem latviešu leģionāriem, vēlakajiem Cēdelgemas iemītniekiem. Zem klajas debess paiet nakts. Nākošajā dienā, segtā mašīnā, bruņu mašīnu pavadībā, mūs pārvieto uz nākošo nometni. Pa ceļam trīs reizes kolonna apstājas. Vienā ielas pusē, pa caurumu brezenta pārsegā, redzama augsta mūŗa siena. Aiz mūŗa dzirdamas vairākas mašīnpistoļu kārtas. Neomulīga sajūta. Sasniedzam gala mērķi — Libekas austrumu pusē dzeloņdrātīm iežogotu laukumu. Pāris km attālumā redzam plīvojam sarkanarmijas karogus. Sākas otra mantu pārbaude. Mugursomas un kabatas tiek iztukšotas, arī daži laulības gredzeni tiek atņemti, nerunājot nemaz par pulksteņiem, kabatas nažiem uc. mantām. Dažiem no mums bija Šverinas Latviešu leģiona slimnīcā izsniegti privātie uzvalki, arī tie tiek atņemti, kā mūsu turpmākajā dzīvē nevajadzīgi. Esam kā pirmie šajā nometnē: 36 latvieši un 4 lietuvieši. Šajā nometnē, zem klajas debess, mums pagāja maija mēnesis. Ierakties, vai teltis celt, naktīs uzcelties un staigāt, nebija atļauts. Dzeršanai deva ūdeni no krāna. To vārīt arī nebija atļauts. Ūdens krāns atradās ārpus žoga un to nesa sarga pavadībā. Kāds sargs ūdens nesējam bij atņēmis visu naudu. Mūs, 40 baltiešus, apsargāja labi: patšauteņu posteņi no torņiem, divas bruņu mašīnas un vēl starmeši naktīs. Vēlāk pienāca arī vācieši, kāda lielāka latviešu grupa ar ltn. Laimoni Stabuli. Laiku pavadījām zolītes spēlē: ltn. Stabulis, v.v. Klaustiņš, Juris un es. Ltn. Stabulis stāstīja, kas notiek ārpusē, ka viņam arī atņemts laulības gredzens. Bija mēģinājis nometnē ienest 2 vīna pudeles, bet tās bija saplīsušas, samērcējot visu mugursomas saturu. Visvairāk saniknots bija angļu seržants.

Pēc 8. maija pie mums ieradās kpt. Spāde, Krasts, vltn. Voitkus uc. no Kurzemes un plkv. Osis. Pēdējais mēģināja nodibināt sakarus ar angļu pārvaldi, bet sākumā bez panākumiem. Arī mācītāja un LSK pārstāvju apmeklējumi nedeva nekādus rezultātus. Vienīgi mums palika labsajūta, ka neesam aizmirsti. Uzturs bija pavisam minimāls. Nometnes kopējais iemītnieku skaits bija pieaudzis uz 400.

Maija beigās mūs pārvietoja, ar starpstacijām, uz Falingbosteli pie Sol-

tauas, kādreizējo krievu gūstekņu nometni. Šeit virsniekus atšķīra no pārējām dienesta pakāpēm. Darbos virsniekiem nebija jāiet. Dzīvojām teltīs, pēc pāris nedēļām pārcēlāmies uz barakām. Te pievienojās kāds jauns igauņu leitnants. Bijis Neugammā, kur labi „apstrādāts". Ieradās bez somām un tukšām kabatām. Nometnē ieradās Zemgales apgabala komisārs Medems, Himlera adjutants — majors Wulf's un citi vācu virsnieki ar dažādām dienesta pakāpēm.

Latviešu virsnieku grupa pulkvežu Oša un Brigges vadībā turējās savrupus. Plkv. Osim beidzot izdevās nodibināt sakarus ar angļu nometnes vadību, mūsu stāvokļa noskaidrošanai. Jūlija beigās bija tik tālu, ka mūs par „kaŗa noziedzniekiem" vairs angļi neuzskatīja. Turējos kopā ar Klaustiņu un Stabuli. Kaut uztura devas bija mazas, centāmies ieturēt 3 ēdiena reizes, apklājot koka kasti ar baltu dvieli. Uzturu papildinājām ar skābenēm, pieneņu lapiņām. Smalki sagriezti tie bija labi salāti un vitamīni. Izmēģinājām vārīt svaigus pūpēžus, bet tikai vienu reizi. Garšoja labi un pāris dienas mutē bija siera garša. Ja izdevās noorganizēt kādu cigareti, arī to dalījām uz 3 daļām. Gatavojāmies Līgo svētkiem: Laimonam bija cigārs, mums ar Juri pa cigaretei, gabaliņš siera un bīskvīts.

Laiks visumā jūnijā un jūlijā bija saulains. Daudz sauļojāmies. Daži lika lietā savas skrodera dotības. Viens virsleitnants, kā īsts skroderis, uzšuva no segām kalniešu cepuri un jaku pēc armijas tankistu parauga. Es uzšuvu peldbikses. Katrs atrada kādu nodarbību, kaut vai zolītes spēli. Pārāk tuvu žogam iet tomēr nebija ieteicams un kāds vācu virsnieks pat tika ievainots. Ltn. Stabulis nodarbojās ar zīlēšanu un pareģoja, ka 29. jūlijā mēs atstāsim šo nometni. Pa tam latviešu gūstekņu skaits bija pieaudzis uz apm. 4000.

Falingbosteli atstājām 30. un 31. jūlijā, kad 2 grupās, vaļējās mašīnās, angļu apsardzībā, devāmies rietumu virzienā.

Nonācām Vesterburas rajonā. Angļi bija pārsteigti, ka mūsu grupu — 2000 gūstekņus sagaidīja 1 kanadiešu seržants ar pāris kaprāļiem. Viņu uzdevums bija sadalīt mūs pa lauku saimniecībām — šķūņos un lopu kūtīs. Kanadiešu apsardzība bija vienīgi uz Ems-Jade kanāļa pārejām, Ostfrīzlandes austrumu robežas. Ar kādu no šo pāreju sargiem pēc gadiem biju Korejā, kanadiešu armijā. Tad draudzīgi sadzēram korejiešu un japāņu alu.

Bijām novietoti bataljonu un rotu vienībās. Rotām bija savas lauku virtuves. Papildus no lauksaimniekiem, kuŗi bija draudzīgi noskaņoti, pirkām virtuvēm kartupeļus un lielās pupas. Tas mūsu uzturu uzlaboja. Dažreiz tas bija pat par daudz un zēni pie „mazās mājiņas" stāvēja rindā. Saņēmām savu gūstekņu 3 mēnešu algu — RM 180,—. Tas bija mazs rīcības kapitāls. Nopirkām, uztura uzlabošanai, rotai 1 govi.

Augusta otrā pusē ieradās pirmoreiz LSK mašīna ar ciemiņiem no Oldenburgas, Ohmstedes un citām nometnēm ar paciņām un aicinājumiem braukt līdzi un pārvērsties no gūstekņa par „dīpīti". Pamazām šīs iespējas visi 4000 izmantoja un Vesterbūra līdz 1945. gada beigām likvidējās pati no sevis.

Cēdelgema

PĀRDOMAS PAR GŪSTU

Kāds latviešu karavīrs Cēdelgemas gūstekņu nometnē 1946. gada aprīlī raksta:

Kas ir gūsts? Nevaru Tev to paskaidrot. Zinu tikai, ka brīvība ir kaut kas cits. Varbūt šo nebrīvības periodu īsti varēšu novērtēt tikai tad, kad būšu citos apstākļos, tagad to grūti attēlot, jo dzeloņdrātis, trūcīgā iztika, ierobežotība, sakaru trūkums, riebīgās barakas kļuvušas par tik saprotamām, ka liekas, dzīve savādāka arī nemaz nevar būt. Šajos apstākļos dzīvojot sāku apmēram saprast, kāpēc krievu tauta tic, ka viņu zemē dzīve ir labākā visā pasaulē. Ja arī mūs vēl Cēdelgemā noturētu kādu gadu, apvilktu ar dzelzs priekškaru, kāds bijis visu šo pusgadu un vēl mazliet iestāstītu, ka visā pasaulē ir bads, tad jau mēs tiešām ticētu, ka ar savām trūcīgajām kalorijām, mitrajām barakām, noplēstajām drēbēm un apaviem esam laimīgākie cilvēki visā zemes lodē. Tik notrulināti ir mums prāti.

Izdomāts ir dzīves gājums jau trīskārtīgi, izrunāti visi iespējamie temati un iestājies beidzot tas punkts, kad cilvēks paliek vienaldzīgs pret visu pasauli, bez tam arī neticīgs. Netic vairs draugiem, netic brīvu cilvēku solījumiem, ne likumiem. Šeit ir tik raibs ļaužu jūklis, kā reti kur. Te ir pilsētnieki, vēl vairāk laucinieku. Trūcīgais uzturs, primitīvie dzīves apstākļi un lielā nīkuļošana — šie apstākļi nonivelējuši mūsu lielo masu līdz tam līmenim, kad visā kailumā atklājas cilvēka dvēsele un sāk runāt zemapziņa. Var redzēt, ka katrs vīrs cīnas ar sevi. Vispirms, fiziski. Protams, ar katru mēnesi viņš zaudē spēkus, kļūst neizturīgāks, zūd arī morāliskie spēki. Sāk runāt zemie instinkti. Alkās pēc maizes cilvēks brīžiem kļūst gluži dzīvniecisks. Draudzība tiek pirkta un pārdota par maizi, izpalīdzība un biedriskums, kam vajadzētu būt neatņemamai daļai frontes cīnītājiem, kas izgājuši tik daudz kaujas laukus, zudusi...

Bieži vien izmisumā gribas vai raudāt, klupt dzeloņdrātīs un plosīt miesu, redzot šo dzīvi, redzot šos cilvēkus šeit. Redzot šos cilvēkus, kas gadu gaitā kā karavīri un gūstekņi panīkuši, kā viņi tagad grimst, kā viens pēc otra grimst arī spēcīgākie vīri, un just, ka arī pats, lai gan visu laiku esi bijis

stiprs un izturīgs, arī sāc grimt. Ja man ir noplīsuši krekli, ja man nav zeķu, kurpju zoles neeksistē jau kopš dubļu perioda sākuma, tas vēl nav nekas. Bet ja maizes garozas dēļ man jākrāpj vai jāmelo draugam, barība papildus jāmedī kā izsalkušam sunim, kad bezdarbības dēļ katra garīgā piepūle rādās lieka un nevajadzīga, tad sāk pārņemt izmisums. Ja arī grūtos brīžos mierinu sevi, ka esmu taču vēl laimīgs, jo esmu kaujas gadiem izgājis sveiks un vesels, arī vecāki taču vēl ir drošībā un iztikā, kādu iespaidu tad var atstāt uz cilvēku apstākļi, ja redz, ka garīgi un fiziski aiziet bojā daudzi gūsta biedri.

Novembrī tīfa epidēmiju par laimi izdevās apturēt. Divas nedēļas pāri nometnei bija pārklājies nāves rēgs. Bet vēlāk — tuberkulozes slimnieku skaits pieauga, spēcīgie augumi nokalta kā vāji stādi purvājā, zēni izskatījās kā ģindeņi. Redzēt, ka mocās invalidi, kuŗiem gūsta apstākļi bez protezēm un zālēm jāpanes gluži tāpat kā mums, veseliem, ka viņi arvien vairāk iedzīvojas apstākļos un paņēmienos, kas tik raksturīgi „bezpajumtniekiem", atkal pārņem izmisums.

Cik daudzreiz naktīs, kad miers pārklājies mūsu baraku pilsētai, nenāk miegs un jāklausās biedru nemierīgajā elpā; cik bieži mūs moka murgi, cik bieži murgojot draugi sauc skaļā balsī pēc savas mātes, sievas, bērna. Kāds neitrāls novērotājs teica — izej no barakas un meklē mieru. Labi, to arī

daru. Eju pa nometnes ceļiem. Tu aizej līdz otram galam, atduries dzeloņdrāšu sētā. Tu meties sāņus. Atkal dzeloņdrātis, tu drāz atpakaļ — atkal dzeloņdrātis. Kur var šeit rast mieru? Bet paldies Dievam. Maza atpestīšana nāk: tas ir trulums un vienaldzība.

Bet ak! Nu ir atkal labi. Tā rakstot bija uznācis atkal tumšs brīdis. Pienāca kāds draugs, uzlika roku uz pleca un, redzot manu satraukto rokrakstu, saprata mani: pacienāja ar cigareti, un caur kuplo dūmu pasaule sāka rādīties drusku rožaināka. Patiesi — vēl taču nekas nav pa galam. Ceru, ka jaunība ņems virsroku, mani reiz iecerētie mērķi un ideāli ņems virsroku pār manu šai brīdī tik nošļukušo prātu. Atbrīvošanas brīdis vairs nevar būt tik tālu. 7000 latviešu jau aizbraukuši, gan arī mums 3000 reiz pienāks brīvības stunda.

Aizbraukšu pie vecākiem, atkopšos, sākšu atkal strādāt un par visu vairāk, par ko ļoti priecājos, reiz uz visiem laikiem mācēšu cienīt savu un citu cilvēku brīvību. Šie 12 mēneši, bet sevišķi pēdējie 8, ir devuši pārāk labu mācību.

PĀRSKATS PAR LATVIEŠU KAŖAVĪRU KULTŪRĀLI-SABIEDRISKO DZĪVI

Aprūpes daļa

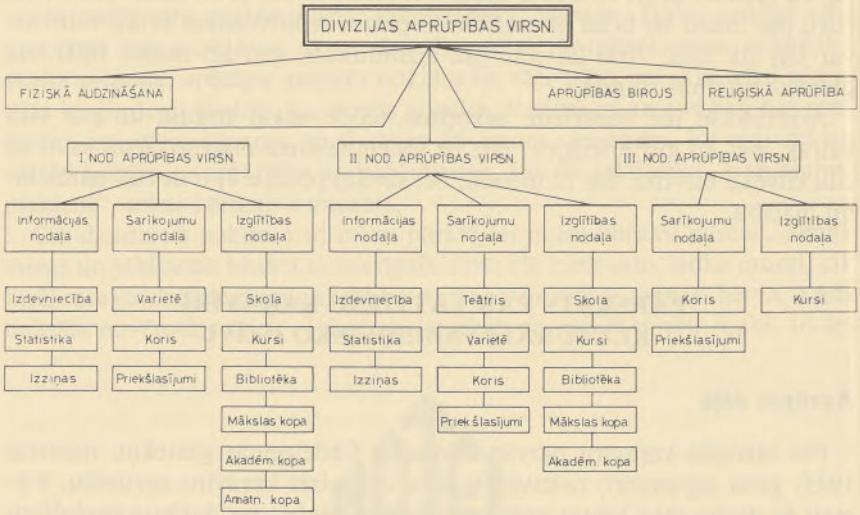
Pēc latviešu kaŗavīru pārvietošanas uz Cēdelgemas gūstekņu nometni 1945. gada septembrī, nekavējoši sāka organizēt kaŗavīru aprūpību. Pirmais šo darbu sāka kārtot kpt. Vēveris Aleksandrs, bet darbam paplašino-

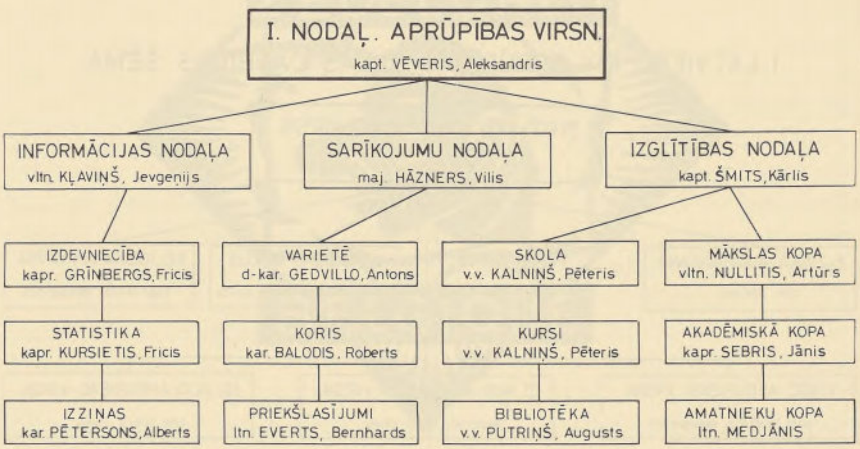
1. LATVIEŠU DIV. APRŪPĪBAS DAĻAS DARBĪBAS ŠĒMA.

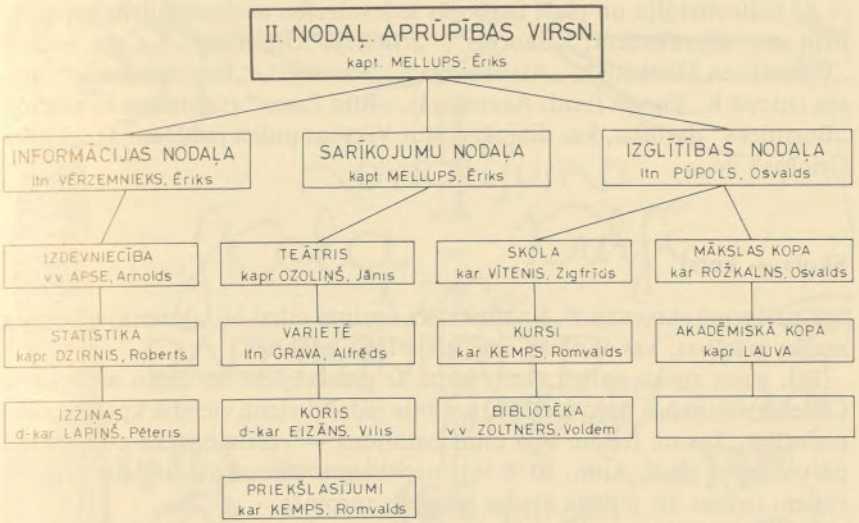

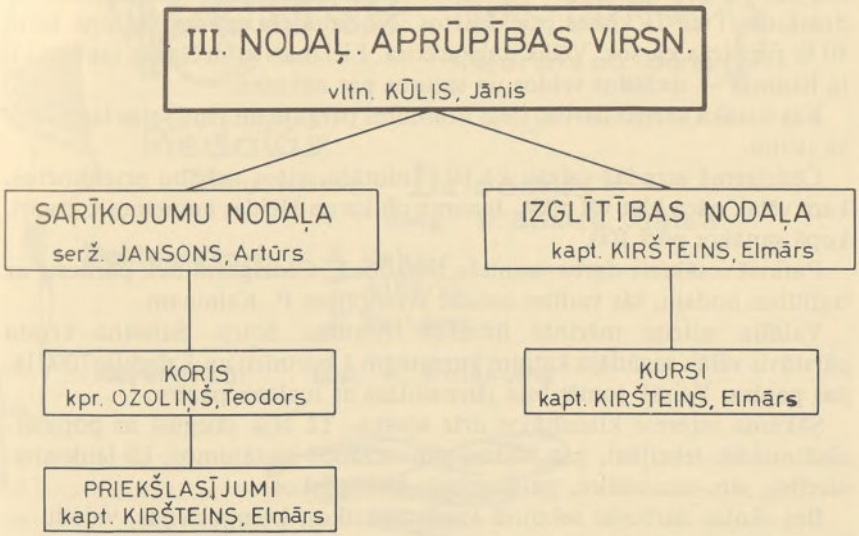
ties, 1. divīzijas komandieris ar 1945. gada 10. decembri, to uzdeva kpt. Akermanim Vilhelmam visas divīzijas apjomā. Šajā darbā kpt. Akermanis pieaicināja atsevišķo nodalījumu aprūpes lietu kārtotājus: I nod. — kpt. Vēveri, II nod. — kpt. Mellupu un II nod. — vltn. Kūli.

1. LATVIEŠU DIV. APRŪPĪBAS DAĻAS DARBĪBAS ŠĒMA.

Izveidojās katrā nodalījumā galvenās nodaļas: informācijas, sarīkojumu un izglītības, kas sīkāk sadalījās — izdevniecībā, statistikā, izziņas, varietē, koris, priekšlasījumi, skola, kursi, bibliotēka, mākslas kopa, akadēmiskā kopa, amatnieku kopa, teātris.

Ar lielu enerģiju un plaši darbojās izdevniecība ar daudzajiem žurnālistiem un laikrakstiem: „Saucējs", „Nameja Gredzens", „Ceļa Malā" „Ugunskura Dzirkstis", „Atskabarga", „Pasaule", „Brīvības Saule" (nesen izdevis K. Zariņa fonds Austrālijā), „Rīta Ziņas" (saistāmas ar apgāda „Burtnieks" darbību, kas dibināts pltn. Vīksnas pulkā jau Dānijā), „Laika Griežos" uc.

Skola — kursi

Cēdelgemā skolotājs P. Kalniņš sāka apzināt atkal bij. skolotājus, cerībā atsākt mācības, kas Putlosā nepaspēja lāga iesākties.

Bij. gaisa spēku palīgu skaits kopā ar pienācējiem no citām nometnēm Cēdelgemā sanāca tuvu pie 250, kas bija iedalīti vienā vienībā kpt. Rudzīša padotībā. Tas nu tiešām bija pilns bataljons — vesela baraka pilna skolu pārtraukušo zēnu. Apm. 30 % bija nepabeigtu vidusskolu un laba daļa no viņiem tiešām arī gribēja skolas mācības turpināt.

Sevišķi palīdzīgs skolas veidošanā bija kpt. Vēveris, kas izkārtoja reģistrāciju. Tā 1945. gada 23. septembrī varēja uzsākt lasīt lekcijas visos vidusskolas I un II klases priekšmetos. No jauniešu mītnes sākumā apm. 50 % pieteicās kursos. Vēlāk daļa atkrita. Lielākais atturēšanās faktors bija baumas — dažādos veidos un saturos par nākotni.

Kas uzsāka garīgo darbu, tiem drūmums pārgāja un viņu sejās lasīja gaišu ticību.

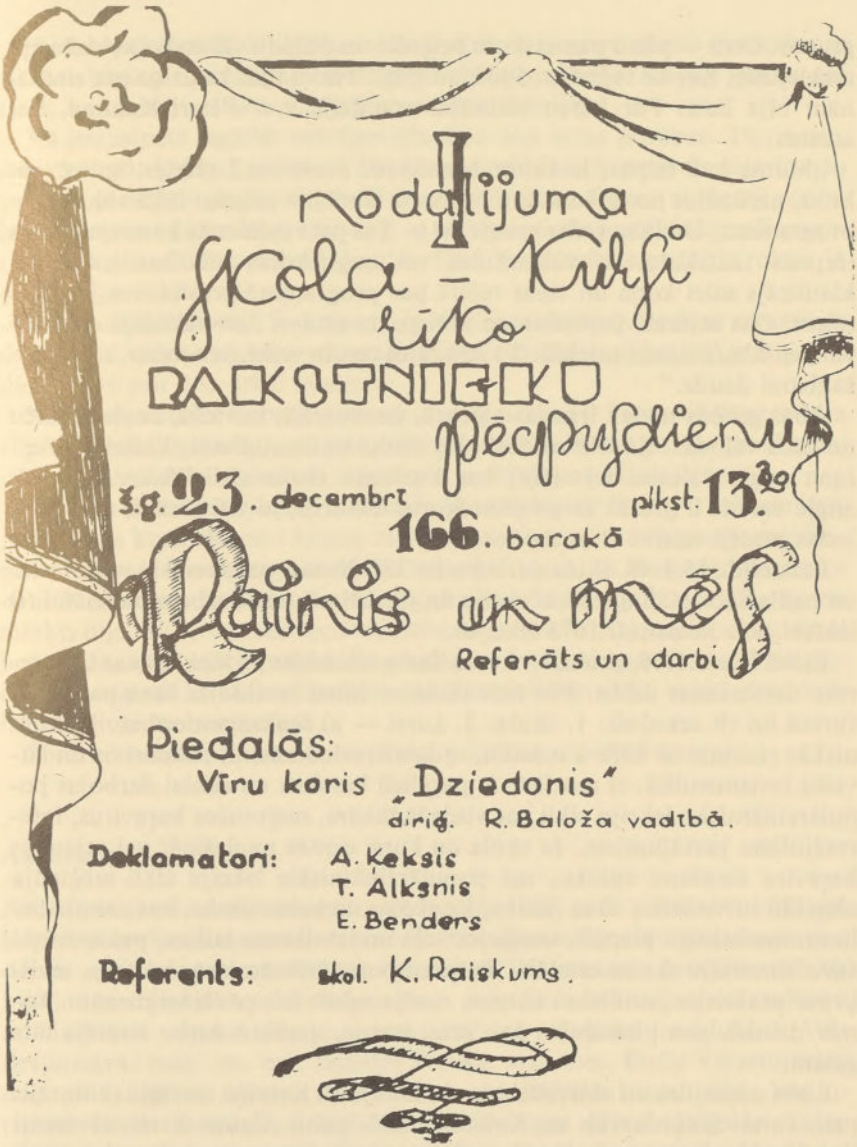
Cēdelgemā atradās vairāk kā 60 skolotāju, visos mācību priekšmetos, kam vēlāk nāca klāt vēl plkv. Januma pulka un Heides nometnes kaŗavīri, kopā sanākot pāri 100.

Putlosā iesāktais darbs jauniešu bataljonā, Cēdelgemā tiek pārnests uz izglītības nodaļu, tās vadību uzticot skolotājam P. Kalniņam.

Valdīja milzīgs mācības līdzekļu trūkums. Starp. Sarkanā krusta pārstāvis vēlāk sagādāja katram kursantam 1 burtnīcu un 1 zīmuli, 7000 lapas papīra. Vairāk tomēr bija jāizpalīdzas ar tualetes papīru.

Sākuma interese klausītājos drīz apsīka. Tā bija jāiegūst ar populārzinātniskām lekcijām, gan ciklos, gan dažādos jautājumos, kā lauksaimniecībā, sab.-nacionālos, paidagoģiski-filozofiskos.

Bez skolas darbojās sekojoši kursi: Mūzikas, kompozicijas, valodu — franču, angļu, vācu, latīņu, stenografijas, grāmatvedības, komerczinības, lauksaimniecības, biškopības, lauku būvniecības, dārzkopības, mežkopības, augsnes mācības, lauksaimniecības, grāmatvedības, meliorācijas, kooperācijas, radio, technikas, elektotechikas, šoferu, rokdarbu, mājsaimniecības, daiļamatniecības, latviskās dzīvošanas, konditorejas ražojumi.

Populārzinātniskās lekcijas ar paidagoģisku raksturu noklausījās 64 referātos 5100 klausītāju.

Jau 23. septembrī sākās vidusskolas programmas kursi. Kursantus iedalīja 2 grupās: pirmā — visi vidusskolu beigušie, ko sadalīja 12 apakš-

grupās. Otrā — pilnu pamatskolu beigušie un dažādu vidusskolas klašu apmeklējušie. Kursos reģistrēti 540 klausītāji. Tas rādīja, ka dziņa pēc zināšanām bija liela. Par kursu vadītāju izraudzīja v.v. Pēteri Kalniņu, kas atceras:

„Mums ir 2 telpas, ieskaitot baznīciņu, mums ir 2 tāfeles, trūkst pat krīta, nerunājot par grāmatām. Mums ir laimējies paņemt līdzi vidusskolu programmu. Un laba griba mums arī ir. Tas pats pelēkajās kareivja drēbēs tērptais tautskolotājs, vidusskolas vai augstskolas mācības spēks vai klausītājs saiet kopā un viens referē par programmā prasītajiem jautājumiem. Cits atceras, papildina un konspekts gatavs. Jau nākošajā dienā to var celt klausītājiem priekšā. Tā strādājot ceram veikt, ja ne visu, tad neapšaubāmi daudz."

Abās grupās notiek lekcijas algebrā, ģeometrijā, latviešu, angļu, franču un vācu valodās. Kā lektori darbojas skolotāji un studenti. Vislielā piekrišana angļu valodas lekcijām, kur kursantu skaits vislielākais. Bet tieši angļu valodā ir grūtāk atrast piemērotus lektorus, jo visi labākie angļu valodas pratēji saistīti citos darbos.

Laikā līdz 13.3.46. skola darbojusies 130 dienas, pakāpeniski veidojoties un paplašinoties. Šajā laikā lekciju un priekšlasījumu darbam piesaistīti 60 lektori, kas nolasījuši 1675 lekcijas.

Laikā līdz 1.1.46. skolas — kursu darbs iezīmējās kā meklēšanas un interešu uztveršanas darbs. Pēc tam skola — kursi izveidojās savā paliekošā formā un rit sekojoši: 1. skola; 2. kursi — a) lauksaimniecības, b) tehniskās zinātnēs ar šoferu mācību, c) komerczinātnēs, d) rokdarbos un latviešu ornamentikā, e) mūzikā; 3. parallēli kursiem un skolai darbojas populārzinātnisko lekciju cikli par visdažādākām, nogurušos kaŗavīrus, interesējošiem jautājumiem. Ja skola un kursi centās paplašināt vai atjaunot kaŗavīru zināšanu aploku, tad populārzinātniskie lekciju cikli mēģināja aizpildīt brīvo laiku. Gan jāsaka, ka skolas un kursu darbs, kas prasīja lielu un neatlaidīgu piepūli, smagajos sala un izsalkuma laikos, pakāpeniski savu klausītāju skaitu zaudēja. Turpretī populārzinātniskās lekcijas, sevišķi par praktisko jautājumu temam, varēja saistīt līdz pēdējām dienām. Tomēr daudzi, gan pieaugušo, gan zēnu starpā, uzsākto darbu izturēja līdz galam.

Lielu uzņēmību un aktīvitāti bez skololtāja P. Kalniņa izrādīja skolotāji: phil. cand. Staņislavskis un Kokalis, cand. math. Caune Krišs, skolotāji Kandrovičs, Rasa, tauts. cand. J. Sebris un P. Sebris, ārsts Straube, stud. Trops, Bištēviņš, Metnieks, K. Ozols, Melnbārdis uc., kas kā pirmie atsaucās bez pretprasībām šajā darbā. Vēlāk darbinieku saimi papildināja ļoti aktīvie: agr. Kursietis, stud. agr. Gedrovics, ltn. Peniks, būvtechn. Laitrants, dārzkopis Grants, Radziņš uc.

Skolotāju vispārējais atzinums: nekad un nekur nav nācies sastapties ar tik pateicīgu un pieticīgu auditoriju kā Cēdelgemā. Tas sevišķi jāsaka par tiem, kas ziemā arī salā turpināja apmeklēt lekcijas.

Kā jau minēts sagādāt mācības līdzekļus bija lielas grūtības. Tā, piem., izdevās iegūt ķīmijas grāmatu, bet franču valodā. Tā vispirms bija franču valodas pratējiem jāpārtulko latviešu valodā. Krītu dažreiz skolotāji pirkuši par savu naudu maksājot RM 10,— — 30,— par mazu gabaliņu. Kursanti par pārtikas devām pirkuši zīmuļus. Kāds kursu laikā apsaldējis rokas, jo telpās bijis —12 gradi.

Pateicoties skolotāja P. Kalniņa gādībai izdevās 12 skolotājus sapulcināt dzīvošanai vienā barakā, uz 2 nedēļām pat izgādāt papildus 1/2 litra zupas dienā, kas gan drīz atkal atņemta.

Nometni atstājot noorganizēta studentu padome, kuŗas uzdevums bija rūpēties par akadēmiķu garīgo apvāršņu paplašināšanu pēc atvaļināšanas, it sevišķi cenšoties sagatavot labvēlīgus apstākļus studijām Vācijā.

1945. g. decembrī sekmīgi noslēdzās II nodalījumā rīkotie 2 mēnešu ilgie jūrniecības kursi. Kursus beidza 30 studenti, saņemot tuvbraucēja stūrmaņa apliecības. Kursus organizēja tālbraucēju kapteinis Bergtāls, pieaicinot citus jūrniecības speciālistus, valodniekus un ārstu par lektoriem. Kursu mērķis bija dot teorētiskas priekšzināšanas jauniešiem, kas pašlaik būdami bez aroda, vēlas kļūt jūrnieki. Šis pasākums bija ļoti apsveicams, it sevišķi ievērojot apstākli, ka Latvijas okupanti latviešu jūrnieku saimi stipri bija izklīdinājuši un iznīcinājuši.

Šoferu kursu eksāmenus, no 70 klausītājiem, 56 izturēja.

Akadēmiskā sekcija

Akadēmiskā sekcija Cēdelgemā nodibinājās 1945. gada septembrī, tūlīt pēc kaŗavīru ierašanās nometnē. Nekavējoši uzsāka universitāti beigušo un studentu reģistrāciju un sapulcināja ap sevi ap 500 personu. Sekcijas vadītājs bija ļoti enerģiskais un nesavtīgais mag. oec. Jānis Sebris, kuŗam piešķirami vislielākie nopelni sekcijas noorganizēšanā un tālākā izveidošanā. Valdes sastāvā: mag. rer. nat. Indriķis Peniks, mag. oec. Emīls Vērzemnieks, doc. phil. Zigfrīds Vītenis un stud. rer. nat. Miķelis Lūsis. Sākās ļoti intensīvs darbs akadēmiķu izglītības un kultūras laukā. Rēgulāri katru nedēļu notika akadēmiskās sanāksmes ar priekšlasījumiem par zinātniskiem, mākslinieciskiem vai filozofiskiem jautājumiem. Sanāksmju noslēgumā parasti risinājās karstas debates. Kursos galvenā kārtā pasniedzēji bija akadēmiskās sekcijas locekļi. Sekcija sarīkoja arī pati kursus — komerczinību kursu ciklu, kuŗus apmeklēja simtiem interesentu gan no studentu

gan vidusskolnieku vidus. Tikpat intensīvi akadēmiķi strādāja savu zināšanu atsvaidzināšanā un papildināšanā. Vispār darbs bija ļoti grūts, jo trūka visa kā: literātūras, papīra un visu citu rakstāmpiederumu, pat telpu. Tāpat ilgstošais lietus periods stipri traucēja šo kultūras darbu, bet arī šie smagie dzīves apstākļi nespēja salauzt sīksto latviešu gribu un enerģiju. Aktīvais darbs turpinājās visos trīs nodalījumos nenogurstoši tālāk un akadēmiskā sekcija darīja visu, lai vismaz garīgā ziņā atvieglotu gūstekņu dzīvi. Šis darbs vainagojās labiem panākumiem. Notikušas akadēmiskās sanāksmes ar apm. 5000 dalībniekiem, kuŗos par lektoriem piedalījušies ap 60 akadēmiķu. Bez tam noturēti apm. 20—30 atsevišķi referāti par populāri zinātniskiem jautājumiem, kuŗos noklausījušies vismaz 3000—4000 karavīru.

Akadēmiskās saimes darbība iedalāma 3 posmos:

1. posmā — laikā no 23.9.45.—22.12.45., 76 darba dienās noturētas 733 lekcijas skolā (lekcijas ilgums 90 minūtes), katrā 40—60 klausītāji, piedalījies 21 lektors; 68 lauksaimniecības lekcijas, kopā 11 440 klausītājiem, ar 11 lektoriem; 45 populārzinātniskās lekcijas, 5700 klausītājiem, ar 6 lektoriem;

2. posmā — laikā no 1946. g. janvāŗa sākuma līdz 13. martām 51 dienās notikuši: skolā — 243 lekcijas; lauksaimniecības kursos — 120; techniskos kursos — 131; komerczinībās — 136; rokdarbos — 37; populārzinātniskās lekcijās — 133, mūzikas, kompozicijas — 10, kopā 823 lekcijas ar 6240 klausītājiem.

Šiem abiem posmiem 13. martā pieslēdzās eksāmeni. Gūstam ieilgstot pieauga apātija pret visu. Daži strauji grima. Lektori apstaigāja barakas, lai kūtrākos iekustinātu. Bez Starp. Sarkanā krusta, dažus mācību līdzekļus piegādāja YMCA, tautieši Zviedrijā, Anglijā, Beļģijā un Vācijā. Dažas grāmatas, zīmulis, papīra lapiņa likās vesela bagātība!

3. posms — 29. apr. līdz 8. maijam, atlikumam, apm. 300 vīriem, kas vēl nebija no gūsta atlaisti. Lielākā interese bija valodām, kuŗos piedalījās 60—300 klausītāju lekcijā.

Karavīru māksla

Nometnes mākslinieki Cēdelghemā un arī daiļamatnieki strādāja klusu, bet vērtīgu darbu. Brīvo laiku, kuŗa bija tik daudz, viņi izmantoja dažādu priekšmetu pagatavošanā un izrotāšanā ar latvju rakstiem, zīmēšanai un gleznošanai. Šos darbus varēja skatīt I nodalījuma 23. barakā 1945. g. oktobŗa vidū. Skati atklāja div. komandieris plkv. Kripēns. Nometnes komandantam pltn. R. May Hilleram dāvināja mākslinieciski izstrādātu gal-

du ar mākslinieka Brakmaņa kokā grieztiem rakstāmgalda piederumiem un krēslu.

Skatē sevišķi izcēlās mākslinieks Kudeiko ar saviem portretiem. Skatē bija izstādīti arī nometnes laikraksti un žurnāli.

Savā gatavībā skates klāsta darinātāji grupējami sekojoši: 1. saskarsmes meklētāji ar mākslu, 2. praktiskā amata mākas kopēji, 3. praktiskās amata mākslas izdaiļotāji, 4. daiļdarba izteiksmes meklētāji, 5. mākslinieciskās izteiksmes kopēji.

Pirmās pakāpes klāstā redzam tik dabīgo mākslas meklētāju darbu jūkli. Te blakus iesācēju meklējumiem cienīgi reprezentējas zināmu jēgu apguvušo darinājumi. Starp pēdējiem minams Eksts un Būmanis kokgriezumos, Krasovskis koka kastīšu izrotājumos, Auna dedzinājumi kokā, Vasilijs ar glītām iemutēm un Ice ar gredzeniem.

Otrās pakāpes klāstā vismazāk dalībnieku un eksponātu. Kvalitatīvi vērtīgs ir Vesmaņa koka alus kauss.

Jo cildināmi praktiskās amata mākas izdaiļotāji. Viņu vidū — Līckrastiņa darinājumi kaulā un Beļska zeltkaļa darbi.

Daiļdarbu izteiksmes meklētāji devuši plašu darbu klāstu. Krietni zīmētāji ir Siliņš un Mūrnieks, Damberga gleznojumi un karikatūras, akvarelists Ramma, Berķa veidotās figūras, Dreimaņa bērza tāss turziņas, Poļakoka karotes, Vilipsona rotas lietas, Puduļa metalla gravējumi.

Piektā grupā atzīmējami: grafikā Kudeiko, Bērziņa zīmējumi, Bīskapa žanri un Šīmanis ar saviem darbiem. Glezniecībā reprezentējas Rožkalns, Mellups, Mežgailis, R. Strazdiņš, Krūmiņš. Kokgriezēji: Laukgalis, Levits un Šitca veidojumi mālā. Lietišķo mākslu reprezentē koktēlnieki — Brakmanis, M. Balodis.

Pirmā mākslas skate noslēdzās ar svinīgu godalgu pasniegšanu. Sevišķi atzinīgi šo skati novērtēja angļi un viesi igauņi un lietuvieši. Pēc skates daudzus darbus pasūtīja angļi un arī beļģi.

1946. g. 3. februārī atklāja jaunu skati II nod. lasītavā. Tajā mināmi māksl. A. Šīmaņa portreti, māksl. O. Strazdiņa drāmatiskais darbs „Invalids" un „Pazudušais dēls" mūslaiku versijā, R. Bērziņš, T. Skalbe, J. Sedals, H. Ramma. Skautu stendā labākie ir kokā darinātie grāmatu vāki, kā arī O. Bīskapa portreti. Lieliski darbi ir arī B. Ozoliņam, L. Langenfeldam un A. Sodumam.

V. Dambergam sevišķi raksturīgas ir karikatūras. Liela dažādība ir E. Mellupa darbos. Pieminami architektu Veisa un Bergtāla izstādītie ēku meti. K. Vesmanim izstādīts kokā dzīvokļa iekārtas mets. Atzinību pelna Beļska un A. Bračkas veidojumi kokā un metallā. Miķelsonam izstādīta tautiskā sakta un Brēdermanim skaisti izstrādātais šacha figūru komplekts. Brakmanim meistariski griezta lādīte. Skatē piedalījās arī lietuvieši.

Gleznotājiem un daiņamatniekiem daudz palīdzējis Latvijas Sarkanais krusts Briselē, priekšnieces Valtera kundzes vadībā, piegādājot pēc iespējas nepieciešamos materiālus un noorganizējot darbu pārdošanu Briselē.

Koŗi

Cēdelgemas nometnes II nodalījuma vīru koŗa pirmsākumi

Koŗa vadītājam Vilim Eizānam ideja par latviešu kaŗavīru koŗa organizēšanu radās jau tad, kad latviešu 6. pulka nometne atradās pie Lundenas, Vācijā. Tas bija 1945. gada jūnijā. Dziedātāji pieteicās kuplā skaitā, vienīgi trūka nošu. Izdarot aptauju pie kaŗavīriem atsaucās kādreizējā L. Vīgnera koŗa dibinātājs v.v. Alfrēds Zvirgzdiņš. Zvirgzdiņš bija ar mieru notiis nodot koŗa rīcībā, bet vēlējās lai organizē vīru dubultkvartetu. Tā radās vispirms dubultkvartets „Dievzemīte", no kuŗa vēlāk izauga vīru koris. Dubultkvartets uzsāka mēģinājumus jūnija beigās un augustā bija gatava programma „Dzimtenes dziesmai un dzejai veltīta pēcpusdiena".

To pulka kaŗavīriem atkārto 12 reizes. Bet tā kā dubultkvartetā nepieciešami izcili dziedātāji un ilga sadziedāšanās, tad tas uzrāda tikai apmierinošus panākumus. Tā diriģentam atkal rodas doma, ka jādibina vīru koris. To atbalsta pulka kultūras dzīves vadītājs maj. V. Hāzners. Lai koris būtu pie vienas vienības un pārcelšanas gadījumā tas neizklīstu, tad ierosina kori dibināt pie stāba (lidotāju) vienības. Lidotāju vienības komandieris ir maj. A. Tomass, kas dod iespējamo atbalstu. Tas notiek augusta beigās. Dziedātājus, kas nāk no citām vienībām pārskaita uz stāba rotu, lai visi būtu vienkopus. Saņem notis arī no latviešu bēgļiem Libekā. Tomēr Lundenā koris tikai sāk savu darbību, jo jau 1945. g. 8. septembrī 6. pulku pārsūta uz Cēdelgemu, Beļģijā, kur koris savu darbību turpina ļoti intensīvi.

Arī pirmā nodalījumā nodibinājas koris Kazimira Dekšņa vadībā, bet sakarā ar to, ka diriģents dienu bija aizņemts darbā un mēģinājumus varēja noturēt tikai vakaros, koris neuzrādīja nekādus lielākus panākumus, kaut gan pēc divu mēnešu darba koris bija sagatavojis vienu koncerta programmu.

Novembŗa pirmajās dienās I nodalījuma koris Kazimira Dekšņa vadībā pirmo reizi Cēdelgemā stājās publikas priekšā ar 12 dziesmām. Īsā laikā bija paveikts liels darbs. Koncertu papildināja deklamētāji A. Celms un B. Rubess. Dzejas darbus lasīja Dombrovskis.

Dziedāt gribētāju bija daudz. Radās doma par jauna koŗa dibināšanu, kas mēģinājumus varētu noturēt arī pa dienu. Laimīgā kārtā šai laikā no

Flehde, 1945 Augusta

Latviesu 142 pulka makslinieku kopas muzikals literars vakars veltits dzimtenei

Es sapni par dzimteni
pagalvi liksu!
K. Skalbe

Programma

1. Fragments no poemas „Straumeni“	E. Virza
Lasis kapr. A. Zalinskis	
2. Put vejini	E. Melngailis
Bralits savu isto masu	J. Cimze
Sasukaju beru zirgu	M. Celminskis
Sedlo masin kumelinu	J. Cimze
Izp. viru dubultkvartets „Dievzemite“	
Dizk. V. Eizana vad.	
4. Cuci mana ligavina	J. Vitols
Man pazuda kumelins	J. Vitols
Baritona solo kar. A. Skapars	
5. Latviešu t. dz. vitne	J. Lazdins
Izp. 1. vij. kar. Lazdins, 2. vij. kar. Porietis	
6. Aiz ezera balti berzi Ten. solo kapr. A. Sulcs	T. dz.
7. Luk zoze zied	J. Jurjans
Skirsanas dziesma, Izp. dubultkvartets	* —
8. Svesinieks	K. Zale
Dekl. kar. A. Dubinskis	
9. Vel tu rozes pluc	E. Darzins
Aizejot	A. Kalnins
Baritona Solo kar. A. Skapars	
10. Sauciens tale	Fr. Barda
Dekl. kapr. A. Zalinskis	
11. Lugsana no kantates „Tevija“	A. Jurjans
Ten. solo kapr. A. Sulcs	
12. Kas istens latvietis	A. Jurjans
Viru sverasts	J. Kalnins
Lacplesa dziesma	J. Graubins
Izp. dubultkvartets	
Pie klavierem kar. J. Silenieks	

Briseles gūstekņu nometnes uz Cēdelgemu bija pārsūtīts Jelgavas teātŗa un Jelgavas vīru koŗa „Dziedonis“ bijušais diriģents Roberts Balodis, kuŗš labprāt uzņēmās jaundibinātā koŗa vadīšanu. Korim pieteicās pāri par 100 dziedātāju, no kuŗiem diriģents izmeklēja un sastādīja 70 vīru lielu kori.

Koris uz pirmo mēinājumu sanāca 1945. g. 7. nov. un tas tika nosaukts par vīru kori „Dziedonis".

Sākās liels un grūts darbs. Jaunā koŗa rīcībā nebija nedz nošu, nedz mūzikas instrumenta, nedz arī piemērotu un siltu telpu mēģinājumiem. Visi koristi un arī diriģents bija tikai kaŗa gūstekņi, kuŗus vienmēr mocīja izsalkums. Ar prātu tie bija pie dziesmām, bet domas ik brīdi kavējās pie ikdienas uztura devas. Daudziem dziedātājiem visu ziemu nebija nedz mēteļu, nedz cimdu, trūka arī veļas un zeķu. Aukstajās sala dienās bija jāizlīdzas ar gultas segām un vecām lupatām. Nereti mēģinājumu laikā korim darbs bija jāpārtrauc, lai skrienot sasildītos un varētu mēģinājumu atkal turpināt. Tomēr dziedātāji „par spīti aukām un briesmām" radīja darbu, kas apmierināja pašus darba darītājus un deva garīgu baudījumu Cēdelgemas nometnes kaŗavīru saimei.

„Dziedonis" pirmo reizi atklātībā uzstājās mūsu valstssvētkos, 1945. gada 18. novembrī, tos kuplinājot ar patriotiskām dziesmām, kā J. Norviļa „Vakarjundu", J. Kalniņa „Lielo jundu", J. Graubiņa „Lāčplēšu dziesmu", K. Alberta „Par zemi, ko mīlam" uc.

Jau ar šo pirmo uzstāšanos koris iemantoja nedalītu kaŗavīru atsaucību. Daudzas dziesmas bija jāatkārto.

Savu pirmo patstāvīgo koncertu koris deva 1945. g. 8. decembrī. Programmā 12 dziesmas. Starp tām: „Mūžam zili", „Mirdzi kā zvaigzne", „Mežezers", „Mana tauta laimdienīte", „Kalējiņi bāleliņi" uc. Šo koncerta programmu nācās atkārtot 7 reizes.

Ziemsvētkos koris dziedāja dievkalpojumā un deva īsu garīgo koncertu, kuŗā starp citu dziedāja J. Vītola „Dieva lūgumu". Trešajos svētkos koris viesojās Ostendes slimnīcā, kur dziedāja latviešu kaŗavīriem.

Savu otro koncertu koris sniedza 1946. gada 24. janvārī. Programmā bez latviešu komponistu darbiem bija arī angļu, vācu, franču un igauņu kompozicijas. Šo koncertu bez latviešu vadības noklausījās arī angļu nometnes komandanta palīgs maj. Coutts. Arī šī koncerta programmu atkārtoja vairākas reizes.

Koris laikā no 1945. g. 7. novembŗa līdz 1946. g. 7. martam bija noturējis 92 mēģinājumus, iestudējis 35 dziesmas, no tām 4 garīgas, dodot pavisam 256 atskaņojumus. Koŗa darbību ļoti sekmējis I nod. aprūpības virsnieks kpt. Vēveris. Tāpat lielu interesi par kori izrādīja angļu majors Coutts, ar kuŗa gādību koris ieguva vienveida formas tērpus. Tas viss panākts nenogurstošā un intensīvā darbā enerģiskā diriģenta Roberta Baloža vadībā.

Kopīgi ar II nod. kori marta mēnesī „Dziedonis" sarīkoja kopīgu dziesmu dienu brīvā dabā, dziedot abiem koŗiem kopīgu programmu, kuŗu noklausījās pāri par 4000 kaŗavīru. Klausītāju vidū bija arī Latvijas konsuls Briselē Rācenis un Sarkanā krusta pārstāvis māc. J. Romāns.

Klausītāji kādā koŗa koncertā. Vidū konzuls Rācenis.

Sūtnis Dr. Valters viesojas Cēdelgemas nometnē.

Piecu mēnešu laikā koris dziedājis pavisam 17 patstāvīgos koncertos un 16 citāda rakstura sarīkojumos, kuŗos kopā noklausījušies apm. 12 000 kaŗavīru. Bez tam koris reprezentējis latviešu dziedāšanas māku arī cittautiešiem, dziedot speciālā koncertā YMCAs pārstāvjiem. Koris ar dziesmām sveicis arī Latvijas sūtni Beļģijā Dr. M. Valteru ar kundzi, viņu apmeklējuma laikā Cēdelgemā.

Rakstnieki

Jānis Sudrabiņš stāsta par rakstniekiem Cēdelgemā:

Ar vispārējo mobilizāciju Latviešu leģionā iesauca, ar maz izņēmumiem, gandrīz vai visus jaunākās paaudzes preses ļaudis un literātus. Pa lielākai daļai tos ietilpināja kaŗa ziņotājos, bet bija arī tādi, kas cīnījās pirmajās līnijās. Tie, kas bija Kurzemē, pēc kapitulācijas vairums arī tur palika. Paklīda arī Vācijā esošie un gūstā Beļģijā nonāca pavisam maza saujiņa.

Te pirmā kārtā minams, kam Latvijā jau bija iznākusi stāstu grāmata „Uz čūskulāju" (1944), Francis Skoda (Jānis Bucenieks). Nākdams no Latgales, viņš bija labs tās vides tēlotājs. Gūstā Skodam radās vairākas jaunas noveles. Labākā no tām bija „Rūgtā laime". Cēdelgemā viņš rakstīja arī dienas grāmatu, no kuŗas īss izvilkums 1949. gadā parādījās „Ceļa Zīmēs".

Otrs, kam Latvijā „Tēvijā" bija iespiests romāns „Sava dzīve", bija Egils Kalme (Jānis Ozoliņš). Viņam aiz dzeloņstiepulēm pavadītais laiks bija ļoti ražīgs. Tur tapa vairāki iejūtīgi dzejoļi, skices un gaŗāks stāsts „Cigarete". Rakstnieks sacerējis arī lugu „Zelts", kuŗā tēlota kaŗavīru dzīve. Luga ar paša autora zīmētām dekorācijām, piedzīvoja vairākas izrādes uz 2. nodalījuma skatuves. Kalme mīlēja uzrakstīto arī lasīt priekšā saviem tuvākajiem draugiem un barakas biedriem. Pats viņš tad uzmetās uz augšējās lāviņas, kamēr klausītāji palika sēžot lejā. Vēlāk dzirdētais tika pārspriests un analizēts. Tie bija tīkami brīži.

Vienkāršu lauku cilvēku atgādināja Valentīns Pelēcis, kas arī bija jau agrāk publicējies. Pastāvīgi mēteli mugurā, drusku sakucis uz priekšu, pīpi zobos, tāds viņš man palicis atmiņā. Bez dzejas, ar pseudonīmu Maleniešu Lauskis, Pelēcis visvairāk rakstīja feļetonus. Viņa „āķīgie" gabali ar jocīgajām J. Strenges bildēm, bija lasāmviela, ko kanaki vispirms izlasīja saņemot jauno „Ceļa Malas" numuru. Vēlāk savu ražību Pelēcis paplašināja uz prozu.

No prozaiķiem minami vēl Nikolajs Lečmanis un Mārtiņš Fogts. Pēdējais teicās rakstām romānu. Un tiešām bieži viņu varēja redzēt kur steidzamies, ar biezu kladi padusē. Vēlāk arī abiem iznāca pa grāmatiņai: Lečma-

nim — „Kaŗavīra nenosūtītās vēstules“ (vēlāk arī citas), Fogtam — „Ģīmetne“.

Ar dzejoļu rakstīšanu daudz noņēmās zemgalietis Arnolds Apse. Kad vakarā visa baraka, vai labāk sakot, redakcijas ļaudis aizgāja gulēt, viņš uzņēmās vāķēšanu pie krāsns (bija jākurina visas 24 stundas, lai būtu cik necik normāla temperātūra), sēdēja un kala pantus. Pēc šādas nakts Apse varēja uzrādīt vairākus formā diezgan gludus dzejoļus.

Ar dzejošanas prieku vēl nopūlējās Jānis Sudrabiņš, tāpat populārās Frontes dziesmiņas „Kad pa dienvidiem nakts krēslot sāk“ autors Roberts Zuļģis. Viņam pat bija jau sakārtots krājumiņš, ko viņš gribēja izdot rotatora technikā. Uzsists ar rakstāmmašīnu uz matricēm tas tā arī apgūla pie 1. divīzijas apgāda „Burtnieks“ vadītāja Apses. Sākoties atbrīvošanai, gan nepilnīgs, tas pavisam niecīgā eksemplāru skaitā, ieraudzīja dienas gaismu ar nosaukumu „Aizmirstās pērles“ un tika iztirgots par cigaretēm.

Kas varēja vēlāk cerēt uz vārdu, bija Arnolds Jaunzems. Gan drusku „ziemeļnieciska“, viņa dzeja bija rakstīta ar izjūtu un sirsnību.

Bija jau arī vēl citi rakstītāji, bet viņu vārdi palikuši nedzirdēti.

Žurnālisti, periodika

Pārskats par žurnālistikas darbu Cēdelgemā

Ievadam

Latviešu kaŗavīru pārcelšana no Putlosas uz Cēdelgemas gūstekņu nometni, radīja savu īpatu jautājumu kompleksu, kādu līdz šim vēl latviešu tautai nekad nav bijis jāatrisina. Tā bija speciāla gūstekņu problēmatika, kuŗā neviens mums nevarēja palīdzēt un tādēļ sākuma posmā mēs jutāmies galīgi salauzti un pārsteigti.

Mēs rīkojamies paši. Mēs atsākām Putlosā izdoto kaŗavīru dienas laikrakstu „Laika Grieži“ P. Vasariņa redakcijā, mēnešrakstu „Nameja Gredzens“ Fr. Grīnberga redakcijā, humoristisko žurnālu „Atskabarga“ Vara Degsmes redakcijā, nedēļas laikrsktu „Svešos Vējos“ un rakstu krājumu „Pasaule“ V. Legzdiņa redakcijā.

Mūsu principi bija vienkārši. Mēs atzinām, ka nebrīvu cilvēku ļoti strauji demoralizē, garīgi sakropļo, nogurdina un saēd ar savām vientuļām pelēkām dienām.

„Laika Griežos“

Lai tas nenotiktu, tad ar dienas laikrakstu, mēs devām plašu informāciju par pasaules notikumiem un par mūsu tautas likteņiem Latvijā. Devām ar

šiem materiāliem pierādījumus, ka nav pamata zaudēt cerības par atgriešanos brīvā, suverēnā Latvijas valstī. Tāpat ievadrakstos norādījām uz tiem apstākļiem, no kādiem būtu jāizvairas, lai mēs sevi nesakropļotu un kādi priekšraksti būtu ievērojami, lai grūtības aiz dzeloņdrātīm pārvarētu. Bez šiem lokālas dabas ievadrakstiem devām arī plašus ārpolītiskus ievadus par polītiskām situācijām pasaulē un kādi polītiski paņēmieni un atziņas varētu nākt mūsu okupētās valsts labā. Sniedzām arī rakstus par demokratijas būtību, lai atsvaidzinātu demokratiskās idejas, kuŗas tika sagandētas smagajos okupācijas laikos. Bez tam, lai apziņas loku arvien vairāk paplašinātu, devām saviem kaŗavīriem arī apcerējumus mākslā, zinātnē, literātūrā, neaizmirstot arī sportu.

Jāatzīstas, ka ar šo plašo vielu, ko sniedzām vairāk nekā 150 dienas, mums izdevās latviešu kaŗavīru garu, kādas nelaimīgas paaudzes dvēseli, izglabāt no galīgas demoralizācijas.

„Laika Griežu" atbildīgā redaktora pienākumus visu laiku pildīja P. Vasariņš, ārlietu redaktora pienākumus G. Grīnbergs, ieskšējās dzīves redaktors bija B. Rubess (Varis Degsme), techniskos darbus vadīja A. Augstums, bez tam līdzi darbojās vesela rinda tulku: M. Ābrams, F. Rusaks, G. Līcietis, E. Sviķeris.

Katrs, kas pašķirstīs „Laika Griežu" komplektu un pārskatīs bagātīgo ievadrakstu temu birumu, skaidri konstatēs mūsu pašu iekšējo cīņu, tās smago, pat drūmo traģiku, kā arī mūsu nesalaužamo gribu palikt veseliem un stipriem visos grūtos pārbaudījumu brīžos.

Un tagad ar 250. n-ru šis drūmais posms noslēdzies, par kuŗu daudz vēl rakstīs un būs arī rakstīšanas vērts.

Tā būs dzīve, kuŗā iemācījāmies pārtikt un sildīties paši savos sapņos.

Bez tam jāpiezīmē, ka „Laika Griežos" sevišķi lielu vērību piegrieza ārpolītiskiem notikumiem, informējot savus lasītājus arī par ik vienu pārgrozību un sarežģījumu, lai skaidri saskatītu polītikas attīstību, tās jaunās atziņas, kas vēsta jaunu laikameta iestāšanos pasaulē. It sevišķi atzīmēja tās pārvērtības, kas liecināja, ka ikdienas vairāk un vairāk tā kļūst morāliskāka un ētiskāka un ka mums ir tiesības un pienākums tai uzticēties, ka jānāk arī atrisinājumam Latvijas jautājumā un pie tam tādam, kas balstīsies uz humāniem principiem.

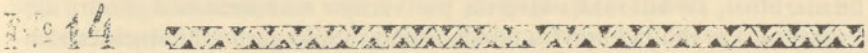
„Nameja Gredzens"

„Nameja Gredzens" Cēdelgemā tika pārvērsts par [illegible]nešrakstu ar nolūku sniegt saviem lasītājiem plašus rakstus par polītiskiem notikumiem, par latvisko ideoloģiju, vēsturisko likumu izpratni, par mākslas un literātūras jautājumiem, neaizmirstot pat zinātnes jaunākās problēmas, pie kuŗu atrisināšanas piestrādāja visas pasaules zinātnieki. Plaša telpa tika ierādīta arī

dzejai un prozai. Esam snieguši ne tikai kaŗavīru literāros darbus, bet arī atzītu dzejnieku rindas. Mēnešraksta nolūks bija dot pēc iespējas vairākus šos rakstus, pie kuŗiem varētu pakavēties ilgāku lauku, tos pārdzīvojot un meklējot jaunas atziņas.

„Nameja Gredzena" redakcija nebija tik stabīla, kā „Laika Griežos" un „Svešo Vēju" redakcijas. Tā bija jāmaina: 9. n-ru rediģēja J. Cīrulis, 10. n-ru rediģēja redakcijas kollēģija: Fr. Grīnbergs, V. Štraubs, J. Cīrulis, no 11. n-ra līdz 16. n-ram žurnāla atbildīgais redaktors skaitījās Fr. Grīnbergs un techniskais J. Cīrulis. Grafiski mēnešrakstu iekārtoja J. Cīrulis, F. Mežgailis, J. Birzgalis, H. Henkhūzens un A. Šīmanis. Tā kaŗavīru mēnešraksts varēja izpausties divējos virzienos — rakstos un zīmējumos. Zīmējumu pavairošana ar vistrūcīgākiem techniskiem palīglīdzekļiem, tomēr sasniedza lielu gatavību. Zīmējumos kā pamattema visur vijas cauri Latvijas mīlestība un nesalaužama ticība jaunai un gaišai rītdienai.

Mēnešrakstā ievietotos rakstus pēc sava satura varētu iedalīt sekoši:

a) politiskos, ideoloģiskos un vēsturiskos;
b) dzejā, prozā;
c) zinātniskos un mākslas jautājumos;
d) aktuālitātes (jubilejas, jaunākās grāmatas, ko lasa latvieši emigrācijā, kaŗavīru žurnāli utt.);
f) tulkojumi.

Visplašākā izvērtās nodaļa par politiskiem, ideoloģiskiem un vēsturiskiem jautājumiem, jo tie gūstniecībā bija mums vistuvāk un visvairāk interesējoši. Un gluži dabīgi, mēs bijām kaŗavīri, kuŗi cīnījās par savu brīvo

un neatkarīgo valsti, bet cīņa bija nelaimīga un veltīga, jo mūsu godīgumam un sapņiem pretī tika nostādīts polītiskais viltus, polītiskais kangarisms.

Tulkotie raksti tāpat paplašināja latviešu kaŗavīru apziņu. Tie deva ieskatu pasaulē un dzīvē, kas bija liegta gūstā esošajiem latviešiem. Viens no visčaklākajiem tulkotājiem bija R. Zariņš, N. Ābrams un J. Pučurs. Tulkojumi aptver plašu interešu loku, piemēram: „Vācu domātāji angļu skatījumā", „Vicherts apsūdz vācu tautu", „Vineta", „Pietro Arestino", „Amerikas balets", „Apvienoto nāciju organizācija", „Apvienoto nāciju charta", „Nolādētais dzejnieks" utt.

Apskatu nodaļa arī bija bagāta. It sevišķi atzīmējama cenšanās sniegt pārskatus par jaunākajām grāmatām, kuŗas iznāca Anglijā, Šveicē, Vācijā. Tāpat plašus pārskatus sniedza par latviešu emigrācijas un kaŗavīru izdevumiem.

Ar 15./16. nr. „Nameja Gredzena" iznākšanu noslēdzās tā gaitas Cēdelgemā. Tās redakcija darījusi visu iespējamo, lai kaŗavīrs nenogrimtu pelēkajā ikdienā, bet saglabātu savu interesi pret visām kultūras parādībām, kuŗas veidojās un attīstījās bez mūsu klātienes. Mēs varējām sekot tikai no tālienes.

„Svešos Vējos"

Apstākļu pārmaiņa, pārnākot Cēdelgemas nometnē, smagi ietekmēja kaŗavīru garu. Jo sevišķi nospieda lasāmvielas trūkums, kas šaurajos nometnes apjomos bija jūtamāks kā jebkad agrāk. Bija jādomā, kā rast vielu, ar ko aizpildīt kaŗavīriem pelēkos brīžus. Tā radās doma par nedēļas laikraksta „Svešos Vējos" izdošanu. Tā atbildīgā redaktora pienākumus uzņēmās V. Lagzdiņš. Pateicoties plašai kaŗavīru literātu un mākslinieku līdzdarbībai, šis laikraksts izvērtās par vērtīgu mākslinieciski-literāru dokumentu, kas rādīja kaŗavīru nesalaužamo radošo garu arī nometnes vienmuļībā.

„Svešos Vējos" iznāca vienā eksemplārā uz liela formāta (80 × 43 cm) lapām, rokrakstā. Redakcijā līdzdarbojās techniskais redaktors A. Staltnieks, tā palīgs O. Buncis, tulks V. Kalniņš, māksl. A. Šīmanis un M. Gauja. Daudzās ilustrācijas (caurmērā 22—24 katrā numurā) un krāsainās viņetes deva vairāki mākslinieki un zīmētāji — A. Šīmanis, M. Gauja, O. Bīskaps, K. Bērziņš, T. Zunde, A. Mežgailis, D. Broks, C. Ozoliņš, E. Dambergs, O. Rožkalns, R. Bērziņš, H. Ramma, J. Bite, A. Pāvuliņš un H. Siliņš.

Ideoloģiskā daļā īsi ievadi (V. Lagzdiņa, J. Ķīlīša, I. Kraujas un J. Liepiņa, kā arī izvilkumi no latviešu emigrācijas preses) ar M. Gaujas, A. Šīma-

ņa un J. Bites ievadzīmējumiem un Fr. Grīnberga raksts (turpinājumos) „Reiz bija un reiz būs" ar O. Bīskapa un M. Gaujas ilustrācijām.

Literāro daļu ievada „atmiņu stūrītis" — dzimtenes skats un īss tēlojums. Tam seko stāsti — kaŗavīru oriģināldarbi. To deva: Kristaps Dimza („Vārds" un „Profesora Indriksona zinātniskais traktāts"), D. Broks („Sāpju prieks"), Eriks Sals („Tikšanās" un „Izsalkums"), A. Aide („Sērīšu Andris"), Egils Kalme („Cigarete"), R. Zuļģis („Līgavas tērps"), I. Lemaiks („Toreiz"), Eduards Salna („Puka") un J. Lazdiņš („Liktenis joko"). Bez tam vairākas latviešu rakstnieku dzejas, un viena lapa veltīta kādam no latviešu rakstniekiem vai dzejniekiem, sniedzot viņu darbu izvilkumus.

Par nometnes dzīvi un kultūrāliem sniegumiem rakstījuši Fr. Kursietis, P. Kalniņš, Fr. Grīnbergs un V. Lazdiņš. Politiskā daļā sniegti raksti par aktuāliem notikumiem pasaules politikā (galvenokārt tulkojumi no angļu laikrakstiem) un C. Ozoliņa un A. Pāvuliņa ievērojamo personu portreti.

Populārzinātniskā daļā ing. tem. techn. B. Dumpja un stud. math. A. Metnieka raksti un tulkojumi no angļu un vācu laikrakstiem par tehniskiem jautājumiem un jaunākiem atradumiem zinātnē.

Sporta lapā, ko rediģēja T. Aldzeris — raksta par nometnes, latviešu un pasaules sportu.

Pirmajos 6 mēnešos viena lapa bija veltīta skautiem. Tai rakstus deva J. Liepiņš, P. Bārdulis un G. Eglājs. Kad darbu sāka skautu žurnāls „Ugunskura dzirkstis", šīs nodaļas vietā ievesta nodaļa „No pasaules preses", kuŗā ievietoti tulkojumi no angļu, vācu un franču laikrakstiem.

Bez daudzajām stāstu un rakstu ilustrācijām katrā numurā tika ievietoti viena liela un viena mazāka formāta mākslas pielikumi. Tuvojoties atvaļināšanai, pēc nometnes lasītavas darbības izbeigšanās, beidza iznākt arī „Svešos Vējos", jo izlikšana lasītavas telpās bija vienīgais ceļš kā „Svešo Vēju" vienīgo emsemplāru varēja darīt pieejamu kaŗavīriem.

Spriežot pēc intereses un atsaucības, kādu „Svešie Vēji" izsauca pie kaŗavīriem, šķiet, mūsu nodoms būs izdevies — mēs būsim devuši kaŗavīriem lasāmvielu, kas ir ne tikai laika kavēklis, bet no kā lasītājs arī ko iegūtu savam meklējošam garam.

„Pasaule"

1945. gada 18. novembrī iznāca žurnāla „Pasaule" 1. numurs V. Lagzdiņa redakcijā. Šis žurnāls bija domāts kā lasāmviela kaŗavīru gaŗlaicības aizpildīšanai.

Saturā V. Kalniņa, O. Ozola, A. Baloža, R. Zariņa uc. tulkojumi no angļu, vācu un franču laikrakstiem, kā arī raksti no Vācijā iznākošiem lat-

viešu laikrakstiem par latviešu stāvokli un dzīvi emigrācijā un UNRRAs iekārtu un mērķiem. Technisko darbu veica O. Buncis. Vāku zīmēja māksl. A. Šīmanis, viņetes — C. Ozoliņš.

Sakarā ar papīra un matriču trūkumu „Pasaules" izdošanu bija jāpārtrauc.

„Atskabarga"

Arī „Atskabarga", žurnāls laika kavēklim un jautrībai, Cēdelgemā turpināja iet Putlosā iemītās tekas. Žurnāls jau no paša pirmā numura tika veidots tā, lai tas kalpotu 3 mērķiem: 1. ar satiru un karikatūrām audzinātu, dzēlīgi izsmejot latviešu gūstekņu ļaunās ieražas un vājības, 2. sagādātu jautru lasāmvielu un ar feļetoniem, karikatūrām, aforismiem un anekdotiem izviļinātu atkal smaidu uz nogurušā latviešu kaŗavīra lūpām, kā arī 3. ar mīklām un uzdevumiem dotu iespēju aizpildīt bezgala daudz brīvā laika. Cēdelgemā iznākušie 6., 7. un 8. „Atskabargas" numuri kā satura, tā apdares ziņā ir labākie. Taču meklējumi aizvien turpinājās un īsti nostiprinājusies žurnāla uzbūve vēl nebija. No 28 lappusēm ceturto daļu aizņēma mīklu un to atrisinājumu daļa Otto Egles vadībā. Saturā daudz krustvārdu mīklu, rebusu utt. Mīklas visai grūtas, ko arī rāda samērā niecīgais pilnīgo atrisinājumu skaits, lai gan risinātāji bija daudz. Sevišķi daudz mīklu uzdeva R. Kochals un V. Burģelis.

Žurnāla satira vērsās pret nometnes notikumiem, kādu gūstekņu dzīvē nav mazums. Asām vārdu nātrām sacīkšu līdējus, matu skaldītājus un viltus speciālistus pēra Eriks Sals, kamēr Oksķeris (O. Egle) vairāk pievērsās feļetonam, bet reizumis nepiemirsa iekost arī kādai vājībai. Feļetona temati dažādi. Vide — nometne, bet vairākiem arī privātā dzīve, lai mūsu kaŗavīru uz brīdi aizvestu citā, neiežogotā pasaulē.

No pašas pirmās dienas žurnālu vadīja Varis Degsme (Brunis Rubess), lielāko daļu kārtodams un labodams iesūtītos darbus, kā arī dodams norādījumus līdzstrādniekiem, bet pa darbam uzrakstīdams arī pats. Ja joki dažbrīd aukstajā ziemā „iesala" un īsti karstas dzirkstis rakstītājiem nepadevās uzšķilt, Viļņa Birzgaļa grafiskais ietērps, daudz palīdzot V. Bērziņam-Boxim, jau bija sasniedzis it augstu lēmeni. Vilnis Birzgalis bez viņetēm un rakstu ilustrācijām zīmēja arī liela formāta karikatūras uz vāka un žurnāla vidū un ar izteiksmīgām līnijām izsmēja „Parauggūstekni", „kontrolkomisiju" (ziņkārīgos pie pārtikas nometnes), mazgātājiem mēteļos zīmējumā „Tīrībai jābūt" uc. Pasaules notikumus viņš ar karikatūrām un asprātīgiem parakstiem sniedza savā skatījumā. V. Bērziņš-Boxis gāja J. Dukslera pēdās, redzot gūstekņu „Slīmestu" Krišu, kas karikatūrā un četrrindās dzīvoja līdzi Cēdelgemas nometnes dzīvi. Zīmējumu

serijā „Kaŗa kalpu nedienas" Bērziņš-Boxis kavējās atmiņās pie latviešu kaŗavīra gaitām gūstā.

Cēdelgemā līdz decembŗa sākumam paguva iznākt 3 „Atskabargas" numuri, kad aptrūka papīra un matricas, kuŗas vairāk vajadzēja dienas laikrakstam „Laika Griežos" un žurnālam „Nameja gredzens". Dažos eksemplāros „Atskabargu" izdot nebija nozīmes, jo humora žurnāls sevī nesatur paliekošas vērtības, tas graiza netikumus, kāds ir zināmā sabiedrībā attiecīgā mirklī. Bez tam — izdošana mazā eksemplāru skaitā, žurnālu nepavairojot matricu trūkuma dēļ uz rotatora, prasītu gandrīz vai neiespējamo — visu daudzo karikatūru pārzīmējumu ar roku katrā eksemplārā. Tādēļ līdzekļiem samazinoties „Atskabarga" izbeidza savu iznākšanu.

„Ceļa Malā"

Cēdelgemā atdzima II nodalījumā nedēļas laikraksts „Ceļa Malā", kam nebija nekādas oficiālas aizmugures materiālā atbalstā, ne nodalījuma, nedz arī visas nometnes latviešu vadībā. Laikraksts, entuziastu sākts Vācijā (Lundenā pie Heides), to pašu entuziastu rokās veidojās arī Cēdelgemā, un nodalījuma angļu komandants, varbūt, bija pirmais, kas palīdzēja pārvarēt dažu labu itin lielu problēmu laikraksta tapšanas nodrošināšanā. Lai gan „Ceļa Malā" bija iecerēts kā nedēļas izdevums, taču atkarīgs no mainīgajām techniskajām iespējam, tas iznāca nerēgulāri un dažkārt tikai reizi mēnesī.

Sākumā laikraksta atb. redaktors bija A. Apse, bet tā dvēsele visu laiku bija J. Sudrabiņš-Vestfālis, kas vēlāk arī parakstījās par redaktoru.

„Ceļa Malā" publicēja vispārēja satura rakstus, apceres, intervijas, sniedza prozu, dzeju, humoru. Šim laikrakstam, vienīgajam visā nometnē, bija arī atsevišķa šacha nodaļa, ko kopīgi vadīja pazīstamie šachisti E. Zemgals un V. Bērzzariņš. Kādu laiku pie laikraksta bija arī sporta pielikums „Sporta dzīve", ko rediģēja Ed. Šteinhards.

Kad „Ceļa Malā" redakcijas rīcībā uz kādu laiku nokļuva radio uztvērējs, red. J. Sudrabiņa ierosmē un sākumā arī paša techniskajā izpildījumā, radās jauns rīta laikraksts *„Rīta Ziņas"*, kuŗu vēlāk vadīja J. Pavārs, ievietojot līdzstrādnieku tulkojumus no nometnē atļautajiem angļu dienas laikrakstiem. Laikraksts ziņas ievietoja bez pašu komentāriem.

Pirmajā nodalījumā, bez pieminētiem, vēl iznāca žurnāls *„Saule"* jaunatnei.

Cēdelgemā iznāca arī jaunatnes barakas avīze „Brīvības saule". To pagatavoja rokrakstā, vienā eksemplārā. Pavisam iznāca 128 numuri.

„Brīvības saules" saturā bija ievadraksts, kas mudināja nenokārt galvu, bet ticēt nākotnei, humora pilni zīmējumi no gūstekņu ikdienas, informāci-

Jēkaba Sedola zīmēts vāks.

ja par nometnes dzīvi, īsas ziņas par toreizējiem pasaules notikumiem, daiļproza un dzejoļi.

Šo izdevumu veidoja paši jaunieši: Aleksandrs Siliņš, Gunārs Kurlis, Edmunds Ozoliņš, Ēriks Bite, Jānis Bortiņš, Ēriks Neļķe, Jānis Aivars, Edmunds Asaris, Gunārs Stopnieks uc. Redaktors bija barakas vecākais Jānis Liepiņš.

1978. gadā „Brīvības sauli" fototechnikā izdeva Kārļa Zariņa fonds Austrālijā.

Bibliotēka

Nometnes I nodalījumā, 24. barakā ierīkoja bibliotēku no rīcībā esošām apm. 500 grāmatām. Jau pirmajā dienā visas grāmatas tika izņemtas, tik liela bija piekrišana. Vadība uzaicinājusi bibliotēkai nodot jau Putlosā izsniegtās grāmatas, tāpat aizdot privātās grāmatas, lai pēc iespējas varētu vairāk apkalpot lasītājus. Bibliotēka atvērta katru dienu 4 stundas.

Kārlis Poruks sakārtojis dzeju antoloģiju, kas mašīnrakstā izdota 6 eks. glīti iesieta ar Poļa un Mežgaiļa vāka un vinješu zīmējumiem. Grāmatai

498 lpp. Ievērojot trūcīgos materiālus, daļa dzeju rakstītas no atmiņas, grāmata uzskatāma kā liels pienesums grāmatniecībā.

Papīra jautājums Cēdelgemā

Nometnē pavisam atradās 11 160 latviešu karavīru, kuŗu informācijai izdeva periodiskus izdevumus: „Laika Griežos" katru dienu uz 4 lpp. 34 eks., „Svešos Vējos" reizi nedēļā uz 25 lpp. 1 eks. un „Nameja Gredzens" 2 reizes mēnesī uz 50 lpp. 45 eks.

Šiem izdevumiem saņēma papīru no angļu pārvaldes mēnesī 1400 loksnes, YMCA ziedoja 5000 loksnes un nedaudz bija vēl atvests līdzi no vecām nometnēm, kopā 7100 mēnesī. Tā uz katru karavīru iznāca 0,02 loksnes drukāta vārda. Normālos apstākļos viduvējs cilvēks katru dienu izlasīja caurmērā 9,4 loksnes periodiskos izdevumus: laikrakstus un žurnālus.

Tā iznāca, ka 1 eks. dienas laikraksta „Laika Griežos" jāizlasa 334 karavīriem, žurnāls „Nameja Gredzens" — 252 karavīrierm un uz visiem 11 346 iznāca tikai 1 eks nedēļā laikraksts „Svešos Vējos".

Cēdelgemā iznāca arī citi izdevumi, bet tie nekādu atbalstu no angļu militārās pārvaldes nesaņēma.

Cēdelgemā bija noorganizēta arī „Latvju karavīru memuāru kollēģija", kuŗas priekšsēdis bija maj. V. Hāzners.

Egils Kalme. Nometnes teātŗa kopa

1945. g. septembrī, kad nometnes teātŗa kopa sāka organizēties, tur jau pilnā gaitā darbojās varietē, ar džeza orķestri, cirkus artistiem un joku taisītājiem.

Teātŗa kopas uzdevums bija sniegt viengabalainu un latvisku programmu. Pašas pirmās grūtības bija lugas trūkums, jo lugai vajadzēja būt bez sieviešu lomām, piemērotai mazai skatuvei, nebija arī kostīmu un dekorāciju. Varietē atbalstītāji teātŗa kopas rašanos neuzskatīja par nepieciešamu, tādēļ varietē skatuves telpas mums bija izdevība izlietot tikai pēdējā mēģinājumā. Mēs katram mēģinājumam meklējām atsevišķi telpas lekciju barakās. Trūka arī papīra teksta pārrakstīšanai. Sākumā dalībnieki dzīvoja katrs citā barakā un uz katru mēģinājumu, telpu dēļ, tos vajadzēja atsevišķi izziņot. Un tomēr arī tad visi tēlotāji nevarēja ierasties, jo bija norīkoti darbā. Varietē dalībnieki visi bija atbrīvoti mēģinājuma laikā no darba un saņēma arī nelielu uztura devu papildus. Vēlāk izdevās arī visiem teātŗa dalībniekiem pārcelties uz vienu baraku un mēģinājuma laikā atbrīvoties

no darbiem, taču telpu un citas grūtības vēl joprojām bija tādas, ka bija maz cerību vai izrāde jel maz notiks. Piem., kultūras daļas vadītājs dekorātoram Laurim bija devis tikai divus maisus. „Ko es darīšu ar diviem maisiem un bez krāsām", teica Lauris un atteicās. Beidzot nāca palīgā mākslinieks Roberts Bērziņš. „Divi maisi arī jau kaut kas ir", viņš apņēmīgi teica. Tad abi vēlreiz aizgājām pie kultūras daļas vadītāja kpt. Mellupa un mums izdevās izkaulēt vajadzīgo maisu skaitu. No varietē dekorātora dabūjām nedaudz zilo krāsu. Baltās krāsas vietā saņēmām utu pulveri, bet okerus berzām no ķieģeļiem. Ar šiem skopajiem toņiem mākslinieks Bērziņš, ietinies segā, sarkaniem nosalušiem pirkstiem ķērās pie darba. Viņš bija ļoti priecīgs, kad toreiz viņam kāds kopas dalībnieks iedeva cigaretes galu. Dekorācija viņam patiesi izdevās lieliska.

26. novembrī notika pirmizrāde manai lugai „Zelts". Pavisam šī luga tika izrādīta astoņpadsmit reizes.

Otru lugu iestudējām Hugo Krūmiņa „Vecpuišus", kuŗas tekstu pēc atmiņas uzrakstīja Tālivaldis Alksnis. Šajā lugā mēģinājām likt vīrieti sievietes lomā. „Vecpuišus" izrādījām četras reizes.

Kā režisors kopā strādāja Alfonss Banders. Dziesmas viņam palīdzēja iestudēt diriģents Roberts Balodis.

Pārējie kopas dalībnieki bija: Augusts Vanags, Edgars Ābele, Kārlis Puķītis, Kārlis Čikuts, Visvaldis Jansons, Arvīds Kalupnieks, Niklavs Aparnieks, Ansis Cers, Juris Martinelli, Eriks Mauriņš, Alfreds Krēsliņš un Arvīds Kepselis.

Varietē

Jau 1945. gada septembŗa vidū 6. pulka varietē trupa koncertēja pirmo reizi Cēdelgemas nometnē. Trupa dibinājusies jau Dānijā un mēnešiem ilgā darbā Heidē, saliedējusies par ciešu vienību. To visvairāk izjūt orķestŗa pavadījumos un tā sadarbībā ar izpildītājiem. Veikli sastādītā programma ar labo konferensjē, skatos un skaņās izvadīja skatītājus pa „raibo" pasauli, izraisot nemitīgus smieklus. Izpildītāji: Edmunds Rekevica vadītā kapella, dziedātāji, dejotāji, faķīri. Daudz jaunu anekdošu, humora un mūzikas. Vienīgais minus, ka uzvedumā arī daudz rupju joku, kuŗus normālā izrādē nevarētu atļauties.

I nodaļas varietē grupa „Runcis sprostā" savu pirmizrādi deva oktobŗa vidū. Visa grupa strādājusi cītīgi. No kastēm, kārbām, segām un maisiem radījusi skatuves dekorācijas, sagatavojusi tērpus. Patika arī rūpīgi pārdomātā programma un izvairīšanās no lētas populāritātes. Programmas „nagla" bija revija, kur redzēja sievieti. Ja nebūtu redzami liekie mati, tad ilūzija būtu pilnīga, jo visas kustības tēlotājam bija sievišķīgas.

Revijas radīšanā lieli nopelni R. Zuļģim, kas ar pašsacerētu dziesmu tūlīt nodibināja ar publiku visciešāko kontaktu. Labus gaismas efektus ar trūcīgajiem līdzekļiem radīja Ābelnieks, dekorācijas — Davidonis.

Jautrus skečus sekmīgi sniedza Jurševskis, Olmanis, Laudāms, Hāns. Burvju meistars bija Ulbergs, kas publikā atrada daudz sudraba naudas. Katrā ziņā lielāka piekrišana būtu bijusi, ja viņš izburtu cigaretes.

Jautrus mirkļus sagādāja klauni Čiko, Antonio un Fridolino. Par mūziku gādāja maestro Ilgums ar savu kapellu. Oriģināls konferensjē bija Gedvilo.

Skatītāju vidū atradās arī divīzijas komandieris, igauņu un lietuviešu vadība. „Runči" nometnē pavisam uzveda 3 iestudējumus.

II nodalījuma varietē „Gājputni" uzstājās jau 50. reizi. Lielisks konferensjē bija Zaļinskis. Pirmā vieta bija ierādīta mūzikai, ko izpildīja kapella sava diriģenta Miķelsona vadībā, kas arī to lielāko tiesu bija aranžējis. Dziedāja baritons Skapars, tenors Šulcs, Trio Brio, vienu dziesmu arī angļu valodā un akordeonistu trio. Arī dejotāji bija labi, daži no viņiem bija profesionāli. Līdz asarām lika smieties Bums, īstā vārdā Ozolcelms, Latvijas rekordists peldēšanā. Bums kopā ar Ridi un Burķi rādīja vēl veselu virkni grotesku vingrojumu. Uz trapeces vingrojumus veica Salgalis.

III nod. varietē teātris saucās „Jautrais matrozis". Tā pirmizrāde notika 21. decembrī. Šai trupā piedalās visas trīs baltiešu tautības: organizētāji bija latvieši, igauņi piedalās ar dziesmām un dejām, lietuvietis spēlē kapellā un akordeona solo. Lietuviešu komandants ļoti palīdz trupai. Kapella, ko vada Plostiņš ir labākā nometnē. Trupu vada Stroķis.

Kaut ierobežotas, tomēr bija iespējas arī mūzicēt.

Mūzikas kursi

Cēdelgemā noticis arī mūzikas elementārās teorijas un solfedžo kurss. Klavieņu nebija, tās atvietoja akordeons. Līdz atlaišanai no gūsta noturētas 20 stundas. Arī klausītāju skaits bijis ap 20, vēlāk nokrities uz 12.

Parallēli elementārai teorijai, mazākas grupiņa — 7 bijušie konservātorijas audzēkņi uzsāka harmonijas mācības atkārtošanas kursu. Rakstīja četrbalsīgus korāļus un atskaņoja tos uz „gūstekņu ērģelēm": uz sola nolikts akordeons, divi to tur pie sāniem, trešais velk plēšas, pasniedzējs tā var sēdēt un spēlēt četrbalsīgi. Bieži gan šīs „ērģeles" deva nevietā savu piekto balsi klāt. Līdz Ziemsvētkiem notika 10 stundas.

Vadītājs šai Cēdelgemas „konservātorijai" bija Latvijas konservātorijas diplomands V. Baštiks.

Reliģiskā aprūpe

Lai izturētu 11 gaŗus gūstniecības mēnešus, liela nozīme bija reliģiskai dzīvei par kuŗu gūstā rūpējās ev.-lut. māc. O. Kraulis un Romas kat. māc. Ručs. Liela daļa starp kaŗavīriem bija jaunieši, kas vēl nebija nemaz iesvētīti. Gūsta laikā notika 2 jauniešu iesvētes Putlosas un Cēdelgemas nometnēs.

Kaŗavīri bieži pulcējās savās nometņu baznīciņās, lai gūtu spēku izturēt. Reliģiskās aprūpes darbā nometnes atbalstu saņēma no YMCAs kaŗa gūstekņu palīdzības, Sarkanā krusta, labvēļiem Beļģijā, Zviedrijā uc. Neaizmirstamu atbalstu sniedzis Briseles baptistu māc. Grikmanis, kas bez dievkalpojumiem gādāja arī par reliģiskā satura literātūru. Tāpat ļoti izpalīdzīgs bija ev.-lut. māc. Romāns.

Briseles latviešu bēgļi dāvināja Cēdelgemas baznīcai krustu. Ar divīzijas aprūpības daļas nodibināšanos, reliģiskās aprūpības lietas kārtot pārņēma kpt. Mačs Aleksandrs.

SKAUTI GŪSTĀ

Latviešu skautu kustība bija pārtraukta no 1940. gada 30. septembŗa, kad krievi organizāciju slēdza līdz 1945. gada maijam. Tomēr arī šai laikā liela daļa no vadītājiem atradās smagos gūsta apstākļos un nevarēja aktīvi darboties. Kad gūsta apstākļi uzlabojās, radās doma par skautiskās darbības atjaunošanu. Tāda doma pacēlās 1945. g. augustā vienlaicīgi Putlosas un Lundenas gūsta nometnēs. Tad sekoja pārcelšanās uz Cēdelgemu, kur 1945. g. 18. septembrī I nod. vadītāja J. Liepiņa aicināti sapulcējās apm.

100 skautu. Šajā sanāksmē J. Liepiņš iepazīstināja ar latviešu skautu priekšnieka prof. Dr. E. Dunsdorfa izdoto skautu darbības pamatinstrukciju, ko viņš bija izdevis Vācijā.

1945. g. 19. septembrī Cēdelgemā noorganizējās:

Gaŗezera skautu vienība (21) — vad. vietnieka J. Heidemaņa vadībā;
Daugavas skautu vienība (22) — vadītāja K. Krebsa vadībā;
Beverīnas skautu vienība (23) — vadītāja A. Zandberga vadībā.

1945. g. 20. septembrī noorganizējās:

Zilā kalna skautu vienība (24) — vadītāja J. Liepiņa vadībā;
Pērses skautu vienība (25) — vad. vietn. A. Lejas vadībā.

Pēdējās 2 skautu vienības komplektējās no bij. gaisa spēku palīgiem.

1945. g. 23. septembrī notiek skautu sanāksme nometnes II nodalījumā, ko vada vad. K. Rudzītis.

Tanī pat dienā noorganizējas:

Nāves salas skautu vienība (26) — vadītāja G. Eglāja vadībā;
Tīreļpurva skautu vienība (27) — vadītāja V. Rēdeļa vadībā;
Lielvārdes skautu vienība (28) — vadītāja J. Gruntes vadībā.

1945. g. 25. septembrī noorganizējas:

Ventas skautu vienība (29) — vadītāja A. Kumermaņa vadībā.

1945. g. 26. septembrī visi vadītāji un vadītāju vietnieki pulcējas pirmajā kopīgajā vadītāju sanāksmē, lai pārrunātu turpmāko darbību. Par novada priekšnieku visi 30 vadītāji vienbalsīgi ievēl. vadītāju V. Hāzneru un pieņem nosaukumu „Dzintarzeme". Nolemj izdot skautu rakstu krājumu „Ugunskura dzirkstis", izraugot redakcijas kollēģiju vad. E. Vērzemnieku, vad. J. Liepiņu un vad. O. Bīskapu. Nolemj sarīkot roveru vadītāju sagatavošanas un pirmnieku kursus, uzticot vadību vad. J. Liepiņam.

Novada priekšnieks V. Hāzners katrā nodalījumā izrauga sev palīgus: I nodalījumā — vad. K. Rudzīti, II nod. — vad. A. Kumermani. Par novada sekretāru — vad. J. Liepiņu. Nodibina pētnieku puduru, kuŗu vada vad. vietnieks V. Štraubs. Dziesmu savākšanu uztic vad. K. Krebsam un vad. vietn. E. Krastkalnam.

29. septembrī II nodalījuma teātŗa barakā pulcējas latv. kaŗavīri-skauti un goda viesi. Sanāksmi atklāj div. komandieris plkv. A. Kripēns. Sekoja dziesmas, deklamācijas un vad. J. Liepiņa stāstījums par LSCO likvidāciju, skautu gaitām krievu un vācu laikos un nākotnes nodomiem. Vakars noslēdzās ar novada priekšnieka vad. V. Hāznera beigu uzrunu un kopīgi doto skautu solījumu.

Roveru vadītāju sagatavošanas un pirmnieku kursos pieteicas 120 dalībnieku. Grūtības bija ar telpām un kursu sanāksmes notika pat tumsā vai klajā laukā. Katram kursantam bija jāsastāda nodarbību programma 4 sanāksmēm. Bija jāapstrādā daudzas temas. Kā nodarbību vadītāji kursos

darbojās: J. Liepiņš, E. Vērzemnieks, V. Hāzners, K. Rudzītis, P. Bārdulis, V. Štraubs un G. Eglājs. Kursus beidza: vadītāju sagatavošanas kursus — 33 un roveru priekšnieku kursus — 27 dalībnieki, tā tad 50 %.

Novada mērogā noorganizēja sacensības pēc programmas: nodarbību apmeklēšana, saimju nodarbības, pārbaudījumi, kultūras un vēsturisko lietu vākšana, pētnieku puduris, piemiņas lietas un rokdarbi, dienas grāmatas.

Sacensības noslēdzās 24. novembrī un tajās piedalījās visi roveri un vadītāji. Sacensības vadīja J. Liepiņš, kā galvenais tiesnesis darbojās V. Hāzners, bet kā tiesneši — E. Vērzemnieks, G. Eglājs, K. Rudzītis, O. Bīskaps uc. speciālisti. Tikai 2 vienības: Tīreļpurva un Pērses piedalījās visās disciplīnās. Liela rosība bija vēstures un kultūras lietu vākšanā, kur kopsummā savāca apm. 1400 dziesmu un daudz cīņu aprakstu. Tāpat jāatzīmē dienas grāmatu un pētnieku puduru gaumīgie un rūpīgi nostrādātie vāki un labie zīmējumi.

Sacensību rezultāti bija sekojoši:

1. vietā — Nāves salas skautu vienība — vad. G. Eglāja vadībā;
2. vietā — Tīreļpurva skautu vienība — vad. V. Rēdeļa vadībā;
3. vietā — Plkv. Kandis aviācijas vienība — vad. v. A. Tomasa vadībā.

Saimju sacensībās piedalījās 35 saimes un rezultāti bija šādi:

1. vietā — Plkv. O. Kalpaka saime no Tīreļpurva skautu vienības;
2. vietā — Dr. K. Ulmaņa saime no Nāves salas skautu vienības;
3. vietā — Ģen. K. Goppera saime no Nāves salas skautu vienības.

10. un 11. novembrī, I un II nodalījuma pārpildītās teātŗa barakās skauti rīkoja varoņu piemiņas ugunskurus. Tajos pulcējās skauti, Lāčplēši, virsnieki un pa pārstāvim no katras barakas. Uzrunu teica V. Hāzners, K. Rudzītis, stāstīja par senlatviešu kaŗavīru, K. Purmalis par cīņām austrumu frontē un Celms deklamēja. Apsveikuma vārdus teica plkv. Kripēns. J. Liepiņš noslēdza vakaru ar solījumu strādāt un ziedot visu Latvijai.

24. novembrī skauti pulcējās pirmajam solījumam aiz dzeloņdrātīm. Galdā dega 2 sveces: viena pašam, otra tautai! Klāt esot kaujas karogam 33 sācēji — roveri nodeva svinīgo solījumu.

Noorganizēja arī roveru pārrunas, kas sākās 6. novembrī un turpinājās līdz decembŗa beigām. Pārrunas vadīja E. Vērzemnieks un J. Liepiņš. Pārrunās bija daudzi referāti un tajās piedalījās 40—120 dalībnieku.

Vadītāju solījums notika 1946. g. 12. janvārī. To pieņēma novada priekšnieks V. Hāzners. Ceļot roku pret mūsu kauju karogu, ar skatu pret dzimteni, jaunie vadītāji solījās būt uzticīgi Dievam un Latvijai, palīdzēt tuvākajam katrā brīdī un celt skautismu domās, vārdos un darbos. Novada priekšnieks katram teica kādu zīmīgu sakāmvārdu un piesprauda nometnē pagatavoto vadītāja nozīmi.

1944. g. 21. decembrī I nodalījuma skautu mītnē notika skautu darbu pārbaudes skate. Piedalījās 5 vienības. Smagumpunktu, kā parasti iznesa, labākās vienības — Nāves salas un Tīreļpurva.

Pēc 10 dienām notika skautu skate, kas bija daudz pilnīgāka kā parbaudes skate, jo piedalījās vairāk vienību, arī igauņu skauti, un bija sevišķi daudzveidīga.

Šo skati atkārtoja 3. un 4. janvārī II nodalījumā un 5. un 6. janvārī — III nodalījumā. Skati vēlreiz atkārtoja 17. janvārī, kad nometni apmeklēja inspekcijas nolūkā 3 angļu ģenerāļi.

Pēdējā, kopējā nometnes darbu skatē 1946. g. februārī, godalgoja vad. O. Bīskapa portretus, vad. G. Eglāja kokgriezumus, vad. vietn. V. Bulava kalendāra pamatu kokā un rovera A. Riekstiņa zīmējumus „Roveru pārbaudījumu grāmatai".

DZINTARZEMES

SKAUTU NOVADA IZVEIDOŠANĀS UN DARBĪBAS PĀRSKATS

* PAR LAIKU NO 18. SEPT. 1945. — 1. MARTAM 1946. *

Pēc skautu darbības atjaunošanas un Dzintarzemes novada dibināšanas, radās vajadzība pēc sava žurnāla izdošanas. Tam vajadzēja aizpildīt speciālās skautu literātūras vietu. Jau pirmajā vadītāju sanāksmē 1945. g. 26. septembrī nolēma izdot žurnālu „Ugunskura dzirkstis". Redakcijas kollēģijā nozīmēja vad. E. Vērzemnieku, vad. J. Liepiņu un vad. vietn. O. Bīskapu. Lai gan bija lielas grūtības materiālu sagādē, tomēr jau 1945. g. 6. oktobrī iznāca 1. numurs 90 eksemplāros šapirografa technikā. Tā ka interese par žurnālu bija ļoti liela, tad nākošo numuru nolēma izdot lielākā formātā un rotatora technikā. Redakcijas kollēģiju papildināja ar vad. G. Eglāju. No YMCAs atsūtītā papīra 5000 loksnes un matricas saņēma arī skautu žurnāls. Trūkstošās matricas dabūja no angļiem un tā bija nodroši-

nāta 2. un 3. numura iznākšana. 2. numuru pavairoja angļu nometnes kancelejā uz automatiskā rotatora, kaut matricas neatbilda viņu aparātam. 2. numurs iznāca 1945. g. 18. novembrī un tas iznāca 80 eks., kaut bija paredzēts iznākt 120 eks. 3. numuram ienāca vairāk manuskriptu nekā tos varēja iespiest. Tas iznāca 27. decembrī — 85 eks.

4. numurs „dzima" visgrūtākos apstākļos, jo nebija ne papīra, ne matricas pat rakstāmmašīnas bija atņemtas. Beidzot papīru dabūja no māc. Romāna, matricas no citiem draugiem — žurnālistiem, rakstāmmašīnu no „Rīta Ziņu" redakcijas un strādājot 6 diennaktis 4. numurs iznāca 1946. g. 7. februārī. Tas arī bija pēdējais gūsta numurs.

Cēdelgemā notika arī daudzas vadītāju sanāksmes. Sevišķu ievērību pelna 21. janvāŗa un 1. februāŗa sanāksmes, kur slēgta draudzība ar igauņu un lietuviešu skautiem.

Līdz 1946. gada 1. martam bija notikušas pavisam 602 nodarbības un sanāksmes ar kopsummā 11 463 dalībniekiem.

Novadā bija darbojušās šādas skautu vienības:

Gaŗezera skautu vienība (21) ar vienības priekšnieku vad. J. Heidemani. Atzīmējama rosība pie „Ugunskura dzirkstis" 1. numura izdošanas.

Daugavas skautu vienība (22). Vienības priekšnieks vad. K. Krebs. Vad. Krebs savācis 70 skautu dziesmas, kuŗām notis uzrakstījis pēc dzirdes atmiņas. No 12. janvāŗa vienību vadījis P. Bārdulis.

Beverīnas skautu vienība (23). Vienības priekšnieks vad. A. Zandbergs, ar 12.1.46. vad. V. Straubs. Sevišķa rosība kaŗavīru dziesmu vākšanā, kultūras un vēstures materiālu krāšanā. Atzīmējami: A. Zandbergs, A. Adamsons un V. Straubs.

Zilā kalna skautu vienība (24). Vienības priekšnieks vad. J. Liepiņš, vēlāk vad. R. Strazdiņš. Vienībā visaktīvākie bijuši bij. gaisa spēku palīgi. Aktīvi sacīkstēs.

Pērses skautu vienība (25). Pirmais vienības priekšnieks vad. vietn. A. Leja, bet ar 1.10.45. vad. K. Purmalis. Arī vienībā vairāk jauniešu — bij. gaisa spēku palīgu.

Nāves salas skautu vienība (26). Vienības priekšnieks vad. G. Eglājs. Labākā un rosīgākā vienība nometnē. Sarakstīti 6 pētnieku puduŗu darbi par saimju vēsturiskām personām.

Vad. G. Eglājs sarakstījis „Roveŗu pārbaudījumu grāmatu". Iesākts pētnieku puduŗa darbs „Latviskā kultūra" Z. Leiša un E. Krastkalna vadībā. Šai grāmatā paredzēts apskatīt visas latviskās dzīves nozares: dzīves ziņa, svētki, gadskārtas, raksti, celtniecība, tautas tērpi, ēdieni, sēta, istaba, darbs, dziesmas, tautas dejas rotaļas uc.

Tīreļpurva skautu vienība (27). Vienības priekšnieks vad. V. Rēdelis. Vienība samērā aktīva.

Lielvārdes skautu vienība (28). Vienības priekšnieks vad. J. Grunte. Savā darbībā nebija aktīva un to pievienoja Ventas vienībai.

Veltas skautu vienība (29). Vienības priekšnieks vad. A. Kumermanis. Arī nebija aktīva.

Plkv. Kandis aviācijas skautu vienība nodibinājās 1945. g. 20. oktobrī. Vienības priekšnieks vad. vietn. A. Tomass. Lielu rosību parādīja savā speciālā — aviācijas nozarē ar lekciju cikliem, lidmodeļu būvēm, plānu zīmēšanā, grāmatu sarakstīšana. T. Henga un L. Selga sarakstīja „Lidmodelistu rokas grāmatu".

Ložmetējkalna skautu vienība. Priekšnieks vad. O. Atvars. Nodibinājās 20. decembrī.

Lielupes jūras skautu vienība. Priekšnieks vad. A. Pētersons. Nodibinājās 1946. g. 13. janvārī. Rosīgi jūras skautu un roveŗu programmu izstrādāšanā un aktīvi kopējos pasākumos. Vienības priekšnieks A. Pētersons savācis materiālus jūras skautu vadītāju rokas grāmatai.

Kopsummā Cēdelgemas gūsta nometnē reģistrēti vairāk kā 700 skautu un roveri, no kuŗiem aktīvi bijuši apm. 300.

Jāzeps Utināns

INVALIDU DZĪVE

Kaŗa pēdējās dienās, kad Vācijas sabrukums nebija vairs novēršams, Latviešu leģiona vadībai bija izdevies izkārtot mūsu invalidu un smagāk ievainoto, kas bija jau atlaisti no slimnīcām, pārsūtīšanu uz kaŗa mazāk skarto Dāniju. Pirmā grupa no Neubrandenburgas pulcēšanās centrā ieradās Dānijā marta pirmajās dienās un pēc tam, līdz kapitulācijas dienai, sekoja vairākas grupas, starp tām arī veselības uzlabošanas rotas no Bērentas. Salīdzinot ar Vāciju apstākļi Dānijā, sevišķi pārtikas ziņā, bija daudz labvēlīgāki. Algas izmaksāja dāņu kronās, kas deva iespēju pašiem piepirkt uzturu samērā brīvā tirdzniecībā. Ievērojot šo apstākli, šī grupa latviešu kaŗavīru, īsā uzturēšanās laikā Dānijā bija paspējusi uzlabot savus fiziskos spēkus, kas vēlāk Cēdelgemā ļoti noderēja. Kaŗavīri, izņemot tos, kas atradās slimnīcās, atstāja Dāniju maija beigās un viņus Vācijā novietoja Heides apkātnē, kur tie palika līdz 1945. g. septembŗa sākumam. Šai laikā grupai pievienojās no apkārtnes slimnīcām citi invalidi un smagāk ievainotie, tā kā no kopskaita 200 latv. kaŗavīru, invalidu skaits bija liels. 1945. gada septembrī līdz ar citiem grupu pārvietoja uz Cēdelghemas gūsta nometni, motīvējot ar to, ka tur būs labākas ziemas mītnes. Pārsteigums bija liels, kad priekšā atradām stingri apsargātas bij. municijas noliktavas, bez apkures un apgaismošanas. Jau pati sagaidīšana bija pārsteidzoša, sevišķi

invalidiem. Vilcienam piestājot deva rīkojumu nekavējoši to atstāt un stāties rindā pa pieci. Invalidi, sevišķi kāju amputētie uz kruķiem, nevarēja tik veikli izkāpt no vagoniem un tā vairāki dabūja izbaudīt sargu sitienus uz savām mugurām.

Pati novietošana barakās notika pēc vispār pieņemtas kārtības, noskaitot attiecīgu rindu skaitu, nešķirojot pēc fiziskām spējām un tā lielam skaitam invalidu pirmais miteklis tika ierādīts labā attālumā no virtuvēm un mazgātuvēm, kuŗām gūstekņu dzīvē ir liela nozīme. Starp invalidiem bija liels skaits ar kāju amputāciju un vairumā bez protezēm. Pēc dažām dienām nometnes latviešu vadībai, saziņā ar angļu administrāciju, jautājumu izdevās atrisināt un invalidus sapulcināt vienkopus barakās tuvāk pie centra. Tā, sevišķi nometnes 2. nodalījumā, noorganizējās invalidu barakas, pie kam smagākie invalidi, vairumā amputētie, savu mitekli atrada Cēdelgemas „viesnīcā" — 123. barakā.

Dzīves, novietojuma apstākļi un noteikumi visiem bija vienādi un tā arī mūsu smagāk cietušajiem rūgtais gūsta biķeris bija jātukšo līdzi pārējiem. Vienīgais izņēmums, ka invalidi netika nozīmēti darbos. Viņu darbs aprobežojās ar savas mītnes un apkārtnes uzkopšanu. Bet līdz ar šo priekšrocību viņi zaudēja iespēju saņemt strādājošo papilddevas. Sevišķi pīpētājiem bija liels kārdinājums atteikties no daļas, jau tā niecīgās pārtikas devas, lai iegūtu kādu dūmu.

Tagad pēc daudziem gadiem, atceroties tos laikus, būdams vienas šādas barakas vadītājs, godam varu pieminēt savu līdzgaitnieku izpratni un norādījumu ievērošanu — nepadoties kārdinājumam un neatraut no savām mutēm jau tā niecīgās kalorijas. Tāpēc no, šīs barakas iemītniekiem neviens netika pārvests uz tā saucamo „novājējušo" baraku, kāda tika noorganizēta gūsta pēdējā posmā. Arī citādi morāle invalidu starpā bija cieņā un viens otram palīdzēja, kur vien varēja. Visa gūsta laikā invalidu barakā bija tikai viens gadījums, kad vainīgais par cita mantas piesavināšanos bija jānodod angļu administrācijai. Lai gan sastāvs bija ļoti dažāds kā izglītības, tā agrākās nodarbošanās ziņā, tomēr saskaņa bija ļoti biedriska un nepacēlās nekāds priekšrocību vai pretenziju jautājums, kā tas bieži vēlāk bija vērojams civīlās nometnēs Vācijā. Visi apzinājās savu likteņkopību un to, ka tikai laba sadzīve var mazināt grūtības.

Dzīves ikdiena invalidiem ne ar ko neatšķīrās no pēdējo cīņas biedru dienas gaitām. Tās pašas ikdienišķās rūpes, neziņa par nākotni. Nebrīvība bija vissāpīgākās. Nometnes dzīve bija vientuļa. Vakara pārbaudēs drēgnajā Flandrijas gaisā ievainotie locekļi sala vairāk. Sevišķi kāju amputētiem uz kruķiem aukstums līda ne tikai pie amputētiem locekļiem, bet arī pie bezcimdotām rokām. Vēlāk izkārtoja, ka invalidiem nebija jāgaida visas pārbaudes beigas, bet varēja atstāt ierindu pēc savas barakas pārbaudes.

Tas jau bija liels atvieglojums, jo visa pārbaude vilkās stundām. Vēlāk arī baraku vēdināšanas laikā invalidiem nebija jāpavada tik ilgs laiks ārpusē kā citiem. Tas vispāri bija lieki, jo barakas jau tāpat vēdinājās pa caurajiem baraku jumtiem, kuŗu grabošie skārdi vējainā laikā grabēja un cilājās. Ap gūsta puslaiku barakās ievilka elektrību un iemūrēja krāsniņas. Ap šīm krāsniņām pulcējās iemītnieki, te pārrunās un debatēs pavadīja daudzas stundas. Sevišķa dzīvība barakās radās pēc DV iniciātoru grupas aicinājuma pārrunāt savas organizācijas dibināšanu un tās nepieciešamību. Ar kādu sparu tika pārrunāti nākošās organizācijas mērķi un vadlīnijas! Cik daudz pie krāsniņas izskanēja labu domu un vēlējumu. Viss tas noritēja lielā saskaņā. Debašu pamatdoma bija, ka pirmā kārtā jāpaļaujas tikai uz saviem spēkiem. Ja citās barakās par savas organizācijas dibināšanu izteicās apm. 75 % iemītnieku, tad invalidu barakās atsaucība bija 100 %. Tā var teikt, ka Cēdelgema savā ziņā bija garīgās šķīstīšanās skola. Gribētos pievienoties kuplejas vārdiem: „Un kad reiz pēc gadiem atkal labi ies, mēnešus aiz drātīm smaidot atceries."

IEKŠĒJĀ DZĪVE

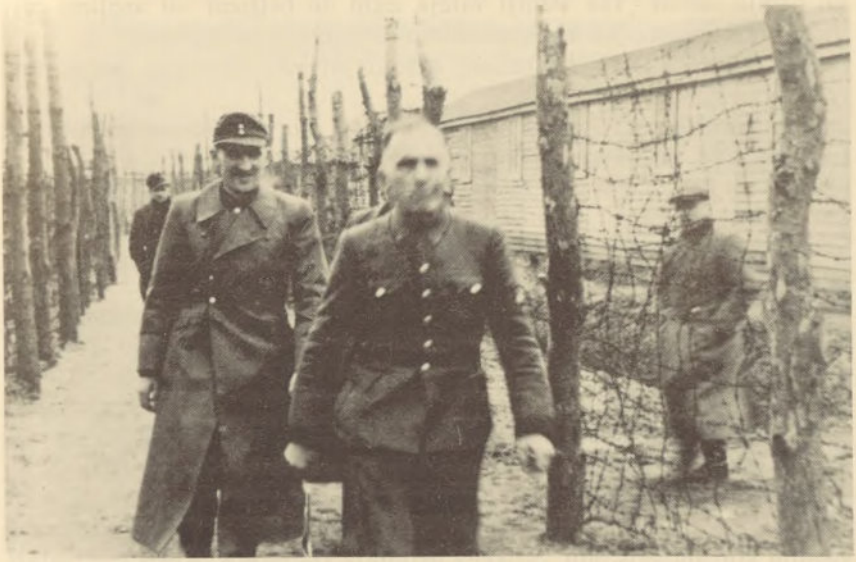
Ja latvieši Putlosā un citur bija internētie kaŗavīri, tad kopš pārvietošanas uz Cēdelgemu, viņi skaitījās gūstekņi un katram bija savs gūstekņa numurs.

Kārtējā vakara pārbaude Cēdelgemā 1945. g. rudenī.

Cēdelgemas nometnes vispārējais skats.

Cēdelgemas nometne.

Virsnieki no vienas nometnes daļas uz otru varēja brīvi staigāt, kamēr pārējie karavīri to nedrīkstēja darīt. Katru dienu visus karavīrus skaitīja 2 reizes, virsniekus 1 reizi.

STATISTIKA

Cēdelgemas nometnē 1945. g. oktobra sākumā bija 11 160 latviešu karavīru. Pasekojot tuvāk šo karavīru agrākām dzīves vietām, ko Cēdelgemas nometnē bija veicis A. Raidonis, redzam, ka viņi nākuši bez izņēmuma no visiem mūsu dzimtenes novadiem, kāpēc arī pilnīgi reprezentēja latviešu tautas daļu. Visvairāk ir bijis vidzemnieku un rīdzinieku. Pēc apgabaliem visvairāk karavīru devusi Vidzeme, bet vismazāk — Latgale un Zemgale.

Gūstekņus darbā nesūtīja, bet paši varēja pieteikties darbos darbnīcās un arī dažreiz ārpus nometnes. Tos vienmēr skaitīja, arī ejot no viena novietojuma uz otru, tāpat sportojot kā sportistus, tā skatītājus.

Bija atļauts 2 reizes mēnesī sarakstīties ar piederīgiem Vācijā.

Laikraksti bija tikai angļu. Sporta piederumu nebija nekādu. Bībeles bija daudz, bet nebija atlāra trauku. Iesvētībām trūka vīns un ablates.

Ja sākumā uzturs bija samērā labs, vēlāk ievērojami pasliktinājās. Smēķu nebija nemaz. Tos vienīgi varēja iegūt no beļģiem vai angļiem pret dažādām mantām, jeb kādiem labvēļu sūtījumiem no ārpuses.

Bija cenšanās latviskot formas, uzšujot latviešu zīmotnes, bet arī tām trūka attiecīgā materiāla.

Nometnē bija pavisam 839 invalidu, no kuriem 70 ar amputētiem locekļiem. 50 ar izšautām acīm, kuriem nepieciešamas protēzes.

Tikai 20 karavīriem bija atļauts dienā iet pie zobārsta ārpus nometnes, kur parasti notika zobu raušana, ne ārstēšana.

Ienākot nometnē angļi noņēma visus Latvijas Sarkanā krusta dāvātos instrumentus.

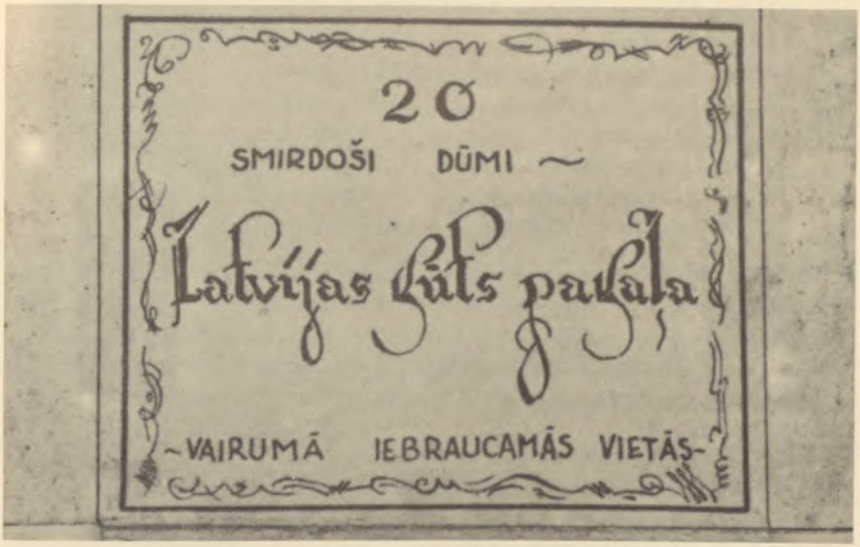
Bija arī nesaprotama angļu rīcība iepretī mūsu gaisa spēku palīgiem, kuri bija jau visur atbrīvoti, tikai ne latvieši. Nometnē bija apm. 250 zēnu, kas dzimuši 1927. gadā un pat vēlāk.

Interesanti piezīmēt, ka Cēdelgemā mūsu valstssvētkus atzīmēja arī igauņi un lietuvieši. Lietuvieši bija rīkojuši svinīgu jundu ar īsu lūgšanu un majora Givičiusa uzrunu.

Igauņi mūsu valstssvētkus atzīmēja ar svinīgu koncertu, kura ieradās arī plkv. Kripēns ar stāba priekšnieku maj. Ķilīti uc. virsniekiem. Igauņu vienību komandieris pltn. Stokeby uzrunāja klātesošos. Koris nodziedāja latviešu valodā Latvijas himnu.

Tirdznieciskie darījumi Cēdelgemā pie drāšu žoga.

Zīmējums cigarešu paciņai Cēdelgemas nometnē.

kas izskaidrojams ar to, ka papildinājumi iesaukti 1944. g. jūlija un augusta mēnešos, kad Latgale un daļa Zemgales jau atradās ienaidnieka rokās.

No Vidzemes ir 3465 kaŗavīru vai 31,05 %
No Rīgas pilsētas ir 2751 kaŗavīru vai 24,65 %
No Kurzemes ir 1691 kaŗavīru vai 15,16 %
No Zemgales ir 1632 kaŗavīru vai 14,62 %
No Latgales ir 1621 kaŗavīru vai 14,52 %

Pēc apriņķiem vislielāko kaŗavīru skaitu devuši Rīgas, Valmieras, Liepājas un Valkas apriņķi, bet vismazāk Aizputes un Ilūkstes. Kaŗavīru dzīves vietu kopējā aina pa apriņķiem ir šāda:

1. No Rīgas apriņķa — 940 kaŗavīri
2. No Valmieras apriņķa — 766 kaŗavīri
3. No Liepājas apriņķa — 656 kaŗavīri
4. No Valkas apriņķa — 656 kaŗavīri
5. No Cēsu apriņķa — 571 kaŗavīri
6. No Daugavpils apriņķa — 570 kaŗavīri
7. No Madonas apriņķa — 532 kaŗavīri
8. No Rēzeknes apriņķa — 487 kaŗavīri
9. No Jelgavas apriņķa — 460 kaŗavīri
10. No Bauskas apriņķa — 355 kaŗavīri
11. No Kuldīgas apriņķa — 354 kaŗavīri
12. No Abrenes apriņķa — 350 kaŗavīri
13. No Jēkabpils apriņķa — 321 kaŗavīri
14. No Tukuma apriņķa — 305 kaŗavīri
15. No Ventspils apriņķa — 251 kaŗavīri
16. No Talsu apriņķa — 240 kaŗavīri
17. No Ludzas apriņķa — 214 kaŗavīri
18. No Ilūkstes apriņķa — 191 kaŗavīri
19. No Aizputes apriņķa — 190 kaŗavīri

Pēc nodarbošanās kaŗavīri sadalījās: lauksaimnieki un laukstrādnieki — 4934, amatnieki — 1776, valsts un pašvaldību ierēdņi — 1158, tirdzniecības, rūpniecības strādnieki un īpašnieki — 1144, skolnieki, studenti — 1052, no tiem 823 vidējo mācības iestāžu skolnieki, pārējie studenti. 229 vēl ir bijuši tādi studējošie, kas parallēli strādājuši, tā kā kopējais studentu skaits bijis 458.

Kaŗavīru izglītības stāvoklis bija sekojošs:

ar pabeigtu augstskolas izglītību — 97 kaŗavīri
ar nepabeigtu augstskolas izglītību — 458 kaŗavīri
ar pabeigtu vidusskolas izglītību — 1373 kaŗavīri
ar nepabeigtu vidusskolas izglītību — 2411 kaŗavīri

ar pabeigtu 6. kl. pamatskolas izglītību — 4850 karavīri
ar nepabeigtu 6. kl. pamatskolas izglītību — 1991 karavīri

Jāievēro, ka karavīri vairumā bija vecumā no 18—25 gadiem un tika izrauti no skolām un iesaukti leģionā. Analfabetu nebija neviena.

Pēc vecuma karavīrus varēja klasificēt:

Līdz 14 gadu vecumam	—	1 karavīrs
No 15—17 gadu vecumam	—	68 karavīri
No 18—20 gadu vecumam	—	2172 karavīri
No 21—25 gadu vecumam	—	3639 karavīri
No 26—30 gadu vecumam	—	1675 karavīri
No 31—35 gadu vecumam	—	1984 karavīri
No 36—40 gadu vecumam	—	1302 karavīri
Vecāki par 40 gadiem	—	319 karavīri

Kara dienesta ilguma ziņā arī nav visi karavīri vienādi. Ir tādi „kara kalpi", kas kara gaitās atrodas jau ilgāk par 4 gadiem. Tie izstaigājuši daudzus kauju laukus. Tādu ir 287 vīru. Lielākais vairums — pāri par 50 % — kara gaitas sākuši 1943. gadā. 1944. gada vasaras iesaukums uzrāda — 30 %.

Invalidu kopskaits ir 839. Šai skaitā uzrādīti tikai smagi ievainotie un sakropļotie.

Piederīgo tuvinieku ziņā karavīru statistika rāda ļoti bēdīgu ainu. Maz ir tādu, kuŗiem tuvinieki atrodas Vācijā. Karavīriem nebija iespējas rūpēties par savu tuvinieku glābšanu. Viņu piederīgie: sievas, bērni, vecāki palika likteņa varā. Nemaz nerunājot par materiālām vērtībām, kuŗu karavīriem nav vairāk par to, kas mugurā. Cēdelgemas nometnē atradās precējušies 3237 karavīri. No tiem Latvijā palikušas sievas — 2259 karavīriem un bērni — 1764. Evakuējušās uz Vāciju 775 karavīru sievas, no kuŗām atradās:

a) amerikāņu zonā	—	286 karavīru sievas
b) angļu zonā	—	232 karavīru sievas
c) franču zonā	—	12 karavīru sievas

Nav zināma atrašanās vieta 245 karavīru sievām. Ir pamats domāt, ka viņas pārsteigusi straujā kara darbība un tās bijušas spiestas palikt krievu zonā, Čechoslovakijā un citur. Apmēram līdzīgs stāvoklis ir ar karavīru bērniem. Pavisam uz Vāciju evakuēti tikai 431 bērns, no kuŗiem 145 atrašanās vieta nav zināma.

Vēl traģiskāku ainu rāda karavīru vecāki. Latvijā palikuši 8759 karavīru vecāki! — Ja pieņem, ka daļai karavīru vecāki jau agrāk miruši, aizvesti, vai citādi zaudēti, tad var teikt, ka ar maziem izņēmumiem, visu karavīru vecāki palikuši dzimtenē.

Aizvesti, apcietināti vai noslepkavoti:

vecāki	— 214 karavīriem
brāļi un māsas	— 623 karavīriem
radi	— 4130 karavīriem

Starp karavīriem ir daudz agrāko organizāciju un biedrību dalībnieku. Visvairāk karavīru sastāvējuši mazpulku un sporta organizācijās, kā arī lauksaimniecības biedrībās.

Mazpulku organizācijā	— 1242 karavīri
Lauksaimniecības biedrībās	— 1051 karavīri
Sporta organizācijās	— 1037 karavīri
Arodbiedrībās	— 929 karavīri
Aizsargu organizācijā	— 802 karavīri
Skautu organizācijā	— 648 karavīri
Latv. Jaun. Sarkanā kr. org.	— 454 karavīri
Studentu organizācijās	— 162 karavīri

Lielākā daļa šo skaitļu runā par upuriem, zaudējumiem. Tāda ir mazās latviešu karotāju saujiņas drāma, ko tā rakstījusi savām asinīm. Lai tikai padomājam, cik karavīru ir atrauti no saviem vecākiem, sievām, ģimenēm un piederīgiem, cik palikuši ar nepabeigtu izglītību, cik darba spēka zudis laukiem, pilsētām, iestādēm un fabrikām, nemaz jau nerunājot par tautas dzīvā spēka milzīgajiem zaudējumiem, tāpat slimiem, invalidiem. Tik traģisks ir mūsu karavīru liktenis, nobeidz savu augsti kvalificēto apceri A. Raidonis.

IGAUŅU VIRSNIEKS STĀSTA

Cēdelgemas gūstekņu nometnes III nodalījumā bijuši 2 igauņu virsnieki, kas īsi pirms Vācijas kapitilācijas, būdami Foke-Vulf iznīcinātāju piloti, savās lidmašīnās aizbēguši uz Norvēģiju, kur internēti Trondheimas tuvumā.

Drīz vien visi Baltijas tautu internētie karavīri savākti vienkopus, pēc tam ieskaitīti DP (pārvietoto personu) klasē. Igauņi, latvieši un lietuvieši, kopskaitā ap 600, dzīvojuši vienā nometnē. Ik rītus uzvilkuši un ik vakarus nolaiduši visu triju valstu nacionālos karogus. Uzturs bijis ļoti labs. Kontakts ar amerikāņu, vēlāk angļu iestādēm, priekšzīmīgs. Latviešu nometnē bijis ap 200, lielāko tiesu gaisa spēku palīgi un policijas vienību karavīri. Vārdā saukt igauņu virsnieki varējuši tikai 2 latviešus: Ķiploku un Milleru.

Norvēģi, lai gan zināja, ka viņi visi ir ārzemnieki, tomēr izturējās ļoti naidīgi. Oktobŗa vidū (45) angļu vadība norādījusi igauņiem ierasties Trondheimā. Tur angļu ģenerāļa laba vēlējuma pavadīti, viņi uzlādēti uz

kuģa un vesti uz Vāciju. Ceļā izcēlusies vētra un augšējām kojām lūztot, vairāki apakšējās kojās gulētāji ievainoti, viens pat ļoti smagi. Kuģis iebraucis kādā Norvēģijas ostā, bet visi mēģinājumi, ievietot ievainotos kādā norvēģu slimnīcā, nesekmējušies, jo norvēģi, lai gan zinādami, ka ievainotie nav vācieši, bet ārzemnieki, atteikušies viņus slimnīcā uzņemt, teikdami: „Mēs savas slimnīcas ar jūsu cūkām nepiegānīsim!" Tālāk braukuši uz Neištati, tad nokļuvuši mazā Oldenburgā un Cēdelgemā ieradušies 1945. g. 15. novembrī.

Franču gūsts

Kopskaitā franči no amerikāņiem saņēma vismaz ap 2400 latviešu karavīrus, no kuriem 1945. g. novembrī, Vācijā, franču okupācijas joslā, atradās ap 350. Vispirms atlaida Vācijā esošos un tad pamazām no nometnēm Francijā. 1947. g. 1. jūlijā bija palikuši gūstā 44 latvieši, bet 1948. g. vidū atlaida pēdējos. Franči gūstekņus uzskatīja par darba spēku. Sākumā nevācu tautības gūstekņiem nebija jāstrādā, jo Francijā valdīja bazdarbs. Francijā bija liels pārtikas trūkums, kas iespaidoja arī apstākļus gūsta nometnēs. Pārtika bija zem eksistences robežas, valdīja bads un liela mirstība. Vācieši no nometnēm muka bariem, bet latviešiem nebija kur mukt. Šos grūtos apstākļus izmantoja krievi un paši franči: pirmie, lai repatriētu, otrie, lai gūstekņus iesaistītu ārzemnieku leģionā. Panākumi bija abiem. Uz 1.1.46. no 2400 latviešiem gūstā bija palikuši vairs tikai 506. Ar 1946. g. vasaru apstākļi uzlabojās, jo latviešus iesaistīja darbos. Vispāri gūsts Francijā ir drūma nodaļa par sevi.

MĀCĪTĀJA J. ROMĀNA APMEKLĒJUMI GŪSTEKŅU NOMETNĒS

Par saviem apmeklējumiem franču gūstekņu nometnēs māc. J. Romāns raksta: (vēstules rakstītas Latvijas sūtnim O. Grosvaldam, Parīzē)

Sakarā ar mūsu sarunu par latviešu karaļa gūstekņu nometņu apmeklēšanu, izbraucu no Parīzes 12. februārī (1946. g.), lai vēl vakarā sasniegtu Reimsu. Reimsā, diemžēl, mūsu tautieti Dr. Vītola kungu nesatiku un pavadījis šeit nakti, no rīta — 13. februārī devos uz Laonu. 13. februārī apmeklēju nometni nr. 21 Laonas Citadelē, kur atradu 10 mūsu tautiešus, kas bijuši vācu armijā kā izpalīgi. Mūsu tautiešiem noturēju dievkalpojumu un viņi visi gāja pie dievgalda.

Nodevu tautiešiem Jūsu, mūsu archibīskapa un latvju tautas sveicienus.

Tāpat norādīju viņiem, ka viss kaŗa gūstekņu lietā tiek darīts, lai viņus atbrīvotu un lai atvieglinātu viņu nevajadzīgās ciešanas. Garastāvoklis kaŗavīros bija diezgan nospiests, bet tas izskaidrojams ar neziņu, kādā tiem visu laiku jādzīvo. Tāpat kaŗavīri sūdzējās par nepietiekamu uzturu un apģērba trūkumu. Daži no mūsu kaŗavīriem bijuši izvietoti arī pie saimniekiem uz laukiem, bet tagad ārā vairs netiekot laisti, jo katru dienu tiekot gaidīta krievu komisija. Man jāpiezīmē, ka mana apmeklējuma laikā arī ieradās 2 krievu virsnieki, bet ar kādu tiešu uzdevumu, to neizdevās man noskaidrot.

14. februārī apmeklēju Laonā otro nometni — Semilly, kur pēc saraksta vajadzēja atrasties 54 latviešiem. Arī šie kaŗa gūstekņi ir bijuši vācu armijas izpalīgi un saņemti gūstā no amerikāņiem. Viņiem tagad esot amerikāņu un franču kaŗa gūstekņu numurs. Šeit garastāvoklis bija jau drusku labāks, jo nesen atpakaļ viņi saņēmuši no Parīzes Jūsu vēstuli un kādu latviešu avīzi. Arī seit noturēju dievkalpojumu, lai stiprinātu garīgi mūsu tautiešus. Arī šeit sūdzējās par nepietiekamu uzturu. Kaŗavīri gandrīz visi šeit nodarbināti tā saucamajā saimniecības komandā. Franču komandanti visur pret mani izturējās laipni, pat smalki, par ko izteicu viņiem savu un Latvijas ev.-lut. baznīcas pateicību.

Nākošā vēstule:

Turpinot iesākto darbu, 19. februārī apmeklēju Dieppe franču kaŗa gūstekņļu nometni nr. 33. Nometnē atrodas 8 latvieši, starp tiem Latvijas pareizticīgās baznīcas māc. Nikolajs Meņģis. Latvieši visi ir bijušie vācu armijas izpalīgi un ar varu no vāciešiem paņemti. Vācijā viņi strādājuši Rūras apgabalā, vācu kaŗa rūpniecībā, kur arī nonākuši amerikāņu gūstā. Šai nometnē nokļuvuši 1945. g. septembrī un sākumā bijuši pāri par 400. Nemitīgi šo nometni apmeklējuši krievu kaŗa misijas locekļi un aicinājuši braukt mājās, t.i. uz Latviju. 1945. gada decembŗa vidū apm. 400 personas izteikušas vēlēšanos braukt mājās. Tie pārvesti uz Šerburgu, no kurienes aizvesti tālāk uz Latviju.

Arī palikušie 8 latvieši esot vairākkārt no krieviem brīdināti, ka pēdējais laiks braukt mājās. Aleksandrs Baukšķenieks arī nesen aizbraucis.

Kādu nedēļu atpakaļ nometnē miris Eduards Vilciņš, ilggadīgs Latvijas Sarkanā krusta sanitārs.

Tagad latvieši strādā angļu kaŗavīru nometnē un samērā labi paēduši. Ar nometnes komandanta laipno atļauju, 19. februārī, pl. 19.00 nometnes baznīcā mūsu tautiešiem noturēju dievkalpojumu. Nodevu Jūsu sveicienus un drošināju, ka franču valdība Jums paskaidrojusi, ka neviens latvietis ar varu, pret savu gribu netiks izdots krieviem, tāpat solījumu, ka ir cerība, ka jau tuvākajā laikā Francijā internētie resp. gūstekņi tiks atbrīvoti. Par to mūsu tautieši bija ļoti iepriecināti.

Latvieši Dieppes 33. nometnē lūdza viņiem piesūtīt kādas latviešu avīzes, jo citādi tiem nav nekāda sakara ar ārpasauli.

Man jāpiezīmē, ka pēc mūsu tautiešu izteicieniem nometnes franču komandants ir kaŗavīrs, kas mīl kārtību un disciplīnu, bet sevišķi apsveicama viņa stingrā nostāja šai laikā un apstākļos kādi tagad valda.

Sekojošā vēstule:

1946. gada 22. februārī apmeklēju Rennes nometni nr. 1102. Jau 21. februāŗa vakarā, kad nonācu nometnē, franču komandants man paziņoja, ka viņa nometnē palikušie 3 latvieši, pārējie 20 vai 22 esot pirms četrām dienām aizbraukuši brīvprātīgi ar krieviem. Atļauja nometnes apmeklēšanai jādabū no pilsētas komandanta, kam padotas visas Rennes gūstekņu nometnes.

22. februāŗa rītā griezos pie norādītā komandanta, kas bija sevišķi laipns, saprotošs un izpalīdzīgs. Arī Latvija un Rīga viņam bija labi zināmas.

Nometnē sastapu tikai vienu latvieti — Hariju Lindi, dz. Rīgā, 1927. gada 27. sept. Linde man stāstīja, ka krievi vairāk kārtīgi apmeklējuši šo nometni, pie kam teikuši, ka latviešu gūstekņi un bēgļi visi aizbraukuši mājās, tāpēc esot laiks arī šīs nometnes latviešiem braukt. Divi bijuši Latvijas pavalstnieki — Jenichs un Marqart, kas repatriējušies jau 1939. g. un tagad atrodoties citā nometnē, apm. 7 km no Rennes. Nomierināju mūsu jauno tautieti, jo viens tas palika starp tūkštošiem svešiem kaŗa gūstekņiem un arī ziņu par saviem vecākiem viņam nebija.

23. februārī apmeklēju Cherbourgā nometni nr. 301. Arī šeit franči bija ļoti laipni un esmu par to tiem sevišķi pateicīgs. Nometnē sastapu 3 latviešus: Visvaldi Ūdri, ierēdnis no Rīgas, Arvīdu Šmitu un James Lucs, abi pēdējie ir bij. Iršu kolonijas, kas repatrieti 1939. gadā. Visvaldis Ūdris paskaidroja, ka oktobŗa beigās no Dieppes šeit pārvesti apm. 300 latvieši, bet krievi ar savu propagandu un meliem panākuši, ka jau novembŗa sākumā visi pārvesti uz kādu krievu nometni Parīzes tuvumā pārvešanai uz dzimteni. Starp viņiem bijuši arī Latvijas krievi. 5 latvieši, kas mana apciemojuma laikā neatradās nometnē, strādā Cherbourgas ostā un 1 pie kāda franču saimnieka apm. 65 km no Cherbourgas.

Visu gūstekņu vārdus un gūstekņu numurus esmu iesniedzis sūtniecības padomniekam Bērenda kungam. Visi gūstekņi ir bijuši vācu armijas izpalīgi un tikuši mobilizēti darbiem.

Apmeklējot 25. februārī Internationālā Sarkanā krusta delegāciju Parīzē, civīlo nometņu pārvaldnieku, man paskaidroja, ka civīlo nometnēs Francijā esot bijuši tikai 7 latvieši. Viņi decembrī pārvesti uz Metzu, kur no kādas amerikāņu nometnes tie brīvprātīgi aizbraukuši uz Latviju. Interna-

cionālā Sarkanā krustā Parīzē esmu saņēmis vērtīgus norādījumus par dažām nometnēm dienvidus Francijā, kuŗas apmeklēšu.

Vēl viena vēstule:

27. februārī izbraucu no Parīzes uz Lionu (Lyon), lai apmeklētu dienvidus Francijā esošās mūsu gūstekņu nometnes. Lionā mani sagaidīja Latvijas konsuls Basses kungs, kas palīdzēja sameklēt nakts mājas, jo tās šai laikā Lionā grūti atrast. Kopā ar Basses kungu apmeklējām galveno nometņu franču komandantu Lionā colonelu Thiebaut, kas deva laipnu piekrišanu maniem apmeklējumiem. Tā pat laipni mūs sagaidīja Internacionālā Sarkanā krusta delegācija Lionā, kas manu darbu sevišķi veicināja un atbaltīja. Intern. Sarkanā krusta delegācija Lionā, kas patiesībā ir Parīzes delegācijas nodaļa, arī apsolīja pārsūtīt mūsu gūstekņiem latviešu avīzes un sainīšus.

29. februārī apmeklēju nometni St. Fons nr. 141, apm. 10 km no Lionas. Nometnē sastapu 7 mūsu tautiešus. Noturēju viņiem dievkalpojumu nometnes baznīcā un pieņēmu pie dievgalda. Mūsu tautieši bija ļoti priecīgi par manu ierašanos, jo neviens latvietis tur līdz šim nebija bijis.

Jaunākais no viņiem bija Ilmārs Ēķis, skolnieks, dzimis 1930. g. 10. jūnijā. Par I. Ēķi nometnes vācu mācītājs Hensels, kas savā laikā bijis vācu draudzes mācītājs Limbažos un 1939. g. repatriējies, iesniedzis komandantam lūgumu viņa atbrīvošanai viņa nepilngadības dēļ.

Pēc saraksta nometnē atradās 10 latvieši (2 bija darbā un 1 slimnīcā). Kā jau visur citur, arī šeit krievi visādiem līdzekļiem mēģinājuši latviešus pierunāt braukt mājās. No šīs nometnes pirms apm. mēneša arī aizbraukuši sekojoši latvieši: Antons Sietnieks, Boleslavs Silenieks, Jānis Osis, Andrejs Ronis, Imants Strazdiņš un Harijs Grubiņš. Sapulcināšanas vieta repatriantiem esot Parīze.

Ievērojot lielo neziņu, kāda valdījusi tautiešos St. Fonā, vairāki mūsu tautieši iestājušies brīvprātīgi franču leģionā: Žanis Spoģis, Voldemārs Valentīns, Andrejs Krauklis, Imants Šmits, Bruno Zālītis, Arnolds Kārkliņš, Edmunds Birkvalds un Ārijs Šulcs.

Apm. 5 km no St. Fons nometnes atrodas Feysin nometne, arī nr. 141. Šai nometnē pēc St. Fons tautiešu informācijas atrodas 17 latvieši, kas visi strādājot darba komandās ārpus Lionas. Tā arī nebija iespējams viņus sapulcināt dievkalpojumā. Sarakstu pievienoju, bet nav zināmi viņu dzimšanas dati. Komandants un ISkr. dati ar faktiskiem nesakrita, jo viņi bija uzdevuši pa abām nometnēm 31 latvieti, bet faktiski tur atradās tikai 27.

3. martā biju Grenoblē un apmeklēju nometni nr. 145. Tā kā šīs nometnes komandants jau no Internacionālā Sarkanā krusta Lionas delegācijas bija informēts par manu ierašanos, viņš bija paziņojis latviešiem, ka svēt-

dien, 3. martā viņus apmeklēs latviešu mācītājs. Nometnē man piekomandēja kādu franču instruktoru, kas mani aizveda pie latviešiem. Šeit atradās 15 latvieši un tie visi strādāja kādā dzelzs fabrikā kā strādnieki, izpelnot Fr. 5,— dienā. Viņu miteklis atrodas netālu no fabrikas, samērā pieņemamos apstākļos. Šeit arī noturēju dievkalpojumu, viņus mierināju un stiprināju nākotnei. Pirms kādas nedēļas no fabrikas nometnes uz kopējo nometni pārvests atpakaļ Jānis Katinskis, kas dzinis nemitīgi propagandu par mājās braukšanu. Pārējie par to ziņojuši rakstiski komandantam ar lūgumu pārvest Katinski atpakaļ uz nometni, kas arī izdarīts. Sarakstu pievienoju šeit klāt. Pirms kāda laika no nometnes uz Latviju aizbraukuši: Hugo Milkens, Ludvigs Šmits un Augusts Siļķe.

Pēc mūsu šejienes tautiešu ziņām amerikāņu nometnē Marseilē atrodas Jānis Gorbunovs un Jānis Pulciņš.

Apmeklējot tik daudzas nometnes gan Ziemeļ-, gan Dienvidfrancijā, esmu dzirdējis no mūsu tautiešiem par latviešiem amerikāņu nometnēs. Ir zināms, ka tādas pastāv, bet tuvākas ziņas man par to nav.

KAŖA IZPALĪGS (KAMPFHELFER) ELMĀRS ZIEDS STĀSTA:

1944. gada 11. augustā, Valkā notika pēdējā mobilizācija. Iesauca darba spējīgos vīriešus, kuŗi dažādu iemeslu dēļ bija no aktīvā kaŗa dienesta atbrīvoti.

Mūs sapulcināja Valmierā, no kurienes devāmies tālāk uz Rīgu. 19. augustā ar kuģi jau atstājām Rīgu un 21. augustā sasniedzām Dancigu. No turienes vairākus simtus latviešu nosūtīja uz Vitenbergu, kur mūs ietērpa vācu armijas drēbēs, bez dienesta nozīmēm. Pretēji solījumiem mums izsniedza arī šautenes. Sekoja 4 nedēļu intensīvas militārās apmācības vācu instruktoru vadībā. Visu tulkoja latviski.

Vitenbergā mūs iedalīja vācu 3. izplētņu lēcēju divīzijā. Manā grupā bijām 15 latvieši. No Vitenbergas mūs nosūtīja uz Ķelni, bet apmetāmies Leverkūzenes, Vannes un Visendorfas pilsētās. Tuvējos mežos ierīkoja municijas un ieroču noliktavas. Mēs strādājām dienu un nakti, izkraujot kaŗa materiālus un stāvot sardzē.

12. oktobrī mēs nonācām Holandē: Oldenzaal un Enšedes pilsētās. Tā strādājām līdz novembŗa vidum. Kad sākās rudens ofensīva Rietumu frontē, mūs pārvietoja uz Eifeļa kalniem. Ziemsvētkos jau bijām Melmedija apgabalā Beļģijā, kādā lielā egļu mežā. No Beļģijas atgājām atkal atpakaļ līdz Reinai. 1945. gada aprīlī jau bija jūtams vācu armijas sabrukums. Vienības braukāja no vienas vietas uz otru. Beidzot bijām nonākuši amerikāņu ielenkumā. Vienkopus bijām palikuši tikai 2 latvieši ar 7 vāciešiem. Arī sakari ar mūsu vienības vadību bija pārtrūkuši, nesaņēmām arī nekādu

apgādi. Vācieši nolēma sameklēt privātas drēbes un izvairīties no gūsta. Mums 2 latviešiem nebija citu iespēju kā palikt uz vietas un nogaidīt turpmākos notikumus.

19. aprīlī kritām amerikāņu gūstā un mūs aizveda uz gūstekņu salasīšanās vietu, kādā klajā laukā. Pēc dažām dienām te satikām mūsu grupas 12 latviešus un arī vāciešus, kas nebija paspējuši izvairīties no gūsta. Saņemot gūstā, amerikāņi mums atņēma visu, kas mums bija, atstājot vienīgi to, kas bija mugurā. Pirmo pusdienu bija jāpaliek sēžot uz ceļiem. Nedrīkstēja piecelties, jo draudēja ar šaušanu bez brīdinājuma. Dienu un nakti pavadījām zem klajām debesīm un gulējām uz zemes. Ja laiks bija labs, tad vēl varēja iztikt, bet ja lija, tad sākās īstas ciešanas. Ar slapjām drēbēm gājām nepārtraukti nometnei riņķī, lai kaut cik sasildītos, līdz spēkiem zūdot, nokritām. Ēšanai reizi dienā saņēmām 2 karotes piena pulvera, 11 karotes olu pulveri, drusku siera un dažus biskvītus. Pirmajās dienās vēl badu nejutām, jo cerējām, ka drīz tiksim zem jumta un ciešamākos apstākļos. Mēs toreiz vēl ticējām cilvēcībai!

30. aprīlī mūs pārvietoja uz Reinas kreiso krastu pie Remāgenas, arī klajā laukā. Te jau bija apm. 100 000 gūstekņu. Pirmajās dienās nebija pat dzeramā ūdens, par pārtiku nemaz nerunājot. Lietainās dienās viss lauks pārvērtās dubļos. Lai pasargātos no aukstā vēja, rakām bedres, kur gulējām. Daži bedres pārklāja ar zariem, dzeloņdrātīm un nosedza ar velēnām. Šādas bedres, sevišķi naktīs, negaisa laikā, bieži sabruka un apraka gulošos vīrus. Tāpēc bunkuru būvi drīz noliedza.

Pirmajās 10 dienās uzturu nesaņēmām nemaz. Trešā dienā dabūjām dzeršanai, ar chloru desinficētu Reinas ūdeni no brezenta rezervuāra, pēc kuŗa bija jāstāv rindā vairākas stundas. Ar saņemto ūdeni varēja apmierināt slāpes, bet tas nepietika sevis apkopšanai. Tā pamazām kļuvām netīri, radās utis. Tikai 20. jūnijā tikām desinficēti.

10. maijā saņēmām pirmo reizi maizi: 1 kg uz 100 gūstekņiem. Tās sadalīšana bija sevišķi grūta. Vispirms kukuli sadalīja 10 daļās, tad tālāk. Katram iznāca tikai pa kumosam, bet pati sadalīšana vilkās 2 stundas. Šai laikā Remāgenas nometnē jau bija vairāk kā 100 latviešu. Visi gūstekņi bija anonīma masa, jo neviens netika reģistrēts. Tikai augusta sākumā izdarīja pirmo izziņu par ikvienu gūstekni. Dien dienā varēja redzēt, ka no nometnes iznes mirušos.

Jūnija vidū pa skaļruni paziņoja, lai piesakās visi Austrumeiropas tautu piederīgie, kuŗi vēlas atgriezties dzimtenē, apsolot viņus atlaist no gūsta un aizvest uz staciju. No latviešiem pieteicās apm. 50. Otrā dienā viņi jau atstāja nometni.

15. jūnijā sākās gūstekņu pārvietošana uz Sinzingu. Gājām kājām. Karstajā saulē daudzi zaudēja samaņu un palika ceļa malā guļot. Vēlāk viņus

salasīja smagās mašīnas. Arī Sinzingā pajumtes nebija un atkal dzīvojām zem klajas debess.

19. jūnijā notika pirmais dievkalpojums. Mēs latvieši lūdzām, mūs atsevišķi pieņemt pie dievgalda un noturēt mums lūgšanu. Mācītājs, vācietis,, pats gūsteknis, nolietotās karavīra drēbēs, vienīgi mazs krusts pie svārkiem liecināja par viņa amatu. Altāri veidoja pašu taisīts galds, uz kuŗa bija koka krusts, zaldātu sviesta traukā hostijas un dzeŗamā trauciņā vīns. Mēs dievlūdzēji, bārdām apauguši, netīrās drēbēs, lielākā daļa kailām kājām, izsalkuma un neziņas vajāti, visā pazemībā lūdzām Dievu!

Pēc Vācijas sadalīšanas okupācijas zonās, 12. jūlijā mūsu nometni pārņēma Francijas militārā pārvalde. Pārmaiņas bija jūtamas. Gūstekņi vairs nedrīkstēja tuvoties dzeloņdrāšu žogam un tā tuvumā plūkt ēšanai zāli. No sardzes torņiem tūlīt šāva un drīz vien bija daži cietušie. Pēdējā laikā pie amerikāņiem ar uzturu varēja kaut cik samierināties. Pēc pārmaiņām atkal vairākas dienas uzturu nesaņēmām. Pēc 4 dienām franči izdeva katram vienu nevārītu kartupeli. Nākošā dienā divus un pamazām katru dienu vairāk. Kartupeļus ēdām nevārītus. Vēlāk izsniedza uz 100 vīriem 8 kukuļus maizes, 100 g kaltētus kartupeļus un 1 kaŗori sāls. Tie kuŗiem izdevās sameklēt malku, vārīja kartupeļus, pielika klāt zāli, ja tāda vēl kur bija atrodama.

24. jūlijā visus ārzemniekus atdalīja no pārējiem un tiem bija jāiet kājām uz jaunu nometni Andernachā. Baltiešiem ierādīja lielu baraku. Pēc 4 gūsta mēnešiem piepildījās ilgotā vēlēšanās — nokļūt zem jumta. Otrā dienā saņēma katrs gūsteknis 15 nevārītus kartupeļus, uz 100 vīriem 14 kukuļus maizi un nedaudz malku. Pēc nedēļas jau 33 kukuļus uz 100 vīriem, 15 kartupeļus uz personu, pietiekošā vairumā malku, dzeŗamo ūdeni un drīkstējām pat mazgāties!

6. augustā mani ievietoja slimnīcā. Dažas dienas vēlāk slimnīcas ārsts stāstīja, ka visi baltieši aizvesti uz dzimteni. Vēlāk dzirdēju, ka lielākā daļa, braucot cauri amerikāņu zonai, izbēguši un patvērušies bēgļu nometnēs.

Slimnīcā kopšana bija laba un rūpīga. 11. oktobrī slimnīcu Andernachā likvidēja un slimos pārveda uz Diez pie Limburgas. No šejienes veselos sūtīja grupās uz dažādām darba vietām.

Ar vienu no pēdējiem transportiem 1945. gada 15. decembrī nonācu Kēlē un 1946. g. 2. janvārī Strasburgā. Šeit sākās mans īstais gūstekņa darba laiks. Vispirms pilsētā — drupu novākšanā un no 1. maija pie lauksaimnieka Elzasā kā laukstrādnieks. Te paliku līdz 1947. gada 27. septembrim, kad mani no gūsta atlaida. Pirmos 5 gadus arī tad nedrīkstēju mainīt arodu (laukstrādnieka) un arī pāriet uz citu apgabalu.

Latvieši — gūstekņi Anglijā

Anglijas dienvidos, Gilfornas tuvumā, 1945. gada aprīlī atradusies padomju nometne tiem, kas gaidījuši transportu uz Padomju Savienību. Gilfornas tuvumā dzīvojusi latviete Anna Čailda (Child), kas jau pirms Otrā pasaules kaŗa bija precējusies ar kādu angli. No kāda tējnīcas īpašnieka viņa nejauši uzzinājusi, ka šai nometnē atrodas arī 3 latviešu kaŗavīri.

To uzzinot viņa devusies uz bij. lidotāju barakām, kas neesot bijusi apsargāta. Nometnē viņa uzrunājusi kādu krievu, jautājot pēc latviešiem. Tas tūlīt norādījis uz kādu kaŗavīru baraku tuvumā. Izdzirdot latvisku labdienu vīrs izbijies un taisījies prom. A. Čailda viņu paspējusi pārliecināt, ka viņa vēlas viņam tikai palīdzēt. Tad gūsteknis aizgājis sameklēt vēl 2 savus biedrus. Visi trīs apgalvojuši, ka negribot doties uz okupēto dzimteni un lūguši Čaildas palīdzību.

Nākošā dienā Čailda atkal devusies uz nometni un pieprasījusi sarunu ar angļu nometnes komandantu. Tas bijis laipns, bet palīdzēt nevarējis.

Tajā pašā dienā Čailda piezvanījusi Latvijas sūtnim K. Zariņam uz Londonu un viņu informējusi par visu. Par šo sarunu sūtnis 1945. gada 25. aprīlī rakstījis britu ārlietu ministrijai.

Nometnē atradušies: Hermanis Krapšteins, dz. 18.1.13., Cēsu pag. galdnieks; E. Boše (arī Bušs), no Rīgas; Andrejs Šeremetjevs, dz. 26.11.11., dārznieks, no Rīgas.

Šī sūtņa Zariņa vēstule nonākusi brigadiera Faierbreiza (Firebrace) rokās, kas par šo ziņu ļoti uztraucies. Vairāk gan par to, ka angļu sabiedrība var uzzināt par padomju vienību atrašanos Anglijā. Piezīmējams, ka nometnes padomju kapteinis apgalvojis, ka visi trīs minētie latvieši esot krievi, kaut divi no tiem nemaz krieviski nav runājuši.

Par Čaildas apeklējumu nometnē britu komandants 3. maijā ziņo kaŗa ministrijai, paskaidrojot, ka visi trīs latvieši 1. maijā no nometnes pazuduši un ka viņš 2. maijā ziņojis civīlai policijai, lai sāk gūstekņu meklēšanu. Arī to, ka Čailda draudējusi par visu informēt savu parlamenta locekli.

Anna Čailda par savu plānu vēlāk stāstījusi: zināju, ka 1. maijs padomju nometnē būs svētku diena un uzraudzība būs pavisam niecīga. Vispāri gūstekņi varēja iziet 3 jūdžu attālumā ārpus nometnes, ieskaitot Gilfornu. Norunājām, ka visi trīs latvieši ies pastaigāties un ka mēs satiksimies Gilfornā pie autobusa, kas iet uz Kingstonu. Es nopirku viņiem braucamās biļetes un pusceļā pārkāpām citā autobusā, kas gāja uz Londonu. Situācija bijusi nepatīkama, jo latviešu uniformas Anglijā bijušas neparastas un saistījušas ziņkārīgo skatus. Bez tam viņi jau atradušies ārpus atļautām 3 jūdzēm tālu no nometnes.

Izkāpuši Londonas priekšpilsētā, kur mazāk policijas un tālāk uz Latvijas sūtniecību devušies ar taksametru. Pēcpusdienas lielās satiksmes dēļ bēgļi aizkavējušies un nonākot pie sūtniecības, tā bijusi jau slēgta. Taču Čailda iedomājusies, ka viņas draudzene dzīvo Londonas rietumu priekšpilsētā. Piezvanījusi tai, ka būs vakarā ciemos ar pāris draugiem. Tad ar taksametru visi devušies pie Čaildas draudzenes. Draudzene ieraugot trīs vīrus vecās uniformās, negribējusi tos laist dzīvoklī, jo strādājusi britu kara ministrijā un negribējusi riskēt pazaudēt darbu. Beidzot tomēr draudzene visus pieņēmusi un ļāvusi nakti pārgulēt viņas dzīvoklī. Otrā rītā atkal Čailda ar taksametru un trim vīriem devusies uz Latvijas sūatniecību, kur tos nodevusi tieši sūtņa K. Zariņa rokās. Pati Čailda pēc 24 stundām atgriezusies savā dzīvesvietā.

Tajā pašā 2. maija rītā policija bija jau sākusi gūstekņus meklēt. Arī Čailda iztaujāta vietējā policijā. Viņa paskaidrojusi, ka ieteikusi bēgļiem doties uz Latvijas sūtniecību Londonā.

Bet kādas galvassāpes tas bija sagādājis britu ārlietu ministrijai! Krievu ģenerālis Rotovs bija rakstījis brigadierim Faierbreizam, lai bēgļus meklē rokā, jo visi trīs vēl 22. aprīlī viņam izteikuši vēlēšanos atgriezties Latvijā.

4. maijā P. Dīns (Dean) ārlietu ministrijā savos komentāros raksta, ka ar Čailda kundzes machinācijām gūstekņi izbēguši no nometnes un atraduši patvērumu Latvijas sūtniecībā Londonā, kur sūtnis K. Zariņš viņus pieņēmis un tagad vēlas zināt, ko ar viņiem darīt tālāk? Visu šo nepatikšanu cēlonis esot padomju autoritāšu nolaidība, pieļaujot viņiem izbēgt, tā nostādot britu ārlietu ministriju nepatīkamā stāvoklī. P. Dīns pārrunājis visu šo lietu ar kādu Mr. Golsvortiju (Galsworthy) arī ārlietu ministrijā un nolēmuši, ka kādam no ārlietu ministrijas būtu jāsatiekas ar sūtni K. Zariņu un viņam jājautā, vai viņš būtu ar mieru pārliecināt bēgļus atstāt sūtniecību un sevi nodot britu militāro iestāžu rīcībā ar noteikumu, ka viņu lieta vēlreiz tiks uzmanīgi pārbaudīta un viņi piespiedu kārtā netiks sūtīti uz Pad. Savienību. Viņu atrašanās Latvijas sūtniecībā var tikai palielināt britu nepatikšanas ar padomju valdību un pašu parlamentāriešiem. Ja tas izdotos, tad izbēgušos novietotu britu nometnē, vismaz uz to laiku, kamēr viņu gadījumu pārbaudīs komisija, kuŗā ieietu arī brigadieris Faierbreizs un ģen. Rotovs. Pārbaude jāizdara tā, it kā tas būtu pilnīgi jauns gadījums, bez iepriekšējas vēstures.

7. maijā notiek sarunas, kuŗās piedalās Golsvortijs, Dīns un K. Zariņš. K. Zariņš jaunajam priekšlikumam piekritis un solījies sazināties ar plkv. Okalaganu (O. Callaghan), lai kārtotu tālāko.

Britu militārās iestādes piekritušas gūstekņus uzņemt savā nometnē un apsolījušas, ka viņi katrā laikā nometni varēšot atstāt, ja to vēlēšoties. Ģen. Rotovam jāpaskaidro, ka britiem nav tiesības izdot latviešus pret vi-

ņu gribu, ja viņi savas domas tagad mainījuši. Tas viss var nozīmēt jaunu „saraušanos" ar krieviem.

Plkv. Templins no kaŗa ministrijas saticies ar ģen. Rotovu 10. maijā. Rotovs kategoriski noraidījis latviešu lietu vēlreiz izskatīt, jo tie esot vienkārši „dezertieri". Viņš par viņiem jau ziņojis uz Maskavu un tagad esot atbildīgs par viņu nogādāšanu uz Pad. Savienību.

Plkv. Templins pārbaudi izdarījis viens pats. Pārbaudē noskaidrots, ka neviens no trijiem nevēlas braukt uz Pad. Savienību un parakstījuši apliecinājumu, ka vēlas palikt britu militāro iestāžu rīcībā līdz turpmākajam.

Par latviešu gūstekņu lietu arī Annas Čaildas vīrs informējis savu parlamenta locekli Dreibergu. Sūtnis K. Zariņš savukārt griezies pie toreizējā parlamenta locekļa, vēlākā lorda Bosoma, kas rakstījis attiecīgam ministram.

Britu ārlietu ministrija vēlējusies šo gadījumu nokārtot iespējami klusu starp sevi un padomju iestādēm.

Sūtnis K. Zariņš lūdzis atļauju apmeklēt latviešus arī citās gūstekņu nometnēs Anglijā. Šī atļauja viņam arī dota.

Visi trīs latvieši kādu laiku pavadījuši britu militārā nometnē, pēc tam kā brīvi cilvēki uzsākuši patstāvīgas dzīves un darba gaitas Anglijā. Anna Čailda viņus arī brīvībā satikusi.

Avoti: Britu „Public Record Office" 1945. g. Britu ārlietu ministrijas dokuments FO 371 4704 04793.

Ir vēl ziņas, ka Anglijā, Knutsfordas nometnē bijuši 16 latviešu kaŗavīri no kuŗiem 4 repatriējušies. Kirkhamas nometnē — 6.

Ir zināms, ka pavisam 26 latviešu kaŗavīri ir bijuši gūstā Anglijā.

Latviešus Kirkhamas un Knutsfordas gūstekņu nometnēs Anglijā apmeklējis māc. Slokenbergs. Viņi bijuši labā veselības stāvoklī, bet ar lielām bažām par savu nākotni.

Knutsfordas nometnē bijuši tikai 4 latvieši. Aptaujā noskaidrojies, ka latvieši nosūtīti uz Kemptonas nometni, kur viņus pratinājuši viens anglis un viens krievs. Abi mudinājuši latviešus repatriēties. Angļu virsnieks teicis, ka atteikšanās gadījumā viņiem gūstā būšot jāpavada vēl 5 gadi. Tas ļoti iespaidojis gūstekņus un trīs: Vladimirs Millers, Vilhelms Vuke un Vilhelms Stesers pieteikušies atzgriezties mājās. Viņi tūlīt nosūtīti uz citu nometni, kur saņēmuši jaunas drēbes un dzīvojuši daudz labākos apstākļos. Vēlāk viņi nožēlojuši savu rīcību, bet tad jau bijis par vēlu.

Pārējiem bijis jādzīvo sliktākos apstākļos nekā vāciešiem un arī tiem, kas pieteikušies repatriēties. Nometnē bijuši dāņi, norvēģi un vācieši, kas simpatizējuši nacismam un tāpēc ar stingru režīmu. Līdzi bijis jācieš arī latviešiem. Parastajās nometnēs režīms bijis daudz vaļīgāks: mazāk nožogo-

jumu, vieglāka uzraudzība, varējuši iet darbos, rīkot sarīkojumus un dažādas nodarbības. Šī iemela dēļ daži latvieši uzdevušies par vāciešiem, vāciskojuši savus uzvārdus un pārvietoti uz vācu gūstekņu nometnēm ar labākiem apstākļiem. Tas ļoti sāpinājis pārējos latviešus, jo cieš savas tautības dēļ, no kuŗas tomēr negrib atteikties.

Par to visu britu ārlietu ministrijai raksta sūtnis K. Zariņš un lūdz iepazīties ar latviešu karavīru problēmu un viņus visus pārvietot uz DP nometnēm Vācijā, kur viņiem ir piederīgie un radi. (Vēlāk tas arī tā notiek!). Sliktākā gadījumā sūtnis lūdz latviešus pārvietot uz normāla režīma gūstekņu nometnēm, kur viņiem būtu labāki apstākļi, kultūrālās un izglītības iespējas un varētu iet darbos. Tāpat K. Zariņš lūdz atļauju apmeklēt latviešus nometnēs.

Latviešu kaŗa gūstekņi Italijā

Otram pasaules kaŗam beidzoties uz Italijas gūstekņu nometnēm pārvesti ap 500 latviešu. Viņi atradušies nometnēs Neapoles. Pizas, Livorno un Fodžio apkātnē.

Latviešu gaisa spēku palīgi Pizas nometnē, Italijā, gaidot transportu uz Vāciju, 1947. gada martā.

Neziņā par pārējiem tautiešiem Vācijas DP nometnēs, no Italijas uz dzimteni aizbraukuši ap 200 latviešu. Pārējo tautiešu atbrīvošana no nometnēm notikusi pakāpeniski.

„Šodien kādā Italijas gūstekņu nometnē palika vēl 4 latvieši", stāsta V. Rutks, kas 1947. gada 16. maijā ieradās no Italijas Vācijā. „Divi no tiem paredzējuši pēc atbrīvošanas palikt Italijā. Viens no viņiem, pēc profesijas jūrnieks, grib dabūt darbu itaļu tirdzniecības flotē."

Latviešu gūstekņi Italijā strādājuši dažādās darbnīcās un noliktavās, citi atkal braukuši par šoferiem. Par latviešu dzīvi Vācijā viņi dzirdējuši ļoti maz. Gūstniecības laikā viņus apmeklējis vienīgi katoļu māc. Bečs, kuŗu sūtījis monsinjors Čamanis.

Vairāki latvieši par nopelnīto naudu Italijā nopirkuši ģitares un mandolīnes un tagad tās paņēmuši līdz uz Vāciju. „Mūzicējot un dziedot mums vieglāk bija pārvarēt grūtības un saglabāt sevī možu garu", stāsta arbrīvotie gūstekņi.

Austris Ķirsis

ATMIŅAS PAR GŪSTU ITALIJĀ

Gandrīz vesels gads bija pavadīts dažādās kaŗa slimnīcās Igaunijā, Latvijā un Vācijā, pēc smaga ceļa ievainojuma, ko dabūju atkāpšanās kaujās pie Volchovas. Mēnešiem biju gulējis gultā ar ieģipsētu kāju, lai iztīrītos strutojošais ievainojums. Beidzot ārsti atļāva ievainojumam sadzīt un īsi pirms 1944. g. Ziemsvētkiem saņēmu ceļa dokumentus, lai dotos uz Leģiona papildinājumu bataljonu Bērentā. Atvadījos no sava istabas biedra, bij. autotanku pulka kpt. Ābola. Viņa turpmāko likteni nezinu. Bijām pavadījuši kopā vairākus mēnešus mazā kaŗa slimnīcā, sieviešu klosterī, Veisvassera (Weisswasser) „dorfā" Silēzijā. Vieta bija skaista, kalnu apgabalā, kur pirms kaŗa sastapās Vācijas, Polijas un Čechoslovakijas robežas. Žēlsirdīgās māsas bija mūķenes, bet apkopējas vietējās jaunavas. Toreiz visas skaitījās vācietes, bet, ja tuvumā nebija neviena vācieša, tad savā starpā laida vaļā poliski. Kpt. Ābols prata labi poliski un tā mēs abi šad un tad, paslepus, lai to neredz vācu virsnieki, ar kuŗiem bijām vienā ēkā, dabūjām ekstrā cienastu. Oktobŗa beigās no Latvijas atbēga mana sieva Ērika ar divus gadus veco dēlu Uldi. Sagādāju viņiem istabiņu turpat „dorfā". Tad dabūju viņus abus atstāt nezināmai nākotnei. (Pagāja pusotra gada neziņā līdz atkal tikāmies Vācijā, amerikāņu okupācijas zonā).

Bērentā biju tikai īsu laiku, jo ārstu komisija atzina, ka man ir vajadzīga fiziskā terapija. Muskuļi kājā bija izdiluši, kāja bija stīva kā koks, celī nelocījās. Saucamajā „Virsnieku mājā", kas bija Veisa kundzes gādībā, bija

gultu trūkums. Dalījos lielā „laulības" gultā ar ltn. Dr. Haraldu Alksni, kuŗu pazinu no Liepājas laikiem. Mums gan bija katram sava sega.

Domāju, ka mani sūtīs uz SS fiziskās terapijas (Nachbehandlung) slimnīcu Gleivicā. Izrādījās, ka krievi tur jau ir pavisam tuvu klāt un mani papīri teica: Karersee. Dancigas „Frontleitstellē" neviens nezināja kur tāda vieta ir, beidzot zvanīja uz Berlīni. Pateica — Ziemeļitalijā. Brauciens ziemā bija ļoti grūts. Vagoni ar izbumbotajiem logiem bija nejauki auksti, pārpildīti. Gaŗus gabalus dabūju stāvēt kājās. Celis atkal piepampa.

Otrās dienas vakarā sasniedzu Brennera kalnu pāreju. Biju Italijā. Visiem stingri pārbaudīja dokumentus. Novēroju, ka vācieši atgriezdamies no saviem atvaļinājumiem stiepj varen smagas mugursomas. Izrādījās, ka tās piepakotas ar sāli, kas sevišķi Italijas dienvidus daļā esot grūti dabūjama.

Mana gala stācija bija Bolzano. Vairākās vietās tilti bija izpostīti. Bija jāpāriet pa laipām upes otrā krastā un tur jāsēžas nākošajā vilcienā, kas aizveda līdz nākošam izpostītam tiltam. Man bija lielas grūtības norāpot pa stāvajiem krastiem līdz laipām, jo dziļais sniegs bija nomīdīts slidens takās, spieķis tumsā bieži noslīdēja nevietā un reižu reizēm kritu. Jāsaka gan, ka vācu kaŗavīri bija ļoti izpalīdzīgi, vienmēr gadījās vairāki, kas palīdzēja piecelties.

Kādā vakarā tikām Bolzāno. Mani nosūtīja uz viesnīcu, jo militārais autobuss uz Karersee brauca tikai otrdienās un piektdienās. Bija otrdienas vakars, tā bija jānīkst līdz piektdienas pēcpusdienai. Elektrība nebija, mani veda uz istabu otrā stāvā, rādot ceļu ar kabatas bateriju. Ieejot man nozīmētā telpā bija varens skats uz skaidrajām, zvaigžņotajām debesīm. Visa āra siena bija nojaukta gaisa uzbrukumā. Lai tumsā nenokristu uz ielas bija noviltas dažas resnas auklas — izskatījās gluži kā kuģa reliņi. Bija neganti auksts, visu nakti arī cīnījos ar apsedzamo pēli, tas slīdēja uz grīdas. Otrā dienā kantīnē nopirku saduŗamas adatas, piespraudu pēli pie matrača. Prasīju „Frontleitstellē" ēst, — iedeva naudu, lai ejot ēst restorānā. Bija skaists pārsteigums pēc trūcīgā uztura kaŗa slimnīcās Vācijā: dabūju varenu zoss cepeti ar rīsiem. Pārtikas kuponus vajadzēja tikai kartupeļiem un maizei. Kūkām kuponus nevajadzēja.

Piektdienas pēcpusdienā sasniedzu Karersee. Izrādījās, ka tā ir bijušā luksus viesnīca augstu Tiroles Alpos, pie skaista ezera, kur pirms kaŗa pulcējušies itaļu miljonāri ziemas sezonā slēpošanai. Tuvākā apdzīvotā vieta bija 8 km. Šveices robeža arī nebija taisnā līnijā pārāk tālu, varējām ļoti labi dzirdēt šveiciešu radio raidījumus. Šo vietu bija pārņēmuši savā rīcībā SS lielie varas vīri atpūtai. Tā sakot, ar krievu palīdzību... jo, ja krievi nebūtu bijuši šinī laikā tik tuvu Gleivicai, tad arī es uz šo lepno vietu nebūtu sūtīts.

Ir neticami, ka vēl pašās kaŗa beigās kaut kas tāds pastāvēja. Ne tikai darbojās viss bijušais viesnīcas itaļu personāls, ieskaitot viesnīcas īpašnieku, bet bija apm. 180 vācu personāls: terapisti, māsas, techniskais un saimnieciskais personāls. Bet bija tikai viens ārsts. Tas viss darbojās apm. 140 slimnieku labā!

Jau izkāpjot no autobusa mani gaidīja necerēts priecīgs pārsteigums: ieraudzījuši uz piedurknes manu latviešu krāsas vairodziņu, mani aplenca vairāki latviešu zēni! Izrādījās, ka dažas dienas pirms manis šeit atsūtīti vairāk kā 30 latviešu un apm. 15 igauņu leģionāri. Visi bija tādi pat kā es — vai nu ar stīvām kājām vai stīvām rokām, kam vajadzēja terapiju. Biju pa abām grupām vienīgais virsnieks un tā nu biju it kā baltiešu leģiona komandieris! Vācieši mācījās mūs neaizkārt, jo kā nekā bijām trešdaļa no slimnieku skaita. Sevišķi igauņi daudz nerunāja, bet vilka... Otrdienas un piektdienas autobusu sagaidīt bija viena no izpriecām, lai redzētu, kas ierodas slimnīcā no jauna.

Tūlīt saņēmu arī parasto slimnīcas ietērpu: tumši zilu treniņa tērpu un īstas ādas vingrošanas kurpes. Man ierādīja kaut mazu, bet eleganti iekārtotu istabu. Visvairāk priecājos par ļoti labo radio aparātu — ļoti labi varēju uztvert vairākas Šveices radio stacijas un tā gūt pareizu informāciju par kaŗa norisi. Mūsu zēni bija 2 vai 4 vienā istabā, atkarībā no telpas lieluma. Gultas pārklāja un telpas tīrīja itaļu personāls.

Katram bija noteikts laiks terapijai. Ja uz to neieradās, neviens par to nelikās zinis. Terapisti bija pirmklasīgi sava aroda pratēji. Man terapija bija agrā pēcpusdienā, augsta spiediena ūdens masāža speciālā vannā. Aprīļa sākumā celī sākās pirmā mazā kustība, biju ceļā uz gandrīz pilnīgu kustības spēju atgūšanu. Terapija palīdzēja vairumam ar ievainotām kājām, bet maz tiem, kam bija bojāti nervi rokās, kāds bija vairums mūsu latviešu un igauņu zēnu.

Nu un tagad par ēšanu. Nebiju domājis, ka kaut kas tāds kaŗa laikā iespējams. Viesnīcai bija liela saimniecības ēka, kur dzīvoja viesnīcas personāls un blakus tai milzu kūts ar zirgiem, cūkām un aitām. Tāpēc bieži bija pilnīgi svaiga gaļa. Brokastīm un launagam bija noteikts 3 stundu gaŗš laiks, katrs varēja ēst, kad viņam patīk. Pusdienas gan bija noteiktas: pl. 19 vakarā. Brokastīs parasti bija ceptas olas, šķiņķis vai speķis. Launagā kāda biezputra, maize, desas, siers. Pusdienās zupa, gaļas ēdiens (gan parasti ar rīsiem, kartupeļi bija reti) un saldēdiens. Launagā un pusdienās protams bija pēc itaļu paražām arī karafīte (2 glāzes) sarkanvīna. Zēni ēda pie 8 personu galdiem lielā zālē. Ēdienu pie galdiem pienesa sulaiņi, bet bija pašiem jāsadala pa porcijām. Virsnieki ēda mazākā ēdamtelpā un sulaiņi apkalpoja katru atsevišķi, arī brokastīs un launagā. Pusdienās bija jāierodas laikā un treniņa tērpa blūzes vietā vajadzēja būt uniformas svārkiem.

Parasti bijām 15—20 virsnieku, gandrīz vienmēr kāds ģenerālis. Pāris reizes pa nedēļai šeit nodzīvoja arī ģenerālpulkvedis Vulfs, kurš vēlāk padevās ar vācu spēkiem Italijā nedēļu ātrāk kā citās vācu frontēs. Dienesta pakāpē vecāko virsnieku sagaidīja piecēlušies un tikai pēc viņa „Setzen Sie sich, Herren" sākām ēst. Daudziem vecākiem virsniekiem bija līdz sievas, pēc uzvešanās viena otra varēja būt arī tikai draugaļa...

Visus iespējamos dzērienus, ieskaitot viskiju, liķierus, varēja pirkt par samērā niecīgu naudu, ko mēs jo sirsnīgi izmantojām. Pietiekoša arī bija tabakas deva, pilnīgi nepietika cigaretes, tināms paši. Otrdienās un piektdienās, ja autobusā bija brīvas vietas varēja braukt, uz dažām stundām, uz Bolzāno vai Merano. Parasti braucām uz Merano, kas bija skaista tūristu pilsēta, pilnīgi kaŗa neskārta. Tur arī sūtīja, ja bija vajadzīga zobārsta vai iekšējo slimību ārsta palīdzība. Tad bija tur jādzīvo no otrdienas līdz piektdienai. Brīvība vispār bija liela.

Vieta bija brīnišķīgi skaista. No trīs pusēmn viesnīcu apņēma kalnu grēda, citur uz augšu stiepās pastāva, bet samērā līdzena nogāze, to slēpošanai izmantoja vietējais itaļu personāls. Visu ziemu dienas laikā neparādījās neviens mākonis, ja sniga, tikai naktī. Nebija arī vēja. Sniegs bija 2—3 pēdas dziļš, egļu zari zem sniega segas smagi nolīkuši. Dienā saulē bija tik silts, ka, ja kājas bija apautas, varēja staigāt īsās biksēs. Tikai bija jāpagrozās, lai mugura vai krūtis nebūtu pārāk ilgi ēnā. Bet tikko saule pazuda aiz kalniem, gandrīz momentā bija tumšs un nežēlīgi auksts. Virsniekiem vakaros bieži sajūdza zirgus kamanās, satuntuļojās kažokos un segās, un devās izbraukumos. Vārdu sakot, dzīvojām kā pa kāzām.

Aprīļa vidū bija interesants notikums, kuŗa īsto nozīmi nezinu un nekad nezināšu, varu tikai minēt. Pievakarē ieradās kāds vācu majors. Mani iesauca pie viņa. Pārbaudījis vai esam vieni un neviens aiz durvīm neklausās, noprasīja man tieši — vai uz latviešiem un igauņiem var pilnīgi paļauties, ka tie izpildīs katru pavēli un arī par piedzīvoto nerunās, tāpat vai visi prot lietot mašīnpistoles. Atbildēju, ka visi izpildīs visu pārējo, bet nekādā ziņā nepiedalīsies kādā soda ekspedīcijā pret civīliedzīvotājiem vai kaŗa gūstekņu apšaušanā. Viņš lūdza mani dabūt 30 brīvprātīgos, vēlams, kas cik necik saprot vāciski. Noteikti pateica, ka uzdevums būs tīri militārs, bez briesmām mūsu zēniem un vilksies tikai šo nakti. Visi būs atpakaļ nākošā rītā. Sasaucu visu grupu — bez izņēmuma visi pieteicās braucienam. Izlasīju 30, atstājot slimnīcā tos, kam rokas mazāk lietojamas. Gribēju braukt arī pats, bet majors pateica, ka viņam stingri noliegts grupā ietilpināt virsniekus. Man palika tāds šaubīgs prāts, sāku nožēlot, ka vispār biju darījumā ielaidies, bet nu bija par vēlu. Visai grupai izsniedza siltas ziemas drēbes — pilnīgi jaunas, no krājumiem slimnīcā. Visi aizbrauca autobusā. Kā to man vēlāk atstāstīja, tumsā sasnieguši kādu vietu, kur apbru-

ņoti ar mašīnpistolēm un rokas granātām. Pateikts uzdevums: jāapsargā maza ieleja, kas pēc neilga laika tiks izmantota kā lidlauks. Nolaidīsies tikai viena maza lidmašīna, pie tās piebrauks tikai viena vieglā mašīna. Pie ieejas ielejā, būs galvenais postenis, drīkstēs izlaist cauri tikai to mašīnu kuŗu pavadīs majors. Pārējie vīri būs posteņos visapkārt lidlaukam. Uzdevums: netraucēt īsu apspriedi pie lidmašīnas. Jebkuŗš vācu kaŗavīrs, vienalga kādā dienesta pakāpē, pat ja ģenerālis uz vietas nošaujams, pārliecinoties, ka tas tiešām beigts. Tā kā vieta nost no visām apdzīvotām vietām, tad neesot sagaidāms, ka iemaldītos kāds civīlists, bet ja tāds parādītos arī tas nošaujams.

Tā arī bijis. Maza izlūklidmašīna nolaidusies, piebraucis auto ar pāris pasažieŗiem, notikusi īsa apspriede. Lidmašīna pacēlusies, auto aizbraucis un majors paziņojis, ka uzdevums izpildīts. Nav bijis iespējams saskatīt tumsā, kas auto sēž, jo aizmugures logi bijuši aizklāti.

Mans minējums ir, ka šeit notika ģenerāļpulkveža Vulfa vienošanās par Italijas vācu frontes padošanos ar amerikāņu ģenerāli Klarku. Protams, tas ir tikai minējums.

Aprīļa beigās, klausoties Šveices radio ziņojumus bija skaidrs, ka pilnīgs Vācijas bruņoto spēku sabrukums vairs nav tālu. Italijā tas notika vispirms — 2. maijā, SS ģenerālpulkvedis Vulfs pavēlēja vācu spēkiem Italijā izbeigt kaŗa darbību un kapitulēt amerikāņu spēkiem. Kuriozitāte bija, ka visas SS vienības izsludināja par militāro vācu policiju, divas pirmās nedēļas paturēja pilnu vieglo apbruņojumu un rūpējās, lai savāktu armijas piederīgos gūstekņu nometnēs un tos atbruņotu.

Pirmās amerikāņu vienības pabrauca mums garām nelikdamās par mums ne zinis. Savos darba tērpos mums viņi nemaz pēc disciplinētiem kaŗavīriem neizskatījās. Toties varēja redzēt, ka viņiem automatiskie ieroči un municija ir bez gala. Tāpat kājiņām arī neviens necilpoja.

Nākošā dienā ieradās amerikāņu majors, pasludināja ka esam kaŗa gūstekņi un padoti Ženēvas konvencijas likumiem. Taisnību sakot mums nevienam nekāda jēga par šiem likumiem nebija. Tas arī bija viss. Pie galvenām durvīm nolika sargu, tā uzdevums bija neielaist viesnīcā amerikāņu kaŗavīrus. Mēs varējām staigāt brīvi kā līdz šim.

Nu bijām kaŗa gūstekņi. Terapija notika kā līdz šim. Ēdiens kļuva vēl bagātāks. No pagrabiem nāca ārā visādi konservi — sazagti visā Eiropā. Pēc pāris dienām piebrauca smagā mašīna — iztukšoja viesnīcas dzērienu pagrabu. Amerikāņi aicināja palīgā, nest dzērienu kastes uz mašīnu. Vācieši neviens negāja. Mūsu zēni un igauņi labprāt. Viens amerikāņiem stāvēja pagrabā, otrs pie mašīnas. Pa vidu bija dzērienu kastu nesēji. Protams, kamēr viena kaste gāja uz mašīnu, otrā un trešā uz mūsu telpām. Tā amerikāņi dabūja vienu mašīnu kravu, bet latvieši un igauņi divas. Pagrabi tūlīt ti-

ka aizslēgti un aizzīmogoti. Dzērienus vairs pirkt nevarējām. Nu vācieši sūkstījās, ka nav palīdzējuši dzērienu nešanā. Mēs, baltieši, dzīrojām vareni un šad tad aicinājām talkā arī labāk pazīstamus vāciešus.

Sniegs nokusa, dienas bija siltas. Vietējie uzdzina kalnu pļavās govis. Turpat slauca un vārīja sieru. Tālu no viesnīcas vairs neklīdām, jo šveicieši ziņoja, ka itaļi atsevišķus, noklīdušus vācu karavīrus piekauj un nogalina. Izpildījām gūstekņu reģistrācijas lapas, katram iedeva garu numuru. Tā vēl lepni nodzīvojām visu maija mēnesi. Maija beigās vai jūnija sākumā piebrauca gara rinda ambulanču mašīnu. Pirms tam visiem izdalīja pilnīgi jaunus dzeltenīgos Afrikas korpusa tērpus. Tāpat varēja dabūt, cik vien vēlas veļu un apavus. Cigaretes bija maz, bet izdalīja lielus daudzumus tabakas. Mūsu, baltiešu mugursomās galvenokārt bija pudeles un tabaka. Sākās traks brauciens pa šaurajiem un līkumainajiem kalnu ceļiem uz austrumiem — Cortinu d'Ampezzo (tur 1932. g. notika ziemas olimpiāde). Visi iedzīvotāji no šīs pilsētiņas bija izvākti un tajā savāca slimniekus no visas Italijas. Mums, latviešiem ierādīja vienu māju, bet igauņi dabūja dalīties vienā blakus mājā ar vāciešiem. Ēst deva ļoti labi, dzeramais mums bija līdz, bet brīvība tika ierobežota: varējām iziet tikai mūsu mājas dārzā, jeb no rīta, noteiktā laikā, zem komandas uz ambulanci dažas mājas tālāk. Vēl joprojām nekāda pratināšana nebija, cerējām, ka būs un mēs kā nevācieši drīz tiksim no gūsta ārā.

Pēc pāris nedēļām, mūs, baltiešus aizveda uz Merano, pašā pilsētas centrā, skaistā, lielā villā ar plašu dārzu. Pirmo reizi noderēja mana angļu valoda. Trūcīga jau bija, bet kamēr bijām Karersee, izmantoju katru gadījumu runāt ar draudzīgiem amerikāņu sargiem. Mūs gribēja sadalīt mazākās grupās, bet tik ilgi ņēmos ar amerikāni — rakstvedi kamēr tas izrakstīja papīrus visai mūsu, baltiešu grupai kopā. Uz ielas nedrīkstējām iet, bet lielajā dārzā dažiem mūsu zēniem pievakaros gāja diezgan romantiski, tie būdami Merano pirms kapitulācijas, bija jau paspējuši sapazīties ar italietēm. Ierobežojumi mūs apmeklēt nebija — nekāda sardze pie mūsu mājas nestāvēja. Uzturs gan kļuva trūcīgāks, katru dienu mums pārtiku pieveda vācu smagā mašīna un tie jau laikam labu daļu no pārtikas nozaga. Mums tomēr vēl turējās liras un italietes pirka un piegādāja mums augļus. Ar gaļas produktiem viņiem pašiem bija kļuvis ļoti trūcīgi. Vēl skaitījāmies slimnīcā. Jūnija vidū amerikāņu ārsts mūs visus apskatīja, atzina, ka esam spējīgi būt parastajās gūstekņu nometnēs. Nelīdzēja mani protesti, ka gribu palikt kopā ar citiem latviešiem un igauņiem, mani nosūtīja atsevišķi uz virsnieku nometni Bolzano. Virsnieku nometne bija tādā kā ģimeņu mājiņu apgabalā un pirmo reizi biju aiz dzeloņdrāšu žoga ar sargu torņiem. Izrādījās, ka visi ir augstāki virsnieki, vecāki kungi. Bija jāizpilda kādi papīri. Prasīju amerikāņu rakstvedim vai nevar noskaidrot, kur nosūtīti

latvieši un igauņi un vai nevar panākt, ka varu pievienoties tiem. Viņš kaut ko atrūca, ko nesapratu.

Pēc pāris dienām mani aizsauca pie tā paša amerikāņa. Viņš bija noskaidrojis, ka baltiešu grupa ir turpat Bolzano, lielā SS nometnē. Ja es gribot, tad viņš mani tur nosūtīšot, bet lai to labāk nedarot, tā esot „tough" vieta. Tomēr vēlējos būt kopā ar savējiem. Tūlīt izrakstīja arī vajadzīgos papīrus. Noteica tikai, ka es esot „Nut". Drīz vien biju lielās itaļu kazarmēs, visapkārt apjostas ar augstu dzeloņdrāšu žogu un sargu torņiem. Visas ēkas bija ķieģeļu ar dakstiņu jumtiem.

Pagalmā bija izraktas dziļas bedres. Atņēma gandrīz visu, izņemot vienu pāri veļas un zeķes. Ieraudzīju, ka atņem arī tabaku un cigaretes. Paspēju atplēst vairākas paciņas tabakas un iebirdināt mugursomas dibenā. Man gribēja atņemt arī sievas un dēla fotografijas. Strīdējos, beidzot teicu kaut ko par Ženēvas konvenciju. Tad likās mierā. Izdeva vienu segu. Bedrēs samestajam uzlēja benzīnu un sadedzināja.

Tagad gribu pieminēt arī savu gaitu līdzbiedrus, lai gan tikai dažiem atceros vārdus. Visciešāk iedraudzējos ar Ilmāru Balodi (mira neilgi atpakaļ Denverā, no kaŗā gūtiem ievainojumiem), Ervīnu Arāju un Edgaru Sīru, ar kuŗiem esmu uzturējis ciešus sakarus visus šos gadus. Atmiņā vēl palikuši: Arnolds Ķencis, Jānis Bērziņš, Mārtiņš Bertrands, Emke, Gaiss, kuŗš vienīgais no visas grupas brīvprātīgi aizbrauca uz Latviju.

Bija jāizpilda kādi papīri. Ievēroju, ka nometnes komandanta sekretāre ir pusvāciete, pusitaliete no Karersee. Viņa piemiedza aci, ka mani pazīst, bet sarunas neuzsāka. Tad divu amerikāņu pavadībā veda mani uz augšu ēkas bēniņos, kas izrādījās virsnieku vieta. Dienā gandrīz vai izkusām, jo Italijas saule jūlijā ir vareni karsta. Naktī salām, jo bija tikai viena sega un bēniņi bija nejauki auksti uz rīta pusi. Vācu SS virsnieki neko citu nedarīja kā sūdzējās par neciešamiem apstākļiem. Es uzskatīju, ka ar saviem spēkiem neko grozīt nevaru un mēģināju iekārtoties cik vien labi varēju. Man liels apmierinājums bija, ka trepju telpā redzēju vairākus latviešu un igauņu zēnus — tā tad biju pareizā vietā. Bēniņos sastapu lietuvieti, ne vecāku par 20 gadiem.

Pēc laika mūs pārcēla uz citu nometni. Mani un arī lietuvieti iesēdināja smagajā mašīnā. Bija 3 smago mašīnu konvojs. Katrā bijām kādi 15 gūstekņi. Likās, ka starp vāciešiem neviena virsnieka nav. Daļa bija arī armijas vīri, ne SS. Katrā mašīnā bija 3 amerikāņi. Viens sēdēja uz šofeŗa būdas jumta sakrampējis rokās mašīnpistoli. Pēc pāris stundām teicu viņam, lai nomierinājas — mēs jau viņam uzbrukt nemēģināsim, prom arī nebēgsim, lai tikai pasargā mūs no itaļiem, ja kaut kur apstājamies. Nosmējās, nometa mašīnpistoli uz mašīnas grīdas un pats nolikās guļus un aizmiga. Ievēroju, ka nebraucam uz dienvidiem, uz Livorno pusi, bet uz

austrumiem. Palika tāda nelaba dūša. Kad apstājāmies, prasīju seržantam vai tikai neved mūs pie krieviem. Varēja redzēt, ka krievu draugs nav — nolamāja krievus, bet man neatbildēja. Ēst deva labi — izsniedza C rāciju kastes ar visām cigaretēm. Pirmā vakarā apstājāmies kādā mazā upes līcītī, mazas pilsētiņas tuvumā. Visi amerikāņi sāka neganti strīdēties, kuŗš paliks mūs apsargāt. Beidzot seržants noprasīja vai domājam mukt. Teicu, ka nē, bet ka kādam no viņiem jāpaliek mūs sargāt pret itaļiem. Noprasīja vai mēs šaut protam. Pasmējos un teicu, ka jā. Nometa mums visas mašīnpistoles un municiju, lai sargājot sevi paši. Prasīju, ko lai daram, ja itaļi mums tiešām uzbrūk. Lai šaujot nost. Visi sakāpa vienā mašīnā un aizbrauca. Neko citu nevarējām darīt kā sadalīt sardzes laiku, lai vienmēr būtu kādi trīs nomodā. Amerikāņi atgriezās vēlā rīta stundā, piedzērušies. Tā tas gāja 3 dienas. Piebraucām pie Venēcijas, apskatījām Buloņu un Florenci. Ja vajadzēja pašiem vai mums pārtiku vai benzīnu, iebrauca tuvākā noliktavā un dabūja. Nekad neredzēju darām kādu papīra darbu.

Beidzot sasniedzām mūsu ceļa mērķi — lielās gūstekņu nometnes purvainā apgabalā starp Livorno un Pizu. Tur bija vairākas nometnes, katrā 100 000 vīru, sadalītas 1000 vīru nodalījumos, kas bija katrs apjosts ar dzeloņdrāšu žogu. Pāriet no viena nodalījuma otrā bija stingri noliegts. Visu iekšējo kārtību uzturēja gūstekņu policisti — vācieši, kas bija negantāki kā amerikāņi. Gulējām teltīs, pa četri katrā. Dienā nedrīkstēja lietot kreklus, tikai īsās bikses, tāpat nedrīkstēja līst teltīs.

Laimējās tikt pie laba rakstveža, tas izlasījis, ka esmu latvietis, atcerējās ka ir jau kādi latvieši tieši šinī nometnē un nozīmēja mani tanī pašā nodalījumā. Biju atkal kopā ar saviem zēniem. Tikai trīs no mūsējiem bija blakus nodalījumā.

Vietējo ūdeni nevarēja dzert, bet mūžīgi vārījās milzu kafijas cisternas. Varējām to dzert cik patīk. Kafijā no rīta arī apmazgājāmies un dzinām bārdas.

Katru nedēļu vienreiz veda uz dušām. Deva 1 minūti apslapināties, pāris minūtes ieziepēties un atkal 1 minūti ūdeni noskaloties. Ja nokavēja noskalošanās laiku, tad bija jāpaliek ziepainam. Izejot no šķūņa ar spēcīgu spiedienu uzpūta no galvas līdz kājām DDT pulveri. Ar to ik pa pāris dienām nobārstīja arī visu nometnes rajonu. Kaut arī purvā, tomēr nekur nevarēja atrast odu vai mušu.

Paredzētās ēdamvielas laikam tika nozagtas un aizgāja melnā tirgū. Saņēmām 1 kukuli uzpūstās amerikāņu baltmaizes dienā uz 11 cilvēkiem, kādreiz arī pavisam niecīgu gabaliņu sieru. Brokastīs dabūjām pāris karotes auzu pārslu vai kādu citu biezputru un pusdienās dienu pēc dienas kolrābju zupu, vārītu pilnīgi bez taukiem. Piedevām vēl nežēlīgā augusta saule mūs pilnīgi izžaudēja. Kļuvām arvien nespēcīgāki. Ja strauji piecēlās,

bija jāpieturas, kamēr pāriet reibonis. Naktī salām. Pa četriem vienā teltī bija četras segas, vienu noklājām zemē, ar trijām sedzāmies. Nākošā naktī tie, kas bija gulējuši ārmalās, gulēja vidū — tiem bija drusku siltāks. Visa administrācija bija vāciešu rokās, pie amerikāņiem klāt nevarēja tikt, tie nodalījumos nerādījās. Sākās skorbuta epidēmija. Smaganas uzpampa, zobi kļuva vaļīgi. Izdalīja C vitamīnus. Tos saspiedām ar kafiju, sataisījām tādu kā zobu pastu un berzējām smaganas — tā to ieteica vācu ārsti. Neganti sāpēja un asiņoja, bet zobus saglābām.

Sapņos rādījās visādi labi ēdieni. Visgrūtāk badu pārciest bija mūsu 18—20 gadus vecajiem zēniem. Bija žēl uz viņiem skatīties. Nebija arī ko pīpēt. Gan gudrojām visādas spēles ar ko nosist laiku, bet visu garo dienu piepildīt bija grūti. Visgrūtāk tomēr pārcieta divi mūsu zēni, kuŗus nometnes policisti — vācieši noķēra ielīdušus blakus nodalījumā. Viens no viņiem bija Edgars Sīrs, nevaru atcerēties kas bija otrs. Viņi 2 nedēļas pavadīja soda nometnē. Segas tur nedrīkstēja lietot, nebija arī teltis, zeme noklāta ar šķembām. Ēšanai izsniedza tikai maizes devu un kafiju. Viņi abi atgriezās nodalījumā pavisam vārgi.

Zināmu pārmaiņu mūsu vientulībā ienesa kāds bijušais gaisa spēku palīgs Arnis Akmentiņš. Laikam bija žurnālists, jo vēlāk bija plaši aprakstījis savus piedzīvojumus Italijā toreizējā latviešu trimdas laikrakstā. Bija pieminējis arī visus vārdus ko saticis gūstekņu nometnē, to starpā arī manu. Tā vismaz mana sieva DP nometnē Vācijā zināja, ka esmu dzīvs. Akmentiņš stāstīja, ka daudzi gaisa spēku palīgi, to vidū arī jaunavas bijuši karā beigās Italijas dienvidu daļā. No turienes viņi karam beidzoties izdoti krieviem un cik viņam zināms, aizvesti uz Odesu. Viņš bija paglābies uzdodamies par holandiešu civīlistu, jo laimīgā kārtā viņam bijušas privātas drēbes. Akmentiņš no kāda holandieša bija ieguvis adresi mazā pilsētiņā līdz ar ļoti pamatīgu pilsētiņas aprakstu un stūrgalvīgi turējās pie sava stāsta, neraugoties, ka viņam padusē bija ietetovēts „maitu ērgļa" asins grupas zīme. Mēs visi viņu tiešām apbrīnojām par uzņēmību un veiklību. Pēc neilga laika viņš pazuda. Nezinājām pilnīgi droši vai viņš tiešām no gūsta izlaists. Tikai vēlāk Vācijā to dabūjām zināt.

Mani personīgi visvairāk nospieda tas, ka nezināju, kas noticis ar sievu un dēlu. Tāpat arī nebija jēga par to, kas notiek pasaulē. Šeit lielajās gūstekņu nometnēs amerikāņi ļoti uzmanījās, lai neatstātu kādu savu laikrakstu. Ticējām, ka angļi un amerikāņi būs pietiekoši gudri un atdzīs krievus atpakaļ, atjaunojot Somiju, Baltijas valstis un Poliju. Bijām gan mēs toreiz naīvi!

Septembŗa sākumā katru vakaru sāka zibeņot un tam sekoja īstas tropiskas lietus gāzes. Viss pludoja, teltīs nebija nekāds glābiņš no negantā lietus. Visu nakti bijām slapji. Otrā rītā saulei lēcot visa nometne kūpēja un

garoja. Pēc pāris stundām viss bija izžuvis un sakaltis kā krams. Tā dienu pēc dienas. Jutām, ka mūsu neganti novājinātie ķermeņi vairs ilgi to neizturēs. Bija palikuši tikai kauli un āda. Daudzi no zēniem kļuva pilnīgi apātiski, lai gan mēs, kas vēl cik necik turējāmies, centāmies tos visādi uzmundrināt.

Septembŗa beigās saņēmām rīkojumu sagatavoties transportam uz Vāciju. Uzreiz gara stāvoklis uzlabojās — likās, ka tuvojamies brīdim, ka nokļūsim dzeloņdrāšu žoga ārpusē un būsim atkal brīvi cilvēki un nevis numurēts lopu bars. Nezinājām, par laimi, ka vairumam paies vēl pusgads un citiem no mums gandrīz gads līdz apkārt neredzēsim šo dzeloņdrāšu žogu.

Gaŗais gūstekņu vilciens atstāja Pizas staciju un lēnā gaitā, bieži apstājoties, kustējās uz Vācijas pusi. Dabūjām redzēt simtiem kailus sieviešu dibenus — italietes strādādamas dzelzceļa tuvumā, turēja par svētu pienākumu tos parādīt, vilcienam lēni kustoties gaŗām.

Pēc trīs dienām sasniedzām Vāciju — Auerbachas gūstekņu nometni. Bija lietains un auksts. Savos Afrikas korpusa plānajos tērpos salām.

Ēģiptē

Pēc 2 gadu ilgas gūstniecības 1947. gada 16. maijā brīvību atguva 61 latvietis — bij. armijas un gaisa spēku palīgi. Divus gadus viņi pavadījuši Italijas un Ēģiptes gūstekņu nometnēs. Vairums atbrīvoto ieradās Eslingenā, bet citi devās pie saviem piederīgiem pārējās DP nometnēs Vācijā.

Rīdzinieks A. Purvītis stāstīja, ka Ēģiptes gūstekņu nometnēs pavisam bijuši 42 latvieši. Visi latvieši bijuši novietoti internacionālajā gūstekņu nometnē, kuŗas 10 000 dalībnieku komplektējušies no dažādām tautībām. Nometne atradusies pie Rūgtā ezera starp Ismailu un Suecu. Visiem bijis jādzīvo teltīs un jāguļ karstajās tuksneša smiltīs. Sākumā grūti bijis pierast pie krasās temperātūras maiņas. Dienā saules tveicē tā pārsniedza 60°, bet naktīs strauji noslīdēja līdz 30°. Vairums latviešu strādājuši ķieģeļu ceplī. 1946. gada vasarā viņus apciemojis kāds Amerikas latvietis, kas bijis jūrnieks uz kāda amerikāņu kuģa. Izmantojot gadījumu, kad viņa kuģis noenkurojies Suecas kanāļa ostā, latvietis devies apciemot savus tautiešus. Nometnē viņi arī uzzinājuši, ka kāds cits latvietis, kas 1936. gadā ārstniecības nolūkos ieradies Ēģiptē, strādā vienā ārvalsts sūtniecībā. Ar viņu nometnes iemītnieki pastāvīgi apmainījušies vēstulēm. Saņemtas arī ziņas, ka Ēģiptē uzturas vairāki citi latvieši, kas tur ieceļojuši pirms daudziem gadiem un pilnīgi asimilējušies.

„Par atbrīvošanu no gūsta mums japateicas vienīgi sūtnim K. Zariņam.

Viņam nosūtījām vēstuli, kuŗā lūdzām gādāt par mūsu atbrīvošanu. Sūtnis mums atbildēja, ka darīšot visu iespējamo. Drīz pēc tam sākās atbrīvošana. Ja par mums enerģiski nebūtu iestājies sūtnis K. Zariņš, latviešiem vēl vajadzētu palikt Ēģiptē 1/2—1 gadu, kā to mums paskaidroja nometnes vadītāji angļi", saka A. Purvītis.

NO R. DAMBĪŠA PIEZĪMĒM

Roberts Dambītis mobilizēts Latvijā darbiem Vācijā un kopā ar citiem latviešiem aizvests caur Tilziti, Breslavu tieši uz Bolognu, Imolu Italijā, kur piedalīts kādai vācu izplētņu lēcēju vienībai. 1945. gada 23. aprīlī izmucis no savas vienības un noslēpies pie itaļiem, kur sagaidījis angļu/amerikāņu armijas ienākšanu. Gūsts sācies netālu no Po upes, no kuŗienes aizvests caur Rimini, Romu, Neapoli uz Taranto. Taranto ūgstekņus apsargājuši indieši. „Gaŗās auto kolonnās mūs veda uz Taranto ostu, no kuŗienes mazos kuģīšos pārcēla uz lielu milzeni, kas stāvēja noenkurots tālu no ostas. Kuģis bija grezns un nesa „Almanoza" vārdu. Indiešu sardze bija klusa un pieklājīga. Ja kāds gūsteknis gribēja spert aizliegtu soli, postenis tikai pacēla roku brīdinājumam. Klusā stūrī satiekoties viņi deva mums pat cigaretes. No angļiem viņiem bija bailes, jo ar gūstekņiem sarunāties bija aizliegts. Viņi labprāt mainīja cigaretes pret vācu ordeņiem, vidus jostām, vai piemiņas lietiņām."

Kuģis pēc vairākām dienām piestājās Aleksandrijas ostā, Ēģiptē. Tālāk ceļojām vilcienā, cauri Ēģiptes laukiem, to pašu indiešu apsardzībā, bet bez angļiem. Stacijās pie vilcieniem bariem spiedās ēģiptieši piedāvādami cigaretes un banānus pret apģērba gabaliem. Ja kāds arabs gribēja apģērba gabalu iegūt par brīvu, tad indieši to noķēra un apģērba gabalu atņēma. Dienas bija karstas un nepanesamas, bet naktis patīkami vēsas. Indiešu postenis parasti naktīs dungoja kādu dziesmu, kas brīžiem atgādināja gaŗu suņa gaudošanu. Nobeidzis dziedāšanu indietis no savas somas izņēma gaŗu šallei līdzīgu drēbes gabalu un aptina to ap galvu. Sakrustojis kājas un pagriezies austrumu virzienā, indietis sāka lūgt Dievu, skarot ar pieri grīdu. Tas turpinājās apm 1/2 stundu.

No kādas stacijas tālāk mūs veda auto mašīnās un indiešu sardze devās atpakaļ uz Eiropu.

Mūs novietoja tuksnesī teltīs uz Bitera (Rūgtā) ezera krasta, kas ietlpst Suecas kanāļa sistēmā, P.O.W. Camp 306 (starp Suecas un Portsaides pilsētām). Nometnē lielākā daļa bija vācieši.

Gūstekņu nometnes vārti pie Lielā Rūgtā ezera Ēģiptē.

Gandrīz visi latvieši strādāja dažādus darbus. Izpeļņa tomēr bija tik niecīga, ka par dienas algu varēja nopirkt tikai 10 cigaretes. Tomēr naudu uzkrāt nedrīkstēja. Ja tā uzkrāta vairāk par 3 mēnešu izpeļņu un tas konstatēts, tad vainīgais saņēma sodu 7—28 dienas cietumā. Pēdējā laikā piešķīra arī prēmijas par sevišķi labi veiktu darbu. Tās tomēr neizmaksāja uz vietas, bet tika uzkrātas ar norādījumu par izmaksāšanu Vācijā, vācu markās, pēc atbrīvošanas no gūsta.

Uzņēmīgākie taisīja no alumīnija etvijas, rokas sprādzes, gredzenus un pārdeva angļiem, vai vietējiem. Daži gatavoja no celuloida bilžu rāmīšus. Citi tirgojās, pa dažādiem nelegāliem ceļiem iegūstot dažādas mantas no ārienes un pārdodot tās ar peļņu nometnē. Kādu laiku tas viss gāja un plauka, kamēr to uzoda angļi, visu konfiscēja un veikalniekus iebāza cietumā. Pa to laiku radās jauni veikali, kamēr atkārtojās tas pats.

Nometnē tiek ievestas pat meitenes, pārģērbtas par gūstekņiem. Figurē arabietes, francūzietes un grieķietes. Ar šo pasākumu gūta vislielākā peļņa, jo seksuālais bads bija liels. Nelaime tikai tā, ka radās atkal skauģi un morālisti un vainīgie dabūja 28 dienas cietumu.

Vēl bija viena gūstekņu šķira, kas nodarbojās ar zagšanu. Par zagšanu uzskatīja paņemšanu no otra biedra, bet paņemšanu no angļiem uzskatīja par varonību. Zagšana sākās darba vietās. Zagts tika sākot no adatas līdz automobīlim. Mantas pārdeva arabiem un tā starp gūstekņiem radās sava kapitālistu šķira. Pret visu angļu pacietība bija apbrīnojama, jo pēc izmeklēšanas un tiesāšanas augstākais sods bija 28 dienas cietumā.

„Pēc kāda laika, kad esmu norīkots darbā pie angļiem, ēdam kopā ar viņiem vienā telpā, tikai katrs savu uzturu. Angļi maizi sviež atkritumos, kas mums liekas tik savādi, rodas rūgtums.

Atšķirība tomēr salīdzinājumā ar vāciešiem ir liela. Angļi nevienu nelamā, nesit, kā to redzēju vāciešus darām attiecībā pret krieviem. Kāds anglis slepus man iedod divus gaļas pīrāgus. Jo ilgāk pie angļiem strādājam, jo labāk mums klājas. Arī smēķējamā pietiek. Ik pa 2 mēnešiem izmaksā algu par ko var nopirkt cigaretes, šokolādi, augļus uc. Pāris reizes mēnesī rīko koncertus. Bieži tuksnesi uzvanda vēji, tad iekaist acis un sāp. Kad nāk vētra, darbs jāpārtrauc. Patveramies kādā ēkā. Vēja virpulis griezdamies uzrauj gaisā lielu, dzeltenu smilšu stabu, tas ir trombs. Smilšu stabs līdz ar vēju virzas uz priekšu un rada reti skaistu parādību. Pēc vētrām redzami postījumi: ēkām norauti jumti, apgāzti sargu torņi ar visiem sargiem."

Nometnē var dabūt „Tuk tuk" dzērienu, kas ir dedzināšanai domāts spirts. Lēts, ļoti negaršīgs. Indīgs tomēr nav.

Darbs pie angļiem beidzas. Sākas atkal grūtas dienas. Nestrādājošiem arī uzturs kļuvis tik knaps, ka ar to ilgi nevar dzīvot. Decembŗa dienas siltas, var vēl kails mazgaties ārā, bet naktis ir jau vēsas. Izdod 3. deķi, bet arī tad vēl teltī salst.

Gūstekņu nometnē Ēģiptē — Camp 380, 1946. g. oktobrī.

Ziemsvētku eglītes vietā pušķojam palmas zaru ar no bleķa izgrieztām zvaigznēm. Dāvana no angļiem: katram 1 afelsīns un 10 cigaretes. Brīvi atļauj staigāt pa visu nometni. Sporta laukumā notiek sacīkstes, vakaros gūstekņu teātris un koncerti.

Gūstekņu avīzē, kas iznāk vācu valodā, minēts, ka Vācijā daudz bēgļu no Baltijas, kuŗi dzīvojot nometnēs un viņus saucot par bezpajumtniekiem. Tas skan kā izsmiekls.

Mūs pārvieto uz kādu citu nometni P.O.W. 380. Vairums te ir austrieši.

Kad nonāku pastāvīgā nodalījumā, kur virs teltīm plīvo dažādu nāciju karodziņi, satieku arī 2 latviešus un grupu Baltijas vāciešus. Nometne izdaiļota daudziem mākslas darbiem — skulptūrām. Te ir arī bezdelīgas un pat cielaviņa, dzimtenes putns.

Gaŗām ejošais saldūdeņa kanālis nāk no Nīlas. Ūdens ļoti netīrs, jo arabi tajā sviež visus atkritumus. Tas tomēr netraucē viņus tur mazgāties un ūdeni lietot dzeršanai. Kanāla ūdeni lieto arī angļi, bet to iepriekš izfiltrējot speciālās filtrēšanas un tīrīšanas stacijās. Intreresanti izskatās Ēģiptes policisti, kad tie sarkanu fresku galvā jāj uz kamieļiem. Divas primitīvas šautenes iebāztas makstīs pie sedliem. Šautenes pa galu lādējamas.

Žanis Deķis sāk izdot rokrakstā mazu humoristiski-satīrisku žurnālīti „Mazais mērkaķītis". Sākumā žurnālītis mūs izkliedē un uztur mūsu gara stāvokli, bet tad satira paliek asa un nav vairs tam atsaucības. Tā iznākšana apstājas. Sāk aptrūkt „smēķējamā". Lasām „koņčikus" (cigarešu galiņus), bet arī to vairs nav.

Angļi organizē jaunatnes pāraudzināšanas kampaņas, pret kuŗām mēs protestējam, jo mums tādu „naci" nav. Arī pārējās tautības nelaiž savus jaunos uz vācu pāraudzināšanas grupām.

Iznāk rīkojums pieteikties tiem, kas bijuši vācu koncentrācijas nometnēs. Latviešos ir divi: Žanis Deķis un Teodors Zirnis. Tiek rīkots referāts par dzīvi koncentrācijas nometnēs. Aicina arī T. Zirni izteikties. Viņš apm. 1000 vāciešu priekšā stāsta par savu pieredzi Mautchauzenas un citās koncentrācijas nometnēs.

Bieži pietrūkst ūdens. Smiltis sakarst tā, ka deg kāju pēdas. Ūdens trūkums ir viena no vislielakajām nelaimēm. Tas satrauc gūstekņu prātus un pie krāniem dienu un nakti notiek liela drūzmēšanās. Cilvēki kļūst kā zvēri, kaujas par ūdens lāsi. Kādā naktī slāpes bija tik lielas, ka gūstekņi drūzmējās pie sargu torņa un kliedza pēc ūdens. Uz rīta pusi ieradās auto ar ūdeni. Par sodu, ka esam sargiem draudējuši, mums katru dienu līdz pl. 11.00 jādzīvo saulē un nedrīkstam iet teltīs. Tas ir sevišķi mocoši.

Kādu dienu ezerā apstājas liels kuģis un mēs saņemam paciņas no Starptautiskā Sarkanā krusta: katrs 72 cigaretes un 3 šķēles rupjas rudzu maizes. Tas bija liels gardums.

Pienāk rīkojums poļiem aizbraukt, bet mums vēl jāpaliek. Īstos karavīrus atbrīvoja jau 1946. gadā, bet armijas palīgiem vēl jāpaliek.

Uz ziņojuma dēļa parādās vācu koncentrācijas nometņu uzņēmumi. Vācieši saka, ka tā esot propaganda.

Saule karsē drausmīgi. Vienīgi naktīs var atpūsties. Zvaigžņotajās tropu naktīs gūstekņi salasās pa pulciņiem un visu sirdīs ir ilgas pēc dzimtenes un piederīgiem. Daudzi kļūst reliģiozāki. Vakaros pār nometni skan „Dievs kungs ir mūsu stiprā pils" un „Tuvāk pie Dieva kļūt".

Nāk rīkojums izdaiļot telšu priekšu. Vācieši gatavo dzelzs krustus un ērgļus, bet angļi tos liek nojaukt. Mēs veidojam nacionālo vairodziņu un 3 zvaigznes. Ar grūtībām izdodas iegūt no akmentiņiem sarkanu un baltu krāsu. No akmentiņiem izliekam „Dievs, svētī Latviju". Svētdienās kāds vācu mācītājs, arī gūsteknis, notur dievkalpojumus.

Nometnē atklāj plašu dažādu izstrādājumu skati.

Pienāk mana lielā diena — atļauja iziet darbā ārpus nometnes. Esam 20 cilvēku liela grupa, sastāvoša no latviešiem, lietuviešiem un baltvāciem. Pēc apm. 7 km brauciena mašīnā, ceļš izbeidzas pašā ezera krastā. Apkārt palmas un zaļi lauki. Ir sajūta, ka pēc grūtas un ilgas slimības, speru pirmos soļus pasaulē. Mums jāgatavo dzeloņdrāšu žogs. Pusdienas laikā varam ezerā peldēties. Ūdens ir sāļš un rūgts. Ezera dibenā daudz asu gliemežvāku uz kuriem saduru kājas. Sāls noskalošanai ir ierīkotas dušas. Viļņi krastā izskalo neredzīgas zivis un kukaiņus, jūras zvaigznes un tintes zivis. Jau otrā dienā uz darbu braucam bez sardzes, arī darbā mūs vairs neuzrauga, tas paceļ mūsu pašapziņu. Netālu ir skaista māja, kur dzīvo internētie itaļi. Pie viņiem gatavojam savas pusdienas. Tās itaļi papildina ar saviem produktiem. Tālāk redzams kāds iedzimto ciems — smilšu un māla būdas, apkārt šausmīga netīrība. Tīrumi sadalīti kvadrātos ar lielākiem un mazākiem grāvīšiem. Arabs griežot ar govi speciālu ierīci, paceļ ūdeni galvanajā kanālī, kas tad tekot pa grāvīšiem applūdina visu tīrumu.

Bet skaistās dienas drīz beidzas un jāatgriežas nometnes vienmuļībā. Sāk izsniegt pirmās pastkartes. Viena paredzēta Starptautiskam Sarkanam krustam, kas uzņēmies piederīgo sameklēšanu.

Sliktas attiecības ar vāciešiem. Beidzot tiekam atdalīti no viņiem. Mūsu nodalījumu tagad pārzina kāds skots, kas ievēro lielu disciplīnu. Skots vairākas reizes nedēļā izdara inspekcijas: pl. 8.00 jāiznes visas mantas telts priekšā un jānoliek zināmā kārtībā. Visam jābūt vislielākajā tīrībā. Nāk svilpe un katram jānostājas miera stāvoklī pie savām mantām. Tad nāk skots un visu rūpīgi aplūko. Par mazāko nekārtību vainīgais tiek aizvests uz cietumu. Drīz skotu nomaina kāds angļu kaprālis un dzīvojam atkal lielā mierā. 1.2.47. aizbrauc franči.

Pēc 7 mēnešiem beidzot līst — ūdens gāžas burtiski vienu stundu no de-

besīm, bet tad spīd saule.

Lietuviešus, latviešus un krievus uzaicina brīvprātīgi iestāties sarkanarmijā. Cilvēki it kā apmulst. Daži pazūd teltīs, citi pulcējas grupiņās, runā. Kā par brīnumu daži arī piesakās, arī nedaudz latvieši. No tiem tādi, kuŗus uzskatījām par ļoti nacionāliem. Liekas, ka viņi no gūsta grib tikt vaļā par katru cenu.

Kamēr tūkstoši dažādu pakāpju un tautību kaŗavīri sen atbrīvoti, mums 23 latviešiem, kas pat nebijām kaŗavīri, bet tikai piespiedu kārtā uz Italiju aizvesti strādnieki, tagad ir tas gods palikt kā kaŗa gūstekņiem visilgāk.

Esmu atkal darbā — jābūvē pievedceļš no galvenās līnijas uz kādu lielu noliktavu. Strādā tūkstošiem cilvēku, arī arabi un indieši. Arabu grupām stāv klāt uzraugi ar gaŗām pātagām. Sitiens te paceļ darba ražību. Arabi eiropiešiem katrā iespējamā gadījumā piedāvā „savu mīlestību" solot pat par to samaksu. Ir nozuduši melnie sargi, to vietā tagad ir gūstekņi. Šautenes vietā viņiem ir koka rundziņas.

Ir pieejams kīno, kas ir liels morāls atbalsts. Ir iekārtota liela telts, kur var rakstīt vēstules, ir dažādas nodarbības, spēles, radio. Teltī ir liels dēlītis, kur pieliek rīkojumus, dažādas bildes. Reiz uz tā parādījās latviešu dziedātāja Millija Liepiņa tautas tērpā. Parakstīts, ka viņa dziedot Maskavā.

Kādam pienākusi vēstule no Latvijas, bet tikai dažos skopos teikumos. Uznākusi vētra sagrāva kīno zāli. Atkal pienākusi kāda vēstule no Latvijas, kur ir teikumi: „Man atņemta māja, vīrieši aizsūtīti uz ‚plašo'. Gaidu Tevi mājās, tikai lūdzu esi apdomīgs."

Pēc mūsu vārdu nodrukāšanas laikrakstā „Tēvzeme", kas izdarīts ar Ērika Raistera palīdzību, saņemam daudz pasta, tā ka nespējam visiem atbildēt. Vēstules, kas nav tieši personīgas, tiek uzskatītas kā latviešu grupas īpašums un tās lasa visi. Pēc tam tiek pārrunāts vēstuļu saturs. Pienāk vēstules, kur sievas dažādos veidos paziņo, ka šķiras no vīra, uzdodot dažādus saudzīgus un mazāk saudzīgus motīvus. Vīrs tad stundām klīst tropu naktīs no vienas drāšu sētas līdz otrai. Gūstā vajaga kādu cerību, kuŗai pieķerties, jo dzeloņdrātis lēni tuvina ārprātam.

Nodibinām „Ēģiptes latviešu pašdarbības kopu", kuŗas vadību uzņemas žurnālists Kārlis Dimbirs, bet ārlietu vadību žurnālists Alfreds Viņčels. Uzzinām, ka Detmoldā darbojas lietuviešu Sarkanais krusts. Cerībā, ka tam ir sakars ar latviešu Sarkano krustu, nosūtam lietuviešiem 6 vēstules, ar lūgumu nodot tās latviešiem. A. Vinčels sagatavo 1. numuru „Auseklis". tas iznāk 2 reizes mēnesī. Visi ir priecīgi par tā iznākšanu.

No kāda žurnāla uzzinām, ka Klagenfurtā, Austrijā ir latvieši. Rakstām arī uz turieni. Tad kādu dienu pienāk vēstule no prof. Kundziņa, Detmoldā. Pēc laika no Austrijas. Sākas sarakstīšanās un pamazām noskaid-

rojas piederīgo un draugu atrašanās vietas. Pienāk arī avīzes un grāmatas. Tās ir sevišķi mīļas un esam pateicīgi sūtītājiem. Mūsu labais gars ir Ilga Krēgere, Eslingenā, jo no viņas esam visvairāk saņēmuši.

Melnie sargi naktī redz labāk, jo vislielākajā tumsā spēj atšķirt dzīvu priekšmetu no nedzīva. Tikko sadzirdējis klusu, metallisku troksni stiepļu virzienā, viņš bez brīdinājuma atklāj uguni. No rīta pie noliktavas dzeloņstiepļu sētas atrod nošautu arabu — nakts upuri, kas mēģinājis ielauzties pārtikas noliktavā. Pārējie aizbēguši un atstājuši savu biedru. Dažreiz uzbrūk veselas arabu bandas ar ieročiem. Notiek apšaudīšanās. Tad tiek sacelta trauksme visā apkārtnē, gaudo sirēnas, skan dažādi zvani. Tad bez policijas, piedalās armijas vienības, pat ar tankiem.

Kādā lielā dzelzs noliktavā no rīta atrada noslepkavotu visu sardzi, kas sastādījās no angļiem un vācu karņa gūstekņiem.

Visneapskaužamākās ir gūstekņu sardzes dažādu angļu ierīču apsargāšanai. Gūstekņu sardzēm ieročus nedod, bet tikai nelielas koka rundziņas. Šos sargus bieži atrod nogalinātus. Ne reti sargu saņem gūstā, kamēr arabi aplaupa sargājamo objektu. To bieži dara pat ar smagām mašīnām.

1947. gada 28. februārī mums beidzot paziņo, ka mums jādodas uz repatriācijas nometni atlaišanai. Pēc dažām nedēļām būsim brīvi, bet ceļš nevedīs uz mājām, bet kaut kur svešumā. Gandrīz 2 gadi te pavadīti tuksnesī. Esam pateicīgi mūsu iestādēm, kas tomēr saīsinājušas mūsu gūsta dienas, jo piem., lietuvieši, kas dižojas ar saviem sakariem, tomēr palika pēc mums vēl gūstā. Tikai viens no mums — Jānis Lapa, kaut kāda pārprastuma dēļ, palika vēl nometnē. Pāris dienas paiet vienā skriešanā, no viena biroja otrā. Izsniedz dažādas apliecības. Līdz šim vienīgā pazīme mums bija gūstekņu n-rs uz muguras. Tagad mūs uzrunā par kungiem. Divus gadus mūs neturēja pat par cilvēkiem un tagad pēkšņi — kungi!

4. martā visu 1200 personu transportu ar visām mantām nostāda kontrolei. Mūs atšķir no pārējiem un apsargā, lai nepienāktu klāt tādi, kam tas nepienākas.

5. martā sākas ceļojums uz 3 km attālo vilciena iekāpšanas vietu. Sakāpjam pasažieru vagonos un gar acīm sāk slīdēt nožēlojamie arabu ciemi, palmas, palmas. Stacijās vilcienu ielenc arabi, skaļi piedāvā cigaretes, mandarīnus, šokolādi, pat vistu olas. Braucam gar Rūgtā ezera auglīgo malu. Vienā pusē tuksnesis, otrā — zaļi kviešu un zemes riekstu lauki. Iebraucam Ismaikiā. Kanālis pilns laivām. Braucot cauri arabu rajonam paliek iespaids, ka tur būtu plosījies karš: māju apakšējie stāvi eiropeiski, augšējie stāvi nepabeigti, pussagruvuši. Pie katras mājas rēgojas gadiem krātas atkritumu kaudzes. Mēs braucam dažus metrus no Suecas kanāļa, kas atgādina zilu, apm. 100 m platu joslu. Tad braucam pa apgabalu, kur kanālim abās pusēs ir tuksnesis. Visu laiku ir tāda sajūta, ka esi ne tikai karņa, bet

tuksneša gūstā.

Iebraucam Port Saidā, kas atrodas jau pie Vidusjūras. Te krusts un pusmēness sacenšas tiecoties pret debesīm.

Uzkāpjam uz kuģa „Vinchester Victory". Mūs sagaida starptautiskā Sarkanā krusta pārstāvis, kas izjautā gūstekņus par aktuāliem jautājumiem. Transporta vadītājs ir kāds angļu majors. Katru priekšpusdienu viņš taisa uz klaja inspekcijas, kur visiem jānostājas miera stāvoklī. Ēdiens apmierinošs, kaut porcijas ļoti mazas. Mūsu kuģa ceļš iet gar Afrikas krastu uz Gibraltāru.

11. martā pl. 12.00 sasniedzām Eiropas krastu Spānijā. 12. martā izbraucām cauri Gibraltāram, Atlantijas okeanā. Braucām gar Vincenta ragu. Saceļas vētra, kas kuģi svaida kā spalviņu. Cilvēki krīt viens otram virsū, trauki krīt, zupas šķīst uz visām pusēm, cilvēki kliedz, smejas un lamājas, ļembasts lielāks kā Piebalgas gada tirgū. Iebraucot Lamanšā 15. martā, vētra apstājas. Mūsu osta Vācijā — Kukshāfena (Cuxhafen).

17. martā ceļā no Kukshāfenas mūsu ešalons apstājas stacijā, kur redzams liels uzraksts „Munster Lager". Mašīnas aizved mūsu bagāžu, bet pašiem, apm. 2,5 km, jāiet kājām. Pirmais vakars Eiropā. Uzņemšana no vācu puses ir laipna. Pēc pāris gadiem ēdu atkal rupjmaizi.

Nākošajās dienās izsniedz papīrus, katram RM 40,—, arī Ēģiptē nopelnītās prēmijas. Esam kopā ap 16, no kuŗiem 12 grib braukt uz amerikāņu zonu, 3 palikt angļu zonā.

Ierodas vācieši no Pad. Savienības gūsta: izdēdējuši, noplīsuši, koka tupelēs, gājuši cauri Donecas apgabalam. Viņi staigā pa barakām, ubago pēc maizes un cigaretēm, viņu sejās ir drausmīgs garīgs un miesīgs sabrukums. Esot redzējuši arī latviešus drausmīgos apstākļos.

1947. gada 21. martā biedri, kas iet uz angļu zonu, no mums atvadās, bet mums pārējiem vēl jāiet uz galveno nometni un jāgaida transports. Bet drīz arī tas ir klāt un mūsu gūsta dienas ir beigušās.

Nepilnīgs saraksts par latviešiem, kas bijuši gūstā Ēģiptē

1. Āboliņš, Alberts	gleznotājs	no Rīgas
2. Brauns, Kārlis	laukstrādnieks	no Sakas
3. Celinskis, Kārlis		no Rīgas
4. Dambītis, Roberts	ierēdnis	no Madonas
5. Deķis, Žanis	ierēdnis	no Rīgas
6. Dimbirs, Kārlis	ierēdnis	no Rīgas
7. Drukis, Kārlis	ķīmiķis	no Rīgas
8. Dzintars, Artūrs	grāmatvedis	no Rīgas
9. Glāzers, Jānis	galdnieks	no Valmieras
10. Hermanis, Kārlis	lauksaimnieks	no Nīgrandes

11. Irmējs, Pēteris	lauksaimnieks	no Ainažiem
12. Jēlnieks, Jānis	laukstrādnieks	no Lāčudārza(?)
13. Kreituss, Rūdolfs	atslēdznieks	no Cēsīm
14. Lapa, Jānis	laukstrādnieks	no Cēsīm
15. Levits, Alberts	students	no Saldus
16. Lubans, Augusts	laukstrādnieks	no Vainišiem
17. Lukjanskis, Francis	laukstādnieks	no Robežniekiem
18. Mediņš, Jānis	kurpnieks	no Bauskas
19. Neimanis, Ludvigs	laukstrādnieks	no Cēsīm
20. Ozoliņš, Jānis	galdnieks	no Alūksnes
21. Purvītis, Ansis	techniķis	no Rīgas
22. Putāns, Pāvuls	laukstrādnieks	no Daugavpils
23. Putenis, Kārlis	miesnieks	no Alojas
24. Rimsa, Antons	laukstrādnieks	no Robežniekiem
25. Strēlnieks, Teodors	laukstrādnieks	no Ozolniekiem
26. Upenieks, Ādolfs		no Jaunlaicenes
27. Vinčelis, Alfrēds	ierēdnis	no Rīgas
28. Zirnis, Teodors	ierēdnis	no Rīgas

Alžīrijā

Pēc 2 gadu ilgas gūstniecības Alžīrā, Eslingenā 1947, gada maijā ieradās kurzemnieks V. Valentīns. Viņš stāsta, ka tur bijuši 15 latvieši. Daļa jau pagājušā gadā brīvprātīgi pieteikušies franču ārzemnieku leģionā un tagad piedalās cīņās Indoķīnas džungļos. Viņu vidū ir Ārijs Šulcs no Sniķeres pag., Imants Šmits no Rīgas, Arnolds Kārkliņš no Vecpils pag., Žanis Spāģis no Durbes, Bruno Zālītis (Viļa Lāča brālēns) no Rīgas, Zieds no Liepājas apkārtnes un Arnolds Krauklis no Vidzemes. Leģiona rindās esot ap 200 latviešu.

Sibelebestā (Ziemeļafrikā) leģiona cīņās ar tuksneša laupītājiem piedalo-ties Žanis Apse no Dobeles, bet Sakarijā — akmeņkalējs Sproģis no Rīgas.

V. Valentīns strādājis nometnes galdnieku darbnīcā un ar savu dzīvi bijis apmierināts.

Vairāki bij. karavīri pēc atbrīvošanas no gūsta palikuši Francijā, noslē-dzot darba līgumu uz vienu vai vairākiem gadiem.

Padomju gūstā

Kad pēc vairākiem, sīvās kaujās pavadītiem gadiem, pienāca liktenīgais 1945. gada pavasaris, latviešu karavīram nebija lemts ar uzvaru atgriezties brīvā dzimtenē. 1945. g. 8. maijā Vācijas armijas kapitulēja sabiedrotiem.

Latviešu karavīri, kas bija izkaisīti vairākās frontēs, uzsāka gūstniecības gaitas.

Vissmagāko likteni piedzīvoja tie leģionāri, kas nokļuva lielinieku gūstā. Aptuveni rēķinot, Kurzemē vien lielinieku gūstā nonāca apmēram 14 000 latviešu karavīru. Sarkanarmijas gūstā latviešu karavīri nokļuva arī cīņu laikā austrumu frontē Pad. Savienības territorijā un Vācijā. Var pieņemt, ka Krievijā lielinieku gūstā nokļuvuši apm. 2000 leģionāru un policijas btl. vīru, bet Vācijā un citās zemēs apm. 3000 (Dancigas ielenkumā palikušos, gaisa spēku palīgus Kēnigsbergā un Breslavā uc., 15. divīzijai piederīgos leģionārus Austrumvācijas slimnīcās, kā arī Zviedrijas un Francijas izdotos karavīrus ieskaitot). Tā varam lēst, ka lielinieku gūstā kopsummā nokļuvuši 19 000—20 000 vīru. Tie visi, pa lielākai daļai, vēlāk nosūtīti uz Pad. Savienības arktiskajiem apgabaliem spaidu darbos un viņu ciešanas, cik zināms, bieži vien bijušas vēl lielākas nekā 1941. gadā deportētiem latviešiem.

LATVIEŠU KARAVĪRU GAITAS SIBIRIJAS GULAGA NOMETNĒS

Pēc Kurzemes kapitulācijas 1945. gada 8. maijā 2500 liela leģionāru grupa tika deportēta uz Kolimas zelta raktuvēm netālu no Ochotskas jūras.

Pēc 2 gadu smaga darba, necilvēcīgos apstākļos, viņi varēja atgriezties mājās, gan vairs tikai 500 dzīvi palikušie, ar pilnīgi sagrautu veselību. Galvenās paliekošās, sagrautās veselības pēdas bija: no pārslimotā cinga — zaudētie zobi, milzīgas, bumbuļveidīgas, sāpīgas kāju vēnas uc.

Par latviešu karavīru gaitām Kolimas Gulaga nometnēs raksta Eugenia Ginzburga savā atmiņu 2. sējumā „Within the WhirlWind":

1945. gada augustā E. Gincburga ir med. māsa kādā slimnīcā Belichey's ciemā. Tanī atradusies arī TBC nodaļa. Te bijis kaut kas neparasts: visi slimojuši ar atklāto tuberkulozi un visi bijuši jauni cilvēki — divdesmit un padsmit gadus veci, galvenā kārtā latviešu (arī igauņu) karavīri. Viņi miruši katru dienu un nakti. Visi viņi nākuši no Burkholas zelta raktuvēm, kur saslimuši ar TBC. Kāds no viņiem teicis, ka tā bijusi elle zemes virsū! Viņas laikā līdz 1946. gada aprīlim, kad viņa kā sodītā pārcelta atkal uz citu nometni, viņa 9 mēnešos saskaitījusi apm 1000 latviešu karavīrus, kas miruši un tie visi nākuši no Burkholas zelta raktuvēm!

Kolimā pavisam konstatētas 125 ieslodzīto nometnes, no tām vismaz 70 zelta raktuvēs.

5000 LATVIEŠU KARAVĪRU KATINA PADOMJU KRIEVIJĀ

Otrā pasaules kara sākumā Padomju Krievija steidzināja dzelzceļa būvi starp Kotlas (Archangeļskas apgab.) un Vorkutu, kas atrodas Komi repub-

likā aiz polārā loka. Būve sākta jau 1935. g., protams, ar ieslodzīto vergu darbu. Kaŗa laikā līnijas būve steidzināta, lai Vorkutas ogles varētu transportēt uz Krievijas iekšieni. Dzelzceļš šķērsojis vairākas upes, purvus un mežu apgabalus. Tuvumā nav bijis nevienas pilsētas, ciema vai stacijas.

Ceļa uzbērumi veikti ar ieslodzīto darba spēku, primitīviem rīkiem un nestuvēm. Mirstība bijusi tik liela, ka pēc ieslodzīto aprēķina, zem katra sliežu gulšņa atrodoties vismaz viens līķis. Dzelzceļa būve veikta līdz kādai upei un tilta pār to nav bijis. Tas būvēts vasarā, lai ziemā, kad upe aizsalst, tiltu pārbīdītu pa ledu.

1941./42. g. ziemā, kādā vakarā pienācis vilciens ar apmēram 5000 latviešu kaŗavīriem, starp tiem arī divas sievietes. Kaŗavīri no vilciena izdzīti plānās vasaras uniformās, bet vilciens aizgājis atpakaļ. Viņiem bijis paredzēta tilta pārbīdīšana pār upi un visi sadzīti mežā pārnakšņošanai, atļauts kurināt arī uguni. Bet tas nav līdzējis, jo naktī bijis tāds sals, ka otrā rītā no meža iznākuši tikai daži dzīvi.

Drausmīgā notikuma aculiecinieks nav latvietis un ir jau miris, bet savu liecību par to viņš atstājis savam brālim. Viņš nav zinājis upes nosaukumu, pār kuŗu tilts jāpārbīda. Spriežot pēc aprakstītās dabas, notikuma vieta varētu būt starp Mikun un Ukhtas pilsētām.

Vorkutas dzelzceļa būvi veikuši dažādu tautu ieslodzītie.

Vācu kaŗavīri un civīlisti, kas 1945. gada rudenī atgriezās no Pad. Savienības stāsta, ka 1949./50. gadā Rīgas centrālcieātumā redzēti simtiem latviešu pārtizānu un to vadoņu. Vladimiras cietumā Maskavā un Ļeņingradas cietumos latviešu partizāni ievietoti nepārtraukti. 1954. gada maijā Kolimā ieradies tieši no Latvijas lielākais transports ar latviešiem, lietuviešiem un igauņiem, kas tanī pašā gadā par sacelšanos pret padomju varu bijuši notiesāti. Viņi sevi saukuši par nacionālistiem. Viņi vēl dūšu nebija zaudējuši, kā liecināja vācu pārnācējs.

Starp deportētiem bijuši no Zviedrijas izdotie latviešu leģionāri, bij. pērkoņkrustieši, aizsargi, sevišķi daudz inteliģences, reizi jau no gūsta 1946.gadā atbrīvotie leģionāri. Daudz bijuši 1945. gada repatrianti.

ROBERTA R. GAITAS

1947. gada novembrī krievu-britu zonu pārnākušais gaisa izpalīgs Roberts R., dz. 1929. gadā, stāsta:

Tiku mobilizēts gaisa izpalīgos 1944. gadā un iesaistīts Liepājā stacionētā vācu pretgaisa aizsardzības vienībā „Königsberg". 1945. gada 8. maijā Kurzemei kapitulējot mēģināju vēl ar dažiem latviešiem izkļūt no Liepājas, lai pie lauksaimniekiem pārģērbtos civīlās drēbēs un varētu uzdoties par civīlistu. Šo nodomu izjaukuši vācu žandarmi, kas dienestu centušies pildīt

pēc pavēlēm līdz pēdējam brīdim un nav ļāvuši pilsētu atstāt. Ienākot pilsētā sarkanarmijai viņi savākti vienkopus un trešā dienā sadzīti lopu vagonos un bez pārtikas un dzeramā braukuši 2 dienas. Gala mērķis bijis Pleskava. Tur viņi novietoti 3 km no pilsētas kādreizējās vācu armijas barakās — gūstekņu nometnē nr. 7343. Katra baraka bijusi nožogota divkārtēju žogu un visa nometne vēlreiz. Jāiet bijis novākt Pleskavas drupas. Dienā jāstrādā 16 stundas. Bijis aizliegts savā starpā sarunāties arī ārpus darba. Visa manta tikusi atņemta. Ejot darbā izsniegtas koka tupeles, pārnākot barakās, tās bijis jānodod. Strādājot nedrīkstējis pacelt galvu, tad tūlīt sekojis šautenes sitiens. No rīta izsniegts 1/2 l ūdens un 75 g maizes. Darba vietā izsniegts 1 l „viras" un 100 g maizes, vakarā vira bez maizes. Pusdienas laiks — 5 minūtes. Svētdienu un svētku nav bijis. Katrā 10. dienā pus diena paredzēta barakas aptīrīšanai un politiskai audzināšanai. Un labās rokas delnas virspusē ietetovēts barakas numurs. Gulēšana uz grīdas, salmos. Atejas bijušas arā, bet tās lielākām vajadzībgām bijis jālieto tikai ik pa 2 ned. Mazgāšanās iespēju nav bijis. Visi gūstekņi apsēsti utīm, kašķi un augoņiem. Mirstība bijusi milzīga. Ziemā smaga apsaldēšanās. Nav izsniegti ne cimdi, ne zeķes, ne segas. Apkkurināšanai malka dota tikai pāris stundām. Sākumā nometnē bijis ap 70 000 gūstekņu. R. barakā bijuši vēl 3 latvieši un daži igauņi. 1947. gada 17. jūnijā bijis paredzēts nometni pārvietot uz Iekškrieviju — kalnraktuvēm. 14. jūnijā nometnei uzbrukuši igauņu partizāni, pārvarējuši sargus, pārgriezuši žogus, uzaicinājuši visus, kas vēlas, atstāt nometni. Cik to izmantojuši, R. nevarēja pateikt, bet latvieši un igauņi pievienojušies partizāniem un pēc gaņāka pārgājiena nonākuši partizānu mītnēs mežā. Partizāni bijuši labi apbruņoti, apgādāti un lieliski organizēti. Ir bijis savs ārsts un sanitāri. Tā arī R. un viņa biedri izārstēti, atbrīvojušies no utīm un kašķa. Saņēmuši civīluzvalkus, veļu un nepilna mēneša laikā atspirguši. Katru svētdienu mežā noturēts dievkalpojums, ko vadījis igauņu mācītājs. Ārsts izgriezis tetovējumus. Bijis iespaids, ka pat dažas apdzīvotās vietas mežainajos apgabalos bijušas partizānu varas iespaidā. Viņa laikā partizānu grupa veikusi vienu lielāku akciju uz kādām sarkanarmijas noliktavām un atgriezusies ar bagātīgu municijas un pārtikas krājumu, arī ar Latvijā ražotiem papirosiem „Extra Mokka".

Kad R. atspirdzis, viņš izteicis vēlēšanos nokļūt Rīgā, cerēdams sastapt savus vecākus. Viņam piebiedrojies vēl viens latvietis A. Partizāni ar saviem sakariem nogādājuši viņus līdz Igaunijas Valkai, kur slepus iekļuvuši kādā ešalonā un aizvesti līdz Rīgas Zemitānu stacijai. Ar kādas vecas radinieces starpniecību uzzinājis, ka vecāki aizbraukuši uz Vāciju. Nolēmuši arī paši doties uz Vāciju. Ar kādu ešalonu slepus nonākuši Liepājā, tad Dancigā. No Dancigas sācies smagākais pārgājiens uz Rietumiem. Poļu un vācu zemnieki gan bijuši pretīmnākoši, jo bijuši ļoti pretkomūnistiski no-

skaņoti, tomēr orientēšanās bijusi grūta. Berlīnes tuvumā iekrituši NKVD nagos un abi apcietināti. Viņi gan uzdevušies par vāciešiem, kas ieklīduši no Vācijas amerikāņu zonas, bet A. nav mācējis labi runāt vāciski un no tā laika savu biedru vairs nav redzējis. Pats R. noturēts apcietinājumā 10 dienas, bieži pratināts ar „elektrisko dušu" un „nūju", bet beidzot atbrīvots. Braunšveigas tuvumā viņu kāds vācu zēns pa meža takām beidzot pārvedis uz angļu zonu.

1949. gada 30. novembrī no krievu gūsta atgriezies vācu karavīrs Artūrs Krēmers, kas bijis gūstā Iecavā. Viņš stāsta, ka vēl 1949. gadā Iecavas mežos bijis daudz partizānu. Pirms Oktobŗa svētkiem tur čeka organizējusi lielas mežu tīrīšanas un vairāki partizāni tika sagūstīti. Sākumā partizāniem pievienojušies izbēgušie gūstekņi, bet vēlāk to vairs nedarījuši, jo par katra gūstekņa uzrādīšanu vai noķeršanu valsts izmaksājusi 1000 rubļu.

LATVIEŠU LEĢIONĀRS PAR GŪSTU PADOMIJĀ STĀSTA:

1944. gada 11. jūlija kaujās pie Opočkas, 12 no mūsu rotas, neizdevās no ielenkuma izlauzties un mēs kritām krievu gūstā. Pirms tam vēl paspējām visas nozīmes, apbalvojumus un apliecības iznīcināt. Krievu apsardzes pavadīti soļojām 120 km. Mūsu vidū bija arī ievainotie, kuŗus mēs nesām vai vienkārši vilkām līdz. Pēc mūsu novietošanas kaŗa ūgstekņu nometnē Novo-Sokoļņikos mums nogrieza matus un lika sagatavoties tālākam ceļam. 19. jūlijā gājām uz 8 km tālo staciju. Te gaidījām līdz pusnaktij, kad pēkšņi pie debesīm parādījās 3 „sveces", kas gaiši apgaismoja visu stacijas apkārtni. Krievu flaki sāka šaut un zeme drebēja no vācu nomestām bumbām. Bombardēšana turpinājās līdz rīta gaismai. Pa šo bumbošanas laiku gūstekņi bija izklīduši pa apkārtni, daži pat 20 km tālu. Tomēr visus sameklēja un atveda uz staciju atpakaļ. Starp gūstekņiem apm. 300 bijām latvieši. 3 no mums bombardēšanā nonāvēja un 7 ievainoja. Tā ka arī dzelzceļš bija cietis, tad mums bija jāiet 25 km kājām uz Velikije Luki. Mēs bijām noguruši, izsalkuši un izslāpuši un knapi varējām pavilkties uz priekšu. Ceļā pamanījām grāvi ar zaļganu ūdeni. Visi metāmies to dzert. Vakarā sasniedzām Velikije Luki, kur mūs iedzīvotāji sagaidīja ar lamu vārdiem un akmeņiem. Kāda sieviete uz ietnes stāvot kliedza: „Dodat šurp man vienu no šiem fašistiem, es viņiem rīkli pārkodīšu." Velikije Luki mūs sagaidīja vēl kāda latviešu sarkano rota, kuŗas komandieris un kāds instruktors kliedza, ka mūs visus apšaušot.

Beidzot mūs sadzina lopu vagonos pa 80 vīru katrā un sākās mūsu ceļš uz Sibiriju. Brauciens turpinājās 16 dienas un visā laikā saņēmām 3 reizes kal-

tētu maizi. Cietām arī milzīgas slāpes. Ceļā daudzi saslima un mira. Pārējie pēc ierašanās Novo-Sibirskā nevarējām kājās lāgā nostāvēt. Mūs novietoja kaŗa gūstekņu nometnē un darbā dzina kādās ogļu raktuvēs. Tur strādājām līdz 1946. gada jūnijam. Tad mūs latviešus novietoja speciālās barakās. Klīda baumas, ka latviešus sūtīšot uz Latviju. Tas arī vēl jūnijā piepildījās. Mūs pārveda uz Rīgu, kur novietoja bij. Provodņika fabrikā, Ganību dambī, no kurienes katru dienu apsardzībā vajadzēja iet dažādos darbos. Tā mēs strādājām līdz 1946. gada 17. augustam, kad mūs pēkšņi no gūsta atlaida. Man ierādīja darbu Miķelsona krēslu fabrikā, Ganību dambī 15, bet es dzīvoju Brīvības ielā. Drīzi vien iepazinos ar kādu latviešu partizānu, no kuŗa ieguvu vienu vācu armijas pistoli. Šī pistole bija ļoti noderīga, jo vakaros krievi pilnīgi atklāti slepkavoja un aplaupīja cilvēkus. Kad dzīve Rīgā man likās pārāk bīstama, es nolēmu doties uz Igauniju. 1946. gada decembŗa beigās es aizbraucu uz Tallinu. Tur tomēr ātri nokļuvu krievu nagos un šoreiz es uzdevos par izbēgušu vācu kaŗa gūstekni. Mani ievietoja kaŗa gūstekņu nometnē pie fosfora fabrikas, Tallinas tuvumā. Te man noņēma drēbes un kurpes un vietā iedeva krievu lupatas un koka tupeles. Bez tam mani iesēdināja uz 18 dienām bunkurā. Bunkurā saņēmu 300 g maizes dienā un siltu ēdienu katru trešo dienu. Bieži mani pratināja, draudēja, tomēr patiesību pratinātājiem neizdevās no manis iegūt. Mani notiesāja uz 3 mēnešiem soda nometnē, kas atradās Narvā. Pēc soda izciešanas es strādāju līdz 1948. gada 16. februārim nometnē, kad mani kopā ar 6 citiem kaŗa gūstekņiem pārvietoja uz Ļeņingradu. Katru no mums novietoja speciālā kamerā. Te sākās atkal pratināšanas.

Čekas inkvizātoru rokās. Zem lielas elektriskas lampas sēdēja žīdu tautības majors, kas atkārtoja tos pašus jautājumus, kuŗus jau biju atbildējis iepriekšējiem pratinātājiem. Spožā gaisma uztrauca manus nervus, tomēr pūlējos atkārtot agrāk teikto. Pēc ilgas pratināšanas postenim pavēlēja mani vest uz izeju pavadot lamu vārdiem „nolādētais suns neatzīstas". Majors atvēra durvis, postenis iespieda manu kreiso roku durvju šķirbā un pats majors aizcirta durvis un manus pirkstus saspieda. Es sāku kliegt un no sāpēm zaudēju samaņu. Kad pomodos, tad redzēju, ka 2 pirkstu locītavas bija saspiestas plakanas un pirkstiem nebija vairs nagu. No sāpēm un pārdzīvojuma tikai ar mokām sasniedzu savu kameru. Vienu nedēļu man lika mieru, tad atkal kādu nakti mani izsauca uz pratināšanu. Kad es tomēr atkārtoju iepriekš teikto, mani noveda pagrabā un novietoja tik mazā telpā, ka knapi varēju apsēsties. Durvis tika cieši aizvērtas un es jutu, ka telpā plūda suta, kas aizrāva man elpu. Man palika slikti un es zaudēju samaņu. Es atmodos gaitenī uz grīdas blakus ūdens spainim, ar kuŗa palīdzību bija mani atgriezuši pie samaņas. Es nebiju spējīgs nostāvēt uz kājām un divi sargi mani ievilka pratināšanas istabā. Tur sākās viss no jauna.

Manā priekšā atvēra Ļeņingradas karti un man pavēlēja parādīt vietu, kur atradusies mūsu vienība. Es rādīju majoram Volchovas fronti, bet viņš rādīja ar vācu durkli uz Čečinu, apgalvodams, ka es esot tur bijis. Kad es to noliedzu un atkārtoju Volchovu, kaut kas nosvilpa gaisā un es jutu briesmīgas sāpes manā kreisā rokā — majors bija durkli iegrūdis manā kreisās rokas rādītāja pirkstā. No jauna zaudēju samaņu. Es atmodos savā kamerā, asiņains, bet roka bija pārsieta.

Nākošajā dienā mani atkal izsauca uz pratināšanu. Majors bija sevišķi dusmīgs un man uzkliedza, lai es sakot patiesību! Kad es neatbildēju, viņš izrāva savu pistoli — naganu un sita man ar to sejā. Zvaigznītes noskrēja man gar acīm un es nokritu uz grīdas. Mute man bija pilna asiņu, lūpas pārsistas un četri augšējie zobi izsisti. Majors par visu tikai smējās un uzaicināja mani atzīties. Es atbildēju, ka man vairāk nav ko teikt, ja viņš mani arī nogalinātu. Majors mani vēl izlamāja un pavēlēja iet. Es gan no istabas izgāju, bet gaitenī atkal zudēju samaņu. To atguvu savā kamerā. Veselu nedēļu man ļāva atpūsties. Tad kādu nakti postenis mani noveda pagrabā un iegrūda šaurā bunkurā. Manu galvu un rokas ar siksnām piestiprināja un es jutu, ka uz galvas pilēja auksts ūdens. Tas bija tik neizturami, ka mēģināju atbrīvoties un siksnas griezās manā miesā. Es pazaudēju atkal samaņu. Pēc atmošanās bunkurā jutos tā, it kā būtu izdzīts cauri dzirnavām. Bet postenis atkal bija klāt un veda mani uz pratināšanu. Majors jautāja — kā es jūtos un atkārtoja vecos jautājumus. Kad es pie teiktā paliku, viņš atļāva man iet, bet piebilda, lai es visu labi pārdomājot. Desmit dienas man lika mieru, kad mani izsauca pie majora. Viņš jautāja — vai man būtu kas stāstams un kad atbildēju, ka nē, man ļāva iet. Pēc tam mani vairs nepratināja. Pavadīju Ļeņingradas cietumā 4 mēnešus, saņemot dienā 300 g maizi un plānu zupiņu.

Lai nonāktu pie kāda rezultāta, uzsāku bada streiku. Dzēru tikai melno kafiju, bet neko neēdu. Drīz manīju, ka no dienas dienā kļuvu vārgāks. Pēc 10 dienu bada streika pie manis kamerā ieradās majors un jautāja — kāpēc es neēdot? Es atbildēju, ka man nav ēstgribas un ka vēlos mirt. Neteicis ne vārda, majors aizgāja. Bet jau nākošajā dienā sargs man paziņoja, ka mani no cietuma atlaidīšot un ievietošot Ļeņingradas gūstekņu nometnē.

Gūstekņu nometne nr. 7720. Tā arī notika. Mani pārvietoja uz gūstekņu nometni nr. 7720, kas atradās Katrīnas Lielās zirgu stallī. Ambulancē es pavadīju 21 dienu un pēc tam man pavēlēja iet darbā. Sākumā man gāja ļoti grūti, jo biju ļoti novārdzis. Gūstekņi sabotēja darbu, kur tik varēja. 1949. gada aprīlī gūstekņu sapulcē komandants paziņoja, ka jūnijā mūs atlaidīšot uz Vāciju. Katru vakaru mums bija jāapmeklē politiskās audzināšanas stundas, kur mums stāstīja par komūnismu. Tā pienāca 19. jūnijs,

kad mūs veda uz Vitebskas staciju ārpus Ļeņingradas. Tur uz mums jau gaidīja lopu vagoni. Pēc 8 dienu brauciena sasniedzām Frankfurti pie Oderas, kur mēs saņēmām gūsta atlaišanas papīrus. Tad mēs devāmies tālāk uz Leipcigu, Eizenachu un beidzot Hersfeldu, kas bija jau amerikāņu zonā.

Beidzot biju brīvībā, bet Ļeņingradā pārdzīvotā rezultātā biju ieguvis smagu slimību, kas mani visu mūžu padarīja par invalidu.

CĒZARA DANKERA ATMIŅAS

15. divīzijas fizilieņu bataljona 2. rotas kaŗavīra Cēzara Dankera piedzīvojumi Prāgā kapitulācijas laikā un pēc tās krievu okupētos apgabalos:

Pēc ievainošanas ceļā no Hammeršteinas uz Neištetīnu un ārstēšanos slimnīcā, pa dažādiem ceļiem nokļuvu Prāgā, kur vēlējos saņemt ceļa papīrus un uniformu. 1945. gada 4. maija vakarā kopā ar kādu igauņu kaŗavīru, kas runāja latviski, ieradāmies Prāgā. Šeit jau žandarmi vāca kopā kaŗavīrus, lai nogādātu kazarmās. Mēs ar igauni tomēr negribējām iet uz kazarmām un pārgulējām uz savu roku privāti.

5. maija rītā nolēmām doties uz „Frontleitstelli" pieteikties. Mana kreisā kāja vēl bija stīva un tāpēc iešana sagādāja zināmas grūtības. Pa ceļam gribējām apgriezt matus un iegājām kādā frizētavā. Apmeklētāji bija tikai čechi. Čechi bija arī frizieri, kas apkalpoja tikai savus tautiešus un mūs nemaz neievēroja, kaut mūsu rinda jau bija sen klāt. Sākām abi runāt skaļāki, latviski, es pagriezu savu piedurkni ar latviešu vairodziņu, lai to frizieri redz un pēkšņi frizieri to ievērojuši mūs aicināja nosēsties krēslos. Ejot projām, es pateicu „dvosvidanije" (uz redzēšanos), ko visa frizētava draudzīgi atņēma.

Ārā izgājuši redzējām, ka visi vācu uzraksti nosmērēti ar darvu. Vācu kaŗavīri gāja tikai pulciņos gar pašām sienmalēm. Tramvaji bija izgreznoti čechu nacionāliem karogiem un uz to sienām uzzīmēti sirpis un āmurs. Šur tur durvju ieejās, vārtos redzēja vīriešus čechu nacionālās armijas uniformās.

Iegājām kādā vācu armijas ēdnīcā, kur satikām grupu (12—15) latviešu zēnus — zenītartilerijas izpalīgus. Pēkšņi skaļrunī paziņoja, ka neviens nedrīkst ēdnīcu atstāt, jo čechi radiofonā uzaicinājuši sacelties pret vāciešiem un ir jau sākusies apšaudīšanās. Lielāki vācu spēki esot ceļā uz Prāgu un sacelšanos apspiedīšot.

Kamēr mierīgi sēdējām, pēkšņi caur logu rūtīm izgāja vairākas lodes. Vienu vācieti ievainoja. Mūs apšaudīja no pretējās baznīcas torņa. Pārvācāmies uz drošāku telpu. Vācu virsnieki sadalīja uzdevumus. Es uzmetos mūsu zēniem par tulku un teicu, lai nerunā vāciski. Tā viņus atstāja mierā. Kādu laiku viss bija mierīgi. Tad pēkšņi telpās iebruka čechi un iz-

cēlās apšaudīšanās. Es nometos zemē, bet tad telpā sprāga rokas granāta un mani apdullināja. Kad atmodos viss bija klusu. Viens vācietis mani aptaustīja un redzot, ka esmu ievainots, atsauca sanitāru. Man tecēja pa degunu asinis, bet citu ievainojumu nebija. Mani sanitārs aprūpēja un noguldīja drošā vietā. Turpat uzturējās arī mans draugs — igaunis un citi latviešu zēni. Nakts pagāja mierīgi, tāpat nākošās dienas priekšpusdiena. Pēcpusdienā mani ar autobusu veda uz staciju, uz sanitāro vilcienu.

Sanitārs gaja autobusam pa priekšu un vēdināja Sarkanā krusta karogu. Soļu ātrumā virzījāmies uz priekšu. Ceļā redzēju līdz zobiem apbruņotus čechu civīlistus. Uz ielām gulēja nošauti cilvēki, gan vācu uniformās, gan civīlisti, apgāzti tramvaju vagoni, izdegušas auto mašīnas, barikādes. Bez starpgadījumiem nonācām pie Prāgas galvenās stacijas. Stacija bija pilna vācu karavīriem un civīlistiem. Uz sliedēm stāvēja sanitārie vilcieni, bet mūs tur iekšā nevienu nelaida. Gaidījām uzgaidāmās telpās. Klīda dažādas baumas: vieni teica, ka kāda vācu divīzija ir jau Prāgas priekšpilsētā, citi, ka amerikāņi ir jau Pilzenē un ceļā uz Prāgu.

Vienā pēcpusdienā stacijai uzlidoja lidmašīna un spēcīgs sprādziens satricināja milzīgo stacijas ēku. Izrādījās, ka stacijas tornī bija uzvilkts čechu karogs un kāds vācu stukas nometis bumbu, domādams, ka tā čechu rokās. Tagad bija stāvoklis noskaidrots. Tā starp cerībām un šaubām pagāja stundas. Stacija bija pārpildīta līdz pēdējai iespējai.

Tā pienāca 8. maija vēla pēcpusdiena. Krēslā izgāju ārpus stacijas. Te atklājās sabrukuma stāvoklis: vācu virsnieki staigāja bez uzplečiem, vidusjostām, apkārt mētājās ieroči un ordeņi, tika iznīcināti dokumenti. Mūsu vienīgā cerība bija, ka Prāgā vispirms ienāks amerikāņi.

Tad visus iet spējīgos sapulcināja un paziņoja, ka ar čechiem esot norunāts, ka viņi atļaus vāciešiem atstāt Prāgu. Kājām es tālu paiet nevarēju, tāpēc nolēmām abi ar igauni gaidīt sanitāro vilcienu. Stacija tukšojās. Mēs sēdējām un gaidījām. Uz rīta pusi parādījās telpā apbruņoti civīlisti. Pie mums pienāca kāds čechu armijas virsnieks un noprasīja — vai esam vācieši? Kad atbildējām, ka nē, mūs lika pilnīgi mierā arī čechu civīlisti. Ar vāciešiem viņi apgājās rupji. No rīta mums pavēlēja kāpt vilcienā. Mūsu kupejā bijam mēs abi un četri vācieši. Ienāca Sarkanā krusta māsa un paziņoja, ka Vācija kapitulējusi. Uz Prāgu esot ceļā kā amerikāņi, tā krievi. Kuŗi ienāks pirmie? Tad dzirdam kāpurķēdes un stacijā atskan: Pozor, pozor (čechiski uzmanību), sarkanā armija nāk, tās ir beigas okupantiem!

Izrauju nazi un gribu pārgriezt roku artērijas, bet pārējie man nazi noņem. Mēs abi ar igauni plēšam nost savus vairodziņus no piedurknēm, iznīcinu „Soldbuchu", Latvijas pasi un savas ģimenes uzņēmumus iebāžu kupejas loga šachtā. Man ir „Wehrmacht'a" (armijas) uniforma, igaunim leģiona, no kuŗas viņš visas atšķirības iznīcina. Ārā uz perona liels troksnis:

čechi sit un spārda kājām vāciešus, citam seja ir tikai asiņains klucis. Sitēji visi ir civīlisti. Svārkos viņiem ir sarkanas rozetes. Vagona durvis pavēl turēt ciet. Nāk māsas un pieraksta mūsu vārdus. Es uzdodos pār vācieti no Rāvensburgas apkārtnes. Mans krusttēvs tur dzīvo uz laukiem un es viņa adresi un saimnieka āvrdu esmu iemācījies no galvas. Mūsu kupejā iekāpj viens krievu virsnieks ar piedzērušu čechu tulku. Prasa visiem pēc ievainojumiem. Pēc tam ienāk čechi un liek novilkt kreklus — meklē asinsgrupu tetovējumus. Mums ar igauni to laimīgā kārtā nav. Pēc laiciņa redzam, ka pa peronu ved grupiņu vāciešu, to starpā vienu igauni ar vairodziņu. Pēkšņi no viena preču vagona, kas stāv mūsu vagonam otrā pusē, čechi izrauj vienu vācieti, norauj tam visus pārsējus. Viņam uz krūtīm uztetovēts vācu ērglis ar kāšu krustu, viena kāja amputēta, kas asiņo. Viņu atslien pret laternas stabu un sāk šaut virsū, mērķējot pa ķermeņa apakšdaļu. Čechi auro, vācietis sāpēs kliedz un tad sabrūk. Čechu bars iet tālāk. Man iekšas griežas riņķī. Mūsu Sarkanā krusta aizsardzība pret šiem asinskāriem, piedzērušiem čechiem nekā nelīdz. Žēlsirdīgā māsa brīdina nereaģēt uz čechu provokācijām — atvērt logus, jeb izkāpt no vagona. Tad parādās pie mūsu kupejas viens čechs un pavēl man izkāpt. Saraujos čokurā zem loga. Atskan šāviens un loga augšējā mala sašķīst. Kad pēc brīža paskatos pa logu, čechs ir pazudis. Pievakarē uz mūsu perona, čechu apsardzībā, parādās vācu civīlisti, viņiem ar mazām slotiņām un pat ar rokām jānoslauka perons un jāaiznes nežēlīgi nošautais vācietis. Šaudīšanās turpinās.

Nākošās dienas paiet gan neziņā, bet diezgan mierīgas. Uz perona gan redzam smagi sadauzītos vācu civīlistus ar pietūkušām un asiņainām sejām. Māsa saka, ka mēs drīz sākšot braukt uz Lincu, kur mūs izdošot amerikāņiem. Par mums slimiem un ievainotiem krieviem neesot nekādas intereses.

Beidzot 11. maija vakarā, pēc tumsas iestāšanās, mūsu sastāvam piebrauc lokomotīve. Īsi pirms pusnakts sākam braukt. Braucam ļoti lēni, bieži apstājamies. Katrā stacijā mūs ielenc smagi bruņoti čechu civīlisti. Kad stāvam Budveisas stacijā, kāds vācietis, kas ceļus te pazīst, paskaidro, ka tagad izšķiršoties mūsu liktenis — vai uz Lincu pie amerikāņiem, jeb uz Vīni pie krieviem. Kad sākam braukt, viņš saka, ka mūs ved pa kreisi uz Vīni!

13. maijā pārbraucam Čechoslovakijas-Austrijas robežu. Mūsu vilcienu tagad apargā sarkanarmieši. Drīkstam tagad atvērt durvis un izkāpt uz perona. Man izdodas dabūt kādu karti, kur virsū ir diezgan plašs apgabals. Vienā vietā apstājamies, kur uz blakus sliedēm preču vilciens ar vienu vagonu, kas pilns ar maizi. Sardze atļauj to ņemt. Tas ir pirmais ēdamais pēc daudzām dienām. Noķeru vienu austriešu dzelzceļnieku un prasu — kur ir amerikāņi. Viņš man atbild — Zwettlā. Apskatos kartē, — tas nemaz nav

tik tālu! Vilciens brīžam iet ļoti lēni un vācieši lec no tā ārā. Es ar savu stīvo kāju neuzdrošinos to darīt.

No loga šachtas, kur Prāgā biju iebāzis savu Latvijas pasi un ģimenes uzņēmumus, velku tos ārā un ietinu tos zem sava kājas pārsseja. Pārrunāju bēgšanu ar savu draugu igauni. Viņš ir diezgan skeptisks. Varbūt Vīnē būšot lielākas iespējas izbēgt?

Kad vilciens apstājas kādā stacijā, izkāpju ārā izstaipīt kājas. Eju lēnām pa peronu uz vilciena astes galu. Iemaisos starp grupiņās stāvošiem vāciešiem. Tad vienā izdevīgā brīdī, kad tuvumā nav neviena sarga, starp diviem vagoniem nokāpju no perona un palienu zem vilciena. Lienu pa vilciena apakšu uz vilciena galu. Vēroju sargu kājas un brīžiem noguļos, kad tās tuvojas. Tā esmu nokļuvis līdz priekšpēdējam vagonam. Uz blakus sliedēm stāv preču vilciens. Saņemu visus spēkus un pārlienu starpai uz otra vilciena apakšu. Te sargu vairs nav. Šis vilciens sāk kustēties pretējā virzienā. Turpinu līst, lai attālinātos no sanitārā vilciena, bet jāuzmanas, lai kāda karājoša ķēde mani neskartu. Drīz esmu bez vilciena aizsegas, kas jau staciju atstājis. Bet esmu jau ārā no stacijas un tumsā vairs tālu nevar redzēt. Pieceļos un lēnām kliboju tālāk ārā no stacijas.

Pienāku pie vienas mājas dārziņa. Viens vīrietis dzelceļnieka uniformā man prasa — no kurienes es nākot. Atbildu, ka esmu izbēdzis no sanitārā vilciena. Viņš jautā arī, vai es nāku no Prāgas. Kad atbildu ar jā, viņš mani aicina iekšā. Negribu tur iet, jo esmu netīrs, bez tam ir arī bailes, ka nenokļūstu slazdā. Tad viņš mani paņem pie rokas un ieved iekšā. Viņš liek sievai uzvarīt buljonu ar vistas gaļu. Tad ieved mazgājamā telpā, iedod ziepes un dvieli. Apkopjos un jūtos daudz labāk. Virtuvē jau klāts galds ar buljonu un biskvītiem. Tad viņš atnes karti un paskaidro, ka Zvettlā/Niederdonau, uz ko es biju cerējis, esot lielāks krievu stābs un Zvettla, par ko es esot domājis, esot vairāk uz rietumiem un saucas Zvettla (Zwettl'a)/Oberdonau. Es patreiz esot Gēfritcas (Göpfritz) stacijā 90 km no Vīnes. Izrēķinām, ka līdz amerikāņiem ir apm. 100 km. Viņš man iesaka neiet pa lieliem ceļiem, jo pa tiem braukājot krievi. Esmu labi paēdis, saimnieks vēl iedod kafiju ar konjaku un tad ieved mazā istabiņā, kur klāta balta gulta.

Otrā rītā pēc pamatīgām brokastīm, ceļa parādīšanas un labiem padomiem, pošos prom. Dabūnu vēl ceļa maizi.

Pirmajā dienā eju lēnām, bieži atpūšoties. Sasniedzu kādu ciemu un redzot, ka krievi nav tuvumā, eju meklēt pārgulēšanas iespējas. Man atkal laimējas, jo mājā ir kāda vecāka sieviete un neļauj man gulēt šķūnī kā vēlos, bet istabā. Vīrs ir ciema skroderis. Piedāvā vakariņas un vienu dienu atpūtas, kamēr sameklēšot kādu civīlu svārku. Nākošo dienu pūšos pa dārzu. Sieviņa man izmazgājusi veļu, civīlais svārks sagādāts. Bikses gan paliek armijas.

Turpmākā ceļā satieku kādu vācieti, kas uzsāk sarunas ar mani. Bijis Volksturm'ā, esot no Minchenes. Sarunājam turēties kopā. Viņš ir civilā. Iepazinies ar apvidu un domā, ka būtu kāds ceļa posms jābrauc ar vilcienu, līdz Ottenschlag. Tuvumā esot viena pieturas vieta. Ejam uz to, kur stāv jau cilvēki. Nāk arī vilciens. Kāpjam iekšā. Biļetes nav vajadzīgas. Vilciens iešot cauri Zwettlai/Unterdonau un visi cer, ka kontroles nebūs. Drīz vien vilciens ir Zwettl'ā. Uz perona daudz sarkanarmiešu. Nervi saspīlēti līdz pēdējam. Beidzot vilciens sāk kustēties. Visā vagonā atvieglojuma sajūta. Nonākam Ottenschlag'as stacijā. Gandrīz visi kāpj te ārā un maršē rietumu virzienā. Satiekam kādus, kas mūs brīdina no t. s. „karcetleriem" (bij. Mathausenas koncentrācijas nometnes iemītniekiem, kas ir poļi un krievi), kas esot apbruņoti un aplaupot ceļiniekus. Mathausena atrodas pie Donavas, apm. 30 km austrumos no Lincas. Ejam pa meža ceļu, vēlāk pa takām, orientējoties pēc saules. Mūsu galvenais ceļa mērķis ir Linca. Ēdienu saubagojam pa mājām. Pārguļam pie zemniekiem šķūņos. Laiks saulains. Kāds piedzēries „karcetlers" man piesienas par manām armijas biksēm, sāk kliegt, izrauj pistoli, šauj, bet lode aiziet man garām, jo par daudz piedzēries. Novēroju, ka turīgās mājās nevar prasīt ēdamo, bet to jādara pie trūcīgiem ļaudīm. Pie tiem, ja iegriežamies ēdiena reizēs, tad tiekam pat aicināti pie galda.

Vienreiz pārgulēju istabā, kur vienā gultā gulēja saimnieks ar saimnieci, otrā kalps, es uz grīdas, trešā stūrī — ēdamais galds un ceturtā — sivēns.

Tā lēnām bijām nokļuvuši Lincas tuvumā.

Mūs sevišķi uztrauca pa laikam dzirdamie lielgabalu šāvieni. Gājām caur krūmiem un uzdūrāmies kādai pamestai armijas novietnei. Tur bija visādas vieglās mašīnas, pozicijās pamesti ložmetēji ar patronlentām. Visapkārt mētājās ordeņi, foto aparāti, pistoles, tālskati uc. mantas. Arī municija netrūka. Tikai ēdamā trūka, kas vienīgais mums noderētu.

Lielgabalu šāvieni atskanēja no gravas kalna pakājē. Tur bija arī stipra automašīnu rūkoņa. Līdu pa krūmiem, kamēr nonācu labā novērošanas vietā. Kalnam bija stāva krauja un apakšā liels līdzenums. Pa to braukāja vācu armijas mašīnas. Tad arī redzēju tur notiekošās izrīcības: krievi vai nu atbrauca, vai atvilka vācu armijas mašīnas uz vietu, kur strādāja krievu mechāniķi. Ja mašīnu varēja ātri savest kārtībā, to nostādīja malā. Bet ja mašīna nepieleca, to aizvilka laukuma otrā galā un no apm. 300 m deva virsū ar prettanku lielgabalu. Mašīnas motors izjuka un krievi priecājās un lēca gaisā. Tās bija interesantas izdarības.

Drusku pavērojot to, devāmies ar lielu līkumu, tālāk Lincas-Budveisas šosejas virzienā. Pārgulējām siena kaudzē un nākošajā rītā gribējām šķērsot demarkācijas līniju. Gājām tikai pa meža takām, orientējoties pēc saules tieši rietumu virzienā. Pēkšņi manījām, ka mūsu aizmugurē ir krievu

ķēde, kas ķemmēja mežu. Jozām uz priekšu, cik varējām. Sasniedzām demarkācijas līniju — šoseju un no krūmiem vērojām situāciju. Pa šoseju braukāja krievu un amerikāņu mašīnas abos virzienos. Ilgi kavēties nevarējām un ar ātru skrējienu, izdevīgā brīdī, šķērsojām šoseju. Laimīgi izdevās aizkrist aiz kāda krūma. Nāk mašīnas. Savainotā kāja nežēlīgi sāp, bet nav laika par to domāt. Dodamies mežā iekšā. Tomēr no krieviem vēl baidāmies, jo viņu sasaukšanās dzirdama.

Nākošajā ciemā mūs brīdina, ka arī amerikāņi ķerot apkārt klīstošos vācu karavīrus ar t. s. „Schnappauto" — pussmago mašīnu, kas braukājot apkārt.

Nospraužam nākošo ceļa mērķi Austrijas-Vācijas robežu. Cilvēki runā, ka amerikāņi no šīs Austrijas daļas izvākšoties un atdošot to krieviem. Tā tad jatiek Vācijā! Tagad jūtamies drošāk, jo pa mazajiem ceļiem amerikāņi nebraukā. Ciemos arī nav amerikāņu. Uz ceļiem parādas uzraksti, ka Vācijas robeža slēgta un par tās nelegālu pāriešanu draud nāves sods. Labākā pāriešanas vieta esot mežos dienvidos no Wegscheid'es, virzienā uz Oberkappeli. Ceļa biedrim ir kompass. Kādā pēcpusdienā palīdzam lauksaimniekam kaplēt kartupeļus, par ko dabūnam labas vakariņas. Tumsā dodamies pa mežu pa kuŗu ceŗam sasniegt Vāciju. Dzirdam balsis. Kāds staigā ar kabatas laternu. Izrādās, ka mežā ir stiga, pa kuŗu patrulē amerikāņi. Mums stigai jātiek pāri. Pa labi un pa kreisi ir redzami ugunskuŗi, pie kuŗiem sēž 5—6 vīri. Divi ir pastāvīgi ceļā starp ugunskuŗiem. Attālums starp ugunskuŗiem apm. 200 m. Mums abiem vienā vietā izdodas pārlīst pāri stigai tikko posteņi aizgājuši gaŗām. Pa mežu turpinām ceļu tālāk rietumu virzienā. Kompass labi noder. Tad nāk kāda grava ar strautiņu un otrā pusē stāvu krauju. Uzrāpjamies kraujā un domājam, ka tagad esam Vācijā. Priekšā klajš apvidus. Apm. pēc stundas iešanas esam pie kāda siena šķūnīša. Ejam iekšā un liekamies uz auss.

Otrs rīts stipri apmācies. Soļojam uz rietumiem. Nonākam pie kādām mājām. Saimnieks saka, ka esam Vācijā. Amerikāņu tuvumā neesot. Dabūnam paēst un atpūsties. Iesaka tomēr iet pa mazām taciņām un mest līkumu ap Hausenbergu, kur esot gūstekņu nometne. Ejam pa šauru taku, kad pēkšņi no labās puses kāds sauc „Hei, hei!" Apstājamies un redzam, ka apm. 100 m no mums stāv liels amerikānis ar mašīnpistoli. Viņš pienāk pie mums un jautā pēc pases. Mans ceļa biedrs izvelk kādu vācu dokumentu. Es iedodu savu Latvijas pasi. To viņš groza un prasa man, kas es esot. Lieku savas trūcīgās angļu valodas zināšanas lietā un stāstu, ka esmu latvietis, biju karaļa laikā darbā Vācijā un tagad eju uz Ravensburgu pie vecākiem. Amerikānis šķirsta pasi un saka, ka tajā trūkst amerikāņu zīmoga. Es saku, ka nākošajā vietā to dabūšu. Vācieti atlaiž un viņš var iet. Amerikānim nepatīk manas armijas bikses. Viņš atdod man pasi un liek iet sev

pa priekšu līdz nākošajām mājām, kur uz vaļējas verandas sēž 4 amerikāņu karavīri un spēlē kārtis. Stāstu atkal, kas es esmu un uz kurieni dodos. Amerikānis atbild, ka man nekur nav jāiet kājām, jo mani pēc brīža aizvedīšot ar mašīnu uz nometni un no turienes uz dzimteni. Es stāstu, ka uz dzimteni gribu doties kopā ar vecākiem. Bet viņš atbild, ka dzimtenē jau vecākus varēšot sagaidīt. Tad stāstu, ka dzimtenē ir krievi un pie krieviem negribu dzīvot. Uz to amerikānis atbild, ka krievi esot viņu sabiedrotie un esot tik pat labi kā viņi. Viņi grib tālāk spēlēt kārtis un liek man iet dzīvojamā istabā. Tur satieku saimnieku, kas pastāsta, ka šie amerikāņi ieradušies tikai pusstundu atpakaļ un drīz atkal aiziešot. To tā darot pēdējā laikā.

Amerikāņi cītīgi pokerē. Saimnieks man pamet ar galvu, jo laikam sapratis, kas es īstenībā esmu, un liek viņam sekot. Izejam cauri stallim, kam otrā pusē rudzu lauks. Saimnieks pazūd. Es lienu pa rudzu lauku līdz sasniedzu grāvi. Pa to varu stāvus iet tālāk. Tā man atkal laimējās.

Nākošajās mājās mani brīdina, ka amerikāņi izliekot posteņus dažādās vietās uz īsu laiku un šīs vietas vienmēr mainot. Man ieteic virzīties uz dienvidiem, Minchenes virzienā. Nokļūstu pie Donavas. Jātiek tai pāri. No tiltiem tieku brīdināts. Lēnām eju gar Donavu pret straumi. Satieku kādu zvejnieku, kas sarunājas, pēc izskata spriežot, ar man lidzīgu vīru. Iet runa par pārcelšanu. Saku, ka arī es to gribētu. Beidzot zvejnieks ir ar mieru to darīt un met tīklus laivā un dodamies pāri upei. Zvejnieks arī izstāsta — kur un kā iet tālāk. Upes malā ir šoseja pa kuŗu braukā amerikāņi. Mums jāsasniedz šošejas un dzelzceļa krustojums, no kuŗa sākas taka, ko ieteicis zvejnieks tālākam ceļam. Ejam abi ar vācieti lēnām, tā kā pastaigādamies līdz sasniedzam taku un tad skriešus metamies pa to stāvajā kraujā. Vēl mazu ceļa gabalu ejam abi kopā, tad šķiramies.

Nākošajā dienā satieku kādu latvieti, kas stāsta, ka tuvumā dzīvo kāda latviešu ģimene. Domāju, ka būtu kaut kur jāapmetas un jāatpūšas, jo amerikāņu te daudz. Eju viņam līdzi uz Fürstenzell'i, kur pie kāda lauksaimnieka dabūnu kalpa vietu. 16. jūnijā mēģinu pierakstīties. Saimnieks to uzņemas kārtot. Nākošajā svētdienā ar savu jauno paziņu — latvieti aizejam uz Vilshofen'u, kur iepazīstos ar latviešu pārstāvi — Bērzkalnu.

Ilgi par kalpu nevaru palikt, jo mani aicina ciema policija dokumentu lietā. Tur neeju, bet izstāstu Bērzkalnam savu lietu, arī to, ka esmu bij. leģionārs. Viņš man ieteic doties uz Regensburgu, kur esot latviešu nometne. Tur jau esot arī vairāki bij. karavīri. Nometne esot barakās, uz saliņas Donavā. Jau nākošajā rītā dodos tālāk. Aizeju uz 20 km tālo Vilshofen'u un tad ar vilcienu uz Regensburgu. Uzmeklēju nometni un esmu pie miera.

VILIS DĀBOLIŅŠ ATCERAS

15. Divīzijas izlūku bataljona 1. rotas sanitārs kpr. Vilis Dāboliņš, 1945. gada marta vidū tiek ievainots Pomerānijā un klīstot no vienas lazaretes uz otru, nonāk aprīļa vidū Anclam pilsētiņā, 18 km austrumos no Rostokas. No šejienes paredzēts ievainoto transports sanitārā vilcienā uz Dāniju, jo krievi pārgājuši Oderu un laužas uz Berlīni.

27. aprīlī mūs uzlādē uz sanitārā vilciena pārvešanai tālāk. — Preču vagonos mazliet izkaisīti salmi. Tur saliek ievainotos vienu otram cieši blakus. Durvis atstāj vaļā. Pa tām iespīd silta aprīļa saulīte. Brīžiem mazliet kratāmies uz priekšu, lai tad atkal apstātos. Var teikt — divus soļus uz priekšu un vienu atpakaļ. 30. aprīļa priekšpusdienā vilciens atkal apstājas kāda ceļa malā, kam otrā pusē redzams mežs. Gaŗāmgājēji stāsta, ka krievi no Berlīnes puses izdzinuši tanku ķīli un no rīta ieņēmuši Rostoku, kas atrodas pie jūras. Kaut kā negribas ticēt, jo mēs atrodamies tikai astoņpadsmit kilometrus no šīs pilsētas uz austrumiem. Bet kaut kur pa reizei noskan arī pa retam šāvienam. Apkārt sāk staigāt novājējuši un izdiluši cilvēki tērpti svītrainos kreklos. Daži no tiem apbruņoti, bet mūs neaiztiek. Liekas, ka meklē tikai pārtiku, kuŗas arī mums vairs nav.

Man ir nejaukas aizdomas, ka kaut kuŗu mirkli pa blakus esošo ceļu piebrauks krievu tanki un mūsu vagonus vienkārši šašaus. Arī citiem tādas pat domas. Visi, kas var staigāt, pazūd pāri ceļam mežā. Mums atlikušiem nav citas iespējas kā guļus sagaidīt uzvarētājus.

Pēcpusdienā parādās kāds slimnīcas ārsts un māsas. Viņi saka, ka tuvumā esot kādas lielas ēkas, kur novietošot visus ievainotos. Ārstiem un māsām ap roku lentas ar Sarkanā krusta zīmi. Jāsaka, ka biju aizmirsis, ka tāds vispār pastāv. Lai nu kā! Vācieši ir kaut kur sadabūjuši zirgus un ratus un tiešām izkrauj ievainotos un aizved uz Meklenburgas hercoga medību pili, kuŗai apkārt vairākas mežniecības ēkas. Mani uzstiepj atkal otrā stāvā un noliek uz grīdas salmos. Telpā kādi trīsdesmit ievainotie. Guļam un gaidam, kas notiks tālāk.

Pirmajā maijā no rīta kāds pēkšņi sauc, ka ienākuši krievi. Arī man liela ziņkāre. Pie palodzes turēdamies, uzslienos mazliet augšā. Tiešām, pagalmā iejājis krievs uz varen stalta zirga, kas droši vien vāciešiem atņemts. Viņš pajādelē apkārt un atkal pazūd. Pievakarē ierodas citi ar kādu virsnieku, kam vareni uzpleči un visādi medaļi pie krūtīm. Krievi kopā ar vācu ārstu un kādu poli, kas jau pietaisījies par tulku, apstaigā visas telpas un jautā pēc virsniekiem un SS kaŗavīriem. Neviens nepiesakās. Tā viņi kā nākuši atkal aiziet. Vēlāk ierodas vēl cita kompānija: pusducis krievu ar ārstu un tulku. Tie klusēdami apstaigā visu telpu un iet laukā. Tad kāds no krieveļiem pagriežas atpakaļ un pieiet pie kāda vācieša, kuŗš domādams,

ka krievs grib redzēt, kur viņš ievainots, pastumj segu nost no vēdera. Bet krievam tas nemaz neinteresē. Viņš satver ievainotā roku un no tā nomauc pulksteni, kuŗu gaŗāmejot ieraudzījis.

Nākamā dienā pie manis atnāk kāds tautietis, kas ir bijis slims un tagad var staigāt. Vēlāk viņš sameklē vēl citus mūsu kanakus, kuŗus atrod izkaisītus starp vāciešiem. Nu visi gudrojam, kādas mūsu izredzes nākotnē? Ko vajadzētu darīt? Ko iesāksim? Kā rīkosimies? Vispirms nolemjam likvidēt mūsu „soldbuchus". Es savu kaŗavīra apliecību saplēšu tik sīkos gabaliņos, ka to nu gan nevienam nebūs iespējams restaurēt un salasīt. Iznīcinu arī citus papīrus. Tagad varu saukties kaut vai par Pēteri. Vēlāk dabūju arī kādu vecu žileti. Ar to frencim noārdu visus apšuvumus un zīmes. Krievi mums liek mieru. Pie durvīm un vārtiem gan stāvot viņu sargi. Esam gūstekņi, bet ne jau ar dzeloņdrātīm sasietām rokām.

Nākamā rītā uz slimnīcu atved kādu pavisam jauniņu vācieti, kuŗai iepriekšējā vakarā nav laimējies no sarkanarmiešiem izmukt. Tagad viņa vairs knapi dzīva, jo krievu ir daudz un visiem savas vajadzības...

Trešā vai ceturtā dienā sāk mums dot ēst. Bieza bieza gaļas zupa ar svaigu rupjmaizi, kas ir ļoti garšīga. Šādu pārtiku gan saņemam tikai nedaudz dienas. Tad atkal tiekam pārskaitīti uz vāciešu apgādi. Mūsu sabiedrotiem pašiem vairs tikpat kā nekā nav un ar šo nabadzību viņi tagad dalās ar mums. Šķidra kartupeļu vai kolrābju zupa; kāda šķēlīte maizes un melna „ersac" kafija. Vietējie civīliedzīvotāji ir uz ātru roku sataisījuši divstāvu gultiņas. Tagad mūs izvieto pa mazākām istabām. Man blakus gadās vēl kāds latvietis. Viņš ir rīdzinieks un saucas Dūdiņš — jauns puisis, gaisa spēku palīgs. ievainots kājas pirkstos. Tiekam vienā gultā — viņš augšā, es apakšā. Jūlija beigās viņš un vēl otrs gaisa spēku palīgs piesakās un aizbrauc uz mājām. Krievi iedeva zīmi līdz Oderai. Par tālāko lai rūpējoties paši. Abi solījās arī rakstīt. Bet nekā netiku saņēmis.

Maija otrā pusē man noņem pēdējo ģipsi. Tagad varu mazliet ar kruķu palīdzību palēkt. Tieku pārcelts uz citu māju. Slimnīcā izceļas vēdera tīfa apidēmija. Apmirst apmēram 10 % no visiem slimniekiem. Arī no mums latviešiem vairāki saslimst, bet visi atkal atveseļojas. Mēs esam kādi divdesmit kanaki. Šajās dienās ļoti iegaršojas zirgu gaļa, kad pie tādas vien var tikt. Nevienam pret šādu pārtiku nav iebildumu. Gūsta pirmajās nedēļās tikām arī visi piereģistrēti. Es uzdevu savu īsto vārdu un datus. Tikai armijas vienība paliek par 15. kājnieku divīziju. Vēlāk vācu pārvalde mums izdod personu apliecības, kuŗas parakstījis arī kāds krievs. Kāds sanitārs jau pirmajās dienās apjautājās, kuŗiem no mums būtu „putniņi" padusē? Tos tad ārsts izgriež. Tā arī es tieku vaļā no savas asins grupas tetovējuma. Maija beigās vāc kopā visus ārzemniekus nosūtīšanai uz mājām. Arī man pienāk kāds jauns ārsts — baltvācietis no Igaunijas un apprasās, vai es ne-

gribot braukt? Es viņam atbildu, ko es tur tagad darīšu? Paiet vēl nevaru! Viņš mani saprot. Un tā es palieku.

Šajā reizē aizsūtīja 14 latviešus un arī dažus igauņus un lietuviešus, kas vien varēja pastāigāt. Kur viņi palika? To neviens nezina. Mēs te esam palikuši vairs tikai 6 latvieši. Vēlāk aizbrauc vēl divi. Vasara iet uz priekšu. Es lēkāju apkārt uz saviem kruķiem. Ēdot šķidro zupu jau tālu nekur aizlēkt nevar. Trūkst spēka. Jūlija beigās mani pārceļ atkal uz citu māju. Šoreiz tālāk mežā. Tā esot pati īstā medību pils! Patiešām lepna un grezna celtne! Mani ieliek agrākajā bibliotēkā, kas ir augsta telpa, apkārt balkons ar daudzām gleznām un grāmatām ādas vākos un zīdpapīru virs bildēm, kuŗu vācieši plēš nost un izlieto smēķu uztīšanai. Tāpat grāmatu ādas vāki noder, lai iztaisītu ko citu derīgāku.

Kādā pievakarē krieveļi sadomājuši tuvējā municijas noliktavā uzspridzināt vecas vācu aviācijas bumbas. Liekas, ka salikuši kaudzi bez jēgas lielu. Tas pāris kilometru no mums. Kad gāja gaisā, šķita ka pastardiena pienākusi. Mūsu pilij izbira visi logi. pat krāsainie, kas no bieza stikla un likti svinā. Vēlāk vēl šāda spridzināšana atkārtojās. Bet tad jau logu mums vairs nebija. Labi, ka vasara! Tādēļ, pastāvīgais caurvējš, kas nu velk pa visām telpām, mums daudz nekait. Kāds sanitārs pēc tam stāstīja, ka krievi vienā reizē uzspridzinājuši trīsdesmit tonnas bumbu. Šajās dienās slimnīcu atkal apstaigāja sarkanarmiešu patruļas. Viņus pavada vāciešu policisti ar lentām uz rokas, kuŗām virsū burti PD, tāpat kā sarkangvardistiem Baigajā gadā pie mums. Viņi liek visiem novilkt kreklus. Vācieši meklē pēc „putniņiem". Es atgriežu muguru pret logu; paceļu savas rokas, lai viņi varētu apskatīt. Neko neatrod un aiziet. Bet kādam latvietim atrod asins grupas tetovējumu. Viņu pieraksta speciālā listē un nu šim kaŗa invalidam ar visu savu amputēto kāju katru nedēļu jālec uz komendantūru pieteikties. Citādi viņu liek mierā.

Kādā sestdienas vakarā mums sanāk ciemiņi. Jaunas meitenes no tuvējās bēgļu nometnes, kur apmetušies Austrumvācijas prūši. Kādā istabā, kur vēl saglabājušās klavieres tagad spēlē, dzied un arī uzdanco. Tā laba un derīga pārmaiņa, jo citādi jau nemaz nezinām, ka tuvākā apkārtnē dzīvo arī citi cilvēki. Šis vasaras vakars izvēršas ļoti jauks. Es, kopā ar otru latvieti, kam amputēta kāja, stāvam mazliet nomaļus un sarunājamies. Viņš ieraudzījis kādu meiteni un man cenšas iestāstīt, ka viņam dzimtajā pusē bijusi līgava, kas izskatījusies tieši tāda pat, kā šī prūsiete. Kanaks apraksta arī savas brūtes jaukās īpašības un tā kā neviens te apkārt neprot latviski, tad runājam diezgan skaļi. Vēlāk vakarā, kad viņš lec no istabas laukā un gaŗām jau iepriekš minētai jaunavai, apstājas un sāk ar to runāties. Es klausos, kas tagad notiks? Tik tiešām, viņi runā latviski! Izrādās, ka tā nav tā pati meitene, par kuŗu mans draugs jūsmo, bet tomēr latviete un ļoti

līdzīga. Viņi kopā ar māti dzīvojot tuvējā bēgļu nometnē, māte strādājot pie krieviem par tulci. Citā reizē viņas abas atnāk pie mums ciemoties. Iegrimstam garās pārrunās. Tautietes stāsta, ka tuvumā dzīvojot vēl vairākas citas latviešu ģimenes. Turpmāk mums ciemiņu netrūkst un arī pašiem iznāk iet ciemos.

Sevišķi laipni kanakus uzņem kāds precēts pāris, kuriem divas ļoti daiļas meitas. No viņiem tikai tagad pirmo reizi uzzinām par latviešiem Rietumvācijā. Visu vasaru mana kāja tiek masēta un uz rudens pusi to varu jau mazliet palocīt. Slimnīcā nav pilnīgi nekādu rīku vai zāļu. Viss tiek darīts ar rokām. Kad Augstkalnam, kam amputēta kāja, jāvelk laukā vēl atlikušās šķembas, tad turam viņu uz galda bez kādas narkozes un kaut kā šos dzelžus laukā dabūjām. Viņam vēlreiz būtu jāņem nost kaula gals, jo muskuļi to neapsedz. Bet tas nav iespējams medikamentu trūkuma dēļ. Slimniekiem, kas atveseļojušies, vācu ārsti uzraksta apliecības un tie visi pazūd. Septembŗa beigās slimnieku vairs nav atlicis sevišķi daudz. Arī personāls ir aizgājis. Mūs atlikušos pārved uz citu vietu — Gr. Lusowitz, kur atkal kādā pilī iekārtota TBC sanatorija. Tur pacienti palikuši maz un visi novietoti otrā stāvā. Mēs apmetamies apakšējā. Telpas ir jaukas, gaišas un ērtas, tikai tukšums visur. — Arī mūsu vēderos. Oktobŗa sākumā mani pie sevis ieaicina pats slimnīcas direktors. Apjautājas par visādām lietām un — vai es nebūtu ar mieru viņam mazliet izpalīdzēt?... Viņam Berlīnē dzīvojot māte pie kuŗas esot viņa 8 gadus vecais dēls. Kādam vajadzēltu uz turieni aizbraukt un to pārvest... — Kādēļ gan nē! Man nav citur kur iet vai pazust! Dodos ceļā un nedēļas laikā visu nokārtoju. Reizēm jābrauc uz vilciena jumta, vai arī jāstāv ārpusē uz pakāpieniem. Grūtāk jau gāja ar puiku, kas visu laiku jāvelk līdzi un jātura pie rokas, lai drūzmā nepazūd. Bet atpakaļ tikām.

Oktobŗa beigās visi, kas vien spējīgi kustēties, ejam uz tuvējo mežu zāģēt malku slimnīcai. Tiekoties ar latviešiem, kas dzīvo ārpusē, mēs dabūjam zināt, ka pēc pirmā novembŗa visi atlikušie ārzemnieki, kas atrodoties šai apkārtnē, tikšot savākti un nosūtīti uz „plašo dzimteni". Mūsu tautieši ir arī dzirdējuši, ka Berlīnē esot bēgļu nometnes, kuŗas pārvaldot angļi un amerikāņi. Tur uzņemot arī latviešus, kas vēloties tikt uz rietumiem. Tā laba ziņa. Tagad tik kaļam plānus, kā būtu iespējams turp nokļūt?

Mēs trīs latvieši varam paiet, bet draugam Augstkalnam nemaz ar vienu kāju neveicas. Nekas cits neatliek kā viņu atstāt. Par mūsu nodomu pastāstu arī slimnīcas direktoram. Lūdzu izrakstīt attiecīgās apliecības. To viņš laipni apsola. Vēl apjautājas, kādus tieši šos papīrus mēs vēloties, lai tie labāk noderētu?

Izgudrojam, ka vislabāk būtu tā, ka vienā pusē apliecībā rakstīts vāciski, ka kaŗavīrs atlaists no slimnīcas, kur ārstēts no ievainojuma kājā un ir vēl

darba nespējīgs. Otrā pusē krieviski, ka bēglis ar lauztu kāju izlaists no slimnīcas, lai brauktu pie saviem piederīgiem. Tad šīs apliecības bija jānes pie ciema vecākā — vāciešu komūnista, lai arī viņš tās parakstītu. Man sametās bail, ka nebūs labi. Bet brīnumi notiek. Dižais partijas vīrs ar sarkano zvaigzni un sirpja un āmura nozīmi pie krūts, ilgi pētīja mūsu apliecības, tās grozīdams no vienas puses uz otru, lai salīdzinātu divās dažādās valodās rakstītus tekstus. Bet nojautu, ka viņam no krievu valodas nebija nekādas jēgas. Beigās uzsita savu zīmogu un parakstīja un tā nu mēs esam gatavi ceļam.

Vēl pāris dienas kavējāmies, lai dotos pretim nezināmam ceļa mērķim. No latviešiem, kas dzīvo šeit tuvākā apkārtnē, esam dzirdējuši arī to, ka kaut kur rietumos atrodas tāda pilsēta, kas saucas Detmolda. Tur esot kāda latviešu biedrība, kas rūpējoties par bēgļiem un izbijušiem leģionāriem. Bet kur īsti atrodas tāda Detmolda, par to mums nav skaidrība, jo trūkst jeb kaut kādas kartes kur to varētu sameklēt. Arī pārējie tautieši, kas šeit tuvumā dzīvoja oktobŗa pēdējās dienās mēģina nokļūt Berlīnē, lai nebūtu jāceļo uz „plašo dzimteni". Neviens netic, ka kādu nosūtīs atpakaļ uz mājām bez „pārskološanās" Sibirijā. No mūsu tuvākiem paziņām dabūnam adresi, kur viņi apmetīsies Berlīnē. Atvadāmies no draugiem, kuŗi radušies pus gadu dzīvojot slimnīcā. Sirsnīgi spiežam roku slimnīcas direktoram, kuŗš mums bijis ļoti labvēlīgs un izpalīdzīgs un mūs labi saprata. Viņš man iedod pāri labus gaŗos zābakus, jo man pašam ir tikai tādas paša šūtas audekla kurpītes. Zābaki gan mazliet tā kā par maziem. Tos tūliņ, izejot no slimnīcas, samainu ar krievu sargposteni, kas stāv sardzē pie kokzāģētavas. Apmaiņa ļoti ātra.

Visgrūtāk šķirties no E. Augstkalna. Viņam ar amputēto kāju nav nekādas iespējas mums tikt līdzi. Norunājam, ka kādreiz pēc atgriešanās Latvijā tiksimies Koknesē 1. maijā — ja ne nākošā, tad turpmākajos gados. Mums visiem ir lielas cerības, ka drīzumā mēs atgriezīsimies savā dzimtenē, jo angļi un amerikāņi, kas ir mūsu draugi, visu labvēlīgi nokārtos. Pirmo maiju par satikšanās datumu izraugām tādēļ, ka tā ir diena, kad kritām gūstā.

30. oktobrī savācam savas nedaudzās mantiņas. Man pašam lielākais nesamais ir vācu armijas ziemas mētelis. Savu pārējo mantu un bagātību varu noglabāt kabatās. Mums par malkas zāģēšanu slimnīcai ir izmaksātas dažas markas. Par tām tuvējā stacijā nopērkam biļeti uz Rostoku. Kad uz vagona kāpnēm stāvēdami nokļūstam Rostokā, tad mums tūliņ palaimējas pieķerties citam vilcienam, kas smagi pūsdams un bieži apstādamies iet uz Berlīnes pusi. Jāpalaiž gaŗām daudzi citi vilcieni, jo ir tikai vienas sliedes. Pārējās jau nomontētas un aizsūtītas uz „plašo dzimteni". Kas gan tagad še ar vilcieniem netiek vests? Daudzas nomontētas mašīnu iekārtas, veselas

fabrikas, mēbeles, automobiļi un vēl neskaitāmas citas lietas. Viss sakrauts uz vaļējām platformām un atstāts neapsegts. Vāciešiem ir vienalga un „ivani" jūtas apmierināti, ka plāns izpildīts.

Berlīnē iebraucam otrās dienas vakarā.

Krievu zonā sameklējam kāda Baltijas vācieša adresi, kas arī bija slimnīcā kopā ar mums. Tur paliekam pirmo nakti. Nākamā dienā sākam apjautāties, kur būtu tāda nometne angļu zonā. To arī atrodam aiz augsta mūŗa. Pie vārtiem angļu sardzes zaldāts, kuŗš paskaidro, ka nometne slēgta. Tajā vairs nevienu neņem pretim. Pat negrib runāt. Cerētās palīdzības vietā šādu neveiksmi mēs neesam gaidījuši. Kas atliek tālāk?

Beidzot palaimējas atrast tos latviešus, kas dzīvoja slimnīcas tuvumā. Viņi ievākušies kādas mājas pussagrautajā pagrabā un par to maksā vācietim dārgu īri. Tur mēs paliekam pa nakti, jo pie mūsu drauga, kas dzīvo krievu zonā mums nav palikšana. Pilsēta ir sadalīta zonās, kas iezīmētas ar uzrakstiem, bet uzvarētāji sadzīvo vēl draudzīgi. Staigāt var pa visu pilsētu, ja vien militārai policijai nemaisās pa kājām.

Nolemjam, ka tomēr kaut kādi brīnumi var notikt, jo jauns rīts nāk ar jaunu padomu. Otrā izlūku gājienā dodamies uz Celendorfas nometni amerikāņu zonā. Tur tajā dienā neviens ar mums negrib runāt. Laikam ir svētdiena. Mēs ievelkamies atkal atpakaļ pie mūsu tautiešiem pagrabā un mēģinam apspiest mūsu rūcošos vēederus. Bads jāapmierina ar mazliet sakaltētu maizi, kuŗu paņēmām līdzi no slimnīcas. Nav prātīgi bez vajadzības apkārt mētāties.

Nākošā dienā ejam atkal uz nometni.

Tiekam piereģistrēti un pat dabūjam pusdienas. Ilgi neesam redzējuši tik mīkstu baltu maizi. Bet tas tai dienai viss. Jāatgriežas atkal pēc 24 stundām uz kādu pārbaudi.

Mūs ilgi un rūpīgi iztaujā.

Papīru un apliecību mums tagad nav nekādu. Mēs esam bēgļi, kas izsūtīti darbos uz Vāciju... Liekas viss iet labi, līdz nonākam pie MP pārbaudes. Tur daudz neko nejautā. Liek novilkt kreklus un meklē pēc „putniņiem". Tie protams mums izgriezti, bet tomēr rētas redzamas.

— Kas tev tur?

— Mazs ievainojums!

Tūliņ seko spēcīgs dūres sitiens sejā un atkal tas pats jautājums:

— Kas tev tur?

— Ievainojums!

Šoreiz amerikānis atvēzējas un gāž ar vēl lielāku spēku. Mums jāstāv paceltām rokām un šī „pārbaude" jāiztur, ja gribam tikt uz rietumiem. Jautājumi un sitieni atkārtojas vairākas reizes. Bet mēs esam un paliekam bēgļi, kas pret uzvarētājiem nav kaŗojuši. Beidzot atsauc kādu sievieti, kas esot

mūsu pašu tautiete un ārste. Viņa apskata mūsu paduses un atrod, ka ievainojums tikai ādā. Amerikāņiem nu skaidrs, ka tas pietiekams pierādījums, ka tur izoperētas asinsgrupas tetovējumu zīmes. Tagad viņi visi mums brūk virsū un mūs visus trīs nežēlīgi piekauj. Tad pasauc sargu, lai tas aizved mūs pie nometnes vadītāja mistera Taylora.

Kāds labi paēdis kungs sēd aiz rakstāmgalda.

Es toreiz domāju, ka viņš ir amerikānis, bet izrādās, ka esot beļģis. Viņš mūs atkal pratina. — Kādēļ mēs neesot teikuši, ka esam bijušie karavīri? Zem zvēresta melot baigs noziegums! Tādēļ mūs nometnē vairs nevarot uzņemt. Lai tūdaļ pazūdot un nekad atpakaļ vairs nemēģinot te rādīties. Drošības dēļ vēl pasauc sargu, lai tas mūs izved ārpus vārtiem.

Tā izgaist mūsu cerības tikt nometnē.

Pārējiem latviešiem — ģimenei no pagraba — toties laimējies. Viņi „skriningu" izturējuši un atzīti par pilntiesīgām „pārvietotām personām". Domājam, ko tagad iesākt? Aizejam pie mūsu vienīgā drauga un paziņas šai pilsētā — baltvācieša Reiznera uz krievu zonu. Viņš ieteic mēģināt tikt pāri robežai uz Rietumvāciju. Cita ceļa mums nav un tādēļ nolemjam mēģināt. — Varbūt tomēr notiek brīnums un mums laimējas?

Dzelzceļa stacijā biļetes uz Magdeburgu mums nepārdod. Ceļot uz turieni legālā veidā iespējams vienīgi ar speciālu krievu militārās pārvaldes atļauju. Tādēļ nolemjam ceļu uz brīvību meklēt pa atsevišķiem posmiem. Vispirms aizbraucam uz tālāko vietu Rietumberlīnē. Arī te uz robežas pusi biļetes nepārdod. Bet uz sliedēm stāv kāds preču vilciens. Ielienam tukšā kaļķu vagonā. Maz ticams ka kāds te mūs varētu meklēt un atrast. Kodīgus putekļus rīdami, pēc ilgas kratīšanās un raustīšanās, kas rodas vagonu sastāvam neskaitāmas reizes apstājoties un atkal uzņemot gaitu, beidzot kaut kā nonākam Magdeburgā. Šī pilsēta kara laikā smagi sagrauta un tilts saspridzināts. Raušamies laukā no vagona un cenšamies tikt vaļā no kaļķiem, kas pielipuši pašiem un drēbēm.

Stacijā noskatos kādu šaubīgu tipu un eju aprunāties, kā tikt tālāk līdz robežai. Svešais to nezina pateikt, bet ieteic apjautāties pie biļešu kases. Man liekas, ka tas nebūtu visai pareizi. Bet cita padoma nav.

Nogaidu brīdi, kad pie lodziņa nav neviena, vācietei noprasu, kā tikt pāri robežai. Viņa ļoti laipni pasmaida un saka:

— Netālu gar robežu iet mazais bānītis. Nopērc biļeti un brauc! Tālāk es neko nezinu...

Sirsnīgi pateicos viņai par šo derīgo informāciju. Jāsaka, ka vācieši ir ļoti izpalīdzīgi pret saviem karavīriem.

Vakarā iekāpjam mazā bānītī. Tas pat nav pārpildīts. Pa vidu arī daži sarkanarmieši. Bet viņi liek mūs mierā. Tā snaužam un braucam pāris stundas. Bānītis pietura nelielās stacijās un pasažieri paliek aizvien mazāk.

Beidzot apstājas pavisam un visi atlikušie ceļotāji kāpj laukā. Arī mēs ejam viņiem līdzi. Viss bars nonāk kādā vecā kino zālē. Te cilvēki sasēžas krēslos un kaut ko gaida. Beidzot uz skatuves parādās kāds vīrs. Nostājas priekšā kādai uzrunai un bez aplinkiem noprasa, vai visi, kas šeit sapulcējušies, grib tikt pāri robežai?

Kad iepriekš minētais jautājums noskaidrots, tad svešais, kuŗam mugurā melni pārkrāsotas vācu armijas uniformai līdzīgas drēbes, izstāsta, ka angļu zonas robeža no šejienes apmēram 15 km tālu. Visi tiks pārvesti divdesmit cilvēku grupās. Par šo pakalpojumu katram jāmaksā piecdesmit markas jau iepriekš, pirms dodamies ceļā. Būs jāiet vienam aiz otra ieturot šauru atstarpi. Nedrīkst būt ne mazākais troksnis! Ne smēķēšana! Ja gadījumā saskrienamies ar patruļu, tad katrs atbildīgs pats par sevi.

— Vai viss tas pietiekami skaidrs! — uzrunas nobeigumā svešais noprasa.

Pēc tam mūsu ceļvedis no visiem iekasē naudu.

Kad pienāk pie mums un redz, ka mums visiem trim mugurā tādas pus zaldātu drēbes, tūliņ noprasa:

— Vai tu esi kaŗavīrs?

Mēs piekrītoši atbildam un sakam, ka esam latvieši.

Naudu no mums viņš neņem. Bijušiem kaŗavīriem šāds pakalpojums par brīvu.

— Es pazīstu latviešus! Ar dažiem jūsu tautiešiem tepat Berlīnē kopā karojām..., viņš tālāk iedams paskaidro.

Mēs esam priecīgi un arī pateicīgi viņam par šiem vārdiem. Tagad jūtamies arī kaut kā drošāk. Ir radusies vairāk ticība šim cilvēkam, ka viņš mums patiesi palīdzēs. Mūs iedala pirmajā grupā. Nekavējoši dodamies ceļā, lai robežu šķērsotu vēl šai pašā naktī.

Ejam pa vientuļiem lauku ceļiem; cauri mežiem un pļavām, gaŗām dažām mājām, pat kādai ļoti apgaismotai — krievu komendantūrai, aizlienam gar stāvu upītes krastu. Vairākas reizes kad tuvojas kāda automašīna, pazūdam ceļmalas grāvī, vai tam pāri mežā.

Man tik gaŗš pārgājiens par grūtu. Celis nežēlīgi sāp un kājas pēda kļūst it kā nejūtīga. Bet sakožu zobus un turos pārējiem līdz.

Labi uz rīta pusi, kad paliek jau mazliet gaišāks un esam kārtīgi nomocījušies, pēdējo ceļa gabalu ejot pa brikšņainu un aizaugušu mežu, mūsu pavadonis pēkšņi grupu apstādina. Visi sakrītam zemē atvilkt elpu. Ceļvedis paskaidro, ka esam sasnieguši neitrālo pierobežas joslu, kas vienu kilometru plata.

— Tālāk es jūs vairs nevedīšu! Ejiet uz šo pusi! — viņš norāda virzienu. Man draudzīgi paspiež roku atvada sveicienam: „Hals und Beinbruch!“ — un pazūd mežā atpakaļceļam.

Vēl brīdi sēdam zem lielajiem kokiem un atvelkam elpu tam tūkstos soļu gaŗajam gājienam, kas mūs šķir no rietumu pasaules. Pirmo reizi ieskatos savu likteņa biedru sejās. Kad mūsu skati sastopas, svešajos vaigos atplaukst draudzīgs smaids. Mēs saprotamies bez vārdiem, jo mums visiem tagad viens kopējs mērķis un kopējas cerības. Kādai mātei, kuŗa glauda sava zēna gaišmataino galvu, pār vaigiem rit asaras.

Drīz nepacietīgākie ceļas kājās un dodas mūsu ceļveža norādītā virzienā. Pārējie bariņā viņiem seko. Dažam rokā kāds drēbju vīstoklis vai neliels sainis, bet lielākā daļa ir tādi paši kā mēs, — kam visa pasaulīgā manta mugurā un kabatās.

Aiz meža sākas klajš lauks, kur kādreiz bijuši tīrumi, bet tagad kupli sazēlušas nezāles un dadži, kas mums ķeras pie drēbēm. Tā saskrienamies krūtīs ar karavīru patruļu, kuŗiem mugurā angļu armijas uniformas. Tie poļu Andersa armijas vīri, kuŗi izturas ļoti nelaipni un kā jau uzvarētāji pavisam nepacietīgi, pat draudot ar ieročiem, mēģina visus pārnācējus dzīt atpakaļ.

Mūs izglābj kāds anglis, kuŗš pēc gaŗas skaidrošanās un strīdus ar saviem sabiedrotiem, visus bēgļus aizved uz tuvējām lauku mājām, kur ierīkots kāds angļu zonas robežsardzes komandpunkts. Pēc gaŗākas runāšanās ar angļiem, kuŗi izturas laipni un mums pārdod cigaretes, varam doties tālāk. Sardzes virsnieks norāda virzienu, kādā jāiet tālāk uz Helmstedi; tur esot ierīkots bēgļu savākšanās punkts. Vēl stingri piesaka neiet uz kādu ciemu vai mājām, jo tad nosūtīšot atpakaļ pāri robežai. Tur mitinoties poļu karavīri, kuŗi pret vāciešiem izturas naidīgi.

Nostaigājam vēl kādus piecus vai sešus kilometrus, līdz nonākam robežas pilsētiņā Helmstedtē, kur atrodam bēgļu savākšanas punktu, kas darbojas pēc vācu parauga un kārtības.

Laipni cilvēki mūs pabaŗo, aizsūta nomazgāties un tad jāiet birojā, kur katram noprasa, uz kurieni grib braukt? Tūlīt izraksta vilciena brīvbiļeti un zīmi, pret kuŗu noliktavā var saņemt uzturu trim dienām. Par zīmi, ka pārtika saņemta, uz kreisās rokas apakšstilba uzvelk dzeltenu svītru, kuŗu pēc tam nav iespējams nomazgāt vai pāris nedēļas.

Kad man jautā — uz kurieni gribu braukt — saku, ka uz Detmoldu, kā agrāk no citiem latviešiem biju dzirdējis. Nav nekāda jēga, kur šī vieta vai pilsēta atrodas. Kaut kā liekas, ka tai vajadzētu būt kaut kur Francijas pierobežā. — Bet vai tagad nav vienalga, uz kuŗieni? Ir vārdos neizsakāma labsajūta un priecīgs prāts, ka nu beidzot esmu ticis pāri šai nolādētai dzelzsaizkaŗa robežai. Patiesi, brīnumi notiek! Aizmirstas briesmīgais pārgurums. Kāja nejauki sāp. Pie katra soļa šķiet, ka celim pieskārtos nokaitēta dzelzs. Bet šīs sāpes nespēj aizēnot prieku par atgūto brīvību.

Pēcpusdienā atiet vilciens uz Osnabriku. Kad tur nonākam, ir jau vēls vakars. Šai apgabalā tāda kārtība, ka svētdienās visa vilciena satiksme tiek pārtraukta. Nekas cits neatiek, kā veselu diennakti pavadīt stacijā un tās tuvākā apkārtnē. Labi, ka tagad ir gabals maizes ko ieēst un vēl aizdars, ko piekost klāt! Pirmdien turpinām ceļot tālāk uz Detmoldu, kur iebraucam vēlu vakarā. Ar vietējo iedzīvotāju palīdzību ātri atrodam Hermaņa ielas latviešu nometni. Pārnakšņojam uz kādas sarīkojumu zāles skatuves. Tautieši ļoti sirsnīgi, jo liekas, ka mēs esam pirmie pārnācēji no otras puses. Jāatbild uz neskaitāmiem jautājumiem. Tiekam arī labi pabaroti, bet kā dzirdam, tad nometne te ir pārpildīta. Pašiem maz vietas! Un mums jāmeklē iespēja kaut kur citur piemesties uz palikšanu. Par laimi te ciemos atbraukusi kāda Ozoliņa kundze. Viņa mūs aicina sev līdzi uz Eringfeldes nometni, kur nometnes vadītājs esot latvietis.

Kādu gabalu braucam ar vilcienu. Tad jāiet kājām.

Ceļā satiekam pajūgu, kas brauc uz to pašu pusi. Izrādās, ka brašais braucējs latvietis, kas te no Vidzemes ziemeļiem atbraucis ar savu zirdziņu. Jau sen padzīts no mājām un vēl pa zemes ceļu, pagājušā rudenī ticis cauri Lietuvai un Prūsijai. Ar viņu kopā ierodamies nometnē.

Nometnes vadītājs Sīpoliņš, agrākais karņa ziņotājs, mūs laipni pieņem un pieraksta šejienes iedzīvotāju sarakstā. Baraku sienas ir plānas. Kamēr mēs viņa birojā runājam, turpat blakus skan skaļas balsis. Viena no tām man liekas labi pazīstama.

— Vai tas nav Rūtiņš? Mans vecu vecais paziņa no sanitārās skolas Adažos? — jautāju Sīpoliņam.

— Kā tad, ka tas pats!

Tūliņ jāiet satikties. Pēdējo reizi mēs redzējāmies Sofienvaldē Izlūku bataljona novietnē, no kurienes viņš pieteicās brīvprātīgi, lai brauktu uz Kurzemi.

Mūsu atkalredzēšanās prieks ir liels.

— Kur tu te gadījies?

Rūtiņš man atbild ar savu parasto teicienu:

— Nezāles neiznīkst! Kurzemē dabūju vēl vienu caurumu vēderā. Dakteris izgrieza gabalu zarnas. Nu labi atkal!

Īstā vārdā viņš saucas Kārlis Rūtenbergs. Slaida auguma puisis, blondiem, sprogainiem matiem, izkarojies pie Ļeņingradas, kur smagi ievainots. Āda uz muguras viņam vienos caurumos vai ielāpos no rokas granātas šķembām. Te, atgriežoties no gūsta, es viņu atkal sastopu.

Mums ienācējiem vēl jāiet atrādīties pie kāda angļu seržanta. Še visu runāšanu nokārto Sīpoliņš un tā nu mēs tiekam par pilntiesīgiem DP.

PLTN. RĒBERGA GRUPAS GAITAS
1945. gada aprīlī-maijā ar gūstu līdz 1. jūnijam

Vltn. Balodis Ernests, kas kaŗa pēdējās dienās kā 15. divīzijas papildinājumu btl. virsnieks nokļuvis pltn. Rēberga grupā Dancigas telpā, stāsta:

Krievu 2. Baltijas fronte ieņēma Gotenhafenu 1945. gada 28. martā un Dancigu — 30. martā. Krievu galvenie spēki tūlīt pārgāja uz Oderas līniju, atstājot pavisam niecīgus spēkus ielenkuma sargāšanai Dancigas telpā. Vācu ielenktie spēki spēja kustēties tikai savā maisā, uzturot sakarus pa jūŗu ar Hēlu un Dāniju.

3. Baltijas fronte ieņēma Kēnigsbergu 9. aprīlī, Pilavu — 25. aprīlī. Arī šie spēki tūlīt devās tālāk uz Berlīnes fronti. Šos krievu spēkus Dancigas ielenkumā esošie varēja vērot no pavisam tuva tāluma virzamies pa Elbingas-Dancigas šoseju rietumu virzienā.

Aprīļa sākumā Dancigas ielenkums bija sarucis pavisam mazs: vācu rokās bija tikai Vislas delta un Vislas rietumu krasts tālāk uz dienvidiem. Ielenkuma dziļums bija apm. 12—15 km, platums — gar jūŗu ap 20 km, dienvidu daļā ap 5 km.

Krievi bija ieņēmuši tikai Hēlas pussalas rietumu daļu. Visa apgāde notika pa jūras ceļu: Vislas grīva — Hēla.

Šai laikā pie pltn. Rēberga, t. s. divīzijas „Restkommando", bija palikušies ap 300 vīru. Pltn. Rēbergs bija izvairījies iesaistīt savus kaŗavīrus bezjēdzīgās beigu cīņās, atstājot Dancigu jau 20. martā un pazūdot piejūŗas mežos — rietumos no Vislas grīvas. Pltn. Rēbergam izdevās daļu izsūtīt ar kuģīšiem uz Dāniju. Kuģīšu kapteiņi solīja atbraukt arī pēc mums atlikušajiem, bet viņi neatgriezās. Drīz vien bijām spiesti atstāt mežus, jo žandarmi sāka mūs tur vajāt.

1. aprīlī, Lieldienās bijām ielenkuma dienvidu daļā (Danziger Niederung). Apvidus bija līdzens, visapkārt lielas muižas, iedzīvotāji aizmukuši. Melnraibās govis, lielos baros, klīda pa laukiem. Mēs dzīvojām mājās, vai bunkuros, bet izvairījāmies no katras kaŗa darbības. Tādā veidā arī krievi mūs lika mierā. Plūdu novēršanai abās pusēs Vislai bija uzbērti valņi, apm. 100—150 m attālumā no upes, pie kam tie bija izveidoti 2 augstumu pakāpēs — ap 2 un 4 m.

Lieldienas pavadījām nelielā ciemā. Visus stābus saformēja vienā bataljonā maj. Šmita vadībā. 1. Rt. komandēja kpt. Gūtmanis (no Art. P.), vadu komandieri bija vltn. Balodis (Feldersatz Btl.) un ltn. Krasts (3. P.), 3. vadu sastādīja divīzijas mūzikanti. Pltn. Rēbergs palika par sakaru virsnieku pie vāciešiem. Virsnieki bez amatiem atradās pie pltn. Rēberga (vltn. Abiķis, vltn. Smile uc.). Apbruņojumā bija tikai šautenes.

Pēc Lieldienām mūs mētāja šurpu, turpu. Vairāk bija ierakumu rakšana, jo fronte bija mierīga.

Kādā vietā satiku maj. Jahnki — 15. div. apmācību un paildinājumu btl. komandieri Bērentā, kas saņurcīts, novārdzis stāvēja viens pats ierakumā, novērošanas punktā, un žēlojās, ka visi viņu esot atstājuši.

Aprīļa vidū visus latviešus ielenkuma dienvidu daļā pārņēma maj. Jahnke. Maj. Šmits pārgāja uz virsnieku rezervi pie pltn. Rēberga. Ieņēmām pozicijas Vislas rietumu krastā. Krievi atradās upes otrā krastā. Iecirknis bija mierīgs. Arī ēdiens vēl bija apmierinošs, kaut zupas vārīja jau ar zirga gaļu. Arī apkārtnes mājās vēl šo to varēja dabūt.

Krievi jau kaisīja propogandas lapiņas ar aicinājumu pāriet pie viņiem, solot mantas un dzīvības neaizkaramību. Nakts izlūku lidmašīnas (kukuruzņiki) pēc propogandas runāšanas, brīdināja — tagad mēs metīsim 2 bumbas (kas par džentelmeņiem!).

4. maijā atstājām pozicijas un pltn. Rēberga vadībā devāmies uz ostu — Schievenhorstu, lai tālāk tiktu uz Hēlu. Pa ceļam redzējām tūkstošiem zirgu, kas ganījās pa laukiem un pļavām.

5. maija vakarā, jau tumsā, mūs uzņēma liels motorprāmis. Miglainā rītā izkāpām Hēlā un apmetāmies jūrmalas priedēs. Pltn. Rēbergs saņēma no transporta daļas kārtas numuru un mums atlika tikai gaidīt savu kuģi. Līdz ar saules uzlēkšanu un gaisa sasilšanu sāka līst ārā no bedrēm, krūmiem vīri, vecumā no 15—70 gadiem. Uzturs vēl pietika. Laiks bija saulains, silts, gulējām jūrmalā, sauļojāmies un gaidījām!

8. maija pēcpusdienā no gaŗām braucošā auto kāds vācu virsnieks izmētāja lapiņas ar paziņojumu par kapitulāciju.

Pievakarē visa vienība devāmies uz ostu, cerībā, ka kāds kuģītis mūs aizvedīs prom no krieviem. Bet priekšā jau bija daudzi tādi laimes meklētāji, netikām nemaz līdz uzejas tiltam. Noskatījamies no augstākas vietas, ka netālu no krasta stāvēja jau uzlādēts motorprāmis, 3 mazāki, kaŗa kuģi, un uz pēdējā prāmja gāja virsū kaŗavīri. Citu kuģu vairs nebija.

9. maijā salā ieradās krievu komandants ar pirmo rīkojumu — nolikt ieročus kaudzēs, vienībām turēties kopā līdzšinējā padotībā, katram paturot Soldbuchu (dienesta grāmatiņu). Vlasovieši un krievi nekavējoši jānosūta uz noteiktu vietu. Vēlāk stāstīja, ka tie izvesti ārpus salas un nošauti.

Klīda dažādas baumas: kāds augstāks krievu virsnieks stāstījis, ka mēs esot paši padevušies, tāpēc mūs gūstā nemaz neņemšot un Sarkanais krusts Dancigā izsniegšot apliecības un varēšot katrs braukt, kur gribēšot.

Pltn. Rēbergs sasauca virsniekus, oficiāli paziņoja kapitulāciju, pateicās un norādīja, ka viņš vairs nevada vienību, bet ir tikai mūsu grupas gūstekņu vecākais.

Gūsta sākumā uzturu izsniedza vēl vācieši. Vēlāk noliktavas pārņēma krievi, bet apsargāja tikai dzeramos un smēķējamos.

Trešajā dienā pienāca rīkojums apgādāties ar uzturu 3 dienām un sagatavoties gājienam. Nekāda organizēta uztura izsniegšana vairs nenotika, ņēma katrs — cik gribēja, cik varēja, cik varēja panest. Laiks vēl bija saulains, silts.

12. maija pievakarē sākām soļot. Sākumā gāja labi, tad sākās stumdīšanās: brīdi gājām, brīdi stāvējam, radās sastrēgumi. Hēlas pussala ir šaura zemes strēmele — 30 km gara, vietām tikai 50 m plata. Vietām vācieši bija ierīkojuši aizsprostus, kas tagad kavēja gājienu. Noklīst no kolonnas bija stingri aizliegts.

Poļu matroži stāstīja, ka krieviem nekavējoši jāatiet uz 1939. gada robežām. Polijā ienākšot ģen. Andersa armija, būšot brīvas vēlēšanas. Dancigā esot Starptautiskais Sarkanais krusts, kas kārtojot nepoļu lietas. Danciga būšot atkal brīvpilsēta.

Beidzot sasniedzām cietzemi. 32 km noiets 16 stundās! Atpūtāmies kādu pusstundu. Juta kājas, juta pleci gaļo pārgājienu. Arī mantu bija par daudz paņēmies līdzi. Sākās revīzija: pats atstāju vienu mēteli uz lauka, citi tāpat kaut ko. Polietes jau gaidīja: līdz ko aizgājām, tā viss atstātais tika savākts.

Vēl piedalījāmies pēdējā parādē: labā kārtībā un solī nosoļojām gaļām vācu ģenerālim. Ar to pašu atvadījāmies no vācu padotības un pārgājām krievu rīcībā. No tiem neviens pats nebija redzams. Nakti pārlaidām ceļa malā, norā ar retiem krūmiem. No maniem vīriem viens v.v. un ziņnesis pieteica, ka „laidīsies", trešais no otra vada, tam bija arī pistole. No rīta viņi bija prom. Vai krievi mūs naktī apsargāja — nezinu, ne redzēju, ne dzirdēju kaut ko par tiem. Tie uzradās no rīta: vairāki virsnieki un kādi 12 mūsu sargi, serž. vadībā.

Mums pavēlēja nostāties, virsniekiem ierindas priekšā. Runāja resnākais no krieviem. Pie tiem jau tā ir, jo lielāka pakāpe, jo resnāks. Piesauca marš. Rokosovska pavēli, ka visiem gūstekņiem jānodod ieroči, bez ierunām un vilcināšanās jāizpilda pavēles. Garantēja mantas un dzīvības neaizkaramību. Runāja tīpiskā Maskavas radio spīkera balsī: griezīgā un draudošā, tādā „kas iet caur kauliem". Pltn. Rēbergs izvilka un rādīja aiz zābaka aizbāztu duncīti, bet to žēlīgi atļāva paturēt.

Un tad sākās „davai, davai..." Mēs gājām ierindā pa ceļu, sargi ar mašīnpistolēm uz rokas pa laukiem, 20—30 m attālumā. Pēc vairākām stundām, vai nu nogura vai pierada pie mums — uzgāja uz ceļa, bet turējās kolonnas sākumā vai beigās, bet ne mums blakus.

Tikai Gotenhāfenā redzējām citus krievu karavīrus. Kāda „Duņa" rēgulēja pustukšā ielu krustojumā satiksmi, ar apbrīnojamu grāciju un perfek-

ciju. Cita, spēcīga lauku meiča, brauca gaŗām ar savu pajūgu. Uzklīdis serž. atsprādzēja un pievāca kādam no mugursomas piesprādzētu labu, privātu segu. Divi netīri, atbaidoši mongoļi ložņāja gar un caur kolonnu meklēdami sev kaut ko. Jauns instr. ielas malā stāvēdams, nicinoši nosaucās: „piekarojāties, nolādētie!" (dovojevalis...). Tad pēkšņi gaŗām rikšos jādams sprigans puisis jautri latviski sauca: „Puikas, kaŗš beidzies — nu tikai uz mājām!" Jā, jā, tas bija „pareizā" pusē — varēja priecāties un doties mājās un pastāstīt, ka redzējis mūs.

Nakti pārlaidām atklātā vietā pie Adlerhorstas. Krievi, kam bija arī pajūgs, apmetās tā patālāk no mums. Ko var zināt?

Pa ceļam satikām vācietes. Tās šausmināja par pārdzīvoto. Kāda vecāka māsa: „Tās izvarošanas vēl nav tik trakas, kā tās slimības, ko viņi te ievazā. Un pretlīdzekļu mums nav." Nekādu organizētu apgādi tās nesaņemot, lūdzās maizi. Devām cik varējām no savas nabadzības.

Pēcpusdienā pienācām pie nometnes — kaut kur Olīvas austrumu daļā. Bet tā bija pilna, atlika apmesties tuvējās, atstātajās blokmājās. Brīvi varējām kustēties un izvēlēties nakts mītni.

Sākās „saviesīgā dzīve". Izskatīgs latgalietis rūpīgi mazgājās un skuvās, tad iesita padusē puskukuli maizes un aizgāja noteikdams: „Jāiet kādu pameklēt!"

Apstaigāju rajonu, nogāju arī puspagrabstāvā: eja gar vienu malu, uz otru pusi mazas istabas. Vienā istabā sēdēja divi pāŗi un priecīgi amzējās, otrā — tāpat. No trešās kāds jautri sauca: „Aha, virsnieku kungi arī paliek nemierīgi!"

Bet man bija labāka laime: vienā virtuvē atradu lielu pudeli ar labu, stipru ļergu. To mēs trīs vīri nometnē pie brokastīm iedzērām pa malkam pret tārpiem un caureju.

Apsardzība te pajuka un krievi, pieraduši pie mums, vairs nebaidījās. Sargu vecākais esot stāstījis: „Vakarā dabūju pavēli rītā pavadīt latviešu SS vīrus. Tad gan nobaidījos: kaŗu izkarojos un paliku dzīvs, bet tie nu gan nostrādās mani! Bet kas par vīriem: ierindu ietur, disciplinēti, un pulkvedis pats — nu, zelta dvēsele!"

Rēberga stāba vīriem kaut kādā veidā bija laimējies tikt pie smagās mašīnas Hēlā, kuŗās veda mugursomas vājiniekiem un arī pašus. Nu derēja aizbraukt uz Heubūdes mežiem pēc martā noraktās „štukasa" (spirta) mucas. Krievi bija kā spārnos un atbalstīja pasākumu, bet arī viņiem neizdevās sagādāt benzīnu — nekas nesanāca.

Nākošā dienā nometne atbrīvoja vietas mums. Pie vārtiem iekārtotās virtuvēs pieveda vairākas kautas cūkas ar USA gaļas kontroles zīmogiem.

Pēc saskaitīšanas ielaida telpās — bijušās ķeizariskās kavalērijas zirgu staļļos, kas gan jau miera laikos pārtaisītas par noliktavām. Izbalsinātas,

kārtīga betona grīda, daudzi plaukti, dažāda platuma un augstuma. Uz tiem vietas pietika visiem. Ar Kazi iekārtojāmies kaktā uz lielas lādes. Diena varēja būt 16. maijs.

Laukā nelaida. Plašs pagalms bija ierobežots ar kazarmju un pārvaldes ēkām. Uz ateju veda zem komandas, pa 5 vīri reizē, sarga pavadībā. Reizi tādu, vecāku mužiku, nokaitināja balamutīgs, ordeņiem nokāries krievu instruktors: „Vecais, cik ilgi jau kaŗo?" — „3 gadus!" — „Un visu laiku pa atejām?"

Vakarā pie durvīm nolika lielu kubulu nakts vajadzībām.

17. maijā no rīta notika pārbaude: nostādīja mūs pagalmā ar visām mantām, uz galdiņiem noliktās listēs vajadzēja ierakstīt savu vārdu, uzvārdu, tēva vārdu, dzimšanas datus, izglītību. Tad telpās mantu kontrole. Mugursomu un kabatas iztukšot, mantas nolikt uz galda! Nodot ordeņus un nozīmes, kartes, zāles!

Mani pārbaudīja slaids, inteliģenta izskata instruktors — diezgan pavirši: pašķirstīja mantas, notaustīja augumu un „davai!" Palika Rivanols, palika Veronals.

Tālāk Kazi pārbaudīja jaunāks vīrietis civīlā. Bailīgi apkārt skatīdamies noņēma tam kabatas pulksteni ar ķēdi. „Atstāj vismaz man ķēdi, tā man piemiņa no tēva!" tā Kazis. „Turi muti, un davai!" čukstēdams atteicis kratītājs.

Lai gan man bija rokas pulkstenis un gredzens pirkstā — manējais uz tiem tikai noskatījās.

Soldbuchus atstājām jau ārā pie reģistrēšanās.

Pēc kontroles virsniekus ieveda atsevišķā istabā. Pēc laiciņa izsauca maj. Šmitu. Atgriezās un stāstīja, ka bijis uz īsu nopratināšanu.

Pratinātājs, starp citu, teicis, ka latviešu virsnieki nākot no buržuāzijas un jautājis, vai kaŗa laikā neesot bijušas sacelšanās pret tiem.

Kā nākošam bija jāiet kpt. Sīlim, un tad man. Instruktorus veda pāri pagalma stūrim uz citu māju. Pie galda sēdēja pltn. ierindas tērpā, diezgan resns, brutālu izskatu. Uz dīvāna iepretim otrs virsnieks, ļoti tumšs, slaids, inteliģenta izskata, nevainojami apģērbies. Varēja būt tulks. Veikli pārtulkoja „Feldersatzbtl.".

Runājāmies krieviski. Jautāja tikai pltn., šķirstīdams manu Soldbuchu. Iesāka ar: „Nu kā jūs te gadījāties?" — „Ak tad iesauca! — Kas iesauca? — Vācieši, un jūs gājāt cīnīties pret savu tautu! — Ko tad jums vācieši solīja par to, brīvību? (Šeit smējās abi). — Mūsu pusē cīnījās latv. divīzijas — un kā vēl! Ieņēma tādas un tādas pilsētas. — Sastāvējāt apmācības bataljonā: sagatavojāt kareivjus un sūtījāt pret mums. Jelgavā esiet dienējuši? — Nu tagad būs jāpastrādā. — Kur kaŗojāt? — Aha, pie Latvijas ro-

bežas. Daudz mums tur nopostījāt, tur arī dabūsiet pastrādāt. Paskatīsimies kā strādāsiet, tad atlaidīsim."

Runāja mierīgā, venmērīgā balsī: reizēm nosodoši, reizēm pamācoši. Jāatzīst, ka apiešanās bija ļoti korrekta.

Atgriezies atstāstīju to pārējiem virsniekiem. Pat lielākajam optimistam palika skaidrs, ka cerības jāatmet un jārēķina gadi.

Sākās nīkšana. Lasāmā nekāda. Kam bija, spēlēja kārtis. Maj. Šmits & Co. grabināja kauliņus — mažonu.

Nebija vairs ne kungu, ne kalpu — pelēka masa. Vairums gulēja, aizmiguši, citi nomodā un kāvās ar visādām domām. Pārskatīja savus darbus un nedarbus no krievu viedokļa un rēķināja gadus. Visvairāk domas kavējās pie savējiem. Vai vēl redzēsimies?

Mūzikanti, vairumā stīdzinieki, neskatoties uz visām grūtībām — bija iznesuši savus instrumentus. Varēja smieties un reizē apbrīnot kontrabasistu gājienā: pats garš, izkāmējis slīmests stiepa lielo kontrabasu uzmontējis stāvus uz muguras.

Čellists diezgan bieži vingrinājās.

Kādreiz pēc dienišķās putras, atlaidušies klausījāmies Mediņa „Āriju". Lielā telpa klusa kā baznīca, čello dūc izjūtīgi spēlēts, rada dievkalpojuma sajūtu. Arī skaņas var aizraut, nomierināt, apbēdināt, iepriecināt.

Vakarā mūzikanti izrīkoja priekšnesumu vakaru ēkas otrajā, tukšajā galā. Mūzika, humors. Pieteicējam izdevās labi atdarināt Hitleru: noglauda matus uz pieres, piesprauda ķemmes galu zem deguna, arī viņa balss padevās labi — nu fīrers kā fīrers! Vairāki krievi noskatījās kumēdiņus.

Vienreiz laukā, neparastā laikā, nostādīja visu nometni. Daudz krievu civīlā, samērā jauni gados. Flotes virsnieku grupa no tiem izmeklēja bijušos jūrniekus. Tūlīt baumas gāja apkārt: „Iesauc jau jūrniekus, ies vaļā pret amerikāņiem! Drīzi iesauks arī mūs!" Ne jau kaŗa kalpa mentālitāte, bet cerības tikt zaļā mežā, liekas, daudzus iepriecināja.

Tie varēja būt flotes KGB vīri, kas meklēja savus upurus.

Ar ēšanu iztikām. Vienreiz dienā putra ar gaļas gabaliņiem iekšā, nedaudz maize, kaut kāds pavalgs, tēja.

Ārsta mums nebija, bet gan jauns zobārsts. Tas aprēķināja, ka dienā sanākot apm. 1500 kalorijas — gulēšanai pietiekot.

Pēc jautrā vakara ienāca sardzes priekšnieks un pavēlēja nodot visus mūzikas instrumentus. Tur aizgāja manta un ticība uz tās neaizskaramību.

Telpas otrā galā mita lietuviešu kaŗavīri: ap 150 vīru, 3—4 virsnieki. Pats netiku runājis ar tiem, ne arī kaut ko dzirdējis vairāk par tiem.

Dienu vienmuļību pārtrauca pirtī iešana, gan tikai vienreiz. Krieviem pieraksta improvizācijas dāvanas, kam labs pierādījums bija šī lauku pirts. Pļavas malā uzstādīts vecais, labais kuļamais dampis, bez dzensiksnas rite-

ņa. Kurināja ar oglēm un sildīja ūdeni, kas pa caurulēm tika novadīts uz lielu telti — ar dušām, redelēm, soliem. Kādi 40 vīri varēja mazgāties uz reizi. Otrā, mazākā nodalījumā, plunčājās viņu pašu „Duņas".

Nekāda steiga nebija, nomazgājāmies labi. Vēl Hēlā esot savu veļu izskaloju DDT šķīdinājumā, ko dabūju no btl. bijušā ārsta ltn. Arāja. Viņš jau Sofienvaldē enerģiski un katēgoriski panāca tā pielietošanu. Tā kā pret „iekšējiem ienaidniekiem" stāvoklis bija paļāvīgs.

Ģērbjoties man blakus nosēdās pirtnieks — vecāks, gaŗš krievs, amatnieka tips. Paņēma manus zābakus, apskatīja no visām pusēm, atlika atpakaļ, noteikdams: „Eh, tie virsnieku..." Sākām runāties. — „Nu ko, Liepāju aizstāvējāt?" — „Bija jau tur vācieši arī", tā es. — „Eh, ko vācieši! Viens latvietis atsver 10 tos. Kur latvietis pretīm, tur galvu laukā no ierakumiem nebāz."

Lai tev, vecais, vēl reiz paldies par šiem vārdiem! Ir dzirdēts par džentlmeņu kaŗu. Lūdzu, šeit viens tāds kaŗotājs: „...godam audzis, prot ar' otram godu dot." Lai arī pirtnieks. Vecā, nesarīdītā „krievu dvēsele".

Iepriecināja mūs ļoti tāds atzinums. Vārda lielā nozīme: ar mēli varot pārlauzt muguru, bet šinī gadījumā arī iztaisnot to.

Kas par pirti — tika miesai un dvēselei!

Tika dzirdēti arī citi vārdi: kāds bija uzrunājis sardzes instruktoru ar „tavarišč" (biedrs) un tūlīt dabūjis atpakaļ: „Tu, sukinsin (suņa dēls), nesen vēl šāvi uz mani — nu es tev tavariščs!"

Krievi telpās tikpat kā nerādījās, ne arī kāda iekšēja kārtība tika noteikta — dzīvo kā redzi!

Izbeidzās vaļas dienas — 25. maijā lika sagatavoties gājienam un izsniedza uzturu: maizi, sālītu speķi vairākām dienām. Uz kurieni, cik tālu būs jāiet — to neteica.

Nākošā dienā no rīta nostājāmies gājienam: bijām ap 1000 vīru — 600 latvieši, 200 lietuvieši un 200 krievi — bijušie gūstekņi, tikai cīvīlās drēbēs. Kā tik daudz latviešu? Rēberga grupā nebijām ne 200. Vēl varēja būt maj. Jānkes Berentas btl. atliekas — kpt. Puķe-Puķītis un kpt. Sproģis bija barā. Hēlā virsnieku sanāksmē piedalījās arī kpt. Lapenieks (ja atceros pareizi), kuŗa būvbtl. atradies uz vietas. Varēja būt arī tie.

Sargu grupa: seržs. uz zirga, viens pajūgs viņu pašu mantām, otrs — kolonnas vājiniekiem. Sākumā gan nebija tādu. Tad vēl 8—10 sargi ar šautenēm. Šie nebaidījās no mums — gāja arī blakus ar šautenēm plecā. Bijām, liekas, ieguvuši uzticību.

Klasiskā gūstekņu kolonnā pa pieci sākām gājienu, kā vēlāk izrādījās cauri Diršavai uz Graudenci — 110 km.

Ejot cauri Dancigai vērojām postījumus. Vecpilsētā postījumi bija lieli, bet ne katastrofāli.

Pēc sešu dienu iešanas mazie pirksti bija noliekti zem blakus esošiem un deformējušies. Paldies man pašam par saglābtām Rivanola tabletēm: vēlāk komprese izglāba no nopietnām komplikācijām

Pa dienām gājām, naktis pārlaidām lielās, atstātās lauku mājās. No muižām, lielajām un priekšzīmīgajām saimniecībām vācieši izmeta poļus un ielika „Volksdeutsche" no Baltijas un Besarabijas. Krieviem ienākot tie savlaicīgi pazuda un apkārtējie poļi savukārt mājas „atbrīvoja" no dzīvā un nedzīvā inventāra. Varējām apmesties kā patikās: mājā, kūtī (šeit ir tikai seklās kūtis) kūtsaugšā utt. — arī laukā salmos.

Vai un kā krievi mūs naktīs apsargāja — nezinu. Nogura tāpat līdzi ejot.

Varējām bez steigas paēst, nomazgāties. Kas katram bija — to ēda: no rokas mutē, kā smejies. Smieties dabūjām par serž. Cīruļa izdarībām: piektās gājiena dienas vakarā viņš nolēma uzdzīvot un taisīt vaļā jau no Hēlas līdznesto lielo gaļas konservu burku. Kartupeļi vārījās, uzgrieza dārgumu un atklāja tur ūdenī izmirkušas saknes. Lamāja vairāk sevi kā citus par tādu pārskatīšanos.

Pie mājām atradās pārziemošanai apraktie kartupeļi lielos daudzumos — ņem cik gribi un vāri katliņā. Tējai pielika upeņu zariņus, atradās arī pa skābenei.

Krievu serž. vakarā parakņājās pa savu vezumu, izvilka labu kurpju pāri, iedeva vienam no mūsējiem ar uzdevumu iemainīt no poļiem ļergu. Vēlāk no poļiem dabūjām zināt, ka krieviem bijis aizliegts apmeklēt to mājas. Tikai dienesta darīšanās.

Darījumos ar krieviem ļerga bija visejošākais maiņas līdzeklis. Iemainīja pat zirgus un govis, ko vēlāk lieliem bariem dzina uz Krieviju.

No rīta atkal vajadzēja nostāties pa pieci, pārskaitīti nekad netikām, un tad tikai „davai, davai..." Sargi daudz nerūpējās par kārtības ieturēšanu kolonnā. Serž. auļoja uz vienu pusi, apstājās un lāmājās. Tad gāja uz otru pusi. Izskatījās vairāk norūpējies un izmisis nekā dusmīgs, vienmēr iedzēris.

Blakus soļoja brašais Šeika tipa mužiks. Ja prasīja, kurp ejam, smaidīdams atbildēja: „Uz Šauļiem, uz Šauļiem!" Laikam bija gājis agrāk cauri Šauļiem, ne jau viņš zināja kurp mūs galu galā vedīs. Bet atkal cerību dzirkstele — tomēr uz Latviju.

Laiks pieturējās silts, bez lietus. Ceļi un apkārtne tukši no cilvēkiem un satiksmes. Mājas jau visumā bija no poļiem apdzīvotas.

Atmiņas par uzvarētāju izdarībām vēl bija svaigas. Vēlāk, kad dzīvojām pie poļiem, bieži dzirdējām, ja trūka kaut kas — „rusek zabral" (krievs pievāca).

Uzsaukumi un losungi gar ceļa malām: balti burti uz sarkanas lupatas poļu un krievu valodās — poļi apsveica iekarotājus un priecājās par zemes

dalīšanu; krievi slavēja savējos un rīdīja tālāk pret vāciešiem. Ar „ģeroi" vairs nepietika, jēdzienu paplašināja ar „bogatyr" (spēka vīrs, drošssirdis, dižvaronis), kas dominēja uzsaukumos.

Kritušos krievi apbedīja uz vietas — ceļa malā. Krustu atvietoja ar asprātīgu konstrukciju: tuvējās mājās paņemto puķu galdiņu iesprauda virs kapa, aptina ar sarkano drēbi, uzsprauda galā sarkanu skārda zvaigzni. Ar laiku vējš saplosīja drēbi, skrandas plīvoja vējā un visa tā izdoma atstāja primitīvu un nožēlojamu iespaidu.

Atstātos vācu kritušos apbedīja poļi — kā pagadījās, bez piemiņzīmēm. Kāds stāstīja, ka viņam esot vairākas „Erkennungsmarkas" — pie gadījuma nosūtīšot uz Vāciju.

Ceturtās dienas vakarā tuvojāmies Graudencei. Kaut kā visi bija tikuši tik tālu. Rezerves pajūgu vilka liels, reti vājš zirgs. Vezums gaŗajos ratos no mugursomām bija pieaudzis jau neliela siena vezuma apmērā. Pret kalnu vilka ar pēdējiem spēkiem. Braucējs, labsirdīgs vecāks krievs, žēloja vairāk mūsu vājiniekus nekā zirgu.

Graudencē neiegājām, bet apmetāmies iepretim tai Vislas malā. Tīpiski — nometne neņēma pretī, jo bija pilna. Mūsu seržants nezināja ko iesākt. Sūtīja kaut kur ziņojumu, pltn. Rebergs vēl līdzēja uzrakstīt. Pats nevarot sasistās rokas dēļ, kuŗu dzērumā krizdams no zirga bija sasitis un nēsāja kaklā uzkārtu.

Māju te nekādu nebija — plika, bet sausa pļava. Pa nakti krievu galvas bija izdomājušas, ko ar mums iesākt. Atrisinājums: krieviski ģeniāls, vienkāršs un pārsteidzošs — atpakaļ uz Dancigu! Kas te nekaitēja: upes mala, pļava ar minimālu apsardzību, būtu atkopušies mēs un zirgi. Laiks vēl vienmēr jauks. Varēja arī paiet atpakaļ tukšajās mājās nogaidīt.

No rīta pa pieci, pa pieci nostāties un tad „davai, davai..."

Gājām vienu dienu, gājām otru — 45 km, kā nekā sanāca.

Ja nu gribēja „ņemt vagu", tad bija pēdējais laiks to darīt. Tālāk uz Dancigas pusi apvidus palika atklātāks: bez mežiem, retāk apdzīvots — dominēja lielsaimniecības.

Daži poļi pat ieteica palikt — darbu dabūšot, ārkārtīgi trūkstot laukstrādnieku. No vāciešiem iesauktie poļi esot vēl krievu gūstā, vai pie sabiedrotiem — pie tam arī darbos izvestie un ģen. Andersa armijas vīri. Rietumos palikušie neatgriežas un gaida „kas būs citādi". Iekšējās lietās bija poļiem noteikšana.

Apstiprinājumu tam dabūjām pēc nedēļas reģistrējoties milicijā: zem citiem vārdiem, no vāciešiem darbos izvesti, strādājuši Praustas cukurfabrikā. Vārdus pieņēma bez pierādījuma, bet par pārējo smējās: „Nestāstiet pasaciņas! Ļoti labi zinu, kas jūs esiet. Mums ļoti vajadzīgi strādnieki uz laukiem. Tā zeme ir tukša: sievietes, veči un bērni! Strādājiet un dzīvojiet

godīgi, tad krieviem neatdosim. Tie mūsējos arī neatlaiž."

Jauns, simpatisks milicijas priekšnieks — pēckara produkts. Vēl jaunāki viņa miliči — zeņķi, par kuŗiem paši poļi smejās: „Tie jau mūsu bijušie kovboji, dzīvoja staļļos un pastāvīgi čīkstēja, ka slikta ēšana." Tas te bija diezgan parasti, ka staļļa puiši dzīvoja pie lopiem — gan atsevišķā nodalījumā, istabā.

Ar Kazi norunājām, ka no šīs vietas bēgsim. Nebija nekāds noslēpums, ka bēgšana notika — daži bija jau projām citi gatavojās. Maj. Šmits, vltn. Smīle, dkar. S., Kazis un es bijām vairāk vai mazāk kopā no 1942. gada. Ko domāja un plānoja tie?

Majors: „Tam es neticu, ka krievu izvākšanās notiks tik ātri. Zinām, kā tas bija ar Bermontu. Strādāšanai uz laukiem esmu par vecu. Ja nu Latvijā mūs atlaiž, uz mājām tūlīt neiešu, papētīšu kas pagastā valda: milicis un komiteja jau noteiks manu likteni. Un tad redzēšu uz vietas, ko tālāk. Jūs abi dariet pareizi — mana svētība uz to!"

Majors, apm. 52 g. vecs, milzu vīrs kā gaŗumā tā apmēros; reizēm uznāca nieru akmeņu lēkmes. Aizgāja līdz, pārdzīvoja Sibiriju, atgriezās un mira Latvijā 70-to gadu sakumā. Sieva palika pie krieviem jau 1944. g. jūlijā Zemgalē

Vltn. Smīle: „Kārtis man rādīja ceļu uz mājām. Arī citādi ticu Dievam un labi būs! Savam liktenim tu neizbēgsi."

Vidēja auguma, ap 45 g. vecs, negants pīpes smēķētājs, cauršauta pēda 1944. g. vasarā. Atgriezās Latvijā 50-to gadu beigās, pēc diviem gadiem nomira ar plaušu vēzi. Sieva palika Liepāja 1944. gadā. 1. L.K.P. vd. seržs., paaugstināts par ltn. 1940. g.

Dkar. S.: „Uz mājām! Mans brālēns ir komūnists — tas man līdzēs." Slaids, pagaŗa auguma, ļoti izdarīgs. Piederēja pie tiem tipiem, ko varēja naktī iesūtīt tuksnesī, un drīzi atgriezās ar pasūtīto. Ap 23 g. vecs. Sieva ar zīdainīti, kopā ar manu sievu, izbrauca no Gotenhāfenas uz Dāniju. Sākumā dzīvojis brīvs, vēlāk saņemts, dabūjis un nostrādājis 10 gadus.

Kazis bija ļoti pieķēries savai ģimenei, kuŗa atradās kopā ar manējo Dānijā. Bez tam ļoti ticīgs katolis vēl šodien. Cerēja, ka viņa lūgšanas un Dievmāte palīdzēs.

Pltn. Rēbergs palika pie vienības — tāpat kā kapteinis paliek uz grimstoša kuģa, bez praktiskas jēgas, bet morāli saistīts. 30-tos gados vltn. Latgales artilerijas pulkā: slaids, stalts, smalku, pat skaistu seju, viens no labākajiem jātniekiem pulka gada svētku sacīkstēs. „Vai tad jau?" pabrīnījās, kad pieteicu savu aiziešanu, un novēlēja Dievpalīgu.

Un es pats? Pa šo mēnesi pēc kapitulācijas diezgan bija laika izdomāties, noklausīties pašus un poļus, kā arī krievus — atlika nu izdarīt stāvokļa apsvērumu. Man pašam nebija daudz ko domāt: ģimene atradās Dānijā jeb

Vācijā, tā kā tas vienkārši bija pienākums atrast un apgādāt tos. Citu pienākumu vairs nebija.

Vecākie virsnieki turējās pie Rēberga — tiem vēl nebija nekādi plāni. Majors Šmits sēdēja pļavā un mizoja savus vakariņu kartupeļus. Bijušais ziņnesis grozījās tuvumā uzģērbis atdāvināto virsnieka mēteli. Bet gods vīriem! Patreizējais stāvoklis bijušiem padotiem atļāva „izteikt savas īstās domas". Attiecības bija ļoti korrektas, kā vārdos, tā sadzīvē. Katrs par sevi, un Dievs par visiem — tas derēja patreiz. Vieno ne tikai uzvaras, bet arī kopīgā nelaime.

Vēlāk Kazis mani pa jokam „paķēra", kad rītos no kūts ar tačku dzinu laukā mēslus: „Velc, vilciņi raudādams!" Grūti, ļoti grūti bija atstāt gadiem ierastos biedrus, un mesties pavisam nezināmos apstākļos.

Maj. Šmits gāja stalts kā vienmēr, galvu pacēlis, izdzisušu pīpi mutē, no saviem augstumiem noraudzīdamies uz krievu knišļiem. Šis Zemgales bajārs, ko gan viņš domāja? Bijušais Feldersatzbtl. komandieris Krievijā.

Viņi aizgāja. Izlīguši ar savu Dievu, samierinājušies ar savu likteni. Aizplūda kā pelēka, mierīga, dziļa upe, pārvarējusi krāces un kritumus, klusi dunēdama — „pilna dārgu dvēselīšu" — lai izplūstu un pazustu Sibirijas bezgalībā.

Daudzi apgūlās Sibirijas taigā, ar vienīgo pagalvī — sapni par dzimteni un piederīgiem. Daži atgriezās, kā zīlnieks teica, pēc gaļa un grūta ceļa mājās: „Kaļā nokauti, lai arī saudzēti no viņa granātām." (Remarks).

1945. g. 1. jūnija rīts; svina palēks, nomācies, silts — taisījās uz lietu. Pārnakšņojām atstātās, lielās lauku mājās. Smīle, Kazis un es uz cūku kūtiņas sienā. Atvadījāmies. Pēdējais, kas no Smīles palicis atmiņā — viņa asais profils pret debesīm, vēl neaizdegtu pīpi mutē — nokāpjot no kūts augšas.

Ierakāmies sienā un klausījāmies: komandas pulcēties uz šosejas un stāties. Palika arvien klusāks. Nojāja vēl kāds gaļām cieši gar kūtiņu, un projām viņi bija. Es paliku pie mantām. Kazis, poļu valodas pratējs, devās meklēt sakarus ar poļiem. Atgriezās pēc krietnas stundas. Viss kārtībā! Dažus km no mums aiz kalna atradās neliels ciems. Sameklējis ciema vecāko un izstāstījis kas un kā. Jā — atkārtojis jau dzirdēto: liela vajadzība pēc laukstrādniekiem, un štrunt par krieviem, tiem te nav liela teikšana. Norādījis vienu lauksaimnieku ārpus ciema, tuvāk mums, tas nokārtošot pārējo. — Tas palīdzēja arī no savas puses: viņam pašam nevajadzēja strādnieku, bet zināja, kam vajaga. Lai atnākot vakarā, tumsā. Te noteikti līdzēja arī mans piedāvājums iemainīt tos nolādētos zābakus pret privātām drēbēm. Poļu vīriešu lepnums ir bijis un būs zābaki. Pie tiem piederas galifē bikses un pusmētelis — tad tikai ir īsts pans.

Līdz tumsai te nevarējām palikt, bija jārēķinājas ar nākošiem pārnakšņotājiem. Pa šoseju nekāda satiksme nenotika, kāpām tik lejā un devāmies uz sādžas pusi: pilnā formā un pilnām mugursomām. Līdz tumsai apmetāmies krūmos. Nu bija laiks atpūsties un pārskatīt sevi un mantību. Bijām novājējuši, bet ne pārmērīgi. Atradās arī maize, pat margarīns — nezinām no kādiem laikiem. Mugursomās arī atradās, starp citu, labas mantas: mētelis, daži pāri veļas, zeķes, puloveri, man pat sevišķi augstas kvalitātes holandiešu sega, viegla un pūkaina. Viss gandrīz pēc reglamenta ejot manevros.

Un gara stāvoklis? Likās tāds miers iestājies, kā pēc padarīta darba. Viens posms beidzies, gals šaubām un cerībā, ticībām un taisnībām, ideoloģijām un idiotijām. Sākās jauns posms ar cita veida bēdām. Nu bijām nostājušies paši uz savām kājām.

Sāka līņāt sīks lietutiņš. Sēdējām zem krūma un snaudām. Lai gan tas bija tikai tāds krūmu pudurs lauku vidū, neredzējām ne lopa, ne cilvēka. Beidzot pienāca gaidītā tumsa. Mums šī bija tā garākā diena.

Vecāks saimnieku pāris jau gaidīja — vieni paši mājās. Pacienāja ar poļu vakariņām: klimpu piena putru ar kartupeļu biezputru. Tās šinī pusē ir ļoti parastas. Samaksāju ar saviem zābakiem, piedevām dabūju vēlāk stipri novalkātas drēbes un „tankus". Uzveda uz staļļa augšas „līdz turpmākam". Siena vairs nebija — tikdaudz kā palikt zem sāniem. „Esiet droši, krievi vairs nestaigā pa mājām", tā saimnieks.

Tas bija piektdienas vakars. Nogulējām kā nemaņā līdz svētdienas pusdienlaikam. Saimniece gan uznesa ēdamo un dzeramo. Un lija — nepārtraukti līdz svētdienas rītam. Svētdienas pievakarē saimnieks aizveda pie attālāka kaimiņa, kas mūs pieņēma. Es jau biju tērpies privātā, ar poļu nozīmi — sarkanbaltu lentīti — pie svārku atloka. Kazis vēl uniformā. Priekšā atradām tādus pašu brāļus: divus latviešus un vienu vācieti, vidējos gados. Latvieši — spēcīgi tēvaiņi, drūmi tipi — neielaidās ar mums nekādās sarunās, lai gan ēdām pie viena galda. Vācietis gan. Tautieši aizņēma jau kalpu istabu kūtī, mums ierādīja vietu šķūnī uz salmiem.

Ilgi tur nepalikām. Izrādījās, ka mūsu saimnieks ar ģimeni piemeties pie sievasmātes, jo viņa saimniecība bija karā papostīta — pēc mēneša tikai pārcēlāmies turp.

Pirmdien sākās darba diena: Kazis dauzīja kukulžņus uz apartā laukā, nometis tikai svārkus par prieku kaimiņu meitām, kuŗas tādu pilnasiņu vīrieti sen nebija redzējušas.

Es apraku saimnieces personīgo dārziņu saknēm. Pievakarē gāja garām viens latviešu karavīrs, man pazīstams — no kolonnas, nāca uz ciemu mangot. Gājuši uz Dancigas pusi, tad atkal atpakaļ uz Graudenci. Šonakti pavadīs mūsu vecā vietā. Mūsu aiziešana nav pamanīta.

Sākās dzīve Polijā, kas ilga 20 mēnešus — bezgala gaŗus un rūpju pilnus. Netrūka Dievam dienu, ne saimniekam darbu, netrūka maizes, ne kartupeļu, bija pupiņas, bija zirnīši, vājpiena biezpiens un cukurbiešu sīrups. Bet no gaļas un taukuma gan nekā.

Mekēja mūs krievi, veda poļu miliči mūs projām, bet tomēr 1947. g. sākumā ieradāmies Zviedrijā — ne jau ar vīzu! Dievs un labi cilvēki palīdzēja.

Mēs nebijām vienīgie. Apm. 5 kv. km apkārtnē bija 15 latvieši, 2 vācieši. Citā rajonā, pagasta otrā galā, esot bijuši 14 lietuvieši. Latvieši sadalījās: 3 virsnieki, 2 instruktori — pārējie dkar. un kar.; 6 pāŗi un trīs vieninieki. Parasti pārinieki strādāja kopā pie viena saimnieka. Viens uzstrādājās par dzirnavu īpašnieka vietnieku, otrs — pie tumīgas mazbērnu mātes — par saimnieku sētā un gultā. Vīrs tai bija pazudis kaŗā. Divi dabūja darbu pie mūrnieka un rudenī pārcēlās uz Dancigu. Divi jaunekļi sadabūja ar saimnieka palīdzību vislabākos papīrus, tikai ne pases, un rudenī devās uz Latviju. Atrakstīja saimniekam pēc pāris mēnešiem — no Minskas izmeklēšanas nometnes.

Pārējie nostrādājām visu laiku par laukstrādniekiem — „chlopiem". Viens instruk. pat nemēģināja strādāt. Tāds slīmests, rīdzinieks, alerģisks pret darbu. Iemainīja savu labu pulksteni pret trīs nedēļu panziju pie ciema skrodera. Vazājās pa ciemu un gaidīja ka „būs citādi". Tas bija apm. 28-gadīgs.

Kas tie tādi bija par vīriem šie izbēgušie? Viens kaŗa skolas vltn — 29 g. vecs, otrs vltn. — 43. g. v., vd. lidotājs 30 gados; tad viens rez. ltn. — ap 32 g. un Kazis — bij. vd. instr. kar. un dkar.: viens plkv. dēls, otrs — nezinu, bet abi mūziķi ar konservātoriju — no div. orķestŗa. Divi no div. žandarmerijas, iesaukti leģionā pēc darba dienesta. Par divien „drūmajiem" neko nezinu vairāk.

No vieniniekiem viens bija latgalietis, noslēpumains, neko nestāstīja par „kur un kā". Otrs rīdzinieks — kurpnieks, aplam gudrs. Abi apm. 35 g. v. Ziemas mēnešos kurpniekam ir bijis maz darba, un tā, ka nav ko grāpī likt. Viens med. stud. dabūjis „brīnišķīgus" augoņus, iepotēdams zem ādas rūgušpienu — varēja dzīvot no slimo kases mēnešiem.

Kā tad nu beidzās šī mūsu odiseja? Laimīgāk nekā bija cerēts. 1947. g. ieradāmies gandrīz vai visi Zviedrijā. Par „panzijā" dzīvojošo un latgalieti gan nezinu neko, tāpat par diviem „drūmajiem".

Atradās latvieši arī Dancigā un Gdiņā, vairums civīlisti, arī palikušās kaŗavīru sievas ar bērniem. Zinu divus kareivjus, kas ieradās Zviedrijā, un vairākus civīlistus.

Kpt. Puķe-Puķītis strādāja kaut kur Bērentas apkārtnē un arī tika pāri. Kā tas bija iespējams?

Polijā varējām kustēties brīvi, vienīgi jāreģistrējas milicijā. Mainījām saimniekus pēc patikas. Lai brauktu pa dzelceļiem vajadzēja būt neuzkrītoši apģērbtam, citādi tālāk par pirmo milici netiki. Darba vietas apliecību varēja dabūt no sādžas vecākā — vismaz bija pierādījums, ka nedzīvoja mežā pie partizāniem. Tālāk bija vajadzīga kāda latvieša adrese Dancigā. Tādu es dabūju no sievas, kuŗa dzīvoja Ālborgas latviešu nometnē Dānijā. Latvieši Dancigā, gods kam gods pienākas, bija ļoti atsaucīgi un līdzēja kā varēja. Pazina latviešu jūrniekus uz zviedru kuģiem, uzmanīja to ienākšanu — un tad pārējo pārņēma tik pat izpalīdzīgi kuģinieki. Pārbraukšana par brīvu, ogļu bunkurā gan!

Zviedri bija izdevuši mūsu biedrus jau 1946. gadā. Poļi tā nedarīja ar mums. Caur nepieredzētām ciešanām ar savu Dievu tā bija pacēlusies augstumos, ka varēja piedot arī saviem ienaidniekiem. Un tie nēsāja mums līdzīgus tērpus...

KAŖAVĪRA STĀSTS

Kāds latviešu kaŗavīrs, kas Otrā pasaules kaŗā 3 1/2 gadus bijis kādā vācu vienībā, 1945. gada maija sākumā pie Elbas upes kritis krievu gūstā. Kaut gan bijusi iespēja uzdoties par vācieti, nav noliedzis savu tautību. Pateicoties krievu un vācu valodas pārvaldīšanai, krievi viņu sākuma laikā izmantojuši par tulku.

Viņš stāsta:

Bija maija pirmās dienas. Sēdēju kādas mājas, Vitenbergas pilsētas, virtuvē un mazgāju kājas pēc gaŗā pārgājiena, kad atvērās durvis un kāds krievs uzsauca „ruki verch" (rokas augšā)! Atņēma man pulksteni, pistoli un šauteni un lika iet uz gūstekņu pulcēšanās vietu ārpus pilsētas. Pļaviņā, Elbas malā bija jau daudz vācu kaŗavīru. Krievi jādelēja uz zirgiem starp viņiem un ar mašīnpistoli šāva uz viņiem. Mani kopā ar vēl kādiem citiem novietoja kādas mājas beniņos. Apakšā, istabā, krievi gatavojās uz iedzeršanu. Uz Vāciju darbā atsūtītie franči un francūzietes, kas bija ieradušies apsveikt uzvarētājus — krievus, kāva vācu saimnieces vistas un gatavoja krieviem vakariņas. Sarunas lejā kļuva arvien skaļākas un ap pusnakti krievi norunāja ieslēgt kādā blakus telpā franču puišus un pamīlēt francūzietes. Protesti un kliedzieni neko nelīdzēja.

Otrā rītā visus gūstekņus nostādīja gājiena kolonnā un uzsākām gājienu atpakaļ uz Vitenbergas pilsētu. Starp gūstekņiem bija arī 20—30 virsnieku. Tie gāja kolonnas galvā. Kāds stabsfeldfēbelis izgāja no instr./kareivju rindas un pievienojās virsnieku grupai. Kaut gan vācu virsnieki tam protestēja, bet krieviem tas bija vienalga un viņu atstāja starp virsniekiem. Krievi

mūs pavadīja jāšus uz zirgiem. Laiku pa laikam kāds no viņiem aizauļoja uz ēkām ceļmalā un tad tur vienmēr atskanēja sieviešu kliedzieni un parastie „Frau komm" (sieva nāc)! Mājas bija vācu bēgļu pilnas.

Kad nonācām Vitenbergā krievu seržants ziņoja kādam pulkvežleitnantam un jautāja — ko darīt ar virsniekiem? Būdams tuvu kolonnas galvai, skaidri dzirdēju pltn. rīkojumu — virsniekus nošaut! Tos nošķīra un aizveda. Man vēl ilgi bija jādomā par stabsfeldfēbeli, kas pats bija izvēlējies nāvi.

Drīz vien mūs pārvietoja uz gūstekņu nometni Neu-Brandenburgā, kur atradāmies līdz 1945. g. septembrim. Te nesastapu nevienu latvieti. Septembrī daļu no gūstekņiem pārveda uz Štetīnu. Kad ieradās Štetīnā, tad gūstekņu nometne tur vēl nepastāvēja. Mūs novietoja vecās kazarmās, tālu ārpus pilsētas, kur sākas jau lauki. Gūstekņiem pašiem bija jāceļ dzeloņdrāšu žogs apkārt nometnei. Kādā šķūnī atradu kādu grāmatu latviešu valodā. Varbūt te kara laikā bija novietota kāda latviešu vienība?

Pamatnometne izveidojās — Drei Linden, bet mazāka tās nodaļa — Štetines ostā. Krievi tai laikā steidzās izlaupīt Vācijas Austrumu daļu un gūstekņus ostā nodarbināja ar kuģu piekraušanu.

Kādu dienu — oktobrī — poļu miliči atveda gūstekņus, to starpā arī 20—30 latviešus ar vairodziņiem uz piedurknes. Krievi pieņēma tikai vāciešus, bet latviešus poļu miliči aizveda prom.

Štetinas nometnē satiku vienu latvieti — sarkanarmieti Upit (Upīti), kas bija virsseržanta dienesta pakāpē, pirmā pasaules kara bēgļu pēcnācējs. Latviski nerunāja, bet apzinājās, ka ir latvietis un uzskatīja sevi pārāku par krieviem. Kad bija iedzēris, tad teica „mi latiši" (mēs latvieši).

Kā tulkam man bija iespējams vērot kā krievi veido ziņotāju tīklu nometnē. Ar draudiem un solījumiem par drīzu atlaišanu no gūsta, spieda gūstekņus parakstīties, ka piekrīt sniegt ziņas un par to nevienam neko neizpaust. Tad viņi ieguva katrs savu segvārdu. Krievus interesēja viss, kas notiek nometnē, kas bijuši SS vienībās, nacionālsociālistu partijā, ieņēmuši atbildīgus amatus. Reti, kurš atteicās. Kas atteicās, to nežēlīgi sita. Meklēja arī bij. Pad. Savienības pavalstniekus — vāciešus, kas kara sākumā no vācu ieņemtajiem apgabaliem bija pārcēlušies uz Vāciju, ieguvuši Vācijas pavalstniecību, tika iesaukti vācu armijā. Tāpat meklēja policijas vienību piederīgos un tos, kas piedalījušies partizānu apkarošanā.

1946. gada marta beigās nometnē ieradās kāds latviešu leģionārs. To turēja aresta telpās. Krievi viņu pratināja un man bija jātulko. Viņš ar 2 biedriem bija mēģinājis pārkļūt Oderas upei uz rietumiem. Poļu miliči viņus pamanījuši, iznākusi apšaudīšanās, abi biedri krituši, viņš saņemts gūstā. Viņa vārdu vairs neatceros. Teica, ka esot rīdzinieks, dzīvojis Matīsa ielā. Man nebija iespējams ar viņu sarunāties. Jādomā, ka puiši bija bijuši no

19. divīzijas un nākuši no Kurzemes, ceļā līdz Oderas upei pavadot apm. 10 mēnešus. Krievi viņu notiesāja uz nāvi. Viņš iesniedza apžēlošanas lūgumu, bet pirms atbilde pienāca no Maskavas, man izdevās izbēgt un nokļūt rietumos.

Tā ka tie laiki bija pagājuši, kad krievi visu, kas tiem patika, laupīja vācu dzīvokļos un veikalos, Upītim, kas bieži brauca dienesta darīšanās uz Berlīni, krievi uzdeva kārtot arī personīgās lietas: nodot pulksteņus labošanā, nopirkt radio aparātu spuldzes, citas lietas, reiz pat motocikletu. Tā ka viss tas bija iespējams vienīgi pārvaldot vācu valodu un pazīstot apstākļus un Berlīni, Upītis vienmēr ņema mani līdz. Upītis vāciski neprata un tā varēju vāciešiem vienmēr teikt, lai vispirms ņem tikai iemaksu un ka prece vispirms jāsagādā un to varēs saņemt pēc 3—4 nedēļām. Tā man radās biežāk iespēja braukt uz Berlīni. Vācieši vienmēr tam piekrita, jo vēlējās man palīdzēt un dot iespēju biežāk apmeklēt Berlīni. Klusībā cerēju, ka radīsies iespēja bēgt.

Kad bijām jau vairākkārt kopā braukuši, Upītis man ļoti uzticējās un dažreiz drūzmā bija pat jāmeklē.

To izmantojot es varēju viegli izbēgt, bet es vienkārši nevēlējos lāga vīram sagādāt lielas nepatikšanas, varbūt pat tiesu. Vienmēr cerēju, ka radīsies iespēja bēgt nekaitējot Upītim.

Reiz Upītim pēc Berlīnes apciemojuma bija kārtojamas lietas Drēzdenē. Kad tur nonācām, bija jau vakars. Komandantūrā Upītim iedeva adresi kur pārgulēt. Tas bija liels 4 stāvu dzīvokļu nams. Mums ierādītā dzīvokļa saimniece noturēdama mani par savu tautieti bija priecīga ar mani parunāties. Viņa man stāstīja, ka dzīvokļa viena istaba esot kāda krievu kapteiņa rīcībā. Viņš tur nedzīvojot pastāvīgi, bet ierodoties tikai laiku pa laikam. Tad nākot vācieši pa vienam, bet drīz atkal aizejot. Kapteinis droši vien bija čekists un vācu apmeklētāji čekas ziņotāji.

1946. gada aprīlī atkal reiz bija jābrauc uz Berlīni. Sēdēju jau kravas mašīnas kulbā, kad dzirdēju nometnes komandantu klusi sakām savam virsleitnantam: „Uzmani viņu labi, jo viņš šoreiz brauc pēdējo reizi." Laikam, man bija paredzēts tāds pats liktenis kā citiem maniem tautiešiem gūstā. Virsleitnants mani neizlaida no acīm. Komandantūrā un stābos Karlshorstā viņš mani atstāja sardzes uzraudzībā. Mana dūša galīgi sašļuka un likās ka pēdējā izdevība bēgt būs gaŗām. Bet cilvēks domā, Dievs dara.

Atceļā uz Štetini krievam bija kaut kas jāsaņem kādā Berlīnes tuvsatiksmes dzelzceļa gala stacijā. Krievam steidzīgi bija jāuzmeklē labierīcības, kuŗas atradās perona vienā galā. Krievs lika man gaidīt ārpusē. Un vēlreiz liktenis man bija labvēlīgs, jo tieši tai brīdī no perona atgāja vilciens uz Berlīni. Es ielecu ejošā vilcienā. Berlīnē pārsēdos vilcienā, kas iet caur angļu-amerikāņu sektoriem un tā nokļuvu brīvībā.

EDGARA LIEPIŅA PIEZĪMES

Edgars Liepiņš, dz. 1911. g. 7. maijā Rīgā, Latviešu leģiona virsnieks, kapitulācijas laikā — 1945. gada 8. maijā atradās Kurzemes cietoksnī. Kurzemē viņš bija ieradies 1945. g. 11. aprīlī kopā ar pltn. Rusmaņa kaujas grupu un kpt. Zilvera bataljonu.

Par savām krievu gūsta gaitām viņš atstājis sekojošas piezīmes:

Kad 8. maijā paziņoja, ka Vācija kapitulējusi, kaujas grupā valdīja liels nemiers: cits piedzērās, cits klīda neziņā apkārt, kā padomu meklēdams, un visā karavīru saimē valdīja liels drūmums. „Vēl pēc 30 gadiem dzirdu pltn. Rusmaņa balsi, kapitulāciju paziņojot un kopīgi dziedāto ‚Dievs svētī, Latviju!'."

Nākamā dienā — 9. maijā sākām izklīst. Kopā ar 2 biedriem nolēmām iet dienvidu virzienā, kur vienam no viņiem bija radu lauku mājas. Cerējām tur „atvilkt elpu" un pārdomāt, ko darīt tālāk. Ceļā devāmies vēlu vakarā un arī turpmāk gājām tikai nakts tumsā. Dienā atpūtāmies, paslēpušies meža biezoknī. Pēc vairākām dienām un naktīm, pievakarē mani biedri bija jau izgājuši uz ceļa, bet es vēl mazliet aizkavējos. Dzirdēju saucienu „stoj" un redzēju 2 sarkanarmiešus ar šautenēm aizvedam manus biedrus sev līdz. Paliku slēptuvē līdz pilnīgai tumsai. Iznīcināju savus dārgumus — sievas pēdējo vēstuli, fotografiju un mazā dēla atsūtīto zīmējumu. Tā nu biju kļuvis cilvēks bez vārda, bez piederīgiem un bez draugiem. Nezinu, cik naktis biju gājis viens pats tālāk. Biju noguris, pārtikas krājumi izbeigušies. Apkārtne arī bija sveša. Kādu vakaru izgāju atkal uz ceļa. Mani panāca kāds samērā jauns vīrietis, civīlās drēbēs un latviski prasīju — kur es ejot? Teicu, ka uz krusttēva mājam. Jā, viņš tās mājas zinot un varot man parādīt tuvāko ceļu. Gājām, viņš centās mani iztaujāt, es centos neatbildēt. Jutu, ka viņš nav mans draugs, bet prom tikt arī vairs nevarēju. Pēc brīža iegājām kādās mājās. Tur viss noskaidrojās: saimes istabā pie sienas bija nostādīti mājas ļaudis — saimniece, pāris meitas un vecs vīrs. Zemē notupušies, raudāja bērni. Telpas vidū grozījās piedzērušies sarkanarmieši, izkliedza rupjības un baidīja mājiniekus ar šāvieniem griestos. Mani iegrūda tumšā, mazā telpā, domāju, ka virtuves pieliekamā kambarī. Uzdzīve saimes istabā turpinājās. Pēc apm. 5—6 stundām mani no pieliekamā izlaida ārā. Tas pats laipnais pavadonis, kas mani vakar ieveda šajās lamatās, tagad ar šauteni padusē, lika man iet pa priekšu, pa to pašu ceļu, pa kuŗu bijām mājās ienākuši. Viņam bija pavadonis, laikam krievs, jo abi sarunājās krieviski. „Solis pa labi — šausim! Solis pa kreisi — šausim!" uzkliedza krievs. Sākumā soļojām klusējot, tad mani pavadoņi sāka sarunāties un es vēroju apkārtni vai nebūtu iespējams bēgt. Nāca ceļa līkums: tagad ir izdevība! Bet krievs no aizmugures uzkliedza, vai man neesot kāds papiross. Izdevīgais brīdis bija garām. Soļojām tālāk.

Te ir atmiņu pārtraukums!

Jūnija sākumā E. Liepiņš nonācis gūstekņu savākšanas nometnē kaut kur pie Jelgavas.

Nometnē satiku abus savus pazudušos draugus. Ar vienu no viņiem bija lemts izstaigāt arī Sibirijas ceļus. Mūs sāka šķirot: vāciešos un padomju pilsoņos. Es, protams, tiku iedalīts otrajā grupā, ielādēts sarkanajā lopu vagonā ar ceļa virzienu uz ziemeļiem.

Ceļa grūtības bija šausmīgas. Slāpes, bads, netīrība un garīgas ciešanas. Tikām izlādēti Molotovskas ostā, kur bija jābūvē ostas ierīces. Darbs bija smags, pārtika nebaudāma, bijām novājināti un nespēcīgi. Pēc kāda laika mūs sūtīja tālāk. Tā bija īstā elle. Kājam, pa dzelzceļu, ar kuģiem — mūs, gūstekņus, dzina aizvien tālāk uz ziemeļiem.

Jeņisejas upes tvaikonī bijām iekrauti vēl ciešāk kā siļķes mucā. Mums nebija pietiekoši vietas, kur apsēsties, par izstiepšanos nemaz nerunājot. Stāvējām saspiesti kuģa telpā, kur pat gaisa vairs nebija elpošanai. Uzturs bija sālītās siļķes un ķepīga, melna maize. Dzert nedeva. Mocīja izsalkums un slāpes. Vienīgā labierīcība — caurums kuģa klajā, bet lai pie tā tiktu visi apm. 2000 nelaimīgo, bija jāstāv rindā stundām ilgi. Tomēr tas bija patīkamāk nekā sasmakušais gaiss kuģa telpā. Tādēļ, pēc tikšanas pie cauruma, nekavējoties stājāmies atkal rindā no jauna... Daudzi slimoja ar caureju, daudzi bija smagi deprimēti un, likās, ka viens otrs bija jau zaudējis skaidro saprātu.

Es atturējos no sālīto siļķu ēšanas un iztiku tikai ar jēlo melno maizi. Tā vismaz mani nemocīja neciešamās slāpes.

1945. gada rudenī nonācām Dudinkā. No turienes mūs dzina kājām uz 130 km attālo Nariļsku. Bija jau sācies ziemas aukstums, bet mūsu apģērbs bija tikai plāna kokvilnas veļa, pazīstamās vatētās jakas un bikses. Kājās auti un „vaļinkas". Nariļskā vasara ilgst tikai apm. 3 mēneši un mums tur ierodoties, drīz sākās gaŗā, tumšā un ārkārtīgi bargā ziema. Nariļskā sastapu pirmo reizi arī 14. jūnijā aizvestos latviešus. Mūs norīkoja pie jaunās elektriskās stacijas būves. Mums bija jāstrādā zemes darbi: ar kapļiem un laužņiem bija jāuzlauž dziļi sasalusī zeme. Jau agri mūs dzina pēc karstā ūdens un jēlās maizes. Tad darbā. Un mēs taču nebijām noziedznieki, nebijām sodīti, bijām virsnieki, kuŗiem arī gūsta apstākļos visā civilizētā pasaulē ir savas tiesības!

Gājām darbā tumsā, nācām mājās — atkal tumsā. Drēbes bija mitras, barakas aukstas, spēki zuda ik dienas. Bija jāsastopas ar kriminālistu ļaunprātībām, kas ne reti apdraudēja dzīvību. Agrāk izsūtītie mūs pamācīja, lai nestrādājam pārāk cītīgi, jo papildus deva zaudētos spēkus neatdošot. Tomēr man spēki sāka zust aizvien vairāk, bieži reiba galva un uzmācās nespēks. Kādu dienu no darba nākot sabruku un nespēju vairs

piecelties. Tad sargs mani ar šauteni pagrūda, izlamāja un uzrāva kājās. Pēc nedaudz soļiem, kad bija jāiet pāri uzbērumam, uzrāva kājās un ar šauteni atbalstot, aizgādāja uz nometni. Nākamā rītā nebiju spējīgs piecelties. Tā nokļuvu ambulancē, kur ārsts konstatēja ārkārtīgu novājinātību un ielika slimnīcā. Biju zaudējis gandrīz pusi no sava svara: no 84 kg bija palikuši 48 kg (pie 176 cm auguma).

Spēja strādāt tika pārbaudīta īpatnējā veidā: ja sēžamā vietā bija pietiekoši miesas, lai saņemtu pirkstos, tad darba spējīgs. Ja nē — uz slimnīcu. Slimnīcā man bija laime nonākt latviešu ārsta, mana korporācijas biedŗa rokās. Viņu kā armijas ārstu deportēja jau 1941. gadā. Šis ārsts bija Dr. E. Bilzēns, kas atgriezies no izsūtījuma, bija iecienīts ārsts Rīgā, un mira pirms vairākiem gadiem. Varu apgalvot, ka šis latviešu ārsts izglāba manu dzīvību. Izpalīdzīgs bija arī kāds lietuviešu deportētais ārsts, kas mani iemācīja, kā notēlot „vistas akluma" slimību, ko izsauc ķermeņa novājinātība un kuŗas pazīmes ir grūti nosakāmas. Iemācījos visas slimības pazīmes tik labi, ka tiku krievu ārstu kontrolei cauri un varēju vēl palikt slimnīcā. Draudzīgie ārsti man vakaros slepeni atnesa bļodiņu ar viņu vakariņu putras tiesu, ko man vajadzēja klusi, zem segas, apēst, lai citi nepamana. Tā atguvu spēkus un arī mazliet miesu uz kauliem. No slimnīcas iznākot, tiku norīkots vieglākā darbā — pie telpu tīrīšanas. Tomēr uzturs bija stipri vājš un vēl mazākā devā, kā būvju darbos. Tā nu reiz gadījās, ka, atradis uzraugu telpā zem galda gabaliņu speķa, apm. 5 latu monētas lielumā, to pacēlu un apēdu, pat nenotīrījis. Vienā ziņa tomēr bija labāk, jo nebija jāiet ārā strādāt sniega vētrās un salā.

1946. gada maijā sākās mūsu, Nariļskas nometnē ieslodzīto, šķirošana. Šī nometne skaitījās tikai „filtrācijas nometne" un tur turēja kopā ar „īstajiem kaŗa noziedzniekiem" arī „vieglākos" — kā to apzīmēja padomju terminoloģijā. Pirmiem bija jāiet tiesas priekšā par noziegumiem pret „lielo tēviju", otriem — spaidu kārtā jāatgriežas savās dzīves vietās, kur tos vēlāk vieglāk varēs saņemt ciet un tiesāt par neizdarītiem pārkāpumiem. Tās bija veiklas padomju lamatas, kuŗās arī es iekritu.

Mums, kam paziņoja par tiesībām atgriezties mājās, laiks līdz aizbraukšanas brīdim pagāja ķerot kokus un plostus Jeņisejas upē, par ko maksāja arī nelielu algu. To krājām atpakaļceļam. To izmantojām, lai apmeklētu ārsti zobu slimībās — kādu izsūtīto latvieti. Kaut arī zobi nesāpēja, sēdējām stundām uzgaidāmās telpās, lai varētu satikt mūsu tautieti. Gadījās satikties arī ar citiem latviešiem, kas bija nodarbināti ogļraktuvēs, būvniecībā un citos smagos darbos. Svinējām pat dzimšanas un vārda dienas ar mūsu tautiešu saceptām zivju „kūkām". Galvenais bija — būt kopā ar latviešiem. Vienam otram bija arī tiešām zobu sāpes, jo nepietiekamās pārtikas dēļ, bez svaigām saknēm un vitamīniem, attīstījās dažādas smaga-

nu slimības.

Daži, kas strādāja noliktavās, izurba caurumiņu saules puķu, eļļas mucās un ikdienas notecināja savām vajadzībām apm. 2 tējkarotes.

Brauciens pa Jeņiseju atpakaļ, uz mājām bija tīrā izprieca, salīdzinot ar to, ko pārcietām otrā virzienā braucot. Maskavā par iekrāto naudu nopirku laulības gredzenu — it kā zelta! Vīriešu trūkuma dēļ krievietes bija kļuvušas uzbāzīgi „sirsnīgas", ka tikai gredzenu rādot un stāstot, ka mājās gaida sieva un bērni, varējām tikt no viņām vaļā!

Rīgā dzīvi vēl bija mani vecāki un mātes rūpīgā kopšanā pamazām atguvu spēkus, kaut arī veselība bija ļoti bojāta.

Tā nokļuvu „brīvībā" jau 1946. gada beigās, lai atkal 1950. gada sākumā mani paņemtu ciet un par „tēvijas" nodevību izsūtītu uz Karagandu, no kuŗas mani atbrīvoja 1956. gada sākumā. Par gaitām Karagandā sk. DVM 1978. g. nr. 4.

Ltn. E. Liepiņš pēc 8 noraidītiem iesniegumiem, 1977. gada 12. novembrī ieradās pie ģimenes Anglijā, bet smagi bojātās veselības dēļ jau 1978. gada 16. martā mira.

Sava mūža beidzamās dienās E. Liepiņš rakstīja savam dēlam uz Kanādu: „Es latviešu līniju esmu turējis, cik vien spēju visur un visos apstākļos."

Dienu pirms savas aiziešanas mūžībā viņa atzīme: „Mani mīļie — tad nu paliek šīs trīs: ticība, cerība un mīlestība. Ticība Dievam, cerība mūsu tautas nākotnei un mīlestība uz jums."

Repatrianti no gūstekņu nometnēm

REPATRIĀCIJA

Pēc Jaltas konferences nolīguma slepenajā papildus protokolā (11.2.45) rietumu sabiedrotie ar Pad. Savienību vienojušies, ka izdos Pad. Savienībai visus tās pilsoņus, neizslēdzot varu.

Rietumu sabiedrotie baltiešu bēgļus un karavīrus neuzskatīja par padomju pilsoņiem (kuŗi 1.9.1939. nebija padomju pilsoņi!) un uz viņiem šo nolīgumu neattiecināja. Baltieši bija repartriējami tikai uz brīvprātības principa. Bet tulīt pēc kara ir bijuši gadījumi, kad latviešu civīlisti un karavīri izdoti piespiedu kārtā, bet tas nebija oficiālais ASV un Anglijas valdību viedoklis. Sabiedroto armijām bija jātiek galā ar 7 miljoniem kara gūstekņiem un pāri par 6 milj. bēgļiem. 1945. g. jūnijā, katru dienu krieviem nodeva 50 000 — 100 000 cilvēku, tad arī var saprast, ka zemāko instanču darbībā bija liktenīgas kļūdas. Laikā no kapitulācijas līdz 1945. g. beigām repatriējās ap 3600 latviešu karavīri. Pēc tam tā tikpat kā izbeidzās.

No šī skaita apm. 500 krievu rokās nonāca piespiedu kārtā, sevišķi no Francijas. Repatriēti karavīri pa zemēm: no Vācijas — 1050, Italijas — 380, Beļģijas — 235 (no Cēdelgemas — 219), Francijas — 1870, citām zemēm — 65. Sadalījums pēc gūsta: no angļu — 1110, amerikāņu — 1100, franču — 1300.

Plkv. A. Kripēns par krievu repatriācijas komisijām Putlosā raksta:

Ienāca ziņas, ka krievu misija ceļojot pa gūstekņu nometnēm, bet Putlosā tā nerādījās. Uzzināju, ka Ķīles tuvumā neliela latviešu nometne atrodoties pilnīgā krievu pārziņā, saņēmu pat aicinājumu mēģināt šos karavīrus glābt. Protams, braucu turp. Tā bija taisnība. Latviešu novietne ar apm. 130 vīriem atradās kāda bārzdaina krieva rokās. Šis vīrs man katēgoriski pateica: „Savus latviešus jums neatdošu." Vācu komandantūrā, kuŗā šis komūnists uzturējās, valdīja satraukts noskaņojums. Izrādījās, ka pirms dažām dienām pēc šī krieva ierosinājuma bija arestēts nometnes komandants. Vācu virsnieki mani nopietni brīdināja, lai uz latviešu novietni patvarīgi neejot. Bija šim padomam jāklausa. Uzmeklēju kādu šīs novietnes karavīru un lūdzu viņu paziņot pārējiem, ka Putlosā pulcējas latviešu karavīri, lai tādēļ dodas turp. Šī mana pirmā saskare ar krieviem lika būt stipri uzmanīgam.

Rīkojums par repatriāciju Putlosā pienāca dienesta ceļā. Pieteicās ap 180 karavīru. Nešķīrāmies ar naidu, kad biju aizbraucis pie viņiem atvadīties. Kāda kaprāļa skaisti teiktie vārdi, ka, varbūt, viņš kļūšot par partizānu Latvijā, visu nolīdzināja.

LATVIEŠU KARAVĪRI — REPATRIANTI NO GŪSTA NOMETNĒM

Repatriāciju veicināja sliktie gūsta apstākļi, nezināmā nākotne, piederīgo trūkums, ko visu, savukārt izmantoja padomju repatriācijas virsnieki, kuŗu apmeklējums un pat propaganda atbalstīja rietumu armiju stābi.

Lai šos atgriešanās uz dzimteni apstākļus un motīvus pētītu, latviešu divīzijas, kas atradās 1945. gada vasarā Putlosā, informācijas daļa izdarīja sevišķu aptauju.

1945. gada 18. jūnija aptaujā no ca. 7000 latviešu karavīriem, sevi par padomju pilsoņiem uzskatīja 458 kareivji un 17 instruktori. No šī skaita gandrīz visi bija jaunāki par 40 gadiem, jo vecāki par 40 gadiem bija tikai 0,4 %. Tāpat izglītības ziņā vairums bija ar zemāku izglītību, jo ar vidusskolas bija 10,5 % un ar augstskolas — neviens.

Nospiedošā vairākumā bija motīvs — satikt savus piederīgos — 96 %, komūnistiski noskaņoti — 3 %, citi iemesli — 1 %. Pie citiem motīviem bija: neziņa par nākotni svešumā, vācu valodas neprašana, pierunāts, bijis vācu apcietinājumā.

Pēc nodarbošanās lielākais procents bijuši laucinieki — 53 %, kas izskaidrojams ar latviešu mīlestību uz savu zemi, savām atstātām mājām. Tā ir vecā asiņu balss pēc zemes.

Aptaujas slēdzienos ir arī konstatējums, ka virsnieki stāvējuši savrūp, tie gūstā vairs nav bijuši savu karavīru audzinātāji, kā tas bijis neatkarīgās Latvijas armijā. Virsnieki paši nerepatriējās, bet nespēja arī jaunākos gada gājumus no atgriešanās atrunāt.

Nepilnīga izglītība, garīgs nenobriedums, traucējis normālu izšķiršanos. Cik nenobrieduši savos uzskatos ir bijuši repatrianti, liecina apstāklis, ka pēc pāris dienām saņemot uzturā 100 g maizes dienā vairāk, daudzi palikuši domīgi un atzinuši savu kļūmīgo soli un repatriantu skaits samazinājies par 200. To izmantojuši padomju repatriantu vervētāji, piesolot labu uzturu, cigaretes, pat alkoholu, ko arī pirmajās dienās pildījuši.

Domīgi palikuši šie repatrianti, kad viņiem aizejot uz speciālajām nometnēm, viņiem ierindas priekšā noņēma vairodziņu un saulīti, sakot: jūs sevi atzīstat par citas valsts pilsoņiem, bet šis vairodziņš ir mūsu nacionālās krāsas un saulīte mūsu nacionālais simbols. Turpmāk tie jums nebūs vajadzīgi.

Cik daudz traģisma aizbraucēju vidū bijis, liecina kareivja K. motīvi:

34 gadu vecs, dārznieks, precējies. Kārtīgs vīrs, latviski noskaņots. Iesaukšana 1944. gada rudenī un nosūtīšana uz apmācības vietu Vācijā notika tik pēkšņi, ka nebija iespējams nokārtot visas ģimenes lietas. No vēlākām vēstulēm, kas saņemtas Vācijā un draugu nostāstiem secina, ka sieva ar meitiņu noteikti palikušas Rīgā. „Esmu tagad savādā stāvoklī. Jūtu, ja man jāpaliek te Vācijā un jāuzsāk dzīve un darbs, nevaru būt pilnvērtīgs cilvēks. Esmu apsvēris visas varbūtības, kādas varētu mani sagaidīt, ja tuvākajā laikā būtu iespējams atgriezties dzimtenē. Sagaidu, protams, tikai to ļaunāko. Bet bez ģimenes dzīvot nevaru! Zinu, ka braukšana ir risks, bet jāmēģina. Ja tur pazudīšu, nekā nevar darīt, jo bez ģimenes svešumā, īsts dzīvotājs arī neesmu."

Kāds cits stāsta:

Draugu pierunāts pirms apm. 2 nedēļām aizbraucu uz Braunšveigu pie krievu pārstāvjiem, lai noskaidrotu iespēju nokļūt dzimtenē. Tur mani uzņēma ļoti laipni, teica, ka nav ko baiļoties un ka viss ir piedots, ja nav brīvprātīgais bijis. Vecākie nokļūšot mājās darbos, bet jaunākie, pēc atvaļinājuma, dienēšot kādu laiku krievu armijā. Nodzīvoju Braunšveigā apm. 4 dienas. Ēst deva labi, kā arī izturēšanās bija ļoti laipna. Tad mūs noveda apm. 20 km krievu joslā, kur novietoja kādā pulcēšanās vietā. Bijām tur apm. 15 latvieši, visi, izņemot vienu, bij. karavīri. Pārējie bija krievi un poļi. Te nu vairs brīvības nebija. Mūs apsargāja ar mašīnpistolēm bruņoti sargi un nometni atstāst nedrīkstēja. Deva 400 g maizes dienā, 3

reizes zupu, bet smērējamo nekādu. Arī smēķējamo vairs neizsniedza. Novēroju, ka lielā draudzība pret mums sāk atdzist, tāpat aizdomīgi pastiprināja apsardzību, tamdēļ turēju par vajadzīgu, iekams vēl nav par vēlu, aizmukt. Šī izdevība gadījās, kad bija jāstrādā meža darbos. Nemanot mežā nošķīros no citiem un laimīgi nokļuvu atpakaļ angļu zonā. Turu par savu pienākumu brīdināt savus biedrus.

Vēl kāds cits stāsta:

Gaŗais repatriantu vilciens sastāvēja no preču vagoniem, kas bija greznoti milzīgām Staļina bildēm un sarkaniem plakātiem ar uzrakstiem: „Paldies lielajam Staļinam, kas mūs atbrīvoja no fašistu gūsta!" — „Mēs atgriežamies dzimtenē!" utml. Amerikāņu armija bija izdalījusi pārtiku un UNRRA, kas sāka pašreiz darboties, bija apgādājusi aizbraucējus ar drēbēm. Daži savu pārtiku bija iemainījuši pret degvīnu un tā aizbraucēji devās ceļā pacilātā gara stāvoklī. Tikko mēs bijām pabraukuši gaŗām pēdējiem amerikāņu posteņiem un vilciens apstājās pie robežas, to nekavējoši ielenca sarkanarmieši. Ieraudzījuši savējos, repatrianti sajūsmā lēca no vagoniem, metās tiem ap kaklu, cēla gaisā sarkanos virsniekus, bet tie atbraucēju priekam nemaz neatsaucās, paturēdami savu atturīgo stāju, kā jau tas pienākas NKVD ļaudīm. Atskanēja svilpiens, skaļruņi izkliedza pavēles un rīkojumus — vagonu durvīm jābūt aizvērtām, jo uz katru, kas mēģinās tās atvērt, vai lūkos izkāpt uz perona, šaus bez brīdinājuma. Repatrianti īsti vēl neapjēdza, kas notiek. Pēc dažām stundām mēs nonācām Verdauā. Vilcienam apstājoties, to atkal ielenca čekisti. Tagad repatrianti saprata un drūmām sejām sekoja sardzei, kas tos ievadīja kalna nogāzes tuneļos, bijušajās kaŗa laika patvertnēs. Vīrus atšķīra no sievām, komandants pārbaudīja sarakstus. Noklausījos, ko runāja komandants ar pavadoni: Uz pavadoņa jautājumu — ko darīs ar repatriantiem, komandanta atbilde bija: „Kā?" viņš iesaucās, „vai tu domā, ka es viņiem izdalīšu kakao, kā to amerikāņi darīja? Viņi saņems to, ko ir pelnījuši. Šeit notiks tikai pirmā šķirošana."

Bija izdota speciāla instrukcija attiecībā uz repatriantiem. 13. nodaļas II § nosacīja, ka visi tie, kas ir aizdomās par sakariem ar Vlasova armiju, nošķirami atsevišķi. Pēc tam atdalāmi uzticamākie, kas uz īsu laiku nosūtāmi uz viņu agrākajām dzīves vietām. Pēc tam kādi no pēdējiem atvedami atpakaļ uz Vāciju, kur viņu uzdevums būs pārliecināt šaubīgākos DP, kas netic padomijas solījumiem, lai atgrieztos mājās. Pēdējie repatrianti pēc vēlreizējas šķirošanas nododami čekas „Gulaga" rīcībā, kas nozīmē, ka tie nonāk piespiedu darbu nometņu galvenās pārvaldes rokās. Viņu liktenis ir zināms.

Procentuāli visvairāk repatriējušies no franču gūsta, bet tas ir noticis ļoti piespiestā kārtā no franču puses (sk. gūsts Francijā!).

Bijis kāds gadījums Hamahermoor'ā b. Stade nometnē, kur 31 latvietis un 32 lietuvietis gribēti piespiedu kārtā no angļiem repatriēti. Tikai laimīgs gadījums tos izglābis no izdošanas krieviem.

Te gribētos piezīmēt, ka UNRRA un amerikāņu armija arī ar speciālu akciju veicināja civīlo bēgļu atgriešanos. Tā 1947. gada 17. maijā UNO rehabilitācijas un repatriācijas centrs Ansbachā (amerikāņu zonā) aicina atgriezties dzimtenē, uzskatot kā vienīgo iespēju bēgļiem. Piesolītas 60 dienu pārtikas rācijas, 120—600 cigaretes, dāvanu pakas, ceļojuma deva un apģērbs. Izlikti speciāli plakāti ar ģen. L. D. Clay un P. B. Edwards, UNRRAs direktora amerikāņu zonā parakstiem. Latviešu nometnēs izlikti arī Pad. Latvijas uzsaukumi ar prof. A. Kirchenšteina un V. Lāča parakstiem.

II
NACIONĀLIE PARTIZĀNI

Latviešu partizānu dziesma

„ŠAI MAZĀ MEŽA BUNKURĪTĪ"

Šauteņu stobri ar nāvi draud,
Sargā kā zvērus mūs,
Rudeņa vēji aiz žoga kauc,
Dzeloņu stieples rūs.

Tur, aiz šīm priedēm, zemei ir gals,
Un tālāk vairs nav, kur iet.
Krūtīs jānospiež gļēva balss,
Zobi jāsakož ciet.

Palīdzi biedram, kas guris krīt,
Priekšā vēl grūtāk būs.
Kamēr pasaulē ļaudis mīt
Mūžam pieminiet mūs.

Un lai cik ilgi no dzīves mūs šķir,
Mums tomēr būs ceļš noiets.
Kamēr mutē vēl zobi ir,
Tie ir jāsakož ciet.

VISPĀRĒJAIS APRAKSTS PAR LATVIEŠU NACIONĀLO PARTIZĀNU DARBĪBU LATVIJĀ

Latviešu nacionālie partizāni pēc Otrā apsaules kaŗa savās cīņās saredzēja tautas brīvības un Latvijas neatkarības atjaunošanas iespēju. Viņu uzskati saskanēja ar pazīstamo internacionālo principu: valsts neiznīkst tik ilgi, cik ilgi tās pilsoņi turpina pretoties zemes aneksijai.

Partizānu cīņas uzliesmoja jau 1944. gada vasarā, kad sarkanā armija pārnāca Latvijas robežu. Ar partizānu cīņu uzsākšanu, latviešu tauta gribēja parādīt, kas nevēlas padoties padomju varai.

Visumā jāsaka, ka latviešu nacionāliem partizāniem nebija centrālās vadības. Ir tomēr pazīmes, ka bijusi vismaz vēlēšanās tādu izveidot. Tā arī čekas ģenerālmajors J. Vēvers pieņēmis, ka pastāvējušas partizānu grupu apvienības uz vietējās bazes, kuŗām bijis kopējs komandējošais stābs. Tāds it kā bijis Rīgā līdz 1947. gadam. Tiek minēta: Latviešu nacionālo partizānu apvienība (LNPA), Tēvzemes Latvijas aizstāvju apvienība un Latviešu nacionālie partizāni. Arī kopējais partizānu skaits nav zināms. Tomēr fakts, ka viņi darbojušies visā Latvijā, liek secināt, ka to kopējais skaits nav bijis mazais, vismaz vairāki tūkstoši.

Arī padomju avoti ar lielu nepatiku spiesti atzīt latviešu plaša vēriena bruņotu pretestību padomju režīmam. Pēc tiem pašiem padomju avotiem, pārnācējiem uz rietumiem, vācu kaŗa gūstekņiem un internētiem, vēsturnieks Ā. Šilde sazīmējis vietas, kur latviešu partizāni cīnījušies. Šī partizānu pretestība darbojusies visos Latvijas apgabalos, vismaz 135 vietās.

Kurzemē: Aizputē, Alsungā, Ārlavā, Dunalkā, Dundagā, Dzedruciemā, Ēdolē, Engurē, Gaviezē, Kabilē, Kandavā, Kuldīgā, Laidzē, Lībagā, Liepājā, Mērsragā, Nīcā, Oktē, Planicā, Pūņos, Raņķos, Rucavā, Sabilē, Saldū, Skrundā, Snēpelē, Stendē, Talsos, Ugālē, Valdemārpilī, Vārmē, Ventspilī, Zentenē, Zlēkās un Rojā.

Zemgalē: Aknistē, Asarē, Bauskā, Bebrenē, Dobelē, Dvietē, Dzirciemā, Gārsenē, Elkšņos, Iecavā, Ilūkstē, Irlavā, Jaunjelgavā, Jaunsaulē, Jēkabpilī, Jelgavā, Lašos, Lestenē, Mēmelē, Panemūnē, Rubenē, Saukā, Subatē, Sunakstē, Šķibē, Taurkalnē, Tukumā, Viesītē, Zasā un Zemītē.

Latgalē: Balvos, Barkavā, Ciblā, Daugavpilī, Gaigalavā, Gostiņos, Krievu purvā, Krustpilī, Līksnā, Līvānos, Ludzā, Makašēnos, Pastoros, Polkoronā, Preiļos, Rēzeknē, Stirnienē, Tilžā, Ungurmuižā, Vārkavā, Vecumos, Vidsmuižā, Viļakā, Zilānos un Žīguros.

Vidzemē: Ādažos, Alojā, Alūksnē, Apē, Bejā, Burtniekos, Cēsīs, Cirstos, Drustos, Ērgļos, Gaujienā, Inčukalnā, Jērcēnos, Jumurdā, Ķemeros, Kosā, Jaunkalnā, Līgatnē, Lilastē, Limbažos, Lizumā, Lubānā, Madonā, Mārsnēnos, Ogrē, Ozolos, Palsmanē, Piebalgā, Pļaviņās, Puikulē,

Latviešu nacionālo partizānu galvenie darbības rajoni.

Rāmuļos, Raunā, Rencēnos, Rīgā, Rūjienā, Saulkrastos, Siguldā, Sinolē, Slokā, Strenčos, Valkā, Valmierā un Vijciemā.

Sevišķi spēcīgas sadursmes risinājās starp partizāniem un okupantiem Latgalē, kaut tiešu autentisku ziņu par to trūkst.

Mežaini apgabali, kā Dundaga, Taurkalne un purvaini apvidi kā Lubāna, Aloja, Līvāni bija sevišķi piemēroti partizānu darbībai.

Ne reti partizāni savus uzbrukumus izdarīja maskojušies un pārģērbušies gan par sarkanarmiešiem, gan arī sievietēm. Viņi pielietoja visdažādākās metodes savai sekmīgākai darbībai.

Okupācijas iestādes laiku pa laikam izdarīja mežu „ķemmēšanu" ar policijas uc. t.s. „iznīcinātāju" vienībām. Dažreiz arī ar armijas un čekas vienībām. Partizāni no sadursmes ar armijas vienībām, pēc iespējas, izvairījās. Viņi darbojās samērā nelielās grupās, ar pēkšņiem uzbrukumiem un ātri pazūd no darbības vietas.

Tā Oktes tuvumā darbojās apm. 50 partizānu grupa. Čeka kopā ar armijas vienībām bija nolēmusi viņus iznīcināt. Labi piemērojoties ziemas apvidum, ar kaŗa viltību, izraugoties lieliskas pozicijas, šī grupa nodarīja ienaidniekam milzīgus zaudējumus. Zemnieki pēc tam stāstījuši, ka redzējuši daudzas smagās auto mašīnas piekrautas ar kritušajiem un vietējās slimnīcas bijušas pārpildītas ar ievainotiem. Arī partizāni cietuši zaudējumus, bet relatīvi niecīgus.

Bieži padomju iestādes vērsās pret tuvumā dzīvojošiem iedzīvotājiem, vainodami viņus partizānu atbalstīšanā, kas tā arī bija. Iedzīvotāju atbalsts partizāniem bija milzīgs. Tā 1950. gada vasarā Dzedruciemā ielenca vienu

no apkārtnes partizāniem, kas palīdzēja saviem atbalstītājiem lauku darbos. Pēc smagas cīņas viņš krita. Pēc šīs sadursmes visiem šī Kurzemes zvejniekciema iedzīvotājiem ciems bija jāatstāj.

Kurzemē visaktīvāk partizāni operēja Dundagas — Valdemārpils — Talsu — Kabiles rajonā. Vidzemē: Igaunijas pierobežā Valka — Aloja — Limbaži — Cēsis un mežu apgabalos centrālajā daļā. Latgalē: Viļaka — Balvi — Rēzekne — Ludza — Preiļu rajons — Krustpils. Zemgalē: Jēkabpils rajons un tālāk gar Lietuvas robežu, Bausku ieskaitot.

Minami arī izcili drošsirdīgi partizāni: Jānis Rusovs un viņa 2 brāļi, kuŗi operēja ar savu grupu Cēsu un Piebalgas rajonā. Ludvigs Štagars — Latgalē, Jānis Veide — Kurzemē un daudzi citi, kas jau minēti citos aprakstos.

1944. gada vēlā rudenī, Zemgalē, kāda latviešu kaŗavīru grupa straujās atkāpšanās dēļ bija nokļuvusi ienaidnieka aizmugurē. Ienaidnieks gribēja šo grupu likvidēt, bet piedzīvoja milzīgus zaudējumus — apm. 250 kritušo un ievainoto.

Lietuvas robežas tuvumā risinājušās partizānu cīņas ar 2000 vīru lielu čekas vienību.

Dažreiz partizāni darbojās tikai 2—3 vīri kopā. Tāpēc grūti bija viņus sagūstīt.

Partizānu cīņas palīdzēja latviešiem saglabāt cerību un nacionālo garu un kavēja nostiprināt padomju varu. Līdz apm. 1952. gadam Latvija bija liels kaŗa lauks.

Partizānu zvērests bija: „Dieva un cilvēku priekšā es zvēru ziedot visas manas pūles un spēkus cīņai par savu tautu."

Pirms lielākām cīņām partizāni parasti noturēja svētbrīžus, savus kritušos, pēc iespējas, apbedīja ar godu. Kritušo partizānu, kas nonāca padomju rokās, kapvietas turēja slepenībā, lai tauta tās neuzzinātu un tās nekļūtu par svētām vietām. Pirms apbedīšanas partizānu līķus okupanti izlika tirgus laukumos par brīdinājumu iedzīvotājiem.

Brīvības cīnītāji — partizāni savu kritušo biedru kapus kopa. Čeka tos atrodot nolīdzināja. Kurzemē kādā vietā tas noticis pa 3 lāgi. Sakaitināti par šādu čekas rīcību, partizāni beidzot uzliktajam vainagam pievienojuši mīnu, kas vienu no kapa apgānītājiem nogalinājis.

Pēckaŗa pirmajos gados partizānus ar pārtiku apgādāja latviešu zemnieki. Bieži par to zemnieki dabūja ciest. Vēlāk partizāni izmantoja kooperātīvu krājumus, noliktavas un kolchozu klētis, ielaužoties tajās un paņemot vajadzīgo. Tādā veidā ieguva arī ieročus un municiju, aplaupot sarkano armiju un pat veselus vilcienus.

Mežu biezokņos partizāniem bija ne tikai bunkuri, bet arī ieroču darbnīcas, īsviļņu raidstacijas, spiestuves, kas izdeva uzaicinājumus un uzsaukumus. Dažās vietās bija pat mazas slimnīcas. Kurzemē kāds no partizāniem

uzmontēja raidītāju uz kamanām un visu ziemu braukādams pa mežiem raidīja SOS signālus uz ārzemēm.

Partizāniem netrūka pieredzējušu virsnieku. Nacionālo partizānu cīņu apraksti parādījušies arī okupētās Latvijas rakstnieku darbos (V. Lāča, Griguļa, Kajaka, Brodeles, Sakses uc.), kur gan tos dēvē par bandītiem. Viņi vielu saviem darbiem ņēma no čekas materiāliem.

Nacionālo partizānu cīņas pelna milzīgu respektu un apbrīnu. Tikai ap 1957. gadu organizētu partizānu cīņas izbeidzās. Tas notika pēc tam, kad katra cerība atkratīties no padomju okupācijas tuvākajā laikā izdzisa, kad viņus bija pārņēmusi bezcerības un pamestības sajūta. Bruņoto pretestību atvietoja pasīvā pretestība, kas turpinājas vēl šodien.

Ir zināmas liecības, kas skaidri apliecina, ka pretestības spēki, it sevišķi Vidzemē un Latgalē bijuši lieli, pie kam organizēti, ar noteiktu vadību un ar sakariem ar citām partizānu vienībām. Vācu lidotāji Ventspilī stāstījuši, ka viņi vēl 1945. gada janvārī un februārī zināmos rajonos Vidzemē metuši municiju un pārtiku latviešu partizāniem. Benzīna trūkuma dēļ februāŗa beigās šādi lidojumi pārtraukti. Šīm atsevišķām vienībām Vidzemē bijuši labi sakari ar mūsu Kurzemes cīnītājiem.

Kāds latviešu civīlists, kas pārnācis 1945. gada janvārī pāri frontei, stāsta, ka gājienā no Siguldas līdz Slokai saticis vairākas latviešu partizānu grupiņas. Sevišķi daudz to bijis Rīgas apkārtnē un ap Sloku. Slokas mežos mitinājušies partizāni kopā ar civīlistiem — bēgļiem, kas nebija 1944. gada rudenī paspējuši evakuēties. Partizāni sūdzējušies par patvēruma trūkumu, kā arī par uztura un municijas trūkumu. Partizānu nodoms no Slokas rajona bijis pāriet uz Vidzemes mežiem un tur piebiedroties organizētajām partizānu vienībām. Sadursmes ar sarkanarmiešiem vēl nebija notikušas, jo apsardzības spēki Slokas apkārtnē bijuši ļoti vāji, kamdēļ arī dzīve bijusi puslīdz droša.

Dauzos gadījumos konstatēts, ka apvienotās nacionālās partizānu vienības rēgulāri postījušas galvenās satiksmes ceļus. Ir bijuši mēneši, kad okupācijas vara savām vajadzībām satiksmei starp Kurzemes fronti un Pad. Savienību varējusi izmantot vienīgi Rīgas-Daugavpils dzelzceļu. Kas stingri apsargāts. Pārējās dzelzceļu līnijas, zināmos posmos, bijušas pilnīgi nacionālo partizānu ziņā.

Ir gadījumi, kad nacionālie partizāni okupējuši veselas pilsētas. 1944. g. decembrī un 1945. gada janvārī ieņemta Dobele. To partizāni atstājuši tikai tad, kad uzbrukumā devusies padomju tanku vienība. Līdzīgi tas bijis Balvos un Vīksnē.

Nacionālie partizāni kopā ar izklīdinātām vācu vienībām vairākas reizes ieņēmuši Cēsis un Daugavpili. Tie atbrīvojuši ieslodzītos un nolikvidējuši

vietējos varas vīrus. Kāds pārnācējs dzirdējis, ka Cēsīs nacionālie cīnītāju 4 reizes nolikvidējuši izpildkomiteju. To pašu stāsta par Rēzekni un Daugavpili. Daugavpilī nogalināts kāds no lielākiem varas vīriem. Rīgas raidītājs asi vērsies pret nacionālistiem, nosaucot tos par baltajiem asinssuņiem.

1945. gada sākumā partizāni ieņēmuši Valku un atbrīvojuši čekas gūstekņus. „Latvju Balss" nr. 11, 1945. g. 14. februārī raksta:

„Jau trešo reizi bolševikiem Valmierā nācies sastādīt jaunu izpildkomiteju, bet katrreiz tās locekļus, kas piesprieduši nāves sodus daudziem nevainīgiem cilvēkiem, Vidzemē palikušie nacionāli noskaņotie latvieši nogādājuši pie malas. Arī uz laukiem tur palikušie saimnieki mēģina pretoties ieceltajiem žīdu varasvīriem. Tā kā viņi labprātīgi nenodod lauksaimniecības ražojumus, bolševiki katrā lauku sētā novieto pa uzraugam."

Samērā ar labiem panākumiem partizāni operēja 1945./46. gados. Mežos atradās apm. 200 apzinātas partizānu grupas. Vadība atradās Latvijas armijas virsnieku rokās. Pārtika un apģērbi bija uzkrāti speciāli šim nolūkam mežu bunkuros. To viegli varēja papildināt no saimniecībām, veikaliem un iepērkot no spekulantiem.

Partizānu grupas atradās pastāvīgā kontaktā cita ar citu. Ieročus un municiju, ja tas bija nepieciešams, ieguva no krievu transportiem.

1947. gadā krievi uzsāka plašas pretakcijas pret partizāniem. Pārtikas trūkums, biežās saskares ar sarkanarmiešiem, civīliedzīvotāju deportācijas no rajoniem, kur operēja partizāni, pēdējos piespieda mainīt taktiku: sadalīties 5—12 vīru grupās un no mazākiem mežu rajoniem pārvietoties uz meža masīviem un purvainiem apgabaliem. Šajā laikā sevišķi aktīvi bija partizāni Lubānas, Vecogres-Olaines, Taurkalnes-Zalves, Neretas-Žagres, Pinskas, Viļņas-Molodečno un Šauļu rajonos. 1947. gadā daudzi latviešu partizāni pieslēdzās Lietuvas partizānu grupām, kas bija vislabāk bruņotas un apgādātas, Polijas „A. K." pulkiem un savienojoties igauņu-latviešu grupām radās Pleskavas mežos plaši pazīstamais „Oreksiis" partizānu pulks, kas izveda daudzas akcijas. Starp citu arī 1947. gada rudenī pret Pleskavas koncentrācijas nometni. Tur tika atbrīvota daļa ieslodzīto, likvidēta NKVD apsardze, iegūti sarkanarmiešu dokumenti, koncentrācijas nometnes dokumenti un uniformas.

Grupas „Oreksiis" rīcībā bija daudz medikamentu, 3—4 ārsti, māsas, ieroču darbnīcas, viltotu dokumentu fabricēšanai vajadzīga ierīce. Starp viņiem darbojās arī Igaunijas operas un teātŗu grimētāji.

1948./49. gadā stāvoklis vēl pasliktinājās. Daudzi partizāni krituši, sagūstīti. Pilnīgi likvidēta privātsaimniecība, kollektivizētas saimniecības un problēmātiska kļuvusi pārtikas, apģērbu, apavu, ieroču un municijas sagāde. Arī grūti atrisināms kļuvis sakarnieku jautājums. Bijušos mežsargus un mežu darbiniekus kā neuzticamus nomaina pret komūnistiem, vai

Latvijā sasūtītiem krieviem. Partizāni, cik vien iespējams, izvairas no saskares ar sarkanarmijas un MVD tīrīšanas bataljoniem. Akcijas rīko tikai deportējamo atbrīvošanai, apgādes nodrošināšanai un izlaušanās no aplenkumiem.

Latvijā apstājās, nerēgulāri iznākšais „Mazais Latvis". Daudzus apcietina un izsūta. Notiek 3 plašāka vēriena deportācijas. Tie kam palaimējas izbēgt, pieslēdzas partizāniem.

Šajā laikā aktīva ir pretestība Lietuvā. Cīnas labi apgādāti un apmācīti partizānu bataljoni, iznāk pretkomūnistiska literātūra, 2 laikraksti un 2 žurnāli, novilkumu technikā.

1949. gada sākumā notiek plašākas deportācijas, kas visvairāk vēršas pret lauksaimniekiem. Apdraudētie, no apcietinājuma izbēgušie un no deportējamo vilcieniem atbrīvotie, meklē patvērumu mežos. Strauji pieaug partizānu skaits. Galvenie partizānu centri: Gulbene-Alūksne, Vecogre, Lubāna, Taurkalne-Zalve, Viesīte, Nereta, Latvijas-Polijas, Latvijas-Lietuvas un Pleskavas apkārtne.

Grūts ir pārtikas, municijas, medikamentu, apģērbu jautājums. Partizāni tomēr izmisīgi cīnas. Sevišķi trūkst medikamentu un anodbaterijas. Problēmātiska kļuvusi akumulātoru uzpildīšana. Līdz ar to jāpārtrauc ārzemju ziņu klausīšanās. Pārtiku iegūst no apkārtējiem kooperātīviem.

Ilgāku laiku partizāniem jūtamus zaudējumus nodarīja MVD akcijas, kuŗās krievi iesaistījuši speciāli dresētus suņus. Pēc tam, kad savā īpašumā partizāni ieguva strichīnu, tie suņiem savu apmetņu apkārtnē izmētāja saindētu ceptu zaķu un stirnu gaļu. Suņi ir izsalkuši, saindētos gaļas gabalus apēd un uz laiku no tiem ir miers.

Ikvienai personai, uz kuŗas ziņojuma pamata izdodas apcietināt partizānus jeb to atbalstītājus, kā arī atrast viņu uztura, ieroču un degvielu krājumus, tiek izmaksāta vienreizēja gratifikācija. Tās lielums 200—1000 rubļiem. Par dažu latviešu un lietuviešu virsnieku uzrādīšanu izsolītas gratifikācijas pat 25 000 rubļu apmērā. Nav zināms, ka kāds būtu tās saņēmis.

Krievi pastiprināja PSRS un Polijas robežu apsardzību. Jauni MVD apsardzības punkti tika ierīkoti arī Lietuvā — Polijas robežā. Tas apgrūtināja partizānu kustību.

VĀCU KAŖAVĪRS STĀSTA

1955. gada oktobrī no padomju gūsta atgriezies kāds vācu kaŗavīrs, kas dienējis 83. vācu divīzijā un 1944. gada vasarā pie Cēsīm kritis krievu gūstā. Ceļā uz gūstekņu nometni Pleskavā izbēdzis un nevarēdams vairs tikt pāri frontei, pievienojies latviešu partizāniem pie Cēsīm.

Partizānu vienību, kuŗai vācu kaŗavīrs pievienojies, sākumā vadījis vecāks virsnieks — kpt. un LKOK. Komandieŗi mainījušies, bet pēdējā laikā — 1948. gadā grupu vadījis viņš, kas starplaikā iemācījies latviešu un arī krievu valodu. Grupas stiprums bijis ap 50 vīru. Partizānu grupa operējusi pa visu Latviju. 1944. gada vasarā un 1945. gada pavasarī, pēc kapitulācijas, partizānu vienības mēģinājušas vairākkārt tikt pāri frontei, resp. sasniegt rietumus. Tā arī viņa grupa 1945. gada vasarā nonākusi pat līdz Vizlai, bet priekšā atraduši izpostītu un tukšu zemi, bijis grūti sagādāt pārtiku. Tāpat nav bijis skaidrības par polītisko stāvokli Eiropā. Bijušas arī bažas — ko ar viņiem darīs angļi un amerikāņi, vai tos atkal neizdos krieviem? Tāpēc nolēmuši doties atpakaļ uz Latviju, lai cīņu turpinātu savā zemē. Tajā laikā latviešu partizānu vienībās bijis daudz vāciešu.

Partizānu kustības vadība atradusies Rīgā. Partizānu grupas darbojušās visos Latvijas novados. Vienai ar otru bijuši arī sakari.

Madonas-Ērgļu rajonā operējušo grupu arī vadījis kāds kapteinis. 300 vīru liela grupa darbojusies Augšzemgalē, kas sastāvējusi galvenā kārtā no latgaliešiem.

1947. gada beigās un 1948. gadā partizānu grupas sadalījušās mazākās vienībās, jo lielām vienībām bijis arvien grūtāk operēt, grūtāka kļuvusi arī pārtikas apgāde. Lielākajās grupās vieglāk arī bijis iefiltrēties komūnistu aģentiem un spiegiem, jo viens otru nav varējuši tik labi pazīt. Līdz ar to arī centrālizētā vadība pajukusi un partizānu grupām vajadzējis darboties vairāk patstāvīgi. Visu laiku arī iznākusi pārtizānu avīze „Zobens".

Galvenie darbības uzdevumi bijuši uzbrukumi komūnistu kaŗaspēka vienībām un varasvīru likvidēšana. Dažas partizānu grupas bijušas ļoti nežēlīgas, kuŗas gandrīz visus komūnistu funkcionārus gribējušas likvidēt. Citas vienības atkal komūnistu varasvīrus vienkārši sagūstījušas, turējušas gūstā un centušās „pārskolot", gan ar draudiem, gan ar labu, jo uzskatījušas, ka katrs latvietis jātaupa, jo tā jau latviešu tauta tikusi briesmīgi iznīcināta.

Partizānu uzturēšanās vietas bijušas parasti mežā, ziemās pārnakšņojuši arī siena šķūņos, pirtīs un dažreiz latviešu patriotu mājās. Lielu atbalstu devuši laucinieki, apgādājot partizānus ar pārtiku. Pa laika sprīžiem partizāni dzīvojuši arī pilsētās, izklaidus, lai, galvenām kārtām, izlūkotu komūnistu izrīcības un pētītu noskaņojumu. Arī šeit pieminētais vācu kaŗavīrs vienu laiku uzturējies Rīgā. Uzturoties Rīgā viņam bijusi pat iespēja apmeklēt krievu virsnieku klubu Merķeļa ielā, kur viņu dzērumā ieaicinājuši divi latviešu gvardes divīzijas virsnieki: kāds kapteinis — latvietis un majors — krievs. Krievu virsnieki tajā laikā bijuši bravūrīgi. Viņš dzirdējis sarunu virsnieku klubā starp vienu krievu ģenerāli un pulkvedi, pie kam ģenerālis lielījies, ka krievi tikai gaidot kaŗu, jo jau pirmajā kaŗa dienā varot

krievi likt maršēt 12 miljoniem zaldātu. Turpretī kāds pulkvedis — latvietis, viena pulka komandieris, atrodoties Rīgā, izteicies, ka viņam viss esot līdz kaklam un ja nāktu kāds „burkšķis", tad pirmajā dienā „pagrieztu pagonas otrādi".

Krieviem tajā laikā katrā Latvijas pilsētā bijis garnizons, tāpat ar lidmašīnām bijuši pilni visi lidlauki. Vidzemes jūrmalas josla tajā laikā bijis militārs apgabals un 10 km joslā varējuši ieiet tikai ar militārām atļaujām. Viņi, t.i. partizāni tur iekšā nav tikuši, bet gan uzzinājuši, ka tur tiekot iekārtotas raķešu bazes.

Piebalgā partizānus vadījuši trīs brāļi — skolotāji, kuŗi bijuši ļoti uzņēmīgi un izcīnījuši daudzas kaujas. Vēlāk visi trīs krituši.

Partizānu dzīve bijusi ļoti grūta. Daudzu zaudējumu pilna. Vācu kaŗavīrs cīņās trīs reizes ievainots.

1948. gada decembrī viņa grupai bijis uzdevums doties no Rīgas rajona uz Valku. Viņu vidū bijis ielavījies kāds nodevējs un tā pārnākot Latvijas-Igaunijas robežu viņi nokļuvuši krievu slazdā, kur pēc sīvas uguns kaujas, ciešot lielus zaudējumus, grupa izklīdināta, pašam smagi ievainotam nonākot krievu gūstā. Vienīgais gandarījums, ka viņu nodevējs vēlāk pēc gada ticis no tiem pašiem komūnistiem notiesāts uz 25 gadiem spaidu darbos. Pēc izveseļošanās vācu kaŗavīrs nonācis čekas cietumā Kungu ielā 39, pēc tam Stabu ielā. Izmeklēšana vilkusies 7 mēnešus, pēc tam viņš pārvests un centrālcietumu. Te bijis kopā ar ģen. Šulcu (Latvijas armijā bijis pltn., repatriējies uz Vāciju), kas vēlāk izkļuvis brīvībā. Kamerā bijuši vairāki vācu virsnieki. 1949. gada decembrī notiesāts uz 25 gadiem spaidu darbos. Soda izciešanai nosūtīts uz Dzeskasgan, kur bijis jāstrādā vara raktuvēs. Te bijuši daudz latviešu. Šai nometnē notikušas vairākas sacelšanās — 1953. gadā, ģenerālstreiks 1954. g. aprīlī, kuŗos viņš aktīvi piedalījies. Par to viņš pārvests uz cietumu Kangirā un pēc 34 mēnešiem uz Vladimiras cietumu. No turienes nosūtīts uz Potmas soda nometni, no kurienes atlaists uz Vāciju 1955. g. oktobrī.

Vācu kaŗavīrs min arī ļoti daudzu latviešu vārdus, kas dažreiz ir kļūdaini, bet tomēr atšifrējami.

KĀDA JAUNIEŠA — LATVIEŠU NACIONĀLO PARTIZĀNU ATBALSTĪTĀJA STĀSTS

Arī Kuldīgas apriņķa Vārmes pagastā pēc 1945. gada 8. maija kapitulācijas Kurzemē darbojās vairākas latviešu nacionālo partizānu grupas.

Vārmes pagasta centrs atradās apm. 25 km no Kuldīgas. Dažas grupas savu darbību bija sagatavojušas jau pirms kapitulācijas: bija izrakti un

iekārtoti bunkuri, kuŗi gan vēlāk izrādījās par nelietojamiem, iekārtotas ieroču un municijas slēptuves.

Vārmes pagastā un tuvajā apkārtnē vajadzēja darboties 3 partizānu grupām: Bambāna/Libermaņa, X un Pērkona vadītām grupām. Bambāns bija bijis skolas pārzinis Latgalē, Libermanis — Vārmes pag. vecākais. Grupas dalībnieki — bij. aizsargi. Šī grupa gan nepaspēja uzsākt savu darbību, jo abus vadītājus drīz vien apcietināja.

X grupa arī sastāvēja no bij. aizsargiem un policistiem. Minami vēl kpt. Blūms un ltn. Circenis. Šai grupai bija vairāki sakarnieki, kas dzīvoja Kuldīgā un grupu rēgulāri informēja par iznīcinātāju komandas nodomiem, apgādāja ar medikamentiem, uzturu un drēbēm, arī konspiratīviem dzīvokļiem pašā Kuldīgā. Šī grupa cerēja uz drīzu Rietumu valstu palīdzību un savu darbību ar ieročiem neparādīja. 1946. gada beigās apcietināja grupas vadītāju X un līdz ar to praktiski izbeidzās arī grupas darbība.

Pērkona grupa darbojās vairāk Kabilē un tās apkārtnē. Pašam Pērkonam agrāk Vārmē bija piederējis veikals. Šī grupa bija aktīva. Pērkona lielākais pretinieks bija Kabiles milicijas priekšnieks Zieds, bij. sarkanarmietis. Grupa vissmagāk cietusi 1946. gada decembrī, kad uzbrukusi Kabiles izpildkomitejai.

Visas minētās grupas ietilpušas Jankava pārziņā atrodošā partizānu grupā. 1947. gada janvārī Jankavs apmeklējis Vārmes kooperātīvu, lai iegūtu pārtiku. Atceļā miliči un t.s. iznīcinātāji viņu ar viņa vīriem ielenkuši Vārmes mežmuižas tuvumā. Partizāniem bijuši daudz kritušo un ievainoto. Ievainots arī ltn. Indāns, kuŗu ar cauršautām plaušām miliči piesējuši pie kamanām un vilkuši no meža ārā. Vēlāk Indāns ārstēts Kuldīgas slimnīcā, bet tad aizvests nezināmā virzienā.

Kuldīgas ģimnazijā no 420 skolniekiem tikai 6 bijuši komjaunatnē. Skolā darbojusies apm. 20 skolnieku grupa, kas atbalstījusi latviešu nacionālos partizānus.

Pats ziņu sniedzējs — 16 g.v. skolnieks, apcietināts 1947. g. februārī un aizvests uz Kuldīgas čeku. Pratinātāji bijuši čekisti — Rozenbachs un Dambītis. Starp apcietinātiem bijuši skolnieki no Saldus un Kabiles, arī par partizānu atbalstīšanu. Pēc 7—10 dienām pārvests uz Rīgas čeku, Stabu ielā, kur pratinātājs bijis čekas kpt. Melders. Te kamerā saticis kpt. Blūmu un pltn. Dzenīti, pēdējo aizsargu priekšnieku. Kamerā bijis arī kāds jauns latgalietis, kas uz pratinātāju jautājumu — cik nošāvis mikičus, atbildējis: „Paskaiti, cik tev trūkst, tad zināsi!"

Kpt. Blūms arestēts Rīgā, kad ieradies uz partizānu grupu vadītāju apspriedi 1946. g. decembŗa beigās, vai 1947. g. janvārī. Tai reizē esot apcietināti daudzi partizānu vadītāji un domā, ka tā bijusi čekas organizēta sanāksme.

1947. gada maijā Rīgā, Valmieras ielā noticis tiesas tribunāls, kur tiesāja 6 ģimnazistus no Kuldīgas ģimnazijas. Aizstāvējis advokāts Pabērzs, kas vairāk neko nav darījis kā spēris apsūdzētam, kad tas teicis, ka nav padomju pilsonis, ka uzskata padomju iekārtu par okupantu varu.

Pārējiem bijis sods — 10 gadi pārmācības nams, bet ziņu sniedzējam pierādījumu trūkuma dēļ tas nav tiesā paziņots, bet teikts, ka to darīs vēlāk. Tad aizvests uz centrālcietumu. Tur nokļuvis galdnieku darbnīcā, ko vadījis padomijas latvietis kpt. Daniševskis.

1947. g. aug./sept. atkal viņu pārved uz Stabu ielu. Te pavadījis 38 dienas „boksā" — dažus kv. m šaurā krātiņā, kur sēžot nevar izstiept kājas, nevar piecelties pilnā augumā, apspīd nepārtraukta spoža gaisma. Katru nakti pratināts. Čekā sastapies ar pāris mūsu karavīriem, kas izdoti 1946. gadā no Zviedrijas.

Tad atkal pārvietots uz centrālcietumu. Te atceras kpt. Rozi, Vilinski no Liepājas prefektūras, Latgales partizānu vadītāju Auziņu. Pltn. Dzenītis notiesāts uz 10 gadiem.

Pēc neilga laika pārvietots uz Provodņika nometni. Tur bijušas dažādas darbnīcas. Vienā telpā dzīvojuši 20 puikas zem 18 g.v. Nometne visumā atradusies latviešu rokās. Noteicējs bijis kāds padomijas latvietis Saliņš. Bijuši daudz leģionāru, no 19. div. Verners Saulītis. Nometni apsargājuši bij. leģionāri (?!), kas Krievijā krituši gūstā, pēc tam ieskaitīti sarkanarmijā.

1948. g. 18. novembrī savā istabā, Provodņika nometnē, svinējuši un dziedājuši „Dievs, svētī Latviju". Par to no sargiem piekauti un ielikti karcerī.

1948. g. beigās pārsūtīts uz Džeskasganu, Karagandas apgabalā, Kazachstaņā, kur strādājis rūdas raktuvēs, pēc saslimšanas nodarbināts kā atslēdznieks. 1952. gadā atlaists nometināšanai Sibirijā. No Džeskasganas atceras leģionārus Širmeli un Actiņu (miris nometnē).

Vārmes un apkārtnes partizāni, kā to dzirdējis vēlāk, esot pēc 1947. gada palikuši daudz aktīvāki un tikai 1954. gadā pēdējie iznākuši no mežiem.

KĀDAS PARTIZĀNU GRUPAS LIKVIDĒŠANA

Par partizānu apkarošanas metožu dažādību liecina, piemēram, kāds notikums piecus gadus pēc kara beigām N. pagastā Kurzemē.

Nelielā vietējā partizānu grupa bijusi pa daļai gandrīz iekļāvusies apkārtējo pagastu dzīvē. Naktīs partizāni bieži iegriezušies uzticamās un drošās vietās esošās mājās. Tur tie ne tikai paēduši un atpūtušies, bet pat piedalījušies ballītēs ar iedzeršanu.

V. J. netālu no sava bunkura mežā.

Drošības iestādes, protams, ar laiku dabūjušas zināt par šādiem notikumiem, bet īsto iejaukšanās brīdi vienmēr nokavējušas. Lai mīklainos viesus tomēr notvertu, starp iedzīvotājiem iefiltrētas latviešu meitenes ar ārēji izteiktu nacionālu stāju. Kad šīs meitenes sākušas piedalīties šajos vakaros ar partizāniem, sekas neizpalikušas. Grupa ātri sadrupināta. Viens tās vīrs, 19. div. leģionārs V. J. pēc tādas negulētas nakts, atceļā uz savu bunkuru apsēdies uz celma un iesnaudies. Snaudu pārtraucis čekista pistoles stobrs pie pakauša: „Nu, V., kā gribi — lodi tūlīt, 25 gadus Sibirijā, vai sadarbojies ar mums!"

V. J. izšķīries par „sadarbošanos" un tiešām drīz Rīgā kā civīlists ieguvis zināmas iespējas kultūrālajā dzīvē, bet tomēr turpinājis uzturēt sakarus ar saviem agrākajiem draugiem ārpus čekas paredzētajiem ceļiem, tā kļūstot par sava veida dubultaģentu.

Pēc kāda rauta V. J. jutis mežā iegūtās chroniskās kuņģa sāpes un lūdzis bikarbonātu, bet pēc iedotā iedzeršanas strauji kļuvis vēl sliktāk. Ar ātro palīdzību V. J. uz slimnīcu gan aizvests, bet tur nekāda palīdzība nav dota un viņš miris dažu stundu laikā. V. J. vēl paspējis kādam uzticamam cilvēkam pateikt: „Tas nebija soda, ko man iedeva, un es zinu tā cilvēka vārdu, kurš to izdarīja."

Šis gadījums atšķiras no daudziem citiem ar to, ka tā otrā daļa noris jau civīlās dzīves apstākļos, bet čekas acs un roka turpina viņiem sekot vēl šodien.

J. Dzintars, Latvijas PSR zinātņu akadēmijas 1982. gada nr. 10 (423) „Vēstīs" raksta „Latviešu fašistiskā buržuāzija hitleriešu izlūkdienesta kalpībā" starp citiem „vēsturiskiem" prātojumiem, kas lieku reizi pierāda, ka padomijā vēsture nav zinātne, bet ideoloģiska cīņa, pieskaņas latviešu nacionāliem partizāniem, kas pēc Otrā pasaules kaŗa darbojušies padomju okupētajā Latvijā.

Te runa iet, galvenā kārtā, par Vidzemi. Tā 60. lpp. autors min 17 grupas Cēsu apriņķī vien. Lielākajā grupā bijuši 75 dalībnieki, kas dalījušies 4 apakšgrupās. Lielākās grupas vadītājs bijis Plāņu pag. saimnieks un pagasta vecākais Pēteris Dambītis. Viņš esot darbojies latviešu nacionālo partizānu stābā un kopā ar ltn. Šubertu vēl pirms padomju okupācijas apbraukājis Cēsis, Valmieru, Smilteni un Steņčus un citus pagastus, lai vervētu no aizsargiem, policistiem un citiem latviešu „fašistiem" aģentus, kas vēlāk darbotos padomju okupācijā kā nacionālie partizāni. Smiltenes apkārtnē minēti partizāni: Zvejnieks, Kārlis Osis, Eduards Jēkums.

Par „diversantu" apmešanās vietu kļuvusi Cēsu apr. Raiskuma muiža, kur 1944. gada 24. septembrī esot pulcējušies 75 „aģenti", ko komandējis Pēteris Dambītis un tie sadalīti 4 grupās: Raiskuma, Lielstraupes un 2 Abrenes grupās. Apbruņojums bijis labs. Tā Abrenes abām grupām, kuŗās bi-

jis 41 loceklis, bijuši 8 ložmetēji, mīnmetēji, 10 pusautomatiskās šautenes, 35 šautenes, prettanku šautene, 8 kastes tola, rokas granātas uc. municija. Vēl bijusi noglabāta vairākās mājās municija, tanku dūres, teltenes.

Krimuldas, Allažu, Bīriņu, Siguldas, Pabāžu un Vidrišu pagastos nac. partizānus organizējis Arvīds Rozenbergs. Siguldas grupa saņēmusi lielu ieroču un municijas krājumu.

Par Dambīša palīgiem minēti Harijs Ruks un Kārlis Berts. Pats Dambītis jau 25. oktobrī arestēts Rīgas apr. Skultes pag. „Runāņos" ierīkotā bunkurā.

Plāņu pag. partizānu vadonis bijis Voldemārs Krieviņš. Priekuļu pagastā — Jānis Vanags, Jānis Marga. Blomes — Smiltenes — Jaunkalnes mežos, ko vadījis Zenders (?), darbojusies grupa, kas 1944. gada 30. septembrī Cēsu apr. Launkalnes pag. territorijā uzbrukusi 2. Baltijas frontes stāba pretizlūkošanas pārvaldes priekšnieka ģenerālleitnanta N. Želežņikova auto mašīnai, ko pavadījusi lielāka čekistu grupa.

Rīgā darbojušies: Kārlis Drava (Kraņkovskis) ar palīgu Jāni Liezeri. Abi izdevuši Rīgā nelegālas lapas „Latvijas tautas partijas centrālās valdes" un „Patriotu organizācijas centrālās valdes" vārdā. Viņiem palīdzējušas sievas un Arnolds Ters, kas bijis burtlicis. Viņi esot savās lapās sludinājuši Trešā pasaules kaŗa sākumu, ka Latvijā nākšot angļi un amerikāņi un visu varu pārņemšot nacionālie partizāni. Figurējis Latvijas ministru prezidents, 12 ministriju, departamentu un citu vadošo iestāžu saraksts. Šo sarakstu atraduši Dravas dzīvoklī, Indrānu ielā. Drava ar Liezeri esot sastādījuši „melno sarakstu" par padomju atbalstītājiem, skaitā 168. 1946. gada jūlijā abi esot apcietināti.

Plāņu-Vijciema mežos 1946. gada pavasarī notikusi Liezeras un kādas citas grupas vadītāja ltn. Kārļa Musiņa satikšanās. Musiņam pie tikšanās esot nodotas dažādas pagrīdes lapas, viena no tām saukusies „Latvija". Bijis arī vēstules noraksts Apvienotām nācijām, ASV prezidentam un Anglijas premjēram.

1946. gada 8. aprīlī Mežuļa-Krieviņa grupa Bilskas pagastā nošāvusi čekistu Michailu Bahuru.

K. Mūsiņa grupa 1946. g. 21. aprīlī likvidējusi Cēsu apr. Mārsēnu pag. izpildkomitejas priekšsēdi Jūliju Rudzīti un viņa vietnieku Jāni Vilciņu.

1946. g. 7. jūlijā apcietināti Vold. Krieviņš un Kārlis Mežulis. Arvīdam Rozenbergam bija uzdots pārraidīt stābam ziņas un bija jākoordinē grupu darbība Cēsu un Rīgas apriņķos. Šo grupu vadītāju sarakstu līdz ar adresēm Rozenbergs saņēmis 1944. g. 25. septembrī Siguldā, kopā ar 10 pazemē ierīkotiem slepeniem bunkuru plāniem, kuŗi bija jāizdala grupu vadītājiem.

Septiņas grupas darbojās Cēsu apriņķī, 3 Rīgas — Lauberes un Kastrā-

nes pagastos. Tūlīt pēc padomju okupācijas 1944. gadā kritis Raunas pagasta partizānu vadonis Eduards Bebris, 1945. gadā — Sermūkšu pag. aizsargu priekšnieks Kārlis Deisons.

1945. gada 24. martā apcietināts A. Rozenbergs.

Darbojusies organizācija „Latvijas sargi", kuŗas 49 locekļi apcietināti laikā no 1944. gada novembŗa līdz 1945. gada martam, kopā ar vadītāju Arnoldu Avotiņu un Jēkabu Sildegu-Milleru. Tiešais „Latvijas sargu" vadītājs Hermanis Lūsis iestājies Straupes MTS (mašīnu-traktoru-stacija). No šejienes viņam bijis kontakts ar Dambīša, Rozenberga grupām, Rīgas apriņķa grupām, Rusova grupu Jaunpiebalgā, Jāņa Sestuļa grupu Vecpiebalgā, un citām grupām.

Kārlis Plaude „Latvijas pašaizsardzības organizācijas" vadītājs apcietināts 1945. gada jūlija/augusta mēnešos kopā ar palīgiem J. Ozolu, E. Mellupu. Tomēr līdz apcietināšanai K. Plaudes grupa iznīcinājusi vairākus čekistus un okupantus.

Starp partizāniem vienmēr runāts, ka centru vada pulkvedis Vidzemnieks, kuŗa esamību apšauba raksta autors. Plkv. Vidzemnieks iecēlis K. Plaudi par Vidzemes nacionālo partizānu vadītāju.

Par visiem partizānu vadītājiem rakstīts, ka tie saņēmuši pelnīto sodu, jādomā — nāves sodu.

Laikā no 1944. g. jūlija līdz 1. decembrim padomju okupētajos apgabalos apcietināti 351 partizāni, bet 1945. gada 1. ceturksnī Vidzemē vien likvidēti 200 „terroristi".

Rakstā minēti vēl daudzi citi partizāni, bet mēs te esam aprobežojušies tikai ar galvenajiem to vadītājiem, pieņemot, ka tie visi nošauti.

Šis padomju iestāžu raksts vēl 1982. gadā, liecina, kāda ievērojama loma ir bijusi latviešu nacionāliem partizāniem ienākot padomju okupantiem otrreiz Latvijā 1944./45. gadā un ka padomju iestādēm šī cīņa ar viņiem nav aizmirsusies vēl šodien apm. pēc 35 gadiem.

KO PAR LATVIEŠU NACIONĀLIEM PARTIZĀNIEM RAKSTA PADOMJU IZDEVUMI?

1979. gadā apgādā „Liesma", Rīgā iznākusi neliela grāmata „Spartaks Kurzemē", kuŗas autori ir Francis Rekšņa un Harijs Gāliņš. Grāmatas lielākā daļa veltīta „Sarkanās bultas" „varoņdarbiem" 1944. gada beigās un 1945. gadā, Kurzemē, bet diezgan daudz telpas ir atvēlēts arī notikumiem pēc 1945. gada 8. maija, resp. cīņai ar latviešu nacionālajiem partizāniem. Lai arī kā mēģināts šo partizānu darbību salīdzināt ar vienkāršiem laupītājiem, tomēr pa reizei lasāmi teicieni kā — viņu iedomātā cīņa par

„brīvu Latviju" u.tml. Katrā ziņā rodas iespaids, ka šo mūsu bij. kaŗavīru un citu nacionāli noskaņoto latviešu cīņa pret padomju okupācijas varu, okupantiem ir sagādājusi lielas galvassāpes.

Tā jau 1945. gada 13. un 14. maijā Piltenes mežos notikusi pirmā apšaudīšanās starp mežos iegājušiem latviešu kaŗavīriem un padomju spēkiem.

Šai grāmatā minēts arī, ka ģenerālpulkvedis Krīgers, VI latviešu korpusa komandieris, 22. maijā Lietuvā, ielenkts ar savu grupu, kas gribējusi nokļūt Vācijā, nošāvies.

Vltn. Arnolds Apše, 19. Art. pulka baterijas komandieris, bijis kopā ar pltn. A. Reinholdu, maj. A. Ruku, vltn. Ernestu Liepiņu. Kopā izvairījušies no kapitulācijas. Var saprast, ka A. Apše nonācis vēlāk krievu gāstā un liecinājis, ka 10. maijā viņiem iznākusi pirmā sadursme ar „Sarkano bultu". Pēc tam tiek minēti vēl daži „Sarkanās bultas" dalībnieki, kas krīt sadursmē ar mūsu kaŗavīriem.

Izrādās, ka t.s. „izlūku" grupas vadītājs Kārlis Mačiņš bijis čekists un arī pēc kaŗa darbojās Talsu čekā.

13. maijā pie Tukuma aizturēta Vilhelma Sproģa grupa, kuŗai bijis jādodas uz Ķegumu, lai tur kavētu Ķeguma atjaunošanu. Netālu no spēkstacijas atklāta sprāgstvielu noliktava. Užavas pag. „Ostniekos" atrasti 2,5 tonnas tola.

Pie Engures saņemta Baloža grupa, kuŗa bijusi paredzēta Cēsu/Valmieras raj. darbībai.

12. maijā daļēji sagrauta Jankava grupa. Esot bijuši 12, no tiem krituši 4, saņemti gūstā 2.

Pie Lielirbes bijuši agrāk sagatavoti bunkuri. Darbojusies Puzes pagasta grupa, kas arī esot izklīdināta.

Minētas Ivandes, Snēpeles, Planīcas, Padures, Kurmales pagastu grupas. Jankava grupas vadība, kuŗā ietilpst vēl Romāns Šternbergs un Krastiņš, neveiksmju rezultātā sākuši naidoties. Sākusies it kā arī cīņa par vadību šo triju vidū.

Autori atzīst, ka Kurzemē bijušas „diezgan daudz nelielu nelegālu grupiņu, kas izveidojušās no aizsargiem, policistiem un citiem pret padomju varu naidīgi noskaņotiem elementiem, kuŗi vēlējās buržuāzisko iekārtu".

Šīm grupiņām bijuši daudz ieroču, tie „aplaupīja un nogalināja padomju un partiju darbiniekus un aktīvistus". Grāmatā min šo grupiņu upuŗus:

1945. g. jūlijā — čekistu Ivanu Levikinu.

1945. g. 25. septembrī — „Mūrniekos" nošauts Jānis Abērsons un ievainots viņa dēls Žanis, kas abi bijuši „Sarkanās bultas" atbalstītāji.

1945. g. 6. novembrī — starp Ugāli un Māteriem nogalināts Māteru ciema padomes priekšsēdētājs Voldemārs Vinovskis.

1945. g. 22. novembrī — Tēraudes pag. izpildu komitejas priekšsēdētājs Vilis Krontāls.

1945. g. 24. decembrī 40 apbruņoti „jankavieši" uzbrukušu Kabiles pad. izpildu komitejai. Tur tajā brīdī uzturējušies bars Kuldīgas čekistu, kas uzsākuši kauju ar uzbrucējiem. Kauja ilgusi 4 stundas un „jankavieši" atkāpušies. Palīgspēki viņus panākuši pie „Skuteļiem". 9 esot krituši, 23 saņemti gūstā, 8 izbēguši. (Tā protams šīs grāmatas autoru versija, red.).

1946. g. 4. martā esot nošauts aktīvists Krišs Vaskāns.

1946. g. 4. maijā esot nošauts aktīvists Hermans Līdaks.

1946. g. 16. maijā nošauts Kuldīgas milicis un „Spartaka" palīgs Ādams Tīrums un viņa mīļākā Anna Čača.

1946. g. 16. augustā nošauts Kuldīgas sagādes aģents Fricis Heršbergs.

1946. g. 3. septembrī nošauts Zlēku pag. „Raugās" bij. sarkanbultietis Matvejs Supe.

1947. gada 25. janvārī Jankava grupu esot Vārmes mežā likvidējuši. Jankavs un Šternbergs saņemti gūstā. Atrasti ieroči, padomju dokumenti: komandējumu apliecības, zīmogi, komjauniešu saraksti uc.

Talsu un Ventspils mežos vēl pēc Jankava grupas likvidēšanas aktīvi darbojusies Feldberga grupa, kuŗā esot bijuši apm. 30 bij. kaŗavīri un vairāki Talsu apriņķa aizsargi un policisti. Feldberga grupa bijusi tik pat „neģēlīga" kā Jankava.

Tā 1945. g. 31. oktobrī nogalinājusi Strazdes pag. izpildkomitejas priekšsēdi Ēvaldu Biedriņu. 28. novembrī Valdemārpils iznīcinātāju bataljona vada komandieri Žani Opmani. 1946. g. 3. oktobrī Ārlavas pag. Pļavsargos kritis iznīcinātājs Eduards Lakševics. 20. oktobrī Lubezeres pag. Kunčos — milicis Richards Gulbis, 27. novembrī Ārlavas pag. Audzēs — iznīcinātājs Alberts Gliecēns. 1947. g. 20. aprīlī Ārlavas Nikuļos — aktīvists Leons Bolodskis uc. Tam seko piezīme, ka neesot vērts uzskaitīt Feldberga „bandas" ļaundarbības.

Te jāpiezīmē, ka ziņas, kas sasniegušas rietumus par nacionālo partizānu darbību, liecina, ka viņi vērsušies tikai pret tiem miličiem, izpildu komiteju un citiem varas vīriem, kas savā darbībā bijuši pret mūsu tautiešiem. Pie tam parasti tie pirmo reizi brīdināti — mainīt savu nostāju pret savu tautu, un tikai tad, kad brīdinājums nav līdzējis, notikusi izrēķināšanās.

Datumi liecina, ka pat padomju autori par nacionālo partizānu darbību rakstot, spiesti apliecināt to vēl 1947. gadā un vēlāk. Padomju literātūrā nacionālie partizāni tiek saukti par bandītiem, grupējumi — bandām.

Sevišķi izcelts no Feldberga grupas Artūrs Bruno Jaņpēters, kas esot bijis nežēlīgs. Vēlāk tiesāts. Viņš esot tieši „medījis" čekistus un Sarkanās

bultas organizētāju Kārli Mačiņu, kas pēc kara darbojās Talsu čekā. (Grāmatā Mačiņš tiek arī nosaukts par čekistu!). Jaņpēters noskaidrojis, ka Mačiņš šad un tad iegriežoties Ārlavas pag. Raudās pie Jāņa Krontāla.

1946. gada 13. novembrī Jaņpētera grupa uzbrukusi Raudām, nošāvusi Krontālu. Meklējot Krontāla dēlu vēl tai pat naktī partizāni devušies uz tuvumā esošām Antēm, kur svinēta kāda dzimšanas diena. Partizāni pavēlējuši visiem svinētājiem dziedāt „Dievs, svētī Latviju". Starp viesiem bijis arī komsorgs Pauls Kanbergs. Nobrīdinājuši Kanbergu, lai nekalpo svešai varai, palaiduši to mājās. Kanbergs tomēr turpinājis savu „kangara" darbu, tāpēc vēlāk — 1947. gada 8. maijā Nandinieku mājās Kanbergs nošauts.

K. Mačiņš gribējis satikties ar Jaņpēteri un viņu pārliecināt par cīņas bezcerīgumu, jo starp partizāniem esot taču arī godīgi cilvēkli (?!). Priekšniecība tomēr neļāvusi Mačiņam iet uz satikšanos ar Jaņpēteri, bet tur sūtījusi Dmitriju Krupu.

1947. gada 24. aprīlī satikšanās notikusi Laucenes pag. mežā. Krupa centies Jaņpēteri pārliecināt, lai nāk visi no meža ārā, ka padomju vara daudziem piedošot viņu kļūdas (?!).

Par Jaņpēteri autori pastāsta, ka viņam Latvijas neatkarības laikā piederējusi mechaniskā darbnīca un smagā mašīna Talsos, ko padomju vara nacionālizējusi. Sākoties Otram pasaules karam, Jaņpēters organizējis pašaizsardzības grupu, kas vajājusi sarkanarmiešus. Vācu laikā bijis Talsu apriņķa policijas iecirkņa priekšnieks.

Jaņpēters ar Krupu norunājuši vēlreiz satikties 1947. g. 9. maijā Dundagas pagastā pie Stirniņiem. Jaņpēters tur nav ieradies. Starp citu 1./2. maija naktī uz Talsu-Tukuma šosejas bija bojāta vēl telefona līnija, nozāģēti vairāki telefona stabi.

1947. g. 24. maijā Talsu tuvumā pie Laupītāju kalna notikusi tikšanās. Jaņpēters stāstījis, ka grupā izcēlušās domstarpības, jo daļa gribot atstāt mežu un legālizēties, bet gribot zināt noteikumus.

30. maijā partizāni uzbrukuši kādai čekistu automāšīnai uz Talsu-Valdemārpils ceļa, 9 km no Talsiem. Kritis, jeb 1. jūnijā no ievainojumiem miris Krupa, ievainoti Bogdanovs, Bērziņš. Krupa bijis Otrā pasaules karā sarkanā armijā, pēc tam no 1942. gada darbojies vācu armijas aizmugurē, pēc kara — čekā.

Čekisti pēc šīs kaujas, Mačiņa vadībā sākuši partizānu vajāšanu un tos panākuši Laidzas pagasta mežā, netālu no Diedziņiem. Te kritis čekas gūstā ievainotais partizānis Boļeslavs Petruševics.

6. jūnija naktī, nākot pēc noslēpta ložmetēja, nodevības dēļ krīt grupas vadītājs Alberts Feldbergs.

1947. gada 12. oktobrī Libagu pag. Kalniņos uz dzimšanas dienas

svinībām bija ieradušies Žanis Abajs un Arvīds Priede. Starp viesiem bija vairāki čekisti. Neuzmanības pēc abi partizāni iekrita. Ž. Abaju pārvarēja, bet Priedem izdevās aizbēgt. Abi bija no Feldberga grupas.

Talsu apriņķī vēl aktīvi darbojusies Daugaviešu grupa. 1946. gadā šī grupa bija likvidējusi vairākus komsorgus un tā saucamos iznīcinātājus. K. Mačiņš šīs grupas vajāšanu uzsācis 1949. g. maijā.

1949. gada 18. jūlijā grupa ieradusies veikalā pie Sabiles stacijas pēc pārtikas. 1949. g. 1. augustā Daugavieša grupa bijusi Lībagu pag. Mičurina kolchozā un paņēmusi līdzi 2 aitas.

1949. g. 12. augustā pie Purgaļiem tika nošauts galvenais čekists Kārlis Mačiņš, kas ar kādu grupu uzglūnējis partizāniem no slēpņiem. Tā paša gada 6. septembrī krīt Daugavietis un šai kaujā it kā iznīcina visu grupu. Gūstā saņemts Fricis Grīnšteins.

Pēc Daugavieša grupas iznīcināšanas, grāmatas autori uzskata, ka tā bijusi pēdējā organizētā grupa, kaut nenoliedz, ka mežos vēl darbojušās nelielas grupiņas.

Ir skaidrs un to redzam no Ā. Šildes kāda pētījuma, ka Kurzemē un citur Latvijā darbojušās neskaitāmas nacionālo partizānu grupas.

Par Jaņpētera apcietināšanu nav grāmatā rakstīts, bet ir zināms, ka viņš tiesāts Talsos un notiesāts uz nāvi. Kāds, kas bijis tiesas zālē, stāstīja, ka Jaņpēters pēc nāves soda paziņošanas smaidījis un nav izrādījis ne mazāko nožēlu par savu darbību.

Nabaga krievu verdzinātai latviešu tautai, jo sevišķi skolu jaunatnei, vēl šodien jāiet uz sarkano bandītu kapu vietām un jāpiedalās sēru mītiņos.

III
LATVIEŠU SARDŽU UN DARBA VIENĪBAS

Latviešu sardžu un darba vienības ASV dienestā

Lai amerikāņu kaŗavīriem nebūtu pašiem jāpūlas ar dažādu paramilitāru pienākumu veikšanu frontes aizmugurē, jau pirms 1944. gada invāzijas sabiedroto galvenā stābā izstrādāja vispārējus plānus uzticamu civīlistu nodarbināšanai slēgtās darba vienībās ar „Labor Service" apzīmējumu. Bez šīm palīgvienībām, kam sākuma pamatu dotu no nacistiem atbrīvotie ārzemju piespiedu strādnieki, bija domāts arī par individuālu civīlistu, ieskaitot vāciešu, nodarbināšanu citos mazāk svarīgos darbos.

Kā pašas pirmās palīgvvienības pēc šiem plāniem ASV armija saverēja galvenokārt no atbrīvotiem poļu strādniekiem. Tā jau 1945. gada aprīlī

Vupertālē saformēja apgādes transporta darba bataljonu no poļiem, kuŗā bija 1 vads arī latviešu. Šo vienību drīz nosūtīja darbā uz Franciju, kur tās dalībniekus, tāpat kā franču okupācijas joslā īslaicīgi noorganizētās latviešu sardžu vienības mēģināja vervēt dienestam franču ārzemnieku leģionam. Tas veicināja šo pirmo latviešu palīgvienību izklīšanu. Daļa Hugo Vītola vadībā atgriezās savās iepriekšējās dzīves vietās. Informācija par šo vienību sākumiem ir ļoti nepilnīga.

Vēlāk dibinātās palīgvienības pie amerikāņu armijas bija ar citu noteiktu kārtību un tiesībām. Sākumā tām bija katrai atsevišķa neliela amerikāņu pārraudzības vienība. Tā kā pēc tām nebija liela vajadzība, jo palīgvienību locekļi paši cītīgi pildīja savus pienākumus, šādus pārraudzības centrus atstāja pa vienam vairākām palīgvienībām kopā, bet vēlāk tos pārņēma paši darba vīri. Visu šo organizāciju vadīja darba vienību dienesta divīzija Švecingenā pie Heidelbergas. To vēlāk pārdēvēja par aģentūru, vēl arvien ar ASV armijas pulkvedi vadībā, bet ar civīlistiem kā stāba virsniekiem. Viens no tiem jau ilgus gadus ir bijis Visvaldis Brigge, salīdzinājumā pulkveža dienesta pakāpē.

Pie ASV armijas strādājošo latviešu pāriešana vācu saimniecībā sākās jau 1950. gada 30. jūnijā, kad pārtrauca $ 5,— izmaksu mēnesī amerikāņu kantīnes izpirkšanai.

1952. gada sākumā izsniedza pelēkas izejas un sardzes uniformas melno vietā, vasarā atļaujot nēsāt vieglās amerikāņu smilškrāsas uniformas, bet strādājot amerikāņu olīvzaļos darba tērpus.

1956. gada 1. maijā parakstīja tarifa līgumu, kas gādāja par vācu sociālapdrošināšanu un daļu pārtikas izsniedza no vācu krājumiem.

1957. gada 14. jūnijā visas vienības, kuŗās pārsvarā bija vācieši, pārdēvēja par civīlistu darba grupām, lai palīgvienības vairāk atšķirtos no toreiz jaundibināmās rietumvācu armijas. Veco darba vienību (LS) nosaukumu un dienesta pakāpju nēsāšanu atstāja tikai ārzemniekiem, kā arī vācu palīgvienībām Rietumberlīnē, uz kuŗām nolīgums neattiecās.

V. Skaistlauks

SARDŽU VĪRI

Dimd mūsu soļi agrā rītā,
dimd vakaros, kad visi dus,
un gaitā brašā, ritmos vītā,
mēs ejam sargāt posteņus —
viens, divi, trīs,
viens, divi, trīs!

Dimd mūsu soļi naktī saltā —
viens, divi trīs, viens, divi, trīs,
kad zeme tērpjas segā baltā,
un zvaigznes mirgo debesīs.

Māc nogurums, un acis kāri
tad it kā miegā veras ciet,
bet pagurt, nē! It visam pāri
mums gods un izturība iet!

Mēs vienmēr līgsmi stundās brīvās,
mums draudzība ir likums svēts,
un mūsu acīs jautri-dzīvās
mirdz brīves atspulgs neredzēts!
Viens, divi, trīs,
viens, divi, trīs!

V. Skaistlauks

DARBA VĪRI

Heisā! Jā, jā, mēs darba vīri,
ko kopdarbība cieši sien,
mums uzcelt tiltu — nieki tīri,
un novākt kalnu — sīkums vien!

Vai mežs, vai kalnu grēda cieta,
vai upe, pļava, līdzenums,
tos pārveidot nav grūta lieta,
it viss, it viss pa spēkam mums!

Pēc darba mīļās glāsti saldi,
pēc darba vīns lai silda mūs!
Viss cits ir dzīvē tikai maldi,
darbs, mīla, vīns — tie vienmēr būs!

VIRSAIŠA VIESTURA SARDŽU ROTA (8920. Rt.)

Pēc Otrā pasaules kara Vācijas rietumu apgabalos bija sapulcējušies krietns skaits latviešu, kas atrada pajumti UNRRA's nometnēs. Valdot lielam bezdarbam, tikai nedaudziem izdevās rast kādu nodarbošanos.

Nirnbergas un Firtas pilsētās un tuvākajā apkārtnē dzīvojošie latvieši un igauņi ar savu čaklumu, centību un disciplīnu darbā bija pievērsuši sev vietējo vadošo ASV armijas virsnieku uzmanību.

Tā 1946. gada aprīlī Nirnbergas garnizona pulkvedis Martins ierosināja no latviešu un igauņu vīriem dibināt sardžu vienības. Sākumā bija domāts uzstādīt vienu latviešu un vienu igauņu rotu, kas atrastos viena amerikāņu virsnieka — bataljona komandiera padotībā. Pie šī organizēšanas darba sākuma no latviešiem piedalījās vietējās komitejas priekšsēdis E. Kordons, no igauņiem virsnieks Vitre. Vēlāk šo latviešu organizēšanas darbu uzticēja ltn. Caunem. No UNRRA's puses šo pasākumu ļoti ieteica un atbalstīja kpt. Mokslejs. Šo vienību dibināšanai tomēr nebija ASV armijas noteikumu un tāpēc viss pasākums draudēja apstāties.

1946. gada maijā Mercfeldas nometnē ieradās plkv. Martins un uzaicināja 2 grupas — igauņu un latviešu, katrā 1 virsnieku un 15 vīrus, kā izmēģinājuma vienības sardžu dienestam. Turpat nometnē uzsāka militārā dienesta apmācības. Vienveidīgus, bet ļoti vienkāršus tērpus vīri saņēma 25. jūnijā. Pāris dienas vēlāk — 27. jūnijā grupas uzsāka darbu — sardžu dienestu Nirnbergas garnizonā. Ar šo dienu sākās latviešu sardžu vienības veidošanās.

Jau pēc vienas nostrādātas nedēļas, amerikāņu virsnieki slavēja latviešu vīru pienākumu pildīšanu un sāka rūpēties par apstākļu uzlabošanu, vienības sastāva papildināšanu. No dienesta brīvajiem sargiem bija jāpiedalās amerikāņu karoga nolaišanas parādēs. Mītnes telpās notika jundas ar „Dievs kungs ir mūsu stiprā pils" un „Dievs, svētī Latviju" dziedāšanu. Līdz rudenim vienība bija jau stipri saliedējusies un nostabilizējusies.

Ģen. Vatsonam iepatikās latviešu stāja un pienākumu apziņa un viņš deva rīkojumu kpt. Mokslejam noorganizēt vēl vienu vienību armijas noliktavu apsargāšanai Švabachā, D. no Nirnbergas. Par šīs vienības komandieri nozīmēja bij. Latvijas armijas Jātnieku pulka vltn. Jāni Lielkāji. Šī vienība savus pienākumus sāka 1946. g. 11. novembrī. Tāpat dibināja sardžu vienības Bambergā un citur.

Redzot labos panākumus 1946. g. 5. decembrī ģen. Vatsons, plkv. Martins un kpt. Mokslejs ieradās Frankfurtē pie Vācijas amerikāņu Armijas komandiera gen. Meknarnija, lai panāktu viņa piekrišanu dibināt Baltic Guard sardžu vienības. Jau 6. decembrī ģen. Meknarnijs parakstīja baltiešu sardžu vienību statutus.

Pēc kpt. Moksleja paskaidrojuma šī akcija izkārtota lielā slepenībā, lai par to austrumu „sabiedroto" stābos neko neuzzinātu. Arī amerikāņu stābā ģenerāļiem bijuši dažādi uzskati par to, jo latviešu leģionāru tiesības vēl nebija nokārtotas.

Tā 1946. g. 6. decembris uzskatāms par latviešu sardžu vienību „de jure" atzīšanas dienu, bet pirmās sardžu vienības — Viestura rotas „dzimšanas dienu" — 27. jūnijs.

Jau 1946. g. 16. decembrī, Valkas nometnē pie Nirnbergas ieradās speciāla komisija, sastāvā: kpt. Mokslejs, ģen. Skaistlauks, E. Kordons, ltn. Caune un ltn. Bielajs, lai izraudzītu vīrus rotas komplektēšanai resp. papildināšanai. Apvienojot ltn. Caunes un vltn. Lielkāja vienības rotā skaitījās 150 vīru, kas 19. decembrī no Fišbachas stacijas izbrauca uz Manheimas apmācības centru Kēfertālē.

Iesākās jauns posms. Rotu ieskaitīja vietējā garnizonā kā deviņdesmito. Pēc Latvijas armijas reglamenta notika ieroču apmācības, fiziskā audzināšana uc., protams, ievērojot īpatnības, ko lieto amerikāņi. Manheimas sākuma posmā oficiālais rotas komandieris vēl skaitījās ģen. Voldemārs Skaistlauks ar palīgu ltn. Cauni. Vltn. Lielkājim uzdeva apmācību plāna sastādīšanu, piemērojot amerikāņu armijas noteikumiem, kā arī apmācību organizēšanu un vadīšanu.

Ierindas apmācībām daudz laika neveltīja, jo apm. 90 % no sastāva bija dienējuši militārās vienībās. Vairāk laika varēja veltīt ierindas dienesta „amerikānizēšanai", reglamentiem un praktiskām šaušanas apmācībām. Apm. 5 nedēļas Kēfertālē skanēja latviešu dziesmas un dimdēja mūsu kaŗavīru soļi. Rota īsā laikā uzrādīja spožas sekmes un ar savu prasmi, disciplīnu un stāju izsauca citu, garnizonā ietilpstošo, citu tautību vienību apbrīnu un arī skaudību. Izskanēja pat īgns vērtējums, ka latviešiem esot pamatā „vecā skola", sevišķi pēdējā kaŗā, leģionā gūtā rutīna.

Mācību laiku noslēdzot rotas vadību pārņēma ltn. Caune, jo ģen. V. Skaistlauks pārgāja uz baltiešu sardžu vienību stābu.

Kad 1947. g. 16. janvārī pirmā latviešu sardžu rota blakus kādai poļu rotai parādes laukumā deva svinīgo solījumu, apmācībās jau bija ieradušās arī citas latviešu vienības. Parādē un inspekcijas skatē kā lūgti viesi piedalījās daudzi latviešu un amerikāņu armijas un sabiedrības pārstāvji. No šīs dienas rota saņēma amerikāņu armijas 8920. numuru un vienojās to nosaukt Viestura vārdā. „Krusttēva" pienākumus uzņēmās Franku novada latviešu nometņu apvienības ģenerālsekretārs inž. Roberts Nīkurs.

1947. gada 23. janvārī rota atgriezās Firtā un novietojās Dutzenteicha kazarmēs. Rotas sastāvā bija 8 virsnieki un 272 instruktori un sargi.

Starplaikā pa vienai sardžu rotai bija noorganizētas arī igauņiem un lietuviešiem. Pie Nirnbergas Military Post noorganizēja baltiešu sakaru

stābu. Stāba priekšnieks bija Lietuvas armijas kpt. Drabisius ar palīgu — leitnantu. Igauņus pārstāvēja leģiona ltn. Heino un kāds luterāņu mācītājs. Latviešu pārstāvji bija vltn. Lielkājis un ltn. Bielajs. Katrai tautībai bija tulks seržanta dienesta pakāpē un mašīnrakstītāji. Galvenos pienākumos stāba virsniekiem ietilpa visu amerikāņu zonas savas tautības rotu inspekcijas un rūpēšanās par sastāva papildināšanu, kā arī pieņemt sūdzības, kuŗas nevarēja nokārtot vietējie komandieri. Rotu uzturs bija amerikāņu armijas deva, gatavota rotas virtuvē. Apģērbs tumši zili krāsotas amerikāņu armijas drēbes. Algu maksāja vācu markās, vācu valdība.

Bez tam katrs saņēma $ 5,— Script dolārus PX (kantīnes devas) izpirkšanai.

1947. g. 26. janvārī Viestura rota uzsāka sardžu dienestu Firtas garnizonā ar sekojošu vadību: rotas komandieris kpt. E. Caune, palīgs vltn. J. Lielkājis, vadu komandieri: leitnanti — T. Kārkliņš, E. Bite, J. Bruveris, G. Skaistlauks, Bielajs, J. Briedis, vadu seržanti — V. Puriņš, Kalnozols, Varavs, Pētersons, Kūlis, Greivulis, K. Puriņš, J. Sēja, Žumburs.

Bez tiešajiem dienesta pienākumiem rotā plauka arī kultūrālā dzīve. Darbojās bibliotēka, koris komponista A. Kalnāja vadībā, notika priekšlasījumi, organizēja teātŗa un baleta izrādes. Netrūka aktīvitātes arī sportā. Cittautu viesiem sniedza plašu informāciju par Latvijas toreizējo stāvokli. Par garīgo aprūpi rūpējās māc. J. Turks.

Viestura rotas sargu iesvētīšanas laikā 1947. gadā, Firtā. No kr. inž. R. Nīkurs, rotas komandieris E. Caune, archibīskaps T. Grīnbergs, rotas mācītājs J. Turks.

Pie Nirnbergas-Firtas garnizona vēl noorganizēja sardžu rotu „Daugava" (kom. pltn. E. Balodis) un auto transporta rotu „Rīga". Viestura rota bija spiesta dažus vīrus pārskaitīt uz šīm vienībām. Pēc šo rotu likvidēšanas daļa atkal atgriezās atpakaļ.

Viena gada pastāvēšanas dienas parādē ieradās arī plkv. Renjē, kas tai laikā aizstāja ģen. Vatsonu. Pulkvedis, kas bija pazīstams kā stingrs un augstu prasību vīrs, savā runā uzsvēra, ka latviešu vīri ar savu stāju un darbu ceļot godu ne tikai sev vien, bet arī savai tautai. Parādē, svinīgā ceremonijā, Viestura rota saņēma no Franku novada latviešu nometņu apv. karogu, ko pasniedza tās ģenerālsekretārs inž. R. Nīkurs.

1947. gada 28. jūnijā Firtā, Franku novada latviešu nometņu apvienības ģenerālsekretārs, inž. R. Nīkurs pasniedz Viestura rotai karogu. Saņem rotas komandieris kpt. E. Caune.

Karogs bija gatavots Latvijas krāsās ar lentām, kuŗās ieausti vienības latviskais nosaukums un vienības devīze „Tēvzemei un brīvībai". Karoga ornamentus un uzrakstus zīmējis prof. Šternbergs un to audušas Valkas-Fišbachas latviešu nometnēs dzīvojošās mākslas audējas. Karoga kāta rotājošo saulīti gatavoja mākslinieks-varkalis M. Geistauts. Svētku priekšvakarā karogu iesvētīja māc. J. Turks, Valkas nometnes baznīcā, klātesot daudziem viesiem.

Neparastas, bet svētīgas, bijušas biežās inspekcijas, ko veica kā amerikāņu, tā baltiešu stābi, tā panākot, ka mantas un telpas vienmēr ir labākā kārtībā. Viestura rota bieži ieguvusi labākās rotas vārdu citu sardžu vienību vidū.

Lai vēl vairāk palielinātu centību disciplīnai un kārtībai, praktizēja sacensības starp vadiem un sargiem, izcīnot „nedēļas labākā kāpavīra" nosaukumu. Lai šādu nosaukumu varētu iegūt bija jāzina arī pareizas atbildes Latvijas vēstures un ģeografijas jautājumos.

1947. g. 15. novembrī vadība bija sekojoša: kpt. E. Caune, leitnanti — A. Puravs, A. Ķirsis, E. Bite, G. Skaistlauks, R. Salenieks, J. Briedis, seržanti — K. Pētersons, Brūveris, I. Skaistlauks, Skaistozols, N. Šubiņš, Livmanis. No šī sastāva lielākā daļa izceļoja.

1948. g. 5. jūnijā rota saņēma papildinājumu no likvidētās rotas Bambergā un rotas sastāvā bija 313 personas.

Viestura rotas otrie gada svētki sakrita tieši ar Bavārijā rīkotiem latviešu dziesmu svētkiem to 75 gadu atcerei.

Ar 1948. g. 15. novembri rota posteņus tiesas pilī nodod vāciešiem un igauņiem. Notiek sevišķi stingras inspekcijas, kas nes rotai uzslavu no garnizona priekšnieka ģen. Ruffner'a un ģen. Gallagher'a un rota saņem diplomu — krāsotu uz dēļa. No rotas vīriem tas prasa daudz izturības un spēka.

Vietura rotas komandas kapteinis A. Rops un R. Pērkons ar izcīnīto Vācijas meistara basketbolā balvu 1950. gada 21. maijā.

1949. g. septembrī, pēc sekmīgas debijas manevros, rotu no Nirnbergas pārceļ uz Štutgarti.

1950. g. 9. maijā rotas vīri nodibina Daugavas vanagu Viestura nodaļu. Caur nodaļu, sevišķi palīdzības darbā, rotas vīri ziedoja lielas summas latviešu kaŗa invalidiem un citiem aprūpējamiem.

Izcilus sasniegumus rotas vīri parādīja arī sportā, sevišķi basketbolā, kad 1950. g. 20. un 21. maijā Viestura rota Frakfurtē izcīnīja Vācijas meistarnosaukumu basketbolā. Arī šachā viesturieši izcīnījuši izcilas vietas.

Viestura rotas basketbola komanda pēc Vācijas meistara izcīnīšanas no kr. priekšā: Kozlovskis, Pērkons, Rops. Otrā rindā no kr.: Ansons, Timermanis, vācu basketbola savienības prezidents, vienības pārstāvis Burmeisters, Baišķis un Grieze.

Latviešu LS rotu šacha meistarības turnīra dalībnieki 1959. g. 12.—18. aprīlim Ludvigsburgā. No kr. Burmeisters, Tipsis, māc. Romāns, Popis, Bištēviņš. 2. rindā: Kalniņš, Grintāls, nezināms, Ķuze, nezināms. 3. rindā: Kārkliņš, nezināms.

Sūtnis K. Zariņš sarunājas ar Military Post komandiera palīgu plkv. Raierson. Kreisā malā kpt. Lielkājis un ģen. Skaistlauks.

Sūtnis K. Zariņš apstaigā rotas ierindu. Pa kr. no sūtņa ģen. Skaistlauks, vidū ltn. E. Elferts, rotas komandieris kpt. J. Lielkājis.

1949. gada 16. oktobrī rotu apmeklēja Latvijas sūtnis Lielbritānijā K. Zariņš. Rota rīkoja uzņemšanu ar Štutgartes Military Post atbalstu.

Kpt. Kr. Blitte, rotas komandieris laikā no 5.1.50—15.5.51.

Kā priekšzīmīgu pasakumu varētu minēt to, ka viesturieši ir uznēmušies apkopt II pasaules kaŗā kritušo latviešu kapus Ludvigsburgas brāļu kapos, pagatavojot jaunus kaŗavīru krustus ozolā un tiem pievienojot latviešu nacionālos vairodziņus glītā izpildījumā. Arī visiem aizgājušiem draugiem viesturieši ir parādījuši attiecīgo godu pēdēja gaitā un ari gādājuši par vienveidīgu kapa pieminekļu uzstādīšanu.

No kr. kpt. J. Lielkājis, Viestura rotas komandieris laikā no 18.11.49 — 11.12.49 un vltn. E. Bite, rotas komandieris no 11.12.49. — 5.1.50.

Kādā Latviešu centrālās komitejas sēdes laikā 1950. gadā pie Viestura rotas vārtiem: no kr. J. Niedra, maj. P. Balodis, J. Celms un plkv. V. Janums.

Rotas telpās vairākkārt ir notikušas latviešu trimdas centrālo iestāžu, kā Latviešu centrālās padomes, Latviešu centrālās komitejas, tā arī Daugavas vanagu apspriedes un sanāksmes.

1950. gada 1. jūlijā rotu pārceļ, no Stuttgart-Zuffenhausen'as uz Ludvigsburgu, kur tā paliek līdz tās likvidācijai 1964. gadā.

1959. gada 1. jūlijā rotai tiek pievienots viens poļu sardžu vads Siegelbachā. Šī vada sastāvā bija 2 virsnieki un 37 sargi. Starp citu poļu vada komandieris, poļu armijas majors Szajda savā laikā ar poļu armijas vienībām piedalījies Latvijas atbrīvošanas cīņās.

Rota vienmēr izpelnījās rēgulārajās armijas inspekcijās lielu atzinību. Tā kādreiz pēc armijas gadskārtējās inspekcijas, rotai paraugam vēlreiz vajadzēja sagatavoties ģenerāļa inspekcijai uz kuŗu ieradās ģenerālis ar vairākiem autobusiem, pilniem ar amerikāņu virsniekiem, kuŗiem ģenerālis rādīja, kā vienība ir jāsagatavo inspekcijai.

Neskatoties uz to 1964. gadā, kad amerikāņu armija, taupības nolūkos likvidēja daudzas „Labor Service" vienības, šī likvidācija skāra arī Virsaiša Viestura rotu un to likvidēja 1964. gada 30. jūnijā. Rotas likvidācija smagi skāra vienības locekļus, jo tikai nedaudzi varēja pāriet uz citām latviešu vienībām. Apsīka arī latviešu sabiedriskā rosība Ludvigsburgā, jo rota bija galvenā sabiedriskā darba rosinātāja.

Karoga ienešana 1951. g. 18. novembŗa parādē. Priekšā ltn. K. Dekteris.

Telšu nometnē 1952. gadā. No kr. ltn. T. Brigge, kpt. G. Skaistlauks un vltn. A. Burmeisters.

Karogam „Godam sveikt"! lielajā jundā 1954. g. 18. novembrī, Ludvigsburgā pirmais no labās vltn. A. Burmeisters.

Baltiešu LS nozīmju pasniegšana lielajā jundā 1954. g. 18. novembrī, Viestura rotas novietojumā Ludvigsburgā.
Rotas komandieris kpt. G. Skaistlauks nozīmi pasniedz 7. amerikāņu armijas stāba priekšniekam ģenerālmajoram Pīrsam (Pierce).
1. rindā no ģenerāļa pa labi: 113. centra komandieris plkv. Volgrens (Wahlgren), plkv. Unreins, vācu centra komandieris. 2. rindā no kr.: majors Korkorans, Heidelbergas LS divīzijas pārstāvis, pltn. Brigge, latviešu LS sakarvirsnieks, kpt. Dovnijs (Downie) amerikāņu pārraudz. vienības komandieris, kpt. Gans (Gunn), 113. pārraudz. centra pārstāvis.

1955. gadā rotā noorganizējās interesentu grupa, kuŗa sāk kārtot dzīvokļu būvi rotas piederīgiem un viņu ģimenēm. Grupas vadību uzņemas Aleksandrs Štrauchs un rotas vadība. Būvi atbalsta Luterāņu pasaules apvienība. Būvi financēja no bēgļu pārvietošanas un bēgļu bankas līdzekļiem. Galvenā līdzekļu devēja bija ev.-lut. baznīcas palīdzības organizācijas, kas pārņēma arī parādus no bēgļu bankas un vēlāk skaitījās mājas īpašniece. Pie pamatu rakšanas darbiem palīdzēja amerikāņu armija, dodot attiecīgās mašīnas un degvielas. Vienības vīri piedalījās darbos. 1958. gada 1. augustā 42 rotas vīru ģimenes bija izvietotas dzīvokļos Ludvigsburgas priekš-

Viestura rotas inspekcija Ludvigsburgā. Ziņo rotas komandieris kpt. K. Blitte un sasveicinas ar amerikāņu pulkvedi. No kr. rotas virsnieki: Cintiņš, Ķempe, Skaistlauks, Plakāns, Bite.

pilsētā Grīnbīlē. Apm. 62 kv. m 3 istabu dzīvokļa sākuma īre bija DM 86,— mēnesī, tagad DM 255,—, kas uzskatāma par ļoti lētu.

1957. gadā rotas piederīgais Artūrs Tobiass uzņēma filmu par latviešu LS vienību gaitām, kā sardžu dienestā, darbā, mācībās, tā arī sportā un atpūtas brīžos. Savā laikā iznāca rotas rotēts biļetens „Junda", gan tikai 4 numuri. Tāpat sarīkojumus ir kuplinājuši daudzi izcili latviešu mākslinieki.

Katrs viesturietis uzskatīja par godu nest latviski darināto Nameja gredzenu, kā arī attiecīgo Baltiešu sardžu un darba vienību krūšu nozīmi. Kā draudzības un pagodinājumu šādus gredzenus un krūšu nozīmes rota ir pasniegusi līdz ar attiecīgiem goda diplomiem saviem labvēļiem.

Viestura rotu komandējuši sekojoši virsnieki:

Ģen. Valdemārs Skaistlauks	16.12.1946. — 19. 1.1947.
Kpt. Ervīns Caune	19. 1.1947. — 18. 1.1949.
Kpt. Jānis Lielkājis	18.11.1949. — 11.12.1949.
Vltn. Edgars Bite	11.12.1949. — 5. 1.1950.
Kpt. Krišs Blitte	5. 1.1950. — 15. 5.1951.
Kpt. Gunārs Skaistlauks	15. 5.1951. — 30. 6.1964.

Rotas komandieŗa palīgi bijuši: kpt. Jānis Lielkājis, kpt. Artūrs Puravs, vltn. Edgars Bite, vltn. Gunārs Skaistlauks, vltn. Jānis Cintiņš, ltn. Kārlis Dekteris un vltn. Aleksandrs Burmeisters.

Vēl rotā darbojušies sekojoši virsnieki: Jānis Bielajs, Jānis Brūveris, Juris Briedis, Tālivaldis Kārkliņš, Vilhelms Bode, Austris Ķirsis, Arvīds Rozenbergs, Rūdolfs Salenieks, Edgars Elferts, Kārlis Blaus, Alfrēds Plakāns, Jānis Ķempe, Miķelis Visgaušs, Kārlis Neilands, Staņislavs Korsaks, Bruno Līdaka, Kārlis Braslis, Teodors Brigge.

Neieņemot virsnieku amatus rotā dienējuši bij. Latvijas armijas virsnieki: kpt. Voldemārs Rubis, kpt. Aleksandrs Upenieks, kpt. Roberts Veidemanis, maj. Kārlis Velmers, kpt. Nikolajs Šenbruns.

Rotā dienējis vēlākais ASV armijas plkv. Vilmārs Kukainis. Kā rotas ārsti bijuši: Jānis Līcis, Vidvuds Rozentāls, Olģerts Šefers. Zobārstes: Vilma Kaukulis un Vilhelmīne Gaiķis.

Sanitārais personāls: Alma Strauts, Lembi Kivi (igauniete), Tamāra Balodis, Dace Ruņģis, Edīte Skaistlauks, Jānis Laugals, Raimonds Sietnieks.

Mācītāji: Jānis Turks un Teobalds Aviks.

Par virsaiša Viestura rotas salidojumiem 1972. un 1981. gadā, Grand Rapidu pilsētā, Mičigenā, Nikolajs Šūbiņš stāsta:

Šajos divos salidojumos svinējām rotas 25 un 35 gadu dibināšanas atceres. Kā tas viss sākās?

Kādā skaistā svētdienas rītā 1971. gadā, pie kādas Toronto latviešu baznīcas satikās 3 bijušie viesturieši. Satikās un skatījās viens otrā. Skatījās un minēja — kā nu katru sauc? Silts bija satikšanās prieks un no sarunām izauga doma — rīkot kādā pilsētā rotas dalībnieku salidojumu. Ideja bija laba: pēc gaŗiem gadiem pabūt kopā un kopīgi atcerēties izstaigātās gaitas. Grand Rapidu pilsētā 1971. gadā dzīvoja 26 bij. viesturieši. Kāds no viņiem ierosināja satikties viņa mājā, lai pārrunātu kopējo iespēju sarīkot salidojumu Grand Rapidā.

Bija jāparvar zināmi šķēršļi, jo rotas bij. vīri bija izkaisīti visos pasaules vējos. Vispirms ievēlēja rīcības komiteju, kas rūpētos par salidojuma izziņošanu. Nebija zināmas vīru adreses. Sekoja sludinājumi laikrakstos. Pirmā salidojumā piedalījās 56, otrā jau 69 viesturieši, neskaitot dzīves biedres, ģimenes locekļus, radus un draugus, kas brauca līdz. Bija jānoorganizē arī salidojuma dalībnieku uzņemšana un izvietošana. Bija jādomā par svētku galdu un priekšnesumiem. Par kulināro daļu rūpējās saimnieces un par deju priekiem kapella. Varēja izdancināt savas dzīves biedrenes un arī draugu otrās puses, kuŗas kādreiz pazina Fišbachas un Valkas nometnēs, kā jaunas, skaistas, spriganas meitenes. Priekšnesumus nolēma dot paši, piederīgie un pēcnācēji. Svētku dienā no paša rīta ik pa divām

stundām Latviešu biedrībā dežurēja mājinieki, lai palīdzētu iebraucējiem orientēties svešā pilsētā.

Vakarā mājas tēvi sagaidīja ciemiņus biedrības priekštelpā, katrai dāmai pasniedzot ziedu un pašiem viesturiešiem piestiprinot zīmi ar viņa uzvārdu. Lielā latviešu biedrības zāle skanēja no prieka izsaucieniem. Smaids pārklāja seju, ieraugot gaŗus gadus neredzētus draugus. Bija dzirdami izsaucieni: „parādi zīmi, lai zinu, kā tevi sauc!" No malas raugoties, sirds priecājās līdzi tiem, kas bija braukuši tālus ceļus, lai pabūtu kopā nedaudzas stundas ar draugiem, ar kuŗiem bija izstaigāti gŗūti ceļi un gaitas Viestura rotā. Uz katra galda bija puķes, dega sveces un sveču gaismā spīdēja galda kartes. Tās palīdzēja vieglāk iekārtoties daudzajiem apmeklētājiem. Svētku galds bija krāšņs un bagāts.

Salidojumu uzsāka ar rīcības komitejas priekšsēža īsu uzrunu. Ar aizrautību dziedāta atskanēja Latvijas valsts himna. Pēc himnas sirmais Dieva kalps, bij. rotas mācītājs, tagad prāvests, noturēja svētbrīdi. Lūdza Dieva svētību turpmākām gaitām, lūdza Dievu par dzimteni Latviju. Noliektām galvām pieminēja tos viesturiešus, kas vairs nebija šinī saulē.

Apsveikumi bija pienākuši no visām pasaules malām: Vācijas, Austrālijas, Kanadas, ASV. Jautrību sagādāja tas, ka vecais rotas virsseržants kā senās dienās jundā izsauca savas rotas vīrus. Cēlās vīri, cēlās dzīves biedres, cēlās līdzi tēvam un mātei jaunā audze. Aplausus izsauca, kad vecais seržants izsauca vīru vārdus, kuŗi bija mērojuši gaŗus ceļus — 2 no Austrālijas, 1 no Jaunzēlandes, nemaz nepieminot tos, kas bija braukuši no Kalifornijas un Kanādas tālajām prērijām.

Īsā parskatā bij. rotas vīrs, tagad atv. ASV armijas pltn. pastāstīja par sardžu un darba rotu lielo nozīmi Vācijas latviešu dzīvē. Ar prieku vakara dalībnieki dzīvoja līdzi priekšnesumiem.

Daža kautrīga asara tika pa kluso ar delnu noslaucīta, kad uz skatuves jaunā audze attēloja rotas dzīvi, kuŗa scenāriju bija sarakstījis bij. viesturietis. Asaras pazuda, kad skatuvē risinājās jautrās rotas dzīves ainas. Skanēja vīru dziesmas par kaŗa gaitām, par tēva namu. Dejas mainījās ar dziesmām, priecājās vīri, priecājās sievas, jaunā paaudze skanēja kā jauni zvani seņčiem līdzi.

Nākošā dienā, lai mazinātu šķiršanās sāpes, bija gādāts par „paģiru" brokastīm. Vēlreiz pabūt kopā un tad teikt draugiem uz redzēšanos.

Vienojās nākošo salidojumu rīkot 1984. gadā, rudenī, arī Grand Rapidos. Bija ieteikums uz šo nākošo salidojumu aicināt visu citu sardžu un darba vienību piederīgos.

Roku spiedieni un laba vēlējumi pavadīja ceļā tālākos viesus. Atmiņas par pavadīto vakaru un atjaunoto draudzību pildīja viesturiešu sirdis.

Bij. viesturiešu satikšanās Grand Rapidā pēc 25 gadiem.

Bambergā, Bavārijā amerikāņi bija iekārtojuši lielas noliktavas, kuŗas bija vāji apsargātas. Strādnieki bija vācieši.

56th QM APO 139 US Army vienība izšķīrās 1946. gada beigās noorganizēt sardžu vienību no baltiešu nometnes, kuŗā ieietu 1 vads latviešu, 1 igauņu un 1 lietuviešu. Katrā vadā 40 personas. Latviešu vadu uzticēja komandēt vltn. Andrējam Radomiškam, kas nāca no Vircburgas nometnes. Tulks viņam bija Kurts Šulcs, arī no Vircburgas nometnes. Vīri nāca no Bambergas nometnes. Sakaru virsnieks ar amerikāņiem bija igauņu pulkvedis, kas runāja diezgan labi arī latviski.

Novietojums bija bij. vācu armijas kazarmes apm. 1,5 km. ārpus pilsētas.

Visas 3 tautības sadzīvoja labi. Uzturs bija arī labs.

Vienība pastāvēja tikai īsu laiku: no 29.11.46., līdz 19.12.46., kad to likvidēja un viena daļa pārnāca uz 4027. baltiešu sardžu rotu, kuŗu organizēja turpat Bambergā un līdz apmācību laikam Manheimā pārraudzīja Bamberg Military Community.

4027. BALTIEŠU SARDŽU ROTA

1946. gada oktobŗa beigās Bambergā nodibināja 4027. baltiešu sardžu rotu, sastāvošu no 2 latviešu, 1 lietuviešu, 1 igauņu un 1 saimniecības vada, kuŗš sastādījās no visām trijām tautībām.

Rotu komandēja no dibināšanas līdz tās likvidēšanai igaunis Johan L. Kase.

Pirmā latviešu vada komandieris bija Arvīds Rozenbergs, bet otrā J. Sams.

Decembrī pa vienam vadam papildināja arī lietuviešus un igauņus. Šādā sastāvā rota 1947. gada janvāŗa sākumā izbrauca uz apmācībām Mannheimā-Kēfertālē un pēc atgriešanās uzsāka US armijas dažādu iestādījumu apsargāšanu Bambergā un tās apkārtnē.

1947. gada maijā notiek pārbaude un no rotas izslēdz tos, kuŗiem pierādā, ka cīnījušies vācu armijas rindās.

1948. gada jūnijā rotu likvidē un latviešus pārskaita ar 5. jūniju uz 8920. sardžu rotu Nirnbergā-Ducenteichā.

4099. LATVIEŠU SARDŽU ROTA

1952. gada 24. jūlijā ir dibināta 4099. latviešu sardžu rota. Par rotas komandieri iecēla vltn. Kārli Dekteri no 8920. virsaiša Viestura rotas, kuŗš ar dažiem minētās rotas instruktoriem uzsāk jaunās rotas uzstādīšanu un apmācīšanu.

Sākumā rotas novietojums ir Manheimā-Šonavā, žandarmērijas sporta laukumā uzceltajās teltīs.

1952. gada 10. septembrī rota uzsāk sardžu dienestu un to novieto Manheimā-Kēfertālē, Galwitz kazarmās, ļoti labās telpās. Šinī laikā rotas sastāvā ir 7 virsnieki un 203 instruktori un sargi. Rotai gan drīz vien kazarmas jāatstāj un to pārvieto uz barakām, blakus 8252. latviešu darba rotai.

1953. gadā rotu pārceļ uz Miesau. Šeit vienībai jāpārņem arī 50 sardzes suņi, ar kuŗiem jāiepazīstas, kuŗi jāapkopj un jāapmāca un ar kuŗiem jāiet sardzē.

1961. gada pavasarī rotu pārorganizē un apmāca auto vadīšanā, jo jāuzsāk motorizētu radio patruļu dienests.

Līdz ar rotas izveidošanu sākās arī sabiedriskā rosība. Vienība gūst labus panākumus arī sportā: volejbolā, basketbolā, galda tenisā, šachā un novusā. Sevišķi izceļas vīru dubultkvartets, kas izkārto turneju pa visu Rietumvāciju. Rosīga ir pie rotas nodibinātā Daugavas vanagu nodaļa, kuŗa 1955. gadā iegūst sevišķu DV R. Vācijas valdes atzinību.

1964. gada aprīlī rotai jāpārņem sardžu dienests Kaizerslauternas tuvumā un tā vienību pārvieto no Miesauvas uz Kaizerslauternu.

1969. gadā rota visus posteņus nodod amerikāņu militārai policijai un pārņem motorizētas radio patruļas citos apsargājamos objektos.

Jau ar 1953. gadu rotā uzņem nelatviešus, kuŗu skaits laika plūsmā kļūst arvien lielāks un līdz ar to pamazām izbeidzās visas latviskās rosmes. Iz-

beidzas sporta nodarbības un ar 1970. gadu izbeidz savu darbību DV nodaļa.

1974. gada jūnija rota papildus saviem līdzšinējiem apsargājamiem objektiem, pārņem sardžu dienestu Sāras pievārtē un tā jau jūlijā uzstāda sargu nodaļu Saarlouisā.

1976. gada martā rotai jāpārņem apsardzība Miesau Army Depot un rotas stiprumu palielina uz 252 vīriem.

1979. gada 1. aprīlī rotas komandēšanu pārņem Aleksandrs Burmeisters un par viņa palīgu ieceļ Juri Salmiņu.

Majors (LS) Aleksandrs Burmeisters, 4099. sardžu rotas komandieris laikā no 1.4.1979. —1.4.1982.

1984. gada martā rotas sargu nodaļa Sārā tiek pārveidota par atsevišķu rotu — 4013 CSG (Gd).

Pēc rotas komandiera maj. Burmeistera aiziešanas pensijā 1982. g. 1. aprilī un viņa pēcnācēja maj. Salmiņa pārcelšanas par Civilian Support centra komandieri, rotu ar 1983. g. 1. oktobri pārņem vācu tautības komandieris maj. H. Muench. Tā drīzi vien pienāks brīdis, ka šo vienību atstās arī pēdējais latvietis. Pašreiz vienībā ir virsnieki — vltn. Edgars Grīnbergs, Pauls Kappings un 8 instruktori, sargi.

Rotu komandējuši:

Kpt. Kārlis Dekteris,	24.7.52.—16.10.60.
Kpt. Edgars Grīnbergs,	17.10.60—30.6.66.
Maj. Aleksandrs Vesmanis,	1.7.66—31.1.79
Kpt. Visvaldis Drunks,	1.2.79—30.3.79.
Maj. Aleksandrs Burmeisters,	1.4.79—30.3.82.
Maj. Juris Salmiņš,	1.4.82—30.9.83.
Maj. Haralds Muench,	1.10.83

Vienībā bijuši vēl sekojoši virsnieki: vltn. Vilis Malta, Vilis Putniņš, Pauls Kīpiņš, Eduards Vēveris, Nikolajs Šenbruns, Alfons Rubins, Stasys Grubliauskas (liet.), Pauls Kappings, Werner Kokel (vāc.), Juozas Nevulis (liet.), Eugenijus Vaitkevicius (liet.), Van der Stam (vāc.).

4054. DARBA ROTA

Lai iegūtu lētāku darba spēku un reizē dotu iespēju samazināt amerikāņu okupācijas karaspēka vienību skaitu Vācijā, rietumu sabiedroto stābā radās ideja par darba vienību (Labor Service) vienību dibināšanu no pārvietotām personām (DP).

1946. g. decembrī no amerikāņu militārgubernātora ģen. McNarny saņēma atļauju šādu rotu dibināšanai. Nirnbergas-Frankfurtes rajonā vienību dibināšanā ļoti aktīvi sāka rīkoties Zone Recruitment Officer, bijušais amerikāņu armijas kapteinis D. D. Moksleis, „latviešu labvēlis", par kuŗa vervēšanas izdarībām latviešu bēgļu nometnēs jau bija dzirdēts un, varbūt, arī mazliet piedzejots. Vai viņam sieva vai draudzene tiešām bija latviete, nevarēja konstatēt, bet sudraba cigarešu etvija ar Rīgas siluetu un Latvijas krāsu vairodziņu uz tās viņam bija. Pieņemšana noritēja īsi un ātri, uzņemot ikviena kandidāta dažus personiskus datus. Arī veselības pārbaudi viņš izdarīja pats, noprasot, vai nav vēdera plēves plīsums.

1947. gada martā kpt. Moksleis ieradās Rēgensburgas latviešu nometnē un aicināja latviešu vīrus iestāties jaundibināmā LS rotā. Atsaucība bija un tā rekrūtēja 4054. Labor Service Company. (Saglabātā pieņemšanas apliecība datēta ār 1947. g. 26. martu).

No nometnes krietni lielā virsnieku skaita kpt. Moksleis par rotas komandieri nozīmēja Ēriku Biezaiti un par viņa palīgu Rūdolfu Jaunliniņu. Vienībā ietilpināja vīrus arī no Veidenes un Tirschenreutas nometnēm.

Jau aprīļa pirmajās dienās rota devās uz amerikāņu zonas rekrūtēšanas centru Kēfertali pie Mannheimas, lai saņemtu formas tērpus un citus apgādes piederumus, kā arī, lai nobeigtu administrātīvos rotas komplektēšanas darbus un veiktu ierindas apmācības. Pēc vietējā amerikāņu komandējošā virsnieka inspekcijas un īsas parādes, ar 1947. 13. aprīli, 4054. Labor Service Co oficiāli ieskaitīja amerikāņu armijas sastāvā.

Rotas stiprums bija 250 vīru, visi latvieši, sadalīti 6 vados ar šādu komandējošo sastāvu.

Rotas komandieris kpt. Ēriks Biezaitis,
Rotas komandiera palīgs vltn. Rūdolfs Jaunliniņš,
1. vada komandieris ltn. Jānis Maisiņš,
2. vada komandieris ltn. Alberts Gudermanis,
3. vada komandieris ltn. Edgars Elferts,

4. vada komandieris ltn. LKOK Kristaps Zommers (apm. 6 mēnešus vēlāk viņa vietā nāca ltn. Valdemārs Laufers),
5. vada komandieris ltn. Aleksandrs Burmeisters,
6. vada komandieris ltn. Jānis Cintiņš.
Rotas virsseržants Ādolfs Blāķis.

Rotas komandējošais sastāvs: 1. rindā no kr. — vltn. A. Jaunliniņš, kpt. E. Biezaitis, vltn. A. Stabiņš. 2. rindā no kr. vadu komandieri — ltn. Maisiņš, ltn. A. Gudermanis, ltn. J. Cintiņš, ltn. A. Burmeisters, ltn. E. Elferts un ltn. V. Laufers.

Šeit jāpiezīmē, ka minētās dienesta pakāpes piešķīra pēc rotā ieņemamā amata, kas bieži nesaskanēja ar tām dienesta pakāpēm, kādas bija sasniegtas Latvijas armijā un leģionā.

Tā, piem., vltn. Jaunliniņš bija Latvijas armijas Kurzemes artilērijas pulka kapteinis, virsseržants Blāķis — Latvijas armijas jātnieku pulka kapteinis (leģiona laikā gūto ievainojumu dēļ viņš fiziski citus pienākumus vairs nevarēja pildīt). Arī rotas sastāvā bija vesela rinda bijušo virsnieku — piem., kpt. Apsītis, leitnanti Miesnieks, Skuja uc., kas rotas komandējošā sastāvā amatus neieņēma.

Tā ka rotu komplektēja kā darba vienību, tad tai apbruņojuma nebija. Formas tērps sastāvēja no amerikāņu armijas tumši zilā krāsā pārkrāsotām drēbēm ar Latvijas vairodziņu uz kreisās rokas, kā arī uzraksts 4054. Labor Service Co. Dienesta pakāpju apzīmējumi bija tādi paši kā amerikāņu armijā.

Pēc oficiālo formālitāšu nokārtošanas vienība 1. maijā ieradās Gīsenē. Rotas novietojums atradās t. s. „Waldsiedlung", nedaudz ārpus pilsētas, mežainā vietā, tuvu amerikāņu nēģeru kazarmām. Rotai ierādītās telpas bija vecas barakas: 3 dzīvošanai, 1 administrātīvām vajadzībām, 1 ēdamtelpai un kantīnei un 1 saimniecības-virtuves baraka, kas bija lietošanā kopā ar otru latviešu rotu — 7132. būvrotu. Šī rota, kuŗas komandieris bija kpt. Jānis Kalniņš novietojumā bija ieradusies jau agrāk.

Kaŗa laikā telpās atradusies Buchenvaldes koncentrācijas nometnes Gīsenes nodaļa.

Pašu būvētie 4054. un 7132. LS rotu novietojuma vārti.

Viena no rotas dzīvojamām barakām Gīsenē.

4054. vienības piederīgo grupa nedēļas nogalē vilcienu gaidot ceļā uz Fuldas nometni pie ģimenēm un draugiem. Otrais no kr. Edgars Veldre, Visvaldis Bērziņš, kpt. Apsīša dēls, Alfrēds Ronītis, Kr. Zommers, aiz viņa formas tērpā stāv Džeks Ertmanis un lietus mētelī kpt. Apsītis.

Fuldas stacijā: no kr. A. Ronītis ar meitu Astrīdi, Visvaldis Bērziņš, Biruta Zommers un Edgars Veldre.

Abas rotas administrātīvi bija pakļautas amerikāņu armijas kapteinim C. H. Colgin'am. Rotas administrācijas ēkā viņam bija birojs, bet dzīvoja viņš pāris kilometru attālumā amerikāņu virsnieku novietojumā.

7132. rotas komandieris kpt. J. Kalniņš un 4054. rotas kom. kpt. E. Biezaitis.

Darba dienu rītos abi komandieri devās pie kpt. Colgin'a ar ziņojumu par rotu izvietošanu darbos, pārmaiņām rotas sastāvā, transporta, uztura, kantīnes, sanitāriem un citiem vispārējiem jautājumiem. Rotas iekšējos jautājumos, kā disciplīnas, brīvā laika nodarbības, reliģijas, kultūrālo sarīkojumu, latviešu nacionālo svētku atzīmēšanas, sporta nodarbību, iekšējiem rotu norīkojumiem utt., viņš neiejaucās. Pret rotā organizētiem pasākumiem bija labvēlīgi noskaņots un ja palīdzība bija vajadzīga, to neliedza. Pēc apm. gada kpt. Colgin'u pārcēla uz kādu amerikāņu vienību un viņa vietā nāca kpt. T. F. Martindale.

Kā galvenais tulks abu rotu vajadzībām darbojās Artemijs Stabiņš, vltn. dienesta pakāpē. Viņš skaitījās 7132. rotas satāvā, bet kad vēlāk šo rotu pārcēla citur, A. Stabiņu pārskaitīja uz 4054. vienību.

Galvenā rotas darba vieta bija 502. Labor Supervision Co, Giessen Quartermaster Depot. Tās bija lielas amerikāņu armijas noliktavas, kuŗās bija novietotas visāda veida kaŗavīru apgādes mantas. Rotas vīri pildīja visus nepieciešamos noliktavas darbus: mantas saņemot, skaitot, šķirojot, novietojot, pārvietojot utt. Atsevišķas grupas bija iesaistītas dažādos amata pienākumos, kā rindu meistari, ceļamo krānu operātori, galdnieki, atslēdznieki, auto mechāniķi utt.

Apm. jūnija sākumā radās noteikts uzdevumu apjoms. Rotas vīru pārvaldīšanā nodeva vienu depo daļu — Losandželosas laukumu. Tajā atradās apģērbi un rakstāmpapīrs. Nekādu noliktavas ēku nebija — visas mantas bija sakrautas lielās kaudzēs un apsegtas ar brezentiem. Kaudzes bija nummurētas ar burtiem, apzīmētās rindās — no A līdz MA. Katrām 2 rindām bija savs latviešu „rindu meistars", laukumu pārzināja vada seržants, kam palīdzēja laukuma rakstvedis (arī rotas vīrs). Kā tiešais amerikāņu priekšnieks — laukuma šefs, bija viens amerikāņu kaprālis. Bez tam bija vēl viens vācietis kā krājumu pārvaldes (Stock Control) rakstvedis.

Viena cita rotas vīru grupa bija kā pastāvīgs personāls degvielu un smērvielu laukumā. Trešā lielākā grupa strādāja 5. angarā, kur notika atplēsto iesaiņojumu pārpakošana un mazāku pasūtījumu izpildīšana. Arī depo apsardzībai bija nozīmēta 10 vīru grupa, kas ar koka steķiem apbruņoti, dienas laikā patrulēja pa depo ar uzdevumu novērst zādzības. Pārējie bija nodarbināti pie dažādiem transporta darbiem pēc vajadzības.

1948. gada jūlijā, kad sākās Berlīnes blokāde, rota samērā bieži dabūja strādāt ne tikai pa dienu, bet arī naktīs benzīna lampu gaismā.

Atkarībā no ieņemamā amata un darba pienākumiem rotas vīri saņēma algu un kantīni, kā arī brīvu uzturu. Pirms valūtas reformas sevišķi nozīmīgas bija kantīnē saņemtās amerikāņu cigaretes. Vēlāk Vācijas saimniecībai nostabilizējoties, vērtīga kļuva Vācijas DM.

Pēc štatiem rotas satāvā bija paredzēta vieta sanitāram, lai saslimšanas

un nelaimes gadījumos sniegtu pirmo nepieciešamo palīdzību. Izmantojot amerikāņu priekšniecības labvēlību šiem pienākumiem piesaistīja chirurgu Dr. Osīti un ausu, kakla un deguna slimību speciālistu Dr. Bergu.

Rotas vīru garīgai aprūpei rotas sastāvā uzņēma mācītāju Teobaldu Aviku.

Lai rotas pelēkajā ikdienā ienestu pārmaiņas, rotas novietojumā rīkoja koncertus, kuŗus sniedza ievērojami latviešu mākslinieki — kom. Jānis Mediņš, Jānis Niedra, Ksenija Brante, Alfrēds Poriņš, Boriss Piekalnītis, Jānis Franks, Edgars Petrevics un citi. Ne tikai rotas vīriem, bet arī vācu publikai rota 1948. gadā Gīsenas pilsētā noorganizēja divas mūsu izcilā „Latviešu baleta" viesizrādes.

Būdams liels dziesmu draugs, rotas komandieris kpt. Biezaitis rotā noorganizēja apm. 60 vīru lielu kori, ko vadīja Jānis Kalnietis, un dubultkvartetu Leonarda Bērziņa vadībā. Šīs dziesmu vienības kuplināja rotas organizētos valstssvētku, Jāņu un citus vietējos sarīkojumus, 1948. gada vasarā sniedzot pilnu koncerta programmu Augsburgas latviešu nometnē. Dubultkvartets vairākkārt ļoti sekmīgi skandināja latviešu dziesmas amerikāņu virsnieku klubos.

Pēc tam, kad pašu spēkiem rotas novietojumā izbūvēja basketbola laukumu, šis sporta veids rotas vīros guva lielu interesi un arī spožus rezultātus. E. Biezaitis, būdams arī pats aktīvs basketbolists, pamazām rotas

Rotas basketbola vienība „Daugavieši".

sastāvā iesaistīja veselu rindu izcilus latviešu basketbolistus: Štālu, Vītolu, Šulcu, Daukšu, Janševski, Bumbēru, Tīlmani, Raiskumu, Richteru, Ropu, Griezi uc.

Rotas basketbola vienība pieņēma nosaukumu „Daugavieši". Draudzības spēlēs pret tuvumā stacionētām amerikāņu vienībām izcīnīja daudzas uzvaras un tā šajā amerikāņu sportā latviešu basketbola vienība ieguva lielu respektu. Basketbolisti varēja treniņiem izmantot lielisko amerikāņu sporta halli.

1948. gada vasarā rotas novietojumā noorganizēja visas amerikāņu zonas latviešu „melno" vienību basketbola turnīru, kuŗā uzvarēja „Daugavieši". Visas amerikāņu zonas latviešu basketbola meistarsacīkstēs 1948. g. Darmštatē, „Daugavieši" ieguva 2. vietu aiz „Kursas" vienības.

1948. gada 18. novembrī rota sarīkoja universitātes aulā Gīsenē Latvijas neatkarības atceres svētku aktu, kuŗu apmeklēja augstākie Gīsenes ASV garnizona virsnieki un pilsētas pašvaldības vadošās personas.

Ar 1948. gada otro pusi rotā pamazām sākās izceļošanas kustība. 1949. gada janvāŗa beigās uz Austrāliju izceļoja rotas komandieris E. Biezaitis. Viņa vietā par rotas komandieri nozīmēja Albertu Gudermani.

1949. gada septembrī rotu praktiski likvidēja, jo latviešus sadalīja pa 8252. būvrotu Bad Nauheimā, 8850. būvrotu Grosauheimā pie Hanavas, 7132. būvrotu Manheimā un 8920. sardžu rotu Ludvigsburgā. Vācieši pārņēma 4054. rotu un tā beidza eksistēt kā latviešu vienība.

Kaut arī izkaisīti visos pasaules vējos, vecie gīsenieši satiekoties atceras aizgājušās jaukās dienas 4054. rotā. Vārdi, kā „Nīcas mamma", „Zaļais krancis", „Varšavas nāve" un citi, ir noteikti jēdzieni, kas nav izdzēšami no bijušas 4054. rotas vīru dzīves. Tad vēl slavenais pantiņš:

„Gīsenē pie Lānas upes
Dzīvoja reiz lettiņi.
Ēda novārītas pupas
Čangaļi un ventiņi".

Tas zīmejas uz apstākli, ka uzturā devā ļoti daudz pupu.

No 4054. rotas vīriem, vēlākos gados, 7 bija rotu komandieŗi:

Aleksandrs Burmeisters	— 4099. sardžu rotā
Cēzars Dankers	— 8361. būvrotā
Jānis Krastiņš	— 8361. būvrotā
Voldemārs Laufers	— 8503. būvrotā
Egons Nedesons	— 8361. būvrotā
Kārlis Ozols	— 8252. būvrotā
Kārlis Siljakovs	— 8503. un 8252. būvrotās.

8252. BŪVROTA

Eslingenas pārvietoto personu (Displaced Persons — DP) nometnē 1947. g. janvāŗa pirmajās dienās uz „melnā dēļa" un ziņu biļetenā parādījās nometnes administrācijas uzaicinājums iestāties dārbā īpašās ASV armijai pakļautās būvvienībās. Dažu dienu laikā pieteicās vairāk kā 100 interesentu. Pasākuma organizētāji uz vietas bija inženieri E. Brūniņš un A. Bērztīss, kuŗi pieņēma pieteikumus un sniedza norādījumus. Jau 8. janvāŗa rītā darbam pieņemtie eslingieši sapulcējās Štutgartes stacijā, kur viņiem pievienojās vēl neliela grupa no Kleinkecas un dažām citām DP nometnēm. Visus viņus turpat stacijā savā zināšanā pārņēma daži ASV armijas instruktori, kas novietoja vīrus īpašos ešalona vagonos, un tur viņi pirmo reizi legāli — kā pilntiesīgi jaunās vienības vīri — saņēma ASV armijas uzturu un cigaretes. Vēlu vakarā ešalons devās ceļā. Tā gala mērķis bija vienību apmācības centrs Tailora kazarmēs (bij. vācu Scheinwerfer Kaserne) Manheimas priekšpilsētas Kēfertāles rajonā. Ešalona vīri nonāca tur agrā 9. janvāŗa rīta stundā. Ar to šī pirmā latviešu būvvienība faktiski bija nodibināta, un 1947. g. 9. janvāri uzskata par tās oficiālo dibināšanas dienu.

Nākamās dienas rītā rotai pievienojās vēl ap 20 vīru, kas tādā paša kārtā bija pieņemti Hanavas DP nometnē. Rotā bija uzņemti 147 vīri un tā skaitījās pilnīgi sakomplektēta un saucās 8252nd Labor Service Company (Engineer Construction-Baltic).

Par rotas komandieri kapteiņa dienesta pakāpē bija iecelts būvinž. Artūrs Bērztīss. Par palīgu un technisko dārbu vadītāju inž. Teodors Krastiņš, par rotas virsseržantu — mācītājs Leo Kampe, un 23 vīriem, kuŗi bija izraudzīti par būvdārbu vadītājiem savā arodā, bija piešķirtas vecākā seržanta dienesta pakāpes, bet parējo dienesta stāvoklis, resp. aroda kvalifikācija, bija seržanta, kaprāļa, dižkareivja un kareivja dienesta pakāpes. Piederību pie baltiešu vienības apzīmēja vairodziņš uz ietērpa kreisās piedurknes ar sārkanām un baltām stateniskām svītrām, uzrakstu Baltic uz vairodziņa un Labor Service Engineer Co lokā virs vairodziņa. Piederību latviešu vienībai apzīmēja ar kokārdi nacionālās krāsās uz cepures loka. Ieveda ari dienesta pakāpju nozīmes. Paredzētais atalgojums bija RM (Reichsmark) 0,90 lidz 1,50 stundā. Darbā ārpus rotas novietojuma vīriem pirmājās nedēļās nebija jāiet, bet viņi papildinājās, vairāk gan teorētiski, savās āroda zināšanās un vingrinājās apgūt slēgtās ierindas elementus kā ari militāro sveicināšanu. Tādā veidā izpaudās viņu jaunā dienesta stāvokļa pusmilitārais raksturs; ieročus tomēr vēl neizsniedza.

Kēfertālē rota nepalika ilgi, 21. janvārī visa rota pārcēlas uz Frankfurtes priekšpilsētu Praunheimu.

No Praunheimas novietojuma rotas vīri sāka rēgulāri iet dārbā, strādājot gan ASV armijas darbnīcās un mašīnu parkā, gan ASV armijas piederīgo novietojumā Frankfurtes priekšpilsētā Rēmerštatē. Paredzēto atalgojumu vācu valūtā vēl joprojām neizmaksāja, toties Frankfurtē rotas vīri saņēma 5 dol. mēnesī, un par šo naudu armijas kantīnēs varēja pirkt to, kas uz kartītēm nebija dabūjams, rep. „melnajā tirgū" maksāja dārgi. Praunheimā rotu pirmo reizi inspicēja ASV armijas virsnieki, kas ar inspekcijas rezultātiem, īpaši telpām un vīru militāro stāju nebija visai apmierināti.

1947. g. 1. maijā rota pārcēlās uz jau minēto Rēmerštati un jūlija beigās uz baraku nometni pie Ešbornas lidlauka, kur priekšā atradās jau citas LS vienības: poļu, igauņu, lietuviešu un pat kāda žīdu rota. No Ešbornas daļa rotas vīru ik dienas brauca darbā uz Frankfurtes piekšpilsētu Grīsheimu, kur uzcēla darbnīču halli ar remonta bedri ASV armijas mašīnu parkam un uzbūvēja kaŗavīru kluba telpas. Lidzīgas kluba telpas rota izbūvēja ari Praunheimā, un rotas vīrs mākslinieks Arturs Cimmermanis — bij Nacionālā teātra skatuves dekorātors — izgleznoja tās ar iespaidigiem Ņujorkas skatu gleznojumiem, kas vareni cēla vienības prestīžu priekšniecības acīs.

Rotas vīru medicīniskā aprūpe sākumā bija ASV armijas ārstu ziņā, bet ar 1947. g. augustu rotā sāka darboties pašu ārsts — kādreizējais tā saucamās Niedras valdības kaŗa ministrs Dr. Jānis Teodors Vankins. Kad pēc dažiem mēnēšiem Dr. Vankins mira, viņa vietā 1948. g. janvārī nāca Dr. med. Adolfs Sarma.

1948. g. 1. aprīlī rotai kā sakaru virsnieku piedalīja Dr. jur. Hūgo Vītolu. Pateicoties Dr. Vītola iniciātīvai, Ešbornas vienību mītnē nodibinājās Baltijas klubs, kuŗā līdzi darbojās Ešbornā un Frankfurtē nodarbinātie baltieši ar akadēmisku izglītību, kā ari studējošie, bet kluba sarīkojumus varēja apmeklēt visi.

1948 g. 8. augustā rota pārcēlās uz Bad Nauheimu, kur tā novietojās „Continental" un „Berliner Hof" viesnīcās. Vēlāk daži rotas vīri apmetās vēl trešajā viesnīcā „Malapartus", kur tie varēja dzīvot pie savām ģimenēm. Ikviens vīrs Bad Nauheimā varēja dzīvot arī privātā dzīvoklī, resp. doties brīvajā laikā kurp vēlās. No Bad Nauheimas rotas vīri devās dārbā uz Frīdbergu, kur uzcēla ASV armijas kaŗavīru kluba sarīkojumu zāli ar skatuvi, centrālapkures un elektriskām iekārtām un dažādām labierīcībām. Tas bija lielākais darba uzdevums, kādu vienībai līdz tam bija nācies veikt. Drīz pēc ierašanās Bad Nauheimā vīriem izsniedza arī šautenes un apmācīja ar tām rīkoties. Izsniedza ari uzkabes piederumus.

1949. g. 5. aprīlī rotu atstājā tās pirmais komandieris kpt. Bērztīss un viņa palīgs virsl. Krastiņš — abi izceļoja uz Austrāliju. Apmēram tanī pat

laikā sakarā ar izceļošanu no rotas izstājās arī virsnieki Krauze (1.3.49. g.) un Lasmanis (15.8.49. g.), rotas arsts Dr. Sarma (28.7.49. g.) un virsseržants Kampe (23.8.49. g.). Par rotas komandieri iecēla Dr. Hūgo Vītolu, bet par virsniekiem paaugstināja vai pienēma no jauna bij Latvijas dzelzceļa virsvaldes tech. direktoru inž. Jāni Stakli, inž . Jāni Apini, bij. Latvijas armijas admin. ltn. Arvīdu Bērziņu, techniķi Jāni Kraukli, Aleksandru Jurku un Richardu Kalniņu. Par rotas ārsti pieņēma Dr. Auzenbachu, par angļu valodas instruktori leitnanta dienesta pakāpē Edīti Reitu, bet par virsseržantu paaugstināja Aleksandru Jordānu, kuŗa sieva Dr. Jordāne izpildīja rotas zobārstes vietu. 1952. g. vēl par virsnieku paaugstināja Nikolaju Šūlmani.

Dr. Vītols, kas visu laiku bija rosīgi darbojies arī sabiedriskās dzīves laukā, turpināja to darīt arī pēc rotas vadības pārņemšanas. Tā par tradiciju kļuva plašu un svinīgu Latvijas proklamēšanas dienas atceres aktu rīkošana, kuŗos lielā skaitā piedalījās arī ASV armijas un vācu sabiedrības pārstāvji. Šo sarīkojumu rezultātā rota saņēma daudz cildinošu atsauksmju un neizpalika arī atbalsis presē. Vienība rīkoja koncertus ar izciliem latviešu vai citu Baltijas tautu māksliniekiem, priekšlasījumus un diskusiju vakarus, latviešu daiļamatniecības darbu skates u.tml. Iekšējai informācijai, blakus oficiāliem rotas vadības rīkojumiem un ziņojumiem, kalpoja rotas biļetens „News Bulletin of the 8252nd LSCo“ ar saturu latviešu valodā, kas iznāca rēgulāri vairākus gadus no vietas, pārsniegdams 100 numurus. Par sava veida tradicīju bija kļuvušas ari rotas balles jeb tā saucamie „tuvināšanās“ vakari, ko rīkoja kluba zālē katras nedēļas nogalē. Tur vienam otram radās iespēja tikt vaļā no sava vieninieka statusa. Tautas sēru dienas atcerei 1949. g. 18. jūnijā vienība izsludināja rakstu darbu sacensību par tematu „Latvijas mocekļi padomju jūgā“, paredzot labākajam darbam DM 500,— godalgu. No iesūtītiem 12 darbiem īpaša vērtēšanas komisija par labākiem atzina trīs darbus, kuŗus tad nolasīja rotas vīru sanāksmē un tājā, aizklāti balsojot, godalgu piešķīra Viļa Lesiņa darbam „Dzirdi, pasaule!“. Otrā vietā palika publicista (tagad redaktora) Raimonda Čaka un trešā — komponista Voldemāra Ozoliņa darbi. Visus šos par labākiem atzītos darbus vienība nodeva LCK informācijas nozarei tulkošanai un publicēšanai, lai iepazīstinātu cittautiešus ar latviešu tautas sāpju ceļu.

Tūliņ pēc pārcelšanās uz Bad Nauheimu pie vienības nodibinājās Daugavas vanagu nodaļa, pieņemdama DV Saules nodaļas nosaukumu. Arī citādi vienība atestēja sevi no labākās puses, tā kā tās tiešais priekšnieks, 112. Labor Supervision Center komandieris somu izcelsmes kpt. Hāgerts (Hagert) apzīmēja 8252. rotu par labāko būvvienību Vācijas amerikāņu joslā, gan darbu izpildījuma, gan sabiedriskās audzināšanas un stājas ziņā. 1949. g. vasarā lielu daļu rotas vīrus nosūtīja darbā uz Bruchmīlbachu, bet rudenī uz Bucbachu.

Izceļošanai arvien vēl turpinoties, nepārtraukti mainījās ari rotas sastāvs, un 1950. g. 20. martā rotu atstāja Dr. Hugo Vītols. Rotas komandieŗa pienākumus tad — tāpat līdz izceļošanai īsu laiku pakāpeniski pildīja inž. Jānis Stakle, Aleksandrs Jurka un Richards Kalniņš, līdz 1950. g. 25. aprīlī rotas vadību pārņēma likvidētā 7318. latviešu švadrona, vēlākās 7318. būvrotas komandieris inž. Arnolds Strautiņš. Pēc inž. Strautiņa izcelošanas, 1950. g. 19. septembrī par 8252. būvrotas komandieri iecēla inž. Jāni Apini, bet par viņa palīgu (Ececutive Officer) bij Latvijas armijas virsleitnantu Mārtiņu Robiņu, kas pēc virsseržanta Jordāna izceļošanas (20.3.50. g.) bija ieņēmis pēdējā vietu. Par virsniekiem izceļojošo vietā paaugstināja Aleksandru Černavski, Egonu Nedesonu (apgāde), Helmūtu Bušmani un Cezaru Dankeru, bet par virsseržantu Jāni Tirziņu, pēc viņa izcelošanas Laimoni Lapiņu. Mārtiņam Robiņam pārņemot Motor Officer amatu, viņa vietā par rotas komandieŗa palīgu nāca inž. Jānis Zēgners, vēlākais 8361. būvrotas komandieris.

Kad 1950. g. rotu atstāja Dr. Auzenbacha un viņas aizstājējs Dr. Arnolds Rundiks, ar 1951. g. 1. janvāri par rotas ārstu kļuva Dr. Jānis Platais, kas šajā postenī darbojas vēl tagad, bet kopš 1955. gada augusta dažādu sanitāro vienību sastāvā, aprūpējot arī citas palīgdienesta vienības Heilbronnā, Bad Mergentheimā, Vertheimā, Gīsenē, Hanavā, Darmštatē, Frankfurtē, kā arī Manheimas un Heidelbergas apkārtnē novietotās vienības. Kopš 1964. g. novembŗa Dr. med. J. Platais ir 8000th Civilian Support Group (Medical Service) piederīgais, šefārsta postenī (B—10), paaugstināts 1977. g. 1. aprīlī.

Rotu nodarbināja betona ūdenskrātuves būvdarbos Kaiserslauternā, telšu nometnes celšanas darbos Manheimā un Baumholderā un lidlauka izbūves darbos Bonamesā pie Frankfurtes, līdz 1951. g. septembrī saņēma rīkojumu pārvietoties pilnā sastāvā uz Etlingenu pie Karlsruhes. Ar šo pārvietošanos vienība nonāca ASV armijas 39. sapieŗu pulka un 77. sapieŗu bataljona pilnīgā padotībā. Eltingenā rota novietojās Reinlandes kazarmju blokos, samērā labās telpās. Drīz vien lielākai vīru daļai vajadzēja pārvietoties uz Švecingenas Tompkina kazarmām, Heidelbergas lidlauka izbūvas darbos. Jau 1952. g. 1. maijā visai rotai bija jāpārceļās atkal uz Kēfertāli, kas arī ir pēdējā vienības pārcelšanās tās līdzšinējā vēsturē. Kēfertālē rota novietojās jaunbūvētās vienstāva mūŗa barakās ASV armijas piederīgo ciemata Benjamin Franklin Village robežās.

1952. g. 1. jūlijā rotas komandieri dipl. inž. Jāni Apini pārcēla uz 3334. sakaru vienību par tās komandieri. Viņa vietā par 8252. rotas komandieri iecēla kpt. Mārtiņu Robiņu. Jau 1952. g. sākumā (8.1.52) vienību bija atstājis izceļojot uz ASV, tās ilggadīgais virsnieks un galvenais darbu vadītājs (Construction Engineer) Jānis Krauklis. Viņa vietā 21. jūlijā stājās inž. Ju-

ris Reine. Par Motor Officer paagstināja Voldemāru Amatnieku. Bez tam lidzšinējais virsseržants Laimonis Lapiņš ar (1.3.52) bija pārņēmis apgādes vadītāja palīga fukcijas (Supply Sgt) un viņa vietā nāca Latvijas armijas virsnieks Eduards Pūce. Kad pēdēji minētais 1953. g. jūnijā pargāja par virsseržantu uz jaundibināto 8503. latviešu būvrotu Kaiserlauternā, viņa vietā iecēla Latvijas policijas darbinieku Pēteri Skujiņu, ko pēc 1956. g. 1. maijā tarifa līguma stāšanās spēkā, kā rotas adminstrātors, kā bija pārdēvēts virsseržanta amats, nomainīja anglu-valodas instruktors un tulks Žanis Indriksons, pēc kuŗa priekšlaicīgas pensionēšanās 1982. gadā, aprīlī šo amatu pārņēma vācu tautības piederīgais. Nevar nepieminēt sporta nodarbības (volejbols, galda teniss, šachs, novuss), kuŗa sekmēšanai un sacensību izkārtošanai 1953. g. nodibināja latviešu LS vienību sporta komiteju ar Dr. Jāni Plato kā priekšsēdi.

Pārmaiņas rotas vadības sāstāvā notika septembri, kad uz 7132. būvrotu pārcēla 8252. būvrotas apgādes virsnieku Egonu Nedesonu un viņa vietā no 7132. būvrotas pārnāca bij. Latvijas armijas administrātīvais virsnieks Kārlis Ozols. 1955. g. aizvesto piemiņas dievkalpojumu rotā vadīja archibīskaps Dr. Teodors Grīnbergs un latviešu palīgdienesta vienību mācītājs Jānis Romans.

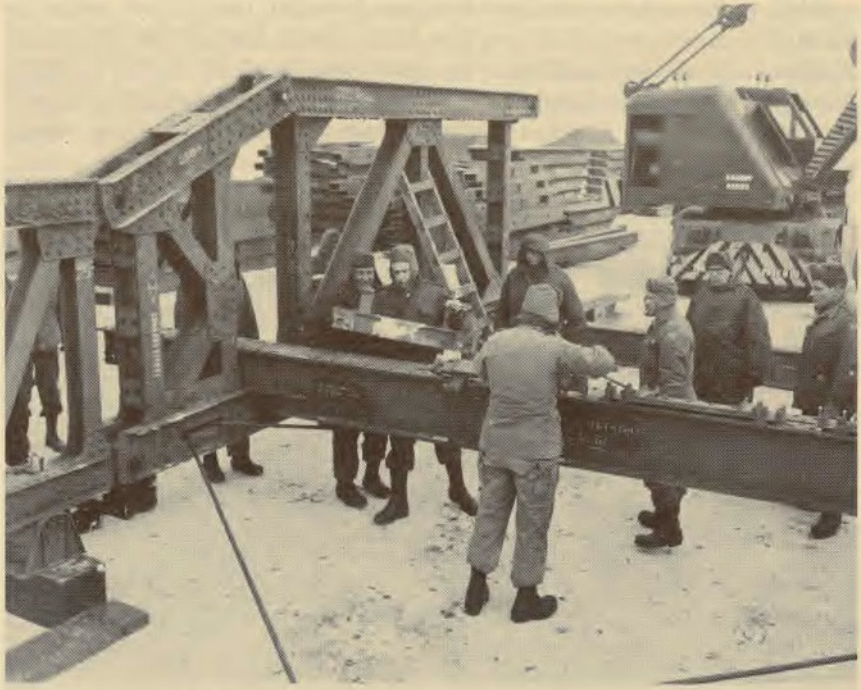
Archibīskapa T. Grīnberga apciemojums 8252. būvrotas novietojumā Kēfertālē. No kr. LS rotu mācītājs J. Romans, archib. T. Grīnbergs, rotas komandieris M. Robiņš, otrā rindā — Dr. J. Platais, inž. Nīkurs un administrātors Ž. Indriksons.

1957. g. Rotas komandierim Mārtiņam Robiņam izceļojot uz ASV viņa vietā 1957. g. 24. janvarī nāca virsltn. Kārlis Ozols. Par virsniekiem paaugstināja Valdi Abiku (apgāde), Vilni Ozolu (mašīnas) un buvdarbu vadītājiem Voldemāru Riekstiņu, Ati Datavu, Vari Kļaviņu un inž. Visvaldi Šnoriņu, ko 1961. g. jūnijā — pēc inž. Reines izstāšanos no rotas — paaugstinājā par buvdarbu galveno vadītāju.

8252. latviešu būvrotas vadības personāls 1959. gadā. Pirmā rindā no l.: būvdarbu vadītājs Voldemārs Riekstiņš, rotas komandieris Kārlis Ozols, atbildīgais būvdarbu vadītājs dipl. inž. Juris Reine, apgādes un apmācību lietu kārtotājs Valdis Abiks.
Otrā rindā no kr.: mašīnparka (motor pool) darbnīču pārzinis Arvīds Kupačs, mašīnparka vadītājs Vilnis Ozols, administrātors Žanis Indriksons, virtuves pārzinis Alberts Mežkalns, ārējā dienesta virsseržants Pēteris Skujiņš.

1965. g. 30. jūnijā rotas komandierim Kārlim Ozolam sasniedzot maksimālo dienesta vecumu un aizejot pensijā, 8252. rotu pārņēma 1964. g. likvidētās, Kaizerslauternā stacionētās, 8503. latviešu būvrotas komandieris techniķis Kārlis Siljakovs, kas par priekšzīmīgu rotas komandieŗa pienāku-

8252. būvrotas vīri tilta būves apmācībās.

mu pildīšanu kā pirmais latvietis 1969. gadā apbalvots ar „Usareur Outstanding Cicilian Service Medal".

1971. gadā 8252. būvrotu atzina par labāko 6970. būvgrupas rotu, kā darbu izpildījuma, tā adminstrātīvā ziņā, un saņēma ASV armijas Eiropā sapieru komandas priekšnieka plkv. R. P. Janga (Young) dāvināto apbalvojumu. Par virsniekiem paaugstināja būvdarbu vadītājus Eduardu Kalniņu, Jāni Aizkalnu un Albertu Auziņu. Pēc Siljakova aiziešanas pensijā, 1978. g. janvārī rotas vadību pārņēma inž. Šņoriņš. Par būvdarbu galveno vadītāju paaugstināšanas komisija izvēlēja Valdi Abiku, viņa vietā par apgādes un apmācību lietu kārtotāju nozīmējot un paaugstinot lidzšinējo rotas apgādes lietu kārtotāja palīgu (Supply Sgt) Jāni Kenci. Inženierim Šņoriņam 1981. g. priekšlaicīgi pensionējoties par rotas komandieri sākot ar 1981. g. septembri izvēlēja un paaugstināja Valdi Abiku.

Rota pēdējos gados reti kad ilgāku laiku bijusi nodarbināta tieši Manheimā. Bez jau minētajām vietām tā līdz 1983. gada beigām armijas uzdevumā Minchenē, Vērtheimā, Firtā, Bambergā, Hanavā, Bitburgā, Freiburgā (Bērzaines remonta un izbūves dārbos), Karlsrūhē, Vormsā, Pirmasenā, Germersheimā, Spandālemā, Heidelbergā, Visbādenē, Darmštatē, Švabu-Hallē un citās vietās nobeigusi ap 300 būvprojektus, par ko no amerikāņu priekšniecības saņēmusi atzinības un uzslavas rakstus. Atzinības raksti un apbalvojumi piešķirti arī rotas mašīnu parkam un virtuvei.

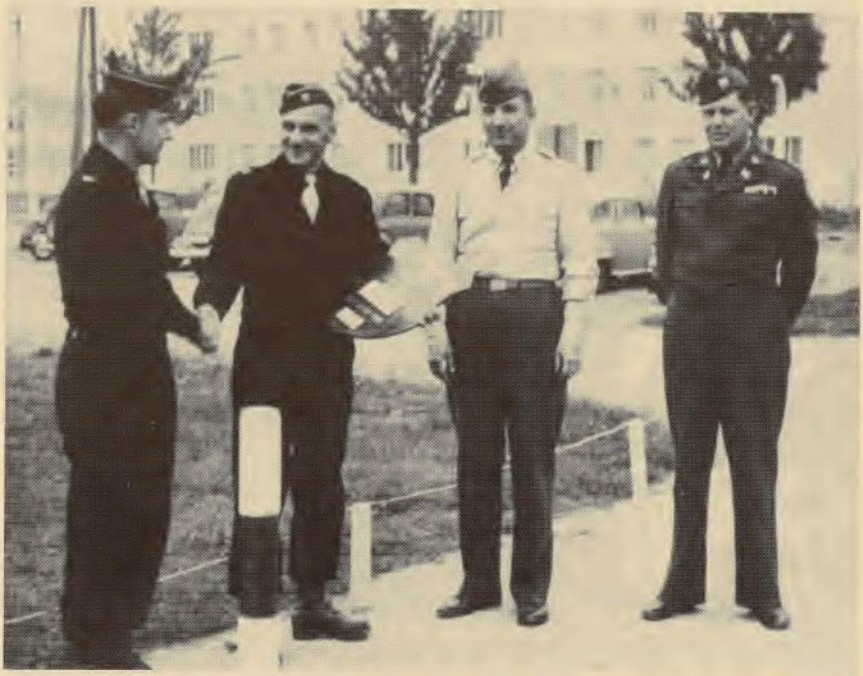
Kopš 8252. rotas nodibināšanas līdz tās 37. gada dienai vienībai „cauri gājuši" ap 1400 vīru, no tiem 900 latvieši. Pašreizējas rotas stiprums ir 150, no tiem 19 latvieši. Daudzi cittautieši, starp latviešiem dzīvojot, daļēji pieņēmuši latviešu mentalitāti un ar tiem pat var saprasties latviski. Diemžēl tagad — sakarā ar maksimālā dienesta vecuma sasniegšanu un pensionēšanos — latviešu grupa 8252. rotā pieder pie minoritātēm un to vairs nevar apzīmēt par latviešu rotu.

8252. rotas koris „Kokle" 1964. gada aprīlī. 1. rindā vidū rotas komandieris K. Ozols un koŗa diriģents N. Gabruševs.

Aktīvi darbojas pie rotas pastāvošā DV Saules nodaļa — galvenokārt pateicoties valdes priekšsēža Dr. Jāņa Platā aktīvitātēm. Ir vērts pieminēt, ka Dr. med. Jānis Platais savu doktora disertāciju aizstāvēja, būdams vēl 8252. rotas sastāvā. Rotas koris reiz Nikolaja Gabruševa vadībā uzstājās vairākos valstssvētku un Jāņu sarīkojumos, kā arī piedalījās 1. Eiropas latviešu dziesmu svētkos Hamburgā.

N. Gabruševs rotai veltījis savu kompoziciju — „Kalnā kāpējs" (J. Raiņa teksts), ko rotas 25 gadu dibināšanas sarīkojuma koncertā 1972. gadā pirmo reizi dziedāja Ludmilla Sepe-Eše, bet rotas 35 gadu svinībās — 1982. gadā — Vilis Malta

Goda vairoga pasniegšana 8252. rotas mašīnu parkam 1954. gadā. No kr. motorvirsnieks V. Amatnieks un rotas komandiers M. Robiņš.

8252. rotas vīri „Bērzainē" pēc darbu nobeigšanas. Vidū plkv. V. Janums un rotas komandieris M. Robiņš.

8252. Būvrotas vīri ierindā.

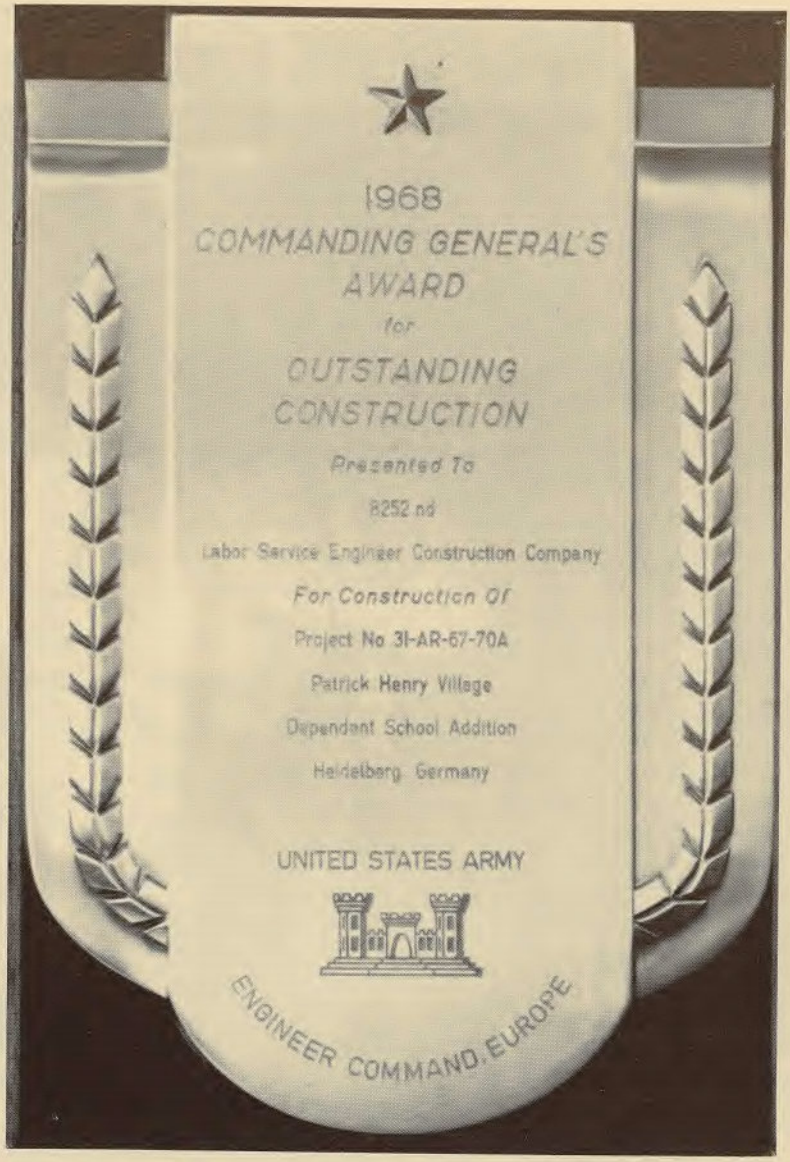
8252. Būvrotas 20 gadu jubilejas gadījumā apbalvotie darbinieki: no kr. 6970. būvgrupas komandieris plkv. K. Hībels, būvinženieris V. Šņoriņš, apgādes un apmācību lietu kārtotājs V. Abiks, mašīnu parka priekšnieks V. Ozols un administrators Ž. Indriksons.

Apciemojums 8252. būvrotā. Otrs no kr. rotas komandieris M. Robiņš, plkv. V. Janums, apgādes virsnieks K. Ozols un DV Kanadas valdes pr-dis V. Mukts.

8252. Būvrotas virtuvei 1968. gadā piešķirto 5 zvaigžņu (augstāko) goda vairogu no Engineer Command priekšnieka ģenerāļa, Kenneth. Ā. Kennedy saņem rotas komandieris K. Siljakovs.

Komandējošā ģenerāļa apbalvojums 8252. būvrotai par labāko projektu — skolas ēkas būvi Heidelbergā 1968. gadā.

8252. būvrotas novietojums Manheimā-Kēfertālē ar pašu stādītām rozēm, dzīvžogiem un bērziem.

ASV ARMIJAS STĀBA EIROPĀ un 7. ARMIJAS SASNIEGUMU APLIECĪBA
tiek piešķirta

8252. būvrotai par 30 gadu izcilo sapieru atbalstu ASV armijai Eiropā. Pa šiem 30 gadiem, 1947. g. 9. janvārī Manheimā nodibinātā, 8252. būvrota nobeigusi daudzus komplicētus un lielus projektus, kas bijuši svarīgi Eiropā stacionētās ASV armijas operātīvām vajadzībām. Šī vienība vienmēr uzrādījusi slavējamu lojālitāti, pienākuma apziņu un lietpratību, kas pastāvīgi uzlabojis izdarīto atbalstu celtniecības un labošanas darbiem. Nesen atpakaļ 8252. būvrotai bija vadošā loma Vīsbādenes gaisa spēku bazē brigādes 76 ietvarā steidzami nepieciešamās ēkas plānošanā un izbūvē. Šo grūto uzdevumu nebūtu bijis iespējams veikt kādai rotai ar mazāku izturību un paļāvību. Tās 30. gada dienā es apsveicu 8252. būvrotas piederīgos par viņu augsti slavējamo un teicamo darba izpildījumu: 8252. būvrota ievērojami pacēlusi Usareur Labor Service organizācijas vispār izcilo un ievērības cienīgo veikumu.
1977. g. 9. janvārī.

(paraksts)
George S. Blanchard
General, United States Army
Virspavēlnieks

Par tulkojuma pareizību:
Žanis Indriksons

Sarīkotas ekskursijas uz vēsturiskām vietām un skaistākiem Dienvidvācijas apgabaliem. Rotas klubs katru gadu izdevis ievērojamas summas, lai nodrošinātu Jāņu un valstssvētku sarīkojuma izkārtošanu. Klubs ar rēgulāriem maksājumiem atbalstījis laikrakstu „Latvija", — gan ar lielākam summam tieši, gan ar vairāku eks. laikrakstu abonēšanu rotas lasītavai, gan ar latviešu autoru jaunu grāmatu iegādi DV Saules nodaļas bibliotēkai, kuŗā ir ap 900 grāmatu. Slimo un trūkumā nonākušo tautiešu rēgulārai atbalstīšanai rotas vīri līdz šim saziedojuši turpat DM 180 000,—. Rotas vīri un DV Saules nodaļas biedri brīvprātīgi piedalījušies „Bērzaines" izbūves talkās. Rotas vadība nav nekad liegusi telpas dažādu latviešu organizāciju un biedrību (DV, LCK, LCP, LKLA, ELJA uc.) sanāksmēm un sarīkojumiem. Kā mācītāji rotu garīgi aprūpējuši Teobalds Āviks, Jānis Romans, Arveds Celms un, Pauls Grasmanis.

Atskatoties uz aizvadītiem gadiem 8252. rotas dzīvē, var pamatoti teikt nevien to, ka rota šai laikā ir godam veikusi daudzus tai uzticētus uzdevumus, un rotas vīri piedzīvojuši daudz baltu un nebaltu dienu, bet arī to, kā šinīs gados latviešu vīri ar latviešu vadību daļēji jutušies kā dzimtenē. Šie gadi vispār ir savdabīga parādība visas latviešu trimdas vēstures laikmetā. Kā 8252. rota, tā arī citas latviešu vienības ir bijušas un daļēji vēl tagad ir saimnieciski un sabiedriski nozīmīgs faktors Vācijas latviešu dzīvē.

8850. BŪVROTA

(8850th Labor Service Engineer Construction Company, tagad 8850th Civilian Support Group — Engineer Construction)

1947. gada marta mēnesī no vairākām DP nometnēm Kleinkoez'ā, Regensburg'ā un Marktredwitz'ā saorganizēja 250 vīrus no tur dzīvojošiem latviešiem. Vīrus novietoja Manheimas-Kēfertales apmācības centrā un no šiem cilvēkiem uzstādīja 8850. būvrotu.

Apmācību laikā rotas komandieŗa vietu izpildīja inž. Baumanis. 1947. g. 25. martā noslēdzās apmācības un rotu pārcēla darbā uz Ešbornu, kur to izvietoja privātās mājās. Par rotas komandieri nozīmēja bijušo Latvijas armijas kpt. Lauvu, par palīgu ltn. Baumani, par vada komandieŗiem leitnantus Asarīti, Tiltiņu un Bilzēnu, par rotas virseržantu Upi.

Rotu nodarbināja pie kazarmju un ceļu labošanas. 1947. gada jūnijā vienību pārcēla uz koka barakām Ešbornas lidlaukā, bet 1948. gada maijā uz Reinas-Mainas Lidlauku Zeppelinheim. Šai laikā lielākie projekti bija sporta zāles būve, dzelzceļa labošana un lidmašīnu novietojuma laukumu betonēšana. Berlīnes blokādes laikā rota strādāja pie lidmašīnu piekraušanas 12 stundas dienā, divās maiņās. Pēc blokādes izbeigšanas visi rotas piederīgie saņēma Berlīnes „Air Lift Insignia" un atzinības rakstus. Šai laikā

rotu pārcēla no Zeppelinheima barakām uz Gutleita kazarmām Frankfurtē.

1948. gada rudenī rota nonāca armijas apmācības laukumā Grāfenvērā. Tur 4 nedēļu laikā bija jāuzbūvē šaujlauks. Strādājot 12 stundas dienā darbu veica 2 nedēļās. Bez tam bija jāremontē kazarmas armijas vajadzībām. 1949. gada martā rotu pārvietoja uz Großauheim pie Hanavas. Tur tā bija novietota pie Engineer Base Depot koka barakās. Šai laikā būvēja noliktavas, ceļus un auto novietošanas laukumus.

1949. gada oktobrī kpt. Lauva izceļoja uz Austrāliju un viņa vietā par komandieri nāca kpt. K. Blitte, kas rotu vadīja līdz 1950. gada janvārim. Pēc kpt. Blittes pārcelšanas uz sardžu rotu, komandiera vietu izpildīja v-serž. Upe līdz 25. aprīlim, kad par komandieri nozīmēja kpt. Strautiņu, kas to vadīja līdz 25. aprīlim, kad komandēšanu pārņēma kpt. Saulīte un palika amatā līdz 1951. g. februārim. Pēc kpt. Saulītes izceļošanas komandieris kļuva kpt. A. Blāķis, bet arī viņš maijā izceļoja un par rotas komandieri nozīmēja kpt. T. Kārkliņu, kas rotu vadīja līdz 1956. g. jūlijam, kad arī viņš izceļoja uz ASV.

ASV armijas 311. sapieru pulka komandieris pasniedz atmiņas plaketi 8850. LS rotas komandierim O. Mazarkevicam.

O. Mazarkevics tulko ASV armijas Reinas apgabala komandējošā ģenerāļa runu.

1951. gada maijā rotu pārcēla uz Kaizerslauterni, kur to novietoja teltīs, līdz tā varēja pārcelties uz koka barakām Kaizerslauternas A. malā, kur rota atrodas vēl šodien. Pēc pārcelšanās uz Kaizerslauternu rota 2 gadus strādāja pie Rhein Engineer Depot būves, kas tai laikā bija lielākais depo Vācijā.

1953. gada augustā rotu piedalīja 311st Engineer Group, kas tai laikā pārcēlās no Korejas uz Vāciju. Īsi pēc ierašanās Vācijā, tā tika pārorganizēta un nosaukta par 24th Engineer Group.

Ieroču pārbaude 8850. LS rotā.

8850. LS rotas vads parādē. Priekšā vada, komandieris O. Mazarkevics.

Trīs 8850. LS rotas komandieri. No kr. O. Mazarkevics (1956—1965), T. Kārkliņš (1951—1956) un E. Kaļinovskis (1965—1973).

Plkv. A. Kripēns 8850. LS rotas apmeklējumā. No kreisās Dr. A. Pabērzs, plkv. A. Kripēns, ASV armijas pārraudzības virsseržants, rotas tulks O. Mazarkevics un rotas komadieŗa palīgs K. Polis.

Archibīskaps T. Grīnbergs un LS vienību mācītājs J. Romans atstāj ASV dievnamu Kaizerslauternā pēc dievkalpojuma LS vīriem.

Ar piedalīšanu iepriekš minētam pulkam, rotai darbus sāka iedalīt visā Dienvidvācijā. Ar 24th Engineer Group pavēli 1954. gada jūnijā rotu piedalīja pie 45th Engineer Battalion kā tā pastāvīgu sastāvdaļu. Tai laikā vienība veica būvdarbus dažādās Vācijas vietās. Viens no lielākiem projektiem bija izplētņu žāvēšanas tornis Visbādenā.

Pēc T. Kārkliņa izceļošanas 1956. g. jūlijā par komandieri iecēla Olģertu Mazarkevicu, kas rotu vadīja līdz 1965. g. jūlijam. Tai laikā likvidēja 45. sapieru bataljonu un ar 3. maiju rotu piedalīja 6970th Civilian Labor Group (engr. const.), tagad 6970th Civilian Support Center (engr. const.). O. Mazarkevics pārņēma 6970. būvgrupas operatīvās un apmācības daļu un viņa vietā par komandieri nozīmēja Eduardu Kaļinovski, kas rotu komandēja līdz 1973. gada oktobrim.

Pēc tam īslaicīgi rotu vadīja inž. Ilmars Gailis, bet kopš 1974. g. 1. janvāŗa Laimons Dundurs.

Pēdējos 10 gados rotas sastāvs stipri mainījies, daudzi aizgājuši pensijā jeb miruši un rota tiek uzpildīta ar vācu personālu. Šodien rotā vairs tikai 30 latviešu, bet rotas vadība vēl atrodas latviešu rokās. Bez rotas komandieŗa vadošos posteņos vēl ir būvinženieris Ilmārs Gailis, vadu komandieri Valentīns Kolbergs, Pēteris Smilga un Harijs Steinbergs, kā arī rotas virsseržants Paulis Rakuts.

8361. BŪVROTA

1947. gada 4. aprīlī, Tailora kazarmēs, Manheimā-Kēfertālē nodibināja 8361. inž. vienību (LS Engr. Cont. Co). Tās personāls sastāvēja no ukraiņu un baltkrievu pārvietotām personām. 1947. g. 18. jūlijā rotu pārvietoja darbā Grosauheimā pie Hanavas, bet 1949. g. oktobrī to pārcēla atpakaļ uz Manheimu un izdarīja personāla maiņu: līdzšinējo personālu izvietoja pa poļu sardžu vienībām un rotu uzpildīja ar vācu personālu, kas nāca no izformētām „gaisa tilta" LS vienībām Frankfurtes lidlaukā. Rota atradās darbā Garmiš-Partenkirchenā un Filzekā, bet 1952. g. septembrī to stacionēja Verdenas kazarmēs Kaiserslauternā.

1953. gada pirmajā pusē amerikāņu armijas vadība Rietumvācijā interesējās, vai starp Vācijā dzīvojošiem latviešu bēļgiem vēl būtu pietiekoši daudz interesentu, kas vēlētos strādāt kā amatnieki pie ASV armijas darba rotu ietvaros. Tajā laikā pie ASV armijas jau pastāvēja vairākas latviešu darba, transporta un sardžu vienības. Aptaujas rezultāti liecināja, ka pastāv iespēja latviešu būvrotu skaitu palielināt par 2 rotām. Šajā sakarībā ASV armijas vadība deva rīkojumu divu jau pastāvošo vācu būvrotu personālu atvietot ar latviešiem.

1953. g. 30. jūnijā no vairākām latviešu vienībām, galvenā kārtā no 8252. rotas Manheimā un 8850. rotas Kaizerslauternā, uz 8361. rotu Kaizerslauternā kā kadra personālu pārskaitīja apm. 70 latviešus.

Par rotas komandieri iecēla dipl. inž. Jāni Zēgneru ar uzdevumu ap šo kodolu visīsākā laikā izveidot jaunu latviešu būvrotu. Divu nedēļu laikā latviešu personāls no vāciešiem pārņema visas rotas telpas, inventāru, mašīnas un vairākas būvvietas ar materiāliem. Ar 1953. g. 1. jūliju vācu personālu pārskaitīja uz citām vācu vienībām. Īsā laikā rotas sastāvu uzpildīja ar latviešiem vajadzīgā stiprumā. Kā būvinženieri nozīmēja Aleksandru Černavski.

1959. g. septembrī rotu pārcēla uz Bingeni, Marnes kazarmām, tieši Reinas krastā. Tās bija mazas un vecas kazarmas un rota bija vienīgais iemītnieks. Nodibinājās labas attiecības ar vietējo vācu pašvaldību un sabiedrību. Daudzi rotas vīri aktīvi piedalījās vietējās biedrībās: šacha klubā, makšķernieku un šaušanas biedrībā, kur guva ievērojamus panākumus. Notika latvisko Jāņu svinēšana apkārtnes skaistajās vietās, kur ielūdza Bingenas pašvaldības pārstāvjus. Tā tika veikts arī ievērojams informācijas darbs, iepazīstinot vācu sabiedrību ar latviešu tautas likteni.

Arī rotas iekšējā dzīve bija ļoti aktīva. Pastāvēja šacha kopa, kas savā īpašumā ieguva Petrova ceļojošo kausu un 1961. gadā uzvarēja Vācijas latviešu šacha komandu meistarības turnīrā un ieguva latviešu LS rotu sporta komitejas dāvāto ceļojošo kausu. Neskaitāmās sacensībās tika uzvarētas arī dažādas vācu šacha komandas. Diriģenta Arnolda Rožkalna vadībā darbojās koris. Valfrīds Bērziņš noorganizēja teātŗa trupu, kas ar teātŗa izrādēm iepriecināja ne tikai pašu rotas vīrus, bet arī viesojās latviešu novietnēs Ziemeļvācijā. 1953. gadā nodibinājās Daugavas vanagu Staburaga nodaļa. Nodaļa sarīkoja dažādus atceres vakarus, rīkoja koncertus utt.

60-to gadu beigās sākās vietējās pašvaldības centieni dabūt kazarmas no amerikāņu pārvaldes savā rīcībā. Šie centieni bija labi saprotami, jo Marnes kazarmas atradās gandrīz pilsētas centrā, ļoti skaistā Reinas krastā un labi neiederējās tūristu un vīna pilsētā — Bingenē. Šiem centieniem bija panākumi un 1980. gada jūnija beigās rotu pārcēla uz ASV militārās slimnīcas novietojumu Bad Kreucnachā.

Sava pastāvēšanas laika sākumā rota bija padota tiešai amerikāņu pārraudzībai. Vairākus gadus tā bija pat kā viena no amerikāņu 45. pionieru bataljona rotām. Ar 1965. g. 3. maiju rotu ietilpināja vacu 6970. Civilian Labor Group — „Dickhaeuter" sastāvā. 1953. gadā rota sastāvēja tikai no latviešiem un kādiem pāris igauņiem un lietuviešiem. Sakarā ar izceļošanu, gadu gājumā, latviešu skaits stipri saruka. Personālu uzpildīja ar vāciešiem un pat ar turkiem un 70-to gadu sākumā rotas sastāvā bija jau 24 turki. Sadzīvē dažādo tautību starpā tomēr nekādas problēmas neradīja.

Sākumā oficiālā valoda bija angļu un latviešu, bet tagad latviešu valodas vietā stājusies vācu valoda.

Rotas komandieri bijuši:
Jānis Zēgners — 1.7.53.—30.5.65.; Egons Nedesons — 1.6.65.—31.3.66.; Jānis Krastiņš — 1.4.66.—30.4.79.; kopš 1.5.79.— Cēzars Dankers.

8361. rotas komandieris C. Dankers.

Būvinženieri: Aleksandrs Čerņavskis — 1.7.53.—30.11.54.; Atis Homka — 1.12.54.—31.8.62.; Jānis Krastiņš — 15.12.62.—31.3.66.; kopš 1.6.67. — Teofīls Grava.

Lai gan latviešu sastāvs rotā ir tipri sarucis un galveno kodolu tagad veido vācieši, tomēr visās vadošajās pozicijās vēl arvien ir latvieši: 2 vadu komandieri — Antons Savickis un Aivars Paeglītis (tai pat laikā plašas apgādes nodaļas priekšnieks — rotas inventārs pašlaik ir apm. 3 miljoni dolaru vērtībā), administrācijas priekšnieks (virsseržants) Vilnis Grīnbergs, apgādes speciālists Imants Popis, transporta un mašīnu nodaļas (motot pool) priekšnieks Alfrēds Janaitis.

8361. rotas būvinženieris A. Homka informē amerikāņu virsniekus par būvdarbu norisi.

Savā pastāvēšanas laikā rota ASV armijai veikusi daudz un dažāda veida būvdarbus. Ir būvēti un laboti ceļi, dzelzceļi un lieli spēkratu un tanku novietošanas laukumi. Liels darbs, kur visa rota strādāja veselu gadu, bija pretaviācijas raķešu bazes būve. Ir uzbūvētas pilnīgi jaunas, dažāda veida ēkas — klubi, darbnīcas, noliktavas, dzīvojamās telpas. Pastāvošās ēkās veikti lieli labošanas darbi — pārbūves, krāsošana, centrālās apkures modernizēšana un atjaunošana, sanitārās un elektriskās instalācijas darbi utt. Ir būvēti, pārbūvēti un uzlaboti lidlauki, sporta laukumi, šautuves, simtiem km žogi. Veikto būvdarbu skaits sniedzas simtos un dāžādās vietās Frankfurtē, Hanavā, Šveinfurtē, Bambergā, Nirnbergā, Heilbronā, Heidelbergā, Eifeļa kalnos, Garmiš-Partenkirchenā un citur.

Rota ir strādājusi arī būvdarbos, ko ASV armija veikusi kā dāvanu vietējām vācu pašvaldībām un organizācijām, palīdzējusi dabas katastrofu seku novēršanā. Par šiem darbiem rota saņēmusi pateicības rakstus no pašvaldībām un organizācijām.

Šajos ASV armijas palīdzības darbu ietvaros rotas komandierim Jānim Zēgneram izdevās dabūt piekrišanu palīdzēt Daugavas vanagu kaŗa invalidu mītnes „Bērzaine" izremontēšanai, tūlīt pēc tās iegūšanas DV īpašumā. Šajā sakarībā daļu rotas vīru 1954. gadā komandēja uz Freiburgu un tur

vairāku mēnešu laikā paveica pirmos nepieciešamos remonta darbus „Bērzainē" tā ietaupot DV organizācijai lielus līdzekļus.

Laikraksts „Latvija" savā 8.5.54. numurā par to rakstīja:

„Pirmdien, 26. aprīlī astoņās automašīnās no Kaizerslauternas ‚Bērzainē' ieradās kpt. J. Zēgnera vadītās 8361. latviešu darba rotas 31 vīrs vltn. Čerņavska vadībā, lai sāktu paredzēto ‚Bērzaines' izbūves talku. Atbraucējiem līdzi bija ne vien sava pārtika, bet arī elektriskās strāvas ražotājs, kompresori, metināmās ierīces un vajadzīgie darba rīko. Talcinieki novietojās 5 teltīs un tūliņ sāka darbu, strādājot no plkst. 6.30 līdz pl. 19 ar stundu pusdienas un īsu vakariņu pārtraukumu. Vispirms remontē balkonu un valni, pēc tam labos ceļu, terases un paplašinās ūdens rezervuāru. Vajadzīgā materiāla sagādei uc. ar darbiem saistīto jautājumu izkārtošanai DV Rietumvācijas valde nosūtījusi uz ‚Bērzaini' valdes locekli R. Ancānu."

8361. rotas talcinieku grupa „Bērzainē"strādāja līdz 18. jūnijam.

7566. ROTA

Rota dibināta 1947. gada 10. aprilī. Vienības dibināšanas sākumā tās sastāvs veidojās no 2 vienībām, kuŗas bija komplektējis amerikāņu kpt. Mokslejs Mīldorfas un Traunšteinas nometnēs.

Pirmajā par komandieri bija sportists H. Ozoliņš, bet otrajā — kpt. K. Blitte. Manheimā abas vienības apvienoja kpt. Blittes vadībā.

1949. gadā Grafenvērā vienību sadalīja un par 7566. transporta vienības komandieri iecēla LKOK kpt. V. Reineki, kas iepriekšējā vienībā pildīja transporta virsnieka vietu.

Kopš 1951. gada vienība stacionēta Etlingenā pie Karlsrues. Vienības pastāvēšanas laikā rosīgi bija rotas sportisti, sevišķi galda tenisā un volejbolā. 1954. gadā vienība izcīnīja kausu galda tenisā. Centīgi bijuši arī vienības šachisti.

Arī kultūras laukā vienība bijusi rosīga, rīkojot priekšlasījumus un koncertus. Vienībā pastāvēja arī plaša bibliotēka.

Lieli līdzekļi ziedoti trimdas kopībai un tautiešu aprūpei caur DV organizāciju.

Vienības vīri arī pirmie sāka celt dzīvokļus savas vienības ģimeņsu vajadzībām.

Pie vienības pastāvēja arī DV nodaļa. Viednību pēc kpt. V. Reinekes izceļošanas uz ASV komandēja kpt. A. Oga līdz tās likvidācijai — 1964. gada 30. jūnijā.

7132. BŪVROTA

(7132nd LS engr. const. co)

7132. būvrota dibināta 1947. gada 14. aprīlī Gīsenē. Pirmais rotas komandieris līdz 20.7.50. bija Jānis Kalniņš. Īslaicīgi par rotas komandieŗiem bija Ansis Kaija (21.7.50.—12.10.50.), Pēteris Priede (13.10.50.—6.2.51.), Jānis Zēgners (14.8.51.—21.12.51.). Valdemars Laufers rotu komandēja no 22.12.51. līdz 15.6.53. Ar 1.7.53. par rotas komandieri ieceltais dipl. inž. Jānis Apinis bija aizņemts ar 3334. sakaru vienības likvidēšanu un tiešo rotas komandēšanu varēja uzņemties tikai 8.9.53. Starplaikā rotas komandieŗa pienākumus pildija dipl. inž. Laimonis Lielups.

Rotas virsseržanta pienākumus pildījuši: līdz 1951. g. trūkst ziņu, tad Aleksandrs Rešauskis, Aleksandrs Hausmanis, Jānis Cubins; īsāku laiku: Kārlis Sproģis, Eduards Bodnieks, Arvids Salnājs, no 1953. g. rudens līdz 1959. g. augustam. Ojars Rozītis un līdz likvidēšanai Edgars Līvens. Rota bija novietota Gisenē no dibināšanas dienas līdz 3.11.48., Vilzekā (4.11.48.—7.3.49.), Grāfenvērā (8.3.49.—23.9.49.), Mannheimā ar darba vietām Bruchmilbachā un Mizavā (24.9.49.—20.5.51.), Baumholderā (21.5.51.—4.9.51.), Kaizerslauternā (5.9.51.—31.3.52.), Vertheimā (1.4.52.—11.8.52.), atkal Kaizerslauternā (12.8.52.—7.9.53.) un no 8.9.53. līdz likvidēšanai (30.6.64.) Etlingenā.

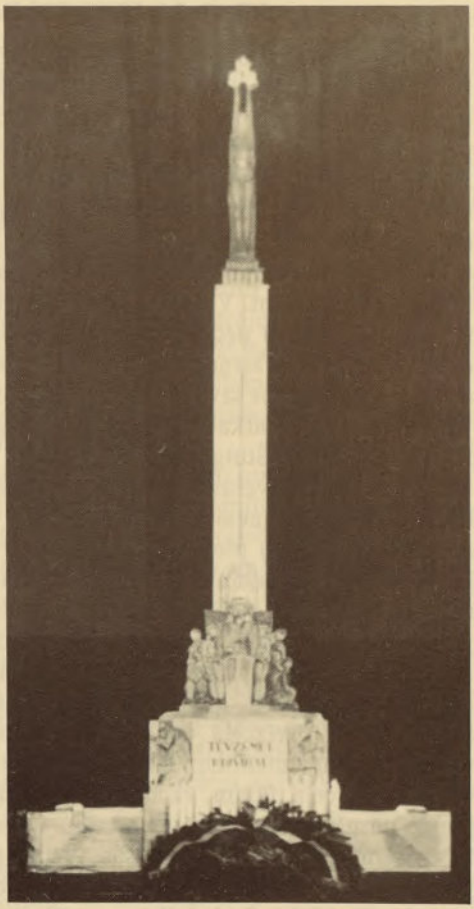
Ielu būves darbos Vertheimā, 1952. gadā.

Pēc rotas pārcelšanās uz Etlingenu sākās visai intensīva darbība gan techniskajā, gan iekšējā rotas dzīvē. Rota bija novietota labās telpās — agrākajās vācu armijas „Rheinlandkaserne", kur tai kopā ar 7566. latviešu transporta rotu bija sava virtuve un pašu celtas jaunas kluba telpas. Bez tam rotas rīcībā bija amerikāņu kino telpas, kuŗās notika sarīkojumi un dievkalpojumi luterāņiem un katoļiem. LS rotu mācītāji bija Teobalds Aviks un Jānis Romans. Bieži vien rotas vīri būvprojektus veica ārpus Etlingenas, ceļot lielus telšu ciemus vairākiem tūkstošiem amerikāņu kaŗavīru ar elektrības un ūdens piegādi, tanku laukumus, ūdens tvertnes un „pipelines" — kopā ar ASV armijas pionieriem. Bez tam tika būvēti sportlaukumi, šautuves, depo noliktavas, raķešu platformas ar pievedceļiem un celtnēm agregātu novietošanai. Izveda ari ēku remontus.

Rotas vīri, it sevišķi DV biedri, visai aktīvi piedalījās rotas sarīkojumos — gan 18. novembrī, gan Ziemsvētkos, gan Jāņos. Pastāvēja volejbola vienība un šacha spēlētāju grupa, kuŗa pat uzvarēja vāciešu šacha sekciju ar 11:3. Šo notikumu pieminēja vietējā vācu prese. Sevišķi plaši pirmajos gados svinēja 18. novembri. 7132. un 7566. rotas vīru, galvenokārt DV saimes piederīgo (Latvijas armijas virsleitnants Jānis Cubiņš, vltn. Aloizs Strauts, ltn. Pēteris Salnājs), tēvzemes mīlestību un latvisko garu un prieku vislabāk raksturo 18. novembŗa sarīkojuma dekorācijai gatavotais Brīvības pieminekļa atveidojums.

Goda tāfeles pasniegšana par dzelzceļa labošanas darbiem Bambergā, 1960. gadā. Vidū darbu vadītājs Francis Rataniks un rotas komandieris dipl. inž. Jānis Apinis.

7132. un 7566. rotu vīru atveidots Brīvības piemineklis 18. novembŗa sarīkojumā.

Pie 7132. būvrotas darbojās DV nodaļa, pastāvēja rotas fonds, kas izpalīdzēja rotas vīriem ar aizdevumiem, un TBC-fonds, kuŗa uzdevums bija palīdzēt ar pabalstiem kā rotas piederīgiem, tā bijušiem rotas vīriem slimības gadījumos. Rotas vīri rosīgi atbalstija LCK Vācijā un DV organizāciju ar rēgulāriem mēnešu maksājumiem.

Rota 1955. gada vasarā veica „Bērzaines" izbūves un remonta darbus par ko DV R. Vācijas valde vienībai izteica sevišķu atzinību speciāla atzinības raksta veidā.

Kamēr sākuma gados rotas sastāvā bija tikai latvieši un daži igauņi, tad īsi pirms likvidēšanas tā kļuva internacināla ar 9—12 dažādām tautībām.

3334th LS LIAISON DETACHMENT

1952. g. 1. jūlijā dipl. inž. Jāni Apini iecēla par jaundibināmās 3334. sakaru vienības komandieri un paaugstināja LS majora dienesta pakāpē. Bez komandieņa šīs vienības sastāvā bija viens LS instruktors-rakstvedis, divi piekomandēti techniskie zīmētāji un šoferis ar džīpu un to piekomandēja Etlingenā stacionētajam 39. sapieru pulkam (39th Engineer Construction Group) un tālāk piedalīja turpat novietotajam 77. Sapieņu bataljonam (77th Engineer Construction Battalion). 3334. sakaru vienību dibinot, atkārtoti izpaudās ASV armijas birokratisms: bija jāizgatavo 91 pavēle, ko izsūtīja 22 iestādēm. Vienības uzdevums bija pārbaudīt LS būvrotu izpildītos darbus. Bez šī uzdevuma bija jānoskaidro vai vācu armijas pionieru dzelzs tilti (4 tādi atradās Kaizerslauterna depo) varētu būt noderīgi ASV armijai. Šajos tiltos savienojumu vietās nelietoja kniedes, bet bultas, un tos varēja izjaukt un atkal samontēt. 1952. gadā šāds tilts bija lietošanā pāri Nekāras upei pie Štutgartes.

Pēc tilta daļu atvešanas no depo, uzsāka apmācības tilta celšanai pāri nelielai Nekāras pietekai pie Heidelbergas. Apmācībās bez latviešu, igauņu un vācu būvrotām piedalījās arī ASV armijas sapieņu vienības. Techniskiem zīmētājiem bija no jauna jāzīmē tilta plāni, pārvēršot metrus un centimetrus pēdās un collās. Rēķināmo mašīnu toreiz vēl nebija, vajadzēja pārrēķināšanu izdarīt ar Logaritmisko līneālu.

Pirms apmācību uzsākšanas un pirmā tilta uzcelšanas, bija no jauna jāizbūvē tilta balsti, kas kaŗā bija nopostīti. Tilta pārbaudes izdarīja ar Heidelbergas dzelzceļa depo 100 t lokomotīvi līdz ar visiem pārbaudē vajdzīgiem intrumentiem. Kad pirmais tilts bija uzcelts un pievienots pastāvošam dzelzceļa tīklam, vācu presē parādijās atzinīgi raksti. Vāciešu prieki par šo pasākumu izbeidzās, kad tiltu 4 reizes uzcēla un nojauca un apmācības visām grupām bija beigušās. Vēlāk gan vācieši paši šinī vietā uzcēla jaunu tiltu. Pēc tilta būves apmācību nobeigšanas 3334. sakaru vienību 30.6.53. likvidēja. Gada laikā sagatavotos 34 saiņus ar plāniem un attiecīgo korpespondenci nosūtīja pēc piederības uz ASV.

Ar 1.7.53. dipl. inž Apini iecēla par 7132. būvrotas komandieri.

8503. BŪVROTA

Ar 1953. gada 5. jūnija US Army Europe Engineer Division Headquarters pavēli, sākot ar 30. jūniju sāka organizēt 2 jaunas latviešu būvrotas, kuŗām kā vienības numurus piešķīra tanī pašā laikā likvidēto divu vācu vienību — 8503. un 8361. numurus. Inventārs un apbruņojums bija jāpārņem no vāciešiem. Vienībās bija paredzēti 6 virsnieki un 152 vīri katrā.

Jaunorganizējamo latviešu rotu sastāvu bija paredzēts ņemt no trīs esošo latviešu būvrotu virsstipruma. 8503. rotu, ar novietojumu Kaizerslauternā, Verden kazarmju barakās, uzdeva organizēt toreizējam 7132. būvrotas komandierim kpt. Valdemaram Lauferam.

Uz jaunorganizējamo 8503. rotu, bez kpt. Laufera no 7132. rotas vēl pārskaitīja 2 virsniekus un no 3 esošo (7132., 8252., 8850.) rotu virsstipruma 61 vīru. Tai laikā kpt. Laufers atradās slimnīcā Minchenē un jauno vienību sāka organizēt 1st. Lt. Kārlis Siljakovs.

Iztrūkstošie 3 virsnieki un 91 vīrs bija jāmeklē starp Rietumvācijā vēl bēgļu nometnēs dzīvojošiem latviešiem, ar kuŗiem rotu tomēr pilnīgi uzpildīt nekad neizdevās un tāpēc rotā uzņēma arī pārējo Austrumeiropas zemju bēgļus. 1954. gada augustā 8503. rotā bija 75% latvieši un 25% komplektējās no 13 dažādām Austrumeiropas tautībām, to starpā arī 1 žīds. Izceļošanai turpinoties, šī tautību attiecība mainījās, bet palika stabīla — 2/3 latvieši un 1/3 Austrumeiropas zemju bēgļi.

Sākot ar 1953. gada 5. oktobri 8503. rotas stiprumu noteica par jaunu: 6 virsnieki un 163 vīri, ko ar 1955. g. 1. jūniju atkal mainīja uz 5 virsnieki un 152 vīri. Tāds stiprums arī palika līdz likvidācijai un tas sastāvēja no administrācijas, operēšanas, spēkratu kārtībā uzturēšanas un trijām būvju sekcijām.

Laikā līdz 1953. g. 20. augustam, kad rotu piedalīja 311. inž.grupai, vienības vīri kārtējos darbos negāja, bet tos galveniem darbiem sagatavoja gan individuāli, gan sūtīja uz Murnau'vu kursos, gan sagatavoja trīs dažādu paraugu ASV armijas tiltu un degvielu pievadu būvēm. Tā vēl tanī paša gadā 5 rotu sacensībā 8503. rota 150 m garo tiltu pāri auto ceļam uzbūvēja visātrākā laikā — 40 minūtēs, kādu rezultātu nebija sasniegusi neviena ASV armijas vienība.

Rotas spēkrati sastāvēja no: 11 gab. 5 tonnu vāģiem ar piekabi, 6—2,5 tonnu kravas vāģiem, 6 džīpiem ar piekabi, 1—5 tonnu vilcēja ar piekabi un 2 gaisa kompresoriem, 1 buldozera.

No dienesta brīvajā laikā rotā organizēja dažādas sporta nodarbības. Savu pirmo patstāvīgo projektu rota saņēma 1954. gada 5. janvārī, Trieras mežā iekārtot ar visām labierīcībām un virtuvi NATO virspavēlniecības stāba telšu nometni paredzētam NATO valšķu manevru laikam. 8. februārī sekoja rīkojums — iekārtoto nometni nomaskot pret gaisa novērošanu. Pēc paveiktā darba rotas vadība un visa vienība no NATO zemju augstākās virsniecības saņēma daudzas pateicības. Rota savu gatavību bija pierādījusi. Visā rotas pastāvēšanas laikā rotai uzticēja 222 patstāvīgus projektus, no kuŗiem gan, dažādu apstākļu dēļ, 13 netika nobeigti, kā piemērām sporta laukuma būve Butzbachā, kur veicot zemes darbus, uzdūrās uz vecām romiešu kapenēm, kuŗas tad tulīt savā pārziņā pārņēma vācu archeologi.

Trieras laikā vienība bija novietota franču garnizona pajumtē, bet ar savu patstāvīgu virtuvi. Tanī laikā, izmantojot kādu nedēļas nogali, rotas vīri ar saviem piederīgiem 2 dienas ar īrētiem autobusiem iepazinās ar Luksemburgu, Beļģiju un Holandi.

Vēl tanī pašā gadā rotai uzticēja lielu projektu — amerikāņu skautu vasaras nometnes būvi Dahnā. Pa būves laiku rota dzīvoja teltīs.

1954. gada 10. jūlijā rotas komandieris kpt. Laufers cieta auto katastrofu un lauza vaiga kaulu. Tas notika viņa vainas dēļ un kā sekas kpt. Laferu sākot ar 1954. gada 3. augustu atcēla no rotas komandiera amata un viņa vietā par 8503. vienības komandieri iecēla Kārli Siljakovu.

Rotas lielākie projekti turpmākajos gados bija:

1955. gadā — ASV armijas sporta laukumu būve Bad Kreuznachā, Vormsā un Germersheimā; 1956. gadā — Kaizerslauternā, ASV armijas bufetes būves paplašināšana ar dzelzs betona konstrukcijas veidotu piebūvi, kur betonēšanas darbus veica maiņās, strādājot 24 stundas dienā un Hommerthausenas amerikāņu gaidu pastāvīgas nometnes būve, kur bez virtuves, ēdamzāles un dušu barakām, uzcēla arī atsevišķu ūdens sūkņu staciju; 1957. gadā — raķešu bāzē Maincā; 1958.gadā — kazarmju remonts Bad Kreuznachā; apgādes, dienas telpu, atpūtas barakas un auto novietošanas laukuma būve Dahnā. Ap 50 000 galonu apakšzemes rezervuāra būve Fischbach-Dahn, kas savu sarežģīto karājošo veidņu dēļ bija rotas techniski viscietākais „rieksts", ko veiksmīgi veica Latvijas universitāti beigušais būvinženieris 1st Lt. Pujats. Rezervuāra betonēšanas noteikumi paredzēja, ka tas ir jāiebetonē vienā paņēmienā, kādēļ betonēšanas darbos, ar 4 cementa jaucējiem, kas ilga 36 stundas, bija jāiesaista visi rotas vīri, rakstvežus un pavārus ieskaitot. Arī šī un iepriekš minētajā projektā Dahnā, rotas vīri dzīvoja teltīs, bet šoreiz tādus dzīves apstākļus uzskatīja kā manevrus, par ko katrs rotas piederīgais par katru teltī nodzīvotu dienu saņēma DM 10,— papildus atlīdzību. 1959. gadā — skolu telpu paplašināšana ar beļģu tipa metala baraku piebūvēm un to iekšējā izbūve: Kaizerslauternā, Landstulē un Idar Obersteinā. 1960. gadā — dzelzs betona konstrukcijas auto remontu darbnīcas jaunbūve Rob-Kaiserlauternā. 1961.gadā — municijas bunkuri Nord-Kēppernā un Giesenē. Lidmašīnu atvaires baze Erdingā, kas bija rotas liekākais projekts ar izlietotām 98 944 darba stundām. Šī projekta būves laikā rotas vīri dzīvošanai un ar uzturu bija piedalīti pie vācu gaisa spēkiem, kam pozitīvais bija tas, ka sava darāmā apskatei no gaisa, rotas vadība samērā bieži varēja dabūt vācu lidotāju atbalstu. 1962. gadā — kazarmju pārbūve, auto pārbaudes rampas būve, municijas bunkuru, un auto novietošanas laukumu būves.

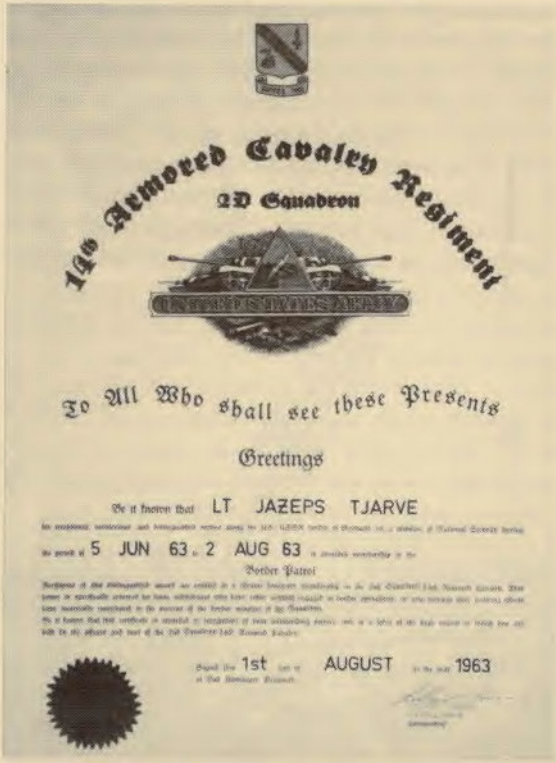
1963. gadā — dzīvojamās barakas Vollbachā un Vildfleckenā uc. darbi. 1964. gadā — remonti, apkures un augstu skursteņu būves.

Visi minētie un pārējie rotas projekti vienmēr nodoti paredzētos termiņos un bez kļūdām. Visās inspekcijās iegūta augstākā atzinības atzīme. Rotas šoferi bija saņēmuši kopskaitā 116 „drošu braucēju" apbalvojumus un rota par nobrauktām 100 000 jūdzēm bez negadījumiem, 2 reizes bija iegravēta 24. inženieru grupas sudraba vairogā. 14 rotas vīri par priekšzīmīgu darbu bija saņēmuši naudas apbalvojumus, bet visa rota: par kādu projektu atzinības Vairogu, divas reizes Diplomus. Par precīzi un laikā veikto projektru tā vadītājs 1st. Lt. Jāzeps Tjarve saņēma „Goda apliecību" (Honor Certificate), ar kuŗu viņu iecēla par minētās vienības goda leitnantu.

Rota sapieru apmācībās.

Bez tam rotas komandieris kpt. Siljakovs līdz 1964. gada sākumam par rotas vadību, sagatavotām inspekcijām un veiktiem projektiem, no dažādu pakāpju amerikāņu priekšniekiem bija saņēmis 14 atzinības rakstus. Tā likās, ka vienības nākotne ir nodrošināta. Bet 1964. gadā marta sākumā pienāca rīkojums rotas komandierim pieteikties pie 7. inženieru brigādes komendieŗa Col. Clock, Frankfurtē. Tai pat dienā uz Frankfurti bija izsaukti 7132. Rt. komandieris kpt. Apīnis, 7566. Rt. komandieris kpt. Oga un vienīgās igauņu 8745. būrotas komandieris kpt. Bagger.

14th Armored Cavalry Regiment

2D Squadron

To All Who shall see these Presents

Greetings

Be it known that LT JAŽEPS TJARVE

has served from 5 JUN 63 to 2 AUG 63

Border Patrol

Dated the 1st day of AUGUST in the year 1963

Vltn. Jāzepa Tjarves uzņemšanas diploms par 14. motorizētās kavalērijas pulka goda leitnantu.

Rota ceļā uz inspekciju. Priekšā kr. pusē rotas kom. kpt. Siljakovs.

Ierindas un ieroču inspekcija. Otrais no kr. rotas kom. kpt. Siljakovs.

Laba sadarbība ar kaŗa aviācijas piederīgiem. Otrais no kr. kpt. Siljakovs, l. pusē vltn. Tjarve.

Pie pusdienas galda Col. Clock's paziņoja, ka sakarā ar ASV armijas taupības programmu līdz 1964. gadā 30. jūnijam ir jālikvidē vairāk kā 30 Labor Service rotas un grupas un to starpā arī 3 latviešu un 1 igauņu vienība.

Bataljona komandieris Lt. Col. Shumaker, kuŗam pašam dienests bija jāatstāj aprīlī, par dzirdēto likās ļoti pārsteigts un vienīgais, ko viņš piebilda, bija: „Ka, diemžēl, tāda ir Amerika, arī mans dienests armijā netiek pagarināts."

Kā vēlāk izrādījās, likvidētas tika pavisam 45 vienības, to starpā arī latviešu sardžu rota 8920. (Viestura).

Par to vienību mācītājs Jānis Romans informēja mūsu globālās parstāvniecības un 13. martā rakstīja mūsu sūtnim Amerikā prof. A. Spekkem, lūdzot viņa palīdzību likvidācijas rīkojuma atsaukšanai. Poļi, kuŗu rotu likvidācija skāra vissmagāk, ar prelātu Janusz priekšgalā aizsūtīja pat delegāciju uz Pentagonu. Tomēr rezultāti izpalika un likvidācija tika reālizēta.

Rotu likvidācija dažos gadījumos nebūt nebija viegli reālizējama, jo vācu noteikumi paredzēja, ka „B" grupas algas saņēmējiem, kuŗi vienībās bijuši vairāk kā 12 gadus, uzteikuma laiks kvartāla beigās bija 6 mēneši un tos varēja atlaist tikai ar 1964. g. 30. septembri. Arī šo problēmu atrisināja un attiecīgos vīrus līdz noteiktam laikam piedalīja paliekošām 8850. un 8361. rotām.

1964. gada 17. martā rotas sastāvā bija: 101 latvietis, 23 igauņi, 15 poļi, 4 lietuvieši, 3 ungāri, 1 vācietis, 1 krievs un 2 ukraiņi, kopā 150 vīri.

Vīru caurmēra vecums bija: 20—40 gados — 50 vīri, 40—50 g. — 50, 50—60 g. — 33, 60—65 g. — 11 un vecāki par 65 g. — 6, no kuŗiem 65 bija precējušies.

No minētiem 150 vīriem, 66 pārskaitīja uz atlikušo rotu brīvajām vietām, 10 vīrus uz vācu vienību Kaizerslautnernā, 14 — uz 8252. Rt., 16 — uz 8361. Rt., 26 — uz 8850. Rt. 78 vīriem tomēr bija jāmeklē darbs vācu saimniecībā.

Rotas pastāvēšanas laikā rotā dienējuši 423 vīri, no kuŗiem 14 dienesta laikā miruši, pie kam 2 mira traģiski sadegot auto mašīnā. 10 no mirušiem ir apbēdīti Kaizerslauternas kapos un rotas pastāvēšanas laikā kapi tika apkopti un daļēji tiem uzstādīja arī piemiņas zīmes. Rotas inventāru pārdeva un sadalīja uz galviņām.

Kpt. Siljakovu pēc gada iecēla par 8850. rotas komandieri.

8717. LSCO

1947.gada janvārī/februārī Vircburgas centrālajā nometnē ieradās D.S. Moksleis, Zone Recruitment Officer, izraudzīt vīrus jaunformējamai rotai Manheimā. Rotas komandieris jau bija izraudzīts no citas nometnes — pltn. Reke (Daugavpils izmeklēšanas tiesnesis). Par vada komandieņiem izraudzīja: Andreju Radomišku (Latvijas armijas vltn. no zenītartilērijas pulka) un Jāni Korkauchovu (10. Aizputes kājn. p. vltn.).

26. martā izraudzītie vīri sapulcējās pie nometnes vārtiem, kur tos iepazīstināja ar rotas komandieri un pārbaudīja pēc saraksta. Pēcpusdienā ieradās smagās mašīnas, kas aizveda vīrus uz staciju. Stacijā jau gaidīja amerikāņi, sasēdināja vagonos un otrās dienas rītā visi ieradās Manheimā, kur jau saimniekoja poļi. Pagāja vairākas dienas ar iekārtošanos, ieģērbšanu un cilvēku iedalīšanu pēc speciālitātēm. Bez jau minētiem 3 virsniekiem, virseržants — tulks bija Kurts Šulcs, pārtikas seržants — Alksnis, vecākais pavārs — Ieviņš, rakstvedis — Marģers Kalniņš (Korejas karā uzdienējis līdz major-seržantam). Cilvēku sastāvs bija dažāds: apm. 95 % bij. karavīri un gaisa spēku palīgi, viens profesors, viens docents uc. Mūrnieki no Rīgas — Lāči, tēvs un dēls, krāsotāju meistars Dambrouskis (sauktais baltā galva), arī no Rīgas.

Pēc iekārtošanās sākās ierindas mācība, jo uz darbiem vēl nesūtīja. Dabūjām savu virtuvi. Algas maksāja pēc dienesta pakāpēm. Sākās pārrunas — kā vada komandieris var vadīt darbus, ja viņam nav attiecīga speciālitāte? Pēc tam armijas vīrus atcēla no vadu komandēšanas un viņu vietā nāca speciālisti. Faktiski vadu komandieņu darbs pārgāja virsseržanta ziņā. Vltn. Korkouchovs atstāja vienību un vltn. Radomiška pārgāja pie krāsotājiem. Apm. pēc gada arī rotas komandieris atstāja vienību, jo ar viņu nebija apmierināts amerikāņu kapteinis. Rotas komandēšanu pārņēma pltn. Krūmiņš (bij. sapieru pulka). 50-togadu sākumā vienībā iestājās arī Niedras valdības karja ministrs Dr. Teodors Jānis Vankins.

Rotas oficiālais nosaukums: 8717 Labor Service Co at 20th Labor Supervision Co, US Army.

Rotas dzīvais inventārs bija kāds neliels šunelis, kas bija liels dzērājs; dzēra visu: alu, vīnu, šņabi. Kad kafejnīcās, vai citur mūzikanti sāka spēlēt, tad viņš iesāka kaukt. Bija arī liels kauslis — negrieza ceļu nekāda lielu ma sunim, kaut gandrīz vienmēr bija zaudētājs. Viņa paņēmiens bija: no liela gabala ieskrieties un tieši mesties pretiniekam virsū, to nogāžot gar zemi un metoties tam pie rīkles.

LATVIEŠU PALĪGDIENESTA VIENĪBAS PIE ASV ARMIJAS EIROPĀ

Dažas no 1945./46. g. nodibinātām latviešu vienībām nebija vēl pilnīgi legālizētas, t. i. numurētas, kad tās jau likvidēja. Viena no šīm vienībām bija Roberta Līduma komandētā latviešu sardžu rota Vircburgā, kuŗas uzstādīšanas ideja bija nākusi no Vircburgas militārā garnizona Würzburg Military Post). Šo sardžu vienību nodibināja 1946. g. 25. aprīlī un likvidēja pēc viena gada — 1947. g. 17. maijā, kad rotas piederīgiem radās iespēja pāriet uz jaundibinātām latviešu būvrotām.

1947. gada 10. februārī Manheimā nodibināto latviešu technisko palīgdienesta vienību (7919 LS Company) tā paša gada 13. martā pārvietoja uz Nirnbergu, kur tās piederīgos nodarbināja Nirnbergas militārā automašīnu labošanas darbnīcās (Nürnberg Military Post Motor Pool No 1). Šī rota pēc dibināšanas bija pakļauta ASV armijas 7711. Headquarters Company, bet Nirnbergā to pārraudzīja 1173. LS Supervision Company. Rotas komandieris bija Heinrichs Dinvalds. 1947. gada 31. augustā 7919. LS rotu likvidēja, pārdēvējot to par Latvian Truck Team.

Vadoties no dienesta apliecībām, kuŗas izdevusi „Nürnberg-Fuerth Military Community Baltic Units, APO 696, US Army", Nirnbergā 1947. g. sākumā pastāvējušas vairākas baltiešu palīgdienesta vienības.

1946. g. 3. decembrī, Manheimā uzstādītajā poļu 4158. sardžu rotā no 1947. g. februāŗa, līdz tā paša gada 16. jūnijam, kad šī rota bija novietota Firtā pie Nirnbergas, personāls sastāvēja no baltiešiem, galvenokārt latviešiem, no kuŗiem lielākā daļa pārgāja uz latviešu 8920. sardžu rotu, kad tā bija novietota Firtā no 1947. g. maija līdz novembrim un vēlāk.

1948. g. 12. aprīlī Kelsterbachā pie Frankfurtes nodibināto 8710. LS būvrotu jau 30. jūlijā pārvietoja uz Frankfurti, kur to 13.7.49. no ASV armijas padotības pārskaitīja pie ASV gaisa spēkiem (61st Troop Carrier Wing Rhein — Main Air Base) un pārdēvēja par 7318. LS Construction Squadron, ko likvidēja 31.12.49. Šīs vienības komandieris bija dipl. inž. Arnolds Strautiņš, kas pēc tam līdz izceļošanai īslaicīgi bija 8252. būvrotas komandieris.

1947. un 1948. g. pie 7390th Air Forse Engineer Group Frankfurtes Rhein-Main lidlaukā pastāvēja latviešu būvuzņēmums „Rīga". Pēc šī uzņēmuma likvidēšanas 1948. g. 31. augustā, vairāki tās darbinieki pārgāja uz būvrotām.

Ar 1965. g. 1. maiju visas trīs palikušas latviešu būvrotas — 8252., 8361. un 8850. — piedalīja 6970. vācu sapieŗu bataljonam, ko atdalīja no 39. sapieŗu pulka, pārdēvēja par būvgrupu (6970th Engineer Construntion Group — pastiprinātu būvbataljonu) un piedalīja tieši 7. ASV sapieŗu brigādei.

6970. būvbataljons dibināts 1950. g. 10. oktobrī Ešbornā pie Frankfurtes. Šī bataljona stāba uzdevums bija koordinēt un pārraudzīt trīs vācu būvrotu darbību (8550. būvrota dibināta 1950. g. 25. augustā, novietota Štutgartē; 8551. būvrota — 1949. g. 10. oktobrī, novietota Grafenvēra un 8552. būvrota — 1950. g. 13. oktobrī, novietota Etlingenā). No dibināšanas dienas līdz 1971. g. jūnijam 6970. būvgrupu komandēja Superintendents, bijušais vācu armijas pulkvedis B-11 Kurts Hībels (Huebel), no 1971. g. jūlija kādreizējais 8551. būvrotas komandieris B-11 Hainrichs Korpfs (Karpf), bet sākot ar 1977. g. janvāri šīs vienības priekšgalā ir 1964. g. likvidētās 8745. igauņu būvrotas komandieris LSO-6/B-11 Olafs Bagers (Bagger). No 1965. g. 1. jūnija līdz 1967. g. decembrim 6970 būvrotas komandiera palīgs (Assistant Superintendent) bija LSO-6/B-10 dipl. inž. Jānis Zegners. Kopš 1965. g. maija 6970. būvgrupas stābs sakomplektēts galvenokārt no vācu, latviešu un igauņu darbiniekiem. Operātīvās un apmācību daļas vadītājs tagad ir likvidētās 7566. rotas apgādes un administrātīvais virsnieks LSO-4/B-9 Fricis Balodis, kas pirms šī amata ieņemšanas bija 6970. būvgrupas administrātīvās daļas vadītājs. No 1965. g. līdz 1980. g. augustam šīs vienības operātīvās un apmācību daļas vadītajs bija kādreizējais 8850. būvrotas komandieris LSO-4/B-9 Olģerts Mazarkevics (tagad padomnieks palīgdienesta vienību jautājumos ASV armijas 29. brigādes pulka stābā Kaizerslauternā). 6970. būvgrupas stāba (ekvipmen) rotas komandieris ir likvidētās 7566. rotas virsseržants LSO-4/B-9 Imants Priedītis. Likvidētās 8920. sardžu rotas virsnieks Aleksandrs Burmeistars pirms 4099. sardžu rotas komandiera pienākumu uzņemšanās (no 1979. g. aprīļa līdz 1982. g. martam) bija 6970. būvgrupas apgādes daļas vadītāja palīgs, LSO-2/B-7. Pirms A. Burmeistara šinī amatā bija kādreizējās 8252. būvrotas apgādes un apmācību virsnieks LSO-2(B-7 Egons Nedesons, kas īslaicīgi bija 8361. būvrotas komandieris (1.6.65.—31.3.66.) un pēc tam līdz pensionēšanai (1.10.77.) padomnieks būvtechniskos jautājumos 24. sapieru pulka stābā. Likvidētās 7566. rotas rakstvedis Egons Jākobsons LS-7/B-6 līdz aiziešanai pensijā 1983. g. bija 6970. būvgrupas personāla daļas vadītāja palīgs. 6970. būvgrupas pazīšanās zīme ir melns zilonis uz pils attēla sarkanā vairodziņā. Sakarā ar šo vairodziņu, ko visi 6970. būvgrupas piederīgie nēsā uz formas svārku labās piedurknes, viņus — kā sarunās, tā rakstu valodā sauc par „Dickhäuter". Ar šādu nosaukumu ik pa diviem mēnešiem ASV armijas atbalstā tiek publicēts 6970. būvgrupas oficiozs, kuŗā bieži vien ievietoti raksti par latviešu tautas un valsts problēmām.

1966. g. novembrī 7. sapieru brigādi apvienoja ar citām ASV armijas Eiropā sapieru vienībām un nosauca par „US Army Engineer Command, Europe" (saīsināti: USAENGCOMEUR), kuŗai bez. 24. un 39. sapieru pulka tieši piedalīta bija arī 6970. būvgrupa. 1974. g. jūlijā 6970. būvgrupu kā

patstāvīgu elementu pakļāva tieši 7. ASV armijas sapieŗu daļai, bet jau 1977. g. 21. oktobrī to piekomandēja 24. sapieŗu pulkam, ko pārvērta par ASV armijas 18. sapieŗu brigādi (18th Engineer Brigade) ar novietojumu Karlsruhē.

Sakaru uzturēšanu starp 18. sapieŗu brigādes stābu un padotajām 3 latviešu un 4 vācu rotām 6970. būvgrupas sastāvā veic 3336. sakaru palīgdienesta vienība (3336th Cicilian Support Detachment), ko nodibināja jau 1959. g. 1. aprīlī kā „3336 LS Liaison Detachmant". Pie tās vispārējām funkcijām pieder rotu un personāla adminstrātīvā pārvalde kā arī padomdevēja funkcijas miera un saspīlējuma laika uzdevumu plānošanā. Šī vienība, pašlaik 3 latviešu sastāvā, izpilda arī koordinācijas un kontroles funkcijas celtniecības prejektu plānošanā un sadalīšanā starp atsevišķām 6970. būvgrupas vienībām, kā arī progresa kontrolē, pie kuŗas pieder statistika, kontrole par darba spēka, materiālu un naudas līdzekļu izmantošanu uz piedalītajiem celtniecības projektiem. No 1970. g. janvāŗa līdz 1978. g. septembrim 3336. sakaru vienības vadītājs bija kādreizējais 8252. būvrotas piederīgais LSO-4/B-9 Valdemārs Linde. Tagad V. Linde nodarbināts palīgdienesta vienību pārvaldes stābā Heidelbergā. Tagadējais 3336. sakaru vienības vadītājs ir bijušais 8252. būvrotas virsnieks LSO-4/B-9 Vilnis Ozols, bez kuŗa šinī vienībā vēl sastāv likvidētās 7566. rotas virsnieks, vēlākais plānošanas un kalkulācijas sekcijas vadītājs pie 8551. vācu būvrotas Grāfenverā, LSO-4/B-9 Pēteris Salnājs (celtniecības projektu koordinātors) un kādreizējais 8361. būvrotas piederīgais LSO-4/B-6 Ernests Druviņš (biroja vadītājs). No 1968. g. janvāra līdz 1972. g. martam celtniecības projektu koordinātors bija dipl. inž. LSO-5/B-10 Jānis Zēgners, pirms tam 8361. būvrotas komandieris.

6970. būvgrupai piedalītās vācu un latviešu rotas izpildījušas celtniecības jaunbūvju, pārbūvju un pastāvošo objektu labošanas projektus ne tik vien Dienvidvācijā, bet pat ASV gaisa flotes bazē Lībijā. Katru gadu nobeigti turpat 100 dažādi celtniecības projekti apmēram 10 miljonu dolaru vērtībā, ietaupot ASV armijai Eiropā ap 3 miljoni dolarus gadā. Būvrotu celtniecības vēsturē bijuši vairāki ievērojami veikumi, it sevišķi pēdējos 10 gados. Visilgākais projekts — kazarmju ēku atjaunošanas un pārbūves darbi Manheimā no 1968. g. jūlija līdz 1973. g. martam, 470 467 darba stundas (8252. būvrota), vissteidzamākais projekts — ēdamzāles un virtuves būve 2800 ASV armijas piederīgiem Visbādenē 1976. g. sešos mēnešos, 47 812 darba stundas (latviešu un vācu būvrotas, 8252. rotas vadībā) un vissvarīgākais projekts — ASV armijas Eiropā stāba ēku pārbūve Heidelbergā no 1979. g. marta līdz 1980. g. decembrim, 108 000 darba stundas (8252. būvrota, piepalīdzot citu 6970. būvgrupas rotu amatniekiem). Šī celtniecī-

bas projekta nobeigšanas dienā, 19. decembrī, 8252. būvrota saņēma 18. sapieru brigādes komandiera sevišķu atzinības rakstu.

Ievērojamu darbu veic trīs plānošanas un kalkulācijas sekcijas (Design Team) pie 8551. būvrotas Grāfenverā, 6970. būvgrupas stāba Eltingenā un 8252. būvrotas Manheimā, izdarot kalkulācijas un aprēķinu darbus celtniecības projektiem, kuri katru gadu izmaksājuši ap 6 miljoni dolarus. 8252. būvrotas plānošanas un kalkulācijas sekciju kopš tās uzstādīšanas 1971. g. vada LSO-3/B-8 Varis Kļaviņš.

Sākot ar 1982. g. 16. janvāri visas palīgdienesta vienības pie ASV armijas Eiropā oficiāli vienveidīgi tika apzīmētas par Civilian Support Groups — atvietojo „Labor" ar „Support". Arī latviešiem bija jāizvairas no apzīmējuma „darba vienības" lietošanas. Atbilstošāki apzīmējumi ir būvrotas, transporta rotas u.tml.

AIZSARDZĪBAS MINISTRIJA
ASV ARMIJAS SAPIEŖU KOMANDA EIROPĀ
KOMANDĒJOŠĀ ĢENERĀĻA BIROJS

AEUEC-CG 1971. g. 18. novembrī

Komandējošā ģenerāļa vēstījums visiem latviešiem 6970. būvgrupā, sakarā ar Latvijas republikas neatkarības dienu 1971. gadā.

Šinī 1918. g. 18. novembŗa 53. gada dienā, kad latviešu tauta deklarēja savu neatkarību un pasludināja Latvijas republikas nodibināšanu, sirsnīgi apsveicu visus Eiropas Sapieru komandas latviešu nacionālitāts piederīgos. It sevišķi apsveicu „Dickhäutera" pulka 8252., 8361. und 8850. būvrotas, kuŗas komplektējās galvenokārt no latviskas izcelsmes cilvēkiem.

1918. g. 18. novembris bija kulminācija politiskajiem centieniem, ko latviešu tauta — kā etniska, kulturāla un vēsturiska izcelsmes vienība uzturēja kopš daudziem gadu simteņiem. Es visā pilnībā apzinos tos upuŗus un cīņas, kas sekoja neatkarības pasludināšanai, kā ari visas tautas smago darbu, kas deva jaundibinātai valstij ievērojamu materiālu labklājību un kulturālu uzplaukumu relatīvi īsajā laikā starp diviem pasaules kariem. Brīvā pasaule arī labi zina un nosoda tragiskos notikumus Otrā pasaules kāŗa laikā, kas noveda pie tagadējās Latvijas okupācijas un tukstošiem latviešu došanos trimdā.

Es visiem latviešiem sirsnīgi novēlu, lai 18. novembŗa atzīmēšana atjaunotu viņu stiprumu un izturību sagaidīt svarīgās pārmaiņas, ko tagadne un nākotne varētu nest viņu dārgai dzimtenei, lai tā reiz atkal kļūstu brīva.

Par tulkojuma pareizību:
Žanis Indriksons

(paraksts)
Carroll le Tellier
Brigadier General, USA
Commanding

PALĪGDIENESTA VIENĪBU PERSONĀLS, UZDEVUMI UN NĀKOTNE

Ja pirmajos pēckaŗa gados šo vienību piederīgie vairākums nāca no zemēm, kas pašlaik atrodas komūnista pārvaldītajā Eiropas daļā (1975. gadā viena puse bija vācieši, 1/3 sastādīja poļi un baltieši, bet pārejie komplektējās no dažādām tautībām), tad tagad šī attiecība ir izmainījusies. 1964. g. 30. jūnijā izdarītā palīgdienesta 42 rotu likvidēšana (22 sardžu, 5 tiltu būvētāju, 5 pionieru, 7 sanitārās un 3 transporta) samazināja līdz tam 14 500 nodarbināto skaitu uz 8000. Starplaikā izrādījās, ka šī rotu likvidēšana bijusi pārsteidzīga: bez dažam šīm vienībām ASV armijai Eiropā bija grūti pildīt savus uzdevumus. Tika uzstādītas jaunas, galvenokārt techniskās vienības. 1983. g. 31. decembrī no 11 421 palīgdienesta vienībās nodarbinātiem 10 146 ir vācieši (no tiem 755 Berlīnē) un tikai vairs 1275 ir ārzemnieki, kas pa 28 nacionālitātēm sadalās skojoši: 782 poļi, 83 latvieši, 72 čechi, 43 lietuvieši, 39 italieši, 34 ungāri, 33 dienvidslavi, 30 ukraiņi, 27 turki, 24 bulgāri, 19 franči, 15 angļi, 15 igauņi, 12 krievi un 93 no vēl citām nacionālitātēm, no katras skaitā zem 10. Te jāpiezīmē, ka pie vāciešiem pieskaitīti visi tie ārzemnieki, kuŗi pieņēmuši vācu pavalstniecību. Tā, piemēram, dažādās palīgdienesta vienībās pie ASV armijas Eiropā pašlaik vēl varētu būt ap 300 latviešu.

Bez sardžu rotām pie ASV armijas nodarbinātas šādas techniskās vienības: sapieŗu, telefonistu, tiltu būvētāju, automechaniķu, transporta, kompjūteru, radiotelegrafistu, dūmotāju, municījas lietpratēju, noliktavu uzturētāju un sanitārās. Pēdējos gados birojos, virtuves darbos un kā automašīnu vadītājas var uzņemt arī sievietes. Pavisam pašlaik uzstādītas ap 70 palīgdienesta vienības — gan dažu personu, gan vada, gan rotas, gan bataljona vai pastiprināta bataljona stiprumā. Katra vienība pilda tai no attiecīgas amerikāņu priekšniecības uzdotos pienākumus, tā atbrīvojot ASV armiju tās tiešo pienākumu pildīšanai.

Lai varētu izteikties par šo vienību nākotni jāatceras, ka sākotneji tās dibināja, lai rastu darba iespējas lielajam cilvēku potenciālam, kas atbrīvojās tūlīt pēc kaŗa. Jau šīm vienībām pārņemot apsardzības dienestu, saviem tiešajiem uzdevumiem Rietumvācijā varēja atbrīvot tūkstošiem ASV armijas kaŗavīru. Vēlāk, sakarā ar nepieciešamību armijai piesaistīt techniskās palīgdienesta vienības, tās pārņēma svarīgus uzdevumus, ko līdz tam laikam bija veikuši armijas piederīgie. Technisko palīgdienesta vienību darba kvalitāte veicināja (un veicina vēl tagad) jaunu technisku vienību uzstādīšanu. Uzticamība un paļāvība šo vienību padarītajam darbam kvalificē tās par neaizstājamu partneri ASV armijai uzticēto pienākumu pildīšanā Eiropā. Tieši tādēļ sagaidāms, ka armijas plānojumos savi uzdevumi vienmēr

būs paredzēti arī palīgdienesta vienībām. Bez tam, tuvākā nākotnē paredzams, ka Rietumvācijas armija (Bundeswehr) pārņems ne tik vien dažus šo vienību speciālistus, bet pat atsevišķas palīgdienesta vienības.

PALĪGDIENESTA VIENĪBĀS NODARBINĀTO STATUSS, APGĀDE UN ATALGOJUMS

Sākuma gados palīgdienesta vienības pie ASV armijas Eiropā (URAREUR) darbojās saskaņā ar 1946. g. 9. janvārī pieņemtiem pamatnoteikumiem (SOP 80), kas galvenokārt attiecas uz sardžu rotām. Dibinoties techniskām vienībām, šos noteikumus pakāpeniski, no gadījuma uz gadijumu tam piemēroja. Nereti to darīja zemākās iestādes, resp. priekšniecība uz vietas, kādēļ nebija noteiktas vienveidības, īpaši atalgojuma unapgādes ziņā. Ar 1950. g. 27. janvāri stājās spēkā EUCOM noteikumi (Cirkular 12), kas adminstrātīvā un juridiskā ziņā nodibināja ievērojami pilnīgāku vienveidību arī technisko palīgdienesta vienību iekārtā. Saskaņa ar šiem noteikumiem būvrotas komplektējās 6 virsnieku un 218 vīru sastāvā. Virsnieku kadrs sastādījās no rotas komandiera kapteiņa (Captain) dienesta pakāpē un 5 virsleitnantiem (1st Lieutenant) vai leitnantiem (2nd Lieutenant), atkarībā no viņu izdienas, no kuŗiem viens skaitījās rotas komandiera palīgs (Executive Officer), trīs bija vadu komandieŗi (Platoon Leaders) un viens angļu valodas instruktors (Englisch Instructor). Vadu komandieŗu pienākumos ietilpa darbu vadīšana, vīru pārbaude ik rītus pirms darba sākšanās, atvaļinājumu piešķiršana un sodīšanas ierosināšana. Pārējie vīri bija iedalīti dienesta pakāpēs no LS-1 līdz LS-7. Faktiski vīri ar LS-1 pakāpi nebija, jo bija pieņemts, ka rotās uzņem jau apmācītus amatniekus. Viens no vīriem ar LS-7 pakāpi ieņēma virsseržanta (1st Sergeant) vietu.

Visi palīgdienesta vienībās uzņemtie skaitījās brīva līguma darba ņēmēji, kuŗus darba devējs (ASV armija) varēja atlaist no darba, (pirmo trīs mēnešu laikā pēc uzņemšanas bez iepriekšējas uzteikšanas, pēc tam ar 2 nedēļu uzsteikšanas termiņu) vai pārvietot darbā no vienas vietas uz otru pēc vajadzības. Darba laiks bija noteikts 48 stundas nedēļā un vīrus drīkstēja nodarbināt arī svētdienās vai svinamās dienās, kompensējot ar brīvu laiku darbdienās, bet ārkārtējos apstākļos drīkstēja nodarbināt jebkuŗā laikā (arī naktīs) bez jebkādas kompensācijas. Atlīdzība par virsstundām nebija paredzēta.

Algas vīri saņēma no vācu iestādēm, bet no ASV armijas par brīvu saņēma uzturu (3 maltītes dienā), novietni, medicīnisko aprūpi pirmās palīdzības apjomā, transportu uz darba vietu un atpakaļ, darba rīkus, darba drēbes, apavus un veļu. Atvaļinājums pienācās 24 dienas gadā. Sociālās apdrošināšanas ziņā vīri bija pakļauti Vācijas apdrošināšanas noteikumiem.

Par disciplināriem pārkāpumiem varēja sodīt rotas komandieris, bet kriminālu pārkāpumu gadījumos vīri bija padoti Vācijas likumiem un tiesām.

1951. g. 26. martā stājās spēkā jauni EUCOM noteikumi (AG 322), kas atvietoja 1950. g. 27. janvāŗa EUCOM noteikumus (Circular 12) un samērā sīki rēgulēja un precizēja palīgdienesta vienību iekārtu, uzdevumus, apgādi uc. Šajos „AG" noteikumos katras atsevišķas tautības palīgdienesta vienības vīriem bija paredzēti atsevišķi vairodziņi uz ietērpa: latviešiem ar uzrakstu Latvian uz zila pamata stateniskām sarkanām un baltām svītrām zem tā. Šos vairodziņus tad pakāpeniski sāka izsniegt vīriem līdzšinējo (ar uzrakstu Baltic uz vairodziņa un Labor Service Engineer Co loka virs tā) atvietošanai.

Pēc 1966. gada tarifa līguma stāšanās spēkā, nacionālitāšu uzrakstus uz vairodziņu zilā pamata sāka atvietot ar trim baltām zvaigznēm.

Kokarde nacionālās krāsās uz cepures loka šajos noteikumos vairs nebija paredzēta.

Bija publicētas arī algu likmes palīgdienesta vienībām. Saskaņā ar šīm likmēm vīriem oficiāli vajadzēja saņemt mēnesī:

LS-1	(Recruit, saīsināti.	Rct)	DM 186,—
LS-2	(Private.	Pvt)	DM 230,—
LS-3	(Private First Class.	Pfc)	DM 250,—
LS-4	(Corporal.	Cpl)	DM 275,—
LS-5	(Sergeant.	Sgt)	DM 325,—
LS-6	(Sergenat First Class.	Sfc)	DM 360,—
LS-7	(Master Sergeant	Sgt)	DM 400,—
LSO-1	(2nd Lieutenant)		DM 450,—
LSO-2	(1st Lieutenant)		DM 500,—
LSO-3	(Captain)		DM 600,—
LSO-4	(Major)		DM 700,—
LSO-5	(Lt Colonel)		DM 800,—
LSO-6	(Colonel)		DM 1000,—

Visā visumā šīs algas neko neatšķīrās no tām, kādas palīgdienesta vienību vīriem izmaksāja — resp. vajadzēja saņemt — ar Vācijas valūtas reformas spēkā stāšanos 1948. g. jūnijā.

Ar 1956. g. 1. maiju „AG 322" noteikums atvietoja pirmo tarifa nolīgumu (Tarifvertrag), kuŗu bija noslēgusi Rietumvācijas valdība kā darba devēja ar attiecīgām arodbiedrībām (DAG un ÖTV), kas pārstāvēja palīgdienesta vienības kā darba ņēmējas. Šo tarifa nolīgumu akceptēja ASV armija. Šis līgums, kuŗu vajadzēja parakstīt katram, kas iestājās resp. vēlējās palikt darba palīgdienesta vienībās, rēgulēja darba devēju un darba ņēmāju savstarpējās attiecības, tādā kārtā stājoties to ASV armijas noteikumu vietā, kas līdz tam bija rēgulējuši palīgdienesta vienību ekononomisko un

juridisko bazi.

Atalgojuma un zināmā mērā tiesību ziņā (piem., nodrošinājums slimošanas gadījumos) visi darba ņēmēji palīgdienesta vienībās tagad bija sadalīti divās daļās: „A" — strādnieki (Arbeiterrentenversicherung) un „B" — ierēdņi jeb personāls, kas ieņēma vadītājus posteņus (Angestelltenversicherung). Kā „A" tā „B" klasēs ietipstošo algas sadalījās vairākās algu grupās, kas visā visumā atbilda līdzšinējām LS un LSO dienesta pakāpēm — katra algas grupa savukārt bija iedalīta 4 pakāpēs pie kam attiecīgās grupās. 1. pakāpes algu saņēma 1. darba gadā, otrās pakāpes — otrajā, 3. sākot trešo, bet 4. varēja sākt maksāt ar 6. darba gadu. Gadu gājumā šo pakāpju skaitu palielināja un noteikumus mainīja.

Stādnieku mēnešalgas

A-3 (LS-3)	1. pak. DM 300,—., 4. pak.	DM 350,—
A-4 (LS-4)	1. pak. DM 310,—., 4. pak.	DM 365,—
A-5 (LS-5)	1. pak. DM 330,—., 4. pak.	DM 390,—
A-6 (LS-6)	1. pak. DM 335,—., 4. pak.	DM 420,—

Ierēdņu mēnešalgas

B-3 (LS-4)	1. pak. DM 340,—., 4. pak.	DM 400,— (2231,—)
B-4 (LS-5)	1. pak. DM 380,—., 4. pak.	DM 440,— (2385,—)
B-5 (LS-6)	1. pak. DM 425,—., 4. pak.	DM 485,— (2619,—)
B-6 (LS-7)	1. pak. DM 490,—., 4. pak.	DM 550,— (2925,—)
B-7 (LSO-1)	1. pak. DM 555,—., 4. pak.	DM 615,— (3329,—)
B-8 (LSO-2)	1. pak. DM 660,—., 4. pak.	DM 750,— (3971,—)
B-9 (LSO-3)	1. pak. DM 750,—., 4. pak.	DM 860,— (4550,—)

Zemākas algas par A-3 un augstākas par B-9 (rotas komadieris) algas grupās paredzētajām algām techniskās vienībās nebija. B-10 un B-11 algu grupās iedalīti centru komandieŗi, ārsti, daži speciālisti un stābu daļu vadītāji pārraudzības vienībās, kas bez tam vēl saņem speciālu piemaksu.

Salīdzinājumam aiz ierēdņu 1956. g. 1. maijā 4. pakāpes algām iekavās uzrādītas tagadējās (7. pakāpes) algas, ko sāka maksāt ar 1983. g. 1. martu. Strādniekiem, algu lielums atkarīgs no Vācijas zemes, kuŗā tie nodarbināti. Ja vienībām dibinoties atalgojums bija RM 0,90 līdz RM 1,50 stundā, tad 1983. g. tās ir līdz DM 15,— stundā, jeb no DM 2260,— līdz DM 2760,— mēnesī. Bez tam bez rēgulāras algas katru gadu maija mēnesī nodarbinātie saņem atvaļinājuma naudu (2 % no gada algas) un novembrī Ziemsvētku naudu 6 3/4 % no gada algas. Izstājoties no dienesta katrs darbinieks saņem speciālu gratifikāciju atkarībā no dienesta ilguma. Pēc 25 gadu sastāvēšanas darbā pie ASV armijas katram piešķir DM 600,— prēmiju. Nodarbinātie bez tam var saņemt apbalvojumus naudā (Cash Awards) par priekšzīmīgu uzdevumu pildīšanu. Nodarbinātie joprojām

pakļauti vācu sociālai apdrošināšanai un Rietumvācijas nodokļu likmēm. Līdz 1958. g. jūnijam par uzturu nebija jāmaksā. 1983. g. tas dienā (3 maltītes) maksā DM 8,—. Par armijas telpu lietošanu, ieskaitot gultas veļu, apkurināšanu un apgaismošanu no algas ietur DM 34,— līdz DM 68,— mēnesī, atkarībā no gultu skaita istabā.

Pildot dienestu, palīgdienesta vienību piederīgiem jāvalkā dienesta ietērps: birojos zili pelēkais vai smilšu krāsas (vasarā) un olivzaļais darba ietērps ar attiecīgām dienesta pakāpju nozīmēm. Kopš 1956. g. 1. maija tarifa noteikuma stāšanās spēkā, militāros dienesta pakāpju apzīmējumus (Sergeant, Lieutenant, Major utt.) vairs oficiāli nedrīkst lietot. Dienesta pakāpju nozīmes (A-5, B-9) tagad vienīgi norāda uz attiecīgo algas grupu. Amerikāņu priekšniecība tomēr uzrunājot palīgdienesta vienību vadošās personas lieto ASV armijas militāros gradus. Ieraduma pēc to dažreiz dara arī paši palīgdienesta vienību piederīgie.

Arī par ietērpu, tāpat apakšveļu un apaviem nav jāmaksā. Pirmo vienību vīri valkāja melnā krāsā pārkrāsoto ASV armijas kaŗavīru ietērpu un sakarā ar šī ietērpa krāsu vīrus sāka saukt par „melnajiem". Tagad tie atbilstoši būtu jāsauc par „zaļajiem", jo olīvzaļais darba ietērps ir tieši tas pats, kādu valkā amerikāņu armijas piederīgie.

Tagad joprojām spēkā ar 1966. g. 16. decembŗa tarifa līgums (TVALII). Latviešiem, igauņiem un lietuviešiem palīgdienesta vienībās atļauts pie zili pelēkā „A" klases ietērpa nēsāt baltiešu krūšu nozīmi „Baltic Commemorative and Honor Insignia", kuŗā iestrādāti 3 Baltijas valstu karogu vimpeļi atbilstošās krāsās. Savas krūšu nozīmes ir arī vācu un poļu palīgdienesta vienībām. Visas krūšu nozīmes ir arī vācu un poļu palīgdienesta vienībām. Visas krūšu nozīmes ir nummurētas un ar pavadrakstiem. Tās izņēmumu gadījumos kā atzinību pasniedz arī amerikāņu priekšniekiem un privātpersonām par nopelniem attiecīgo palīgdienesta vienību mērķu sekmēšanā.

Sākot ar 1973. gadu arī palīgdienesta vienībās uz vakantām vietām atbildīgos amatos drīkst paaugstināt tikai pēc šo vietu savlaicīgas izziņošanas uz „melnā dēļa" (Merit Promotion Program). Kandidātu izvēli izdara šim nolūkam sasauktas paaugstināšanas komisijas. Rotas komandieris ir atbildīgs par„Promotion Board" nozīmēšanu paaugstinājumiem uz A-5 un B-4 algas grupām. Nākošā instance (bataljons vai centrs) — paaugstinājumiem uz A-6, B-5 un B-6 algas grupām, izņemot virsseržantus — adminstrātorus (B-6), kuŗu izvēli — tāpat kā paaugstinājumus uz „officers grade" algas grupām (B-7 līdz B-11) izdara Civilian Support Agency nozīmēta paaugstināšanas komisija.

Ar 1973. gadu sāka atmest arī LS un LSO apzīmējumu lietošanu, paturot vienīgi iedalījumus algu grupās, kā A-5, B-4, B-9 un tamlīdzīgi.

ASV ARMIJAS PALĪGVIENĪBU (LABOR SERVICE) LATVIEŠU VIRSNIEKI
(kapteiņi un augstāki)

Vārds, uzvārds	Dien. laiks no	līdz	Pēd. vien.	Pēdējais, resp. ausgtākais amats
Pulkvedis:				
Visvaldis Brigge	1946	—	3331.	Daļas vadītājs ASV armijas galvenā stābā Eiropā
Pulkvežleitnanti:				
Jānis Platais	1951	—	8000.	Ārsts
Juris Salmiņš	1977	—	6952.	Bataljona komandieris
Jānis Zēgners	1950	1972	3336.	Projektu koordinātors
Majori:				
Valdis Abiks	1953	—	8252.	Rotas komandieris
Jānis Apinis	1948	1964	7132	Rotas komandieris
Fricis Balodis	1965	—	6970.	Apmācību daļas vadītājs
Aleksandrs Burmeisters	1947	1982	4099.	Rotas komandieris
Arvēds Celms	1968	1977	6950.	Mācītājs
Cēzars Dankers	1947	—	8361.	Rotas komandieris
Laimonis Dundurs	1951	—	8850.	Rotas komandieris
Visvaldis Drunks	1952	—	6972	Bataljona kom. palīgs
Eduards Kaļinovskis	1948	1974	8850.	Rotas komandieris
Jānis Krastiņš	1947	1979	8361	Rotas komandieris
Voldemārs Linde	1952	—	3331.	Referents ASV armijas galvenā stābā Eiropā
Olģerts Mazarkevics	1952	—	8121.	Padomdevējs ASV armijas pulka stābā
Egons Nedesons	1947	1977	6970.	Sakaru virsnieks pie ASV armijas pulka
Ansis Oga	1947	1964	7566	Rotas komandieris
Kārlis Ozols	1947	1965	8252	Rotas komandieris
Vilnis Ozols	1948	—	3336.	Padomdevējs ASV Armijas brigādes stābā
Imants Priedītis	1950	—	6970.	Rotas komandieris
Jānis Romāns	1954	1966	6970.	Mācītājs
Pēteris Salmiņš	1980	—	6956.	Bataljona apgādes daļas vadītājs
Pēteris Salnājs	1968	—	3336.	Projektu koordinātors
Kārlis Siljakovs	1947	1977	8252.	Rotas komandieris
Visvaldis Šņoriņš	1951	1981	8252.	Rotas komandieris
Aleksandrs Vesmanis	1953	1979	4099.	Rotas komandieris
Andrejs Vilciņš	1954	1968	8000.	Ārsts

Kapteiņi:

Teobalds Aviks	1952	1954	3331.	Mācītājs
Krišs Blite	1947	1951	8920.	Rotas komandieris
Konrāds Bricis	1952	1965	8410.	Inženieris
Kārlis Dekteris	1947	1971	4099.	Rotas komandieris
Ilmārs Gailis	1950	—	8850.	Rotas inženieris
Teofīls Grava	1952	—	8361.	Rotas inženieris
Atis Homka	1950	1962	8361.	Rotas inženieris
Tālivaldis Kārkliņš	1949	1956	8850.	Rotas komandieris
Varis Kļaviņš	1952	—	8252.	Plānošanas daļas vad.
Voldemārs Laufers	1948	1954	8503.	Rotas komandieris
Vilis Malta	1950	—	2050.	Rotas komandieris
Onofrijs Pujats	1953	1962	8503.	Rotas inženieris
Juris Reine	1952	1961	8252.	Rotas inženieris
Valerians Reineke	1947	1956	7566.	Rotas komandieris
Mārtiņš Robiņš	1947	1957	8252.	Rotas komandieris
Jānis Rozītis	1955	1964	8503.	Rotas inženieris
Voldemārs Saulīte	1948	1951	8850.	Rotas komandieris
Gunārs Skaistlauks	1946	1964	8920.	Rotas komandieris

Piezīmes:

1. Sarakstā uzņemti darbinieki, kuŗi vienībās atradušies vēl 1950. gadā. Par iepriekš aizgājušiem trūkst ziņu.
2. Dati ņemti no Armijas oficiālām aktīm. Daži izlaidumi, jeb kļūdas ir iespējamas.

Apbalvojumi

Sekojošie darbinieki apbalvoti ar ASV armijas ministrijas Civīldienesta nopelnu ordeni (Department of the Army Outstanding Civilian Service Medal):

Eduards Kaļinovskis, Olģerts Mazarkevics, Kārlis Siljakovs.

Latviešu sardžu un darba vienības angļu armijas dienestā

Angļi palika nedaudz iepakaļ amerikāņiem lēta ārzemnieku darba spēka izmantošanai organizētās vienībās. Tā britu Reinas armija tikai 1948. gadā nodibināja slēgtas sardžu un darba palīgvienības, kuŗas 1950. gadā pārdēvēja par „Military Service Organisation". Sākumā šādas MSO vienības sastādījās galvenokārt no izkaisītām latviešu sardžu vienībām Brachtā, Fīrsenē, Rotenburgā, Hanoverā un Goslārā un sardžu vadiem Ķīlē, Icehoē, Helmštetē, Lineburgā, Milsē, Fogelsangā, Hamburgā un citur.

Līdz 1955. gada 31. maijam MSO bija paramilitāra organizācija, bet pēc tam tās locekļi ir civīlisti uniformās. Starpība ar amerikāņu palīgvienībām bija tā, ka angļi centās savās vienībās nodarbināt tikai nevācu pavalstniekus: baltiešus, poļus, dienvidslavus, ukraiņus un citus Austrumeiropas tautu piederīgos. Kopš 1967. gada arī pie britu armijas nodar-

binātām palīgvienībām ir tāds pats tarifa nolīgums, kāds pie amerikāņu armijas bija jau 11 gadus agrāk.

Arī šo palīgvienību sastāvā pirms sardžu vadu nolikvidēšanas 1958. gada 31. martā, tajās bija ap 2000 latviešu, gandrīz tikpat daudz kā pie amerikāņiem. Abas lielākās latviešu vienības: 323. transporta Bīlefeldā un „C" grupas suņu vienība Menchengladbachā pastāv vēl šodien, bet latvieši tajās palikuši galvenokārt tikai vadošā sastāvā, tāpat kā pie amerikāņu palīgvienībām.

LATVIEŠU DIENESTS BRITU REINAS ARMIJAS SARDŽU VIENĪBĀS (MSO)

(Mixed Service Organisation /Baor/)

Par šo dienestu vplkv. Artūrs Silgailis stāsta:

1948. gada jūlija beigās plkv. Janums man paziņoja, ka britu armijas vadība formējot latviešu palīgvienības pie britu armijas, mani izraudzījusi par šo vienību sakaru virsnieku.

Vēl līdz šai dienai neesmu skaidrībā, kas mani īsti šim amatam bija izraudzījis: LCK Vācijā, vai britu toreizējās okupācijas iestādes? Pēdējā varbūtība arī bija iespējama. Toreiz bija akūta Berlīnes krize, kuŗa draudēja izsaukt bruņotu konfrontāciju ar Padomju Savienību. Šinī sakarībā baltiešus uzskatīja par politiski uzticamiem. Drīz pēc manas stāšanās sakaru virsnieka amatā, pie manis konfidenciāli griezās ar lūgumu iesniegt pārskatu par leģiona formēšanu, organizēšanu un īsu vēsturi. Pārskata smaguma punkts bija formēšana un organizācija, kā arī mani ieskati par vāciešu pielaistām kļūdām leģiona tapšanā. Pēc pārskata iesniegšanas man vajadzēja vēl sniegt dažādas papildus ziņas par militāriem jautājumiem Latvijas telpā.

Interesanti arī te atzīmēt, ka plkv. Janums man savā 1948. g. 4. augusta vēstulē rakstīja, ka viņam Heidelbergā latviešu sakarvirsnieks pie amerikāņu armijas Ratermanis teicis, ka viņa amerikāņu priekšniecība solījusi visas sardžu un darba vienības no savas joslas pārvest uz Ņujorku, kur tās pārņemšot ASV armija. Plkv. Janums bijis tam pretī, kādu viņa nostāju Latviešu nacionālā padome akceptējusi.

Jau nākošajā dienā pēc iecelšanas paziņojuma saņemšanas kopā ar plkv. Janumu un bij. ģenerāldirektoru Jāni Miezi devāmies uz Osnabriku, lai stādītos priekšā 53. Mixed Service Depot komandierim pltn. Cogan-Harris. Pēdējais mūs uzņēma ļoti laipni un bez ierunām piekrita manai uzņemšanai dienestā kā sakaru virsnieku. Mani ieskaitīja dienestā bez jebkādas iepriekšējas apmācības Junior Superintendenta pakāpē. Visiem pārē-

jiem bij. virsniekiem, neatkarīgi no dienesta pakāpes, bija dienests jāuzsāk kā kareivjiem un jāiziet paredzētās ierindas un šaušanas apmācības. Bet jau 10. augustā mani vienlaicīgi paaugstināja par superintendentu un chief superintendentu. Virsniekiem bija paredzētas 3 dienesta pakāpes:

— Junior Superintendent (J/Sup.), atbilst britu armijas ltn. pakāpei;
— Superintendent (Sup.), atbilst vltn. dienesta pakāpei;
— Chief Superintendent (C/Sup.), atbilst kpt. dien. pakāpei.
— Staff. Superintendent (S/Sup.), atbilst majora dien. pakāpei.

S/Sup. dienesta pakāpēs latvieši bijuši:

A. Silgailis, kā baltiešu sakaru virsnieks pie MSO Depot stāba;
P. Valters, kamēr bija 323. transporta vienības komandieris;
N. Ruņģis, kā 323. transporta vienības komandieris pēc P. Valtera;
D. Grostiņš, kā 323. transporta vienības komandieris pēc N. Ruņģa.

Vēlāk — sākot ar 1951. gadu mani paaugstināja par Staff. Superintendentu, bet Chief Superintendenta dienesta pakāpi ieveda rotu komandieriem. Līdz 1951. gadam instruktoriem bija tika viena dienesta pakāpe — Warden (Wdn).

Līdz ar vadu apvienošanu rotās, 1951. g. sākumā instruktoriem ieveda sekojošas dienesta pakāpes:

	ar 15.4.52. tās pārdēvēja:
Junior Warden — atbilst dižkareivim;	— Tradesman 1
Warden — atbilst kaprālim;	— Warden;
Senior Warden — atbilst seržantam;	— Foreman
Staff Warden — atbilst virsseržantam.	— Head Foreman

Ar 1957. gadu instruktoriem ir 5 dienesta pakāpes.

Kareivjus — sargus apzīmēja — Watchman (Wchn).

Sardžu dienesta uzdevumi un uzbūve bija fiksēti Britu Reinas armijas pavēlē:

„British Army of the Rhine Standing Orders, Adjutants-General Branch, Section XXIX, Civil Mixed Watchman's Service".

Bija noteikts, ka Civil Mixed Watchman's Service ir pārvietoto personu (Displaced Persons) formācija uz brīvprātības bazes. Uzdevums — sargāt svarīgus objektus Britu okupācijas zonā. CMWS piederīgie nav iesaistāmi dienestā Berlīnē. CMWS ir britu dzīvā spēka atvietotājs (replacemant of british manpower). CMWS ir civīla organizācija un nav pakļauta militāram likumam (Military Law).

Organizācija: pamata vienība „Post" — vads, kas sastājēja no 1 Junior Superintendent, 3 instruktoriem (Warden) un 22 sargiem (Watchmen). Vadi varēja būt arī mazākā sastāvā, ja apsargājamais objekts neprasīja pilna vada sastāvu, bet nedrīkstēja pārsniegt 26 personas. Četrus vadus varēja apvienot rotās (Ward) superintendenta vadībā, ja pastāvēja nepieciešamī-

ba. Vada sastāvs bija vienas tautības, kamēr rota varēja sastāvēt no dažādu tautību vadiem. Pie britu divīziju stābiem ar britu Reinas armijas vadības piekrišanu varēja iecelt padomdevēju — virsnieku ar Chief superintendenta dienesta pakāpi. Visi šādi Chief Superintendenti bija dienvidslavi un poļi. 53. Mixed Service Depot štatos atsevišķām tautībām bija paredzēti attiecīgie sakaru virsnieki Chief superintendenta dienesta pakāpē, t. i. dienvidslaviem, poļiem un baltiešiem tikai viens — Baltic Liaison Officer. Līdz 1949. gada rudenim, pie depota neoficiāli skaitījās arī igauņu un lietuviešu sakaru virsnieki kā savu tautību padomdevēji baltiešu sakaru virsniekam.

Pēc apmācībām vadus piedalīja atsevišķām britu armijas kāŗaspēka vienībām un tie operatīva un dienesta ziņā bija tieši padoti attiecīgās vienības komandierim, izņemot pārvietošanu uz citām kāŗaspēka daļām un paaugstināšanu virs atļautā līmeņa. Uzņemšanu un atvaļināšanu no dienesta, atalgojumu un dokumentāciju kārtoja 53. Civil Mixed Depot.

Sākumā dienesta ilgums bija paredzēti 2 gadi, kuŗu pēc tam varēja ikgadus pagarināt uz 1 gadu. Dienestu varēja abpusēji uzteikt ar viena mēneša uzteikšanas ilgumu: ja uzņemtais izrādījās nepiemērots dienestam, slimības dēļ, izceļojot un disciplinārā kārtā atlaižot, bez termiņa ievērošanas.

Algu izmaksāja vācu markās un 24 šiliņus angļu valūtā, lai varētu iepirkties britu armijas kantīnēs un klubos.

Medicīniskā un sociālā aprūpe piekrita vācu slimo kasēm un attiecīgām vācu aprūpes iestādēm.

Pēc 6 mēnešu nokalpošanas pienācās 12 darba dienu atalgots atvaļinājums gadā. Varēja piešķirt arī ārpus kārtas bez algas atvaļinājumu: ģimenes un tuvu radinieku saslimšanas vai nāves un citos ārkārtējos gadījumos. Pēdējā gadījumā bija nepieciešama attiecīgās divīzijas piekrišana.

Mani dienestā uzņēma 1948. g. 3. augustā. Pirms manis dienestā jau jūlijā bija uzņemti ap 20 baltieši un īsā laikā sagatavoti par apmācītājiem. Starp tiem nebija neviena bij. virsnieka. Vēlāk ieradās samērā daudz virsnieku, kuŗus kā jaunkareivjus apmācīja ātrumā sagatavotie apmācītāji. Pēc nedēlu apmācības kursa beigšanas, uzņemtos iedalīja vados pa tautībām un katram vadam piešķīra nummuru. Piem. „No 98. Post CMWS". Par vada komandieŗiem un instruktoriem izraudzītos paaugstināja Junior superintendent resp. Warden'a dienesta pakāpēs. Es personīgi centos, lai komandieŗu amatos ieceļ bij. virsniekus un Warden amatos bij. instruktorus. Bet bija gadījumi, kad britu vienību komandieŗi to neievēroja.

No baltiešiem, cik man atmiņā, mana dienesta laikā tikai 4 nozīmēja par rotu komandieŗiem un paaugstināja superintendenta pakāpēs: pltn. Kociņu, maj. Augstkalnu, un kpt. Kamaldnieku. Pēc maj. Augstkalna izceļošanas viņa vietā nāca kpt. Kauliņš. Kpt. Kamaldnieks palika pie Depot'a par

3. apmācības (baltiešu) rotas komandieri. Būtībā viņš bija tikai padomdevējs britu virsežantam — faktiskam rīkotājam.

Apmācītos vadus piedalīja britu vienībām, izkaisītus pa visu britu okupācijas zonu. Lielākie baltiešu koncentrējumi bija Rūras apgabalā un Hanoveras apkārtnē.

Saskaņā ar noteikumiem MSO dienestā varēja uzņemt tikai personas ar DP statusu. DP apliecības numurs bija arī MSO dienesta numurs. Arī man nebija DP statusa, kas bija atņemts 1947. g. februārī. Mani ieskaitīja uz IRO apliecības pamata. Kad to uzināja depot'a personāllietu nodaļas priekšnieks capt. Mac Donalds, tad man lika to nekavējoši sagādāt. Es, protam to nevarēju un pieteicu depot'a komandierim. Ar to jautājums bija likvidēts un es dienēju tālāk. Šis gadījums it kā lieku reizi pierādīja, ka mana uzņemšana dienestā notikusi ar britu armijas vadības ziņu.

Vienlaicīgi ar sardžu vienībām britu Reinas armija formēja no baltiešiem arī 2 transporta vienības — CMLO (Civil Mixed Labour Service).

1951. gadā CMWS un CMLO apvienoja vienā organizācijā un pārdēvēja par Mixed Service Organisation (MSO).

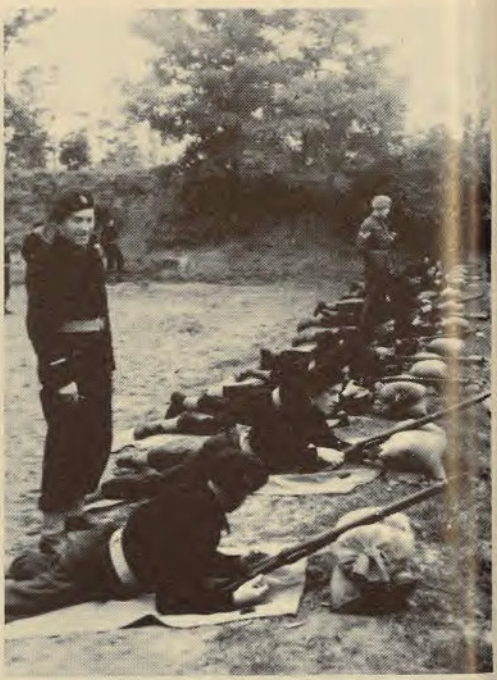
Kāda apmeklējumā, 1949. g. 28. aprīlī, Osnabrikā, 1. rindā no kr. maj. Kamaldnieks, plkv. Lobe, vplkv. Silgailis, ģen. Skaistlauks., ltn. Līkums 2. rindā otrais no kr. kpt. Krasts.

MSO virsnieki: no kr. pltn. Vīksna, kpt. Jansons, 5. — kpt. Dolfijs, P. Valters, Priedīte.

Virsnieku apvienības sanāksme Kaŗa skolas gada svētkos, 1948. g. 30. novembrī, Osnabrikā. 1. no labās — pltn. A. Puriņš, 3. — kpt. Šics, 4. — kpt. Graudiņš, 5. — vplkv. Silgailis, 6. — maj. Kamaldnieks. Galda galā kpt. Smiltnieks.

Šaušanas vingrinājumi 1948. g. rudenī. Stāv J/sup. (kpt.) Leimanis.

CMWS inspektors Col. A. W. Valentine, viņam blakus C/sup. Silgailis, inspicē baltiešus, 1948. g. rudenī, Osnabrikā.

MSO bija dienesta ziņā padoti plkv. A. W. Valentine, kā „Inspector of CMWS and SMLO" ar sēdekli Bīlefeldā. Plkv. Valentine bija baltiešiem ļoti labvēlīgs un pretimnākošs. Pēc viņa atvaļināšanas no dienesta par MSO inspektoru iecēla pltn. R. G. Bowley, apvienojot šo amatu ar 53. MSO Depot komandiera amatu

Līdz manai izceļošanai uz Kanadu 53. Mixed Service Depot'u komandēja:

— līdz 1948. g. decembŗa sākumam pltn. E. H. Cogan-Harris. Kā cilvēks ļoti sirsnīgs, ar augstu inteliģenci un ļoti labvēlīgs baltiešiem.

53. MS depota komandieris, pltn. (Lt. Col.) Cogan Harris, Osnabrikā, 1948. gada oktobŗa beigās ar 53. MSO baltiešu pamatsastāvu. Sēd. no kr.: lietuviešu sakarvirsnieks J/sup. Strazdas, baltiešu, arī latviešu sakarvirsnieks C/sup. Silgailis, depota komandieris Lt. Col. Cogan Harris, 3. apmācības rotas komandieris Sup. Kamaldnieks, igauņu sakarvirsnieks. Stāv — baltiešu apmācītāji.

— no 1948. g. decembŗa līdz 1951. g. jūlijam pltn. J. B. Fallon. Pēc tautības īrs. Ļoti patmīlīgs un smaga rakstura cilvēks, baltiešiem ne visai draudzīgs. Izrādīja vislielāko labvēlību poļiem. Bieži piedalījās poļu dievkalpojumos.

— no 1951. g. 19. jūlija pltn. R. G. Bowley. Bija ļoti enerģisks, stingrs, prasīgs, bet arī taisnīgs un pretimnākošs.

Ar plkv. Valentine un pltn. Cogan-Harris personīgi man bija draudzīgas attiecības. Vēl ilgus gadus pēc manas izceļošanas uz Kanadu ar abiem uzturēju draudzīgu saraksti. Sevišķi draudzīgas attiecības bija man ar pltn. Cogan-Harris. Biju vairākkārt viesis viņa mājā. Abi virsnieki izrādīja cieņu manai bij. dienesta pakāpei.

1952. gada pavasarī 53. MSD pārvietoja no Osnabrikas uz Sengvardenu, Vilhelmhāfenas tuvumā.

1949. g. 22. aprīlī depotu apmeklēja visi 3 pie angļu valdības akreditētie sūtņi. Apmeklējums un uzņemšana bija goda pilna no angļu armijas vadības puses, ar visu 3 baltiešu goda sardzi, parādes pieņemšanu, telpu apskati un uzņemšanu virsnieku klubā. Sūtņiem bija iespējams arī atsevišķi tikties ar saviem tautiešiem, tos uzrunāt, uzklausīt un atbildēt uz jautājumiem.

Sūtnis K. Zariņš apmeklē latviešu sardžu vīrus 1949. g. 22. aprīlī. Aiz sūtņa 53. MSD komandieris majors Jallon.

Baltiešiem arī atļāva viņu valsts atceres dienas, par cik to atļāva dienesta apstākļi, svinīgi atzīmēt.

J/Sup. Heinrichsonam ar priekšniecības atļauju bija iespējams pie depota noorganizēt pūtēju orķestri, kura sastāvā pārsvarā bija baltieši.

Baltiešiem bija arī savs luterāņu mācītājs.

Baltiešu sūtņu apmeklējums 1949. g. 22. aprīlī. No kr.: pavadonis — tulks, Latvijas sūtnis K. Zariņš, CMWS inspektors Col. Valentine, Lietuvas sūtnis Balutis, MSO komandieris majors Jallon, MSO adjutants. Aizmugurē: no kr. lietuviešu sakarvirsnieks Strazdas, igauņu sakarvirsnieks, Igaunijas sūtnis Thorma, baltiešu (latviešu) sakarvirsnieks Silgailis.

MSO virsnieku grupa 1949. g. 18. novembrī, Mönchengladbachā: no kr. kpt. Dolfijs, kpt. Kauliņš, māc. Kugrēns, vplkv. Silgailis, pltn. Vīksne, ltn. Līkums. Otrā rindā: vltn. Celtnieks, kpt. Ģinters, vltn. Puriņš.

MSO vienības sastādījās no:

1. Sardžu vienībām:
   a) strēlnieku (tās likvidēja 31.3.58)
   b) sardžu suņu vienība.
2. Transporta vienībām:
   a) tanku transporta vienības
   b) transporta vienības (smagās un vieglās mašīnas, autobusi)
   c) sanitārās transporta vienības.
3. Apsardzības vienībām:
   (Defence Units — tikai poļiem un dienvidslaviem)
4. Darba vienībām.

Pie angļu armijas bija sekojošas latviešu vienības:
323. transporta vienība Bīlefeldā, kas pastāv vēl šodien (sk. atsevišķu rakstu) kom. Grostiņš.
Sardžu rota Mēnchengladbachā, pēdējais komandieris Chief Superintendants R. Kociņš, likvidēta 31.3.58.

Sardžu vīru grupa Brigenē pirms došanās norīkojumā.

Sarrdžu rota Brachtā, pēdējais kom. C/Sup. A. Graudiņš, likv. 31.3.58.
Sardžu rota Viersenē, pēdējais kom. C/Sup. P. Krasts, likv. 31.3.58.
Sardžu rota Rotenburgā, pēdējais kom. C/Sup. Lūsis, likv. 31.3.58.
Sardžu rota Hanoverā pēdējais kom. C/Sup. Libermanis, likv. 1952. g., to sadalot starp dienvidslavu rotām.
Sardžu rota Goslārā, 2 vadi, pēdējie komandieri Assistent Sup. A. Štenbergs un V. Eše, likv. 31.3.58.
Hamburgas, vēlāk Neiminsteres — latviešu-lietuviešu sardžu rota (4 vadi: 3 latv., 1 liet.) — 1951. gadā to pārcēla no Hamburgas uz Neiminsteri. 1952. gadā to likvidēja. Komandieris bija lietuvietis.
Bez tam atsevišķi vadi, parasti 26 vīru sastāvā, skaitījās pie poļu vai dienvidslavu rotām, bet faktiski bija padoti tieši angļiem. Arī pie latviešu rotām bija vairāki poļu, dienvidslavu, igauņu, lietuviešu vadi.

Pramalds Valters

323. TRANSPORTA VIENĪBA

Bez sardžu vienībām britu armijā radās vajadzība dienestā iesaistīt ārzemniekus apgādes transporta dienestam. Tāpēc britu Reinas armijas

Ārzemnieku vienību inspektors — britu plkv. Valentīns ar ārzemnieku sakaru virsniekiem: kpt. Petrovičs (dienvidslavs), kpt. Kursu (poļu) un vplkv. A. Silgaili (latviešu) 1948. g. Osnabrikā.

stābs Bad Oeynhausenā 1947. g. 7. jūnijā izdeva rīkojumu, kas noteica šo dienestu apgādes transporta korpusa „Royal Army Service Corps" (RASC) padotībā. Šīs organizācijas nosaukums — „Civil Mixed Labour Organisation" (CMLO). Transporta vienību personāls bija apmācāms un vienības pakļaujamas Reinas armijas komandierim.

Vienību sastāvu rekrutēja no poļiem un baltiešiem, tos atsevišķās vienībās dalot. 1947. gada vasarā uzstādīja pirmās poļu CMLO vienības, bet 1948. gada baltiešu. Šīs vienības pārraudzīja angļu Reinas armijas stāba pulkvedis. Šī inspektora stābs atradās Bīlefeldā. Osnabrikā atradās šo vienību depo, kas pārzināja ierindas un ieroču mācību kursus. Abu iestāžu kopējais nosaukums bija: 53 Mixed Depo & Special Records Office (53 MSD).

CMLO transporta vienību personāla apmācībām ierīkoja skolu Vācijas ziemeļjūras ostas pilsētā Kukshāfenā. Šo skolu vadīja britu RASC stābs, kā rīcībā atradās pilna komplekta CMLO transporta vienība skolas novietojuma pārzināšanai, kā arī teorētisko un praktisko mācību izvešanai.

1948. gada vasarā DP nometnes apmeklēja angļu zonas angļu armijas komisija vervējot transporta vienībām darba spēku. Komisija reģistrēja brīvprātīgos 2 baltiešu transporta vienībām, katrai 530 vīrus ar sekojošu apzīmējumu:

323 un 324 BSE Motor Transport Group CMLO (323 & 324 Britisch Supervisory Element Motor Transport Group Civil Mixed Labour Organisation).

Rekrutēšanu nometnēs nobeidza 1948. g. jūlija beigās un jau 5. augustā darba vīri ieradās Osnabrikā. Līdz ar to 5. augusts uzskatāms par pirmās baltiešu CMLO transportvienības dibināšanas dienu.

Abu pirmo baltiešu transporta vienību sastāvs bija rekrutēts bēgļu nometnēs: Neiminsterē, Neištatē, Libekā, Hamburgā, Hanoverā, Uchtē, Esernā un Mērbekā.

Uzsākot transporta vienību formēšanu katram bija vispirms jāiziet veselības pārbaude.

Tā kā rekrutēšanas komisija vispirms bija ieradusies lietuviešu nometnē Uchtē, no lietuviešiem nāca pirmais 323. transportvienības komandieris un 5 virsnieki, kaut vienībā pārsvarā bija latvieši. Tas izceļošanas procesā vēlāk izlīdzinājās.

Komplektējot CMLO transporta vienību personāla sastāvus, bija nepieciešami noteikt dienesta pakāpes un ieņemamos amatus. CMWS/CMLO dienestam britu armijas vadība ieveda britu policijai līdzīgus dienesta pakāpju apzīmējumus.

Dienesta pak. apzīm.	Saīsinājums	Atb. armijas d. pak.
Chief Superintendent	C/Supt	kapteinis
Superintendet	Supt	virsleitn.
Junior Superintendent	J/Supt	leitnants
Senior Warden	S/Wdn	virsseržants
Warden	Wdn	seržants
Junior Warden	J/Wdn	kaprālis
Driver	Dvr	šoferis

323. transporta vienības komandieris sākumā bija lietuviešu kpt. P. Marcinkus, viņa palīgs un stāba priekšnieks vltn. P. Valters. No latviešiem virsnieku pakāpēs bija vēl: vltn. Ž. Jansons, ltn. R. Auziņš, ltn. V. Priedītis, ltn. R. Laurs, ltn. J. Otvars.

324. transporta vienību komandēja kpt. Kaņepājs, viņa vietnieks bija vltn. Doniņš, pārējie latvieši: vltn. H. Sīmanis un J. Franks, ltn. Prauliņš, Mucenieks. 324. vienība likvidējās jau 1950. g. vasarā.

323. transporta vienība 535 vīru sastāvā jau 1948. g. 17. augustā, speciālvilcienā no Osnabrikas devās uz RASC skolu Kukshāfenā. Skolā mācību pasniedzēji bija angļu virsnieki un poļu 322. transportvienības virsnieki un istruktori. Mācību programma bija plaša: spēkrati, to vadīšana, kopšana, inspekcijas, satiksmes noteikumi, satiksmes negadījumi, spēkratu dokumentācija. Jaukto tautību dēļ mācību valoda bija vācu, bet dokumentācijā bija nepieciešama arī angļu valoda. Baltiešu sastāvs bija ļoti labs un kvalificēts.

Kursu noslēdza 1948. g. 20. oktobrī ar pārbaudījumiem. Atkarībā no sekmēm mācībās un pārbaudījumos, kursu vadība piešķīra kursantiem dienesta pakāpes. Nesekmības dēļ, vai uz pašu vēlēšanos, no 323. vienības atvaļināja 15 personas.

Kursu noslēgumā Kukshāfenā ieradās Austrālijas armijas apmaiņas virsnieks maj. F. D. Džoiss (Joyce), kas bija iecelts par 323. transporta vienības pārraudzības kadra komandieri. Ar viņu izveidojās ļoti labas attiecības.

29. oktobrī ar speciālvilcienu vienība no Kukshāfenas ieradās Viersenē, kur vienības stābs iekārtojās Helenabrunnas viesnīcā. Te sākās arī automašīnu pārņemšana no citām vienībām Holandes pierobežā. Tomēr drīz vien praksē izrādījās, ka visi spēkratu vadītāji nebija vēl pietiekoši apmācīti un tāpēc papildus mācībām noorganizēja jaunu vienību — 92 Coy RASC un par tās komandieri iecēla 324. transporta vienības vltn. Doniņu, kas no Kukshāfenā palikušās vienības izveidoja jaunu personālu. Šī vienība atradās Bad Oyenhausenā. Šīs papildus apmācības vienība nobeidza 1949.

gada februārī. Divas subvienības novietoja Krēfeldas bij. lidlauka teritorijā, divas — Viersenes pilsētā rekvizētās viesnīcās un vienu — Mendenē, Zauerlandē.

323. Mot. Tpt. grupas komandējošais sastāvs, Krēfeldā, 1950. g. 10. maijā: 1. rindā no kr. ltn. Petniunas, kpt. P. Valters, vltn. Ošenieks, maj. H. D. Street, capt. Peck. 2. rindā: ltn. Prauliņš, ltn. Priedītis, ltn. Šūpulnieks, ltn. Dzintars, ltn. Laurs, vltn. Otvars. 3. rindā: vltn. Franks, vltn. Sīmanis, ltn. Mucenieks, vltn. Ž. Jansons.

Rekvizētajā viesnīcā Helenabrunnā, sākotnējās vienības stāba telpās, iekārtoja vienības sarīkojumu un atpūtas centru ar virtuvi un kantīni. To atvaļinājumu vajadzībām varēja izmantot vienības locekļi un viņu ģimenes. Telpas šādai vajadzībai atvēlēja arī kaimiņu sardžu vīriem.

324. Mot. Tpt. grupu no Kushāfenas skolas pārcēla uz Bochumu, vienu subvienību aizkomandējot uz Minsteres pilsētu.

Trešā baltiešu vienība (92 Coy RASC) Bad Oeynhauzenā sekmīgi nobeigusi papildus apmācības, palielināta uz 135 vīru sastāvu un pardēvēta par 36 Coy RASC, apkalpoja tieši Reinas armijas stābu, īsā laikā iemantojot priekšniecības atzinību. Šīs vienības baltiešu daļu komandējuši laika secībā vēl ltn. Rozīte, ltn. Vallens, ltn. Tīdemanis un ltn. Leimanis.

1949. gada pavasarī un vasarā vienību emigrācijas dēļ atstāja vairums lietuviešu un igauņu virsnieki. Emigrācija skāra arī pārējo vienības sastāvu. Par 323. transporta vienības komandieri iecēla un kpt. dienesta pakāpē paaugstināja vltn. Pramaldu Valteri. Par viņa palīgu nāca vltn. Otvars, transporta birojā vadītāju vltn. Ošenieks, subvienību komandieriem ltn. Dzintars, J. Veidemanis, ltn. Laurs.

323. transporta vienības MSO komandieris maj. Pramalds Valters un vienības kancelejas priekšnieks Valdis Granovskis.

Lai garantētu RASC transporta vienību mechanisko gatavību Reinas armijas tehniskā inspektora uzdevumā speciālas inspekciju grupas izdara vienībās tehniskās inspekcijas. Pie 323. vienības šāda inspekcija notika pirmo reizi 1950. gada 9./12. oktobrī. Inspekcijas laikā vienībā bija 179 dažādu tipu britu armijas spēkratu. Kā inspekcijas ziņojumā uzrādīts, visi spēkrati bija labā tehniskā/mechaniskā stāvoklī un bija labi kopti.

Inspekcijas galīgais atzinums:

323. transporta vienība atzīta par labu vienību. Tās klasifikācija procentos uzrādīta — 77,75 %.

Vienība šādu inspekcijas atestāciju bija ieguvusi pēc viena nokalpota gada. Arī turpmākos gados sasniegta ļoti laba tehniskā kvalifikācija.

Neievērojot vienības izcilo darbu, tā 1950. gada janvārī saņēma pavēli, ka tai līdz 13. aprīlim jālikvidējas. Vienības komandierim P. Valteram tomēr izdevās pārliecināt CMWS/CMLO inspektoru plkv. Valentīnu par nepieciešamību vienībai arī turpmāk pastāvēt. Viņš iesniedza arī savus priekšlikumus vienību reorganizācijai. Plkv. Valentīns griezās pie Reinas armijas stāba un likvidēšanas pavēli atcēla. Notika gan zināma vienību pārvietošana/apvienošana, bet tā 323. vienību neskāra.

Ar Reinas armijas 1950. g. 15. novembŗa rīkojumu sardžu un transporta vienību organizācijas apzīmējumu CMWS/CMLO pārdēvēja — Mixed Depo nosaukums mainīts uz 53 Mixed Service Organisation — saīsinājumā: MSO. 53 Civ Mixed Depo nosaukums mainīts uz 53 Mixed Service Depot saīsinājumā: 53 MSD.

1951. g. janvāŗa beigās 323. Mot. Tpt. vienība pārcēlās no Krēfeldas/Viersenes rajona uz Bīlefeldu/Detmoldu. Tā tika pārskaitīta no 2. kājnieku divīzijas Hildenā uz 11. tanku divīziju Herfordā. 28. janvārī vienības stābs, mechaniskās darbnīcas un A un C subvienības novietojās Bīlefeldā, Harrogate barakās. B, D und E subvienības iekārtojās Detmoldā ar kopējo komandieri vltn. Ž. Jansonu.

Vienību tuvumā — Detmoldā, Blombergā un sevišķi Augustdorfā dzīvoja vēl daudz latviešu bēgļu. Augustdorfā darbojās Latviešu centrālā komiteja, Daugavas vanagu vadības centrs, latviešu pamatskola un ģimnazija. Šais nometnēs darbojās teātris, dzīvoja vēl daudz latviešu mākslinieku. Vienība rīkoja koncertus, teātŗa izrādes un dažādus citus sarīkojumus ar minēto mākslinieku piedalīšanos. Vienību vīri savas ģimenes lēnām pārcēla uz Bīlefeldas/Detmoldas rajonu, tā palielinot kopējo latviešu skaitu.

1951. g. decembrī vienību draudēja pārvietot uz Lineburgas tīreli. Pateicoties vienības komandieŗa P. Valtera enerģiskai rīcībai, angļu militārā vadība pārcelšanas pavēli annulēja. Tāds pārcelšanās drauds vēl atkārtojās 1952. gada vasarā, bet arī to izdevās novērst.

Laika tecējumā bija radusies nepieciešambība vienādot darba noteikumus un atalgojumu vācu GSO un ārzemnieku MSO vienībās. Reinas armijas stābs noteica, ka ar 1952. g. 1. aprīli GSO noteikumi attiecināmi arī uz MSO, paturot: a) MSO nosaukumu, b) formas tērpu dažādību, c) nacionālās baltiešu, dienvidslavu un poļu vienības.

MSO atalgojumu un sociālo apdrošināšanu pielīdzināja vācu GSO sistēmai. Izbeidza 24 šiliņu izmaksāšanu, kas bija paredzēti britu armijas kantīnes bezmuitas preču iepirkšanai. MSO virsniekus un augstāko instruktoru dienesta pakāpes ieskaitīja ierēdņu algu kategorijā, pārējos strādnieku kategorijā. MSO transporta vienībās ieveda Staff superintendenta dienesta pakāpi, atbilstošu armijas majora pakāpei. Junior superintendenta (ltn.) pakāpi pārdēvēja par Assistant superintendentu.

Motorizētas transporta grupas CMLO skaitliskais sastāvs:

Dienesta pakāpes apzīmējums	Stābs	Subgruppa	5 Subgr.	Braucēju rezerve	Mechan. darbnīca	Kopā Grupā
Virsnieki:						
Chief Superintendent	1					1
Superintendent	3				1	4
Junior Superintendent	1	1	5			6
Kopā:	5	1	5		1	11
Instruktori:						
Senior Warden	1					1
Warden	6	2	10	1	1	18
Junior Warden	5	12	60	3	2	70
Senior Warden Mech.					1	1
Warden Mech.					4	4
Junior Warden Mech.					4	4
Mechanik		1	5		26	31
Driver (braucēji)	29	46	230	58	10	327
Kopā:	41	61	305	62	48	456
Kopā pavisam:	46	62	310	62	49	467

Ar 1953. gadu Vācijā ieveda likumu par arodbiedrību darbošanos darba vietās, darba ņēmēju interešu aizstāvēšanai. Tos vēlāk attiecināja arī uz US un britu armiju dienestā esošām civīlā dienesta grupām.

Par piedalīšanos manevros saņēma piemaksas.

Spēkratu vadītāju kursi

Bīlefeldas garnizons ir viens no lielākājiem britu Reinas armijas apjomā, jo te atradās britu armijas 1. korpusa stābs ar tam piederīgām vienībām.

323. Mot. Tpt. vienībai pienācās apkalpot Bīlefeldas garnizonu un apkārtnē novietotās divīzijas, piedaloties arī manevros. Emigrācijas dēļ bija jūtams spēkratu vadītāju trūkums. Tāpēc vienība jau 1951. g. maijā saņēma pavēli pie vienības iekārtot šoferu kursus.

Motorizētās transporta grupas CMLO spēkratu sastāvs:

Tipu apzīmējums	Stabs	Subgruppa	5 Subgr.	Mechan. darbn.	Kopā grupā
Motocikli	6	8	40	2	48
Auto-limusīns, smaga tipa	1				1
Kravas spēkrats 0,75 t	2	1	5	2	9
Auto-limusīns, veigla tipa	2	1	5	1	8
Ūdens vāģis, 200 gal. 0,75 t	1	1	5	1	7
Smagais vilcējvāģis				2	2
Darbnīcu noliktavas vāģis				2	2
Darbnīcu elektro-ģenerātorvāģis				2	2
Kravas spēkrati 4 t		33	165		165
Kravas spēkrati 3 t	4	1	5	3	12
Kopā:	16	45	225	15	256

323. transporta vienības MSO šoferu kursi. Uzņēmumā no kr. 4. vienības komandieris maj. P. Valers, 5. kursu priekšnieks vltn. Ž Jansons.

Apmācāmi bija latviešu, poļu, ukraiņu un dienvidslavu MSO virsnieki un pārējo dienesta pakāpju kursanti. Par pirmo kursu priekšnieku nozīmēja vltn. Sīmani, par palīgiem serž. J. Olli un kpr. Vanagu. Kursu rīcībā nodeva spēkratu vadītājus-apmācītājus ar viņu mašīnām. Katrā kursā bija 60 apmācāmie. Kursu ilgums — 6 nedēļas. Bīlefeldas pilsētas vācu satiksmes pārvalde atzina šo kursu kvalifidāciju un absolventiem izsniedza vācu 2. klases spēkratu vadītāju apliecības.

Līdz 1954. g. 1. maijām pie 323. vienības bija notikuši 12 spēkratu vadītāju izlaidumi. Uz Reinas armijas rīkojumu kursus turpināja vēl laikā no 1955. g. janvāŗa līdz 1961. gadam Bīlefeldā, Detmoldā un Bad Salzuflenā. Par kursu vadītājiem bija darbojušies vltn. Ž. Jansons, ltn. J. Olle, vltn. Leimanis un ltn. A. Tīdemanis.

Notika arī ierindas un ieroču mācību kursi. Bez gadskārtējām techniskām inspekcijām reizi gadā notika arī administrātīvās inspekcijas, ko izdarīja piekritīgais RASC pulka komandieris ar saviem virsniekiem. Inspek-

Jaunais RASC komandieris pie 1. britu armijas korpusā Bīlefeldā, brigādes ģenerālis Lonsdale, adminstrātīvā inspekcijā pie 323. transporta vienības 1960. gada pavasarī. No kr. brig. ģen. Lonsdale, pulka komandieris plkv. Kennedy un maj. P. Valters.

cijas nolūks bija pārbaudīt vienības funkciju spējas. Tās noslēgumā notika vienības parāde, ko pieņēma attiecīgais ģenerālis. Nerēgulāri vienību inspicēja RASC inspektors un ģenerāļi no kaŗa ministrijas Londonā.

Manevri

Britu armijas dažādu apmēru un vienību manevros piedalījās arī 323. vienība ar saviem spēkratiem. Parasti norīkoja atsevišķas MSO subvienības, kas darbojās patstāvīgi, bet uzdevumus pildīja pēc attiecīgās britu vienības norādījumiem un pavēlēm. Parasti 323. vienību piekomendēja britu inženieru tiltu būvju pulkiem. Tiltu celšana notika naktīs. Šis darbs bija riskants un prasīja lielu piepūli. Latviešu zināšanas un biedriskums bija iemantojis lielu popularitāti britu inženieru vienībās un augstākos stābos. Britu virsnieki latviešus daudzināja kā piedzīvojušus un īstenus kaŗa biedru paraugus. Laikā starp 1952. un 1960. gadu, 323. vienība piedalījās visos britu Reinas armijas manevros.

Latviešu vīri 1953. gada vasarā manevros ar Reinas armijas stābu.

323. transporta vienības mašīnas manevros.

Manevros, Herongenas poligonā, Holandes pierobežā, no kr.: ltn. J. Priedītis, ltn. J. Olle, skotu kpt. Ramage, vltn. J. Leitītis, pārraudzības kadra komandieris maj. Schofields, maj. P. Valters, ltn. Podiss, vltn. E. Dzintars, 1952. g. augustā.

323. Mot. Tpt. vienības MSO kursi maskēšanās apmācībās. Vidū — 5. no kreisās maj. P. Valters instruktoru vidū.

323. transporta vienības iekšējā dzīve

323. transporta vienību sākuma gados rēgulāri apkalpoja mācītāji Meisters un Kugrēns. Pēc tam Bīlefeldā to veica māc. A. Abakuks. Vēlāk MSO dienestā par mācītājiem uzņēma Ringoldu Bērziņu priekš Lejasreinas vienībām un Jāni Pīpi Austrumvestfālē esošām vienībām. Katoļticīgiem garīgo veldzi sniedza mācītāji M. Lizdiks un A. Smelters.

Medicīnisko aprūpi vienībai deva vācu GSO ārsti. Vienībā iekārtoja ārstu pieņemšanas stundas ambulancēs. Vienība pati iegādājās pilnīgu instrumentu skapi, kā arī nepieciešamos aparātus. Pie ambulances bija iekārtotas vairākas gultas vairākiem pacientiem.

Vienība ik gadus svinēja Jāņus, gada svētkus 5. augustā, 18. novembri un Ziemsvētkus visiem vienības vīriem.

Interni notika dažādi akti, svētbrīži nozīmīgiem notikumiem latviešu tautas dzīvē.

1958. gadā 10 gadu pastāvēšanas gadījumā vienība iegādājās karogu Latvijas nacionālās krāsās ar augšējā stūrī uzšūtu emblēmu — liesmojošu upurtrauku, ietvertu devīzē „Visu par Latviju". Karoga trīszvaigžņu uzgali dāvināja Daugavas vanagi. Karoga kātam plaketes uznagloja Reinas armi-

jas RASC ģenerālis J. Barnes un ģen. Ā. Horsfalls, Karogu iesvētīja 1958. gada Ziemsvētkos prāvests Visvaldis Sanders.

Bīlefeldas pilsētas vācu garnizona priekšnieks plkv. Plaschke sarunā ar 323. transporta vienības MSO komandieri maj. Valteri, vienības virsnieku klubā rīkotajā Latvijas valsts dibināšanas atceres pieņemšanā, 1958. g. 18. novembri.

323. Mot. Tpt. vienības 10. gada svētku uzņēmums. Sēd 1. rindā: no kr. vltn. Daumants, pltn. (Austrālijas armijas) W. Day, maj. Watsons, brig. ģen. W. Horsfalls, maj. P. Valters, capt. J. Cameron, vltn. Ž. Jansons.

323. Mot. Tpt. vienības MSO angļu priekšniecība un komandējošais sastāvs: sēd 1. rindā no kr. maj. P. Valters, austrāliešu armijas apmaiņas virsnieks pltn. W. Day — pulka komandieris, brig. ģen. RASC komandieris pie 1. anglu armijas korpusa W. Horsfall's, maj. Watson's, cap. Cameron.
Aizmugurē stāv no kr.: ltn. Heinrichsons (kapelmeistars), vltn. Daumants, vltn. Kronis, vltn. Jansons, ltn. Veidemanis, ltn. Olle, ltn. Mucenieks, vltn. Freibergs.

Vienībā noorganizējās arī pašu teātŗa trupa Mariannas Zīles-Graubiņas un Lilijas Jaunsudrabiņas-Štepleres vadībā.

Tāpat tika iekārtota un vēl šodien pastāv plaša bibliotēka. Iznāca vienības žurnāls „Aizdedze", kuŗā paši varēja izmēģināt roku rakstīšanā.

Ne reti vienībā viesojās Augustdorfas, vēlāk Minsteres latviešu ģimnazijas skolnieki ar saviem priekšnesumiem.

Vienības telpās notika, LCK, LAK EC un DV darba sēdes.

No kr.: maj. Watsons, maj. general Sir Patrick Roe, pltn. W. Day (Austrālijas armija), maj. P. Valters, brigādes ģen. W. Horsfalls.

Dažādos sarīkojumos ir piedalījušies latviešu politiski un sabiedriski darbinieki, latviešu mākslinieki, koŗi, teātri un pašu pūtēju orķestris.

Veselības uzlabošanas nolūkos vienībā pa laikam uzturējās ģen. R. Bangerskis.

323. Mot. Tpt. vienības Jāņu sarīkojumā: no kr. maj. P. Valters, britu majors Knowles, E. Valtera kundze, ģen. Bangerskis.

LCP sesija 1956. g. 323. Mot. Tpt. vienības novietojumā: no kr. maj. V. Hāzners, min. R. Liepiņš, māc. A. Abakuks, maj. J. Zēgners, maj. Valters, ģen. V. Skaistlauks.

323. Mot. Tpt. vienības pūtēju orķestris parādes gājienā. Priekšā kapelmeistars Heinrichsons.

S/Sup. (maj.) Pramalds Valters.

Materiāli atbalstīti dažādi latviski pasākumi: „Bērzaine", studentu stipendijas, Latviešu ģimnazija, laikraksts un apgāds „Latvija", aprūpes darbs, LCK un citi pasākumi.

Vienības vīru vajadzībām novietojumā iekārtoja kantīni, kuŗā preces pārdeva ievērojami lētāk kā ārpusē, tomēr gūstot ievērojamu peļņu, ko izlietoja vienības labā. Ierīkoja cūku un putnu farmu, sakņu dārzu, ko izlietoja kopkatla papildināšanai, vai pārdeva vienības locekļiem par lētām cenām.

Jau 1948. gadā pie vienības noorganizējās DV nodaļa. 1949. gadā tai sekoja JKS nodaļa.

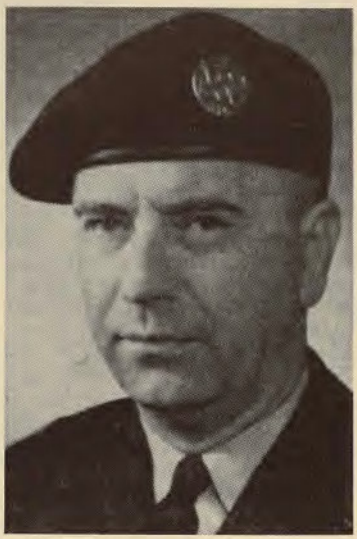
Arī sports vienībā ieņēma ievērojamu vietu. Iemīļotākie sporta veidi bija volejbols un basketbols. Iecienīta bija arī motociklu apvidus braukšana, kuŗā vienības vīri guva izcilus panākumus.

1960. gada martā ar angļu impērijas ordeni apbalvoja 323. transporta vienības komandieri maj. Pramaldu Valteri, ko personīgā vēstulē informēja Lielbritānijas sūstnis Vācijā sērs Ch. Steels. Ordeņa pasniegšana notika svinīgā ceremonijā angļu sūtniecībā Bonnā.

S/Sup. (maj.) Nikolajs Ruņģis.

Sup. (vltn.) Valdis Krauja.

Sup. (vltn.) vēlāk S/Sup. (maj.) Džems Grostiņš.

Līdzīgus apbalvojumus vēlākos gados saņēma 323. transporta vienības virsnieki:

maj. Nikolajs Ruņģis — 1966. g. februārī,
vltn. Valdis Krauja — 1969. g. novembrī,
vltn. Džems Grostiņš — 1973. g. jūlijā.

Elmārs Krūka

LATVIEŠU SARDŽU VĪRI BIKEBURGĀ

Pēc apmācību beigšanas 1948. gada rudenī, latviešu 2 vadi (Civil Mixed Watchman Service), 52 vīru sastāvā, kpt. K. Kroņa un vlt. E. Krūkas vadībā tika nosūtīti uz Bikeburgu (Bückeburg).

Vienību uzdevums bija: 1. jāapsargā lidlauks, 2. jārēgulē lidlauka satiksme un 3. jāatvieto angļu karavīri parādēs.

Bikeburgā iekārtotais lidlauks kalpoja speciālam uzdevumam, lai tajā varētu nolaisties augstākie valsts darbinieki un karavīri. Šādas personas vienmēr vajadzēja sagaidīt ar orķestri, goda sardzi un sekojošu goda sardzes inspekciju. Angļu garnizons lidlaukā bija mazs un tādēļ lidlauka vadībai bija ienācis prātā goda sardzēs angļu personālu atvietot ar latviešiem.

Reiz, kad lidlaukā nolaidās Anglijas gaisa spēku augstākais virspavēlnieks (Airmarshal) Smythe, tā sagaidīšanai bija norīkoti abi latviešu vadi. Ieraudzījis goda sardzi pārkrāsotās, melnās angļu uniformās, viņš jautāja pulka komandierim: kas tie tādi? „Latvieši", atbildēja lidlauka komandieris. „Nekad neesmu dzirdējis", sacīja augstais viesis.

Izpildot satiksmes rēgulēšanu, vīriem ar speciāliem, uz rokas uzvilktiem baltiem atlokiem, bija jāstāv satiksmes mezglu centros un jārēgulē satiksme, līdzīgi kā to dara satiksmes policisti.

Vīri gatavi parādei. Priekšā vada komandieris vlt. E. Krūka.

Lidlauku naktī apsargāja apstaigājot to un novērojot lidlauka ēkas. Interesanti piezīmēt, ka katru rītu viena grupa bija jāved uz pulka stābu rīta pārbaudei. Angļu virsnieks, vltn. dienesta pakāpē, tad izdarīja pamatīgu drēbju un apavu skati. Visu atzinību jādod vīriem, jo kā apģērbs, tā apavi vienmēr bija vislabākajā kārtībā. Apavi bija tik spodri, ka tajos varēja spoguļoties.

Ļoti daudz brīvajā laikā vīri nodarbojās ar volejbola spēlēšanu. Vienībā nodibināja arī savstarpējo palīdzības kasi. No katras mēneša algas iemaksāja zināmu naudas summu, saņemot par to procentes. Ar kases palīdzību daži iegādājās divriteņus.

Interesantākais notikums bija 1949. gadā, kad aerodroma komandieris iesauca pie sevis vada komandieri vltn. E. Krūku un paziņoja, ka vienībai paredzēts atiet uz Lamanša kanālu, jo draudot karš ar Pad. Savienību. Paziņojums vīros radīja lielu satraukumu, jo lielākai daļai bija ģimenes ar dzīves vietām uz austrumu pusi. Pavēle šo rīkojumu izpildīt tomēr nenāca.

1950. gada janvārī abi latviešu vadi beidza eksistēt. Daļa vīru izceļoja un palikušos, lielāko daļu, apvienoja ar cittautiešu (dienvidslavu) vienībām un pārvietoja citā dienestā.

R. Skadiņš

MSO SARDŽU SUŅU VIENĪBAS „C" ROTAS APSKATS

(„C" Group 1 Army Dog Training Unit, RAVC)

MSO vienībās armijas suņus sardžu dienestam sāka nodarbināt 1948. gadā. Toreiz speciāla MSO vienība ar armijas sardžu suņiem vēl nepastāvēja, tamdēļ piemērotas brīvprātīgas personas no MSO (WS) sardžu vienībām sūtīja suņu vadītāju kursos. Pēc to beigšanas vīri atgriezās vienībās un ar apmācītiem sardžu suņiem tur pildīja patruļu dienestu.

Sardžu suņu vienību — 1 Army Dog Training Unit, RAVC (MSO) — (sākumā tā saucās Guard Dog Unit MSO) nodibināja 1.1.54. Tā sastādījās no dažādām nacionalitātēm, galvenokārt no dienvidslaviem, poļiem un latviešiem. Saprašanās grūtību nebija, jo visi pietiekoši pārvaldīja vācu valodu, kas vienībā ir dominējošā. Komandu un adminstrācijas valoda ir angļu, bet tā ir nepieciešama tikai vienību vadītājiem un biroju darbiniekiem. Jaundibinātajā vienībā MSO personāla štata vietas bija 350 un gadu tecējumā tās pieauga līdz apmēram 700. Vienība sastāv no 4 rotām A, B, C, D un ir sadalīta pa visu Britu Reinas armijas aizņemto telpu. Stābs atrodas Sennelagerī pie Paderbornas.

„C" rota, kuŗas sastāvā daudzus gadus apmēram nepilna puse bija latviešu, ir izvietota Lejasreinas telpā starp Diseldorfu un Holandes robežu. Agrāk tā sastāvēja no 10 dažāda lieluma komandām (detachmentiem)

kuŗās štata vietu stiprums bija dažāds — atkarībā no apsargājamo objektu lieluma un svarīguma. Gadu tecējumā 7 komandas ir likvidētas un pašreiz „C" rota sastāv no 3 komandām kopā ar 203 štata vietām, kas sadalās sekojoši (stāvoklis uz 1.12.84.):

Rotas stābs Menchengladbachā

1 Chief Superindentens (rotas komandieris — kpt. R. Skadinš)
1 Foreman (virsseržants)
1 Clerk (rakstvedis) 3

C 1 komanda Brachtā (Detachment)

1 Superintendents (rotas kom. vietnieks — vltn. L. Smukša)
1 Assistent Superintendents — ltn.
1 Foreman — v-serž.
5 Assistent Foremen — serž.
1 Labourer (strādnieks)
8 Chief Doghandleri (galvenie suņu vadītāji) — kpr.
16 Senior Doghandleri (vecākie suņu vadītaji) — dkar.
127 Doghandleri (suņu vadītāji) 161

C 2 komanda Willichā

4 Chief Doghandleri
4 Senior Doghandleri 8

C 3 komanda Menchengladbachā

1 Assistent Superintendents
1 Assistent Foremanis
4 Chief Doghandleri
4 Senior Doghandleri
21 Doghandleri 31

Sardžu suņu skaits „C" rotā:

C 1 komandā Brachtā	76 sardžu suņi
C 2 komandā Willichā	4 sardžu suņi
C 3 komandā Menchengladbachā	13 sardžu suņi
Kopā:	93 sardžu suņi

Bez sardžu suņiem pie vienības nodarbināti vēl sekojoši suņu specialisti (pašreiz „C" rotā tādu gan nav): policijas suņi; sarkanā krusta suņi — ievainoto meklētāji; kājnieku patruļas suņi; ziņojumu nesēju suņi; nastu nesēju suņi; ieroču/sprāgstvielu meklētāji; mīnu meklētāji; pēdu dzinēji un narkotisko vielu meklētāji.

Suņu vadītāji uniformētās darba drēbēs ar armijas sardžu suņiem apsargā dažādus britu Reinas armijas militāros objektus. Suņu vadītāja darbs ir grūts, jo tiem ir neizdevīgs darba laiks (jāstrādā naktīs, nedēļu nogalēs un svinamās dienās), slikta darba vieta (jāstrādā zem klajas debess pie

Chief Superintendents Reinholds Skadiņš „C" rotas komandieris.

dāžādiem metereoloģiskiem apstākļiem) un 50 stundu darba nedēļa. Tie ir galvenie iemesli, kas suņa vadītāja darbu dara neatraktīvu, kamdēļ, neraugoties uz relātīvi labu atalgojumu un iespējām strādāt virsstundas, daudzas štatu vietas agrākos gados (sevišķi vācu saimniecības brīnuma laikā) palika neaizņemtas. Kopš apmēram 2 gadiem vienībā uzņem tikai EWG valstu pavalstniekus līdz 40 gadu vecumam. Pie pieņemšanas darbā galvenie priekšnoteikumi ir — jābūt dzīvnieku draugam un nesodītam (jāuzrāda policijas atsauksme — Polizeiliches Führungszeugnis). Pēc uzņemšanas jāapmeklē 4 ned. ilgi suņu vadītāju kursi vienības stābā — Sennelagerī. Suņus saņem vienības stābā jau pilnīgi apmācītus un tie klausa 7 komandām angļu valodā. Katram sunim ir 2 vadītāji. Lai uzturētu nepieciešamo apmācību līmeni, suņu vadītājiem ar saviem suņiem komandās (detachmentos) ir regulāri jāizved apmācības. Labākos vīrus un suņus sūta arī piedalīties sacensībās ar citām rotām, kur iegūts daudz godalgu. Tāpat vietējos angļu sarīkojumos vienības vīri piedalās demonstrācijās parādot ko suņi spēj.

Gada atvaļinājums pienākas visiem vienāds (tas attiecas uz visiem pie Britu Reinas armijas nodarbinātiem):

a) Personālam ar 5-dienu darba nedēļu — 30 darba dienas (bez sestdienām)
b) Personālam ar 6-dienu darba nedēļu — 36 darba dienas (ar sestdienām)
c) Kam samazinātas darba spējas sākot ar 50 % saņem 6 dienas papildus atvaļinājumu.

Ja vēlas, MSO vīri var dzīvot arī kazarmās. Tādā gadījumā īri novelk no algas.

Tāpat pēc vēlēšanās var ēst kopējā virtuvē. Uzturs ir labas kvalitātes, to gatavo trīs reizes dienā siltu un produktus saņem no britu Reinas armijas pārtikas noliktavām pēc angļu karavīru skālas nr. 1. Par uzturu no algas novelk DM 7,65 dienā.

Uz 1.12.84 vienībā strādāja 12 dažādu tautību piederīgie. Lielākā grupa bija vācieši — 31 %, latvieši — 9 %, bet latvieši vēl ieņem vadošos amatus.

Apmācības paklausības darbā.

Par vienību laicīgo aprūpi gādāja Zentraler Wohlfahrtsverband der MSO e.V. Katrai nacionalitātei bija savas komitejas un latviešiem tā saucās — MSO Centrālās labklājības biedrības latviešu komiteja. Tās pārstāvjus ievēlēja katru gadu tiešās un aizklātās vēlēšanās. Tie no sava vidus savukārt deleģēja pārstāvjus uz Centrālo aprūpes b-bu. Biedrībai bija uzkrāti ievērojami naudas līdzekļi, ko sadalīja pa nacionalitātēm proporcionāli vīru skaitam. Līdzekļus izmantoja pērkot vienībām televīzijas un radio aparātus, skaņu plašu atskaņotājus, mūzikas instrumentus, sporta rīkus u.tml. Līdzekļiem izsīkstot ap 1978. gadu šīs biedrības darbība praktiski izbeidzās. No latviešiem šo biedrību centrālā apjomā laikam visvairāk ir pārstāvējis Supt Valdis Krauja no latviešu transporta vienības Bīlefeldā.

Apmācības uzbrukumam un apcietināšanai

Vienībās (rotās, atsevišķos vados, suņu vadītāju komandās) darbojās ievēlētas Labklājības kopas. Tās parasti savā darbībā bija ļoti pasīvas, tā kā visu gandrīz vadīja un noteica vietējais MSO priekšnieks.

Kopš 1978. gada arī MSO vienībām spieda ievēlēt darba ņēmēju padomes — „Betriebsratus" (pie sabiedroto spēkiem Vācijā tie saucas „Betriebsvertretungen"). Šīs padomes stājās Labklājības kopu vietā un vairums no tām savu darbu veic ļoti aktīvi, kaut reizēm priekšniekiem sagādā grūtības, jo daudzos gadījumos darba līguma noteikumi prasa šo padomju līdzdarbību, piem., paaugstināšanas/degradēšanas, atlaišanas, rakstisko brīdinājumu došanas, gada atvaļinājuma sadalīšanas un daudzos citos gadījumos. Priekšnieka darbs ir ļoti apgrūtināts, ja darba ņemēju padomēs ievēlēti neapzinīgi vīri.

1950-tos gados, kad latviešu MSO vīri vēl bija jauni, lielu vērību piegrieza sportam. Sacensības — galvenokārt volejbolā, basketbolā, galda tenisā un šachā notika nevien uz vietām un MSO vienību starpā, bet arī ar pie ASV armijas nodarbinātiem slēgto vienību tautiešiem. „C" rotā sports lēnām atgriežas, jo vīru caurmēra vecums pašreiz ir apm. 30 g. Latviešu gan sportistu starpa vairs nav, jo tiem caurmēra vecums pāri par 60 g.

Rotas vīri — latvieši ir bijuši vienmēr atsaucīgi ziedotāji kā vietējām vajadzībām, tā arī Daugavas vanagiem, Latviešu nacionālām fondam un Centrālai komitejai. Var teikt, ka no visiem savāktiem ziedojumiem Lejasreinas novadā 90 % ir savākts no MSO vīriem. Sarīkojumu izkārtošanā rotas vīri piedalas caur Daugavas vanagu nodaļu, jo visi ir DV biedri un Mechengladbachas nodala ir ļoti aktīva.

„C" rotas komandieri: Supt R. Skadiņš no 1955. līdz 31.3.58. C/Supt A. Graudiņš no 1.4.58. līdz 31.12.68. (pārnāca no likvidētās MSO (WS) sardžu vienības Brachtā). C/Supt R. Skadiņš no 1.1.69. līdz turpmākam.

Precīzus datus nav iespējams iegūt, bet var rēķināt, ka izceļošanas dēļ, ir bieži mainījies sastāvs, latviešu palīgvienībās Rietumvācijā kopskaitā būs dienējuši apm. 10 000. Šo vienību nozīme ir bijusi liela. Darba devēji ieguva samērā lētu kvalificētu un uzticamu darba spēku un latviešiem, sevišķi bij. karavīriem, pēc izlaišanas no gūsta, bija droša vieta kur patverties, lai nebūtu jānīkst bezdarbībā. „Melnie" nevien daudz ziedojuši materiāli ar algas atvilkumiem tautas kopībai un citiem mērķiem, bet arī rūpējušies par sarīkojumiem, kas citiem tautiešiem bieži nav bijuši pa spēkam. Daudzi no „melnajiem" arī vēlāk izcēlušies civīlā dzīvē, kļūdami par ārstiem, profesoriem, zinātniekiem un citiem augsti kvalificētiem speciālistiem.

Jānis Ivans

LATVIEŠU GŪSTEKŅU DARBA ROTA PIE KANADIEŠIEM

1945. gada oktobŗa pirmajās dienās Vesterbūrā pienāca ziņa, ka kanadiešu armija vēlas uzstādīt latviešu darba rotu, sastāvošu no speciālistiem: auto — benzīna un dīzeļmotora mechāniķiem, galdniekiem — namdariem, krāsotājiem uc.

Plkv. R. Osis izraudzīja vltn. Jāni Ivanu par rotas komandieri un v. v. Grīnbergu par rotas virseržantu.

1945. gada 4. oktobrī kanadieši pārņēma rotu 75 vīru sastāvā. Dažas dienas kanadieši mūs vadāja apkārt un nezināja kur mūs nodarbināt. Līdzi veda lauku virtuvi un baltu vācu armijas Forda smago mašīnu.

Oktobŗa vidū nonācām Seghorna lidlauka barakās, 11 km D. no Vareles. Dzīvojām vienā barakā ar vācu rotu. Mūsu darba vieta bija Dangasta pie Jade līča. Darbā mūs kanadieši aizveda plkst. 8.00 un atveda atpakaļ plkst. 17.00. Jāstrādā bija 6 dienas nedēļā. Kanadieši, divu vīru sastāvā, mūs apsargājā no plkst. 22.00 līdz plkst. 8.00.

Kaimiņos, apm. 1 km attālumā atradās poļu DP (civīlistu un bij. Andersa armijas piederīgo) nometne. Nometnes komandants bija Andersa armijas majors, ne visai mums draudzīgs.

Kādā no oktobŗa pēdējām dienām poļi bija mūsu Fordu, kas nebija

braukšanas kārtībā, aizvilkuši uz savu nometni. Ņemot līdzi kādu zēnu, poļu valodas pratēju kā tulku, aizgāju pie poļu komandanta. Viņa atbilde bija: „Jums kaŗa zaudētājiem auto mašīna nav vajadzīga, tā vajadzīga mums — kaŗa uzvarētājiem". Kanadieši par to bija saniknoti. Norīkoja vienu savu stāba seržantu, mani un tulku pārvest mašīnu. Pēc uzaicinājuma poļu majors ārā no barakas nenāca. Gaidot kanadiešu seržants spēlējās ar pielādētu 9 mm pistoli. Gūsta laikā tā bija vienīgā reize, kad redzēju kanadieti ar pielādētu ieroci. Nākošā dienā saņēmām citu zāļā krāsā vācu armijas smago mašīnu ar brezenta pārvalku braukšanas kārtībā ar uzrakstu „Latvian Labour Company". Mašīna bija virsseržanta vajadzībām pārtikas vešanai un atvaļinājumā braukšanai. Puse no rotas sastāva katru sestdienu pēc darba līdz svētdienas plkst. 22.00 varēja braukt atvaļinājumā uz Oldenburgas Ohmstedes nometni, kur mūsu zēni atrada draudzīgu uzņemšanu kā no nometnes vadības, tā pārējiem tautiešiem.

Zēni strādāja cītīgi un bija sava aroda pratēji. Pusdienas saņēmām no kanadiešu virtuves. Katru vakaru noturējām jundu par ko sāka interesēties arī kanadieši un vienu reizi ieradās to noskatīties. Pēc tam sardzes virsnieks teica — turpiniet tādā garā tālāk!

1946. gada janvāŗa vidū mūs pārcēla uz citu baraku. Baraku vajadzēja remontēt. Prasīju pēc darba rīkiem un materiāliem. Kanadiešu atbilde bija: jūsu zēni strādā cītīgi, tāpēc viņi pelnījuši atpūtu. Barakas remontu un iekārtošanu priekš mums paveica kanadieši.

1946. gada 30. martā izbeidzās mūsu gūsta dienas. Somām apkrāvušies, kas pa gūsta laiku pie kanadiešiem bija kļuvušas smagākas, devāmies katrs uz savu pusi.

„Žēl, ka neesam vairs gūstekņi", bija daudzu zēna atzinums. Izklīdām pa Oldenburgas un apkārtnes DP nometnēm.

Franču armijas dienestā

Arī pie franču armijas ir bijušas latviešu sardžu vienības. Ir ziņas tikai par dažām un arī tad nepilnīgas.

Pavisam esot bijuši 2 bataljoni, kuŗu sastāvu veidojuši ārzemnieki. I bataljons atradies Vācijas franču zonas ziemeļos (Z), bet II — dienvidos (D). Katrā bataljonā bijušas 9 rotas (Rt). Ziemeļu gala Rt. bijušas novietotas: Sārbrikenā, Kreucnachā, Trierā, Koblencā un Maincā. D. apgabals sācies ar Landavu un turpinājies līdz pat Šveices robežai.

Rotas pildījušas sardžu dienestu: apsargājušas vācu gūstekņus, vai arī tos apsargājušas, kad tie tīrījuši mīnu laukus un spridzinājuši bunkurus. Viena no latviešu rotām atradusies Sārbrikenā (9. Rt.) un kāda cita (II Btl. 3. Rt.) Tutlingenā. Sārbrikenas rotā bijuši 80 % latvieši, pārējie ungāri un

lietuvieši. Pie frančiem ungāri ieņēmuši izcilu vietu, apm. tādu pašu kā poļi pie amerikāņiem.

Rotu komandieri bijuši franči, kapteiņa pakāpēs, bet viņu palīgi ārzemnieki, arī kapteiņi. Sārbrikenā rotas komandiera palīgs bijis ungārs, bet Tutlingenā latvietis — kpt. Uļuks.

Vēl latviešu rota bijusi Trierā, kas pilnīgi sastāvējusi no latviešiem. Rotas stiprums bijis 180—220 vīru. Apģērbs — franču armijas uniformas, kas ārēji gandrīz ne ar ko neatšķīrās no frančiem. Vienīgā atšķirība — uz kreisā pleca vairodziņš ar burtiem — G.A.E.

Šo vienību piederīgie varēja iet visos franču armijas klubos ēst un dzert, vilcieni un tramvaji bija par brīvu.

Dienests bijis stingrs. Rotas bija novietotas kazarmās. Katram sargam bija izdoti ieroči, kas glabājās istabās — skapjos. Ejot uz posteni, saņēma municiju no sardzes priekšnieka. Rotā bija 4 vadi. 3 vadi bija vienmēr norīkojumā, 1 vads bija brīvs. Uz posteņa stāvēja tikai 2 stundas. Pārtika, kuriozā kārtā, ārzemnieku vienībām bija daudz labāka kā franču karavīriem un tā nāca no amerikāņiem. Tieši no frančiem saņēma tikai cigaretes — 25 dienā, vīnu — 1/2 ltr. pusdienā, ziemas mēnešos vēl 1/2 ltr. vakariņās.

IV
LATVIEŠU KARAVĪRI BRĪVĀS PASAULES VALSTU MILITĀRĀ DIENESTĀ

Marts Kalns

MIEGAINA NAKTS BUNKURĀ

Lāpa, izplētņa nesta,
Bunkura priekšlauku apspīd.
Dūmu strūkla, blāzmai dziestot,
Debesis bambusiem piešuj.

Cikādu sanēšanu
Nepārtrauc apšaude tāla;
Zeme novaid, dārdus slāpē
Monsūna mirga rāma.

Migla miegaini vaicā,
— Cik ilgi ienaidu lolo?
Trejdeviņām jūrām pāri
Kuŗo reiz rēķinus kārto? —

Prūšzemes sniegi blāzmo...
Čēzenas klintāji plaiksnā...
Zūdi sapni! Palmu birzī
Dzeloņu stiepules nosprakšķ!

Lāpas, raķešu mestas,
Rīslaukā naidnieku apspīd!
Nīgri laidni velc pie vaiga,
Jausdams, cik noguris nāvēt.

Vilmārs Kukainis

PĀRSKATS PAR LATVIEŠIEM BRĪVĀS PASAULES BRUŅOTOS SPĒKOS

Rez. plkv. Vilmārs Kukainis, dz. 1930. g. 10. augustā, Rīgā. No Fišbachas bēgļu nometnes iestājies Virsaiša Viestura latviešu sardžu rotā.

Iesaukts ASV armijā 1951. g. no Grand Rapidiem un paaugstināts, pēc Mičiganas universitātes beigšanas, 6 gadus vēlāk par ltn. Aktīvā dienestā paaugstināts par pltn.

Pēc Kentas universitātes beigšanas ar maģistra gradu pašreiz kā ģenerālstāba virsnieks vada Ohaijo militārās rezerves intendantūru.

Plaši pazīstams ar savu ilggadīgo latviešu karavīru apzināšanas darbu.

Šinī nodaļā pirmo reizi vienā vietā ir sakopoti divdesmit pieci atsevišķu autoru darbi par latviešiem brīvās pasaules bruņoto spēku dienestā. Tas ir nesalīdzināmi vairāk kā jebkur iepriekš, jo atskaitot laikrakstus „Laiku" un „Latviju Amerikā", kā arī žurnālus „Kadets", „Lāčplēsis", „Daugavas Vanagu Menešrakstu" un „Kara Invalids", par šo tēmatu citos izdevumos nav bijis rakstīts tikpat kā nekas. Šie lielāko tiesu jauni autori pārstāv trīs valstis, dažādas dienesta pakāpes un ieroču šķiras. Pēc ievaddzejoļa un šī vispārējā ievadraksta, sākumā ir divi raksti par Franču ārzemnieku leģionu, kam seko septiņpadsmit raksti ir par ASV bruņotiem spēkiem, kuŗos kopskaitā dien vairāk latviešu nekā visā brīvā pasaulē kopā, tad trīs par Kanadu un divi par Austrāliju, ar apbalvoto un augstāko dienesta pakāpju sasniedzēju goda sarakstiem pielikumā. No autoriem pieci ir sasnieguši pulkveža pakāpi, tikpat ir pulkvežleitnanti, pa diviem ir virsleitnanti un seržanti-majori, bet pa vienam ir latvieši kapteiņa, vecākā administrātīvā virsnieka, virsnieka vietnieka un seržanta pakāpēs; autoru sarakstu noslēdz septini kaprāļi. Trīs autori ir dienējuši trīs armijās un viens no tiem, rez.

plkv. V. Balodis tās arī salīdzinājumā apraksta, deviņi iepriekš bijuši latviešu palīgvienību locekļi Rietumvācijā, bet seši vēl tagad ir militārā dienestā. No ieroču šķirām apskatītas ir gandrīz visas, atskaitot kara floti, ko reprezentē tikai daži foto uzņēmumi. Jūras dienestā esot visvairāk prom no latviešu sabiedrības kā jebkurā citā ieroču šķirā, asimilācijas iespaids vairāku gadu desmitu laikā šinī grupā ir visvairāk jūtams. Tas nenozīmē, ka daudzi no flotes virsniekiem vairs neprastu latviski sarakstīties, bet gan to, ka neviens no man zināmiem nav spējis uzrakstīt grāmatā iespiežamu rakstu literārā latviešu valodā.

Visa informācija šinī nodaļā un pielikumā ir no neoficiāliem avotiem. No šādiem avotiem ar pateicību pieminēmi laikraksts „Laiks", prof. Edgara Dunsdorfa sakārtotā un rediģētā grāmata „Latvian Graduates 1945—1975" un privāti izdotā amerikāņu nedēļas avīzes „Army/Air Force/ Navy Times", bez kuŗu palīdzības nebūtu bijis iespējams sastādīt kaut cik pilnīgus latviešu augstāko virsnieku sarakstus pielikumā. No visas pieejamās informācijas ir izlietota tikai mazāk kā puse, jo ir mēģināts novērst iepriekš nepublicētu militārā rakstura datu izpaušanu. Lielākā daļa no rakstu autoriem ir izteikuši man savu vēlēšanos publicēt vairāk informācijas, nekā es esmu to atļāvies. Daži, kas paši nav rakstu autori, man savukārt ir ieteikuši publicēt pēc iespējas mazāk. Tādēļ, esmu izvēlējies viduscelu, lai iespēju robežās varētu apmierināt ieteikumus no abām pusēm. Šinī ziņā vienīgais ieteikums no attiecīgām valdības iestādēm ir bijis, lai latviešu sarakstā neieskaita tā saucamos veclatviešus, kas ieceļojuši ASV pirms Otrā pasaules kaŗa beigām un šinī zemē dzimušos, ja viņi paši nav izrādījuši piederību latviešu tautai. Šī iemesla dēļ goda sarakstā ir bijis jāizlaiž vismaz divi veclatviešu pulkveži un pusducis pulkvežleitnantu, kā arī apmēram tikpat ASV dzimušo šķietami latviskas izcelsmes majoru. Viens Latvijā dzimis pulkvežleitnants šinī sarakstā ir atzīmēts bez vārda minēšanas, kā viņš pats to dienesta apstākļu dēļ ir vēlējies un apraksti par vairākiem virsniekiem ir izlaisti grāmatas tekstā.

Mēs varam būt lepni uz to, ka no pēc Otrā pasaules kaŗa ieceļotājiem latviešu vidū ir nesamērīgi liels skaits virsnieku, vairāk kā puse. Pie tam jāņem vērā, ka neskaitot Franču ārzemnieku leģionu, pirmie latvieši iestājās brīvo pasaules valstu bruņotos spēkos tikai četrdesmito gadu beigās kā kareivji. Kā pats pirmais no tiem virsnieka pakāpi ieguva lidotājs Guntis I. Tannis 1953. g. 10. augustā Kanadā, bet viņam sekoja Ojārs K. Ozols ASV armijā 1954. g. 1. jūlijā. Atv. ASV gaisa spēku plkv. Sigurdam O. Krollam gan izdienu skaita atpakaļejoši no 1953. g. 1. jūlija, bet viņš kā zobārsts dienestu sāka tikai četrus gadus vēlāk. Tā Korejas kaŗa laikā neviens latvietis, kas tur cīnījās, virsnieka pakāpi ASV pavalstniecības trūkuma dēļ nebija varējis iegūt. Bet tas nav kavējis latviešus izcelties ar savu va-

ronību. Kā tas sīkāk aprakstīts šīs nodaļas nobeigumā, vienu no četriem Korejā kritušajiem latviešiem, kar. Aivaru K. Salenieku apbalvo ar otru augstāko ASV militāro goda zīmi — Izcila dienesta krustu. Vietnamā no piecpadsmit latviešu kritušajiem armijas kpt. Jurim C. Šteinbergam arī piešķir Izcila dienesta krustu. Jāpiemin arī fakts, ka dienestu pildot nelaimes gadījumos un slimībās ir miruši divtik latviešu virsnieku, nekā tie pieci, kas krita Vietnamā.

Kopskaitā virsnieka pakāpes brīvajā pasaulē piešķirtas ap pustūkstotim latviešu, nemaz neskaitot palīgvienības Rietumvācijā. ASV aktīvā dienestā vien 1969. g. beigās varēja saskaitīt 180 latviešu virsnieku. Pašreiz pulkveža jeb jūras kapteiņa pakāpi jau sasnieguši 26 latvieši, to vidū divas dāmas — Vija Bauere un Rūta Kļaviņa. Tieši šinī pakāpē pēc militārās profesijas procentuāli visvairāk ir medicīniskais peronāls — septiņi ārsti, trīs zobārsti, viens sanitārinženieris un viena fiziskās terapijas speciāliste. Aktīvā dienestā šinī augstajā pakāpe ir 18 — no tiem pa septiņiem armijā un gaisa spēkos un pa diviem kaŗa flotē un publiskās veselības dienestā. Rezerves daļās šinī pakāpē ir astoņi latvieši — četri armijā un pa vienam gaisa spē-

Latviešu kaŗavīru grupa ASV armijas 1960. g. ziemas manevros, Grafenvērā, Vācijā. No kr. vltn. Ilmārs Jaundālderis, vserž. Alberts Fišers, vltn. Osvalds E. Blauss, vltn. Vilmārs Kukainis un vltn.
Nikolajs Mežiņš.

kos, kaŗa flotē, publiskā veselības dienestā un Ohaijo pavalsts militārā rezervē. Tikai viens, Jānis Vīksne šo pakāpi ieguvis Autrālijā, bet visi pārējie ASV. No 57 pulkvežleitnantiem jeb jūŗas komandieŗiem šo pakāpi aktīvā dienestā ieguvuši 40 — 18 armijā, 17 gaisa spēkos, četri kaŗa flotē un viens krastu apsardzībā, bet pēc valstīm skatoties, 31 ASV, četri Kanadā, trīs Austrālijā un pa vienam Rietumvācijā un Venecuēlā. Rezerves daļās no 17 tikai viens ir Austrālijas robežvīru leģionā, bet no pārējiem 16 ASV armijā — 11 kaŗa flotē — trīs un aizsargos — divi. No 56 majoriem jeb komandleitnantiem šinī pakāpē aktīvā dienestā paaugstināti 51 — 23 armijā, 20 gaisa spēkos, septiņi kaŗa flotē un viens desantkorpusā, bet skaitot pēc valstīm, 51 ASV, divi Kanadā un pa vienam Anglijā, Austrālijā un Zviedrijā. Četri rezervisti ir ASV armijā bet viens aizsargos. Majoru vidū ir arī visvairāk no dienesta atvaļināto — vairāk kā puse.

Grāmatas pielikumā ASV bruņoto spēku dienesta pakāpes un goda zīmes tulkotas latviski galvenokārt tāpēc, lai latviešu presei un sabiedrībai parādītu, ka tas ir iespējams un ka nav jālieto nevajadzīgi anglicismi. Ar to nav domāts tās salīdzināt ar Latvijas bruņotos spēkos pastāvošo reglamentu, jo nav iespējams atrast tiešu līdzvērtību daudziem moderniem amerikāņu militāriem terminiem. Pat tikai tulkojot, ne salīdzinot pakāpes, ir šur tur radušās grūtības. Piemēram, ASV armijas kaprālis tikai pēc Otrā pasaules kaŗa beigām izdarītās reorganizācijas tika īsteni pieskaitīts apakšvirsniekiem jeb instruktoriem. Vēl tagad ir armijas, kur šo pakāpes apzī-

Plkv. Jānis Auziņš, dz. 1931. g. 7. februārī, Dobelē. Pēc Mičiganas universitātes beigšanas 1957. gadā iestājies ASV armijā par zobārstu.

Par dienestu Vietnamā izpelnījies Bronzas zvaigzni un ir pirmais latvietis pēc Otrā pasaules kaŗa, kas 1972. g. 7. maijā paaugstināts par plkv.

Pēkšņi miris 1984. g. 11. aprīlī, Hanavā, Vācijā. Apbedīts ar militāru godu Ārlingtonas nacionālajā varoņu kapsētā Vašingtonā.

Ir viens no tās palielās latviešu virsnieku grupas, kas pēkņi miruši dažādos veidos pildot militāros pienākumus.

Atv. serž.-maj. Marģers Kalniņš, dz. 1925. g. 18. oktorbrī Ērgļos.

Savas karavīra gaitas sācis Latviešu leģiona 15. divīzijā, turpinājis Virsaiša Viestura rotā un nobeidzis ASV armijā, kopā 37 gadus.

Piedalījies cīņā Korejā un Vietnamā, pie atvaļināšanas apbalvots ar Nopelnu leģionu.

Beidzis Klīvlandes universitāti kā skolotājs un rosīgi piedalījies latv. sabiedriskā dzīvē.

Pēkšņi miris 1985. g. 23. februārī Klīvlandē un izvadīts ar DV goda sardzi un pēdējo militāro atvadu sveicienu. Ir šīs nodaļas ievaddzejoļa autors.

mējumu varbūt būtu pareizāk tulkot ar vāciski skanošo virsdižkareivi. Citiem nosaukumiem var būt divējādas nozīmes, tādēļ arī skaidrības labad jālieto dubulttulkojumi, kā apakšvirsnieki jeb instruktori, administrātīvie jeb techniskie virsnieki, kaŗa jeb civīlierēdņi uc. Latvijā nebija desantkorpuss jeb jūŗas kājinieki, tādēļ arī dažu šīs ieroču šķiras pakāpju tulkojumi latviski var izlikties drusku savādi. Tāpat Latvijā bija tikai viena admirāļa pakāpe, bet ASV kaŗa flotē ir piecas.

Šī pārskata nobeigumā ir jāpiemin arī asimilācijas problēmas, jo aktīvā dienestā esošie galvenokārt ir stacionēti tālu no latviešu apmešanās centriem trimdā. Tā arī viņi bieži apprec savas dienesta vietas tuvumā dzīvojošās nelatvietes, kas asimilācijas iespaidu paātrina. Izvērtējot asimilācijas procesu, mēs parasti aizmirstam, ka tam ir dažādas stadijas, kā, piemēram, tas sākas ar atsvešināšanos no latvietības un beidzas ar pārtautošanos. Šinī procesā ir nozīmīga arī latviešu valodas prasme. Vispirms aizmirstas latviskā rakstīšana, tad lasīšana un beidzot arī runāšana. Ja tā ir jau noslīdējusi zem tā saucamā virtuves valodas līmeņa, tad nu šim kaŗavīram no latviskuma nav palikusi daudz vairāk pāri kā tikai izcelsme.

Protams, katrs kaŗavīrs ir lojāls savas zemes pilsonis, bet tas nebūt nenozīmē, ka viņam nevarētu būt arī citādas kultūrālas intereses. ASV bruņoto spēku virsniekiem ieteic mācīties vienu svešvalodu, tāpat aizsargus pat mudina ņemt aktīvu dalību vietējā sabiedrībā. Aktīvā dienestā esošiem tas ir drusku grūtāk, bet maldīgs ir uzskats, ka tie nevarētu būt latviešu organizāciju biedri. Nevar tikai sastāvēt ārzemju un pretvalstiskās organizācijās, kādas vismaz ASV latviešiem nav. Ir vēlams piederēt kādai latviešu organizācijai tāpēc, ka no tās var saņemt latvisku informāciju blakus tai,

ko dod vecāki. Nav jākaunas sevi pieskaitīt latviešiem, jo par latviešu virsniekiem atzinīgi izteikušies daudzi ģenerāļi, ieskaitot pašu ASV apvienotā ģenerālstāba priekšnieku ģen. Vesiju (Vessey). Šie latviešu virsnieki ir godam turpinājuši senās varoņu tradicijas kaujas laukā, tāpat kā to darījuši vecie latviešu strēlnieki Ziemsvētku kaujās, Latvijas armija atbrīvojot Rīgu no Bermonta pārspēka un latviešu leģionāri Kurzemes cietoksnī. Par pēdējiem atv. pltn. Ojārs Ozols ASV armijas militārās izlūkošanas stāba archīvā lasījis līdz šim nepublicētu zīmīgu vērtējumu, kas tulkojumā skan šādi:

„Deviņpadsmitā kaujas divīzija sastāv no latviešu virsniekiem, instruktoriem un kareivjiem. Šī ir visvairāk apbalvotā ienaidnieka divīzija ar augstu morāli, lieliem kaujas piedzīvojumiem, ļoti varonīga un labi vadīta. Pēdējās ziņas (1945. g.) norāda, ka šī augstās kvalitātes vienība ir stūrakmenis Kurzemes ielenkumā."

Šodienas reālitāte ir, ka latviešu karavīri zem citu zemju karogiem var dienēt tikai individuāli, ne vairs kopā atseviškās latviešu vienībās. Šis apstāklis uzliek uz karavīru pašu sirdsapziņas pienākumu atcerēties savu izcelsmi. Latviešu sabiedrības atbalsts šinī ziņā viņiem palīdzēs šo grūto pienākumu godam veikt.

Ernests Bonaparts

ĪSS PĀRSKATS PAR FRANČU ĀRZEMNIEKU LEĢIONU

Atv. virsnieka vietnieks Ernests Bonaparts, dz. 1927. g. 29. novembrī, Daugavpilī.

Latviešu leģiona cīņā ievainots Austrumprūsijā.

1946. g. februārī iestājies Franču ārzemnieku leģionā un dienējis 8 g. Ziemeļafrikā, 5 g. Tālos austrumos un 3 g. Francijā. Arī šinīs cīņās ievainots un vairākkārtīgi apbalvots.

Kopš 1962. g. dzīvo un strādā Parīzes tuvumā.

Vairums latviešu, kas 1945. g. pieteicās Franču ārzemnieku leģionā, atradās franču gūstā, kur apstākļi bija ļoti slikti. Lai izbēgtu no galīga bada, kas valdīja šais franču gūstekņu nometnēs, pieteikšanās dienestam franču ārzemnieku leģionā bija viena no izejām, ko pielietoja ne tikai latvieši, bet arī citu nāciju piederīgie, sevišķi vācieši. Frančiem bija vajadzība ātri sastādīt tālo austrumu korpusu un tā badināšana gūstekņu nometnēs deva vairākus tūkstošus „brīvprātīgo". Tikko kāds gūsteknis izteica vēlēšanos iestāties leģionā, tā viņu tūlīt izveda no nometnes, ieliekot blakus celtā barakā, kur valdīja pārpilnība un laba sanitārā uzraudzība. Šī metode bija ļoti iedarbīga.

Tā, piem., 3. Ārzemnieku kājnieku pulku, kuŗu sastādīja laikā no 1.1.—1.4.1946. g. Aubagnē un Carpiagnē, Marseļas tuvumā Francijas dienvidos, bij. gūstekņi sastādīja 85 % no sastāva. Pārējos 15 % sastādīja tā leģiona daļa, kas bija piedalījusies karā pret Vāciju un arī no tiem, kuŗi dažādu iemeslu dēļ iestājās leģionā nākdami no dažādām Eiropas zemēm. Aubagne kazarmēs atradās: E. Bonaparts, Draudiņš, Minajevs, A. Bušs un Bruno Zālīte. Minētie latvieši bija ieskaitīti 3. pulka II btl. 6. un 7. rotās.

Šais 3 mēnešos viņus iepazīstināja ar franču armijas ierindas mācību, valodu, ieročiem un sportu. Pavisam maz laika veltīja kaujas un šaušanas apmācīām, jo visi pienācēji bija Otra pasaules karā rūdīti karavīri un viens otrs no viņiem bija daudz pārāks militārās zināšanās nekā viņu pašreizējie virsnieki un instruktori. Vēlāk gan izrādījās, ka visiem bija jāiemācās džungļu kara paņēmieni, par kuŗu jēgas un pieredzes gandrīz nebija nevienam.

Ierodoties Carpiagnē saņēma amerikāņu uniformas, apavus, darba drēbes un veļu. Pirms došanās uz Tālajiem austrumiem visi saņēma 2 kārtas franču koloniālās armijas apģērbu. Izsniegtie ieroči bija angļu: Enfilda šautenes, Stena mašīnpistoles un Brena patšautenes. Smagie ložmetēji bija amerikāņu: 7,5 mm un 12,8 mm. Smagie mīnmetēji bija amerikāņu — 81 mm, bet vieglie — angļu 50 mm.

Uzturu saņēma 3 reizes dienā: brokastīs — melna kafija bez cukura, maize vai sausiņi ar kautko smērējamu; pusdienās — 1/4 ltr. sarkanvīns, maize, gaļa, saknes vai nūdeles, saldais: vakariņās — apmēram tas pats un vēl silta vira. Pēc gūstekņu nometnes bada, tas izlikās varens. Bija iespējams vēl nopirkt kantīnē vīnu, alu, cigaretes un citus sīkumus. Atalgojums vienkāršam otrās klases leģionāram bija niecīgs, bet pie iestāšanās izmaksāja labas prēmijas, tā kā nauda visiem pietika. Bez tam Francijā vienība palika tikai 3 mēnešus un jau 1. aprīlī kāpām uz holandiešu kuga „Jochan de Witt", kuŗš kara laikā bija sabiedroto rekvizēts un taisīja savu pēdējo braucienu uz Tālajiem austrumiem.

Mūsu brauciens virzījās caur Vidusjūŗu ar pirmo piestātni Suecā un

Aleksandrijā. Pēc tam caur Sarkano jūru piestājoties Adenā. No turienes pa Indijas okeanu uz Sumatru, kur piestājāmies uz 24 stundām Sabana ostā. Šī vieta jau agrāk bija atbrīvota no japāņu okupācijas un piederēja Holandei. Tā bija vienīgā osta 25 dienu ilgajā ceļojumā, kur arī vienkāršie leģionāri varēja izkāpt un kopējā ekskursijā iepazīties ar ostu un tuvumā esošo džungļu floru. Tālāk kuģojām uz Saigonu, kur izkāpām 1946. g. 25. aprīlī. Līdz ar to iesākās jauns un pilnīgi nepazīstams dzīves posms, kuŗš šo rindiņu rakstītājam ilga 3 gadus.

Saigonā mūs visvairāk sākumā pārsteidza tropiskais karstums: pat neko nedarot sviedri plūda aumaļām, elpošana likās savādi grūta, kad ar šauteni un mantu maisu uz muguras soļojām uz netālo Saigonas staciju. No Saigonas sākumā arī vairāk nekā neredzējām, jo 6. rt. pirmā apmešanās vieta bija norādīta kādus 30 km uz ziemeļiem, pilsētiņā Tu-Duck. Ar pavisam vecmodīgu pasažieŗu vilcienu devāmies lēnā gaitā caur džungļainu apkārtni uz savu novietojumu. Pirms izkāpšanas no kuģa saņēmām tikai 10 patronas pŗiekš katras šautenes, 2 aptveres ar 20 šāvieniem mašīnpistolēm, tāpat 2 aptveres vieglām patšautenēm un grupu komandieŗiem 2 Milsa rokas granātas. Tikai vēlāk uzzinājām, ka franču vadība nebija sākumā uzticējušies mums, sevišķi vāciešiem, domādami, ka tie meklēs izdevību pāriet pie vietnamiešiem, vai vienkārši dezertēs Siamas robežas virzienā. Tā tas tomēr nenotika un dezertieŗu skaits nebija lielāks kā parasti ārzemnieku leģionā. Turpretīm municijas trūkums mums bija dārgi jāsamaksā, jo vairākas 3. pulka patruļas tika galīgi iznīcinātas sadursmēs ar vietnamiešiem tieši municijas trūkuma dēļ. Tāpēc municijas daudzums tika pakāpeniski palielināts un 2 mēnešus vēlāk to saņēmām pietiekošā daudzumā.

Indoķīnas cīņas franču koloniālisma laikā var sadalīt 2 daļās. Pirmais posms sākās 1945. g. un ilga līdz 1949. g. beigām. Šo laiku par īstu karu nevar saukt, bet gan par samērā primitīvām partizānu akcijām. Vietnamieši nebija uniformās, organizētās vienībās, ar noteiktām frontes līnijām un centrālu vadību. Par humanitāriem uzskatiem nevarēja nemaz runāt. Azijāti ir jau paši pēc dabas cietsirdīgi un viltīgi. Tāpēc cīņā ar viņiem arī bija jāliek pie malas eiropiskie uzskati un gudrība jāsmeļ vietējās paražās. Un to mēs bijām spiesti darīt. Sadursmes ar vietnamiešiem šai laikā bija nežēlīgas un totāla rakstura. Mēs nevarējām atļauties krist gūstā un pēdējā lode, vai granāta bija jārezervē pašam. Tiem, kuŗi to nespēja vai arī nepaspēja izdarīt, vietnamieši sagādāja visšausmīgākās beigas, kur nāve uzskatāmā kā atvieglinājums.

No 1950.—1954. g. kaŗa apstākļi krasi mainījās. Ar savu personību un pieredzi maršals De Latre ieveda citus kaŗa paņēmienus un izturēšanos pret ienaidnieku. Abas puses sāka respektēt vispārējos kaŗa principus. Abās pusēs ņēma gāstekņus un taupīja ievainotos. Vai arī kāds latvietis ir nonācis

vietnamiešu gūstā, tas man nav zināms. Esmu Indoķīnas kaŗa laikā komandējis grupu un vadu, bet nekad latvieši nav bijuši kaut cik koncentrēti vienā mazākā vai lielākā vienībā.

Viesturs Kandis

LATVIEŠI FRANČU ĀRZEMNIEKU LEĢIONĀ

Grupa latviešu kaŗavīru Franču ārzemnieku leģiona dienestā Indoķīnā, vairumā 1927. gadā dzimušie.

Pretēji amerikāņu un britu armijām, pie kuŗām izveidoja ārzemnieku sardžu un darba vienības, franči tos mēģināja iesaistīt kaujas vienībās. Pašā franču armijā gan tas nenotika, kur latviešu skaits bija niecīgs pavalstniecības trūkuma dēļ. Ir dzirdēts tikai par kpt. Dr. Jankovski, kuŗš pirmajos gados pēc Otrā pasaules kaŗa strādājis kā armijas ārsts 414. militārā slimnīcā Saigonā. Toties Franču ārzemnieku leģionā, kā leģionāri paši to domā, no latviešiem būtu varēts noorganizēt veselu rotu. Tas, protams, nav bijis iespējams, jo latvieši vienmēr bijuši ļoti izkaistīti pa leģiona dažādām vienībām ir laikā, ir telpā. Laika posmā, kad vairums latviešu tur dienēja, starp 1946. un 1951. g. leģionā bija 11 pulki, ieskaitot 3 izplētņlēcēju btl., un katrā no šīm vienībām bija arī latvieši. Tā kā leģiona iestādes tradicionāli nedod nekādu izziņu, kaut kāds, kaut cik pilnīgs pārskats ir

neiespējams. Nevar arī aizmirst, ka daudzi iestājoties izmantoja arī otru leģiona tradiciju — uzdeva citu vārdu un dzimšanas datus. Tas pasargāja no krievu repatriācijas komisijas Marseļā, kas centās dabūt ārā no leģiona arī latviešus.

Francija, kā vairums lielvalstu, ārzemniekus un to vienības izmantojuši jau kopš viduslaiku beigām. Franču ārzemnieku leģionu izveidoja sākot ar 1831. g., un pirms franči zaudēja visas savas kolonijas, tas nedrīkstēja būt stacionēts un izlietots Francijā. Mums interesējošā laika posmā leģiona vienības sākotnēji bija stacionētas Francijas kontrolē esošās Afrikas zemēs, bet jo plašs darba lauks pavērās, kad vajadzēja pārņemt Indoķīnas kontroli. Kad beidzot tur 1945. g. 6. okt. sāka ierasties franču ekspedīcijas korpuss, bija jau pagājuši 5 mēneši kopš japāņu kapitulācijas šinī zemē. Starplaika sarežģītajos notikumos indoķīniešu komiteju vara bija pieaugusi un tautai radusies apziņa par ārzemnieku nevajadzību un viņu nespēku. Frančiem šāda nostāja nebija pieņemama, kas izraisīja smagus incidentus. Tā franču kreiseris „Suffren" 23. nov. atklāja uguni Ziemeļvietnamas ostā Haiphongā, kas uzskatāms par atklātas karadarbības sākumu, ko franči turpināja 7 gadus.

Latvieši lielākā skaitā Indoķīnā nenokļuva pirms 1946. g. vidus. Gandrīz visi no tiem bija piedalījušies Otrā pasaules karā gan Latviešu leģionā, gan citās vienībās un daļa no tiem pieteicās Franču ārzemnieku leģionam no bēgļu nometnēm, īpaši franču okupācijas joslā. Daudzi latvieši bija spiesti pieteikties tieši no franču pārvaldē esošām karaspēka nometnēm. Šajās nometnēs dažkārt šī bija praktiski vienīgā izeja nekļūt repatriētam uz Padomju Savienību. Apstākļi gan atkarājās no nometnes komandanta, repatriācijas komisijas un arī repatriējamiem pašiem. Liela daļa no masveidīgi pieteikušamies gūstekņu nometnēs bija gados jauni, kam vēl karavīra mundieris nebija apnicis. Krievu repatriāciju komisiju apmeklējumi ilga līdz 1946. g. vidum, un pēdējie latvieši no franču gūsta tika atlaisti tikai 1947. g. pavasarī.

V. Spaksis savā vēstulē („Latvija" nr. 44; 1974. g. 23. nov.) raksta, ka Andernachas nometnē bijis 1050 baltiešu. „25. jūlijā amerikāņi mums paziņoja, ka mūs izdos krieviem. Bet, papriekšu, mūs nodos frančiem, lai tie, kas negrib atgriezties mājās, varētu pieteikties Franču ārzemnieku leģionā. Apmēram trešdaļa baltiešu, kas bija potēti ar asinsgrupu zīmēm, arī pieteicās... Franči nebija sajūsmināti par tik vāju pieteikšanos. Par šo nepaklausību franču sargs izteicās kādā vakara runā. Lai gan es nesapratu ne vārda no viņa runas, man šķita, ka viņš bija piedzēries. Pēc šīs bļaustīšanās viņš iztukšoja patšauteni baltiešu aploka virzienā. Neviens baltietis netika ķerts, bet sekojošā aplokā viņš sašāva 64 vāciešus. Priekš francūža tas nebija slikts tēmējums." Spaksis vēlāk ievietots slimnīcā. Kad no tās atgrie-

zies, baltiešu aploks bijis tukšs. Nometnes komandants Spaksi no gūsta atlaidis 1945. g. 20. sptembrī.

Drusku pilnīgākas ziņas ir par vienu latviešu karavīru grupu ziemeļaustrumos no Parīzes. Tur Kompjeņas (Compiegne) pilsētas tuvumā ir Florines ciems, kur 1945. g. vasaras otrā pusē meža darbos nodarbināja apm. 35 latviešus — kara gūstekņus. Vairums bija gaisa izpalīgi, bet daļa nāca arī no rezerves un kaujas vienībām, pat 19. div. Gada beigās šo izolēto karavīru grupu satrauca ziņas par krievu repatriācijas komisijas ierašanos un izdošanu. Viņus pārveda atakaļ uz Laonas kara gūstekņu nometni. Komisija bija gaidāma pēc divām dienām, bet dienu pirms tās franči piedāvāja iestāšanos ārzemnieku leģionā. No latviešu grupas pieteicās apmēram 15, vairums bij. gaisa spēku izpalīgi. Nākamās dienas priekšpusdienā nākamie leģionāri aizvesti uz pulcēšanās vietu, bet pēcpusdienā krievu komisija tiešām ieradusies, un palikušie latvieši, šķiet, pilnā skaitā repatriēti. Caurbraucot Vācijai dažiem esot laimējies izbēgt. Kaut kāda saskare ar civīlajiem latviešiem šai kara gūstkņu grupai tomēr būs bijusi, jo īsi pēc tās sadalīšanās un aizvešanas, to apciemot ieradusies Liepājas cukurfabrikas bij. direktora Kampes kundze ar paciņām, bet latviešu tur vairs nav bijis.

Šī latviešu grupa, tāpat, kā citas nepalika vienkopus. Daļai tomēr iznāca īsāki vai garāki kopēji ceļi. Tā 3. Ārzemnieku kājnieku pulkā (3 R. E. I. — 3 Regiment Etranger d'Infanterie) iedalītie no Marseļas uz Saigonu izbrauca 1946. g. 24. maijā. Leģionāru izvadīšanu iedzīvotāji uzņēma ar dalītām jūtām. Vietām pa logiem uz aizbraucēju galvām mesti puķu podi ar visām puķēm. Marseļa ir kreisi noskaņota pilsēta ar ievērojamu afrikāņu procentu, turklāt nebija nekāds noslēpums, ka ļoti daudzi no aizbraucējiem bija bijuši vācu karavīri vai cīnījušies kopā ar vāciešiem. Gadījās, ka šajās vienībās nevien savstarpēji sarunājās vāciski, bet pat soļojot dziedāja vācu marša dziesmas. Kuģim „Pasteur" braucot cauri Suecas kanālim, diezgan daudzi vācieši no kuģa nobēga, bet amerikāņi vēlāk bēgļus izdeva frančiem atpakaļ. Kuģis bija tā pārpildīts, ka pulka 3. btl. 11. rota, kurā bija 4 latvieši: Gulbis, Grasbergs, Jānis Kalmīts un Herberts Mustis, atradās uz klaja. Tam bija arī sava labā puse, jo laiks bija ļoti karsts.

„Pasteur" Saigonā iebrauc 10. jūnijā. Pārsteigumu izsauc tas, ka kuģis nevar iebraukt ostā, bet izcelšanu krastā veic bruņotās desantlaivās. Pat lielās džonkas izmanto paisuma stundas. Nav domāts arī par apgādi un pirmajā dienā jāiztiek ar trijiem biskvītiem. Toties nākošajā dienā gan dabū treknu cūku ar rīsiem. Izveidojas arī papildus pašapgāde; visam ceļam ir saņemtas amerikāņu cigaretes un par vienu cigareti, piem., var dabūt vienu banānu. Jūnija beigās saņem arī pirmo algu. Rota paliek Mekongas upes grīvas apgabalā ar līdzeniem plašiem rīsu laukiem un eiropietim neparasti zaļiem kokiem. Pa apūdeņošanas daudzajiem kanāliem satiksme notiek

laiviņās. Rotas rajonā ietilpst Michelin sabiedrības kaučuka ražošanas plantācijas. Melnājās sutīgajās naktīs posteņiem un pendeļposteņiem jāizbauda pretinieka tuvuma nedrošības sajūta. Dažs labs spīdīgos nakts-tauriņus notur par aizdedzinātu cigareti. Partizānu tomēr apgabalā vēl nav.

Apstākļi mainās pēc mēneša, kad pārceļ uz tiešo Saigonas apkārtni. Tur apkaimē izveido „postu" tīklu. Galvenais materiāls ir bambusi: barakas no bambusiem un kleķa, žogi no bambusiem, aizsarggrāvī asi bambusa iesmi, papildināti ar dzeloņstieplēm. Katrā postā ir ap 10 eiropiešu un 20 iedzimto, bieži ar ģimenēm. Sievas pilda ne tikai sievu darbus un pienākumus, bet stāv arī sardzē. Vienmuļajā dienu ritmā sieva ir ļoti patīkama un tā dažs labs eiropietis apsievojas. Par apmēram mēneša algu to var viegli izdarīt. Tāds atrisinājums nepaiet secen arī latvietim, kaut tie ir atturīgāki. Kad madonietis Gulbis sarunā sievu, kaŗa draugi uzvelk mazliet uz zoba: uzpūties kā pāvs, bet ir tikai gulbis. Mierīgā dzīve tomēr drīz mainās. Laivu kontroles, patruļas, ceļu atmīnēšana sāk jau prasīt upurus. No kādas ielenktas patruļas 1947. g. janvārī, pēc divu stundu cīņas, izlaužas tikai divi. Viens no tiem ir Herberts Mustis, kuŗu tad apbalvo ar kaŗa krustu (Croix de guerre de T. O. E. avec etoile de vermeil). Šajā gadā pie Saigonas krīt Gulbis.

Frančiem pārņemot arī Ziemeļvietnamu, tur vajadzīgi spēki un vienību ar kaŗa kuģi pārved no Saigonas uz Haiphongu. Uzdevums ir papildināt atbalsta punktu sistēmu, kuŗus tad pakāpeniski pārņem rēgulārā armija. Dienā vēl mierīgi, bet naktī noris patrizānu apgāde nešus no franču kontrolētajām joslām. Sadursmes kļūst parasta parādība, arī zaudējumi. Trīs reizes ievaino Jāni Kalmīti.

Leģionā iestājoties jāparaksta 5 gadu līgums, bet nepārtraukts dienesta posms Indoķīnā bija noteikts uz 2 gadiem. Daudziem šis laiks aptecēja 1948. g., pēc kuŗa pārcēla uz Ziemeļafriku. Šajā gadā Indoķīnā sāk formēt arī leģiona izplētņu lēcēju izmēģināšanas rotu. No 112. rotā palikušajiem 3 latviešiem Grasbergs aizbrauc uz Ziemeļafriku, bet Kalmītis un Mustis paraksta minimālo 1 gada līgumu izplētņu lēcēju skolā. Jaunformēto rotu piekomandē pie 1. Koloniālā izplētņu lēcēju pulka (1. R.C.P.). 1948. g. aprīļa sākumā šos izplētņu lēcējus izmet pie Ķīnas robežas, kur apgāde notiek tikai ar lidmašīnām. Viņu uzdevums ir kontrolēt robežu. Ķīnas pusē gan vēl ir Čanghaišeka vienības, bet to nespēja kontrolēt apgabalu ir acīm redzama, jo no Ķīnas Indoķīnā jau iefiltrējas sarkanie elementi. Tur latvieši dabū redzēt Ķīnas dienvidu mūri, daļēji nojauktu, bet divu automašīnu platumā. Izplētņu lēcēju apgāde 1949. g. aprīlī ar lidmašīnām no Hanojas kļuva ļoti grūta un nepietiekama, īpaši, kad kalnos bija lielas miglas, kaut viņu rīcībā bija Lao Kay lidlauks, kur var nolaisties Ju 52. „Leģionāri

Indoķīnā 1947. g. 9. martā, no kr. Gulbis (kritis), Mustis un kāds leģionārs — francūzis.

nav nākuši ēst, bet kaŗot", tā esot teicis Lao Kay franču armijas garnizona komandieris, kad izplētņlēcēju komandieris lūdzis apgādi. Līdz ar to leģionāri spiesti pievērsties „pašapgādei". Kalnu sādžu iedzīvotāji, viņus ieraugot bēg, bet paliek buļļi, cūkas (līdzīgas meža cūkām), arī rīsi. Rīsus vāra resnos bambusos, tos lēni griežot uz uguns, klāt pieliekot citrona lapas sāls vietā. Kad bija jāiztiek bez sāls, vēderā saradās parazīti. Protams, tas atstāja iespaidu arī uz saskari ar vietējiem iedzīvotājiem. Kad sakarā ar leģiona svētku dienu (Cameron'as kaujas atcere 30. aprīlī) izplētņlēcēji ierodas atpūtā Lao Kay pilsētā, nobiedētie tirgotāji slēdz veikalus un restorānus. Izņēmums ir kāds ķīnietis, kuŗa krogs necieš, bet lieliski nopelna. Citādi iziet pārējiem tirgotājiem, bet par to leģionāriem atvelk viena mēneša algu. Tomēr jāatzīst, ka leģionāru disciplīna ir stingra, tos komandē labākie virsnieku skolu beigušie, tā ir tradicija. To pašu nevarēja teikt par pārējām armijas vienībām, kuŗu sastāvā bija pat pirmskaŗa laika veterāni, kuŗi visu kaŗa laiku bija dienējuši vietējos garnizonos, lielo notikumu pilnīgi aizmirsti. Šo apgabalu leģionāri atstāj kājām, izņemot komandgrupu, jo lidlauks izrādās pārāk izmircis. Tos iesaista operācijās pie Hanojas. Tur atkal smagi ievaino Jāni Kalmīti.

Drīz arī pagājuši trīs gadi Indoķīnā, maksimālais reglamentā atļautais laiks. Atceļā uz Franciju pirms došanās tālāk uz Ziemeļāfriku, kuģi ir daudz ērtāki, kaut tajos daudz ievainoto. Arī atgriešanās Marseļā ļoti atšķiras no piedzīvotās „izvadīšanas" un leģionāri, ar ordeņiem pie krūtīm, paceļ galvas pašapziņā. Viena, otra veselība gan ir tik bēdīgā stāvoklī ka tos no leģiona atlaiž pirms līguma notecēšanas. Pārējos gaida kazarmas un atbalsta punkts Ziemeļafrikā. Tur formē arī no izplētņlēcējiem 1. Ārzemnieku izplētņlēcēju pulku (1. R.E.P.), bet pārpalikušie latvieši ir jau pie „vecajiem" un vairums dabū mierīgas vietas apgādē, transportā vai mierīgos postos. Afrikā klimats vieglāks, jo sausāks un tomēr dienēšana daudziem leģionāriem apnikusi. Ir dezertēšanas gadījumi, daži ar vietējo žīdu palīdzību nokļūst Izraēlā, kā to liecina vēlāk saņemtās vēstules. Starp latviešiem tomēr ir gadījumi, ka paraksta līguma pagarinājumu, pēc tam iegūstot 15 gadu izdienas pensiju. Vairākums tomēr izvēlējās civīlistu ceļu un atgriezās Francijā. Par izlietajām asinīm („Par le sang verse") viņi bija ieguvuši franču pavalstniecības tiesības, bet ne visi to izmantoja, jo daudzi drīz izceļoja uz citām zemēm.

Tik, smagu piedzīvojumu gadi nevar neatstāt paliekošu iespaidu ir fiziski, ir garīgi. Dažam labam tas saistījās ar grūtībām iekļauties civīlajā dzīvē, bet šī problēma pastāvēja arī pirms aiziešanas leģionā, kaut citā niansē. Dažs vairs neatrada ceļu pie latviešiem, bet cik nav „pazudušo", kuŗi nekādā leģionā nav bijuši. Kā tas vienmēr ir bijis, no dažādiem apstākļiem nākot, iepazīstoties ir vajadzīgs zināms kontakta atgūšanas posms, bet asi-

ņu balss un senču sakne izrādījās stiprākās. Par leģionāru dzīvi rakstījuši mūsu presē savu pieredzi Kronbergs un Vētra. Viņu liktenis mazliet apskatīts V. Hāznera rediģētajā „Laiks, telpa. ļaudis" 3. daļā, nodaļā par Franciju. Jānis Rapša savas atmiņas atstāstijis vairākos turpinājumos 1984. g. DVM. Ši raksta autors (Andrejs Krūmiņs) aprakstījis notikumu Indoķīnā novelē „Vai tu no Džūkstes?" Lai nu kā, ir tomēr jāsaka, ka viņu stāja pelna vietu mūsu karavīru vēsturē, kur latviešiem bijis jācīnās zem daudziem svešiem karogiem.

V. Balodis

ATMIŅAS PAR KARADIENESTU TREJĀDĀS UNIFORMĀS

Atv. rez. plkv. Vladimirs Balodis, dz. 1916. g. 19. martā, Krievijā. Latvijā beidzis rez. virsnieku kursus. Latviešu leģionā dienējis 15. div. kā ārsts-vltn. un ASV rez. iestājies kā pltn. Beidzis Komandas un ģenerālstāba kolledžu, Bruņoto spēku industriālo kolledžu, un Civīlo lietu skolu.

Pazīstams ar savu darbu Vašingtonas pavalsts latviešu sabiedrībā.

Ar noskūtu galvu es uzvilku Latvijas karavīra uniformu 1938. g. 5. maijā un tiku iedalīts Vidzemes artilerijas pulkā. Tur mums vispirms iedeva vienu stipri garu audekla maisu un vienu mazu maisu. Tad mūs aizveda uz šķūni, kur mums vajadzēja abus maisus piebāzt ar salmiem. Tie nu kļuva par mūsu matračiem un spilveniem. Tad saņēmām 2 labus, bet rupja auduma palagus un spilvena pārvalku. Bez tam mums iedeva vienu armijas segu.

Sega bija paplāna, bet tas bija tikai izskats. Pa visu dienesta laiku man nekad nebija auksti zem viņas. Mums izsniedza vienu pāri jaunu un vienu vecu garo jāšanas zābaku. Tie arī izskatījās par lieliem un neveikliem. Vēlāk es atradu, ka šie zābaki bija ūdens droši. Es bridu pa ūdeni, bet manas kājas bija vienmēr sausas. Tad mums izsniedza autus, ko lietot zeķu

vietā. Vasaras auti bija kokvilnas, ziemas vilnas. Ar autiem nav iespējas noberzt kājas.

Man bija jāpierod pie daudzām jaunām lietām. Bez rupjiem palagiem, man vajadzēja pierast lietot gaŗās apakšbikses, pat karstā vasarā, lai nenoberztu kājas un sēžamvietu jājot. Bez tam mēs nedrīkstējām gulēt ar jebkāda veida biksēm, lai mūsu nomocītās ķermeņa daļas varētu atpūsties un dabūtu svaigu gaisu. Ēdiens bija vienkāršs, bet barojošs un bez lielām pārmaiņām. Mums bija stipri daudz jāšanas apmācību. Viens no labākiem Latvijas jātniekiem, vltn. Broks bija mūsu apmācītājs. Kad jāšanas stunda beidzās, meža vidū, karstā saulē un putekļainā manēžā, mēs bijām cauri slapji no svīšanas un apklāti ar biezu putekļu kārtu. Kad es nokāpu no zirga, man likās, ka man kāju vietā ir divi sāpīgi stabi. Kad es dabūju manu pirmo algu Ls. 6,—, es nācu pie slēdziena, ka naudu pelnīt ir ļoti, ļoti grūti.

Mēs tīrījām zirgus divreiz dienā. Zirgi bija ļoti labi ēdināti (ja nemaldos 6 kg auzu dienā un sienu cik grib). Viņi bija ari brīnišķīgi trenēti. Bieži manēžā zirgs zināja labāk, ko darīt, nekā jaunkareivis. Manežā vajadzēja tikai pareizi sēdēt un zirgs izpildīja visas pavēles. Tā kā es esmu ceturtās paaudzes pilsētnieks, man nebija nekādi pieredzējumi ar zirgiem. Visi zirgi man atšķīrās tikai ar krāsu. Bet ar laiku es pamanīju, ka zirgi ir kā cilvēki ar dažādiem raksturiem. Citi bija mierīgi, citi nervozi. Mums bija viens zirgs, kas mēģināja spert un pēc tam stāvēja un drebēja it kā viņš apzinājās, ka to nevar darīt. Tad bija „slīpēti" zirgi, kas izbēga un gaidija, lai viņam iedod maisu ar auzām un tad mierīgi gāja atpakaļ uz savu staliņģi. Katram zirgam bija savs staliņģis. Virs tā bija koka izgriezta plāksne ar zirga vārdu un blakām cita ar zirga negatīvām īpašībām: sper, kož, jeb lec virsū. Uz jaunkareivjiem tas atstāja lielu iespaidu. Īstenībā zirgi bija mierīgi. Kad zirgu ved pie apaušiem jeb pavada, viņam nepatīk, ja siksna ir izstiepta. Tādā gadījumā viņš parasti paātrina soli, lai siksna drusku nokarātos. Mums bija kāds jaunkareivis, kam bija lielas bailes no zirgiem. Kad viņš veda zirgu, viņš mēģināja būt no tā cik tālu vien iespējams, ar to izstiepdams vedamo siksnu. Zirgs tad pielika soli, lai siksna nokarātos. Tikko zirgs bija tuvāk, jaunkareivis paātrināja savu soli. Tad atkal zirgs paātrināja soli. Vešana parasti beidzās ar skriešanu.

Pēc paaugstināšanas par kaprāli, mani nosūtīja uz virsnieku vietnieku kursiem. Pēc šo kursu sekmīgas beigšanas saņēmu jaunu pavēli braukt uz rezerves virsnieku kursiem pie Latvijas kaŗa skolas. Tie notika Daugavpilī, kur kaŗa skola atradās vasaras nometnē. Kursos dzīve bija daudz savādāka nekā musu pulkos. Vispirms mums nevajadzēja apkopt mūsu telpas. Tur bija speciāli cilvēki, kas to darīja. Ja mums bija āra apmācības, mums vairs nevajadzēja soļot uz turieni, mūs veda smagās mašīnās. Kad notika artileri-

jas apmācības, kur vajadzēja zirgus, tos mums atveda jau apseglotus. Mēs šāvām ar lielgabaliem poligonā.

Uztura ziņā, kaŗa skolā bija vairāk variācijas nekā pulkos. Katru ceturtdienu kadeti un kursanti bija priecīgi, jo tā bija diena, kad mums deva nieru zupu. Man tā bija visnepatīkamākā diena, jo es nevarēju ciest nieres. Koridorā pie ēdamtelpām stāvēja trīs mucas viena ar tēju, otra ar kafiju un trešā ar skābo putru. Tas bija domāts, ko ņemt līdz mūsu pudelēs, kad mēs gājām uz āra apmācībām. Kursos piegrieza daudz lielāku vērību izskatam kā pulkos. Mēs ar tumšām bārdām apskaudām blondos kursantus, jo mums bieži vajadzēja skūties divreiz dienā, jo citādi mēs dzirdējām: „Kaprāļa kungs, jūs neesiet pietiekoši labi noskuvies!" Svētdienās brīvā laikā mēs gājām uz Daugavpili vai nu uz kino, jeb uz kafejnīcu. Ja kafejnīcā gadījās kāds virsnieks priekšā, tad vajadzēja viņam prasīt atļauju uzturēties tanī telpā. Obligātā dienesta karavīri nedrīkstēja lietot civīlās drēbes. Es personīgi vienmēr jutos labāk uniformā nekā civīlās drēbes.

Mūs laida ārā no nometnes katrā pilnā stundā. Mūs pārbaudīja dežūrvirsnieks. Kādu svētdienu, gaidot pilno stundu, es netīšām pieskāros nokaļķotām dēlim, atstājot uz mana zābaka diega resnumā baltu strīpiņu. Pienāca pilnā stunda. Mēs nostājamies rindā. Atnāca dežūrvirsnieks. Kad pienāca mana kārta, viņš pateica: „Kaprāļa kungs, jūsu uniforma nav kārtībā." Ar vienu zābaku sukas vilcienu notīrīju balto strīpiņu un gaidīju nākošo pilnās stundas atvaļinājumu. Drīz pēc atvaļināšanas mani atkal iesauca aktīvā dienestā, bet tagad biju jau paaugstināts virsnieka-vietnieka dienesta pakāpē. Tagad dienests bija patīkams. Es varēju iet mājās, kad vien es gribēju. Ikdienas darbus uzraudzīja pārējie instruktori. Lāčplēša dienā, 11. novembrī man vajadzēja iet parādē, visai Rīgai cauri uz Uzvaras laukumu. Mani iedalīja par vada komandieri kājnieku ierindā. Man iedeva zobenu, kas garajā gājienā kļuva ļoti smags. Īsi pirms 18. novembŗa mūs atvaļināja. Tā es beidzu dienestu manā pirmajā uniformā.

Kad mana sieva Ilga un es pabeidzām medicīnas fakultāti, mūs nosūtīja strādāt uz Rēzekni. Es par iesaukšanu Latvijas leģionā nemaz nedomāju, jo es sāku organizēt un vadīt acu nodaļu. Bez tam visā Latgalē bija tikai 2 acu ārsti. Bet jau 1943. gada maija sākumā saņēmu iesaukšanas pavēli un sāku manas gaitas Latviešu leģionā kā ārsts — ltn.

Sākumā mēs braukājām pa visādām iesaukšanas komisijām. Mēs pārbaudījām kaŗavīrus, kas nāca no policijas bataljoniem. Pēc kāda laika mani nozīmēja ambulancē, bijušā Smagā artilerijas pulka novietojumā pie Krusta baznīcas. Kādu dienu man pateica stābā, ka veidojas jauns pulks un man jāpieteicas pie plkv. Januma. Es aizgāju pie viņa uz bijušo Iekšlietu ministrijas ēku, kur viņš strādāja. Stādījos viņam priekšā un ziņoju, ka esmu nozīmēts viņa pulkā. Mēs īsumā pārrunājām par medicīnisko darbu un

personālu. Plkv. Janumam bija atvadīšanās vakars tanī pašā dienā. Viņš mani uzaicināja piedalīties. Kad bija laiks iet pie galda, man par lielu brīnumu, plkv. Janums nosēdināja mani sev blakus.

Pēc dienas jeb divām mēs viss stābs devāmies ar vilcienu caur Liepāju uz Vaiņodi. Mūsu novietojums bija kazarmās pie nepabeigtā lidlauka, ko Padomju Savienība bija sākusi būvēt.

Kaut gan mani vēlāk pārcēla uz citām vienībām, man laimējās, ka tās parasti bija piekomandētas plkv. Januma pulkam. Jo vairāk es pazinu pulkvedi, jo lielāks respekts man bija pret viņu. Tā kā es nebiju ierindas virsnieks, bet pulka ārsts, mums izveidojās draudzīgas attiecības. Dažreiz pulkvedis dalījās ar mani savās domās, kuŗas viņš neteica citiem virsniekiem. Visvairāk es apbrīnoju un cienīju viņa jūtas pret kareivjiem. Tā kā es vienmēr gāju viņam līdzi un arī labu laiku biju viņa šoferis, es redzēju viņu attiecībās gan ar vācu priekšniecību, gan ar padotiem. Man sevišķi palika atmiņā viens gadījums, kad mēs gaidījām priekšā atgriežamies izlūkus. Varēja domāt, ka kareivji, kas bija izlūkos, ir viņa dēli. Kādu reizi Janums man teica, ka viņš neliks bruņu ķiveri, kamēr tās nebūs visiem pulka kaŗavīriem.

Braucot uz fronti, kādu rītu atrada vienu kareivi mirušu. Viņš bija viens pats vagonā uzraudzīt zirgus. Tur bija arī siens zirgu uzturam. Naktī laikam siens uzgāzies viņam virsū un nosmacējis. Nakošā pieturas vietā aizgāju pie vietējā komandanta prasīt, ko lai daru. Sirdī es bažijos, ka būs liela izmeklēšana un iztaujāšana, kāpēc tas notika. Man par lielu pārsteigumu, komandants pateica, lai es tikai uzrakstot apliecību, ka viņš ir miris. Viņi tad to apglabāšot. Vēlāk mūsu atkāpšanās laikā es devu pavēli nošaut zirgu, jo tas bija ļoti slims, nevarēja paiet un es negribēju atļaut viņam mocīties lielā aukstumā un badā. Pēc tam es nevarēju atkauties no visiem divīzijas stāba izmeklētājiem: vai tiešām es nevarēju paņemt to zirgu līdz? Jā, kaŗā zirgs ir vērtīgāks par cilvēku! Tanī laikā mūsu fronte atradās pie Veļikajas upes. Ap Jāņiem pie mums viesojās latviešu frontes teātris. Viesības, kas bija sarīkotas viņiem par godu, bija arī mana atvadīšanās no pulka, jo saņēmu pavēli pāriet uz sanitāro rotu un sanitārās rotas komandieris tika pārcelts manā vietā par pulka ārstu. Man bija ļoti žēl šķirties no pulka virsniekiem un plkv. Januma ar kuŗiem bija pārdzīvots tik daudz.

Sanitārā rotā es nedabūju ilgi izbaudīt aizmugures vienību mieru. Drīz sākās sarkanarmijas lielais uzbrukums. Mēs atkāpāmies uz bijušiem divīzijas stāba bunkuriem. Ievainoto bija tik daudz, ka mēs operējām 36 stundas bez pārtraukuma. Kad ievainoto plūsma sāka apstāties, mēģināju drusku nosnausties turpat operāciju bunkurī uz nestavām. Mani kratīja viegli drebuļi un es nevarēju iemigt. Kādu laiku vēlāk, kad es to stāstīju kādam vācu ārstam, viņš teica, ka viņi operējot tikai 8 stundas, jo tas ir paredzētais die-

nesta laiks un kas notiek pēc tām, tā nav viņu darīšana. Vispār vācu ārstiem bija savāda militāra medicīniskā disciplīna. Uz kara beigām kāds vācu ārsts-ģenerālis atbrauca inspicēt mūsu slimnīcu. Viņš ieradās, kad mēs beidzām kopt lielu ievainoto sūtījumu. Viņš bija ļoti neapmierināts, ka mūsu operācīju un pārsienamo istabu grīdas bija pilnas ar asiņainiem pārsējumiem: mēs tāču zinājam, ka viņš ieradīsies, kāpēc mēs neuzkopjam telpas?

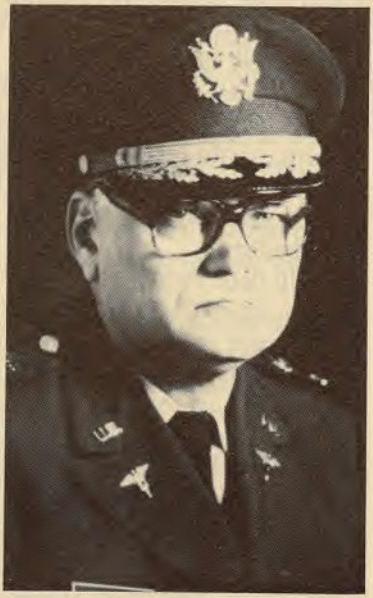
Kad sarkanarmija nogrieza atkāpšanās ceļu uz Kurzemi, mēs ar vilcienu devāmies uz Rīgu un pēc pāris dienām tālāk ar kuģi uz Vāciju. Mūsu sanitārā rota nonāca Bitovā, kur kādā skolā ierīkojām slimnīcu. Pēc Ziemsvētkiem mani nozīmēja par fizilieru btl. ārstu, kurš devās ceļā uz Kaminu un kur atradās arī plkv. Januma pulks. Lielā sarkanarmijas spiediena dēļ visi spēki atkāpās ZR virzienā uz Baltijas jūru. Pie Dīvenovas mums vajadzēja pāriet vienīgam tiltam. Te salasījās milzīgs pūlis cilvēku, gan civīlisti, gan karavīri. Šo vietu ienaidnieks apšaudīja un ja trāpīja, tad bija lieli cilvēku upuri. Mani atkal atkomandēja sanitārai rotai. Mantas un visi mūsu ārsti aizgājā ar transportu atskaitot mani un manu nākošo svaini, arī ārstu-ltn., kas gājām kopa ar rotas karavīriem. Pie mums bija atgriezušās žēlsirdīgās māsas, arī mana māsa, kas strādāja kā rotas laborante. Pret māsām man bija radies liels respekts. Viņas nekad neatteicās strādāt, vienalga kādos apstākļos. Arī tagad viņas soļoja mums līdz bez kurnēšanas, kaut kājas bija vienās tulznās.

Beidzot nonācām pie amerikāņiem un padevāmies gūstā. Uz gūstekņu nometni gan tomēr negājām, bet palikām kādās lauku mājās. Lielākā daļa vēlāk iegāja gūstekņu nometnē, bet mēs — apm. 13 cilvēku liela grupa, ieskaitot māsas, ar amerikāņu palīdzību tikām uz Leģiona slimnīcu. Kādu dienu pie manis ieradās viens kungs un prasīja, vai es negrībētu pārbraukt uz DP nometni, jo viņiem neesot ārstu. Pateicu, protams, labprāt, bet mēs vēl esam „pusgūstekņi". Visu slimnīcu apsargāja gan tikai viens angļu karavīrs. Tas kungs teica, ka viņš nokārtošot visas formālitātes. Mēs šo notikumu bijām pilnīgi aizmirsuši. Kādu dienu sētā iebrauca tūristu autobuss. Mani izsauca pie slimnīcas komandanta. Tur bija angļu seržants ar papīriem un mūsu grupas dalībnieku vārdiem. Mums esot jābraucot viņam līdzi. Salikām mūsu mantas un instrumentus autobusā un devāmies ceļā.

Pēc kāda laika seržants teica: „Kungi, jūs tagad dodaties uz civīlistu nometni. Neviens par to neuztrauksies, ja jūs novilksiet savas uniformas un uzvilksiet civīlās drēbes." Mans pirmais „civīlistu apģērbs" bija: armijas zābaki, armijas bikses, armijas krekls, armijas mētelis un civīlistu adītais. Tā beidzās dienas manā otrā uniformā.

Tikko mēs iebraucām ASV, man kā ārstam vajadzēja nekavējoši reģistrēties iesaukšanai. Pēc veselības pārbaudes dabūju kartiņu, ka esmu

Rez. plkv. Arnolds Ruperts (Rupmejs), dz. 1932. g. 2. aprīlī, Biržos. Bēgļu gaitās Vācijā dzīvojis Manheimā un Švābu Gmindē. Pēc Mičiganas universitātes zobārstniecības fakultātes beigšanas 1957. gadā ir virsnieks ASV armijā. Ir rez. zobārstniecības vienības komandieris Grand Rapidos. Kopā ar kundzi Dr. Līgu Ruperti ieņem vadošus amatus latviešu organizācijās. Viņu dēls Arnolds dien ASV desantkorpusā.

Rez. plkv. V. Balodis ar savu dēlu pie barakas Fort Luisas (Lewis) apmācību nometnē.

ASV desantkorpusa kpr. Arnolds Ruperts, jun., rez. plkv. Arnolda Ruperta un pazīstamās latv. sabiedriskās darbinieces Dr. Līgas Rupertes dēls.

ieskaitīts 4F katēgorijā („morāli, garīgi un fiziski nederīgs"). Tai laikā visi ārzemnieki — ārsti tika ieskaitīti 4F katēgorijā, jo viņiem vēl nebija licenses praktizēt kā ārstiem.

Gadi pagāja un man bija jau ārsta license. Strādāju pavalsts garīgi slimo slimnīcā. Tur sadraudzējos ar slimnīcas personāla ierēdni. Viņš bija rezerves pltn., civīlo lietu (Civil Affairs) rotas komandieris. Civīlo lietu vienības izveidoja Otrā pasaules kara laikā.

1959. gadā, agrāk pastāvošās skolas, pārdēvēja par ASV armijas civīlo lietu skolām.

Civīlo lietu vienību uzdevums ir kārtot attiecības starp ASV bruņotiem spēkiem un civīlistiem. ASV civīlo lietu vienības var palīdzēt uz vietām dabas nelaimes gadījumos, bet draudzīgajās citās zemēs, ar padomu un organizāciju. Ieņemtajās ienaidnieka zemēs, civīlo lietu vienības var izpildīt valdības, likumdošanas un tiesas funkcijas. Vienību stiprumu veido atkarībā no ģeogrāfiskā lieluma un vajadzībām. Vienības sastāv no vadības grupas (Headquarter unit) un vajadzīgā skaita, piedalītām funkcionālām kopām (Functional teams).

Funkcionālās kopas ir sadalītas 4 nodaļās:

1. Valdības (Government) nodaļa ar: civīlās aizsardzības, iedzīvotāju darba spēka, juridiskās, civīlās administrācijas, civīlās izglītības, civīlo finanču, tautas veselības, civīlās drošības un tautas labklājības kopām.

2. Ekonomiskā nodaļa ar: civīlistu apgādes, ekonomijas un tirdzniecības, uztura un lauksaimniecības un īpašumu kontroles kopām.

3. Civīlo iestāžu (Public Facilities) nodaļa ar: civīlās komunikācijas (radio, TV, telefons, pasts utt.), civīlā transporta un civīlo iestāžu un būvju (Public Works & Utilities) kopām.

4. Speciālā nodaļa ar: mākslas, pieminekļu un archīvu, civīlās informācijas, DP, bēgļu un evakuēto un reliģisko lietu kopām.

Vajadzības gadījumā katrai vienībai var piekomandēt vajadzīgo skaitu valodnieku jeb tulkotāju kopas.

Civīlo lietu vienības personāla sastāvs ir pavisām citāds nekā kaujas vienībās. Virsnieku skaits ir drusku zem 50% no visas vienības kaŗavīru skaita. Arī dienesta pakāpes ir daudz augstākas. Kā es jau pieminēju, mans draugs, rotas komandieris bija pulkvežleitnants un gandrīz visi kopu vadītāji majori. Tas ir izskaidrojams ar to, ka vismaz visiem kopu vadītājiem ir jābūt speciālistiem savā nozarē. Piemēram civīlās drošības kopas vadītājam civīlā dzīvē vajadzēja būt vismaz pilsētas policijas priekšniekam.

Kādu dienu mans draugs uzaicināja mani runāt savā vienībā par maniem piedzīvojumiem ar komūnistiem.

Vienu dienu, sēžot un pļāpājot, viņš man noprasīja vai es negribētu pievienoties viņa vienībai armijas rezervē. Tanī laikā vienībā nebija neviena ārsta. Tā es spēru liktenīgo soli un pateicu: „Labprāt!"

Tad sākās lielā ankešu pildīšana. Pēc neilga laika mani izsauca uz komisiju. Komisijas priekšsēdis bija majors un vēl divi ārsti-kpt. Pēc komisijas man vēl vajadzēja iet cauri psiholoģiskai — vadīšanas (leadership) pārbaudei.

Pagāja dienas, nedēļas, mēneši, un nenāca nekādas ziņas. Mēs ar draugu domājām, ka laikam mani neuzņems armijā. Beidzot es pat aizmirsu par to domāt.

Kādu dienu jūlijā es kā parasti aizgāju uz slimnīcas pastu paņemt manas vēstules. Starp parastām vēstulēm bija liela iedzeltena aploksne, adresēta pltn. Balodim.

Vēstule bija no mana drauga, kas ar savu vienību bija vasaras nometnē uz 2 nedēlu apmācībām. Bez viņa apsveikuma un uzaicinājuma vīriem pievienoties, bija arī 6. armijas pavēle, ka pēc zvērasta nodošanas es tikšu ieskaitīts ASV armijas rezervē.

Es aizgāju pie slimnīcas notāres, kur parakstīju zvērastu. Saliku mantas manā „Porsche" un devos ceļā uz nometni.

Tanī laika Fort Luisa (Lewis) bija pārpildīta, jo bez parastām vienībām tur bija vēl viena mobilizēta nacionalo aizsargu divīzija, tāpēc mūsu vienība pavadīja savas divas apmācību nedēļas teltīs.

Vienības komandieris nozīmēja majoru, apmācības daļas priekšnieku, kas mani pavadīja veikalos un noliktavās, kamēr es dabūja visas nepieciešamās uniformas.

Otrā dienā, kad es uzvilku manu jauno uniformu, rotas komandieris sāka mani vādāt un iepazīstināt ar visiem priekšniekiem. Pieradis pie mūsu, Latvijas armijas parašām, es katreiz sveicināju liekot roku pie cepures, kas nav sevišķi populāri ASV armijas zezervē. Izskatījās, ka daži priekšnieki bija drusku pārsteigti un atņēma manu sveicienu ar īsu nokavēšanos.

Tāpat sākumā bija ļoti neparasti sveicināt pieliekot roku pie nesegtas galvas. Vēlāk, būdams skolās ar flotes un desanta korpusa virsniekiem es uzzināju, ka viņi tā nesveicina. To dara tikai armija.

Vienai lietai man vajadzēja piegriezt sevišķu uzmanību un cītīgi par to domāt, lai neiztaisītu kļūdu, bija griešanās apkārt. Latvijas armijā mēs griezāmies apkārt pa kreisi, bet ASV armija griežas pa labi. Tādos momentos man vajadzēja novērst uzmanību tikai uz momentu un es apgriezos uz nepareizo pusi. Tā problēma man palika līdz pašām beigām.

Vienības komandieris mani nozīmēja viņa personīgā stābā. Tas nozīmēja, ka es nestāvēju ierindā ar visiem citiem virsniekiem, kur man vajadzētu stāvēt kā tautas veselības kopas vadītājam, bet aiz komandieņa, kopā ar viņa vadības grupu.

Man pagāja arī zināms laiks, kamēr es pieradu, ka mani sauca par pulk-

vedi. Sākumā, kad es to dzirdēju, es nereaģēju, jo domaju, ka sauc vienības komandieri.

Sākumā arī bija problēma ar algas sarakstu. Tos parasti sūtīja atpakaļ „izlabot kļūdu", jo nevar būt pulkvežleitnants ar tik īsu izdienas laiku.

Nometnes laikā mums bija kaŗa spēles. Es jutos neērti, kad pie manis nāca citi kaŗavīri, prasīdami, ko un kā darīt. Man ļoti palīdzēja viens vecāks majors, kas arī bija manā kopā. Viņš nu tad pateica, ko un kā ir jādara pareizi. Es pats izšķīros tikai par tīri techniskiem, medicīniskiem jautājumiem.

Starp citu, tā bija vienīgā reize, kad es darbojos kaŗa spēlu laikā kā tautas veselības kopas vadītājs. Vēlāk es vienmēr vadīju valdības nodaļu, kuŗā ietilpa mana kopa. Sākumā tas notika tikai manas dienesta pakāpes dēļ un vēlāk manas militāras izglītības dēļ, jo es pabeidzu arī civīlo lietu skolu.

Mūsu pēdējā nedēļā demobilizēja nacionalo aizsargu divīziju. Bija savāda sajūta, kad tu esi pieradis redzēt visu rajonu pilnu ar kaŗavīriem, visas kantīnes stāvgrūdu pilnas un tad piepēši — viss ir tukšs un kluss. Tikai pa reizei redz kādu vientuļu kaŗavīru ejot gar tukšām barakām un slēgtām kantīnēm.

No pirmās dienas man attīstījās ļoti labas attiecības ar visiem mūsu vienības kaŗavīriem. Visi virsnieki bija ļoti uzmanīgi un atsaucīgi pret mani. Kādu nakti, kad mēs gulējām teltī, es pamodos, jo dzirdēju kādu klusam pieejot manai lauku gultai. Viens no mūsu viesniekiem man uzmanīgi uzlika virsū telteni, jo tā bija vēsa nakts. Bet man nelaimējās ar mūsu rotas komandieri, manu draugu. Rudenī, pēc manas iestāšanās armijas rezervē, viņam vajadzēja atstāt armiju, jo viņš bija jau nokalpojis maksimālo laiku.

Mūsu vienība tika dibināta 1950. gada decembrī. Viņa nīkuļoja līdz viņas vadību pārņēma mans draugs. Viņš to saliedēja, iepotējot vienprātību un lepnumu viņas locekļos.

Mans draugs bija ļoti patīkama rakstura cilvēks. Viņš ar visiem sapratās ļoti labi un mācēja iegūt draugus ar pirmo satikšanos. Ar viņa gādību mums nodibinājas draudzīgas attiecības ar vienu Kanadas rezerves vienību.

Visas Kanadas vienības rīko gadskārtējo militāro balli. Mēs vienmēr tikām ieaicināti uz šīm ballēm. Tās man atgādināja filmās redzētās veco laiku balles. Visi virsnieki ir uniformās, civīlisti frakās un dāmas balles tērpos. Es nebiju iedomājies, ka Lielbritānijai ir tik daudz dažādas uniformas. Man bija arī drusku skaudība pret kanadiešiem. Viņi ne tikai cienīja, bet arī bija lepni uz savām uniformām. Varēja redzēt pavisam vecus virsniekus, kas tikko varēja paiet, bet kas uzvilka savu vēl Pirmā pasaules kaŗa izejas uniformu, pielika ordeņus un izbaudīja militāro sabiedrību.

Man palika iespaids, ka ASV bruņotie spēki kaunas no savām uniformām. Es esmu redzējis, kur komandējošais admirālis atvadās no bazes

un visi, izņemot nedaudzus virsniekus, ir civīlos tērpos. Kādreiz es runāju ar vienu armijas virsnieku un teicu viņam, ka virsnieku klubs ir ļoti kluss un tukšs. Viņš atbildēja, ka tagad ir mode sarīkot sanāksmes ārpus militāriem novietojumiem.

Kanadieši mācēja sarīkot impozantas balles. Piebraucot pie sarīkojuma telpas sākot ar majoru uz augšu tos sveicināja goda sardze.

Kādu reizi, manu draugu ar sievu un mūs abus uzaicināja kanadiešu ģenerālis uz brokastīm. Man bija ļoti neērti, ka man vajadzēja uzrunāt ģenerāli viņa vārdā un nevis dienesta pakāpē. Par to mani iepriekš brīdināja mans draugs — tā esot kanadiešu paraža. Viņš mani brīdināja arī par citām viņu paražām. Vienu gadu mūs uzaicināja piedalīties Viktorijas krusta svinībās. Vankuveras tuvumā dzīvoja Kanadas virsnieks, kas komandēja kanadiešu spēkus uzbrukumam Djepei (Dieppe) par ko viņš dabūja Viktorijas krustu. Pirms banketa, kā parasti bija kokteiļi un dažiem virsniekiem bija grūtības ieturēt mēru. Mēs jau sēdējām pie galda, kad kāds no Kanadas virsniekiem piecēlās, lai ietu ārā. Momentā prezidējošais virsnieks uzlēca augšā un uzsauca: „Neviens neatstās telpu pirms mēs uzdzersim tostu karalienei!" Pēc īsa laika šis virsnieks aizdedzināja cigareti. (Pirms tosta nedrīkst smēķēt.) Prezidējošais virsnieks atkal uzlēca un niknā balsī pateica: „Jūs esiet apvainojuši mūsu viesmīlību. Tūlīt atstājiet šo telpu un nekad neatgriežaties!"

Braucot mājās, viens no mūsu virsniekiem pateica, ka tieši tanī momentā, kad kanadietis piecēlās, arī viņš gribēja aiziet uz kungu istabu. Vēlāk viņš noprasīja savam kaimiņam, kanadietim, ko darīt tādā gadījumā. Tradicīja prasa, ka tādā gadījumā ir jāuzraksta uz savas galda kartes, ka lūdz atļauju piecelties un to jānosūta prezidējošam virsniekam. Tad viņš dos atļauju aiziet.

Pēc mana drauga aiziešanas mūsu sakari ar kanadiešiem kļuva retāki un retāki, kamēr pilnīgi pārtrūka.

Drīz pēc iestāšanās mūsu vienībā, es nolēmu, ka ja es gribu sekmīgi darboties, tad man jāpabeidz skola. Civīlo lietu skola velkas 8 nedēļas. Tā kā ir reti rezervisti, kas var atļauties pārtraukt civīlo darbu uz 2 mēnešiem, tad to kursu var arī ņemt sadalot 4 gados pa 2 nedēļām katrā gadā. Tā bija mana pirmā skola ASV armijā. Par laimi mēs bijām 5 virsnieki no mūsu vienības. Bet manas šausmas: kad mēs ieradāmies skolā, tur paziņoja, ka es esmu nozīmēts par klases vecāko. Es nezināju, ko darīt. Ne es zināju noteikumus, ne paražas. Vispār, es vēl daudz ko nezināju par amerikāņu armiju. Bet man atkal laimējās. Tās pašas dienas vakarā, negaidot ieradās pilns pulkvedis, kas arī gribēja pabeigt šos kursus. Starp citu, viņš bija mūsu nākošās, augstākās vienības komandieris. Tā skolas vadība atvainojās un nozīmēja viņu par klases vecāko: vakarā es likos gulēt ar ļoti patīkamu sajūtu.

Mani imponēja skolas iekārta. Man bija nozīmēta ne tikai atsevišķa guļamtelpa, bet arī otra istaba, kur es varēju sagatavot manus skolas darbus. Man šī skola patika. Lektori bija ļoti labi. Viņi pasniedza interesantā veidā. Bez tam bija samērā daudz civīlistu. Viesu runātāju no visādām valdības ministrijām. Man patika arī skolas pieeja. Mūs mācīja, ka ir jāsadzīvo ar vietējiem iedzīvotājiem, ka ir jārespektē viņu paražas, kamēr viņas neapdraud militāros. Sevišķi uzsvēra, ka ir jāsaudzē vēsturiski piemineklī un lietas. Atceroties DP laikus, arī es biju stipri jūtīgs, ka kāds ārzemnieks mēģināja kritizēt mūsu paražas jeb tikumus. Visi skolas instruktori bija no aktīvās armijas ar lielu praktisku pieredzi civīlo lietu laukā.

Pēc civīlo lietu skolas man bija pāris gadu pārtraukums ar skolām. Es nevarēju iestāties komandas un ģenerālstāba (C & GS) kolledžā, jo biju par vecu. Man par laimi mainīja noteikumus. Es tad arī tūlīt iestājos kolledžā. Šī programma velkas 5 gadus: klases vienu reizi nedēļā un bez tam pa gadu ir jāpavada nepārtrauktas 2 nedēļas skolā. Izlaiduma aktā mūs uzrunāja ģen. Ābrams, kas tanī laikā bija ASV armijas ģenerālstāba komandieris. Es sēdēju par tālu, lai skaidri redzētu viņa seju, bet es dzirdēju asaras viņa balsī, kad viņš teica, lai mēs neļaujam iznīcināt ASV, jo komūnisti visu laiku tikai bruņojas un mēs atbruņojamies. Mani pārsteidza arī ģenerālleitnants, kolledžas komandants. Viņš pasniedzot diplomu, katru uzrunāja uzvārdā un izrunāja manējo pilnīgi latviski. Es vēl lāga nebiju pabeidzis ģenerālstāba kolledžu, kad es jau iestājos valsts drošības vadības skolā pie Bruņoto spēku industriālās kolledžas. Šinī skolā bija savāda veida eksāmens. Atbildes mēs pārrunājām visi kopā klasē un tad katrs varēja izšķirties kādā veidā atbildēt.

ASV armijā virsnieki parasti zina iepriekš, kad viņus paaugstinās nākošā dienesta pakāpē. Es biju pilnīgi atmetis cerību, ka mani paaugstinās pulkveža pakāpē, jo nebiju pabeidzis ģenerālstāba kolledžu un mūsu rotas komandieņa pakāpe nevarēja būt augstāka par pulkvežleitnantu. Bez tam es pazinu divus virsniekus, kas bija vairāk kvalificēti par mani un netika paaugstināti. Kādu svētdienu, mūsu parastās nedēļas nogales nodarbību laikā, man atnesa pārbaudīt vasaras nometnei sagatavoto stundu plānu. Kā parasti, man vajadzēja noturēt vairākas apmācības. Pārbaudot šo plānu, es ieraudzīju, ka mana pakāpe ir ierakstīta kā pulkvedis. Es tam nepiegriezu nemaz vērību, jo es nodomāju, ka rakstvedis izdarījis kļūdu, jo ir pieradis mani saukt par pulkvedi. Pusdienas laikā mums pateica, ka mums ir jānostājas ierindā. Tas bija neparasti! No ierindas, kur es stāvēju, varēja redzēt mūsu koridoru visā garumā. Piepeži es ieraudzīju, ka nāk mana sieva, meita, dēls ar savu sievu un mazmeitiņu. Tanī momentā man uzausa skaidrība — tā bija mana diena! Kā izrādījās, lielākais šķērslis bijis, ka mana pakāpe būs augstāka nekā komandierim. Man mūsu vienība patika tik

labi, ka es vairākas reizes teicu, ja mani paaugstinās, es atteikšos no pakāpes, lai man nevajadzētu aiziet no vienības. Man vēlāk teica, ka mūsu komandieris dabūjis atļauju no 6. armijas, ka es tomēr varu palikt vienībā. Tanī laikā mūsu komandieris bija tas pats virsnieks, kas mani apsedza pa nakti manā pirmā nometnē.

Kaut gan mūsu vienība bija vismazākā Civīlo lietu organizācijā, viņa laikam skaitījās ļoti laba. Kādu reizi, kad mēs piedalījāmies armijas apmācībās (Logex), kaut gan tur bija arī lielākas civīlo lietu vienības, mūsu rotai uzdeva izstrādāt plānus veselas valsts apjomā. Mēs gan arī daudz strādājām. Bieži mēs palikām strādāt līdz vēlai naktij, kaut gan oficiāli darbs beidzās pl. 17.00. Kādreiz man uzdeva sarīkot lauku apmācības nedēļas nogalei. Bez mūsu vienības, ka bija apakšnodaļa pavalsts otrā pusē, pāri kalniem, piedalījās arī gaisa spēku rezerves vienība, kas ierīkoja radio sakarus. Mūsu vienība bija sadalīta trīs grupās: viena daļa Sietlā, otra pavalsts ziemeļos un mūsu apakšnodaļa pāri kalniem Vašingtonas austrumos. Gaisa spēku vienība netikai savienoja mūsu 3 grupas, bet pat ierīkoja man speciālu, atsevišķu tīklu, lai es varētu sazināties ar maniem palīgiem. Pēc apmācību beigām, viņi savienoja visas stacijas kopā, lai mēs varētu pārrunāt visu norisi. Skaļruņu dēļ izklausījās, ka mēs esam visi vienā telpā. Vēlākās lauku apmācībās mēs progresējām vēl vairāk. Mūsu rīcībā bija ne tikai gaisa spēku sakaru vienība, bet arī armijas helikopteru rezerves vienība. Ar to mums vairs nevajadzēja izvest lauku apmācības pie rakstāmgaldiem, bet mēs varējām noturēt mūsu apmācības ārā, reālos apstākļos. Vēlāk, kad mūsu plānos bija paredzēta lielāka sadarbība ar civīlo aizsardzību, arī vietējās civīlās aizsardzības un civīlās gaisa patruļu vienības pievienojās mūsu vienības lauku apmācībām.

Lauku apmācību dēļ mēs nācām pie slēdziena, ka pati vājākā vieta ir radio sakari. Kad mēs pirmo reizi sadarbojāmies ar civīlo aizsardzību un civīlo gaisa patruļu, mēs atrādām, ka mēs nevaram tieši sazināties ar civīlo aizsardzību, jo viņiem un militārām vienībām nav paredzēti vienādi viļņu garumi. Toreiz visi ziņojumi un rīkojumi gāja no mums caur civīlo gaisa patruļu uz civīlo aizsardzību. Ja mums toreiz nebūtu civīlā gaisa patruļa, kam bija abi viļņu garumi, mēs nevarētu sazināties savā starpā.

Tad sāka tuvoties mans maksimālais dienesta vecums, kas bija 60 gadi. Tanī laikā visi priekšnieki mēģināja atrast iespēju, lai es varētu palikt ilgāk dienestā. Beidzot tā lieta pat aizgāja līdz Pentagonam. Kādu dienu Pentagons zvanīja man uz māju. Tā kā es biju darbā, viņi zvanīja man uz darbu, ka viņiem ir ļoti žēl, bet tas ir likums, ka ar 60 gadiem ir jāatstāj dienests. Manā dzīvē viss nāk „5 minūtes par vēlu". Dažus gadus vēlāk mainīja likumu. Tagad ārsti var palikt dienestā līdz 65 gadiem. Man arī nelaimējās ar ieročiem. Visās armijās, izņemot ASV armiju, man vienmēr bija ierocis.

Kad mūsu vienībai vajadzēja nostāties ar ieročiem, es jutos kā pliks: es biju vienīgais bez ieroča. Mēnesi pirms manas aiziešanas pienāca jauni armijas noteikumi, ka arī ārstiem ir paredzēta pistole. Kad pienāca mana 60. dzimšanas diena, mūsu vienību nostādīja ierindā. Pēc komandieņa īsas uzrunas, vienība mani sveicināja. Ar to tad es arī novilku manu trešo un pēdējo uniformu.

Gunārs Stopnieks

NO TIESU PILS LĪDZ KOREJAI

Atv. kapr. Gunārs Stopnieks, dz. 1927. g. 22. jūlijā. Kā ASV armijā iesauktais piedalījies cīņās Korejā slavenās 2. Kājnieku div. sastāvā, kur ticis ievainots un izpelnījies vairākus apbalvojumus. Par saviem piedzīvojumiem rakstījis DVM. Dzīvo Mineapolē.

Pirms izceļošanas uz ASV trīs gadus kalpoju „kronim" tā saucamajā „melno" rotā. Starp latviešiem rota bija pazīstama kā Virsaiša Viesturа sardžu rota, oficiālais apzīmējums bija 8920. Labor Service (Guard) Co. Varētu teikt ka dienests nebija grūts, bet atbildīgs.

Kā mēs visi to zinām, tad neviens svarīgs notikums pasaulē nevar norisināties bez latviešu līdzdalības. Tā tas notika arī šoreiz. Lieta tāda ka Nirnbergā, kur rota bija stacionēta, tanī laikā norisinājās tā saucamo kaŗa noziedznieku tiesāšana. Šīs izdarības galvenokārt vēlreiz apstiprināja veco patiesību, ka uzvarētājus netiesā. Par tādām vietām kā Litene, Baltezers un Katinas mežs, un kas tur bija noticis, tiesas kungi neinteresējās. Starp rotas apsargājamiem objektiem bija arī Tiesu pils un cietums tās aizmugurē. Tiesu pilī sēdēja slavenais Internacionālais tribunāls (sabiedrotie), bet cietumā kvernēja aizdomās turētie kaŗa noziedznieki (vācieši). Par cietuma iekš-

puses drošību gādāja igauņu sardžu rota, mēs apsargājām cietuma valni un Tiesu pili.

Kad 1947. g. martā pirmie latviešu sardžu vīri ieradās Tiesu pilī, tad pirmā, plaši publicētā prāva pret pašiem galvenajiem nacistu dūžiem jau bija beigusies. No šīs prāvas lielais vairums apsūdzēto bija kādā necilā šķūnī turpat cietuma pagalmā jau pakārti. Tagad kārta bija dažādiem sīkākiem nacistu darboņiem. Atceros prāvas pret industriālistiem, militāristiem, koncentrācijas nometņu ārstiem un tamlīdzīgas. Cietumnieki izturējās ļoti rātni, nenotika ASV tik parastie cietumnieku dumpji ar ēku dedzināšanu un ķīlnieku ņemšanu. Staigājot pa cietuma valni un garlaikojoties kādreiz ienāca prātā domas par pulkvedi Jukumu Vācieti un viņa brašajiem zēniem. Pirms trīsdesmit gadiem arī viņi apsargāja interesantas vietas kā Smolnija institūtu un ārzemju sūtniecības Petrogrādā.

Dažreiz cietumnieki saslima. Tādā gadījumā viņus ievietoja vācu slimnīcā pilsētā, atsevišķā istabā. Šādu slimnieku apsardzībai parasti nozīmēja dubultposteni — vienu amerikāni, bruņotu ar 45 kalibra pistoli, un vienu no mums, bruņotu (!) ar koka rundziņu. Bija Ziemsvētku dienas pēcpusdiena, kad man gadījās būt šinī postenī. Cietumnieks bija kāds pavārs, vecāks onkulis, kurš, kā jau tas slimniekam pienākās, slābani dirnēja gultā un sargiem nekādu vērību nepiegrieza. Amerikānis bija kāds kaprālis no slavenās Pirmās kājnieku div. ar daudzām ordeņu lentītēm un nozīmēm virs kreisās krūšu kabatas, tātad piedzīvojies kaujinieks. Skatoties uz viņa glīto uniformu un savu melno, nolēmu ka es tomēr esmu tikai tāds otrās šķiras karavīrs.

Toreiz izlietoju katru iespēju vingrināties angļu valodas lietošanā. Sarunājos ar kaprāli par šādām, tādām nenozīmīgām lietām. Situācija mums neizlikās pārāk draudoša, tādēļ, abi ar kaprāli atļāvamies iedzert pa malkam no viskija pudeles, kuru viņš „pa kluso" bija slimnīcā ienesis. Ziemsvētki ir tikai vienreiz gadā! Tad kaprālis, jādomā iespaidots no Ziemsvētku noskaņojuma (ar nelielu viskija piešprici), man noprasīja ko es domājot par ideju piedāvāt arī vācietim vienu svētku šņabi? Atbildēju ka ideja nav peļama un griezos ar šādu priekšlikumu pie vācieša. Nožēlojamā kārtā viņa reakcija bija ļoti nelādzīga. Vācietis mums paskaidroja (un pie tam vēl angliski) ka no mums viņš nevēlās pieņemt neko! Kaprālis brīdi neteica neko, tikai viņa seja piesarka. Tad viņš pielēca kājās, atpogāja pistoles maksti, pielika roku lielā 45 kalibra šaujamā spalam un izbļāva dažus izmeklētus, bet ne sevišķi glaimojošus vārdus par vāciešiem un Vāciju. Es satrūkos pavisam pamatīgi, labā Ziemsvētku noskaņa bija izcūkota un piedevām gatavojās notikt nelādzīgs internacionāls incidents. Sarga instrukcijās nebija paredzēts ko darīt gadījumā, ja otrs sargs apjukuma brīdī gatavojās uzbrukt cietumniekam! Ja kaprālis kaut ko izdarītu cietumniekam, man

labākajā gadījumā draudēja lielas nepatikšanas par dzērienu lietošanu atrodoties uz posteņa. Tikai ar lielu piepūli izdevās dūšīgo kaujas veterāni nomierināt. Tā kā istabas durvis bija aizslēgtas, tad neviens neko nebija pamanījis un lieta izbeidzās bez kādām ļaunām sekām.

Iebraucot ASV 1950. g. janvārī novilku melno uniformu, kuŗu biju nēsājis gandrīz trīs gadus, cerēdams, ka tagad beidzot būs kaŗa gadi un dienēšana zem dažādiem karogiem aiz muguras. Nožēlojamā kārtā šīs domas izrādījās maldīgas. Kad reģistrējos iesaukšanai, paņēmu līdz savus atvaļināšanas papīrus no sardžu rotas un mēģināju ierēdņiem iestāstīt, ka esmu savus kaŗaklausības pienākumus jau izpildījis. Par maniem papīriem ierēdņi bija varen izbrīnējušies, jo tādus viņi nekad nebija redzējuši. Tie nepalīdzēja un mani ieskaitīja iesaucāmo sarakstos. Jūnija beigās sāka parādīties laikrakstos ziņas par cīņām Korejā starp komūnistisko Ziemeļkoreju un demokratisko, Apvienoto nāciju (AN) aizsardzībā esošo Dienvidkoreju. Nevarēju iedomāties, ka nepaies ilgs laiks, kad es pats tur cīnīšos ar korejiešiem un ķīniešiem.

1950. g. 7. augustā saņemu paziņojumu, ka man pēc 3 dienām jābrauc uz Mineapoli stāties priekšā kaŗaklausības komisijai. Bez dažādām formālitātēm notiek arī veselības pārbaude. Noprasa arī — vai ir kāds kas nav ASV pavalstnieks. Kad atsaucos, man paskaidro, ka mani nevar piespiest iet dienestā, bet, ja es to nedarītu, tad varētu zaudēt tiesības uz ASV pavalstniecību. Atbildu, ka esmu izšķīries par pakļaušanos iesaukšanas pavēlei. Jau 15. augustā pienāk paziņojums, ka esmu atzīts par derīgu dienestam. Vietējā avīzē parādās raksts par kādu poli, kuŗš atteicies iet armijā, paskaidrodams, ka cīnīšoties tikai par Poliju. Apsveicama doma! Bet no raksta ir saprotams, ka dūšīgajam polim ir jau radušās grūtības ar iestādēm.

12. oktobrī pienāk iesaukšanas pavēle un 25. oktobrī ir jāierodas vietējā nacionālo aizsargu mītnē. Ar autobusu mūs — apm. 15 vīrus aizved uz Mineapoli. No Mineapoles ar vilcienu dodamies uz Fort Lenardvudu (Leonard Wood), Misūri. Šeit mūs ietērpa armijas uniformās. Es biju ieradies „melno" sardžu rotas uniformā, ko iesviedu atkritumu tvertnē un uzvilku olīvi zaļo. Atcerējos, ka mēs Vācijā „melnie" pēc šādas krāsas drēbēm pat ilgojāmies! Šeit notika arī dažāda veida zināšanu un inteliģences pārbaude un dokumentu izpildīšana. Tad mūs nosūta uz Kārsena nometni (Camp Carson), Kolorādo. Te mūs novieto šķirbainās koka barakās, vēl no Otrā pasaules kaŗa laika. Vējš tām pūš cauri ar visām smiltīm. Sākam nodarboties ar pamatmācībām, kas bija samērā intensīvas, bet bez prūšu stila „dresēšanas". Apmācībās lietoja ļoti daudz filmas. Pārsteidza, ka šaušanas apmācībām nepiegrieza lielu vērību. Interesants bija brīdis, kad jaunkareivjiem pa vienam bija jāsēd bedrē, kuŗai pāri brauca tanks. Ironiski, bet

Korejā vēlāk es nevienu ienaidnieka tanku neredzēju! Otrs „kutelīgais" apmācību punkts bija „infiltrācijas" vingrinājums, kas norisinājās šādi: kareivji izrāpjas no ierakuma un uz vēdera rāpo uz otru parallēlu ierakumu apm. 100 pēdu attālumā. Starp abiem ierakumiem atrodas dzeloņstiepļu žogs, ne visai augstu no zemes. Tam ir jālien cauri pa apakšu, jo nedaudz augstāk pāri dzeloņstieplēn šauj ložmetējs ar kaujas municiju. Vingrinājuma laikā starp abiem ierakumiem sprāgst arī nelieli lādiņi. Šie vingrinājumi notika naktī. Apmācības turpinājās arī 1951. gada janvārī. Jau 1950. gada novembrī Korejā parādījās apm. 300 000 ķīniešu „brīvprātīgo". Ziema bija barga. AN spēki cieta lielus zaudējumus un atkāpās. Dažas vienības evakuēja pa jūras ceļu. Lielai daļai bija ļoti neskaidrs priekšstats par to — kādēļ AN spēki cīnās Korejā? Mani mēģinājumi izskaidrot komūnisma briesmas nebija sevišķi sekmīgi.

1951. g. 7. februārī lielākai jaunkareivju daļai piešķir 10 dienu atvaļinājumu, pēc kuŗa jāpiesakas Fort Lotonā (Lawton), netālu no Sietlas, Vašingtonas pavalstī. Tas nozīmē, ka tiksim sūtīti uz Koreju. Pēc neilgas uzturēšanās Fort Lotonas darvotās papes barakās, uzlādējamies kuģī. Ir pagājuši tikai 11 mēneši kopš es kā apjukusi pārvietotā persona, izkāpu no kuģa Amerikas austrumu krastā. Dzīve nav garlaicīga! 17. martā izkāpjam Jokohamā, Japānā. Seko brauciens ar vilcienu uz Sasebo pilsētu, kas atrodas pašā Japānas D. galā. Ceļā varējām vērot slaveno Fudžijamas kalnu. Tas tiešām izskatās ļoti majestātisks. Nākošajā naktī ar japāņu kuģīti pārbraucam Korejas jūras šaurumu un 21. marta rītā uzkāpjam Pusānā, Korejā. Šinī brīdī prātā iekrīt jautājums: cik tālu no šejienes ir Jelgava? Pusceļā starp Japānu un Koreju atrodas Tsushimas sala. Tās tuvumā 1905. gadā iznīcināja Krievijas Baltijas jūras kaŗa floti.

Tieši no kuģa iekāpjam vilcienā. Vilciens ir ar pasāžieru vagoniem, bet to stāvoklis ir ļoti bēdīgs: lielais vairums logu ir aizsisti ar papi. Apsildīšanai ir ogļu krāsniņas. Sadalot pa divīzijām, mani iedala 2. kājnieku div. Vilciens kustas samērā lēni, jo tam nepārtraukti jālīkumo starp kalniem un daudziem tuneļiem. Vēlu vakarā nonākām 2. div. papildinājumu rotā. Nākošajā dienā, braucot ar smago auto, nonāku 23. kājnieku pulka, III btl. L rotā. Amerikāņu armijā kājnieku rotas nav numurētas, bet apzīmētas ar burtiem. L rota ir strēlnieku rota. Mans pulks atrodas rezervē un vienības izvietotas pa pamestām korejiešu mājām. Laiks ir pavēss, šur, tur vēl ir redzams sniegs. Lielākā nelaime patlaban te ir dubļi. Šoseju te nav, ir tikai zemes ceļi. Tie nav domāti braukšanai ar smagajām armijas mašīnām un tankiem un ir ļoti bēdīgā stāvoklī. Pulkā ir 4 bataljoni, ceturtais ir franču, kuŗus Francijas valdība ir nosūtījusi AN rīcībā. Pēc ziemas kaujām kareivji izskatās netīri un noplīsuši. Toties morāle ir augsta un izturēšanās ir itin bramanīga. Sarunu parastais temats ir Chipyong-Ni ielenkuma kauja feb-

ruāŗa vidū. Trīs dienas un naktis ielenktais pulks ir sekmīgi atsitis gandrīz nepārtrauktus ķīniešu masu uzbrukumus. Smago zaudējumu rezultātā ķīnieši kauju uzdevuši un atkāpušies uz ziemeļiem. Šo kauju uzskata par pirmo ķīniešu taktisko neveiksmi. Vēroju, ka esmu nonācis labā kaujas vienībā.

Aprīļa sākumā pulks pārvietojas uz fronti. Fronte mūsu sektorā atrodas nedaudz uz D. no 38 parallēles, netālu no Chuchon pilsētas. Pulks uzsāk pakāpenisku uzbrukumu Z. virzienā ar nolūku sasniegt Hwachonas rezervāru (liels ezers). Kaujas darbību Korejā ir grūti aprakstīt. Mūsu darbību varētu apzīmēt par izlūkošanu ar pastiprinātiem spēkiem. Kalni te nav sevišķi augsti, parasti 300—1000 metru, bet tie ir stāvi. Pa kalniem var darboties tikai kājnieki, nekādi satiksmes līdzekļi, vai tanki nevar tiem sekot. Viss nepieciešamais kalnos ir jāuznes. Kareivju fiziskā piepūle ir ļoti liela. Kalnos nav iespējams izvērsties ķēdē, ir jāvirzas uz priekšu virknē. Priekšrocība ir tai vienībai, kas atrodas uz augstāka paugura. Šo „atslēgas" augstieņu dēļ notiek sīvas cīņas. Kaujas darbību apgrūtina dūmi, deg sausā zāle un lapas. Dienā rota virzas uz priekšu, naktī ierokas. Rotā ir daži veterāni, kuŗi cīnījušies Afrikā un Eiropā. Pēc viņu domām Korejā neder nekāda pieredze. Pa kalnaino apvidu ir jārīkojas pavisam savādāk. Mūsu pretinieki šinī rajonā ir korejieši. Viņi ir fiziski sīksti, pacietīgi, disciplinēti un nopietni pretinieki. Korejieši ir aktīvi naktī, amerikāņi dienā. Galvenais iemesls tam ir, ka naktī nav iespējams precīzi novērot un korrigēt artilerijas uguni. Cīņas ir ļoti lokālas, parasti vada vai rotas stiprumā. Kamēr uz viena paugura notiek nikna cīņa, pāris simtu metru tālāk viss ir kluss.

Ienaidnieka galvenais ierocis ir krievu parauga mašīnpistole. Līdzīga ieroča amerikāņiem nav. Amerikāņu kājnieku galvenais ierocis ir pusautomātiskā šautene ar 8 patronu aptveri. Tas ir lielisks ierocis, bet kalnos mazliet pasmags. Amerikāņu patšsautene un vieglais ložmetējs bija Pirmā pasaules kaŗa laika konstrukcijas. Ložmetējs balstījās uz trijkāja, tā pārvietošanai vajadzēja 2 vīrus. Lieliski šeit noderētu tāds „brīnumierocis" kā vācu MG 42. Naktīs parastā procedūra ir šāda: 2 vīri izrok iegarenu, kantainu bedri, ko amerikāņi sauc par lapsas alu. Pārmaiņus viens vīrs guļ, otrs stāv sardzē. Mainās pēc katrām 2 stundām. Jebkāda apkārt staigāšana ir noliegta. Ja pamana kautko aizdomīgu, sviež granātas. Šauj tikai tad, ja saredz noteiktu mērķi. Kādu dienu rotai neizdevās, pirms tumsas iestāšanās, sasniegt savu uzbrukuma mērķi. Mūsu priekšā, uz kalna muguras ir vēl daži aktīvi ienaidnieka bunkuri. Mūsu vada komandieris nolemj rīkoties pilnīgi pretēji parastai kārtībai un bunkuriem uzbrukt bez artilerijas sagatavošanas īsi pirms gaismas aušanas. Uzbrukums izdodas necerēti labi. Mums izdodas pārsteigt un nodurt snaudošos ienaidnieka priekšposteņus. Tad esam vienā rāvienā bunkuriem klāt un tos ar rokas granātām saspridzi-

nam. Vadam ir tikai viens viegli ievainotais. Šis nakts uzbrukums div. stābā radīja lielu ievērību, jo parasti mēģinājumi darboties naktī beidzās ar neveiksmēm. Pie mums ieradās armijas avīzes „Stars and Stripes" reportieris un nakts uzbrukumu aprakstīja savā avīzē.

Pakāpeniski uzbrūkot Z. virzienā, pulks krustoja 38. parallēli, kas bija robeža starp Ziemeļ — un Dienvidkoreju. Tagad atradāmies ienaidnieka territorijā. 22. aprīlī pulks savu uzbrukuma mērķi, t. s. Kansas līniju bija sasniedzis. Nākošajā dienā div. kreisajā flankā sākās ķīniešu pavasaŗa ofensīva. Lai nenokļūtu ielenkumā, div. sāka pakāpeniski atkāpties. Atkāpšanās laikā mūsu rota, kopā ar div. tankiem, 2 dienas apsargāja kādu svarīgu tiltu. Tiltu uzspridzināja, mēs sakāpām uz tankiem un sākām braukt uz aizmuguri. Mēs bijām beidzāmā vienība, kas virzījās ārā no draudošā „maisa". Ar tālskati varēja redzēt ķīniešu grupas, kas tuvojās uzspridzinātam tiltam. Putekļu mākoņus saceldami, tanki drāzās pa vienīgo, tagad pilnīgi tukšo ceļu. Ja tagad uz ceļa gadās kāds ienaidnieka nosprostojums, tad šaujot no visiem stobriem, tam jādrāžas cauri. Tanki izbrauks cauri, bet mūs kājniekus no tankiem noslaucīs. Tādi gadījumi jau bijuši. Ceļa sprosts ir viens no Korejas kaŗa klasiskajiem „bubuļiem".

Ceļa sprosts rodas, ja kādai ienaidnieka grupai izdodas nepamanītai iespiesties padziļi mūsu aizmugurē. Viņi uz ceļa tad ierok mīnas un ieņem tādas pozicijas, lai ceļu varētu turēt zem kājnieku ieroču uguns. Šodien mums izdodas bez kādām nelaimēm nonākt paredzētajā atpūtas novietnē.

Atv. vec. serž. Vitauts Sudars Korejas cīņās piedalījies 40. Kalifornijas nacionālo aizsargu div. 223. Kājnieku pulka sastāvā. Viņa militārā speciālitāte bijusi 75 mm bezatsitiena lielgabala apkalpe un vadība. Tā kā šis ierocis nav piemērots šaušanai atvaires cīņās tumsā, tad naktīs bijis bieži jāšauj ar ložmetējiem. 1952./53. g. piedalījies vairākās lielās kaujās.
Dzīvo Hempstedē pie Ņujorkas.

Tagad, pēc gandrīz pilna mēneša atrašanās nepartraukti kustošajā frontē, varu sevi pieskaitīt pie rūdītiem kaujiniekiem. Mūsu div. Korejā atrodas kopš 1951. g. augusta. Manā vadā ir tikai pāris vīri no sākuma sastāva. Visi pārējie šo 9 mēnešu laikā ir krituši vai ievainoti. Maija mēneša 2 pirmās nedēļas mūsu btl. atradās rezervē un novietots aizmugurē. Iesākas tā saucāmā rotācijas programma: pēc 9 mēnešu frontes dienesta karavīru nosūta uz ASV. Protams, ka nav tādu daudz, kuŗi bijuši frontē 9 mēnešus un ir vēl ierindā, bet šī programma uzlabo karavīru gara stāvokli.

16. maijā sākas ķīniešu ofensīva. Kā tikai vēlāk noskaidrojās, tad mūsu divīzijas sektorā uzbrukušas 12 ienaidnieka div. — apm. 120 000 vīru. Jau nākošajā dienā mūsu btl. nosūta uz fronti — kādā pārrāvumā. Nakts paiet samērā mierīgi, bet dienu vēlāk — 18. maijā pienāk pavēle aprakt visas liekās mantas un municiju, ko nevar paņemt līdzi un atkāpties. Atkāpjamies pāris jūdzes un ieņemam, pozicijas parallēli ceļam uz pirmās pakalnu rindas virsotnēm. Ceļš iet Z.-D. virzienā, mūsu pozicijas ir ceļa A. pusē. Ātri ierokamies, jo jūtams ienaidnieka uzbrukums. Ilgi nav jāgaida. Pēc pēdējām mūsu vienībām pāri ceļam, uz pretējās kalnu nogāzes parādas ķīnieši. No Z. atbrauc mūsu tanku kolonna un izvēršas gar ceļu starp mums un ienaidnieku. Nākošā uz ceļa, arī nākot no Z. parādās mūsu pulka satiksmes līdzekļu kolonna. Priekšā tai brauc tanks, kas uzbrauc uz mīnas un apstājas, tādējādi pilnīgi nobloķējot ceļu. Ienaidnieks tagad atklāj pa

Atv. kapr. Elmārs Kalnaraups, dz. 1929. g. 1. februārī Biržos LKOK ģimenē.

Kā iesauktais cīnījies Korejā 8. ASV armijas 519. Militārās policijas btl. Beidzis R. Mičigānas univ. ar bakalaura un maģistra gradiem un strādā par vidusskolas skolotāju.

spēkratu kolonnu mīnmetēju un kājnieku ieroču uguni. Ķīniešu ir saradies ļoti daudz — visa kalna nogāze izskatās kā skudru pūznis. Tanki ar saviem, 50 kalibra ložmetējiem burtiski pļauj ķīniešus vāliem. Bet to vietā pāri kalna mugurai parādās arvien jauni ķīniešu bari. Spēkratu šoferi mēģina nobraukt no ceļa un virzīties pa ieleju. Kaŗavīri, lai izvairītos no ienaidnieka uguns, rokās karājas pie smago mašīnu malām aizsegas pusē. Pa ieleju tomēr auto mašīnas pabraukt nevar, tās visas iestieg vai apgāžas. Juceklis ir liels, jo kopā ir apm. 100 automašīnas. Dažas mašīnas sāk degt. Deg un eksplodē arī mašīnu krava: municija, raķetes un benčīna mucas. Ieleja ir pilna ar mūsu kritušiem un ievainotiem. Parādas dažas mūsu lidmašīnas un uzbrūk ķīniešiem ar klaja ieročiem un degbumbām. Vienu lidmašīnu ķīnieši sašauj, pilotam izdodas izlēkt, bet viņa izplētnis nepagūst atvērties un pilots mūsu pozicijās nositas. Arī mēs iesaistāmies cīņā, šaujot pāri ielejai un ceļam. Tuvojas vakars, sāk līt sīks lietus. Tanki pa ieleju aizbrauc dienvidus virzienā. Arī mēs saņemam pavēli atkāpties. Atkāpšanās norit ļoti lēni, ir jāiet pa kalnu takām un jānes līdzi ievainotie. Uz takas nokrīt arī dažas mūsu pašu artilerijas granātas, nodarot mums zaudējumus un radot apjukumu. Ienaidnieks mums seko un mūs apšauda. Rodas sajukums, vienības sajaucas, pārtrūkst sakari. Pamazām atkāpšanās pārvēršas neorganizētā bēgšanā. Krēslai iestājoties nevar vairs redzēt pa kuŗu taku aizgājusi priekšējā vienība. Kolonna izirst, sadaloties arvien mazākās, sajauktās grupās.

Gar takas malu var redzēt kritušos, ievainotos, smagos ieročus, radio aparātus un dažādus uzkabes priekšmetus. Skats ir briesmīgs. Līst nepārtraukti, takas ir dubļainas. Pēc tumsas iestāšanās kaujas troksnis sāk pierimt. Var sadzirdēt mūsu artilerijas izšāvienu troksni. Tagad zinam uz kuŗu pusi mums jāiet. Esmu kopā vēl ar 5 vīriem, bet tie visi man ir sveši. Pamanam vēl kādu māju. Es ar vienu so svešajiem eju noskaidrot — vai mājā nav ķīnieši? Māja ir tukša, bet kamēr mēs to skaidrojam, pārējie ir pazuduši. Ieejam mājā, lai uz brīdi atpūstos un paglābtos no lietus. Mans biedrs nolemj palikt mājā un gulēt, tāpēc es ceļu turpinu viens pats. Pēc pusnakts izdodas sasniegt mūsu tankus.

Nākošajā dienā sameklēju savu rotu, jeb rotas atliekas. No mana vada pāri palikusi tikai trešdaļa. Arī ķīniešu zaudējumi ir lieli un viņu ofensīva apstājas. 22. maijā no Japānas ierodas 187. Izplētņlēcēju pulks un uzsāk pretuzbrukumu. Tagad kārta bēgt ir ķīniešiem. Mana rota tagad vēl ar vienu strēlnieku rotu, sapieriem un tankiem ir iedalīta kādā kaujas grupā. 25. maijā kaujas grupa ap plkst. 2 no rīta uzlādējas uz smagajām mašīnām un dodas uz uzbrukuma izejas punktu. Gaismai austot auto kolonna nonāk zem ienaidnieka kājnieku un mīnmetēju uguns un pusaizmigušie vīri sakrīt ceļa seklajā grāvī. Ienaidnieka uguns nāk no priekšas un abiem sāniem. Frontes stāvoklis šai laikā bija juceklīgs un šī ienaidnieka vienība bija pali-

kusi mūsu aizmugurē. Pāris tanki, kas mums piedalīti, situāciju izglābj. Neilgi pēc kaujas sākšanās mani ievaino: lode cauri sāniem mugurā iznākusi ārā. Sāku pa ceļa grāvi rāpot ārā uz aizmuguri. Aiz ceļa līkuma stāv kāds vieglais auto, kas mani aizved uz pārsiešanas punktu.

Pēc 2 dienām esmu jau Osakā, Japānā, 279. galvenā slimnīcā. Dzīve slimnīcā bija jauka. Ievainoto ārstēšana un aprūpe bija lieliska. Slimnīcā darbojas norvēģu ārstu un māsiņu grupa. Viņi pirms došanās uz Koreju bija iepazinušies ar amerikāņu militāro medicīnisko iekārtu. Kad esmu daudzmaz apārstējies, varu iepazīties ar Osakas pilsētu, kas ir otra lielākā Japānā. Tās centrs dienā atgādina milzīgu skudru pūzni.

Jūlijā Korejā, Kaesongā sākās pamiera sarunas. Tas visus ļoti iepriecināja, jo visi cerēja, ka vairs nebūs jādodas atpakaļ uz fronti. Pamiera sarunas tomēr nekādus rezultātus nedeva un tā 25. jūlijā sāku ceļu atpakaļ uz fronti. Savā L rotā atrodu tikai dažus „vecos" zēnus, pārējie visi sveši. Pa manu prombūtnes laiku slimnīcā viņi visi ir paaugstināti par kaprāļiem un seržantiem. Fronte ir samērā klusa. Mūsu btl. atrodas pozicijās uz t. s. „Punča bļodas" malas. Korējā pašreiz ir lietu periods. Līst bieži un ilgi. Visi bunkuri, satiksmes ejas, kalnu tekas ir ūdens pilnas. Ielejas rītos ir biezā miglā. Miglā var viegli paslēpties ienaidnieks. Drēbes nav iespējams izžāvēt, ieroči sāk rūsēt pāris stundās pēc iztīrīšanas. 23. augustā man piedāvā pārcelties uz btl. stābu — izlūku komandu. Piedāvājumu pieņemu. Šī mana izšķiršanās bijusi ļoti liktenīga, jo pēc 3 1/2 nedēļām L rotu kādā nakts kaujā iznīcina gandrīz līdz pēdējam vīram. Izlūku komandas sastāvs ir 8 vīri. No tiem 3 — kāds francis, ķīnietis un es, vēl neesam ASV pavalstnieki.

Rudenī 2. kājnieku div. izcīna 2 ļoti smagas kaujas. Pirmā — augusta beigās un septembŗa sākumā, ir kauja par t. s. „Asiņaino kalnu". Šeit dominē augstienes — 983, 940 un 773. Vislielākos zaudējumus šeit cieš 9. kājnieku pulks, kas sastāv 100 % no nēģeŗiem, bet balto virsniekiem. Pēc šīs kaujas pulku sadala. Pēc šīs kaujas mūsu btl. nomaina 9. pulks. Te atklājas briesmīgi skati, kādi citur Korejā nebija redzēti — sevišķi degbumbu sadedzinātie. Korejiešu nesēji nes mūsu kritušos saliktus pa 3 uz vienām nestuvēm. Otra rudens kauja turpinājās vienu mēnesi no septembŗa vidus līdz oktobŗā vidum un bija ļoti smaga. Kaujas smagumu uz saviem pleciem šoreiz iznesa mūsu 23. kājnieku pulks. Uzbrukuma mērķis bija kalnu grēda ar 3 dominējošām augstienēm — 894, 931, 851. ASV presē šī kauja ieguva lielu publicitāti. Sīkāks kaujas apraksts atrodams G. Stopnieka rakstā „Kauja par 931. augstieni" DVM 1980. g. nr. 2. Rudens kaujā div. bija zaudējusi 5600 kritušos un ievainotos un praktiski vairs nebija kaujas spējīga. Pēc 103 dienām nepārtrauktā kaujas saskārē ar ienaidnieku, div. nomaina un novieto aizmugurē Kapyong rajonā, 8. armijas rezervē.

Rezervē divīzija atradās 2 mēnešus. Šai laikā saņemam papildinājumus,

notiek apmācības un atpūšamies. Izrādās, ka mūsu rotā ir viens igaunis. 24. novembrī mani nozīmē piedalīties kādā ļoti interesantā parādē. Par maija kaujām ASV prezidents ir piešķīris visai 2. kājnieku div. speciālu uzslavu. Jāpiezīmē, ka šādu uzslavu izpelnīties nav sevišķi viegli. Šo apbalvojumu div. pasniegt ir ieradies Korejā ASV viceprezidents Bārklijs (A. Ā. Barkley). No katras rotas uz parādi sūta tikai vienu vīru, maija kauju veterāni. Parādes laikā gaisā nepārtraukti riņķo 8 iznīcinātāji. Tik daudzus ģenerāļus kopā nebiju nekad redzējis!

Decembŗa vidū bezrūpīgā dzīvošana izbeidzas un ir jādodas atpakaļ uz fronti. Atrodoties aizmugurē, viens no mūsu btl. uzdevumiem bija apsargāt kādu gaisa spēku radio staciju. Tā atradās uz augsta — 1468 m kalna. Staciju varēja sasniegt tikai pa stāvu kalnu taku. Stacijas apsardzība bija tagad jānodod turkiem. Turki neviens nerunāja angliski. Kad mēģināju vāciski, tad par brīnumu turku kapteinis saprata. Frontes sektors, kuŗā tagad atradāmies (netālu no Kumhwa) bija samērā kluss. Nebija arī auksts, kaut zemi sedza sniega kārta. Biju Korejā jau pavadījis 9 mēnešus un sāku gaidīt, ka mani sūtīs atpakaļ uz ASV, jo rotā vairs nebija neviena ar ilgāku izdienu par mani. Beidzot pēc ilgas nervozēšanas pienāk braukšanas diena. No mūsu btl. esam četri mājās braucēji. Ir 31. decembris, kad nonākam aizmugures komandpunktā.

ASV saņemu mēnesi atvaļinājumu un pēc tam atkal jāierodas Kārsena nometnē. Mani iedala 11. kavalērijas (mechanizētā) pulkā. Te satieku kādu latvieti, Hariju Nātiņu, jr. Arī viņš ir Korejas veterāns no 24. kājnieku div. Esmu iesaukts uz 2 gadiem, bet „kaŗa kungi" nolemj Korejas veterāņus atvaļināt 3 mēnešus agrāk. Tā jau 1952. g. jūlija beigās varu atgriezties Minesotā kā civīlists. Redzu, ka pa šo laiku mani tautieši ir itin brangi iekārtojušies: atraduši labākus darbus, iepirkuši mājas, iet skolās, brauc ar savām automašīnām. Es atrodos tādā pat situācijā kā 2 1/2 gadus atpakaļ, kad nokāpu no kuģa. Vienīgi man pie krūtīm ir dažas ordeņu lentītes un kaujinieka nozīme, bet lielas nozīmes tām nav. Manam tēvam bēc brīvības cīņām prezidents Čakste reiz piesprauda pie krūtīm Lāčplēša kaŗa ordeni. Pār Korejas kaujas laukiem plīvoja daudzu valstu karogi, bet Latvijas karoga tur nebija.

Edvīns Upītis

IEVAINOTĀ STĀSTS

Atv. kapr. Edvīns Upītis kā iesauktais ASV armijā piedalījies cīņās Korejā 3. Kājnieku div. 65. pulka sastāvā. Kaujās smagi ievainots un pēc ilgas veseļošanās atv. no dienesta. Dzīvo Stoktonā, Ilinojas pavalstī.

Rītā krēsla vēl klāj zemi. Esmu sardzē un novēroju apm. 200 m. plato starplauku manā priekšā. Tas ir mīnēts, tikai vienā vietā atstāta šaura josla, pa kuŗu mūsu kaŗavīri iziet un atgriežās no posteņiem un izlūku patruļām. Takas tuvumā atrodās smagā ložmetēja bunkurs. Šo vietu rūpīgi sargājam. Aiz līdzenā lauka sākas lēzena kalna nogāze. Tā apaugusi krūmiem. Ienaidnieka pozicijas atrodas kalna otrā pusē. Uz pašas kalna virsas neviens nevar tverties — tos visus iznīcina mūsu artilerijas uguns. Pamanu uz takas stāvus. Tie ir mūsu kaŗavīri — atgriežas no priekšposteņa, bijuši starplaukā visu nakti. Mums ir nerakstīts likums — mūsējie iziet un atgriežās tikai pa krēslu, lai ienaidnieks tos nemanītu. Tagad viņi paiet man gaŗām pa ierakumiem; vienam patšautene, pārējiem Ml šautenes un rokas granātas. Viņu sejās redzams nogurums pēc negulētās nakts. Paejot man gaŗām, viņi izkāpj no ierakumiem un turpina iet pa taku augšā kalnā uz virtuvi. Tā ienaidniekam neredzama, jo atrodās kalna otrā pusē.

Pēc brokastīm izlūkiem paredzēta dažu stundu atpūta, pēc tam jāstājas pie poziciju nostiprināšanas. Ar bunkuriem te ir bēdīgi. Kad te ieradāmies, atradām tikai divus bunkurus — vienu gulēšanai, otru smagajam ložmetējam. Lielākai daļai no mūsu 40 cilvēku vada jāguļ divvietīgās teltīs. Esmu kopā ar Milleru; abi nesam patšautenes. Varu iedomāties, kas te notiktu, ja ienaidnieks atklātu spēcīgu artilerijas uguni pa mūsu novietojumu. Kamēr

tiktu līdz ierakumiem, būtu prāvi zaudējumi.

Pārējie no mana vada aizgājuši brokastīs. Es palieku pa šo laiku ierakumos. Pusdienas laikā ēdam sausās devas, tā sauktās „C-Rations". Daram to tādēļ, ka ienaidnieks var redzēt kustību uz takas. Vakariņas atkal ēdam virtuvē. Sāk atgriezties mana vada puiši — paēduši. Tagad mana reize iet uz virtuvi. Dodos pa taku augšā kalnā. Kalna nogāze apaugusi prāviem krūmiem. Ir arī pa retam kokam — skujmetes. Esmu jau tuvu kalna virsai, kad ieraugu divus pretīm nācējus — seržantu Beriju un Beikeru. Apstājamies un sākam pļāpāt. Beikeram īpatnēja ķermeņa forma, atgādina bumbieri — plati pleci, bet tālāk uz leju strauji sašaurinās. Esam viņam iedevuši palamu „Pear Shape". No Berija uzzinu, ka man ar sava vada vīriem līdz pusdienai jāstrādā pie poziciju būves.

Pēkšņi plīst ķīniešu smagā mīnmetēja granāta 4—5 soļu attālumā. Jūtu šķembas trāpam ķermeni. Sajūta tāda it kā kāds ar rungu sistu pa manu ķermeni vienā laikā neskaitāmās vietās. Vietā, kur granāta plīsusi, palicis melns zemes aplis — kā ar lāpstu notīrīta visa zāle, palikusi tikai melna zeme. Jūtu asas sāpes labā rokā virs elkoņa. Trāpījusi šķemba — lauzta roka. Saņemu ar otru roku tās pirkstus, bet neko nejūtu. Arī kreisā kāja tāda nejūtīga.

Tagad pievēršos maniem biedriem. Beikeru ķērusi šķemba kakla sānos, ievainots arī vēderā un ir nesamaņā. Ievēroju, ka savu bruņu vesti viņš bija atstājis vaļā. Visvieglāk cauri ticis Berijs — ievainots plecā. Viņš sauc pēc sanitāra un dodas augšā pa taku uz virtuves pusi, kur tam pašreiz vajadzētu būt. Drīz klāt ir arī sanitārs un četri vīri ar nestuvēm, 57. kalibra bezatsitiena lielgabala apkalpe. Mani ķērušas daudzas šķembas, pa visām vietām tek asinis. Sanitāram nav tik daudz materiāla, lai visas vietas pārsietu. Kāds izvelk no aizmugures bikšu kabatas manu patšautenes magazīnu un to parāda. Šķemba ķērusi pa tās sāniem — iesists liels robs. Varu iedomāties, kas būtu noticis, ja būtu ķēris pa malu kur kapseles. Tad mana sēžamvieta būtu izārdīta. Tā tad, laime — nelaimē. Atceros, ka šodien ir 1953. g. 2. jūlijs.

Mani uzceļ uz nestuvēm. Labo roku uzmanīgi uzliek uz krūtīm. Paviz domas — vai esmu zaudējis šo roku? Vai vēl kādreiz varēšu to lietot? Arī Beikeru novieto uz nestuvēm. Uz kakla tam balts pārsējs. Vīri dodas ar mums pa taku uz augšu. Esam sasnieguši virtuvi. Te ir arī manas grupas seržants portorikānis O'Meda. Viņš prasa kā jūtos. Atbildu, ka nevisai jauki. Pabrīnos par sevi, ka atbildot runāju pusčukstus. Vai esmu tik daudz spēka zaudējis, ka nevaru vairs kārtīgi parunāt? Palūdzu viņam mazliet padzerties, jo iekšējo ievainojumu man nav. Te ir arī ambulances vāģis. Mūs ar Beikeru novieto aizmugurē. Paspiežu roku atvadām vecajam portorikānim. Berijs piesēžas blakus šoferim un sākam braukt pa kalna

nogāzi uz leju. Pārbraucam pāri strautiņam, kas tek caur mīnu lauku un dodamies pāri smiltājam. Esam gandrīz pāri, kad mūsu vāģis iestieg. Šoferis gan dod uz priekšu un atpakaļ, bet pāri netiekam. To pamanījis viens no bataljona pārsiešanas punkta vīriem, paņem tauvu un ar džīpu izvelk mūs ārā. Ir arī laiks, jo varam dabūt kādu granātu uz kakla. Tepat netālu ir jau arī pārsiešanas punkts.

Mani ar Beikeru novieto uz galdiem un sāk kārtīgi pārsiet. Dod arī asins plazmu. Dara visu iespējamo mūsu labā. Nosēžas izsauktais helikopters. Mani ar nestuvi piesprādzē tā vienos sānos, Beikeru otros. Pārbīda pāri ķermeņa augšdaļai plastikas kupolu. Berijs novietojas pie pilota un lidojam uz armijas lauku slimnīcu, tā saukto „M.A.S.H." Pagriezis galvu mazliet sānis, vēroju, ka lidojam pazemu, sekodami kādam ceļam. Drīzi sasniedzam savu gala mērķi. Slimniīca te novietota teltīs. Redzu daudz ievainoto un citādi cietušo. Kamēr gaidu savu kārtu uz rentgenu, gaŗām nāk brigādes (vienzvaigžņu) ģenerālis. Viņš apstājas pie manis un apvaicājas, kā jūtos, piedāvā arī cigareti. Pateicos par piedāvājumu, saku ka nesmēķēju. Viņš jautā vai esmu valkājis bruņu vesti. Atbildu, ja nebūtu, tad no manis pāri būtu palicis tikai amerikāņu veida kotlete. Vairākas šķembas gan bija gājušas cauri stikla šķiedru bruņu vestei mugurā, bet šie ievainojumi nebija tik dziļi. Šī veste izglāba manu dzīvību. Pēc brīža sanitāri aiznes mani uz rentgena nodaļu. Novieto uz galda un izdara uzņēmumus, noliekot dažādos stāvokļos. Tā kā manī ir diezgan daudz šķembu, tad paiet ilgs laiks. Šķembas nejauki spiež uz cietā galda. Prasu vai nebūs jau beigas, bet man atbild, ka vēl vajādzīgi daži uzņēmumi. Vēlāk izoperē arī šķembas. Kad pamostos, redzu gandrīz visur baltos pārsējus. Mana labā roka ir ieģipsēta. Pamēģinu kustināt tās pirkstus. Jā, tie kustas — mana roka ir glābta. Pie gultas redzu pudeli ar asinim — man pārlej asinis.

Mani pārvieto uz slimnīcu galvaspilsētā Seoulā. Te pienāk 4. jūlijs — amerikāņu neatkarības diena. Gaiteņos atskan šai dienai piemērota mūzika. Valda pacilāta svinīga noskaņa. Pavadu te pāris dienas. Ievainojumi tīrās, par to gādā penicilīns. Apsējus bieži maina, no tiem nāk nepatīkama smaka. Dod arī asins plazmu. Kamēr esmu Seoulā, kādu nakti atskan gaisa trauksme. Pilsētai pāri lido ienaidnieka lidmašīnas. Dzirdam motoru rūkoņu. Kā uz burvju mājienu nodziest visas ugunis. Logus aptumšo. Māsiņas staigā apkārt ar kabatas baterijām. Viena pienāk pie manis un saka, lai neuztraucos, lidmašīnas meklējot mūsu lidlauku. Neesot jau pirmo reizi. Atmiņā man vēl Vācijas laiki, kad B—29 lielās formācijās lidoja uz paredzētiem mērķiem. Dažreiz lidmašīnas jau bija virs galvas, tikai tad atskanēja trauksme.

Vēlāk mani pārvieto uz armijas slimnīcu Osakā — Japānā. Šoreiz lidojam ar transporta lidmašīnu. Slimnīcas personāls redzēdams mani tik

bēdīgā stāvoklī, ieteica nodot naudas maku un pulksteni glabāšanā. Izdeva kvīti par saņemšanu. Apakšā paraksts gan bija nesalasāms. Dažiem sanitāriem pārvietojot ievainotos ar nestuvēm bija paradums, nocelt tos no nestuvēm, bet aizmirst atdot blakus novietotās šķiltavas, cigaretes un kabatas makus. Slimnīcā dzirdēju dažus par to sūdzamies. Sākumā mani ievietoja istabā kopā ar kādu beļģu kaņavīru. Angļu valodu viņš neprata. Pratu vācu valodu un sāku sarunāties. Atbildēja labā vācu valodā. Viņam bija lauzta kāja, pārvietojās ar kruķiem. Sūdzējās, ka kauls nesaaugot. Vēloties būt savējo aprūpē, bet tādas iespējas nebija. Nebija arī apmierināts ar ēdienu. Pēc pāris dienām mani pārvietoja uz citu istabu. Sākumā biju viens pats, bet drīz radās arī istabas biedrs — kaņavīrs no 25. div. — Frankarts no Viskonsīnas. Kādā vietā ienaidnieks pārrāvis dienvidkorejiešu fronti. Viņa vienība gājusi palīgā likvidēt pārrāvumu. Ķīnietis ielaidis trīs mašīnpistoļu lodes gurnā — lauzta kāja. Nākošā rītā to operēja. Ievietoja kaulā metalla adatu un kāju izstiepa. Svars gultas galā turēja kaulu pareizā stāvoklī. Viņam bija lielas sāpes un lūdza zāles pret tām. Māsiņa atbildēja, ka esot laiks pierast pie sāpēm. Viņš par to sūdzējās mūsu nodaļas ārstam Kellijam. Ārsts pavēlēja tās tomēr izsniegt. Šis bija iemesls naidam, kas pastāvēja šo divu cilvēku starpā. Viņš iesauca māsiņu par „veco raganu".

Slimnīcu, kuŗā atradāmies, agrāk bija lietojuši vietējie iedzīvotāji. Tagad tā rekvizēta ASV armijas vajadzībām. Ēka vairākos stāvos, samērā glīti iekārtota. No sava loga varēju redzēt dārzu, labi koptus kokus un krūmus. Mazos baseinos — zelta zivtiņas. Dārznieks to uzturēja teicamā stāvoklī. Mūsu māsiņām palīdzēja japānietes. Viņas veica sīkākos darbus, galvenā atbildība bija mūsējām. Smagākos darbus, kā slimnieku cilāšanu un pārvietošanu veica mūsu sanitāri. Bija neparasti viņus redzot staigājam baltajos apģērbos un kaujas zābakos. Tie kaut kā te neiederējās. Virtuves darbus veica japāņi. Ēdiens bija labs, bet nezinu kādēļ, gaļu vienmēr klāja bieza A1 mērces kārta. Man negaršoja, kasiju ar nazi to nost. Savu kreiso roku vēl nevarēju lietot, tādēļ ēdienu reizēs man palīdzēja kāds no sanitāriem vai slimniekiem. Arī bārdu nevarēju nodzīt bez citu palīdzības. Kad gribēju rakstīt vēstuli, tad izpalīdzējās Sarkanā krusta darbinieces. Matus mums apgrieza japāņu frizieris. Piedāvājām viņam cigaretes. No tām viņš nekad neatteicās. Kā viena cauri, sāka citu. Tā viņš vairāk noņēmās ar smēķēšanu, kā savu darbu. Samaksa, ko viņš saņēma par matu nogriežšanu nebija liela — 25 centi. Ja kādam nebija naudas, Sarkanais krusts par to samaksāja.

Kādu dienu ārsts pienāca pie manis un teica, ka rītu sašūšot manas brūces. Man vēl esot mazliet temperātūra, bet tas netraucējot. Nākošā rītā noveda uz operācijas zāli. Uz sejas uzlika masku un lika dziļi elpot. Teica, lai skaitu, tālāk par 6 netiku. Visu šo laiku man pārlēja asinis un deva plaz-

mu, jo biju krietni noasiņojis. Bija pagājušas trīs nedēļas pēc manas ievainošanas, kad kādu dienu mani vēlējās sastapt mācītājs. Esot bēdīgas ziņas no mājām. Nevarēju iedomāties, kas noticis. Esot mirusi mana māte. Trieka bija paralizējusi vienu ķermeņa pusi, viņa arī zaudējusi valodu. Stāvoklis pasliktinājies un viņa 28. jūlijā mirusi. Pēdējo reizi viņu redzēju Klintonas dzelzceļa stacijā Aijovā, kad devos uz Stonemaņa nometni Kalifornijā un no turienes tālāk uz Koreju. Brālis studēja Ilinojas universitātē. Pa vasaru mērija ezerus Minesotas ziemeļos. Gadu vēlāk viņš pabeidza universitāti kā civīlinženieris. Pēdējo gadu tam izpalīdzēju ar skolas naudu, jo stipendijas nebija dabūjamas.

Augusta sākumā man ar istabas biedri izmaksāja 50 dolārus. Nosūtījām kādu uz kantīni, lai atnes mums pa amerikāņu veida kotletei un saldējuma kulteņiem, pieteicām lai neaizmirst arī sevi. Garšoja lieliski, nebijām tos ilgi baudījuši. Lūdzu viņu paglabāt manu pārējo naudu savā kabatas makā. Pa nakti kāds bija aizņēmies mūsu naudu — maks bija tukšs. Mēs nekā nemanījām. Laikam kādam no puišiem pietrūcis naudas uzdzīvošanai. Par to bijām noskaitušies. Vēlāk uzkrita kāda sanitāra izturēšanās. Manu vismazāko vēlēšanos izpildīja uz karstām pēdam. Laikam puisi mocīja sirdsapziņa.

Ievainojumi bija jau puslīdz sadzijuši. Ievēroju, ka kreisai kājai vienā vietā asins vads pulsē tieši virs rētas. Parādīju to ārstam. Viņš nevarēja saprast, kas par lietu. Chirurgs atzina, ka sašūts ievainojums nesalabojot artēriju. Asinis pa to nevirzijās tālāk. Jāizdarot operācija. Pēc pāris nedēļām to arī izdarīja. Gaidīju pie operācijas zāles jau astoņos no rīta. Pienāca chirurgs un skaitīja pulsu. Tas sita ātri. Vaicāja kādēļ, esot uztraucies. Atbildēju, ja zinātu, ka viss beigsies labi, tad nenervozētu. Anesteziloģists man iespricēja mugurkaula smadzenēs un es iemigu. Kad atkal pamodos, bija viens pēc pusdienas. Tā tad ap mani strādājuši piecas stundas. Visa kāja ielikta ģipsī. Vēlāk chirurgs paskaidroja — mēģinājuši sašūt artērijas galus kopā — neizdevies. Bijis par īsu. Nekas neatlicis kā izņemt gabalu artērijas no otras kājas un ievietot cietušajā. Tas izdevies. Viņš pateica, ka man esot laime; Otrā pasaules kaŗa laikā to nebūtu varējuši izdarīt. Būtu spiesti man nogriezt kāju. Mani pārvietoja uz citu istabu. Tagad biju viens pats. Te bija klusāk. Pa nakti arī tik daudz nestaigāja un netrokšņoja gaitenī. Varēju labāk gulēt. Dažas dienas pēc operācijas Osakai pāri gāja taifūns. Vējš pūta neparasti stipri, lija straumēm. Mans logs atradās pret vēju. Domāju, ka kuŗu katru brīdi logs ielidos istabā, bet nekas nenotika. Nākošā rītā māsiņas stāstīja, ka pilsētā daudz izgāztu koku, bet citu postījumu neesot.

Tā guļot kavējos atmiņā. Ierados ASV 20 gadu vecumā — 1949. g. 4. maijā. Mani iesauca ASV armijā 1951. g. 14. novembrī un nosūtīja uz pamatapmācībām Fort Džeksonā, Dienvidkarolainā. Pēc papildapmācību

beigšanas vairākās citās armijas nometnēs, ieskaitot instruktoru skolu Fort Beningā, Džordžijā, saņēmu pavēli doties uz Koreju. 1953. g. 13. martā tiku iedalīts 3. kājnieku div. 65. portorikāņu pulkā. Cik latviešus esmu saticis pa šo laiku armijā? Jāatzīstas, ka maz. Pēc iesaukšanas Fort Šeridanā satiku Valdi Kārkliņu no Čikagas. Arī viņš bija iesaukts. To pazinu no Vācijas laikiem. Abi apmeklējām skautu vadītāju kursus Karlsrūē. Kādu svētdienu mani izsauca uz rotas kanceleju. Jādodas uz norādītu ēku, jo mani vēloties satikt daži cilvēki. Te mani gaidīja bijušā Eslingenas ģimnazijas skolotāja Šturma jaunkundze, arī skolas biedre Ilga Kalniņa ar savu brāli. Pēdējie bija atbraukuši apmeklēt Kārkliņu. Viņš pastāstījis, ka arī es esot šeit. Šturma jaunkundze vēlas zināt, kā man iet un ko daru armijā. Maz vēl varu pastāstīt, jo esmu pats tikai neilgi dienējis.

Pēc laika noņēma ģipsu — operācija bija izdevusies labi. Tagad redzēju, ka man uz kājas izdarīts 18 collu garš grieziens. Tas sašūts ar stiepulīti. Parasti lietoja diegus. Nekad neuzzināju, kādēļ, tas tā darīts. Tā bija kļuvusi ļoti stīva un grūti locījās. Jāņem virpuļūdens peldes un jāizdara dažādi vingrinājumi. Pārvietojos ar braucamo krēslu. Vienu rītu ārsts teica, ka mani parvedīšot atpakaļ, uz Ameriku. Mēģināju noskaidrot, kurā slimnīcā nokļūšu. Minēja Valtera Rīda slimnīcu Vašingtonā, bet kā vēlāk izrādījās, tur nokļuva augstākās pakāpes virsnieki. Sākās mans atpakaļceļš. Vispirms izlidojām uz Tokiju. Te mūs pārvietoja tā sauktā lidojošā preču vagona transporta lidmašīnā. Lidlaukā redzama liela kustība. Redzam daudz kaujas un transporta lidmašīnas. Visur redzam cilvēkus — pilotus nākam un ejam, apkalpes darbojamies ap lidmašīnām. Dažu virsnieku tērpu rotā daudzas apbalvojumu zīmes. Sakam ardievas Japānai. Pavadīju te četrus mēnešus. Pārlidojam Midvejas salām un tad jau drīzi klāt arī Havaja. Ceļā pagājušas apm. astoņas stundas. Mūs novieto Tripleta armijas slimnīcā. Tā ir pakalnē un no tās paveras jauks skats uz pilsētu. Slimnīca ļoti glīti iekārtota. Istabām lieli logi — telpas ļoti gaišas. Telpās izvietotas puķes. Še uzturamies vairākas dienas. Domāts arī par izklaidēšanos. Vienu dienu mūs iepriecina Xavier's Cugat's ar savu orķestri. Piedalās arī Abbe Lane — glīta izskata sarkanmate. Tādu mūziku vēl līdz šim nebijām dzirdējuši. Arī sarkanmate visiem patīk. Kad programma cauri, lūdzam vēl ko nospēlēt. Nākošo dienu mūs apmeklē Amerikāņu leģiona pārstāvji ar hulas dejotājām. Visu skati pievērsti meiteņu lokaniem augumiem. Lielu piekrišanu gūst kāda miesās pilnīga havajiete ar savu divdomīgo dziesmu. Te slimnīcā manu uzmanību pievērš kāds 19 gadu vecs jauneklis. Viņam lauztas abas kājas. Stāsta, ka ar draugiem dzēris „saki", rīsu degvīnu. Neatcerās kas vēlāk noticis. Kad atguvis apziņu, jutis, ka ar rokām kaut kur pieķēries karājas. Palaidis tās vaļā un nokritis no armijas stāba ēkas ceturtā stāva uz ietnes. Pārlauzis abas kājas. Tagad apkārt lēkā ar kruķu palīdzību.

Sākam pārējo atpakaļceļu uz Kaliforniju. Mūs noved lejā uz lidlauku. Gaidām, kad tiksim ievietoti lidmašīnā. Paziņo, ka sliktā laika dēļ, lidojums atlikts. Braucam atpakaļ uz slimnīcu. Nākošā dienā dodamies atkal uz lidlauku. Šoreiz atrasta kāda vaina lidmašīnā. Braucam atkal atpakaļ. Dodamies trešo reizi uz lidlauku. Jautājam viens otram, vai šodien laimēsies? Nav nekādu šķēršļu. Šoreiz mums līdzi arī pāris „trakie". Viens no viņiem runā un debatē kā profesors. Man ir aizdomas, ka puisis simulē. Otrs atbild ar jā un nē un visu laiku lūkojas kaut kur tālumā. Rokas tiem abiem sasietas. Mums līdzi arī dažas māsiņas. Pēc apm. septiņām stundām esam sasnieguši Kaliforniju. Daži dzied „California here I come". Visiem pacilāta sajūta, beidzot esam atpakaļ savā zemē. Slimnīcas personāls cenšas mūs visādi iepriecināt. Piegādā mums jaunākās skaņu plates. Priecājamies par mūziku, ko vēl nebijām dzirdējuši. Uzstājas arī kāda dziedātāja, nodziedot dažas dziesmas no „King and I". Te atpūšamies dienu, tad dodamies tālāk uz Skota gaisa spēku bazi Ilinojā. Lidojam pāri Klinšu kalniem pie Denveras. Ir tumsa, lejā redzam pilsētas ugunis. Dienas laikā pavērtos brīnišķīgs skats. Sasniedzam arī savu gala mērķi, bet izrādas, ka man jādodas vēl tālāk uz Fort Kempbelu Kentakijā. Lidojam ar mazu transporta lidmašīnu. Esmu vienīgais pasažieris. Nosēžamies lidlaukā. Mani gaida ambulance, kas aizved uz slimnīcu. Te pavadu nākošos četrus mēnešus.

Par mani te sāka rūpēties ārsts Kalfas. Ieceļojis no Grieķijas, nodzīvojis vairāk kā piecus gadus un ieguvis pavalstniecību. Vēlāk viņš tika paaugstināts kapteiņa pakāpē. Kad iznāca laiks, nāca ar mani runāties. Sāku atkal sēdēt virpuļūdenī un izdarīt muskuļu vingrinajumus. Ar laiku tomēr dabūju kāju taisni — vecajā stāvoklī. Nu jau ar kruķu palīdzību varēju mazliet paiet. Kādu dienu pie manis pienāca viens no slimniekiem, jautāja vai esot lietuvietis. Viņš nesis manus papīrus un redzējis manu vārdu. Viņš bija lietuvietis no Toledo. Lode iestrēgusi pierē. Tā izņemta ārā, bet palicis dobums, ko pārsedza tikai āda. Paredzēja šo vietu pārklāt ar nerūsējošā tērauda plāksnīti. Kamēr biju slimnīcā, šī operācija vēl netika izdarīta. Sastapu arī savu agrāko istabas biedri Frankartu. Viņam izsniedza katru dienu divas bundžiņas alus. Ārsts atzinis, ka alus veicinot kaulu saaugšanu. Viņš staigāja apkārt ar kruķiem.

Brālis rakstīja, ka mani apciemošot. Vienu svētdienu bija arī klāt. Līdzi bija atbraucis arī Ilmārs Dzenis, skolas biedrs no Eslingenas ģimnazijas un Uldis Bluķis. Viņi visi studēja Ilinojas universitātē. Tā runājot laiks pagāja ātri un pienāca laiks šķirties. Biju patīkami pārsteigts, kad kādu sestdienu mani apmeklēja divas latviešu meitenes — Ilze Kņezinska ar savu draudzeni. Viņa gribēja zināt vai ko vēlos. Prasīju lai atnes kādu latviešu grāmatu lasīšanai. Nākošo reizi arī dažas atnesa. Šoreiz viņai līdzi bija divi latvieši — dienot aviācijā. Augumā lielākais izpildot lecējmeistera pienākumus.

Lietojām latviešu valodu. Kaŗavīri blakus gultās acis vien bolīja, jo nesaprata ne vārda. Nevaru aizmirst Zigurdu Neilandu no Indianapoles. Arī viņš mani apmeklēja. Dienēja tepat Fort Kempbelā tanku bataljonā. Teica, ka arī viņam esot jāpiedalās izplētņu lēkšanā. Jautāju kā latvieši reaģē uz iesaukšanu. Esot arī daži tādi, kas nevēloties iet armijā un atsakoties no pavalstniecības iegūšanas. Latvijai ar ASV pastāvēja nolīgums, kas noteica, ka viena otras pilsoņus var iesaukt tikai kaŗa gadījumā. Korejas kaŗu nosauca par „Policijas akciju" — tā tad ne kaŗu. Dabūjis par šo lietu zināt, aizgāju uz div. stābu Polka nometnē aprunāties. Aizbildinājās, ka kaŗaklausības komisija par nolīgumu neko neesot zinājusi, tādēļ esot iesaukts. Jautāju, kādu atlaišanas raksturojumu saņemtu, ja pieprasītu atbrīvošanu? Atbilde — „general discharge with honorable condition". Kādēļ gan ne „honorable discharge", ja dienesta papīros nebija neviena traipa? Uzskatīju, ka tas būtu kā nepelnīts spēriens ar zābaku pa muguru. Īsi pirms Ziemsvētkiem saņēmu no Indianapoles Daugavas vanagiem dāvanu — grāmatu. Sūtītājs bija Šļaukstiņa kungs. Esmu liels lasītājs un grāmatas mani vienmēr iepriecināja.

Tuvojās Ziemsvētki. Ārsts atzina, ka būtu labi, ja es tos pavadītu mājās pie piederīgiem. Dabūju divu nedēļu atvaļinājumu. Aizgāju uz ortopēdisko darbnīcu. Vīrs, kas darbnīcā strādāja pagādāja ortopēdisko zābaku, pievienoja tam klāt dažus dzelžus un atsperi. Tā ejot vilka pēdu uz augšu. Tagad jau varēju puslīdz paiet. Apbruņojies ar kruķiem devos ceļā pie savējiem. Bija patīkami redzēt tēvu un brāli. Satiku atkal tuvumā dzīvojošos latviešus. Dienas pagāja nemanot. Devos atkal atpakaļ uz slimnīcu. Šoreiz kruķus nesu pie rokas, man tos vairs nevajadzēja, bet tie bija jānogādā atpakaļ slimnīcā. Tagad gāju ēst uz ēdamzāli. Stāvēju rindā. Kāds uzsit man uz pleca. Redzu aiz muguras stāvam Edvardu no savas bijušās rotas. Viņu sašāva priekšpostenī. Ienaidnieks ielaida tam vairākas lodes kājā. Tagad staigā apkārt ar kruķu palīdzību.

Pa dienu esmu diezgan aizņemts. Rītos eju uz profesionālo terapiju. Te mums liek kaut ko praktisku pagatavot. Es aužu grīdsedziņu. Nav slikta ideja, jo tā vingrinu un stiprinu savus locekļus. Vēlāk uztaisu no plastikas materiāla bilžu rāmi. Pie tā pagatavošanas lietoju zāģi, vīli un citus darba rīkus. No ādas pagatavoju sev kabatas maku. Pēcpusdienā eju uz fizisko terapiju. Te cilāju svarus, ar katru roku atsevišķi. Izdaru dažādus ķermeņa vingrinājumus, lai atgūtu spēku ķermenī. Kad vēl atliek laika aizeju uz bibliotēku. Kādu dienu māsiņa saka, galvenais ārsts vēloties mani redzēt. Iejot viņa kabinetā redzu rentgena uzņēmumu — mana lauztā roka. No tā redzu, kauls šķaidīts — salikuši kopā kā varējuši. Ārsts liek izstiept rokas pāri galdam. Tagad redzu, ka mana labā roka par collu īsāka kā otra. Viņš man saka, ka darījuši ko varējuši manā labā un tagad mani atlaidīšot no

slimnīcas. Laiks dziedēšot pārējo. Mani obligātie divi dienesta gadi pagāja jau pagājušā gada novembrī, bet tad vēl nebiju salāpīts.

Pārceļos uz rēgulārām kaŗavīru barakām. Baraku priekšā, ielas pusē, liels plakāts: „Mūsu ieroči ir labākie pasaulē." Negribot par to drusku jāpasmaida. Tā nu gan nebija pilna patiesība. Piemēram, ložmetēji bija 1917. un 1919. gada modeļi, smagi. Stobru apmaiņa prasīja par daudz laika, arī „galvas starpas" nostādīšana. Vācieši te bija soli tālāk — spēja apmainīt stobrus daudz ātrāk. Kad šos trūkumus aizrādīju — nelikās dzirdam. Patiesība ir sakāmvārdam: vari pievest zirgu pie ūdens, bet nevari piespiest to dzert. Te esmu kopā ar citiem kaŗavīriem, kas savus divus gadus jau nodienējuši. Man izsniedz vēl iztrūkstošās drēbes. Seko ārsta pārbaude. Daudz laika mums vairs te neveltī, jo mūsu dienests notecējis — laiks pagājis. Pēdējo reizi aizsoļojam uz kīno telpām. Te īsa uzruna un paziņo, ka esam atlaisti no armijas. Ieteic mums vēl iestāties rezerves dienestā. Mēs pasmaidām. Pēc diviem gadiem, trīs ar pus mēnešiem esmu 1954. g. 2. martā atkal civīlists.

Atv. vserž. Ilmārs Krūtainis, dz. 1931. g. 6. dec. Rīgā, bet bērnu dienas pavadījis Kuldīgā.
No bēgļu nometnes Libekā iestājies Osnabrikas latv. sardžu rotā, no kuŗienes izceļojis uz Bostonu.

Iesaukts ASV armijā 1952. g. un pēc dienesta Okinavā un Korejā pārskaitījies rezervēs. Brīvprātīgi 1956. g. atgriezies aktīva dienestā un dienējis ASV, Vācijā, Francijā un Vietnamā. Dienestu beidzis kā vecākais instruktors apgādes skolā Fort Lī (Lee), Virdžinijā un pašreiz strādā kā civīlists līdzīgā darbā.

Atv. kapr.-spec. Sigurds A. Lauris dz. 1942. g. 11. nov. Rīgā.

Kā iesauktais dienējis ASV armijā Korejā.

Beidzis Pensilvēnijas valsts univ. ar bakalaura un maģistra gradiem un strādā kā Aizsardzības ministrijas kontaktu virsnieks.

Ir LKOK biedrības pr-ka A. E. Laura dēls.

Visvaldis Mangulis

IZLŪKGĀJIENI KOREJĀ

Mani iesauca dienestā 1951. g. septembrī Ņujorkā. Iesaukšanas komisija katru ceturto vai piekto iesaucamo nozīmēja uz „Marines", to starpā arī mani. Toreiz nemaz nezināju, ko tas vārds nozīmē, jo biju ieradies Amerikā tikai pirms desmit mēnešiem. Braucot ar vilcienu uz Parris Island, Dienvidkarolainas pavalstī, kur bija pamatapmācību vieta („boot camp") jaunkareivjiem, mani amerikāņu ceļa biedri mēģināja mani apskaidrot. Viens bija lielā sajūsmā, ka iesaukts šādā izlases ieroču šķirā, kuŗā parasti ņēma tikai brīvprātīgos (bet toreiz dažus mēnešus iesauca, lai varētu strauji pastiprināt spēkus). Otrs bija lielās bailēs, ka būs jāiztur desantnieku apmācības, kas bija slavenas kā ļoti grūtas.

Apmācības ilga pāris mēnešus. Instruktori un brīvprātīgie lāga neieredzēja iesauktos, negribēja mūs uzskatīt par īsti pilnvērtīgiem. Brīvprātīgajiem minimālais dienesta ilgums bija 3 gadi, kamēr iesauktajiem bija jādien tikai 2 gadi. Dažas apmācību metodes bija stipri īpatnējas; piemēram, mums lika maršēt kopsolī riņķī pa barakas slēgtām telpām, kuŗās tika palaista asaru gāze, un pie tam vēl bija jādzied desantkorpusa himna; soļošana notika bez gāzes maskām.

Pēc Parris Island lielāko daļu mūsu vada aizsūtīja uz apmācībām Pendletonas nometnē Kalifornijā. Tā bija droša zīme, ka būs jābrauc uz Koreju. Tur gan bija sākušās miera sarunas, vispirms Kaesongas pilsētā, vēlāk Pan-

Atv. ASV desantkorpus kapr. Visvaldis Mangulis kā iesauktais piedalījies Korejas kaŗā izlūkošanas rotā. Tajā apm. puse no sastāva bija ārzemnieki, ar šādu kuriozitāti izpelnoties aprakstos kā desantkorpusa ārzemnieku leģions žurnālā „Colliers" un laikrakstā „Stars and Stripes".

Izpelnījies ievērību arī kā autors 1983. g. izdotai populārvēsturiskai grāmatai angļu valodā „Latvia in the wars of the 20th century".

mundžāmas („Panmunjom") ciemā. Amerikā civīliedzīvotāju vidū Korejas kaŗš nebija populārs, kaŗš tika saukts par Apvienoto Nāciju „policijas akciju", un tie, kuŗu ģimenes locekļi kaŗā nebija tieši iejaukti, mēģināja kaŗu ignorēt.

Bieži notiek, ka kaŗš cilvēkus izšķir. Samērā reti notiek otrādi, ka kaŗš izšķirtus cilvēkus atkal saved kopā, bet šoreiz tā gadījās man ar manu skolas biedri Laimoni Sproģi. DP nometņu laikā dzīvojām Ansbachā vienā dzīvoklī, kopā skautojām, sportojām, un gājām ģimnazijā, Laimonis gan bija vienu klasi augstāk par mani. Kad pienāca izceļošana uz Ameriku, Laimonis aizbrauca uz Ziemeļdakotu, es uz Ņujorku. Bet tagad Pendletonā mēs satikāmies. Un nevien satikāmies, bet aizbraucām uz Koreju ar vienu kuģi 1952. gada aprīlī, un abi nonācām desantkorpusa 1. div. izlūku rotā vienā un tai pašā vadā un grupā.

Izlūku rota bija pakļauta div. pretizlūkošanas nodaļai (G-2), un tajā nonāca tie, kas varētu kādreiz noderēt pretizlūkošanas dienestam, tātad visi, kas prata vairākas valodas. Tāpēc apmēram puse no rotas sastāvēja no dažādiem ārzemniekiem. Bez mums diviem latviešiem rotā bija lietuvieši, poļi, ukraiņi, ķīnieši, ēģiptieši, spāņi utt. Daudzi bija ar raibu pagātni, agrāk dienējuši vācu armijā jeb sastāvējuši pretvācu pagrīdē Otrā pasaules kaŗa laikā. Rota tika iesaukta par Desantkorpusa mazo ārzemju leģionu („Marine Corp' Little Foreign Legion" jeb „Vest-Pocket Foreign

Korejas cīņu biedri, ASV desantkorpusa kapr. Laimons Sproģis un kapr. Visvaldis Mangulis no frontes atvaļinājumā.

Legion"), un kā šāda kuriozitāte izpelnījās aprakstus „Stars and Stripes" un toreiz ievērojamā žurnālā „Colliers", mēs ar Laimoni arī tikām pieminēti.

Kad ieradāmies Korejā, izlūku rota negāja izlūku gājienos, bet aizstāvēja vairākas jūdzes garu fronti Imdžinas („Imjin") upes krastā. Fronte bija tik gara, ka mēs nekad nespētu to noturēt, ja ķīnieši nopietni uzbruktu, kaut arī mūs šķīra upe. Mēs paļāvamies uz aizmugures artileriju, kas bija upi piešāvusi. Varējām arī sagaidīt tanku atbalstu pusstundas vai stundas laikā pēc uzbrukuma sākuma. Dienas pavadījām uzkalnos novērodami upes otro krastu. Ja ķīnieši daudz kustējās, izsaucām artilerijas uguni. Naktis pavadījām sargposteņu bunkuros upes krastā. Atstarpes starp bunkuriem bija tik lielas, ka nespējām aizkavēt spiegu un izlūku satiksmi starp abiem upes krastiem, no rīta varējām tikai smiltīs saskaitīt, cik pēdas ir šķērsojušas upi pa nakti.

Pēc pāris mēnešiem divīzijas vadība nolēma, ka izlūku rotas uzdevums ir izlūkošana. Mūs atvietoja Imdžinas upes krastos ar citām vienībām un novietoja aizmugurē nometnē apmācībām. Mācījāmies lietot džūdo, dunčus, un dažāda tipa mašīnpistoles. Visvairāk mācījāmies pārcelšanos pāri upei gumijas laivās, bet vēlākos izlūkgājienos nekad šo māku neizlietojām, vienmēr iznāca staigāt pa sauszemi.

Pēc dažām nedēļām mūs uzskatīja par gataviem izlūkošanai. Nosmērējām seju un rokas zaļgani melnas, jo visa izlūkošana notika naktīs. Izvēlējamies sev mašīnpistoli, rotai bija noliktava ar dažāda tipa ieročiem. Uz izlūkošanas vietu veda ar smago mašīnu, un tad mūsu grupa noteikti nodziedāja vismaz vienu reizi „savu dziesmu": pirmo pusi latviski, otro angliski. Latviskā daļa bija tautas dziesmu ritmā ar nerātniem vārdiem, kuŗus esot lietojusi 15. latviešu div. Austrumprūsijā. Angliskā daļa bija nerātns sagrozījums no desantkorpusa himnas. Kaut kā bija radusies māņticība, ka šī dziesma mūsu grupai atnes laimi, un tā nu Korejā bieži atskanēja 15. div. dziesma, dziedāta latviski ar amerikāņu, spāņu, poļu, uc. akcentiem.

Vienā no pirmajiem izlūkgājieniem uzskrējām virsū ķīniešu priekšpostenim, apmainījamies ar rokas granātām un ar mašīnpistoļu uguni, bet palikām visi sveiki un veseli. Tas tikai pastiprināja māņticību, ka jādzied nerātnā latviešu dziesma pirms katra izlūkgājiena. Reizi mēnesī saņēmām jaunus rotas locekļus no Pendletonas, un savu laiku nokalpojušie brauca atpakaļ uz Ameriku. Mūsu grupas jaunie locekļi vispirms tika iemācīti kā dziedāt latviešu dziesmu, un tad tikai pārējās gudrības. Cik zinu, tad pārējie grupas locekļi turpināja dziesmu dziedāt arī pēc tam, kad mēs ar Laimoni Koreju atstājām.

Lielākā daļa no izlūkgājieniem bija diezgan garlaicīgi. Parastākais uzdevums bija iziet nevienam nepiederošā zemē un uzstādīt slazdus pie takām, kur varētu sagaidīt ejam ķīniešu patruļas, lai varētu kādu sagūstīt. Par gūstekni solīja kasti alus un piecas dienas atvaļinājuma Japānā. Vienīgā reize, kad mūsu grupa kādu sagūstīja, bija tad, kad pats biju Japānā regulārā atvaļinājumā (tādu mums deva vienu reizi pa gadu). Izlūkgājienos gājām 2—3 reizes nedēļā, parasti tas ilga visu nakti. Izlūku varēja būt no 2 līdz 30, atkarībā no uzdevuma. Divus sūtīja novērošanai kutelīgās vietās, kur lielāku grupu varētu ātrāk atklāt. Trīsdesmit sūtīja uzstādīt slazdus tur, kur varēja sagaidīt lielas ķīniešu patruļas. Visbiežāk izlūku grupas lielums bija apmēram desmit. Izlūkojām visu desantkorpusa 1. div. fronti, bet bez mums frontes vienības pašas arī bieži sūtīja ārā savus izlūkus.

Mūsu grupas vadītājs savu gadu nokalpoja un atgriezās uz Ameriku. Viņa vietā par vadītāju tika iecelts Laimonis. Mainījās arī rotas komandieris, jaunais darīja visu „pēc grāmatas", neviens viņu lāga neieredzēja.

Šad un tad gadījās kaut kas neparastāks. Ap Jaungadu (1953. g.) mūsu grupu (10 cilvēki) sūtīja otro reizi izlūkot Trīs Pirkstu Kalnu, netālu no miera sarunu vietas Panmundžāmas ciemā. Pirmo reizi tur bijām bijuši izlūkot pāris nedēļas agrāk. No samērā zemas kalna galotnes nāca lejā trīs kalnu grēdas, atdalītas ar seklām ielejām, izskatījās pēc trīs pirkstiem. Pirmajā izlūku gājienā uzkāpām vidējā pirkstā, izstaigājām ķīniešu priekšposteņa tranšejas, bet nevienu dzīvu dvēseli neredzējām. Otrā reizē tikām sūtīti

kāpt labajā pirkstā. Pa ceļam, braucot ar smago mašīnu, sāka snigt. Mums bija mugurā zaļganbrūni maskēšanās tērpi, gribējām griezties atpakaļ, lai tos apmainītu pret baltiem tērpiem, bet mūsu jaunais rotas komandieris to neatļāva (viņš brauca līdz kā mūsu kontakts frontes līnijā). Tā nu gājām izlūkgājienā, redzami kā uz delnas. Atstājām pāris vīrus ar patšauteni kalna apakšā kā atbalsta punktu, un kāpām augšā labajā pirkstā. Pirksts bija stāvs kalna apakšā, un kļuva pēkšņi lēzenāks tuvu pie galotnes. Kad nokļuvām pie šīs vieta, kur kalna slīpums mainās, varējām saredzēt, kas mūs gaida lēzenākajā vietā, divdesmit soļu attālumā: ķīnieši sagaidīja, ka kāpsim atkal vidējā pirkstā, un viņi bija ieņēmuši pozicijas, kas bija labas, lai apšaudītu vidējo pirkstu, bet bija sliktas, lai pārredzētu paši savu labo pirkstu. Tā nu abas grupas bija pārsteigtas, mēs varbūt mazāk, jo vienmēr bijām gatavi uzdurties pretiniekam. Apmainījamies ar ieroču uguni un ar rokas granātām un atkāpamies pa kalnu lejā (izlūkgājienu uzdevums bija novērot un ievākt informāciju, nevis okupēt kalnus un lejas). Mums bija daži ievainotie, bet nevienu nevajadzīja nest. Ar atšaudīšanos atkāpāmies no Trīs Pirkstu Kalna. Kad nokļuvām pie mūsu frontes līnijas, mūsu rotas komandieris ievainotajiem piedāvāja vietas savā džīpā, bet viņi atteicās ar viņu braukt, jo nevarēja piedot aizliegumu apmainīt maskēšanās tērpus.

Kādu citu reizi mūsu grupa izglābās no nāves jeb vismaz no smagas ievainošanas ne ar varonību, bet ar laimi, vienkārši sagadīšanās dēļ. Tikām izsūtīti izlūkgājienā kāda priekšposteņa priekšā nevienam nepiederošā joslā. Nosēdējām vairākas stundas pie vienas takas, gaidīdami kādu ķīniešu patruļu, bet neko nesagaidījām, atgriezāmies neko neredzējuši. Vēlāk uzzinājām, ka bijām izgājuši cauri veselam ķīniešu pulkam, kas bija tur paslēpies, lai uzbruktu priekšpostenim (nocietinātam uzkalnam ar 80—90 vīriem). Mūs viņi neaiztika, lai nenodotu savas pozicijas. Uzbrukums tai naktī nenotika, jo viens ķīniešu btl. nebija laikā ieradies. Ķīnieši nosēdēja priekšposteņa priekšā krūmos paslēpušies visu nākošo dienu. Mums bija paredzēts nākošā naktī tur atkal iet izlūkgājienā, jo divīzijas G-2 laikam juta, ka kaut kas nav kārtībā. Pēcpusdienā, dažas stundas pirms izbraukšanas, pienāca G-2 pieprasījums sūtīt vēl vienu patruļu savienojumā starp mūsu div. un angļu „Black Watch" pulku. Tāpēc mūsu grupai pārmainīja pavēli, mūs nosūtīja uz jauno G-2 pieprasījumu, jo bijām vienīgie, kas bija tur bijuši. Mūsu vietā uz priekšposteni aizsūtīja kādu citu mūsu rotas grupu. Tajā naktī ķīniešu pulks uzbruka un iznīcināja priekšposteni un arī mūsu izlūku grupu, daži ievainotie gan izglābās. Mūsu izlūkgājiens pie „Black Watch" tajā naktī bija bez starpgadījumiem. Tā sagadīšanās dēļ palikām dzīvi, bet ne mūsu nopelnu dēļ. Protams, mūsu grupai tika pastiprināta māņticība, ka 15. latviešu div. nerātnā dziesma atnes laimi, jo šo dziesmu dziedājām abus vakarus, braucot uz frontes līniju.

Mūsu izlūku rotai divīzijā bija tāda slava, ka mēs esot pārdroši dēkaiņi, un ka mēs zaudējam vairāk kritušos un ievainotos nekā frontes līnijas rotas. Tāpēc nebija panākumu uzaicinājumiem, lai vīri no frontes līnijas rotām piesakās brīvprātīgi uz izlūku rotu. Tā mēs svaigus spēkus dabūjām tikai caur kārtējo rotāciju no Amerikas vienu reizi mēnesī.

Beidzot pienāca arī Laimoņa un mana reize rotācijai. Ieradāmies ar kuģi San Francisko 1953. gada martā. Mūs katru nozīmēja uz citu jaunu dienesta vietu. Atlikušo laiku līdz 1953. g. septembrim nodienēju Ņudžersijā apsargājot flotes municijas noliktavas. Dienestu beidzu kaprāļa pakāpē. Laimonis tagad dzīvo Mineapolē.

Es nupat atgriezos no frontes apmeklējuma un varu liecināt, ka pasaulē nav labākas kaujas vienības kā „U. S. Marines". Ģen. Mekartūrs 1950. g. 21. septembrī.

Alfons J. Mednis

„U. S. MARINE CORPS"

Pirmie kaujā . . .!
Atkāpties, nē, pie velna, mēs tikko atnācām!
Pretuzbrukumā uz priekšu, jūs nevarat dzīvot mūžīgi!
„Marines" ir izcēluši desantu, tātad situācija ir nodrošināta.

Atv. kpt. Alfons J. Mednis ir visspilgtākais latv. pārstāvis ASV desantkorpusā. Grūti iedomāties kādu citu latv. karavīru, kas tā būtu pieķēries tai karaspēka daļai, kurā viņš dienējis.

Ar ilggadīgu izcilu pienākumu pildīšanu uzdienējis par kapteini.

Piedalās latv. sabiedriskā dzīvē savā jaunajā dzīves vietā Filadelfijā.

Vārds „Marine" ir īpašvārds vai titulis, kas angliski rakstāms ar lielo burtu. Latviski tulkojot tas zaudē savu īpatnību, tādēļ to bieži Amerikā sarunu valodā latvisko ar garumzīmi un galotnes locījumu. Gribēju to darīt arī šinī rakstā, bet redaktori un valodnieki man to neiedrošinājās atļaut. Tā nu viņiem pašiem, man protestējot, bija jāizšķiras, tieši kuru no vairākiem līdz šim dzirdētiem latviskiem tulkojumiem lietot. Desantjūrnieku vai karaspēka un jūras kājnieku vietā viņi izšķīrās par iespējami īsāko tulkojumu — desantnieki (Marines) un ASV desantkorpuss (U. S. Marine Corps).

Raksta sākumā minētie izteicieni par desantniekiem labāk raksturo viņu īpašības, nekā dažādas rokas grāmatas, kas par viņiem ir sarakstītas. Lasot tālāk šo rakstu radīsies sajūta, ka rakstiski nevar desantniekus pilnīgi raksturot, it sevišķi vēl mēģinot to darīt latviešu valodā. Desantnieku dzīvi var tikai izjust to dzīvojot kā viens no viņiem.

Kas ir ASV desantkorpuss? Bez oficiālā statusa un definējumiem varam teikt, ka desantnieki ir īpašas militāra trieciena vai desanta vienības. Viņi ir

amfībisko desanta vienību pionieri, kuŗas tieši viņi ir izveidojuši un attīstījuši. Tas pats attiecināms uz vertikāliem desantiem ar helikopteŗiem.

Gandrīz visas pasaules varas uztur aktīvas armijas, tāpat arī daudzām ir jūras un gaisa spēki, bet tikai 22 valstīm ir savi desantkorpusi. ASV desantkorpuss ir vēsturiski tiktāl attīstījies, ka to var uzskatīt par atsevišķu ieroču šķiru. Desantkorpuss ir izveidojis savas īpatnības divu gadsimtu laikā. Kaut gan desantniekiem ir daudz līdzības ar armijas, kaŗa flotes un gaisa spēku vienībām, viņu raksturs tomēr ir īpatnējs. Viņu pamatuzdevums ir vienību kaujas gatavība. Desantniekiem kuŗu katru brīdi ir jāuzņemas tādi pienākumi, kādus ASV prezidents pavēlētu. Izteicieni „Izsaukt desantniekus" (Call out the Marines) vai „Pateikt to desantniekiem" (Tell it to the Marines) ir iegājušies amerikāņu runās un domās. Tāda ir nācijas noskaņa par desantniekiem un ar to desantkorpuss ir izveidojies kā nacionāla institūcija, ASV neatņemama daļa. Desantnieku caurmēra vecums ir jaunākais no visām ieroču šķirām. Tas nozīmē mazāk saistību ar dažādām problēmām un desantnieku gatavība nokāpt paša ellē, ja to no viņiem prasītu. Viņi ir kaut kādā veidā izcēlušies savā vidē brīvprātīgi pieteikušies desantniekos. Un tagad viņi grib desantniekos vēl vairāk attīstīt savu drošsirdību, stāju, pašapziņu un disciplīnu.

ASV desantkorpuss ir patstāvīgs: tā sastāvā ir visas ieroču šķiras — kājnieki, lidotāji (strūklas lidmašīnu un helikopteŗu piloti) artileristi, tankisti, amfībiju vadītāji un apgādes un atbalsta vienības. Katrai strēlnieku divīzijai ir piedalīta aviācijas vienība, kas ļoti cieši sadarbojas ar frontes vīriem, sniedzot tiešāko atbalstu pirmajām pozicijām, runājot tajā pašā frontes valodā. ASV desantkorpusa ģērbonī ir ērglis, Amerikas kontinents un enkurs, kas nozīmē, ka viņi ir gatavi cīnīties gaisā, ūdenī vai virs zemes. Tagad viņi piedalās pat izplatījuma lidojumos, sākot ar pirmo zemes aplidotāju Džonu Glenn (John Glenn) līdz šīsdienas astrounautiem.

Desantkorpusā ir speciālas vienības, kas lieto izplētņus, lai nokļūtu kaujas vai izlūkošanas uzdevumu vietā, izlecot no transportlidmašīnas minimālā augstumā un ātrumā, vai no liela augstuma ar vēlāku izplētņa atvēršanu, tā saucamā HALO (High Altitude Low Opening) veidā, vai arī iznirstot no iegremdētām zemūdenēm un izpeldot krastmalā. Desantkorpuss saņem apmēram 6 procentus no ASV aizsardzības budžeta, bet veido ap 12 procentu no ASV aizsardzības. Ar to var teikt, ka desantkorpuss ir labākais pirkums par nodokļu maksātāju naudu. Desantkorpusa virspavēlnieks ir četrzvaigžņu ģenerālis — komandants, kam ASV kongress ir devis plašas pilnvaras. Viņš ir arī viens no ASV apvienotā ģenerālštāba locekļiem.

Dažas desantkorpusa īpašības varbūt liksies novecojušās, bet tās veidojušās, kā arī dažas piesavinātas gadsimtu tecējumā kopš 1775. gada, no Prinstonas līdz Belovudas (Belleau Wood) kaujām Francijā, no Trentonas

līdz Čozenes (Ch'osan) rezervāra Korejā atvaires kaujām ar ķīniešu septiņkārtēju pārspēku.

Katra individuāla karavīra kvalitāte un uzticamība ir desantkorpusa pamatprasība. Sagaida, ka techniskās zināšanas katram individam un visam desantkorpusam, vai tas būtu uz parādes laukuma vai arī kaujas triecienā, ir izcilākās citu vienību vidū. Visstingrāk desantkorpuss pasvītro disciplīnu, par varonību nemaz nerunājot. Admirālis Nimics rakstot par faktoriem, kas salauza japāņu sīksto fanātisko pretestību Otrā pasaules kara Ivodžimas salā, raksturo desantnieku īpašības šādiem vārdiem: „Neiedomājama varonība bija parasta lieta" (uncommon valor was common virtue).

Palama „ādas kakli" (Leathernecks) ir radusies desantkorpusa pirmajās dienās kad desantnieki ir valkājuši biezas, augstas, ādas apkakles, lai aizsargātu kaklu pret zobenu cirtieniem un parādes gājienos stalti turētu galvu. Vēl šodien viņu parādes formām ir augstas apkakles, Izteiciens „korpusa gars" (Esprit des Corps) nozīmē, ka desantnieks ir lepns uz savu korpusu, uzticīgs saviem cīņas biedriem, un tur cieņā korpusa slavu. Žargoņa izteiciens „rausim kopā" (Gung-Ho) ir radies no Ķīnas un nozīmē entuziastiski sastrādāties. „Vienmēr uzticams" (Semper Fidelis) ir desantkorpusa devīze. Slavenais maršu komponists, ilggadīgais desantkorpusa militārā orķestra vadītājs Džons Filips Sūsa (John Philipp Sousa) ir komponējis maršu „Semper Fidelis", ko vēl šodien spēlē ASV prezidenta orķestris. Sava nozīme ir arī izteicienam „Vecais korpuss" (The Old Corps). Pat šodien, kad divi desantkorpusa dalībnieki satiekas, viņi vienmēr teiks: „Mūsu vecajā korpusā bija tā un tā."

Atskatoties vēsturē, redzam, ka desantnieki ir tikpat seni, kā karļi pasaules jūrās. Kad Temistokls mobilizēja Atēnu jūras spēkus pret persiešu iebrucējiem 480. gadā pirms Kristus, viena no viņa pirmajām pavēlēm bija: „Iesaukt desantniekus 20—30 gadu vecumā un piedalīt pa 20 uz katra kuģa". Romiešiem bija atsevišķi leģioni — „milites classiarii" (flotes kājnieki).

Pirmos amerikāņu desantnieku bataljonus nodibināja Koloniālais kongress pirms 210 gadiem, lai karotu ar spāņu iebrucējiem. Desantniekiem bija sava vieta jūras karos. Uz katra kaujas kuģa piedalīja grupu desantniekus, kuru uzdevums bija atbalstīt jūrniekus un, ja vajadzīgs, uzturēt disciplīnu jūrnieku vidū. Jūras kaujās desantnieki gāja pirmie uz pretinieka kuģa kā snaiperi un grenadieri. Karaspēkam krastā ceļoties, desantnieki toreiz bija galvenā trieciena grupa, bet tagad viņi ir pilnīgi pārņēmuši savās rokās visas trieciena desanta operācijas. Desantkorpusa daļas galvenokārt kā trieciena desanta vienības ir izkarojušas daudzas ilgstošas sauszemes kaujas kā Korejā un Vietnamā, tāpat arī nesen Beirutā kā miera aizstāvētāji aiz-

sardzības pozicijās. Kā triecienvienība ar augstu morāli, tās ir gatavas katram uzdevumam un šodien ir ļoti patstāvīgas, vajadzības gadījumā izmantojot kaŗa flotes vai gaisa transportu uz kaujas vietām. Ar piedzīvojumiem kaŗa mākslā ASV desantkorpuss ir attīstījies kā trīskārtējs spēks: uz zemes, gaisā un uz jūŗas, un ir pamats tālākam progresam un attīstībai kaŗa mākslā.

No latviešiem desantkorpusā ir bijis iespējams pietiekami apzināt tikai virsniekus, jo zemākām pakāpēm nav bijis sarakstu. Tā par majoru uzdienējis Andrejs Norickis, par kapteiņiem bez manis dienējuši Pēteris L. Aserītis, Matīss Bomis, Bernards Ozoliņš, Valdis V. Pavlovskis, Georgs Rozentāls un Valdis Zēbaners, bet par virsleitnantiem Jānis Bomis, Jānis Ēriņš, Levs Krafts, Ansis Kristbergs, Juris Luziņš un Ēriks Straumanis. Serž. Jānis Bartušēvics, kas par varonību Vietnamā apbalvots ar Sudraba zvaigzni, uzdienējis par vecāko administrātīvo jeb tehnisko virsnieku. Sarakstos redzēti arī vairāki šķietami veclatviešu vārdi, kā atv. plkv. Džons Zemītis un nesen paaugstinātais Džosefs Beķeris III.

Atv. ASV desantkorpusa kpt. Valdis V. Pavlovskis (pa labi), Baltiešu brīvības līgas prezidents, viņa izkārtotajā baltiešu pieņemšanā Baltjajā namā pie ASV prezidenta.

Atv. kpt. Pēteris L. Aserītis savā dienesta laikā ASV desantkorpusā piedalījies visdažādākā veida apmācībās, to starpā izplētņu lēcēju, ūdenslīdēju un sirotāju.

Kā ģen. Robinsona adjutants izceļojis vai visas Tālo austrumu zemes.

Beidzis Pensilvēnijas valsts univ. ar maģistra gradu tautsaimniecībā un strādā Ņujorkā.

Šinī grāmatā rakstā „Izlūkgājieni Korejā" savas un kapr. Laimoņa Sproģa gaitas apraksta desantkorpusa kapr. Visvaldis Mangulis. Cīņās Korejā ir piedalījies arī serž. Ēriks Šmits, bet Vietnamā serž. Juris Gaidulis. Izcilajā Spēku izlūkošanas apvienībā (Force Recon Assn.) bez mainis un jau minētā kpt. Aserīša 350 biedru vidū ir arī vserž. Ojārs Jurjāns. Tāpat desantkorpusā ir dienējuši stābserž. Gunārs Remess un serž. Alfons Dadzītis un Laimonis Pētersons, bet pakāpes nezinu Vilnim Balodim, Jānim Gorsvānām, Elmāram Laksbergam, Gunāram Remesam un Imantam Sulainim. Savukārt priekšvārdus nezinu rotas vserž. Krafcigam, tāpat Bēdelim un Klimanskim. Šodien aktīvo desantnieku rindās atrodas jaunie Amerikas latvieši Reinis V. Ozoliņš, Arnolds R. Ruperts un brāļi Strautnieki — Ēriks un Andris.

Zigurds J. Lieljuris

AR ŠAUTENI PLECĀ NO BĒRNA KĀJAS

Atv. serž-maj. Zigurds J. Lieljuris savas karavīra gaitas sācis jau no mazām dienām kā Latviešu leģiona slimnīcas audžudēls.

Pēc dienesta sardžu rotā pie britu armijas, iesaukts 1952. g. ASV armijā. Pa divām reizēm dienējis Korejā, Vietnamā un Vācijā. Pēdējos 12 gadus no sava 30 1/2 gadu ilgā dienesta pavadījis ASV. Pirms atvaļināšanas pildījis Fort Diksas (Dix) apakšvirsnieku akadēmijas pr-ka amatu. Ir visvairāk apbalvotais latv. karavīrs, ieskaitot Nopelnu leģionu un 4 Bronzas zvaigznes.

Piedalās latv. sabiedriskā dzīvē Ņudžersijas apkārtnē.

Esmu dzimis 1931 g. 19. janvārī Jelgavā Latvijas brīvības cīnītāja, Latvijas armijas 3. Jelgavas kājnieku pulka virsnieka vietnieka un Latviešu leģiona virsnieka Augusta Lieljuŗa dēls. Savas pirmās karavīra gaitas sāku kā Latviešu leģiona slimnīcas audžudēls, jo toreiz biju tikai 13 gadus vecs. Pēc ģimnazijas beigšanas Lībekā iestājos angļu okupācijas joslas latviešu sardžu vienībā Osnabrikā. Tur man bija pagodinājums būt izraudzītam goda sardzei Latvijas sūtņa Londonā Kārļa Zariņa apmeklējuma laikā. Kā Osnabrikā, tā vēlāk Icehoē un Ķīlē daudz nodarbojos ar sportu, spēlējot kā basketbolu, tā arī futbolu un galda tenisu.

1951. g. jūnijā kopā ar vecākiem ieceļoju ASV, bet jau 1952. g. 16. martā mani iesauca ASV armijā. Pēc sapieŗu apmācību beigšanas Fort Belvorā (Belvoir) mani ar kuģi nosūta uz Inčonu Korejā, kur 73. Sapieru btl. sastāvā palīdzēju 7. korejiešu kājnieku div. ar piegādes ceļu un tiltu būvi, kā arī mīnēšanas darbiem. Kad 1953. gada pavasarī ķīnieši iedzen ķīli korejiešu frontes līnijās, mēnesi ir jācīnās arī kā kājniekam. Kad 1953. gada jūnijā noslēdz pamieru, vēl mēnesis jāstrādā novācot mīnas starplaukā. Vēlāk uzzinu, ka arī Ivars Dombrovskis-Douglas dienējis tajā pašā vietā. Savā pirmā virsdienesta vietā Fort Devensā (Devens) Masačusetā savukārt satikos ar Valdi Tumu. Pēc instruktoru skolas beigšanas mani pārceļ uz Fort Railiju (Riley), Kanzasā, bet vēlāk 8. kājnieku div. sastāvā no Fort

Kārsenas (Carson) nokļūstu Ulmā un vēlāk Baumholderā, Vācijā. Tur apprecos un arī nopietni pievēršos pistoļu šaušanas sportam, starptautiskās sacīkstēs pat izcīnot 3. vietu.

Caur Fort Railiju 1962. gadā nonāku Korejā otrreiz, šoreiz kā vada komandieris 7. kājnieku div. Pēc gadskārtējām pārbaudēm mani novērtē kā labāko vada komandieri, kaut gan pēc armijas noteikumiem tam vajadzētu būt virsnieka postenim. Tāpat arī atgriežoties ASV Ņujorkas apkārtnē virsnieku trūkuma dēļ ir jāizpilda rezervju mantziņa pienākumi. Pēc ierindas mācības skolas beigšanas Fort Diksā (Dix) Ņudžersijā un jaunkareivju apmācību rotas virsseržanta pienākumiem seko speciālas apmācības Fort Brēgā (Bragg) Ziemeļkarolainā un dienests kā vietnamiešu padomdevējam Mekongas upes deltas džungļos. Gada laikā jāpiedalās 99 kaujās, par ko man piešķir Bronzas zvaigzni ar „V" nozīmi par varonību un citas ASV un vietnamiešu medaļas.

Nākamais darba lauks ir atkal Vācijā, kur Firtā jāstrādā pie jaunveida manevru plānošanas un bēgļu palīdzības darbā pēc komūnistu iebrukuma Čechoslovakijā. Iznāk satikties ar pltn. Ojāru K. Ozolu un citiem latviešiem, kā arī apmeklēt latviešu dziesmu svētkus Hanoverā. Bet jau pēc divu gadu dienesta jādodas atpakaļ uz Vietnamu slavenajā 101. Izplētņlēcēju divīzijā. Tur mani kā btl. srž.-maj. palamā saukāja par „nikno krievu". Pēc piedalīšanās smagās kaujās pie 17. parallēles mani apbalvo ar kopskaitā četrām bronzas zvaigznēm un citām medaļām. Par maniem kauju piedzīvojumiem sīkāk aprakstījis ir Arums Pēteris LK-CV 1. gadskārtējā izdevumā „Latvju karavīrs".

Pēdējie 12 no kopskaitā 30 1/2 gadiem ASV armijā tiek nodienēti Amerikā. Vispirms tiku izraudzīts par vecāko instruktoru Sīntonholas (Seton Hall) universitātes rezerves virsnieku apmācību korpusā (ROTC), kur bez daudzveidīgām militārām apmācībām turpinu arī sportot. 1979. gadā mani pārceļ uz Fort Diksu kā jaunkareivju apmācītāju grupas serž.-maj. Dienesta gaitu kulminācija nāk 1981. g., kad mani ieceļ par Fort Diksas apakšvirsnieku akadēmijas priekšnieku. Akadēmijai ir pakļauti apakšvirsnieku, instruktoru un ierindas mācību kursi.

Atvaļināšanas ceremonijā man pasniedz Nopelnu leģionu, ko varu pievienot vairāk kā 40 agrāk izpelnītām goda zīmēm.

*

Es biju tas, kas citi negribēja būt.

Es biju tur, kur citi baidījās iet un darīju to, ko citi nevarēja padarīt.

Es neprasīju nekā no tiem, kas nedeva nekā un negribēju pieņemt domu par nāvi... ja es pazaudētu spēku. Es esmu skatījies nāvei acīs, jutis aukstas nāves bailes un priecājies par saldu momentu mīlā. Es esmu runājis, cietis

un cerējis... bet vairāk par visu, es esmu dzīvojis laiku, ko citi būtu labāk aizmirsuši.

Vismaz kādreiz es varēšu teikt, ka esmu lepns uz to, ka esmu bijis ... LATVIEŠU KAŖAVĪRS.

Eižens Skurupijs

ASV OBLIGĀTAIS KAŖA DIENESTS

Atv. serž.-spec. Eižens Skurupijs kā iesauktais ASV armijā, lielāko daļu no sava dienesta laika, pavadīja Japānā. Attēlā viņš redzams ēdot kaŗavīra maltīti manevros Fudži kalna pakājē 1956. g. janvārī.

Dzīvo Mineapoles priekšpilsētā un pazīstams ar savu darbu latviešu sabiedrībā un rakstiem presē.

Katrai neatkarīgai valstij savas patstāvības pasargāšanai ir nepieciešami aizsardzības spēki, tādēļ katra valsts ir izveidojusi savu militāri bruņotu spēku, kas vajadzības gadījumā spētu aizstāvēt valsts un tautas brīvību. Lai šādu militāri bruņotu spēku varētu izveidot un tas spētu pastāvēt, nepieciešams cilvēku dzīvais spēks. Ievērojot to, katrā valstī ir izveidojušies likumi, kas mūsu dienās pazīstami kā iesaukšanas likums valsts bruņotos spēkos.

Latvietis jau no vēsturiskiem laikiem ir bijis pakļauts dažādu valstu un valdību iesaukšanas likumiem. Pirms iesāku stāstījumu par epizodu, kas atgadījās mana dienesta laikā ASV armijā, der īsumā iepazīties ar ASV

iesaukšanas likumiem, to uzbūvi, kārtību un darbību, kas pastāvēja mūsu ieceļošanas pirmajos gados Amerikā un arī manā iesaukšanas laikā. Tādi ar dažiem grozījumiem pastāv vēl šodien ar apzīmējumu: Selective Service System Act, saīsināti — SSS, kas nozīmē izlases dzīvā spēka piegādi.

Pēc pārdzīvotām Otrā pasaules kaŗa briesmām daudziem latviešu jaunekļiem ieceļojot ASV neienāca prātā, ka viņi būs atkal pakļauti, šoreiz ASV, iesaukšanas likumiem militārā dienestā, resp. minētam SSS likumam. Šis iesaukšanas likums pieņemts jau 1940. g. septembrī un papildināts stājās spēkā kā jauns likums 1948. g. 24. jūnijā. Interesanti pieminēt, ka tikai vienu dienu vēlāk t.i. 25. jūnijā stājās spēkā pārvietoto personu (D.P.) likums, kas atļauj to ieceļošanu ASV. Vai iesaukšanas likums un jaunais dzīvā spēka ieceļošanas likums ir sagadīšanās, to varam tikai minēt. 1948. g. SSS iesaukšanas likumam ir padoti visi jaunieceļotāji, kas 1950. g. ieceļoja ASV. Likums nosaka, ka iesaukšanai jāreģistrējas visiem vīriešu kārtas pilsoņiem no 18—25 gadu vecumam, un tiešai iesaukšanai militārā dienestā pakļauti visi vīrieši no 19—26 gadu vecumam. Militārā dienesta ilgums ir 21 mēneši, bet izceļoties Korejas kaŗam jeb t.s. policijas akcijai, obligātais dienesta ilgums 1951. g. 19. jūlijā tiek pagarināts uz 24 mēnešiem ar 30 dienām atvaļinājumu gadā. Jāpiezīmē, ka Korejas kaŗa sākumā ASV bruņotos spēkos izjūtams ārstu trūkums, kādēļ kongress jau 1950. g. 9. septembrī papildina SSS likumu, kas nosaka ārstu un zobārstu iesaukšanu līdz 50 gadu vecumam uz 21 mēnesi.

Iesaukšanas likums sadalīts trijās pakāpēs: vietējā (local), apgabala (regional) un valsts (national). Tā kā katrs reģistrants ir saistīts ar vietējo iesaukšanas komisiju (local draft board), tad der zināt, ka šī komisija sastāvēja no 3—5 vietējiem iedzīvotājiem, kas labi pārzināja vietējos apstākļus un ļoti bieži jauniesaucamie tiem bija personīgi pazīstami. Šādos apstākļos ne vienu vien reizi reģistrantam, it sevišķi jaunieceļotājam, bija jāsastopas ar vietējo iesaucamo komisiju ierēdņu netaisnībām un patvarībām.

Iesaukšanas likums noteic jauniesaucamo reģistrēšanu, klasificēšanu, pārbaudes un jauniesaucamo izvēli iesaukšanai militārā dienestā. Likums nosaka, ka katram ASV vīriešu kārtas pilsonim saniedzoit 18. dzīvības gadu 5 dienu laikā ir jāreģistrējas iesaukšanai. Mūsu ieceļošanas pirmajos gados reģistrēšanās notika vietējā pilsētas valdē, bet šodien to var nokārtot jebkuŗā vietējā pasta nodaļā. Reģistrantam jāizpilda izziņas lapa, uzdodot vārdu, adresi, dzimšanas laiku un vietu, matu un acu krāsu, gaŗumu un svaru. Pēc šo fomālitāšu nokārtošanas reģistrantam tiek nozīmēta pastāvīga vietējā iesaukšanas komisija dzīves vietas tuvumā. Šī komisija reģistrantam paliek uz visiem laikiem, ar ko jākārto turpmākās fomālitātes, neatkarīgi no tā, kur varētu būt reģistranta dzīves vieta nākotnē. Reģistrējoties

reģistrants tiekas ar kādu komisijas ierēdni, parasti sievieti, kas it kā skaitās reģistranta padomdevēja. Lai dotu paskaidrojumus un informētu reģistrantu par viņa tiesībām iesaukšanas lietās. Diemžēl šie padomdevēji bieži ir maz informējuši reģistrantus par viņu tiesībām.

Kā visiem likumiem tā arī SSS iesaukšanas likumam ir daudz labas puses, bet ir arī savas ēnas puses, kas vairāk nekā vienā gadījumā ietekmējušas latviešu jaunekļu iesaukšanu. Būtu jāmin, ka ne manā iesaukšanas gadījumā, tāpat man nav zināms neviens cits gadījums, kur reģistrants būtu ticis informēts, ka pastāv kāds sevišķs iesaukšanas līgums ASV un Latvijas starpā. Lai šo līgumu labāk izprastu, jāatceras, ka visi, kas nav ASV pilsoņi, ir ārzemnieki (Aliens). Visi ārzemnieki, kas ierodas ASV uz pastāvīgu dzīvi (Permanent resident) ir pakļauti iesaukšanas likumam resp. reģistrēšanai. Likumam ir zināmi izņēmumi, un viens no šiem izņēmumiem ir t.s. „Līguma ārzemnieki uz pastāvīgu dzīvi" (Treaty aliens on permanent residence visas). Šāds līgums ASV pastāv ar 15 valstīm, starp tām Latviju, kas nosaka, ka ārzemnieki no šīm valstīm kas apmetušies uz pastāvīgu dzīvi ASV ir atbrīvoti no reģistrēšanās un iesaukšanas militārā dienestā. Tieslietu ministrija jau kopš gadiem ir apstiprinājusi šo likumu un arī ASV tiesas ir piekritušas un atbalstījušas šo uzskatu. Diemžēl šis likums tikpat kā netika ievērots un bija zināms ļoti maz jauniesaucamajiem latviešiem. Zinu gadījumu, kur kāds latviešu jauneklis, atsaucoties uz šo likumu, piedzīvoja lielas nepatikšanas un nonāca zināmu laiku apcietinājumā. Kaut gan nereģistrēšanās ir likuma pārkāpšana, jājautā, par ko uzskatāmi zināmi gadījumi, kur vietējās iesaukšanas komisijas nav pieturējušās pie likumīgas iesaukšanas kārtības.

Pēc reģistrācijas nākošais iesaukšanas process ir klasifikācija, kas nosaka iesaucamā derīgumu militārā dienestā un iesaukšanas prioritāti. Galvenais nolūks iesaukšanas komisijai ir tiešā iesaukšana (induction). Lai iegūtu vajadzīgo informāciju par iesaucamo, komisija iesaucamam piesūta klasifikācijas aptaujas lapu ar jautājumiem, kas jāizpilda un 10 dienu laikā jānosūta atpakaļ. Pēc uzdotajām atbildēm komisija piesūta iesaucamajam attiecīgo klasifikācijas kartiņu. Ir pavisam 22 dažādas klasifikācijas, pie kuŗām sīkumos pakavēties nav lielas nozīmes, jo beigu rezultātā ir tikai divas klasifikācijas — derīgs militāram dienestam vai nederīgs. Skaidrības labā var atzīmēt svarīgākās klasifikācijas:

I—A	Derīgs militāram dienestam.
II—A	Atbrīvots profesijas dēļ.
III—A	Atbrīvots personīgu grūtību dēļ.
IV—C	Ārzemnieks, pašreiz neatbilst militāram dienestam.
IV—D	Teoloģijas students.
IV—F	Nederīgs militāram dienestam.

V—A Par vecu militāram dienestam.

I—S Students, pagaidām atbrīvots no militārā dienesta.

Kā visās citās valstīs, tā arī ASV ne visi militāram dienestam derīgie tiek vienmēr iesaukti. Daudzi tiek atbrīvoti dažādu iemeslu dēļ. Viens no populārākiem veidiem kā izvairīties no militārā dienesta, bija studentu atbrīvošana (student deferment), ja spēja uzrādīt pietiekami labas sekmes mācībās. Iesaukšanas komisija to gan neuzskata par atbrīvošanu, bet tikai iesaukšanas atlikšanu (postponement). Ir jāzina, ja reizi kādam piešķirta iesaukšanas atlikšana, likums nosaka, tam jārēķinās, ka viņš derīgs iesaukšanai līdz 35 gadu vecumam.

Pēc attiecīgās klasifikācijas tiek noteikta derīgo iesaukšana iesaukšanas kārtībā. Pirmos iesauc tos, kas iepriekš bijuši sodīti par likumu pārkāpšanu, pēc tam tos, kas pieteikušies brīvprātīgi un treškārt tos, kas klasificēti I-A atkarībā no dzimšanas laika. Vecākos iesauc vispirms un jaunākos kā pēdējos. Kā jau minēju, ir tomēr zināmi gadījumi, ka vietējās iesaukšanas komisijas nav pieturējušās pie likumīgās iesaukšanas kārtības, bet ir atlikušas iesaukšanu vietējiem ASV pilsoņiem, kas piekukuļojuši vietējos komisijas ierēdņus, bet to vietā iesaukuši gados jaunākus, nesen iebraukušos latviešu jaunekļus. Kaut arī vispārīgā plašākā mērogā iesaukšanas komisijas darbojas nevainojami, to vienmēr nevar attiecināt uz to darbību zemākos līmeņos. Pēc visa īsumā aprakstītā ir sagaidāma īstā iesaukšanas pavēle (order of induction). Šo pavēli saņēmuši daudzi simti latviešu jaunekļu ASV, un tā latviski skan sekojoši: „Sveiciens! Ar šo tiek pavēlēta Jūsu iesaukšana ASV bruņotos spēkos . . .“ (Greeting: You are hereby ordered for induction into the Armed Forces of the United States . . .) „Sveiciens“ — īpatnēja uzruna vienskaitlī vēstulei ar pavēli iesaukšanai ASV bruņotos spēkos, kuŗu parakstījis ASV prezidents. Jādomā, ka neviens cits vārds nav tā apzīmogojis latviešu jaunekļu turpmāko dzīvi ASV kā šis vārds. Dažiem iesaukšanas pavēle sagādāja dzīves sajukumu un nelaimi, bet daudziem tā palīdzēja atrast dzīvē vietu, tie mācījās disciplīnu, kļuva varoņi, guva pārliecību savai turpmākai karjērai civīlā dzīvē. Atceroties visas šīs būšanas un nebūšanas, vēlos pastāstīt raksta sākumā pieminēto epizodi.

Kad visas aprakstītās formālitātes bija jau aiz muguras, iesaukšanas pavēle no prezidenta saņemta un arī ārstu pārbaude mani atzinusi par derīgu dienestam, bija pienācis laiks zvērēt uzticību ASV armijai. Kad jau ar pārējiem jauniesaucamajiem biju pacēlis labo roku zvērastam, klātesošais virsnieks pirms zvērasta nodošanas noprasīja, vai iesaukto grupā esot kāds ārzemnieks, kas nav ASV pavalstnieks. Ja tāds esot, lai iznākot soli uz priekšu. Nebūdams vēl ASV pavalstnieks, paklausīju pavēlei. Virsnieks man noprasīja, vai es, nebūdams ASV pavalstnieks, zinot savas tiesības. Atbildēju, ka zinu. Virsnieks man vēl jautāja, vai es izmantojot savas tiesī-

bas, zinot arī konsekvences. Arī uz šo jautājumu atbildēju, ka zinu. „Ļoti labi", noteica virsnieks, „soli atpakaļ, un tagad atkārtojiet zvērasta vārdus pēc manis, zvērat". Šī bija pirmā un vienīgā reize visā iesaukšanas procesā, kad kāds man atgādināja, ka man ir kādas tiesības. Ar zvērasta brīdi biju no civīlista kļuvis par ASV karavīru, armijas žargonā — GI, kas nozīmē „valsts izdevums" (Government Issue). Nekavējoties tikām izsūtīti uz t. s. „zābaku nometni" (Boot camp) uz 8 nedēļu jauniesaukto pamatapmācībām (Basic training) un vēl otrām 8 nedēļām speciālām apmācībām. Pēc pirmo astoņu nedēļu pamatapmācībām, pie kurām nepakavēšos, otrajās astoņās tiku pamatīgi apmācīts, lai kļūtu artilerijas piešaudes uguns speciālists, angliski „fine direction control" jeb saīsināti FDC. Pēc apmācību beigām tikām nosūtīti uz Tālajiem austrumiem, angliski. „Far Eastern Command" resp. jeb saīsināti FECOM Japānu. Nevaru nepieminēt ASV bruņoto spēku īpatnību, ka sevišķā nozarē apmācītais jaunkareivis var pēc apmācībām tikt iedalīts gluži citādā darbā, nevis tajā, kurā apmācīts. Arī manā gadījumā, būdams apmācīts par artilerijas piešaudes uguns speciālistu, ierodoties Japānā tiku piekomandēts pulka stāba apmācību un izlūkošanas nodaļai (S-3 section) tikai tādēl, ka pārvaldu vairākas svešvalodas. Tāda ir ASV militārā vadība dažreiz: tiek tērēts daudz laika un naudas apmācībām, kas vēlāk tomēr netiek izmantotas.

Ieradies Japānā un pieteicies jaunajā dienesta vietā, pulka stāba izlūkošanas daļā, tiku nekavējoties sūtīts tālāk uz nometni slavenā Fudžija kalna pakājē, kur patreiz notika pulka ziemas manevri. Neesmu par to sevišķi sajūsmināts, jo esmu jau pavadījis ceļā uz jūras vien vairāk nekā divas nedēļas un tagad jārēķinās ar vēl dažu nedēļu dzīvošanu bez kārtīgas mazgāšanās un apkopšanās. Bet kad stāvoklis izliekas gluži bezcerīgs, man uzsmaida laime. Priekšniecība sestdienas pēcpusdienā piešķir man atvaļinājumu līdz pusnaktij. Par šādu negaidītu privilēģiju esmu gluži pārsteigts, jo esmu jaunpienācējs. Vai atvaļinājums būtu piešķirts tāpēc, ka par daudz kasījos? Varbūt domāja, sak', ka tikai šis jaunatbraucējs no ASV neaplaiž visus ar kādu kašķi. Arī citi karaa biedri, kas saņēmuši neilgo atvaļinājumu, skubina mani doties tiem līdzi uz dažas jūdzes attālo t. s. „Special Services" viesnīcu. Šādas viesnīcas tajā laikā bija iekārtotas karavīru atpūtas vajadzībām. Viesnīcas bija ļoti labi organizētas, un ASV militārais personāls varēja pavadīt īsāku vai garāku atvaļinājumu un t. s. R & R (Rest & Recreation) ar dažādām atpūtas nodarbībām uc. izpriecām. Man, protams, prātā tikai viena doma — pēc iespējas jo drīzāk tikt pie karsta ūdens, kārtīgi nomazgāties un apkopties. Drīzi vien atrodu mazgājamās telpas, kas man par pārsteigumu izrādās tiešām varenas. Ieejot milzīgajā telpā, pirmajā brīdī aizraujas elpa, tā karsta tvaika pilna. Brīžiem nevar pat redzēt dažu soļu attālumā.

Saskatu gar telpas sāniem nodalījumus ar dušām un telpas vidū lielisku peldbaseinu, no kuŗa karstā ūdens ceļas biezi garaiņi. Ievēroju, ka jau krietns pulciņš kaŗavīru izbauda šķīstīšanās priekus. Ar skubu izģērbies arī es, ļaujos lielajai baudai, ko var sagādāt ūdens un ziepes. Sajūta lieliska, karstais ūdens dzeļ miesu kā ar daudzām sīkām adatiņām. Manī drīz atkal atgriežas labsajūta, un izdušojies arī es piebiedrojos jautrajam pulciņam peldbaseinā. Tur vēlreiz ļaujos mirkļa varai, aizveŗu acis un mēģinu nereaģēt uz apkārt notiekošo.

Nejauši liekas, ka dzirdu pazīstamas balss skaņas. Paveŗos apkārt, bet nespēju skaidri neko saskatīt jo, karstie tvaika garaiņi aizsedz skatu. Dzirdu bezbēdīgas kaŗavīru balsis, bet pazīstamās balss skaņas nedod man vairs miera. Uzraušos uz peldbaseina malas un veŗos apkārt. Nekā sevišķa nav ko redzēt. Izskatāmies puslīdz vienādi, jo esam jau visi Ādama kostīmos. Vēl labu brīdi sēžu un vēroju peldētājus. Nē, neko nesaskatu, laikam jau būšu karstajos tvaikos apdullis un sācis dzirdēt balsis, kuŗu īstenībā nav. Brīdī, kad nolemju beigt peldēšanos, mans skats nejauši atduŗas kādā kaŗavīrā, kas, liekas, arī neatlaidīgi skatās manī. Kā norunājuši, it kā viens no otra kaunēdamies, reizē laižamies ūdenī, kas līdz krūtīm aizsedz mūsu kailos augumus. Lēni virzāmies viens otram tuvāk, skatāmies viens otrā, abiem mums izbrīnā paveŗas mutes, kā neticēdami skatāmies viens otrā, līdz man pirmam latviski pasprūk: „Vitold!“, un kā atbalss pretim latviski skan: „Eižen!“ Esam skolas biedri no Vācijas nometņu laikiem — bijušie ģimnazisti. Aizritējuši vairāk nekā seši gadi, kopš pēdējo reizi redzējāmies. Pēc pirmā apmulsuma, aizmirsuši apkārtni, turpat peldbaseinā apkampjamies un sasveicināmies. Tikai pēc brīža pamanām, ka visapkārt mums neparasts klusums, dzirdama tikai ūdens šļakstoņa. Paveramies apkārt un redzam daudzus acu pāŗus pārsteigtus un izbrīnījušos vērojam un skatāmies mūsos kā kādā neredzētā brīnumā. Aptveŗam gan mūsu neērto un nepatīkamo stāvokli un mēģinām izskaidrot iemeslu mūsu prieka uzplūdumam. Vai mūsu izskaidrojumi daudz ko līdzēja, nekad īsti nezināsim, mūs tikai pavada zīmīgi smīniņi. Galu galā nolemjam, ko tur daudz bēdāt un uztraukties. Mums latviešiem teiciens — „plikie uzvar“. Tiešām maza ir pasaule, esam satikušies otrā zemes lodes pusē. Atklājas, ka abi kalpojam vienā pulkā. Turpmāk satiekamies diezgan bieži, cik to atļauj dienesta pienākumi. Vitolds pulkā kalpo jau ilgāku laiku, ir paguvis labi iepazīties ar vietējiem apstākļiem un ir vērtīgs palīgs un padomdevējs gan attiecībā uz pulka dzīvi, gan ārpus tā. Viņš ir tas, kas iepazīstina mani ar daudzām austrumu zemes īpatnībām, mistērijām un izdarībām.

Dienesta laiks Japānā aizrit ātri un klāt demobilizācija. Pienāk diena, kad no divīzijas stāba pienāk pavēle būt gataviem atstāt Japānu un doties atpakaļ pa jūŗas ceļu uz ASV. Mūs izvada ar pulka orķestŗa marša mūziku.

Ceļojums pāri Klusajam okeanam norit armijas transporta kuģī, bet jūtamies gandrīz kā tūristi. Norīkojuma darbu mums demobilizējamiem nav, varam caurām dienām sauļoties uz klāja, jo laiks vasaras vidū pieturas lielisks. Ierodoties San Francisko ostā, vispirms jānodod dažas armijas ietērpu daļas, kā mētelis (trench coat) un apvidus jaka (field jacket). Pārējais militārais ietērps, kā veļa, krekli, apavi, vasaras un ziemas uniformas uc. viss paliek demobilizējamo karavīru īpašumā uz visiem laikiem. Tad seko sadalīšana grupās tālākam transportam uz dzīves vietai tuvāko demobilizācijas nometni. Tur sniedz paskaidrojumu lekcijas par iespējamībām pagarināt dienestu (reenlistment) un turpināt militāro karjēru. Dod norādījumus, kā izturēties un ko darīt, atgriežoties civīlā dzīvē. Izskaidro arī izpelnītos veterāņu atlīdzinājumus (Veterans' benefits). Viena no pēdējām formālitātēm ir ārsta pārbaude. Demobilizācijas likums nosaka, ka nevienu nevar atvaļināt no dienesta, pirms viņš nav izturējis ārsta pārbaudi. Ja kādam atrod kādu vainu, attiecīgais karavīrs netiek atvaļināts, kamēr nav izārstēts. Pretējā gadījumā armijai jāmaksā nespējas atlīdzība (disability benefit). Izsniedz arī godpilnu demobilizācijas diplomu (Honorable discharge). Pēdējā formalitāte ir algas izmaksa. Bez parastās algas visiem, kas esam dienējuši ārpus ASV, izmaksā sevišķu t. s. pārjūras dienesta piemaksu (overseas pay), kas ir 300 dol. Izmaksā gan tikai pirmos 100 dolarus un nākamos divos mēnešos piesūta uz dzīves vietas adresi pārējos divus simtus.

Pēc algas saņemšanas no karavīra esam kļuvuši atkal civīlisti, ar noteikumu, ka vēl 24 stundas varam nēsāt uniformu un šo laiku vēl esam padoti militāriem likumiem. Ar atgriešanos civīlā dzīvē pēc obligātā kara dienesta ne gluži visa militārā dzīve ir aiz muguras, jo 1952. gadā iznāca t. s. Rezerves spēku likums (Reserve Forces Act), un atvaļinātajam karavīram vēl ir 8 gadi rezerves dienesta pienākumi. Pirmos 4 gadus pēc atvaļināšanas to ieskaita t. s. gatavības rezervē (Ready reserve) un otros 4 gadus t. s. palīgrezervē (Stand-by reserve). Šāda īsumā ir kārtība, ar ko bija jāsaduras ASV obligātā dienestā karavīram piecdesmitos gados.

Caurmēra ASV obligātā dienesta karavīra nostāja dienesta laikā ir diezgan negātīva, tiem liekas esam nodarīta pārestība, jo pēc viņu domām tie radīti kaut kam daudz labākam. Pēc man pieejamām ziņām to nevar attiecināt uz latviešu karavīriem. Kas vēlējās, varēja arī militārā dienesta laiku izmantot lietderīgi savā labā. Pastāvēja iespēja pēc dienesta stundām un arī dienesta laikā apmeklēt dažādus mācību kursus un iegūt dzīvei daudz derīgu zināšanu. Tāpat bija iespējams nedēļu nogalēs piedalīties ekskursijās un redzēt pasauli. Nekādā gadījumā nevarētu dienestā pavadīto laiku apzīmēt par zemē nomestu. Reti kādas valsts bruņotie spēki tik daudz rūpējas par saviem veterāņiem kā to dara ASV. Pieminēsim tikai t. s. Karavīru tiesību

likumu (GI Bill of Rights), kas stājās spēkā 1952. g. 16. jūlijā. Šis karavīru likums gādā par veterāņu un to piederīgo atbalstu slimības gadījumos, maksā pensijas, dod aizdevumus ar izdevīgiem noteikumiem īpašuma iegādei, pabalsta izglītības iegūšanu, saņemot par katru nokalpoto gadu pusotra gada atbalstu studijām izglītībai utt.

Nobeigumā par savu kara dienesta laiku varu teikt, ka tas man nekādu grūtību nav sagādājis, tikai uz laiku pārtraucis izglītību. Visumā interesants, notikumiem bagāts. Atgriežoties civīlā dzīvē, jutos vairāk piedzīvojis, noteiktāks, disciplinētāks, vairāk sagatavots dzīvei. Varu pievienoties domai, ka kara dienests no jaunekļiem iztaisa vīrus.

Atv. serž. Arnis I. Kalmanis pēc dienesta Virsaiša Viestura sardžu rotā izceļojis uz ASV.

ASV armijā dienestu pildījis galvenokārt Īslandē.

Dzīvo Kalamazū un piedalās latv. sabiedriskā dzīvē.

Atv. kapr. Oļģerts P. Kubuliņš (attēla vidū) dz. 1933. g. 17. Jūnijā, Abrenes apr. Linavā kā vecā strēlnieka Paula Kubuliņa dēls.

20 gadu vecumā iesaukts ASV armijā un apmācīts par tankistu tā laika modernākajos M-48 tankos. Obligātā dienesta pēdējos 9 mēnešus stacionēts 61. Tanku btl. Leipheimā, Vācijā. Pēc piedalīšanās NATO manevros Grafenvērā demobilizēts.

Ir pazīstams latv. sabiedrisks darbinieks Klīvlendē.

Marģers Cubins

IESAUKTĀ DIENESTS AMERIKĀ

Grupa latv. kaŗavīru ASV armijā 1953. aprīlī. Pirmā rindā no kr.: kapr. Aleksis Guckovs, dižkar. Egils Freimanis un vēlākais vec. admin. virsnieks Gunārs Cukurs.

Otrā rindā: dižk. Juris Štrauss, vēlākais admin. virsnieks Leons Teivāns un raksta autors kapr. Marģers Cubins.

Korejas kaŗš iesākās 1950. g. kad ieceļošana Amerikā gāja pilnā sparā. Daudzus arī tūlīt iesauca ASV armijā. Tikuši prom no nometņu dzīves Vācijā, iebraucēji uzskatīja par pienākumu kalpot zemei, kuŗā viņi bija atraduši patvērumu. To apstiprināja arī vecākā paaudze, izvadot ar lepnumu un labākājiem novēlējumiem jaunos kaŗotājus. Jaunāko gadu leģionāri arī vēl bija iesaucamos gados un daudzi no viņiem izkaŗoja otro kaŗu Korejas kauju laukos.

Arī es kā 1929. g. dzimušais tiku iesaukts ASV armijā 1951. g. 15. maijā Filadelfijā. Nonācu Brekenridžas (Breckenridge) nometnē Kentakijā, kur tajā laikā neaktīvas 101. Izplētņlēcēju div. instruktori un virsnieki apmācīja jauniesauktos. Biju pārsteigts par stingro disciplīnu un kārtīgo apmācību norisi, kas bija pretrunā ar dzirdēto. Normandijas desanta un citi otrā pasaules kaŗa veterāņi apmācības ņēma ļoti nopietni. Satiku arī dažus latviešus un starp tiem Valdi Kārkli no Filadelfijas.

Pēc 16 nedēļu apmācībām mani nosūtīja uz 338. Militārās izlūkošananas bataljonu Fort Mīdā (Meade) Merilandē. Vienībā bija daudz valodu pratēju, ieskaitot arī augstākos virsniekus. Sākās 8 nedēļu skola, kur apmācīja informācijas iegūšanu par ienaidnieku kaujas apstākļos, tās izvērtēšanu, si-

tuācijas karšu vešanu ar ienaidnieka un pašu vienību atrašanās vietām. Izveda arī praktiskās apmācības ar ienaidnieku, kas bija izcēlis desantu Ņudžersijas krastā un virzījās uz Vašingtonu.

Pēc skolas beigšanas mani paturēja kā instruktora palīgu. Daudzus, kuŗi bija ASV pavalstnieki, sūtīja uz citām skolām, ieskaitot armijas valodu skolu Kalifornijā. Daļa no vienības piedalījās 1952. g. janvārī armijas un izplētņu lēcēju manevros, kur 3 cilvēku grupās tikām piedalīti pie dažādām vinībām. Manevros satiku izplētņlēcēju Andri Roni no Saginavas.

Ar laiku vienībā saradās vairāk latviešu. No citām vienībām mūs apciemoja Modris Novickis un mediķis Gunārs Graudiņš. Vienībā ieradās grupa no Vācijas, kuŗi varējuši pieteikties ASV armijā izņēmuma kārtībā uz gadiem ar tiesībām uz ASV pavalstniecību. Mūsu vienībā latvieši nebija, bet citās tādi bija, kā Romis Cedriņš, Kārlis Grause, Sautiņš un Neimanis. Atceros ari igauņu leģionā virsnieku un seržantu, ungāru armijas virsnieku, poļu seržantu un ar MIG izbēgušo čechu lidotāju. Viņi visi sāka jauno karjēru kā kareivji un viņu pacietība bija apbrīnojama. Šai vienībā pavadīju visu atlikušo dienesta laiku. Pēdējos mēnešos biju arī bataljona karognesējs. Uz virsdienestu nepaliku, jo pavalstniecības dēļ gaŗām aizgāja labas iespējas, ieskaitot komandējumu uz Pentagona Austrumeiropas karšu nodaļu.

Vilnis O. Ātrēns

DIENESTS BŪVDARBOS VĀCIJĀ

Atv. kapr.-spec. Vilnis O. Ātrēns dz. 1933. g. 11. jūlijā Rīgā. Pēc dienesta latv. būvrotā atgriežas Vācijā līdzīgā dienestā ASV armijā. Viņa brālis Pēteris paliek armijā un sasniedz vec. serž., tāpat kā ir izdarījis abu tēvs Ernests — lidotājs-ltn., bet pēc atv. paliek Vācijā strādāt par ASV kaŗa jeb civīlierēdni.

Attēlā Vilnis O. Ātrēns redzams ierindas apmācību komandas ietērpā.

Es iestājos 8850. latviešu būvrotā Kaizerslauternā 1952. g. janvārī. Šīs pilsētas stratēģiski izdevīgā novietojuma dēļ ģen. Eizenhauers jau 1950. g. dod norādījumus aiz Reinas upes izbūvēt apgādes um municijas noliktavu tīklu, pie kuŗu būves tiek iesaistītas viena latviešu un trīs vācu darba rotas. Rotā dien arī mans brālis kapr. Pēteris Ātrēns, kuŗš 1953. g. sākumā iestājās ASV armijā tā saucamā sen. Lodža likuma (U. S. Sen. Henry Cabot Lodge Act, Public Law 81—597), kas pieļauj 2500 ārzemniekiem 18 līdz 36 gadu vecumā no komūnistu okupētām Austrumeiropas zemēm iestāties ASV armijā uz pieciem gadiem. Kad 1954. g. atbrīvojas rakstveža vieta kaimiņu 8503. latviešu būvrotā ar iespēju paaugstinājumam par seržantu, pārceļos tur. Oficiālā sarakstes valoda bija angļu uz ārpusi un latviešu rotas iekšējā dzīvē, bet latviešiem arvien vairāk izceļojot un to vietā nākot citiem ārzemniekiem un vāciešiem ieviesās un arvien vairāk bija jālieto vācu valoda.

Kārtojot dokumentus emigrācijai uz ASV, man bija konsulātā Frankfurtē jāparaksta dokuments, kuŗā es apsolos 6 mēnešu laikā pēc ieceļošanas reģistrēsties iesaukšanas komisijā. Pēc apmešanās Vilimantikā, Konektikatā to arī izdarīju. Tā kā biju sasniedzis jau 24 gadu vecumu un iesaukt var tikai līdz 26, tad mans vārds tika ierakstīts saraksta sākumā. Tā jau 1957. g. 4. februārī man bija jāierodas uz veselības pārbaudi, kuŗā mani novērtēja kā A-1, tā tad iesaucamu. Iesaukšanu izdarīja 22. aprīlī uz 24 mēnešiem, pēc ieģērbšanas un fotografēšanas izdodot suņu birkas (dog tags) un personu apliecības (I D Cards). Uz pamatapmācībām bija jālido uz Fort Benningu (Benning) Džordžijā, jo Fort Diksā (Dix) apmācīja tikai rezervistus. Tālākais ceļš veda uz militārās policijas skolu Fort Gordonā (Gordon) Džordžijā, atpakaļ uz Fort Diksu un tad pēc atvaļinājuma mājās ar USNS Buckner transportkuģi uz Brēmerhāfenu Vācijā.

Vācijā dienesta vieta ir Forda kazarmēs, Ulmas Ēzeļa kalnā, Donavas kreisā krastā. Šeit pārdzīvoju Lebanonas krizi 803. būvbataljonā. Visas smagās bataljona būvmašīnas bija jāved uz Bremerhāfenu iekuģošanai, bet kuģis vēl ir ceļā Vidusjūrā, kad prez. Eizenhauers krizi atsauc un viss tiek sūtīts atpakaļ. Tomēr šī krize pierāda, ko zina jau viss bataljons, ka šāda veida vienība ar smagām būvmašīnām ir ļoti grūti pārvietojama. Armijas vadībai iesniegtais priekšlikums pāriet uz vieglākām, tā sauktām kaujas sapieru vienībām tiek pieņemts un ar parādi bataljonu ceremoniāli likvidē.

Mani pārceļ uz Kaizerslauternā novietoto 24. būvgrupu, kuŗai padotas arī latviešu būvrotas. Protams notiek tikšanās un draudzību atjaunošana ar kādreizējiem latviešu būvrotu kollēgām, bet lielākais gandarījums ir būt ar brāli atkal kopā vienā vienībā. Gadās pat vēl trakāk, kad abi brāļi pieminēti vienā pavēlē: viens tiek paaugstināts bet otrs par kādu sīku pārkāpumu degradēts. Puikas smejas un nevainīgi prasa: „Kuŗš Ātrēns tu esi, tas kas

paaugstināts, vai tas kas degradēts?" Berlīnes mūŗa būves radītā saspīlējuma dēļ bieži pasludina trauksmi un tā ieviešas sauklis — slēdz, lādē un brauc ārā. Pārvietot dažu stundu laikā tik lielas vienības prasa piepūli, zināšanas un vingrināšanos. Darba laikā bez militāriem projektiem daudz piepūles prasa arī vācu-amerikāņu draudzības projekti civīliedzīvotāju labklājībai.

Pirms atvaļināšanās no obligātā kaŗa dienesta apprecos, bet lai to izdarītu, jāizkaŗo veseli papīru kaŗi. Pamatā ir fakts, ka valsts negrib, lai tās kaŗavīri prec sveštautietes, tādēļ tiek likti visi iespējamie šķēršļi. To man izskaidroja kāds virsnieks, jurists. Atgriežoties atpakaļ ASV, saistības ar valdību tomēr vēl nav pilnīgi galā, jo tieku pārskaitīts rezervistos. No tiem gan dzirdu tikai pēc četriem gadiem, kad man piesūta galīgo oficiālo atvaļināšanas zīmi (DD Formu 473), kuŗā teikts, ka esmu dienējis ar godu.

Zigurds Bērzups

DIVI GADI ZEM ZVAIGŽŅOTĀ KAROGA

Atv. kapr. Zigurds Bērzups, dz. 1929. g. 26. okt. Rundālē. Pēc dienesta sardžu rotā un kā iesauktais ASV armijā Vācijā, 1961. g. beidzis Cīriches universitāti Šveicē ar Dr. med. gradu. Kopš 1966. g. praktizē Ročesterā kā anestēziologs.

Plaši pazīstams ar savu darbību latv. sabiedrībā.

Pēc iebraukšanas ASV 1950. g. augustā, biju tajā vecumā, kad likums prasīja pierakstīties vietējā iesaukšanas komisijā. Drīz saņēmu mazu baltu kartiņu, ka esmu kvalificējies A-1 katēgorijā, tātad, ja vajadzīgs, tūliņ iesaukšanai ASV bruņotos spēkos. Tāda vajadzība pēc manis manai jaunajai dzimtenei radās 1951. g. rudenī, jo toreizējais Korejas kaŗš prasīja cīnītājus. Piesūtītā vēstulē, pats ASV prezidents pavēlēja pieteikties iesaukšanas centrā, kas atradās Ņujorkas pilsētas nomalē. Iesaukšanas komisija atzina mani par derīgu militāram dienestam. No Ņujorkas tikām vispirms nosūtīti uz Kilmera nometni Ņūdžersijā, kur notika jauniesaukto sadale pa

dažādām pamatapmācību nometnēm ASV. Tiku nosūtīs uz Kentakijas pavalstī atrodošo Fortnaksu (Ft. Knox), kur, starp citu, glabājas Amerikas zelta krājumi. Biju iedalīts 3. Tanku divīzijas sastāvā. Kādus četrus mēnešus dubļainajos Kentakijas kalnos apguvu nepieciešamās kaŗavīra zināšanas, lai mācētu šaut ar visāda kalibra ieročiem, līst uz vēdera zem dzeloņdrātīm, vadīt vecos Otrā pasaules kaŗa tankus un ko darīt tad, ja kristu ienaidnieka gūstā... 1952. februāŗa sākumā pabeidzu militāro pamatizglītību un biju gatavs sevi nodot „valsts vajadzībām." Laikraksti toreiz vēstīja par smagām kaujām tālajā Korejā un mēs, jaunizceptie zaldāti, ar drebošām sirdīm gaidījām pavēli, kur mūs tālāk sūtīs. Bija divi iespējas — tālie austrumi t.s. FECOM, vai Eiropa — EUCOM. Kad saņēmu savu pavēli, biju laimīgo sastāvā, jo ap 85 % no manas rotas tika nosūtīti uz Korejas cīņas laukiem un tikai daži desmit uz Vāciju. Vēlāk lasīju, ka daudzi no manas pamatapmācību rotas krituši vai tikuši ievainoti.

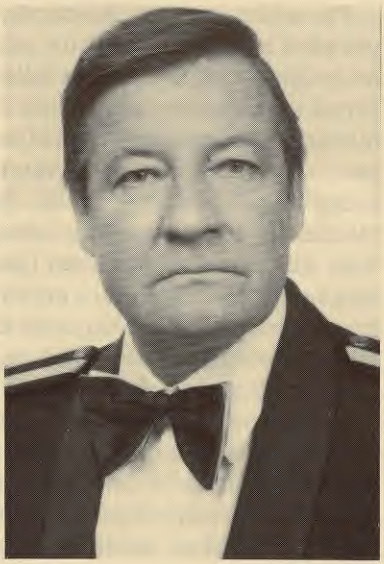
Ņujorkas ostā tikām „ielādēti" transportkuģos ar ceļa mērķi Bremerhāfena Vācijā. Ar vilcienu vispirms tikām nosūtīti uz Dienvidvāciju — Sonthofenu, tad tālāk uz Darmštati, kur atradās ASV armijas 1. divīzijas stābs. Mani iedalīja 18. Kājnieku pulkā, kas bija novietojies bij. vācu armijas kazarmās Bavārijas ziemeļos Ašafenburgas pilsētā. Tur tad arī nokalpoju savus obligātā dienesta gadus un 1953. g. augustā mēroju atceļu uz ASV.

Pēc atgriešanās ASV, mani intervēja kāds latviešu laikraksta korespondents un „Laikā" parādījās raksts „Armijā esmu daudz ieguvis". Parasti obligātā dienesta kaŗavīri izsakās par savu t.s. armijas karjēru diezgan nelabvēlīgi, jo tas esot it kā zemē nomests dzīves posms. Tomēr es negribu pievienoties šim vairākumam. Vispirms jau biju to „laimīgo" sastāvā, kam gaŗām pagāja Korejas kaŗa lauki. Kad Vācijā biju iedalīts 18. Kājnieku pulkā, necerēti radās izdevība strādāt kā sanitāram un tikt projām no eļļainajiem tankiem, kuŗos biju pavadījis ziemas mēnešus Kentakijas kalnājos. Vācijā ASV armija tai laikā vēl tika uzskatīta par okupācijas spēkiem, tāpēc baudījām zināmas priekšrocības, piem., vilcienos braucām par pazeminātām maksām, ielu dzelzceļos pilnīgi pa brīvu utt. Protams, vācu valodas zināšana bija sevišķi noderīga. Ja vien kāds kaŗavīrs vēlējās, pēc dienesta stundām brīvo laiku varēja izmantot lietderīgi, piem., apmeklēt dažādus kursus, mācīties vidusskolas vai pat universitātes līmenī. Merilandes universitāte sūtīja savus mācības spēkus uz Eiropu un deva man iespēju pabeigt divi kursus, ko vēlāk ieskaitīja pirmā akadēmiskā grada iegūšanai. Armijas laikā iemācījos arī mašīnrakstīšanu, kas man ļoti noder vēl tagad. Nedēļu nogalēs par „lētu naudu" varēja piedalīties dažādās ekskursijās, ko rīkoja t.s. „dienesta klubi" (Service Club) uz skaistākām un vēsturiskām vācu pilsētām. Vēl tagad atceros braucienus uz Heidelbergu un blondās studentes krodziņā „Gasthof zum Roten Ochsen..." ASV valdība bija

domājusi par kaŗavīru izglītību pēc pabeigtā dienesta. Bija spēkā t.s. „kaŗavīru likums" (G. I. Bill), kad par ikkatru dienestā pavadītu gadu, varēja saņemt zināmu financiālu atbalstu izglītības turpināšanai. Parastā formula bija, ka gads armijā deva pusotra gada studiju iespēju ar valsts atbalstu. Trīs gadus saņēmu rēgulārus maksājumus kollēdžas apmeklēšanas laikā. Dienesta laikā bija arī gaŗāki atvaļinājumi, ko pavadīju apceļojot Eiropas zemes. Pēc divi gadiem biju uzdienējis par kaprāli un vecāko bataljona sanitāru. Sacensībās vienreiz ieguvu arī pulka „labākā kaŗavīra" nosaukumu (18th Inf. Reg. Soldier of the Week), bet pulka dibināšanas atceres svētkos arī „izcilākā sanitāra" godu un sudraba kausu. Par vērtīgāko ieguvumu savā dienesta laikā uzskatu izdevību kā sanitāram sniegt palīdzību nelaimes gadījumos cietušajiem pulka kaŗavīriem. Armijas apmācībās ne reti lietoja dzīvu munīciju un dažkārt gadījās smagi ievainojumi un dzīvību apdraudošas situācijas. Tā kādreiz Grafenvēras lauku apmācību nometnē tiku izsaukts pie kaŗavīra, kas bija uzkāpis uz vecas vācu mīnas un tās eksplozijā smagi ievainojis abas kājas. Šī kaŗavīra dzīvību izdevās glābt, kaut līdz pirmai slimnīcai un ārstam bija vairāk kā stundas brauciens sanitārā „džīpā" pa mežainu un cilņiem apaugušu ceļu. Sanitāra gaitas ASV armijā mani pārliecināja studēt medicīnu un kļūt par ārstu.

Sigurds O. Krolls

MANI GADI ASV SPĒKOS

Atv. plkv. Sigurds O. Krolls, dz. 1931. g. 12. nov. Rīgā. Pēc zobārstniecības skolas beigšanas Čikagā 1957. g. kļūst par virsnieku ASV gaisa spēkos. Pēc dienesta Grenlandē, Vācijā ar komandējumu uz Maskavu un Indianapolē, pārcelts uz Vašingtonu. Tur bruņoto spēku pataloģijas institūtā paaugstināts par plkv. un apbalvots ar Nopelnu leģionu. Dienesta beigu posmā ir vadošos amatos savā speciālitātē San Antonio. Pēc atvaļināšanas 1977. g. ir mācības spēks Misisipi univ. zobārstniecības skolā Džeksonā.

Plaši pazīstams ar savu piedalīšanos latv. sabiedriskā dzīvē.

Pāris gadus pirms Ilinojas universitātes zobārstniecības skolas pabeigšanas biju sācis domāt par iestāšanos vienā no militārajām nozarēm pēc studiju beigšanas. Tā pēdējā zobārstniecības skolas gadā, 1956./57., dabūju intervijas pie gaisa spēku pārstāvjiem. Izšķīros par gaisa spēkiem, nevis armiju, tāpēc ka armijas zobārstiem toreiz bija, kā mēs skolā runājām un baumojām, jāiet pār mīnu laukiem un jālien caur dzeloņstieplēm. Izlikās arī, ka gaisa spēku bazes bija labākās vietās. Biju domājis iestāties tikai uz diviem gadiem un likās, ka gaisa spēki būtu mana labākā izvēle.

Saņēmis virsnieka dienesta pakāpi, piešķirtu prezidenta Eizenhauera vārdā kā „direckt commission" 1957. g. 21. jūnijā, tai pašā dienā kad pabeidzu zobārstniecības skolu Čikāgā, biju pilntiesīgs ASV gaisa spēku loceklis. Pēc neilgas atpūtas pie vecākiem drīz pieteicos kā virsleitnants Gantera gaisa spēku bazē (Gunther AFB) Alabamā. Bijām trīs no manas klases, kam bija tai pašā laikā jāierodas dienestā un tā braucām visi kopā vienā automašīnā uz mūsu pirmo militāro novietojumu. Tur sešas nedēļas mūs izglītoja kā militāri jāizturās: sveicināšana, soļošana, maršēšana, kā izpildīt visus formulārus un kā strādāt militārās klīnikās. Protams, ka bija jāiemācās visas militārā dienesta pakāpes — pulkveža pakāpe izlikās tik liela, varena un tāla. Lielākais pārsteigums bija ziņa, ka pirmais gads būs jādien apmēram 600 jūdzes dienvidos no ziemeļpola, Tūles gaisa spēku bazē (Thule AFB) Grenlandē. Biju pieteicies dienestam Eiropā. Jā, Grenlande jau arī, protams, skaitās Eiropa. Varbūt tomēr labāk būtu bijis dienēt armijā?

Pēc sešām nedēļām Alabamā, braucām visi trīs atpakaļ uz Čikāgu, lai pēc pāris nedēļām katrs dotos uz savu pusi. Tā Darba svētku nedēļas nogales beigās devos no Čikāgas lidlauka savā jaunajā, toreiz haki krāsas uniformā ar spīdošām virsleitnanta zīmotnēm uz pleciem uz Ņuarkas lidlauku. No turienes ar autobusu, kas bija pārpildīts gan ar gaisa spēku, gan armijas vīriem, turpināju ceļu uz Trentonu, kuŗas tuvumā atrodas Mekgvaira gaisa spēku baze (McGuire AFB). Nākošā dienā atstāju saulaino un silto Ņudžersiju četru propelleru lidmašīnā, lai dotos uz gala mērķi Grenlandē. Viss, kas man bija personīgi līdzi, bija viena militāra („B-4 bag") un vēl viena soma. Vēlāk pienāca arī viena maza kaste ar grāmatām un citām nepieciešamām lietām. Lidojot uz Grenlandi, lidmašīnas parasti nolaidās uzpildīt benzīnu Labradorā. Tā tas bija arī šoreiz. Viss lidojums iznāca ļoti gaŗš, ap 12 stundu, jo tā saucamais Zosu līcis Labradorā ir tikai pusceļš.

Ielidojām tumsā. Lija lietus un visur apkārt sniegs un ledus. Redzējām arī, ka vienas lidmašīnas aste vēl rēgojās no kāda nelaimes gadījuma skrejceļa austrumu puses piekalnē. Nekāda jaukā sajūta tā nebija. Pēc saulainās Amerikas drūmajos ziemeļos. Pēc piereģistrēšanās mums izdalīja parkas, arktiskos zābakus, duraiņus, ziemas cepures un visādus citus silta apģērba

gabalus. Tā kā klīnikā visiem nebija vietas, tad mani uz divām nedēļām aizsūtīja uz P kalnu, kur bija armijas zenītartilerijas vienība. Tur klīnikas nemaz nebija. Sāku strādāt kā zobārsts ar veciem instrumentiem, kas prasīja lielu piepūli. Piemēram, nebija nekādas iespējas siekalas izsūkt. Par laimi atradās spainis, kur tās izspļaut. Arī pats zobārsta urbis bija ar kāju mināms, bet tam varēja arī pievienot elektrisko strāvu. Labi, ka bija ģenerātors. Beigās pašā Tūlē bijām astoņi zobārsti, visi tikko skolu beiguši virsnieki, septiņi gaisa spēkos, bet viens armijā.

Tūlē nevienam militāram nebija līdz ģimene. Vienīgās sievietes bija trīs māsiņas: ceturtā māsiņa bija vīrietis. Tūlē bija ap 3500 militārie pa ziemu, bet vasarā, kad ienāca kuģi gaisa spēkiem un armijai, kas bija galvenokārt apkārtējos kalnos, pievienojās kādi 1500 ostas krāvēji kuģu izlādēšanai. Bija arī vairāki tūkstoši civīlstrādnieku būvdarbiem un dažas dāņu ģimenes, kas dzīvoja Dāņu ciemā, vairākas jūdzes prom no bazes pie Sandestroma jūras līča. Dāņu darbs bija vākt meteoroloģisko informāciju. Pēc vairāku gadu pavadīšanas Grenlandē viņi kvalificējās privātdzīvoklim Dānijā. Ar dāņiem šad tad tikāmies, kā ap Ziemsvētku laiku un 4. jūliju, kā arī Pateicības dienā, kad daži no slimnīcas personāla bija aicināti ciemos.

Šeit dienot daudz sportoju un tā bumbu spēlējot tiku no Grenlandes ārā ar bazes volejbola komandu. Katra nākošā komanda varēja uzņemt pāris labākos spēlētājus no citām komandām un atbrīvot pāris citus. No Tūles uz Zosu līci, uz Ņufoundlendu, uz Vestoveras bazi Masačusetā un kā 8. gaisa spēku pārstāvis cīnījos tās komandā pret 12. und 15. gaisa spēku komandām. Mēs zaudējām tajās sacīkstēs, kas tika spēlētas Malmstromas bazē Ziemeļdakotā. Tad nu nekas cits neatlika, kā doties atpakaļ uz Grenlandi. Bet biju prom no Tūles veselu mēnesi un atbraucu atpakaļ ar 8. gaisa spēku vienības trofeju.

1958. g. 21. jūnijā tiku paaugstināts par kapteini un 3. septembrī atstāju Tūli, lai pēc īsa atvaļinājuma dotos uz Ofutas bazi Omahā, Nebraskā, kur ir Stratēģisko gaisa spēku stābs. Tur nostrādāju kā zobārsts līdz 1961. g. 1. aprīlim. Tai laikā kļuvu par rēgulāro gaisa spēku virsnieku. Pēc Tūles Omaha izlikās kā Florida, lai gan ziemas bija bargas un daudzreiz bija sniega pārpilnība. Satikāmies daudz ar latviešiem, kā arī ar militāriem kolēģām. Iznāca arī vairāki lidojumi uz dažādām pasaules malām. Tā kā daudzi pacienti bija stāba virsnieki un piloti vai lidmašīnu apkalpes locekļi, tad tiku bieži aicināts līdzi lidojumos. Tā iznāca apciemot Angliju, Vāciju, Guāmu, Japānu un Havaju. Daudzreiz lidojām arī uz Kaliforniju, vai arī veicām vietējos lidojumus, kur pārlējām benzīnu kaujas lidmašīnām.

Kā zobārsts darīju visu, kas praksē nāk priekšā, no chirurģijas līdz zobu plombēšanai. 1961. gadā mans nākošais ceļš veda uz Vīsbādeni Vācijā. Tajā apkārtnē amerikāņiem bija trīs gaisa spēku bazes. Armijas nometnes

bija vairāk Reinas otrā pusē Maincas rajonā un vairāk kalnos Vīsbādenes pusē. Vīsbādenē toreiz bija ASV gaisa spēku stābs Eiropai un Ziemeļafrikai. Mums bija trīs zobārstniecības klīnikas: galvenajā slimnīcas korpusā, kas agrāk bija kalpojusi kā militārā slimnīca vācu karaspēkam un kur vēl bija milzīgi tuneļi, kas apakšzemē veda uz dzelzceļa staciju un savienoja atsevišķās ēkas, Vīsbādenes lidlaukā un stāba māju kompleksā. Pēc sešu mēnešu nostrādāšanas kā eksaminētājs un pirmās palīdzības sniedzējs tiku pārcelts darbā kā galvenais zobārsts uz Lindsijas gaisa spēku novietojumu (Lindsey AS), kas ir tikai pāris jūdzes no galvenās slimnīcas. Tā pārējos Vācijas gadus biju stāba zobārstniecības klīnikas vadītājs.

Vācijas dienesta laikā bija divi sevišķi notikumi. Viens bija, ka tai laikā, kad prezidents Kenedijs viesojās Vīsbādenē un tās apkārtnē, pirms viņš devās uz Berlīni, kur teica savu slaveno runu „Ich bin ein Berliner", es biju nozīmēts būt viņa un viņa grupas zobārsts. Prezidentam pašam neko nevajadzēja, bet vienam no viņa sargiem vajadzēja mazu dentālu palīdzību. Otrs bija, ka biju pirmais militārais zobārsts ASV sūtniecībā Maskavā, kad 1961. g. oktobrī tiku komandēts uz Padomju Savienību. Ievedām zobārstniecības kabinetu, instrumentus un visus vajadzīgos materiālus caur Varšavu. Es pats lidoju ar ASV sūtņa lidmašīnu no Vīsbādenes uz Parīzi un tad uz Kopenbhāgenu. Tur pirms izlidošanas uz Maskavu mums piebiedrojās krievu virsnieki — viens pilots un viens radiooperātors. Nākošā dienā lidojām virs Baltijas jūras un tad tieši pāri visai Latvijai uz Maskavu. Tā kā visi bijām oficiālas personas, tad mūs protams neizkratīja, bet tikai

Atv. plkv. Jānis V. Kleperis dz. 1935. g. 19. jūnijā Jaunraunā. No Eslingenas izceļojis uz Mančesteru. Pēc Konektikatas univ. beigšanas 1957. g. kļuvis ASV gaisa spēku virsnieks. 1964. g. ieguvis maģistra gradu materiālu inženierzinātnēs. Divreiz piedalījies Vietnamas karā, ar vairāk kā 200 kaujas lidojumiem izpelnoties Izcilas lidošanas krustu. Gandrīz visu pārējo dienesta laiku pavadījis Raita-Patersona (Wright-Patterson) gaisa spēku bazē pie Deitonas, galvenokārt vadošos darbos kaujas lidmašīnu uzlabošanas programmās. Vecākais dēls Richards dien kā helikopteru pilots Okinavā.

pārbaudīja dokumentus. Lidmašīnu gan izkratīja cītīgi. Meklēja visās vietās, bet neko jau neatrada. Menesi, kad biju Maskavā un dzīvoju ASV sūtniecībā, iznāca uz nedēļas nogali aizlidot uz Rīgu un Ļeņingradu. Tas bija jau pirms tā laika, kad tūristi sāka braukt uz turieni. Bija ļoti interesanti bet skumji redzēt kāda Rīga izskatījās 1961. g. oktobrī. Tikko bija bijusi liela vētra un pie Brāļu kapu ieejas bija vairāki izgāzti bērzi.

Vāciju atstāju 1964. g. 18. augustā, lai dotos uz speciāliem augstākiem kursiem mutes dobuma pataloģijā Indianas universitātē Indianapolē. Tā pēc septiņiem gadiem kā vispārējās prakses zobārsts kļuvu par speciālistu. Indianapolē biju gandrīz divus gadus līdz maģistra grada iegūšanai. Tai laikā tiku paaugstināts majora dienesta pakāpē. Biju arī gaisa spēku pārstāvis visiem tiem, kas mācījās kādā no Indianas universitātes skolām un kas bija gaisa spēku locekļi. Tā iznāca piespraust medaļas vairākiem ārstiem par viņu dienesta nopelniem.

1966. g. augustā tiku pārcelts uz Vašingtonu uz Bruņoto spēku pataloģijas institūtu. Tur biju trīs gadus kā rezidents, tad nodaļas patalogs un beigās priekšnieka vietnieks orālās pataloģijas nodaļā. Pataloģijas institūttu atstāju 1975. g. augustā. Šai laikā tiku paaugstināts par pulkvežleitnantu un vēlāk par pulkvedi. Biju daudzās komitejās un daudzos sabiedriskos darbos, ļoti bieži ar latviešiem. Zīmīgs gadījums bija, kad ar toreizējo majoru Vilmāru Kukaini kopā nolikām vainagu latviešu vārdā Amerikas Latviešu apvienības jubilejas kongresa laikā Vašingtonā pie Nezināmā karavī-

Plkv. Markus K. Straume, dz. 1935. g. 3. febr. Rīgā. Pēc Tuleines univ. beigšanas Ņuorlīnsā 1959. g. iestājies ASV gaisa spēkos, bet 1962. g. beidz apgādes virsnieku kursus. 1971. g. palīdz Vietnamas republikas gaisa spēkiem, noorganizēt pirmos kaujas un transporta eskadronus. Pēc Krigtonas univ. beigšanas Omahā ar maģistra gradu, viņš sāk strādāt Internacionālā apgādes centrā Raita-Patersona (Wright-Patterson) gaisa spēku bazē Deitonā, kur viņu 1983. g. paaugstina par plkv. un ieceļ par komandieŗa vietnieku. Pašreiz pilda dienestu Beļģijā.

ra kapa pieminekļa Ārlingtonas nacionālajā varoņu kapsētā. Uzrunu teica prof. Pēteris Lejiņš, ALAs toreizējais priekšsēdis. Par darbu, ko veicu Pataloģijas institūtā, man piešķīra Nopelnu leģionu. Tai laikā biju viens no ļoti retiem gaisa spēku locekļiem aktīvā dienestā, kas valkāja šo medaļu.

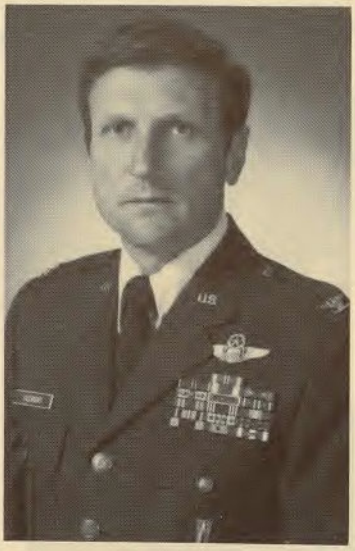
Pēc Vašingtonas tiku pārcelts uz ASV gaisa spēku lielāko slimnīcu kompleksu — Vilforda Hola (Wilford Hall) medicīnas centru San Antonio, Teksasā. Tur biju orālās pataloģijas nozares vadītājs un konsultants daudzām gaisa spēku bazēm Amerikas vidienē šinī speciālitātē. Atvaļinājos no dienesta 1977. g. 1. septembrī, saņemot Dienesta nopelnu medaļu.

Atv. pltn. Zigurds Pladars beidzis Ohaijo valsts universitāti 1955. g. kā mech. inženieris. Pēc lidotāju skolas beigšanas 1957. g. ir bijis Stratēģisko gaisa spēku komandas B-47 bumbvedēju pilots, bet no 1965. g. lidojis ar C-130 kaujas transportlidmašīnām. Ieguvis maģistra gradu inženierzinātnēs Ņuhempšairas valsts univ. Nolidodams vairāk kā 4500 stundu, no tām 1/100 daļu kaujas apstākļos, ieguvis komandierpilota nozīmi. 1977. g. atvaļināts no aktīvā dienesta un dzīvo Kalifornijā.

Rez. jūras kpt. Tālvaris Turaids ir vienīgais zināmais latviešu lidojošais chirurgs. Kā plaši pazīstams lidojuma telpas medicīnas pētnieks aktīvā dienestā paaugstināts par ASV kara flotes jūras komandieri. Ir rez. medicīnas vienības komandieris Mafeta (Moffett) lidlaukā Kalifornijā un chirurģijas profesors Stanfordas univ. medicīnas skolā.

Plkv. Jānis J. Villensons ASV gaisa spēkos iestājies 1959. g. tikai 19 g. vecumā. Par ltn. paaugstināts 1962. g. Beidzis vairākas lidotāju skolas un Vebstera kolledžu Saint Luisā ar maģistra gradu. Kā izlūklidotājs piedalījies kaujās Vietnamā, kur apbalvots ar Izcilas lidošanas krustu un citām goda zīmēm. Sācis savu lidotāja karjēru kā bumbvežu navigātors, bet turpinājis uz lielajām C-141 transportlidmašīnām un uz neilgu laiku pie Titāna raķetēm. Bijis viens no vairākiem latv. Grenādas operācijās un tagad kā novērtēšanas direktors izmēģina dažāda veida lidmašīnas Ilinojā.

Atv. maj. Uldis Kiršteins dz. 1931. g. 18. jūn. Rīgā. Iestājies ASV gaisa spēkos 1951. g., paaugstināts par važ. 1956. g., bet ieguvis ltn. pakāpi 1958. g., pēc kam beidz Omahas univ. 1962. g. Izskolojies par spec. lidmašīnu remontdarbos un 1968. g. pēc paaugstināšanas par maj. tiek iecelts par remonteskadrona komandieri 25 dažādām darbnīcām. No dienesta atvaļināts 1973. g. Kolumbusā, Ohaijo, lai turpinātu izglītību, iegūstot 1975. g. maģistra gradu tautsaimniecībā un 1979. g. rūpniecības vadībā.

Atv. kpt. Andris Vīnakmens dz. 1938. g. 31. augustā Rīgā. No Hanavas ieceļojis ASV, vispirms apmetoties Dienviddakotā un pēc tam Viskonsīnā. Iestājies aviācijas kadetu programmā 1961. g., ko beidzot pēc gada kļūst par ASV gaisa spēku ltn.-navigātoru. Speciālizējies B-52 bumbvedēju navigācijā, piedaloties 177 kaujas lidojumos Vietnamā, kopskaitā 1233 stundas, par ko apbalvots ar Izcilas lidošanas krustu un daudzām citām medaļām. Dienējis kā nāvigācijas instruktors vairākās gaisa spēku bazēs un ir bijis stāba eskadriļas komandieris.

ASV gaisa spēku techn. vserž. Jānis G. Vīnakmens dz. 1946. g. 11. dec. Darmstatē. Ir atv. kpt. Andŗa Vīnakmeņa jaunākais brālis. Iestājies ASV gaisa spēkos 1966. g. un izskolojies par strūklu lidmašīnu motoru mechāniķi. No 1970. g. febr. līdz 1972. g. aug. dienējis Vietnamā, kur apbalvots par degošas kaujas lidmašīnas glābšanu, ko bija trāpījusi mīnmetēja granāta. Līdz Vietnamas sabrukumam strādājis tur kā civīlmechaniķis, bet 1975. g. atgriezies ASV gaisa spēkos un ir pašreiz stacionēts Bellis gaisa spēku bazē pie Las Vegas, Nevadā.

Rūta Kļaviņa

PIRMĀ LATVIEŠU PULKVEDE

Plkv. Rūta Kļaviņa dz. 1939. g. 15. maijā Saldū. No Altgardes nometnes izceļojusi uz Detroitu. Iestājusies ASV armijā studējot nodarbošanās terapiju Veinas univ. un vēlāk ieguvusi maģistres gradus Dienvidkalifornijas un Beilora univ. 1983. g. paaugstināta par plkv. un ir vienīgā latviešu sieviete pasaulē aktīvā miltārā dienestā tik augstā dienesta pakāpē.

Mana militārā karjēra ASV armijā ir bijusi ļoti sekmīga, jo pēc 20 gadu izdienas 1983. g. 1. martā mani paaugstināja kā pirmo latviešu sievieti pasaulē pulkveža pakāpē aktīvā dienestā. Šo augsto pakāpi es sasniedzu kā virsniece Armijas medicīnas speciālistu korpusā, kas ir viens no sešiem korpusiem Armijas medicīnas nodaļā. Kā korpusa vadītāja palīdze un Nodarbošanās terapijas sekcijas vadītāja esmu turpinājusi sekot manu priekšteču pēdās, kas sāktas 1947. g. Šinī darbā no Pentagona vadu Nodarbošanās terapijas virsnieku un instruktoru programmu nevien ASV, bet arī pārjūrā.

Es iesāku savas militārās gaitas 1963. g. 13. martā kā leitnante Medicīnas lauka dienesta skolā Fort Sēmhjūstonā, San Antonio, Teksasā, kur visi jaunie Medicīnas nodaļas virsnieki saņem savas pamatapmācības. Mana izšķiršanās iestāties bruņotos spēkos bija galvenokārt financiālu apsvērumu dēļ, kaut gan militārais dienests arī likās būt ideālais veids, kā izteikt savu pateicību par iespēju dzīvot ASV. Es strādāju kā apdrošināšanas biroja darbiniece Detroitā, tajā pašā slaikā studējot kā nepilna laika studente Veinas valsts universitātē. Man bija grūtības sagādāt līdzekļus vajadzīgām deviņu mēnešu ilgām internām mācībām klīnikā bez kuŗām es nevarēju studijas nobeigt. Es uzzināju, ka ASV armijā bija iespējams dabūt šādas mācības, saņemot pie tam vēl pilnu algu. Laimīgā kārtā man izdevās izturēt konkursa pārbaudījumus un arī pabeigt mācības Letermaņa galvenā slimnīcā San Francisko 1964. gadā.

Mans pirmais amata nozīmējums kā nodarbošanās terapistei bija Brūka galvenā slimnīcā, atpakaļ San Antonio. Kaut gan es sākumā gribēju palikt militārā dienestā tikai obligātos trīs gadus pirms atgriešanās civīlā dzīvē, armijā radās daudz labas iespējas karjēru turpināt. Tā trīs gadu obligātais dienests pārvērtās par vairāk kā 20 gadu ilgu karjēru. Laba darba, izglītošanās un paaugstināšanas iespēju kombinācija lika aizmirst visas domas par dienesta atstāšanu. Arvien atbildīgākas dienesta vietas bija iespējams pildīt San Francisko, Atlantā, Takomā, Augustā un vairākkārtīgi Vašingtonā. Starplaikkos tika dota iespēja pabeigt studijas maģistra grada iegūšanai nodarbošanās terapijā Dienvidkalifornijas universitātē 1968. g. un veselības administrācijā Beilora universitātē 1979. g. Armijas lieluma paplašināšanas dēļ, Vietnamas kaŗa gados radās iespējas arī ātriem paaugstinājumiem dienesta pakāpē: 1964. g. septembrī kā virsleitnantei, 1966. g. maijā kā kapteinei. 1970. g. janvārī kā majorei un 1977. g. augustā laimējās dabūt ārpus kārtas paaugstinājumu par pulkvežleitnanti.

Kā jauna virsniece dienesta pirmajos gados strādāju nodarbošanās terapijas klīnikās ar pacientiem, kam bija sakropļojoši ievainojumi vai slimības. Bija jāmāca arī strādāt psīchiatriskiem slimniekiem, tāpat jāmāca tiem kā pašiem sevi apkopt tā, lai tiem vairs nevajadzētu citu palīdzību. Pēc tam, kā rekrūtēšanas padomdevējai man bija iespēja izceļot ASV dienvidaustrumus, bet vēlāk kā nodarbošanās terapijas stāba virsniece dabūju ceļot pa visu ASV. Šajos ceļojumos šad tad bija izdevība satikt citus latviešus. Tāpat bieži latvieši mani apciemojuši darbā klīnikā. Latviešu rotas lietas, it sevišķi septiņu dienu jeb spirāles gredzens, ko es vienmēr valkāju, man ir dažreiz sagādājis negaidītu satikšanos.

Esmu dzimusi Saldū, Kuldīgas apriņķī vēl brīvā Latvijā 1939. g. 15. maijā. 1944. g. beigās kamēr mans tēvs bija aizsargu dienestā, es ar māti Emīliju, brāli Uldi un māsu Rasmu devos bēgļu gaitās uz Vāciju. Dzīvoju vairākās bēgļu nometnēs angļu okupācijas joslā pirms 1950. g. decembrī ar luterāņu baznīcas palīdzību izdevās ieceļot ASV un apmesties uz dzīvi Detroitā. Tur 1957. g. pabeidzu Centrālo vidusskolu; tajā pašā gadā nomira tēvs un es kļuvu ASV pilsone. Detroitā arī apmeklēju Sv. Pāvila latviešu luterāņu draudzes svētdienas skolu, tāpat sastāvēju gaidu vienībā un iestājos Daugaviešu korporācijā.

Esmu ļoti apmierināta ar savu pašreizējo dienestu Armijas medicīnas nodaļā. Tās pašas atsevišķās nozares ir tradiciāli devušas sievietēm līdztiesīgas iespējas ar iespējami mazāko diskrimināciju. Divas galvenās no šīm nozarēm ir Medicīnas un Zobārstu korpusi, kuŗās ārsti un zobārsti caur armijas slimnīcu sistēmu aprūpē kaŗavīrus, viņu piederīgos un daļēji arī no dienesta atvaļinātos nevien ASV, bet visā pasaulē. Armijas medicīnas māsu korpuss sastāv tikai no reģistrētām žēlsirdīgo māsām ar pabeigtu

augstāko izglītību. Veterināru korpusā veterinārārstiem ir divējādi uzdevumi — rūpēties par dzīvnieku veselību un pārbaudīt pārtiku karavīriem.

Medicīnas dienesta korpusā ir administrātīvās un veselībai radnieciskas dabas personāls. Administrātīvā daļā ir apgādes, atbalsta, finanču, personāla un citi līdzīgi lietpratēji, bet veselības daļā psihologi, dzirdes uzlabošanas, kāju kopšanas, sociālās aprūpes un citi speciālisti. Armijas medicīnas speciālistu korpusā ir trīs sekcijas — Nodarbošanās terapijas, kurā sastāvu es, Fiziskās terapijas un Diētas terapijas. Šis korpuss līdz 1955. g. saucās Sieviešu medicīnas korpuss un tajā neuzņēma vīriešus, tāpat tas bija arī Armijas medicīnas māsu korpusā. Sākot ar 1957. g. pieņemto likumu, sievietes uzņem visur un tām ir iespējams uzdienēt par pulkvedēm, pie tam Armijas medicīnas mūsu korpusa vadītāja ir pat brigādes ģenerāle.

Plkv. Jānis Šube dz. 1933. g. 6. jūn. Valmierā. Iestājies ASV armijā kā ārsts pēc Hanemaņa med. kolledžas beigšanas 1960. g. Par sevišķiem nopelniem Vietnamas karā kā chirurgs apbalvots ar Nopelnu leģionu. Uz laiku pārskaitījies rezervē Meinas pavalstī, kur 1976. g. paaugstināts par plkv. Atgriezies aktīvā dienestā komandēt armijas slimnīcu Kolorado un pašreiz pārceļas līdzīgā darbā uz Eiropu.

Atv. kpt. Verners Rūtenbergs, jun., ir viens no daudzajiem latviešu ārstiem, kas iesaukti īslaicīgi ASV armijā. No 1964. g. līdz 1966. g. dienējis Bambergā kā 6. ASV armijas 75. Art. pulka 1. btl. ārsts. Civīlpraksē speciālizējās ģinekoloģijā un ir viens no Klīvlandes latv. sabiedriskās dzīves vadītājiem.

V. Ķilpe

LATVIEŠI ASV PUBLISKĀS VESELĪBAS DIENESTĀ

ASV publiskās veselības dienesta jūras kpt. Vilis E. Ķilpe beidzis Vašingtonas medicīnisko skolu Mizūrī 1962. g. un sācis dienestu kā ASV krastu apsardzības ārsts Vašingtonā gadu vēlāk. Blakus savam pašreizējam darbam kā Publiskā veselības dienesta medicīnas direktoram, viņš ir palīgprofesors 3 medicīnas skolās. Piedalījies dažādos pētījumos un ir speciālists iekšķīgās un lipīgās slimībās.

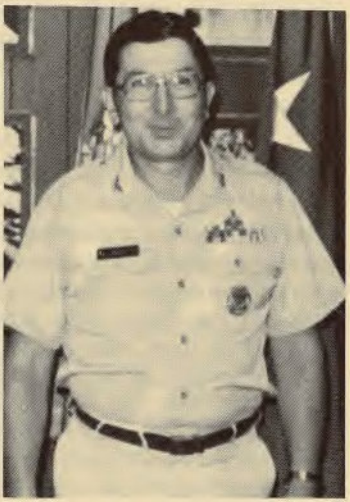
Esmu dzimis 1936. g. 24. aprīlī, vēl toreiz brīvajā Latvijā. Mans tēvs Ervīns ir bijis virsnieks Latvijas armijā, turpretim mana māte Velta ir zobārste. Vecākais brālis Gunārs ir bijis sapieru pulkvedis ASV armijā, bet sieva Dagnija ir medicīnas māsa. Esmu dienējis Publiskās veselības dienestā jau vairāk kā 20 gadu, kurā latviešu nav daudz, bet visi trīs zināmie ir atbildīgos amatos. Tie ir Vija Bauere, dzim. Aistere Baltimorē, Māris Pubulis San Francisko un es, Vilis E. Ķilpe, Vašingtonas pievārtē. Visi no zināmiem latviešiem ir sestajā, tas ir direktora dienesta pakāpē, kas atbilst jūras kapteinim jeb pulkvedim. Ļoti iespējams, ka zemākās pakāpēs ir vēl kādi citi latvieši, bet par tādiem latviešu sabiedrībā diemžēl nav nekas dzirdēts.

Publiskās veselības dienests ir viens no septiņiem uniformētiem dienestiem ASV, blakus armijai, flotei, gaisa spēkiem, jūras kājniekiem, krastu apsardzībai un nacionālai okeanu un atmosfairas administrācijai. Dienestu nodibināja jau 1798. g. kā Jūrnieku slimnīcu dienestu, bet 1889. g. tam izveidoja virsnieku korpusu. Pašreizējais nosaukums tika dots 1912. g., bet 1939. g. dienestu pakļāva jaundibinātajai Veselības, izglītības un aprūpes ministrijai, kuŗa 1973. g. dienestu sadalīja sešās administrātīvās nodaļās: Slimību kontroles centrā, Veselības aprūpes administrācijā, Veselības dienesta administrācijā, Pārtikas un zāļu administrācijā, Nacionālā veselības

ASV publiskās veselības dienesta jūŗas kpt. Māris Pubulis dz. 1939. g. 16. maijā Daugavpilī. 1960. g. ieguvis civīlinženieŗa gradu Viskonsinas univ. un māģistra grādu kā sanitārinženieris 1966. g. Minesotas univ. Pirmos 10 gadus strādājis savā profesijā Indiāņu veselības sekcijā Dakotā un Nacionālo parku dienestā Vašingtonā. 1970. g. pārcelts uz San Francisko kā sanitārinženieru konsultants ASV krastu apsardzībai Klusā okeānā, bet no 1979. g. strādā turpat Nacionālo parku dienestā.

institūtā un Alkohola, zāļu nepareizas lietošanas un mentālās veselības administrācijā. Zem pašreizējās Veselības un humānā dienesta ministrijas, dienesta galvenie pienākumi ir ar pētniecību paplašināt medicīniskās zinības, izveidot labākas medicīniskās metodoloģijas technikas, paplašināt veselības aprūpes iestādes, uzlabot medicīniskās palīdzības pieejamību, kont-

Atv. plkv. Gunārs Ķilpe dz. 1932. g. 11. sept. Alūksnē. Ieceļojis ASV no Vircburgas un pēc Deitonas univ. beigšanas kā civīlinženieris 1956. g. iestājies ASV armijā. Dienesta laikā ieguvis maģistra gradu Ilinojas univ. 1961. g. arī beidzis Flotes kaŗa un Bruņoto spēku industriālo kolledžu. Divreiz dienējis Pentagonā, vienreiz Vietnamā un Korejā komandējis sapieŗu btl. Apbalvots ar Nopelnu leģionu un daudzām citām medaļām.

Jaunākais brālis Vilis dien Publiskā veselības dienestā līdzīgā dienesta pakāpē. Civīldarbā strādā savā arodā Vašingtonas pavalstī.

rolēt un aizkavēt slimību izplatīšanos, uzlabot nācijas mentālo veselību un nodrošināt veselīgas un pilnvērtīgas pārtikas un zāļu apgādi.

Publiskās veselības dienesta virsnieku korpusam ir 9 dienesta pakāpes, salīdzinājumā sākot ar flotes jaunāko leitnantu/armijas leitnantu (1. pak.) līdz flotes viceadmirālim/armijas ģenerālleitnantam (9. pak.). Tās ir: jaunākais asistents (1. pak.), asistents (2.), vecākais asistents (3.), pilns virsnieks (4.), vecākais virsnieks (5.), direktors (6.), kaŗa ārstu ģenerālasistents (7. un 8.) un kaŗa ārstu ģenerālis (9.). Visi dienesta virsnieki, kuŗu uniformas no flotes un krastu apsardzības virsniekiem atšķiras tikai ar citādu emblēmu, mobilizācijas vai kaŗa gadījumā tiek pakļauti tiešai militārai kontrolei. Tā kā krastu apsardzībai, kuŗā kā vienīgais zināmais latvietis dien komandieris Imants J. Leskinovičs, nav savu medicīniskā korpusa virsnieku, miera laikos daudzi Publiskās veselības dienesta virsnieki tiek ieskaitīti tās dienestā, tāpat kā tas ir noticis ar mani. Blakus savam pašreizējam darbam kā direktoram Publiskās veselības dienesta slimnīcā, esmu arī mācības spēks — palīgprofesors militārajā Veselības zinību uniformēta dienesta universitātē, kur apmācu medicīnas studentu virsniekus no visām ASV bruņoto spēku ieroču šķirām.

Visvaldis Ķimenis

ARMIJAS DIENESTĀ ČETROS KONTINENTOS

Pltn. Visvaldis Ķimenis, dz. 1938. g. 24. maijā Daugavpilī. Pēc Norvičas univ. beigšanas iestājies kā rēgulārais virsnieks ASV armijā vispirms par tankistu, bet vēlāk pārskolojies par apgādes un ārzemju speciālistu. Bijis rotas komandieris Vietnamā un militārais atašejs Lagosā, Nigērijā, bet pašreiz stacionēts Garmišā. Piedalās latv. sabiedriskā dzīvē un ir DV ASV valdes referents aktīvā dienestā esošo latv. kaŗavīru jautājumos.

Sēžot Krēmera kalna galotnē pie Garmišas un dzerot labo vācu alu domās kavējos uz jau vairāk kā divdesmit gadu ilga dienesta gaitām amerikāņu armijā. Jau bērnības dienās Latvijā bija vēlēšanās dienēt militāros spēkos, jo tēvs bija Latvijas armijas virsnieks. Sava mūža pirmos sešus gadus pavadīju Latvijā. Dzimu Daugavpilī un tēva komandējumu laikā bijām apmetušies Cēsīs un Madonā. No turienes uzsākām bēgļu gaitas caur Ļaudonu, Savienu, un Vecogri uz Rīgu, no kurienes izbraucām 1944. g. 1. oktobrī pēc tēva krišanas.

Vācu transporta kuģis pārdzīvoja krievu lidmašīnu uzbrukumus un zemūdeņu briesmas Baltijas jūrā un divas dienas vēlāk iepeldēja Dancigas ostā starp divām vācu apmācību zemūdenēm. Apkrāvušies ar pekelēm devāmies uz vilciena staciju un lēnām braucām uz izbumboto Berlīni. Tur pēc dažām bunkuros pavadītām dienām, kur mūs baroja ar „ersatz" zupu, devāmies tālāk uz mazu sādžu pie Forcheimas. No turienes arī redzējām masu uzlidojumu un tās totālu izpostīšanu. Pēc kaŗa no pārpildītās Kleinkēcas nometnes UNRRA mūs pārcēla uz Memmingenu, no kurienes caur Augsburgas pārbaudes nometni, Gronu un Bremerhāfenu ar U.S.S. Baltchford amerikāņu militāro transportkuģi 1950. g. 17. maijā iebraucām Bostonā.

Jau amerikāņu vidusskolā interesējos par militāriem jautājumiem. Pats noorganizēju militāro klubu un piedalījos jaunākā kursa rezerves virsnieku apmācību korpusa (Junior ROTC) un pulka ierindas apmācību komandas (Regimental Drill Team) programmās. Pēc viduskolas beigšanas īslaicīgi devos „nagliņu sitēju bataljonā" uz būvdarbiem, kur no tur nodarbinātiem latviešiem piesavinājos īstu Daugavmalas pašpuiku žargonu. Drīz pienāca laiks un devos uz Norvičas universitāti, kuŗa ir militārā akadēmija. Tur manā studiju laikā četros gados mēs septiņi latvieši ieguvām akadēmiskus gradus un virsnieka pakāpes.

Kā jauns leitnants devos uz tankistu virsnieku pamatapmācībām Fort Naksā (Knox) Kentakijā. Tur kopā ar leitnantu Armīnu Janci mācījāmies tanku izlūku metodes, militāro taktiku un stratēģiju. Pēc kursiem abi bijām stacionēti 3. Tanku izlūku pulkā (3rd Armored Cavalry Regiment) Baumholderā, Vācijā. Aktīvi un nopietni sargājām robežas, gājām manevros un turpinājām apmācības dažādās specialitātēs. Dienējot Vācijā bija daudz izdevības satikt tautiešus. Svinējām kopā Jāņus un uzturējām nacionālās tradicijas. Pēc divu gadu dienesta pierobežā mani pārcēla uz Mincheni, kur es biju korpusa intendantūras pārtikas piegādes virsnieks. Tā kā vecpuisis negribēju palikt, beidzot apprecēju Dināru Danemarka jaunkundzi un devāmies uz Augsburgu, kur es pārņēmu 602. Intendantūras rotu. Mans birojs bija tieši tanī pašā ēkā, no kuŗas es kā pārvietota persona

izceļoju 1950. gadā. Tanī laikā Augsburgā dienēja arī Dr. Ivars Leja un citi latvieši, kas visi uzturēja kontaktus ar vietējiem latviešiem.

Kad 1967. gadā strauji paplašinājās amerikāņu kaŗaspēka piedalīšanās Vietnamas kaŗā, pabeidzu intendantūras virsnieku kursus Fort Lī (Lee), Virdžīnijā. Sieva palika pie vecākiem Bostonā, bet es devos uz kaŗa lauku Vietnamas džungļos. Pirms izlidošanas no San Francisko vēl kārtīgi nosvinējām pie Tālavijas filistriem. Ielidojot Bien Hoa lidlaukā mūs sagaidīja nospiedoši mitrs gaiss un nekaunīgi šķībacainie, kuŗus nevarēja atšķirt vai ienaidnieks vai draugs. Pirmo pusgadu dienēju 266. Intendantūras bataljonā kā apgādes virsnieks. Tanī laikā Vietnamā satiku kādu pusduci latviešu, to vidū tagadējos pulkvežus Juri Jaunīti un Vilmāru Kukaini. Tā arī kopīgi nosvinējām Jāņus Saigonā. 1967. g. novembrī pārņēmu 229. Intendantūras rotas komandēšanu un kolonnā devāmies uz Phuc Vinh bazi, lai apgādātu 101. Izplētņlēcēju vienības 3. brigādi. Jaunam kapteinim tas bija ļoti liels un atbildīgs darbs, jo manā atbildībā palika arī Long Binh bazes apgādes uzdevumi. Tā katru nedēļu iznāca vairākkārt lidot ar helikopteriem, lai visus pienākumus varētu veikt. Pardzīvoju vietkongu 122 mm raķešu uzbrukumus, kājnieku triecienus un pat ķīmisko dūmu trauksmi. Mums grūtības sagādāja kaŗa darbības ierobežojumi. Bijām labi apbruņoti ar visādiem ieročiem vai aizsardzības sistēmām, bet tās bieži nevarējām pielietot, jo toreizējie kaujas likumi (rules of engagement) neatļāva šaut pretim bez vietnamiešu rajona vadītāja piekrišanas. Tie, kas nav bijuši Vietnamā, nevar īsti saprast to nevarības sajūtu, ja nevar uzbrucējiem tūlīt šaut pretim bez kāda birokrata atļaujas.

Pēc gada Vietnamā devos atpakaļ uz Fort Lī mācīties intendantūras virsnieku karjēras kursos, kam sekoja trīs gadi kā rezerves virsnieku apmācību korpusa mācības spēkam Dienvidmisisipī universitātē. Tad pienāca laiks doties atpakāļ uz Vietnamu otrreiz. Šoreiz biju stacionēts centrālā kalnu apgabalā Quang Duc kā padomdevējs intendantūras problēmās. Mūsu bazi apsargāja iedzimto Montaņjardu cilts kaŗavīri. Ar padomu došanu bija grūtāk — ar aktīvu piegādi un paša izdarīto un nokārtoto darbu vieglāk. Vairākas nedēļas biju vienīgais baltādainais Duc Lap pierobežas nometnē. Tā bija dažus gadus atpakaļ bijusi speciālo vienību (Special Forces) nometne, ko ienaidnieks uzbrukumā bija pārņēmis un izpostījis. Mūsu izlūku grupa ložņāja pie Kambodijas robežas, novērojot apkārtni un ienaidnieka kustību. Ar speciāliem trokšņu uztvērējiem, kas bija no lidmašīnām nomesti ienaidnieka territorijā, klausījāmies viņu pārvietošanās trokšņus, bet nevarējām nekā darīt, jo starplaikā tā laika ASV ārlietu ministrs Kisindžers jau bija noslēdzis pamieru. Tāpēc 1973. g. februārī devos uz galveno stābu Pleiku nodot dokumentus un ziņas par pamestām mantām noliktavās. Tad

ar pēdējo Air America veco C-46 lidmašīnu devos uz Saigonu atpakaļceļam uz Ameriku.

Mans nākamais dienests ASV bija kā stāba virsniekam Monro fortā (Fort Monroe), Virdžinijā. Biju atbildīgs par armijas virtuvēm un lidoju pa visu Ameriku pārbaudīdams pārtikas piegādi un tās sagatavošanu. Tā kā esmu arī augsti izglītots ārzemju speciālists (Foreign Area Officer) ar pieredzi Austrumeiropas jautājumos, tad armija savā gudrībā novirzīja mani drusku uz dienvidiem un nosūtīja uz Nigēriju Afrikā kā militāro atašeju. ASV sūtniecībā Lagosā bija ļoti interesants dienests. Radās izdevība satikt veselus septiņus latviešus — diplomātus, valsts ierēdņus, kuģa kapteiņus un profesorus. Ar latviešu palīdzību Pentagona personāldaļā izdevās dabūt nākamo darbu kā 5. armijas ģenerālstāba intendantūras novērtēšanas biroja vadītājam San Antonio, Teksasā. Tur satiku tagadējo pulkvedi Rūtu Kļaviņu, serž.-maj. Marģeri Kalniņu un mazu grupiņu citu latviešu.

Pēc trim gadiem siltajā Teksasā devos atpakaļ uz Vāciju. Šoreiz kā pltn. dienēju 3. Tanku div. kā sakaru virsnieks ar vāciešiem. Uzturējām ciešu kontaktu ar vācu armijas 5. Tanku div. Gājām kopīgi manervos un mācījāmies lietot viens otra ieročus. Tagad esmu stacionēts skaistajā Garmišā kā apgādes direktors. Esmu atbildīgs par kontraktiem vairāk kā 7 miljonu dolaru vērtībā un par iekārtu armijas viesnīcās un veikalos gandrīz 3 miljonu dolaru vērtībā. Ar vairāk kā 200 darbiniekiem rūpējos par Bruņoto spēku atpūtas centra (Armed Forces Recreation Center) apgādi un darbību.

Atskatoties uz savām militārā dienesta gaitām, esmu ļoti apmierināts ar karjēras sasniegumiem un dzīves pieredzi. Tādēļ iesaku militāru dienestu katram jaunam cilvēkam, kuŗš cer nākotnē apskatīt pasauli. Iespējas kļūt par viersnieku ir dažādas — tās vislabāk aprakstījis mans pirmā Vācijas laika dienesta biedrs, vecākais administrātīvais virsnieks Rūdolfs Salenieks savā rakstā Latviešu Virsnieku apvienības izdotā „Kadeta" jaunākajā — 13. numurā. Kā jau minēju raksta sākumā, es personīgi izšķīros par Norvičas universitāti Vermontā, kas ir viena no civīlām militārām akadēmijām ASV. Līdzīgas tai ir Virdžīnijas militārais institūts, Citadele, Ziemeļdžordžijas kolledža, Teksasas A & M ar vislabāko kadetu korpusu un dažas citas. Atšķirībā no federāli uzturētām militārajām akadēmijām, pašam ir jāmaksā skolas nauda, bet atkrīt lielais konkurss, lai izcīnītu sev iespēju būt šo samērā nedaudzo priviliģēto kadetu saimē. Latvieši ir pareizi sapratuši, ka ir daudz izdevīgāk būt militārā dienestā par virsnieku, nekā kareivi. Tādēļ arī atskaitot vienīgi obligātā kaŗa kienesta laikus, skaita ziņā brīvā pasaulē latviešiem ir bijuši vairāk virsnieku, nekā zemākās dienesta pakāpēs.

Pltn. Juris (Džordžs) Karnītis dz. 1937. g. 16. jūnijā Rīgā. Beidzis Nebraskas un Dienvidkalifornijas univ., kā arī Komandas un ģenerālstāba kolledžu. Kā pirmais latvietis aktīvā dienestā izraudzīts Augstākās kaŗa kolledžas 2-gadīgam kursam. Iestājies ASV armijā 1960. g. un uzdienējis par sapieru serž. Līdz kājnieku virsnieka pakāpes iegūšanai 1964. g. Piedalījies divas reizes cīņās Vietnamā. Kā personāldaļas virsnieks dienējis ASV, Taizemē un Okinavā. Pašreiz jau otro reizi dien Vācijā un ir stacionēts Cveibrikenā.

Pltn. Freds (Fricis) Strobels, dz. 1942. g. 15. februārī, Polijā. Ar māti — latvieti dzīvojis Dinkelsbīles bēgļu nometnē, no kurienes izceļojis uz Bruklīnu. Pēc Ņujorkas kolledžas beigšanas 1967. g. kā kadetu plkv., kļūst par ltn. ASV rēgulārā armijā. Piedalījies cīņās Vietnamā, kur ievainots un izpelnījies apbalvojumus. Ir beidzis izplētņlēcēju skolu, bet pēc militārās profesijas ir slimnīcu administrātors. Pašreiz strādā tādā darbā 5. ASV armijas galvenā slimnīcā pie Štutgartes.

Ilmārs H. Dambergs

ASV BRUŅOTO SPĒKU ORGANIZĀCIJA UN PIEREDZE VIETNAMĀ

Atv. pltn. Ilmārs H. Dambergs dz. 1932. g. 5. jūnijā, Rīgas jūrmalā. Pēc dzīves Vircburgas un Karlsrues nometnēs ieradies 1950. g. ASV un apmeties Konektikatā. Iestājies ASV armijā 1954. g. un pēc virsnieku sagatavošanas skolas beigšanas 1956. g. paaugstināts par kājnieku ltn. Dienesta laikā ieguvis divus zinātniskus grādus, kā arī beidzis Komandas un ģenerālstāba kolledžu. Divreiz piedalījies cīņās Vietnamā un pildījis dažādus atbildīgus pienākumus kā ģenerālstāba virsnieks. Atvaļināšanas ceremonijā 1984. g. apbalvots ar Nopelnu Leģionu un civīlā darbā strādā kā datoru speciālists. Pazīstams ar savu darbu plašā latv. sabiedrībā.

ASV bruņotie spēki, kopskaitā apmēram 3,5 miljonu stiprumā, ieskaitot rezerves daļas, sastāv no armijas, gaisa spēkiem, kaŗa flotes un zem kaŗa flotes departamenta padotām desantkorpusa (Marine Corps) daļām. Šīs vienības skaitās brīvās pasaules labākās apbruņojuma, apgādes un apmācību ziņā. Tādēļ ir interesanti pārskatīt kā šī organizācija, no kuŗas liela daļa ir novietota gandrīz pa visu brīvo pasauli, ir veidota, organizēta un kontrolēta.

Virspirms, ASV prezidents pēc valsts statūtiem ir bruņoto spēku virspavēlnieks. Prezidenta galvenais palīgs valsts aizsardzības lietās ir aizsardzības ministrs (Secretary of the Defense). Šis ministrs, pēc ārlietu ministra otrs nozīmīgākais postenis ministru kabinetā, ir atbidīgs par valsts aizsardzības, kā arī par valsts ārpolītikas kursa ietekmēšanu ar bruņoto spēku palīdzību. Aizsardzības ministrs pārrauga un sniedz vadlīnijas viņam padotiem armijas, gaisa spēku un kaŗa flotes departamentu vadītājiem, kā arī ASV aizsardzības ministrijai tieši padotām aģentūrām. Kopskaitā aizsardzības ministrs ir atbildīgs par vairāk kā četrarpus-miljonu cilvēku un budžetu, kas lielāks par daudzu neatkarīgu valstu kopīgiem izdevumiem. Aizsardzības ministrs un militāro departāmentu vadītāji ir prezidenta iz-

raudzītas un kongresa apstiprinātas amatpersonas. Šeit ir redzama kongresa un civīlpersonu lielais iespaids uz bruņotiem spēkiem, kas pie reizes palīdz garantēt ASV konstitūciju, apgrūtinot iespēju bruņoto spēku komandieriem pārņemt valsts vadību savās rokās.

Tieši padots aizsardzības ministram un uz viena līmeņa ar militāriem departamentiem atrodās Apvienotais ģenerālstābs (Joint Chiefs of Staff). Šis stābs ir atbildīgs par nacionālo mērķu un ārlietas politikas lēmumu pārtulkošanu un izvešanu stratēģiskā apjomā militāros plānos. Apvienotais ģenerālstābs sastāv no armijas, gaisa spēku, kaŗa flotes un desantkorpusa augstāko ģenerālstābu priekšniekiem un skaitliski nelielas stāba grupas, kas sastāv no visām bruņoto spēku daļām piekomandētiem virsniekiem un instruktoriem. Šī stāba titulārais priekšēdis (Chairman, Joint Chiefs of Staff) kas skaitās prezidenta galvenais militār-padomdevējs, tiek izraudzīts atsevišķi. Šis postenis ir bruņoto spēku augstākais militārais amats un parasti tiek mainīts katrus četrus gadus starp bruņoto spēku daļām. Apvienotā ģenerālstāba galvenā vērtība izpaužās iespējā visiem atsevišķiem ģenerālstābu priekšniekiem satikties uz līdzīga līmeņa, pārspriest kopējās problēmas, izlemt un izstrādāt stratēģiskos vilcienos nākotnes kaŗa jeb ārpolītikas mērķus. Nesaprašanās jeb domstarpības gadījumā Apvienotā ģenerālstāba priekšsēdis vai aizsardzības ministrs dod izšķirīgo lēmumu. Kritiķi gan saka, ka šī sadarbība, piekrišana un domstarpību nolīdzināšana samazina Apvienotā ģenerālstāba vērtību, jo visi lēmumi beigās tiek izstrādāti bez kādiem iebildumiem, lai apmierinātu visus locekļus. Ir gadījumi, kur kāds krasi atšķirīgs ģenerālstāba priekšnieka ieteikums tiek stipri mainīts un idejas jeb priekšlikuma ierosinātājs piekāpjas parējiem locekļiem.

ASV armijas, skaitliski vairāk kā 2 miljonu stipra, departamenta vadītāja (Secretary of the Army) pienākumi savā mērogā ir līdzīgi aizsardzības ministram, tikai viņš pārstāv vienu bruņoto spēku daļu — armiju. Šī, prezidentam politiski līdznoskaņota un izvēlēta persona ir atbildīga par vispārējām plašām vadlīnijām ne tikai aktīvā dienesta locekļiem (apm. 790 000), bet arī par rezerves vienībām (rezerves sastāv no armijas rezervistiem un pavalstu nacionāliem aizsargiem — State National Guard) (apm. 860 000) un karjēras kaŗa jeb civīlierēdņiem (apm. 420 000). Ikdienas armijas vispārējo vadību, administrāciju, apgādi un apmācības veic armijas ģenerālstāba priekšnieks (Army Chief of Staff) ar saviem palīgiem, viņam padotiem zemākiem komandieriem un armijas ģenerālstāba grupām (The Army Staff). Armijas ģenerālstāba priekšnieks ir augstākais postenis armijā un viņš kā armijas pārstāvis aktīvi piedalās Apvienotā ģenerālstāba sēdēs un darbībā. Administrātīvās kontroles dēļ armija ir sadalīta tālāk piecpadsmit ģeogrāfiski nosauktās jeb numurētās lauka armijās, un funkcionāli savie-

notās armijas vienībās. No tām, kā skaitliski lielākām jeb nozīmīgākām, kā piemērus var minēt Eiropas armiju, (US Army Europe) kopā ar pašlaik neaktīvo Septītās armijas stābu, Astoto armiju, kas atbildīga galvenokārt par Koreju, Kontinentālo spēku komanda (Forces Command), kas pārvalda Amerikas kontinentā novietotās daļas, Apmācības un doktrīnas komandu (Training and Doctrine Command), kas atbildīga par apmācībām un kaŗavīru/virsnieku sagatavošanu, un kaŗa materiālu pētīšanas un attīstīšanas komandu (Material Development un Readiness Command), kas atbildīga par ieroču attīstīšanu un visām apgādes noliktavām. Vēl var minēt armijas vienības, kas ir organizētas lai izpildītu specifisku funkcionālu lomu kā Sakaru komanda (Communication Command), Veselības dienesta komanda (Health Services Command), Sapieru korpuss (Corps of Engineers) un citas. Lai atvieglinātu administrātīvo kontroli, katra no šīm iepriekš minētām piecpadsmit vienībām ir tālāk sadalītas mazākās daļās. Kontinentālo spēku komanda ir sadalīta četrās numurētas formācijās — Pirmā, Ceturtā, Piektā un Sestā armijā. Starpība starp šīm un Eiropā jeb Korejā novietotām vienībām ir liela. Šie armijas stābi ir galvenā kārtā administrātīvi novirzīti. Katrs no šiem armijas komandieriem ir adminstrātīvi atbildīgs par apmēram 1/4 daļu no ASV territorijas un tur atrodošiem garnizoniem ar novietotām aktīvās armijas daļām. Tā piemēram 82. Izplētņlēcēju divīzija atrodās Fort Brēgā (Bragg) Ziemeļkarolainā, garnizonā, kas ģeografiski iekrīt Pirmās armijas robežās. Šīs divīzijas operatīvā jeb vadošā kontrole pieder 18. Izplētņlēcēju korpusam (arī novietots Fort Brēgā) un tālāk padota kādai apvienoto spēku komandai. Līdzīgi, visas apmācību bazes, poligoni un garnizoni ir padoti apmācību un doktrinas komandai. Tā piemēram, Kājnieku apmācības centrs (US Army Infantry — Training Center and School) atrodas Fort Beningas (Benning), Džordžijā, garnizonā, bet ģeografiski arī iekļaujās Pirmās armijas robežās. Kontinentālo armiju komandieri arī ir atbildīgi par rezervju vienību apgādi un adminstrātīvo kontroli.

Tagad īsumā pārskatīsim armijas vienību operātīvo kontroli. Taktiskās un operatīvās kontroles dēļ, Eiropā un Korejā novietotās armijas ir tālāk sadalītas korpusos. Pašlaik aktīvi ir 5 korpusa stābi — divām līdz piecām div. Šeit jāpiemin, ka pašlaik aktīvā ASV armijā var atrast šāda veida div. formējumus: tanku div. (armored division), kājnieku (infantry). Kā specializētus div. veidus var uzskatīt izplētņlēcēju div. (ariborne), gaisa trieciena div. (air assault) un vieglo kājnieku div. (light infantry). Rezerves vienības ir formētas līdzīgi aktīvām daļām. Div. tālāk sastāv no komandu un kontroles bazes, lauka artilerijas pulka, atbalsta apgādes pulka (division support command) un trīs kaujas pulkiem jeb brigādēm. Kaujas pulkiem taktiskai kontrolei padoti parasti deviņi bataljoni. Atkarībā no div. formēju-

ma, kā piemēru var minēt ka tanku divīzijai ir padoti pieci tanku un četri motorizētie kājnieku bataljoni. Kājnieku div. parasti tiek formēta no septiņiem kājnieku un diviem tanku bataljoniem. Pie div. komandkontrolbāzes pieder div. stāba rota, un kaujas atbalsta vienības kā sakaru bataljons (signal battalion), pretgaisa aizsardzības (air defense), sapieru (engineer), electronisko sakaru (combat electronic warfare intelligence) bataljoni un militārās policijas rota. Pie div. atbalsta — apgādes pulka pieder administrātīvā rota, apgādes un transporta bataljons (supply and transport), remontbataljons (maintenance), sanitārbataljons (medical) un citas vienības. Lauka artilerijas pulkam parasti pieskaita trīs jeb četrus artilerijas bataljonus, kas atkarībā no lielgabalu/haubiču veida un stobru lieluma ir no 700—800 kaŗavīru stipri. Artilerijas bataljons ir tālāk sadalīts trijās lauka artilerijas baterijās ar astoņiem stobriem katrā, stāba rotā un atbalsta (service) baterijā. Kājnieku un tanku pulku k-ri ar stāba rotas palīdzību kontrolē no trijiem līdz pieciem kaujas bataljoniem. Kājnieku bataljoni ir no 800—900 vīru stipri, bet tanku bataljoni ap 600. Motorizēto kājnieku un kājnieku bataljoniem ir pieskaitīta klāt prettanku rota apbruņota ar prettanku raķetēm un tanku dūrēm. Atkarībā no uzdotā kaujas mērķa, brigādes un bataljoni tiek formēti kaujas uzdevuma vajadzībām. Tā, piemēram, mežainā apkārtnē bataljonam parasti būs divas jeb trīs kājnieku un vienas tanku rotas stiprs grupējums (task force).

Netālā nākotnē katrai aktīvai div. pievienos kaujas aviācijas brigādi (Air Assault Cavalry Brigade), kuŗā apvienos pašreizējo div. aviācijas bataljonu ar izlūku/novērošanas bataljonu (cavalry squadron), kaujas hilikopteru (attack helicopter battalion) un atbalsta helikopteru (combat support helicopter battalion) bataljoniem. Šī vienība dos div. k-rim vienreizēju iespēju iespaidot kaujas norisi ar koncentrētu ugunsspēku (helikopteriem ir prettanku un cita veida raķetes un ložmetēji) un kustībā pārceļot vienības no vienas vietas uz otru. Div. vēl atbalsta kaujas atbalsta un pagādes vienības, kuŗas kontrolē korpusa k-ri. Starp tām var minēt korpusa artilerijas brigādes, sapieru brigādes, helikopteru vienības, speciālas izlūku grupas un visāda veida apgādes daļas. Armijas k-ris savā kontrolē parasti patur speciālu uzdevumu vienības, kā tāļšāvēju raķetes (piem. „Pershing" veida raķetes), gaisa aizsardzības vienības („Patriot" veida pretgaisa aizsardzības raķetes) un citas daļas. Armijas k-riem ārpus ASV kontinenta, no lauka armijas k-ŗa līmeņa līdz rotas k-rim galvenais pienākums ir uzturēt savas vienības kaujas gatavībā un izstrādāt kaujas plānus. Viss iespējamais tiek darīts, lai atvieglinātu viņu pienākumus apgādes un administrātīvā ziņā.

Īpatnēja, varbūt pat vienreizēja ir operatīvās kontroles izveide starp ASV bruņoto spēku daļām. Varam iedomāties grūtības kādas var rasties mēģinot plaši izkaisītas atsevišķo bruņoto spēku daļu vienības vērst kopē-

jam kaujas mērķim un sadarbībai. Mācoties no Otrā pasaules kaŗa un Korejas kauju pieredzes, kaujas plānu izvešana balstās uz principa ka viens galvenais k-ris ar kopēju stābu var vislabāk vadīt un panākt sadarbību starp vairākām bruņoto spēku daļām. Tādēļ gandrīz visa bruņoto spēku lielāko kaujas vienību operatīvā vadība ir pakļauta kādam no Apvienoto spēku (Unified Command) k-ņiem. Divi piemēri no šīm bruņoto spēku formācijām ir Apvienoto bruņoto spēku komanda (Pacific Command). Šī veida formācijas sastāv no divām jeb vairākām bruņoto spēku daļām un parasti ir atbildīgas par noteiktu ģeografiski nodalītu stratēģisku rajonu. Eiropas bruņotos spēkus komandē viens armijas ģenerālis, bet Klusā okeana daļas viens flotes admirālis. Pretstatā varam minēt Stratēģisko gaisa spēku komandu (Strategic Air Command), kas arī ir pakļauta Apvienotam ģenerālstābam, bet sastāv tikai no gaisa spēku vienībām bez noteiktas ģeografiskas robežas. Cits piemērs ir Militārā gaisa transporta komanda (Military Airlift Command). Abi šie minētie piemēri ir t. s. specifiskās komandas (Specified Commands). Operatīvās vadlīnijas un pavēles šiem k-ņiem nāk tieši no prezidenta caur aizsardzības ministru un Apvienoto ģenerālstābu. Pašlaik ASV bruņotiem spēkiem ir astoņas šāda veida operatīvas formācijas. Jāpiemin, ka militārie departamenti ir atbildīgi par savu vienību formēšanu, administrāciju, apgādi un apmācīšanu. Interesants ir Krasta apsardzības vienību stāvoklis. Miera laikā šīs vienības ir pakļautas ASV transporta ministram, bet kaŗa laikā operatīvā vadība tiek nodota kaŗa flotes departamentam. Nesenā Grenādas salas ieņemšanas akcija pierādīja, ka pašreizējā operātīvā sistēma ir efektīga un dod ātrus iespaidīgus rezultātus.

Latviešu izcelsmes virsnieku, apakšvirsnieku jeb instruktoru un kaŗavīru vārdus var atrast visās četrās bruņoto spēku daļās. Precīzs latviešu kopskaits gan atklātībā nav zināms, bet to var aplēst no dzimšanas vietas un valodas prasmes. Viņu lielās spējas un centība ir labi atalgojusies. Daudzi no viņiem ir sasnieguši augstākās virsnieku un apakšvirsnieku pakāpes un ieņem ļoti atbildīgus posteņus gan augstākos stābos, kā arī grandrīz visās ieroču daļās un novietojumos. Latvju tauta var būt lepna uz to savu dēlu un meitu sasniegumiem un spējām, kas izvēlējušies kā savas dzīves mērķi dienestu ASV bruņotos spēkos. Esmu drošs, ka līdzīgi atbrīvošanas cīņu un Otrā pasaules kaŗa dalībniekiem, latviešu izcelsmes bruņoto spēku dalībnieki visās brīvās pasaules valstīs būs gatavi cīnīties un pat ziedot savas dzīvības Latvijas brīvībai.

*

Pirmo reizi uz Vietnamu mani aizkomandēja 1964. g. jūnijā par padomdevēju 22. Vietnamas izlūku bataljonam. Tā darbības rajons bija Vietnamas centrālā kalnājā un piejūras līdzenumā. Šie bataljoni, kuŗi sastāvēja ti-

kai no brīvprātīgajiem, tika organizēti 1962. g. kā viegli bruņotas, ļoti kustīgas kājnieku vienības, rūdītas un apmācītas gaŗiem pārgājieniem, izlūkošanai un darbībai ienaidnieka ietekmētos apgabalos. Taču ne vienmēr šīs vienības izmantoja paredzētajiem uzdevumiem; tām bieži bija jācieš smagi zaudējumi, kad jācīnās kā parastām kājnieku vienībām.

Būdams bataljona komandieŗa padomdevējs, es pavadīju bataljonu visās kaujas gaitās, tāpat atsevišķas rotas un patruļas izlūkgājienos un vērojumuzbrukumos. Biju arī sakarvirsnieks ar amerikāņu stābu un devu padomus ieroču un apgādes izmantošanā helikopteru taktikā. Daudz mācījos arī pats, sevišķi džungļu un partizānu cīņu praksē. Parasti pavadījām trīs nedēļas ārpus pastāvīgās bazes, pēc tam vienu nedēļu atpūtāmies. Operāciju laikā apgādi un municiju parasti piegādāja ar helikopteriem, tāpat evakuēja arī ievainotos un slimos, galvenokārt malārijas cietējus.

Bieži bija dienas, kad pašus partizānus neredzot, zaudējām pāris kritušo un ievainoto vai nu no mīnām labi maskētu spridzekļu slazdos vai no tālšāvēju (snaipeŗu) lodēm. Nepiedzīvojušas vienības viegli iekrita slazdos un tika iznīcinātas. Šai kaŗā partizāniem bija visas priekšrocības. Nācu pie slēdziena, ka vietnamieši nebija slikti kaŗotāji, viņi bija pat drošsirdīgi, bet tikai, kad tos labi vadīja vadu vai rotu sastāvā. Diemžēl, viņiem trūka uzņēmīgu un spējīgu mazāku vienību komandieŗu un vadoņu.

Otrreiz Vietnamā, šoreiz majora dienesta pakāpē, es dienēju 101. Izplētņlēcēju (101st Airborne Division) div. ģenerālstābā un vēlāk kā kājnieku bataljona komandieŗa palīgs. Kā div. ģenerālstāba personāldaļas priekšnieka palīgs es 1967. g. novembrī, mēnesi pirms div. pirmās kaujas un atbalsta vienības tiek pārceltas no Fort Kempbelas garnizona, ierados Bien Hoa (30 km ziemeļos no Saigonas) militārlidlaukā, kur div. paredzēts sākuma komandpunkts un atbalsta baze. 101. div. ir pēdējā lielākā kaujas formācija, kas tiek aizsūtīta uz Dienvidvietnamu. Iemesls varbūt bija, ka sakarā ar iesāktajām slepenām miera sarunām, abas pretinieku puses gribēja dabūt pēc iespējas vairāk kaŗaspēka uz vietas. Pielaižama arī iespēja, ka ASV augstākā militārā vadība pareģoja plašāku ziemeļnieku uzbrukumu ķīniešu Jaunā gada t. s. Tet svētku laikā. Lasītāji atceras, ka šī t. s. Tet ofensīva 1968. g. janvāŗa beigās paralizēja Dienvidvietnamu uz pāris dienām un partizānu/vietkongu vienības uz pāris stundām okupēja pat daļu ASV sūtniecības Saigonā. Janvārī daļa no 101. div. vienībām tiek nosūtītas Z. no Saigonas uz Song Be rajonu, lai bloķētu ziemeļvietnamiešu armijas infiltrāciju. Es tur pavadīju pāris nedēļas kā ģenerālstāba pārstāvis, jo varbūtēji div. stābs tur var tikt pārcelts. Vēlāk noskaidrojās, ka lielākā daļa ziemeļnieki rudens beigās jau bija nokļuvuši paredzētās pozicijās.

Divas dienas pirms Tet es pavadīju div. k-ŗa palīgu, brig.-ģen. Kleju

(Clay), pēckaŗa Vācijas pirmā militārgubernātora ģen. Kleja brāli, inspekcijas lidojumā apmeklējot div. II. pulku, kuŗš novietots Z. no Hue pilsētas. Pēc inspekcijas, ģenerālis vienu nakti pavada 1. Gaisa Kavalerijas (1st Air Cavalry) div. komandpunktā netālu no Quang Tri pilsētas. Man ar diviem citiem stāba virsniekiem izdevās pierunāt ģenerāļa pilotu un aizlidot uz Danangu, lai nakti pavadītu desantkorpusa augstākā stāba bazē. Šajā ļoti labi iekārtotā nometnē es pēc trīs mēnešiem pirmo reizi izbaudu karstu dušu un pāris stundas pavadu klubā baudot lielisku maltīti, vīnu un citus dzērienus. Īsi pirms pusnakts, trauksme mani uzmodina no miera. Kā viesiem, aizstāvpozicijas nebija ierādītas un no kāda bunkura es galīgā tumsā vēroju apšaudīšanos pārējās pilsētas daļās. Šī baze atrodās piekalnē un bija ļoti labi aizsargāta. Nākošā rītā noskaidrojās Tet masīvās ofensīvas lielums. Apvienotās Ziemeļvietnamas armijas un vietkongu vienības uzbruka 41 no 50 provinču un citām pilsētām un vairāk kā ceturtdaļai citiem administrātīviem centriem. Brig.-ģen. Kleja nepieciešamā klātbūtne 101. div. stābā bija pietiekoši labs iemesls, lai mums atļautu atgriezties atpakaļ Bien Hoa bazē. Tur, 1/4 jūdzi no div. stāba ārējām ēkām, redzēja ziemeļniekus, kas bija krituši mēģinot tikt cauri dzeloņstiepļu žogiem. Nākošās dienās stāba virsnieki palīdzēja šos kritušos novākt, jo karstumā un sutīgumā pūstoša cilvēka smaka ir neciešama. Šajā sakarībā jāpiemin šāda partizānu kaŗa ironija. Div. k-ŗa personīgais rakstvedis, kāds jauns seržants, bija kādu brīdi stāvējis ģenerāļa mītnes durvīs, pašā nometnes centrā, kad viņu ķēra pretnieku raidīta 50 kalibra ložmetēja lode. Viņš bija pirmais kritušais no div. stāba.

Martā div. stābs pārceļās Z. no Hue pilsētas. Mālu pakalnā ierokoties, lēnām izaug telšu pilsētiņa. Cīnīšanās ar dubļiem un mālu putekļiem ir ikdienas pienākums. Pret putekļiem lieto darvai līdzīgu preparātu, kas iesūcās mālos un pataisa tos ķieģeļiem līdzīgus. Nometni apsargā apvienota amerikāņu/vietnamiešu sardzes vienība. Vienkāršiem darbiem kā atkritumu savākšanai, mēslu dedzināšanai un smilšu maisu pildīšanai par lētu cenu algo vietējos iedzīvotājus. Kā jau šī veida kaŗā, daži no tiem darbojās kā spiegi un novērotāji. Vēlāk viens no šiem vīriem zaudē savu dzīvību agrā rīta stundā, vadot uzbrukumu nometnes ārējai aizsardzības līnijai. Nometne piedzīvo arī raķešu uzbrukumus, bet plašā izkaisījuma dēļ sevišķus zaudējumus necieta.

Lasītājiem jāievēro, ka nominālais dienesta komandējuma termins Dienvidvietnamā bija vienu gadu ilgs. Otrā pasaules kaŗa veteŗāniem šī tikai gada ilgā dienesta gudrība var izlikties apšaubāma kā ļoti īsa, bet šī polītika bija spēkā visu Vietnamas kaŗa laiku. Šī automatiskā rotācija sagādāja problēmas, sevišķi kaujas vienībām, kuŗas Vietnamā ieradās vienā laikā. 101. div. šo personāla apmaiņas plānu (infusion plan) dabūju izstrādāt es un vēlāk par to saņēmu apbalvojumu. Šeit jāpiezīmē, ka ASV armijai īpat-

nēja ir invidu ālo atvietotāju sistēma, apmainot savu termiņu nodienējušos kaŗavīrus. 101. div. problēma ir sevišķi akūta, jo 2/3 div. vienības ierodās Vietnamā mēneša laikā un no sākuma kā atvietotājus pieņem tikai izplētņu lēkšanā kvalificētus kaŗavīrus. Lai gan ir kritušie, ievainotie un dažāda veida citi administrātīvie zaudējumi, tomēr apmēram puse div. personāla ir jāizmaina starp citām vienībām ārpus div. Citādi div. kaujas gatavības līmenis gadu vēlāk pēkšņi samazinātos.

Maijā mani piekomandē div. III. brigādei kā 3/187-tā Izplētņlēcēju bataljona k-ŗa palīgu. Brigāde pašlaik atrodas Phouc Vinh pilsētā rietumos no Saigonas un padota III. korpusam. Bataljons galvenokārt piedalās t. s. „atrast un iznīcināt" (search an destroy) kampaņās Dak To, Dak Pek, Cu Chi un Trung Lap apkārtnē. ASV armijas technoloģiskais pārsvars dod komandieŗiem vienreizēju iespēju iespaidot kaujas norisi. Uz tālākiem operatīviem rajoniem bataljonu īsā laikā pārceļ ar C-130 lidmašīnām, īsākām distancēm un mazāku vienību, kā, piem., kājnieku rotu, pārvietošanai izmanto CH-47 smago helikopteri, bet pārcelšanai tieši kaujas jeb kontakta rajonā lieto UH-1 helikopterus. Katru dienu bataljona komandieris un ja vajadzīgs, operātīvās nodaļas šefs savā rīcībā saņem speciāli sagatavotu radiohelikopteri t. s. „C & C ship" (command-and-control helicopter). Līdzīgu atbalstu dabūja arī brigāžu, divīziju un korpusa k-ŗi. Tas deva komandieŗiem vienreizēju iespēju novērot apkārtni, apmeklēt padotās vienības un komandpunktus un sazināties ar augstākiem jeb zemākiem stābiem un vienībām. Katrs k-ris šo iespēju iegūt personīgu priekštatu par kaujas norisi jeb citādāki orientēties arī plaši izmantoja. Tā piemēram I korpusa k-ris kuŗa operātīvais rajons skaitījās no Ziemeļ- un Dienvidvietnāmas internacionālās robežas līdz Danangas pilsētai, šo iespēju izmantoja vismaz reizi dienā, apmeklējot savus div. k-rus. Jāievēro arī, ka šāda veida kaŗā, kontakts ar pretinieku bija sporādisks, kā jau bezfrontes stāvoklī. Tad kad kaut kur kaut kas notika, visiem augstākiem komandieŗiem bija viegli tur tikt un noskaidrot apstākļus personīgi. Kā negātīvu iespaidu šai lietā var minēt t. s. vertikālo komandlīniju jeb komandēšanu no gaisa, kas radās bataljona, brigādes, divīzijas un dažreiz pat korpusa k-ŗiem katram savā helikopterī riņķojot rajonā, kur, piem., kāda kājnieku rota atradās kontaktā ar kādu partizānu grupu. Katrs no klātesošiem k-ŗiem personīgi mēģināja noskaidrot apstākļus un uzzināt, kas notiek katru brīdi. Rūdīti un piedzīvojuši vadu jeb rotu k-ŗi bija spiesti šādos apstākļos tīšām pārtraukt radio sarunas, lai nepazaudētu situācijas kontroli.

Kaŗš Vietnamā deva kaujas pieredzi daudziem jauniem virsniekiem un instruktoriem, sagatavojot rūdītus k-ŗus nākotnei. Līdzīgu pieredzi pašlaik iegūst arī mūsu lielākais ienaidnieks-sarkanarmija Afganistānā. Iespēja bija arī izmantot technoloģiskus sasniegumus, pārbaudot jaunus ieročus un

kaŗa materiālus. Varbūtēji pastāv iespēja, ka Otram pasaules kaŗam līdzīgu konfrontāciju vairs nepiedzīvot, bet kā jau vērojam Centrālamerikā un Afrikā, partizānu veida konflikts būs nākotnes norma.

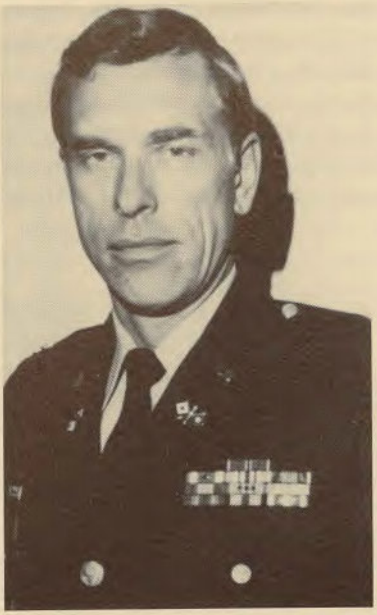
Ar šo īso apceri par manu pieredzi Vietnamā es vēlos iepazīstināt lasītājus ar plašāka mēra partizānu kaŗu un tā atšķirībām no apstākļiem, ko piedzīvoja tie Otrā pasaules kaŗa dalībnieki, kuŗu sasniegumiem, varonībai un godam veltīti pirmās astoņas šīs sērijas grāmatas. Ceru, ka tas man izdevās.

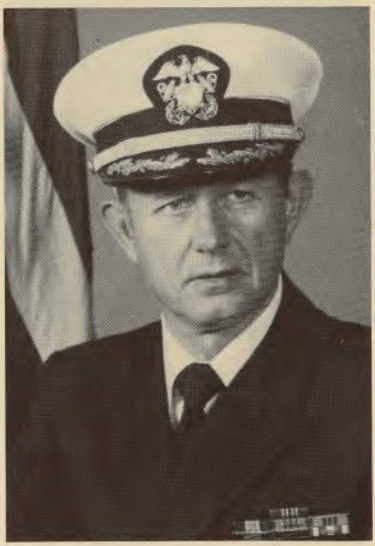
Plkv. Juris Jaunītis iestājās ASV armijā kā regulārais virsnieks pēc Nebraskas univ. beigšanas 1965. g. Kā tankists un izplētņlēcējs divus gadus piedalījies cīņās Vietnamā, kur par drošsirdību apbalvots ar 6 Bronzas zvaigznēm. Dienējis Pentagonā kā tankistu personāldaļas vadītājs un ir komandējis tanku un rekrutēšanas btl. Ir beidzis Bruņoto spēku stāba kolledžu, Aizsardzības valodu institūtu, Džungļu un citas speciālas skolas.

Atv. pltn. Ojārs K. Ozols dz. 1929. g. 21. aug. Liepājā. Neuštatē beidzis latv. ģimnaziju un no darba rotas izceļo uz ASV. Kā iesauktais piedalās Korejas kaŗā un pēc virsnieku sagatavošanas skolas beigšanas 1954. g. martā paaugstināts par ltn. Beidzis augstākos artilerijas kursus, Komandas un ģenerālstāba kolledžu. Dienējis Lebanonā, Vietnamā un Vācijā. Apbalvots ar Nopelnu leģionu un pēc atvaļināšanas 1973. g. strādā Veterāņu adminstrācijā Denverā. Dēli Ojārs H. un Raimonds V. ieguvuši kpt. pakāpes ASV armijā. Attēlā redzams kopā ar kundzi Astru 25. g. kāzu jubilejā.

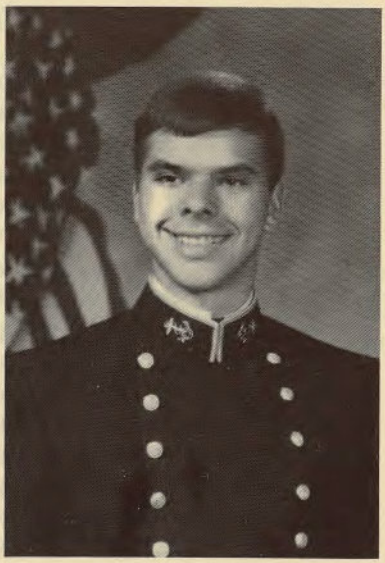
Pltn. Gunārs Grūbaums dz. 1940. g. 28. dec. Latvijā. Beidzis Indiānas univ. 1963. g. ar bakalaura un 1973. g. ar maģistra gradu, bet 1976. g. Komandas un ģenerālstāba kolledžu. No 1963. g. līdz 1970. g. dienējis 2 gadus aktīvā dienestā, bet pārējos rezervē Indianapolē. 1971. g. kā radio un televīzijas speciālists dienējis Vietnamā un pēc tam Vācijā, dažreiz ASV bruņoto spēku radio tīkla programmās lietojot arī latviešu valodu. Pēc sešgadīga darba pie nacionāliem aizsargiem pašreiz Vašingtonā vada televīzijas un radio programmas vairāk kā pusmiljona kaŗavīriem.

Rez. jūras komandieris Jānis Karps Vašingtonā ieņem divus federālās valdības amatus. Kā rezervists ASV kaŗa flotes civīlo inženieru korpusā viņš piedalās Apvienotā ģenerālstāba plānošanā flotes apgādes lietās. Kā ASV aizsardzības ministrijas kaŗa jeb civīlierēdnis strādā ASV desantkorpusa stāba aviācijas nodaļā kā vecākais civīlierēdnis.

Komandltn. Aivars T. Bērziņš dz. 1943. g. 6. jūnijā Latvijā. Ir ieguvis plašu pieredzi ASV kaŗa flotes apgādes korpusā. Pašreiz ir mācības spēks kontraktu administrācijā un pārstāv kaŗa floti Gaisa spēku technoloģijas institūtā Raita-Patersona (Wright-Patterson) gaisa spēku bazē Deitonā.

Latv. jaunieši ir bijuši kadeti visās ASV bruņoto spēku akadēmijās. Kā pirmais latv. ASV krastu apsardzības akadēmijā 1984. g. iestājies Edgars A. Auzenbergs no Klīvlandes. Viņš jau pavadījis pirmo vasaru uz bruņu kuģa „Eagle" un akadēmiju beigs 1988. g. maijā ar bakalaura gradu elektriskās inženierzinībās.

Sigurds Andersons

KANADAS BRUŅOTIE SPĒKI

Atv. pltn. Sigurds Andersons, dz. 1932. g. 20. nov. Rīgā. Beidzis Mekmāstera univ. Hamiltonā, militāro kadetu un izplētņlēcēju skolu un augstāko kara akadēmiju. No. 1958. g. līdz 1984. g. ārpus Kanadas dienējis Vācijā, Kipras salā, Indijā, Pakistānā un kā militārais atašējs Kanberā, Austrālijā. Pēc atvaļināšanas strādā Kanadas aizsardzības ministrijā kā administrātors. Pazīstams ar savu darbu Otavas latv. sabiedrībā un kā latviešu virsnieku apzinātājs.

Kanadas bruņotie spēki ir valdības militārais elements un kā tāds ir aizsardzības ministrijas sastāvdaļa. Bruņoto spēku darbības pamatā ir valsts iekšpolītikas un ārpolītikas nospraustie mērķi. Rezultātā bruņoto spēku pienākumu un uzdevumu prioritātes ir sekojošas:

1. Nacionālās suverēnitātes sargāšana.
2. Valsts attīstības un labklājības veicināšana.
3. Ziemeļamerikas kontinenta aizsardzība kopēji ar ASV bruņotiem spēkiem.
4. Ziemeļatlantijas pakta saistību izpildīšana.
5. Apvienotām nācijām doto saistību izpildīšana.

Kanadas rēgulāros bruņotos spēkos sastāv 82 300, no šī skaita 6700 ir sievietes; rezervju stiprums ir 20 500, ko plāno sistēmatiski palielināt uz pāri par 40 000. Aizsardzības budžets 1983./84. gadā bijā $ 840 000 000, kas sastādīja 9,2% no valsts budžeta.

Līdz 1967. gadam Kanadai bija trīs militāri lielā mērā patstāvīgas sastāvdaļas, līdzīgi ASV — flote, armija un aviācija. Katrai bija sava vadība — ģenerālstābs un katrai bija atsevišķa saimnieciskās iekārtas sistēma. Arī formas tērpi bija katrai savādākā stilā un krāsā. Šīs trīs suverēnās

sastāvdaļas bija padotas ģenerālstābu priekšnieku komitejai, kuŗā ietilpa flotes, armijas un gaisa spēku komandieŗi. Komitejai piemīta galvenokārt tikai padomdošanas un koordinēšanas funkcijas. Tāds augstākais galvenais stābs, kuŗam būtu pilnīga autoritāte pār floti, armiju un aviāciju, nebija.

1968. g. šīs trīs patstāvīgās sastāvdaļas tika apvienotas Kanadas bruņotos spēkos; tagad ir viena virspavēlniecība, viena vadība. Visi bruņoto spēku piederīgie tika ietērpti vienāda veida un krāsas formas tērpos, bet sākot 1985. gadu ieved atpakaļ atšķirīgu veidu un krāsu uniformas jūras, sauszemes un gaisa spēkiem. Apvienotas tika arī atbalsta un saimnieciskās profesijas, kā piemēram šoferi, pavāri, visādu veidu techniķi un mechaniķi, medicīniskais personāls, militārā policija, apgāde, atbalsta un administrātīvās profesijas.

Saimniecisko profesiju piederīgie ir apmācīti funkcionēt jebkuŗā vidē. Piemēram auto mechāniķis vai sanitārs ir spējīgi darboties vai uz flotes bazes, vai gaisa bazes, vai sauszemes spēku vienībā — artilerijas pulkā, kājnieku bataljonā, sapieŗu pulkā utt. Tīro kaujas ieroču profesiju integritāte netika skārta. To profesiju piederīgos nav iespējams parcelt no vides uz vidi. Piemēram tankists, paliek tankists, iznīcinātāju pilots paliek iznīcinātāju pilots un jūŗas virsnieks paliek jūŗas virsnieks.

Lai izpildītu sākumā minētos valsts uzdotos pienākumus, bruņotie spēki ir sagrupēti attiecībā no viņiem uzdotām funkcijām. Katram funkcionālam sagrupējumam jeb komandai ir sava vadība, kas ir atbildīga galvenajam stābam galvas pilsētā Otavā. Tāpat katrā funkcionālā sagrupējumā ir iedalītas attiecīgi vajadzīgās ieroču šķiras, lai veiktu dotos uzdevumus. Tā piemēram sauszemes un jūŗas spēkos ir ieskaitītas attiecīgās aviācijas vienības. Operātīvā ziņā bruņotiem spēkiem ir līdzība ar savienoto valstu jūŗas kājnieku korpusu (Marine Corps). Funkcionālie sagrupējumi ir šādi:

1. Jūŗas spēki (Maritime Command) — sastāv no 23 iznīcinātājiem un fregatēm galvenokārt pretzemūdeņu operācijām, trīs zemūdenēm, trīs apgādes kuģiem, sešiem krasta patruļu kuģiem apmācībām un sešām patruļu laivām, galvenokārt bazētiem Atlantijas okeana ostās.

2. Sauszemes spēki (Mobile Command) — sastāv no divām brigādēm un vienas apmēram līdzīga stipruma sevišķu uzdevumu formācijas. Šī formācija ir domātā ātrai reakcijai un sastāv no viena izplētņlecēju pulka un citām vienībām, kas visas veikli ir pārvietojamas ar lidmašīnām.

3. Gaisa spēki (Air Command) — sastāv no trīs gaisa aizsardzības iznīcinātāju, piecām transporta, četrām glābšanas un vienas elektroniskās pretdarbības eskadriļām, kā arī viena izplatījuma izsekošanas un identificēšanas bazes, 24 tāluztvērēja radara novietojumiem, apmācību grupas un rezerves aviācijas. Bez tam sauszemes spēku pārvietošanai paredzētas trīs

transporta eskadriļas, to atbalstam sešas helikopteru eskadriļas un flotes atbalstam, galvenokārt pretzemūdeņu patruļām, deviņas eskadriļas, kā arī trīs iznīcinātāju un viena helikopteru eskadriļa Kanadas spēku atbalstam Eiropā.

4. Mācību daļa (Training system) — apmāca arodos un profesijās visus bruņoto spēku piederīgos.

5. Sakaru spēki (Communications Command) — atbildīgi par visu sakaru uzturēšanu bruņotos spēkos — administrātīvie, taktiskie, stratēģiskie, internacionālie — ieskaitot satelītu technoloģiju un sakarus.

6. Ziemeļu apgabalu pārvalde — atbildīga par visām militārām aktīvitātēm valsts ziemeļu apgabalos un stāba mitekli Ziemeļrietumu territorijās.

7. Kanadas spēki Eiropā — stacionēti Vācijas dienvidos Bāden-Bādenes apkārtnē. Spēki padoti Ziemeļatlantijas pakta (NATO) bruņoto spēku virspavēlniekam.

Rezerves spēku organizācijai ir līdzība ar neatkarīgās Latvijas valsts Aizsargu organizāciju. Starpība ir tā, ka Kanadas rezerves spēkiem nav patstāvīgs galvenais stābs, bet rezerves vienības jeb formācijas, pēc piederības, ir tieši padotas jūŗas, sauszemes, gaisa vai sakaru spēkiem. Valsts sagaida un aizsardzības budžetā ir ieskaitīts lai rezervisti gada laikā caurmērā no 35 līdz 40 dienas izpildītu militāro dienestu. Pavadītais laiks vasaras un ziemas nometnēs vai atbalstot rēgulāros spēkus ir ārpus šai 35—40 dienu formulai.

Rezerves spēkiem ir visu ieroču šķiru un atbalsta vienības. Rezervistiem ir svarīga nozīme valsts aizsardzības programmu izpildīšanā. Tie aktīvi, kā atsevišķas personas, vai arī kā slēgtas vienības atbalsta rēgulāros spēkus viņiem uzdotajos pienākumos. Patreizējos apstākļos rēgulārie spēki bez rezervistiem nespētu sekmīgi darboties.

Paramilitārie spēki sastāv no Ziemeļu strēlniekiem, kuŗu tālajos ziemeļos piederīgie ir gandrīz tikai vietējie iedzīvotāji (inuiti). Pēc savas dzīves veida tie ir polārie nomadi — mednieki un zvejnieki, kas ļoti labi pazīst un pārzina tālo ziemeļu apgabalus. Lai gan formāli pastāv vadi un rotas, kas ir padoti Ziemeļu apgabalu stābam, praksē tie darbojas kā individi. Rēgulārie spēki tos nodarbina galvenokārt kā speciālistus par gidiem un izlūkiem.

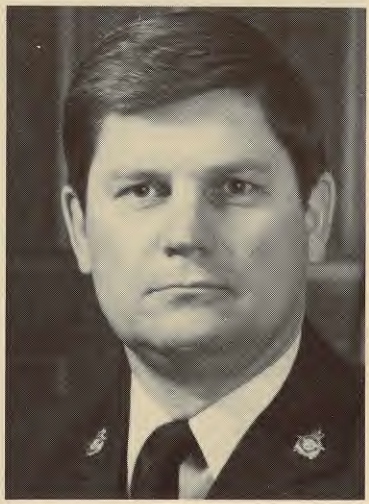
Nav precīzu datu par latviešiem, kas laika ritējumā ir sastāvējuši Kanadas bruņotos spēkos. Ir tomēr zināms, ka abos pasaules kaŗos vīri ar latviskiem uzvārdiem ir sastāvējuši kanadiešu vienībās, kas cīnījās Eiropas kaŗa laukos — uz sauszemes, vai gaisā, vai uz jūŗas. Izceļoties Korejas kaŗam vairāki latvieši, bijušie leģionāri iestājās Kanadas armijā. Tie izstaigāja Korejas kaŗa laukus un atkārtoti pierādīja un uzspodrināja latviešu kaŗavīra labo slavu. Visizcilākais no tiem bija Jānis Ivans, ar 1. šķiras Dzelzskrusta un citām goda zīmēm apbalvotais bijušais Latviešu leģiona virsleitnants.

Laikā pēc Korejas kaŗa, t. i. pēdējos trīsdesmit gados, bruņotos spēkos caurmērā ik gadu ir sastāvējuši ap 10—12 latv. virsnieki un 6—8 kaŗavīri. Skaita ziņā vairākums bija aviācijā un vismazāk jūŗas spēkos.

Kopš Otrā pasaules kaŗa valstī pastāv tikai brīvprātīgais dienests. Spēku lielums ir valdības noteikts. Attiecībā uz iedzīvotāju daudzumu bruņoto spēku skaits ir ļoti mazs. Rezultātā konkurss ir ļoti liels, standards augsts un avansēšanās lēna un grūta. Neskatoties uz to vairāk kā puse no latviešiem ir sasnieguši majora pakāpes un četri ir tikuši par pulkvežleitnantiem — viens flotē, viens armijā un divi aviācijā.

Piederība bruņotiem spēkiem dod ļoti labu iespēju redzēt pasauli. Dienests vienā vietā parasti ilgst tikai 2—3 gadus. Tā kā Kanadai ir aktīvas saistības Ziemeļamerikas, Ziemeļatlantijas, britu kopvalsts un citos paktos kā arī Apvienoto nāciju operācijās, ir parasta parādība dzīvot uz laiku dažādās pasaules daļās, dažādos kontinentos. Piemēram, šo rindu autors ir dienējis Eiropā (Vācijā), Indijā, Pakistānā, Kipras salā, Austrālijā, Jaunzēlandē und dažādos Kanadas novados, kopsummā pavadot ārpus Kanadas 12 no 28 bruņotos spēkos pavadītajiem gadiem.

Militārais dienests pirmā vietā liek tautu un valsti, un tam tā jābūt. Tas nozīmē, ka personīgās dzīves un labklājības celšanai laiks ir ierobežots un to prioritāte ir uz daudz zemāka līmeņa kā civīlistiem. Ārzemju pieredze un izdevība paplašināt garīgos horizontus tādēļ, lielā mērā atsver tās materiālās vērtības, kuŗu sasniegšanu civīlā vidē veicina ilgstoša uzturēšanās vienā vietā, kā arī nodarbošanās un profesijas, kam personīgās labklājības pavairošanai saprotams ir augstākā prioritāte par kalpošanu tautai un valstij.

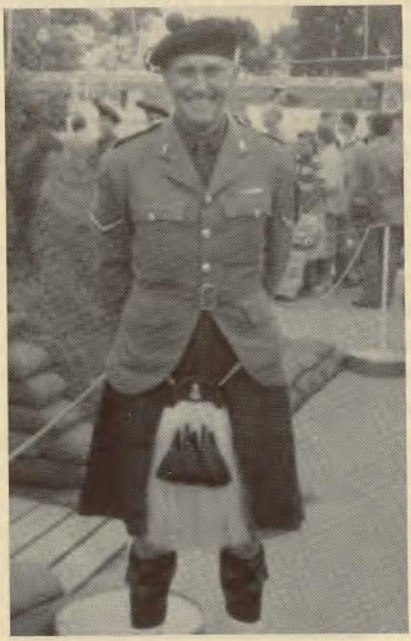
Pltn. Juris Zvanītājs dz. 1942. g. jūnijā, Ventspilī. 1949. g. no Zviedrijas ieceļojis Toronto un 1962. g. iestājies Kanādas gaisa spēkos kā kadets. Ieguvis savus lidotāja spārnus 1964. g. maijā un gadu vēlāk sācis savu karjēru kā helikopteru pilots. 1981. g. jūlijā tiek iecelts par helikopteru eskadriļas komandieri. Pašreiz ir stāba virsnieks Vinipegā.

Lidotājs kpt. Aivars Pone, dz. 1937. g. Latvijā. Ieceļojis Kanādā no Brazilijas 1956. g. beidzis Kanadas militāro akadēmiju un ieguvis navigātora spārnus Kanadas gaisa spēkos 1963. g. Bijis stacionēts abos Kanadas krastos, piedaloties zemūdeņu aizsardzības patruļās. Pašreiz strādā galvenā stābā Otavā un aktīvi piedalās latv. sabiedriskā dzīvē.

Jānis Ivans

KARALISKAJĀ KANADAS ARMIJĀ

Atv. vltn. Jānis A. Ivans dz. 1913. g. 15. dec. Koknesē. Studējis Latvijas univ. tautsaimniecību un ieguvis rez. ltn. pakāpi. Latv. leģionā piedalījies cīņās 15. div. sastāvā, ievainots, apbalvots ar abu šķiru Dzelzskrustiem. 1952. g. iestājies Kanādas armijā, lai cīnītos Korejā. Pēc tam kā instruktors dienējis Vācijā, kur 1965. g. atv. un palicis uz dzīvi.

1948. g. rudenī Kanadas latviešu laikrakstā parādījās sludinājums — Edmontonas latviešu biedrības vadība meklē bijušo virsnieku vidū kandidātu vada komandieŗa amatam pie Kanadas rezerves armijas. Pieteicos uz uzdoto adresi. Atbildi nesaņēmu. 1949. g. maijā devos atvaļinājumā uz Edmontonu. Biedrībā paskaidroja, ka esot viens kandidāts — bij. Latvijas armijas kapteinis. Vēlāk noskaidrojās, ka ar latviešu vadu nekas nebija iznācis, jo bijusi konkurence uz vada komandieŗa amatu.

Es jau biju pieteicies Kanadas armijā, lai dotos uz Koreju. 1952. g. 6. jūnijā, pēc ilgas gaidīšanas, ietērpos Kanadas armijas tērpā. Izturēju veselības pārbaudi. Piedāvāja dažādas ieroču šķiras, bet es kā bijušais kājnieku virsnieks izvēlējos kājnieku vienību, jo ar tās taktikām biju iepazinies Latvijas armijā un leģionā. Pamatmācības ilga 3 mēnešus, pēc tam 1 mēnesis papildu apmācības, jo gatavoja mūs papildinājumam kaujas bataljoniem Korejā. Pagāja vairākas nedēļas gaidot uz transportu. 1952. g. decembŗa sākumā sākām savu 21 dienu gaŗo kuģa ceļojumu uz Koreju. To uzsākām Siatlas ostā, ASV. Pēc vētraina pārbrauciena kuģim bija jānogādā daļa kravas Adekas salā, amerikāņu postenim. Uz izbraukšanu starp klinšainām Aleutu salām, nemierīgā okeana dēļ, bija jāgaida vesela diennakts. Mums bija patīkama atpūta. Ziemsvētkus, pie no Amerikas līdzpaņemtās eglītes, svinējām uz nemierīgā okeana viļņiem. Kanadas armijā, pēc pārņemtās tradicijas no angļu armijas, Ziemsvētku vakariņās kareivji un instruktori tiek apkalpoti no bataljona komandieŗa, pārējiem virsniekiem un virsseržanta. Par to amerikāņu kaŗavīri bija ļoti pārsteigti. Ceļojuma nobeigumā, dienu pirms iebraukšanas Jokohamas ostā, okeans bija gluds kā spogulis, īsti savam vārdam atbilstošs. Tālāk braucām veselu diennakti ar vilcienu uz mūsu nākošo apmācību vietu — 40—50 km attālumā no Hirošimas pilsētas drupām. Te risinājās 4 nedēļas jaunas apmācības. Dzīvojām teltīs. Kaut arī temperātūra bija zem nulles, par salšanu nebija ko domāt, jo apmācības apm. 1000 m augstumā bija ļoti intensīvas. Arī mūsu tērpi bija piemēroti aukstumam. Pirms iestāšanās Kanadas armijā man bija locekļu reumatisms, bet pēc apmācībām Japānas kalnos, tas bija pazudis un tas vēl šodien, pēc 30 gadiem nav atgriezies.

Janvāŗa beigās ar kuģi devāmies uz Koreju — Pusanas ostu. Tālāk ar vilcienu uz Seolu — Dienvidkorejas galvaspilsētu. Kaut bijām kājnieki, tomēr vēl lidz šim brīdim kājām iešana neiznāca, bet tikai braukšana ar dažādiem satiksmes līdzekļiem. Biju iedalīts bataljonā, kuŗš pagaidām atradās kanadiešu brigādes rezervē. Jau pirmajās dienās atklājās, ka kaimiņu rotā bija vēl viens latvietis — Jānis Krumbergs no Otavas, jauns puisis. Tā bieži brīvajā laikā satikāmies un sarunājamies latviski, par ko kanadiešu kaŗa biedriem nebija iebildumu. Vēl pirms iepazīšanās ar īsto frontes gaisu, nonācu uz 4 nedēļām instruktoru rotā. Tās bija intensīvas nodarbības. Tām sekoja frontes dienests pirmajās līnijās.

Mūsu bataljonu ķīniešu-ziemeļkorejiešu vienības respektēja. 1950. g. rudenī, kad Korejā vēl bija kustības karš, kāda mūsu pulka rota saulainā dienas laikā ar mirdzošiem durkļiem bruņota, bez artilerijas atbalsta, gājusi uzbrukumā un bez zaudējumiem ieņēmusi ienaidnieka aizstāvēto kalnu. Tā bija leģenda, bet varbūt arī patiesība, bet ienaidnieks mūs respektēja un mūsu bataljonu netraucēja. Pārējiem 2 kanadiešu bataljoniem šad un tad iznāca kaujas darbība, bet mēs dzīvojām kā apmācības nometnē. Dabīgi, ka acis un ausis turējām modri vaļā.

Pienāca 1953. g. jūlijs un karstā kara beigas. Ienaidnieka aizstāvētie kalni bija tā nomaskēti, ka arī ar tālskata palīdzību izskatījās pavisam miermīlīgi. Tikai tagad kāram beidzoties redzējām baskājainos ienaidnieka karotājus kā skudras skraidājot un viņu skaits salīdzinājumā ar mūsējo bija daudz lielāks. Dažu dienu laikā nojaucam mūsu kaujas bunkurus un ieroču ligzdas un pārcēlāmies pāris km uz aizmuguri.

Dienests Tālajos austrumos bija bataljonam paredzēts 12 mēneši. Gadā pienācās 5 dienu atvaļinājums, kad amerikāņu transporta lidmašīnā mūs aizveda uz Tokio. Izmaksāja $ 200,— uz algas rēķina. 1954. g. šo atvaļinājumu pagarināja uz 7 dienām. Apmešanās un uzturs angļu kazarmās bija par brīvu. Bija arī karavīru klubi pilsētā un kantīne kazarmās. Varēja arī dzīvot japāņu hotelī, maksājot $ 50,— — 80,— par istabu un apkalpotāju 5 dienām. Zēni, kuri kabatas naudu paši pārzināja, bieži atgriezās priekšlaicīgi kazarmās, visu naudu iztērējuši. Tie, kas naudas pārzināšanu bija uzticējuši savai japāņu apkalpotājai, atvaļinājumu nodzīvoja hotelī vienā skurbulī un vēl pārveda dāvanas. Tokio varēja arī ceļot par brīvu ar armijas autobusu un gīdiem.

1953. g. rudenī mūsu bataljonu nomainīja Kanadas skotu „Melnā sardze". Tā kā man bija domstarpības ar savu priekšniecību par mūsu aizstāvēšanās poziciju izbūvi, tad manu dienestu Korejā pagarināja par 1 gadu. 1954. gada novembrī arī es devos atpakaļ uz Kanadu. Gadā Kanadas armijā pienācās 4 nedēļu un par dienestu aizjūrā vēl 4 nedēļu atvaļinājums.

Mana jaunā dienesta vieta bija Jaunskotijā, Kanadas Austrumu krastā. 1955. g. rudenī saņēmām mūsu pulka tradicionālo ietērpu — skotu bruncīšus, sauktu kiltu, kas bija parādes, norīkojumu, sardzes un izejas tērps. Ārpus dienesta laika varēja lietot arī privātas drēbes. Dienesta laikā bija jāiziet dažādi speciālistu kursi, vai nu vienībā, vai komandējumā. Instruktoru rota un vecāko instruktoru kurss ilga 6 nedēļas. Vecāko instruktoru kursā arī kaprāļi pa kursa laiku bija paaugstināti par seržantiem. Kādā komandējuma laikā satiku Kara skolas kadetu S. Andersonu. Vēlāk viņš bija mūsu bataljonā kā vltn. un kapteinis.

1957. g. vasarā Toronto Kanadas izstādē biju sardzē pie armijas novietojuma. Sevišķi amerikāņi mūs, mūsu bruncīšu dēļ, daudz fotografēja. Kādā

reizē uz ielas man pagāja gaŗām 3 dāmas, kas sarunājās latviski. Dzirdēju dažas piezīmes par maniem skotu bruncīšiem. Uzrunāju dāmas latviski. Viņas jutās ne sevišķi omulīgi un nākošā ielu krustojumā aizgāja citā virzienā.

1959. g. rudenī mūsu bataljonu NATO spēku ietvaros pārvietoja uz Vāciju. Sākumā bija paredzēti 2 gadi Vācijā, tad laiku pagarināja uz 3 gadiem. Varēja ņemt līdzi arī ģimenes, bet novietojuma tuvumā nebija pietiekoši daudz armijas dzīvokļu. Tie bija jāmeklē pie vāciešiem un mani izraudzīja pie to meklēšanas.

Maksimālais vecums kareivjiem, instruktoriem un jaunākiem virsniekiem bija 50 gadu. Šo vecuma robežu sasniedzot arī es atstāju Kanadas armiju un paliku uz dzīvi Vācijā.

Guntis I. Tannis

LIDOJUMS NO LATVIJAS UZ UTOPIJU

Atv. Kanadas gaisa spēku vltn. Guntis I. Tannis dz. Rīgā un caur Vāciju un Angliju ieceļojis Kanadā. Kā pirmais no pēc Otrā pasaules kaŗa ieceļotājiem 1953. g. 10. augustā ieguvis virsnieka pakāpi Kanadā. Pēc atv. 1957. g. kļūst „Air Canada" pilots. Rosīgi piedalās latv. sabiedriskā dzīvē Toronto un ir lielā Utopijas nākotnes pilsētas autors un vadītājs.

Oktobris, 1944. gads. Liepāja, Latvija:

„Šodien krievu dienas uzlidojums uz Liepāju. Mēs esam uz bēgļu kuģa ceļā uz Vāciju. Visus dzen drošībā zem kuģa deķa, bet es ar brāli, palīduši zem četrstobraina lielgabala torņa, skatāmies dzīves traģēdiju. Cik interesanti! Kaŗš ir tik saistošs, bet ne „vaņkām . . ." esot nogāztas deviņas lidmašīnas, bet mēs redzējām divas krītam. Man ir 13 gadi."

Marts, 1945. gads. Šlesviga-Holšteina, Vācijā:

„Šorīt visa zilā debess rūc. Melni putni, bumbveži, rindām un rindām lido uz Ķīles pusi. Pāri viņiem, iznīcinātāji, kā bezdelīgas šaudās šurpu un turpu. Es skaitu 350 ... 370 ... sajūk ... liekās, nav gala bumbvežu rindām. Veselu stundu viņi lido pāri — neviens nešauj pretīm. Kāda varenība! Manas mazās puikas krūts trīc no uztraukuma, ne bailēm. Man ir tikai 14 gadi."

Maijs, 1945. gads. Schlei'a, Šlesviga-Holšteina, Vācijā:

„Vakar ielaidās grupa vācu jūras kara lidmašīnas no Austrumu frontes. Viena noenkurojās pie mūsu mājām, līča malā. Redzēju daudzus lidotājus — visi jauni un omulīgi. Šodien no veikala mājā nākot ar kartupeļu maisiņu mugurā, pāri pārskrien iznīcinātājs un šauj, ko māk... tikai tukšās ložu čaulas krīt man apkārt. Nosviedis maisu, uzskrienu pakalnītē. Lidmašīnas lido visapkārt un šauj un šauj bez apstājas. Cik tām viegli! Var redzēt ka tie ir mustangi... angļu nozīmes. Sašāva 21 lidmašīnas — tikai viena palika vesela. Lidmašīna pie mūsu mājām sadega un nogrima."

Jūnijs, 1948. gads. Portsmouth'a, Anglijā.

„Skaista diena — Aviācijas diena. Cilvēki kā mudž, arī es ar draugiem. Bumbveži graciozi paceļas un nolaižas, iznīcinātāji rāda trikus un met kūleņus, un izplētņlēcēji birst ārā no smagā transporta, kā pieneņu pūkas. Pāri pārskrien jūras lidmašīna — strūklu iznīcinātājs. Norīb visas malas un man uzmetas zosāda uz miesas. Tik saistoši! Arī man sagribas būt par lidotāju!"

Mans pirmais gads Anglijā. Ne valoda, ne skola, ne pavalstniecība, ne nauda — nekādas iespējas! Lidotāji ir arī virsnieki; mēs esam ārzemnieki, tikai pārvietotās personas! Angļi mūs tur nekad nepielaidīs. Mans darbs: aptīrītājs caurlaides nometnē. Man ir 17 gadi.

*

Vienu gadu pēc ierašanās Kanadā kā imigrants, 1951. g. Guntis Tannis, vēl apmeklēdams ģimnazijas pēdējo klasi, pieteicas Karalisko Kanadas gaisa spēku rezerves vienībā, lai iegūtu sev nodarbošanos vasarai. Uz to viņu veicināja Dainis Ikkers, kas vēlāk arī palika Kanadas aviācijas virsnieks un lidotājs. Abus jaunos imigrantus bez kādām lielām iztaujām uzņēma rezerves dienestā ar pakāpi: otrās klases lidmašīnu mechaniķis (Aircraftsman Second Class). Tos apmāca sakaru aparātu (radio) uzturēšanā. Pirmā reize uniformā ar visszemāko pakāpi, bet Tannim uniforma patīk.

Uzzinot, ka viņa matrikulācijas eksāmeni ģimnazijā ir bijuši sekmīgi, Tannis pieteicas uz lidotāju skolu, un tā kā Kanadā visi lidotāji ir virsnieki, tad arī uz virsnieku sagatavošanas kursiem. Negribīgi, taustoši viņu pieņem — nav vēl tāds gadījums Kanadas aviacijā, kad kanditāts ir nepavalstnieks, bet tikai jauns nepārbaudīts emigrants no Latvijas. Tomēr, tā kā Tannis ir

jau uzņemts aviācijā, ir kvalificēts izglītības laukā, tad viņam laimējas. Arī ģimnazijas izglītība, sevišķi matēmatika ir svaiga un palīdz izturēt atjautības un aprēķināšanas pārbaudījumus. Ikkers pieteicoties pāris mēnešus vēlāk, dabūja gaidīt vēl piecus gadus līdz viņš kļuva par Kanadas pavalstnieku.

Tādad ar laimi sākas Taņņa lidošanas karjēra 1952. gadā. Bez tam Korejas kaŗš rada „Aukstā kaŗa" viļņus un liekas, ka tuvojas Trešais pasaules kaŗš. Tannis, būdams sapņotājs un arī dēkainis, domā: „Ja nu jākaŗo, tad labāk gaisā, kā tie iznīcinātāji Vācijā sašaujot jūŗas lidmašīnas; labāk tīrā gaisā, kā dubļainās tranšejās! Un uz zemes nav nekāda jēga — visa slava ir gaisā! Tur ir lieli satraukumi, lielas izdevības, vari redzēt, ko pats dari un, zināmā veidā, esi kungs par savu likteni! Ja jau jākaro, tad labāk būt gaisa varonim un piekraut sev pilnas krūtis ar varoņzīmēm. Gaisa varoņiem lielāka pievilkšana arī pie meitenēm!"

No 300 pieteikušiem kandidātiem uzņemšanas grupā, izvēl 60, bet kursus nobeidz tikai 38. Savu pirmo „solo" lidojumu viņš veic 1953. g. 6. februārī, bet jau 10. augustā ir beidzis pirmos kursus un saņem virsnieka pakāpi, kā leitnants (Pilot Officer). Tā ir tikai pagaidu pakāpe, kas seko „lidošanas kadeta" titulim. Lidošanas apmācības ir uz Harvard (dzeltenais nezvērs), Otrā pasaules kaŗa apmācību lidmašīna, ar kuŗu dara instrumentu lidošanu, akrobātiku, formācijas lidošanu, gaisa kauju simulāciju (tail chases) arī šaušanu ar ložmetēju, raķetēm un bumbošanu. Treniņu bumbas nu gan bija maziņas, 11 mārciņu smagas ar dūmu patronu iekšpusē, kuŗa rāda bumbas mērķa sasniegšanu ar dūmu mutuli. Viņam tur labi veicas un viņš iegūst savu pavārdu „Gunner", kuŗi pataisa par „Gunnar", kā viņu pazīst vēlāk.

Tannis saņem virsleitnanta (Flying Officer) pakāpi un savus „spārnus" — lidotāja amata nozīmi un arī lielāko goda zīmi, 1953. g. 15. oktobrī.

Nākamie gadi tiek pavadīti kā stāba pilotam Vinipegā lidojot divmotorīgās lidmašīnas un tad tiek komandēts uz 408. eskadriļu Otavā, kur viņu izmāca lidot ar Otteri gan uz riteņiem, slēpēm kā arī pontoniem. Šie laiki ir pilni piedzīvojumiem, sevišķi 408. eskadriļā, kas ved viņu uz ziemeļiem, kur būvē Viduskanadas radara līniju. Viņš palīdz arī Ontario Zemju un mežu organizācijai palīdzēt apdzēst degošos mežus, piedalās meklēšanas un glābšanas misijās un ved zvejot prominentas personas Kanadas valdībā, kā arī pavada ģenerāļus un pulkvežus viņu inspekciju ceļojumos.

Savu zemes dienesta laiku Tannis izvēlas pavadīt kontroles tornī, kā gaisa satiksmes kontrolieris, un viņu aizkomandē uz tā saukto Zosu līci (Goose Bay), Labradorā. Viņš jau šajā laikā ir apprecējies ar Natāliju Ievenieci un gaida ģimenes pieaugumu. Zosu līcī šajā laikā ir 10 000 vīru liela amerikāņu gaisa spēku baze, kuŗai cauri lido, kā arī tur ir bazētas daudz un

dažāda veida kaŗa lidmašīnas. Tāpat tur nolaižas arī Ziemeļamerikas gaisa satiksmes lidmašīnas, uzņemot degvielu tālākbraukšanai vai nu austrumu vai arī rietumu virzienā. Viņam iznāk doties arī uz Frobišera līci komandējumā un vadīt lidmašīnu tuvošanās kontroli šai bazē. Mentālā un aktīvitātes ziņā šis komandējums ir visinteresantākais, jo darbs prasa daudz atjautības un ir saistošs ar kustību un dažubrīd sasprindzinātu, uztraukumu pilnu mirkli. Viņš šeit lido DC-3 divmotorīgo lidmašīnu un Otteri, lidojot uz daudzām palīdzības misijām pie indiāņiem un eskimosiem, kā arī meklējot pazudušos lidoņus. Šeit piedzimst viņa pirmais dēls, bet sievai militārā dzīve neiet nepavisam pie sirds.

Guntis Tannis izbeidz savas kaŗavīra, jeb kaŗa lidotāja un gaisa satiksmes kontrolieŗa gaitas 1957. g. jūnijā, pēc piecarpus nokalpotiem gadiem, 1380 nolidotām stundām un virsleitnanta dienesta pakāpi.

*

Divus mēnešus vēlāk Tannis sāk darbu kā lidotājs Kanadas lielākajā gaisa satiksmes līnijā „Trans-Canada Airlines", kuŗu tagad sauc par „Air Canada", un kuŗa ir viena no lielajām gaisa satiksmes sabiedrībām pasaulē. Īsā laikā viņš nomainīja vienu pelēki zilu „Flying Officer" svītru uz uniformas piedurknes pret trīs zelta svītrām, kļūdams par „First Officer" jeb kopilotu. Viņam atkal laimējās.

Tagadējā 27 gadu ilgā gaisa satiksmes pilota karjēras laikā, viņš ir nolidojis pāri par 20 000 stundu, pēdējos 14 gados kā lidmašīnas kapteinis: kopējā 32 gadu lidošanas karjēras laikā viņš ir lidojis ar vienmotorīgiem Harvard Mk 4, T-33, Otter; divmotorīgiem Expeditor, DC-3 un četrmotorīgām lidmašīnām, kā North Star, Vickers Viscount, Vickers Vanguard un DC-8, kā arī divmotorīgo strūklu lidmašīnu DC-9 un trīsmotorīgo B-727.

Lidojumi ir gan uz vietējām, gan internacionālām līnijām, kuŗas vedušas viņu gan uz Eiropu, gan krustām šķērsām pāri visam Ziemeļamerikas kontinentam. Viņš ir vedis svētceļniekus no Sīrijas uz Meku, tūkstošiem pasažierus pāri okeanam vai pāri kontinentam, uz Karaibu salām vai Dienvidameriku. Ir bijusi izdevība pārvadāt veselu ganāmpulku (73 govis un trīs buļļus) uz Budapeštu, kā arī 15 000 mazus mērkaķus uz Kanadu eksperimentu vajadzībām, jo dažreiz jālido arī ar transporta lidmašīnām.

Par sevi viņš saka: „Varonis no manis gan neiznāca. Neesmu dusmās izšāvis nevienu lodi, un mana jaunības kāre pēc medaļām, ar kuŗām lepoties tautā — diemžēl man nav, ko rādīt! Man nav itin nevienas varoņu zīmes, nevienas bantītes, ko spraust pie krūtīm. Par laimi, mani „spārni" ir nesuši mani dēkainās vietās, lidojot cauri miglām, vētrām, sniegu un smilšu puteņiem, dažādiem nejaukiem vēja virzieniem un motoru sarežģijumiem. Dažu dienu, man ir bijusi izdevība būt četrās pasaules metropolēs 48 stun-

du laikā, un pilsētas, valstis, ezeri, jūras un pat okeani slīd garām, zem manis, kā kīno lente. Es braucu ar vaļējām acīm un uztverošu prātu, kas ir mantojums no karavīra gaitām. Būt valsts dienestā, dod jaunietim izdevības, pieredzi, amatu, dēkas un piedzīvojumus kurus nevar citur gūt. Tas viss paveŗ acis nākotnei, plašākai domāšanai un lieliem darbiem. Es iesaku kuŗam katram jaunietim dienēt karŗa dienestā. Tas ir dzīves lielākais piedzīvojums!

Sabiedriskajā laukā Guntis Tannis ir iekļāvies Toronto latviešu sabiedrībā. Viņš ir Svētās Jāņu draudzes padomes loceklis jau 12 gadus, ir bijušais „Saulaines" nometnes priekšnieks un viens no tās lielākiem darba rūķiem un veicinātājiem. Vēl vienmēr viņš vada pazīstamos „Jāņus Saulainē", kur darbojas kā sarīkojumu daļas vadītājs. Bijis arī Latviešu centra līdzekļu vācēju pulkā, Toroto latviešu kreditsabiedrības valdes loceklis un ir ievēlēts LNAK padomes deputāts. Pašlaik gan savas sabiedriskās aktīvitātes ir piebremzējis, jo ar visu sirdi un dvēseli ir nodevies nākotnes būvēšanai un attīstīšanai. Viņš ir Utopijas projekta autors, sludinātājs un dzinulis. Utopijas projekts nāk no Utopijas ciemata, 55 jūdžu attālumā no Toronto pilsētas, netālu no Saulaines nometnes, kuŗā viņš strādājis tik daudzus gadus. Tur Tannis ir nolēmis radīt jaunu pasaules pilsētu, gigantiska lieluma ar daudzām oriģinālām raksturīgām iezīmēm, kas spētu pievilkt tūristu pulkus gan uz Utopiju, gan Ontario provinci, gan uz Kanadas valsti. Šis lielais rītdienas pilsētas projekts šodien ir iespējams, ja var pierunāt Ontario un Kanadas federālo valdību, kā arī vismaz vienu no lielajiem Kanadas vai citu valstu bagātniekiem vai arī internacionālām sabiedrībām, kuŗu bagātības sniedzas biljonos.

Viņš saka: „Es savā dzīvē esmu bijis laimīgs; esmu tik daudz redzējis un baudījis. Saredzu neierobežotu potenciālu radīt kaut ko oriģinālu un milzīgi lielu pasaules mērogā, jo manas lidoņa gaitas ļauj man redzēt simtām reižu vairāk, kā citiem cilvēkiem. Ja es šīs iespējas un dāvanas neizlietotu, ja savu aviācijas virsnieka stratēģiju un pieredzi atstātu novārtā un nepaklausītu savai iekšējai dziņai, kas tad es esmu par latvieti, kāds tad esmu kanadietis, kāds karavīrs, kāds cilvēks! Es sekoju savai iekšējai pārliecībai un ar dedzību, darbu, enerģiju un kontaktiem varu panākt arī šo lielo projektu. Šī ir mana lielākā kauja — karot ar mazticīgiem, šauriem „profesionāliem" mazdomātājiem. Cilvēku pretestība lieliem pasākumiem ir stiprākās bruņas, kuŗām jāsitas cauri. Tas var būt vēl grūtāk kā karalaukā. Plaši skati atver prātu; plaša domāšana rada lielus darbus un lieli darbi, kā lieli kuģi ir grūti iekustināmi. Kad tie ir iekustināti, tad ir neapstādināmi. Ja es tiku par lidotāju, tad uzbūvēšu arī Utopiju — tas jau ir tikai lielas pilsētas projekts. Tādēļ nav pat jābrauc uz mēnesi. Ir grūtāk celt nekā jaukt. Karavīrs to labi saprot."

Jānis Ātrens

AUSTRĀLIJAS KAŖASPĒKS

Atv. pltn. Jānis Ātrens dz. 1938. g. 11. aprilī, Rīgā. No Vācijas iecelojis 1950. g. Austrālijā. 1962. g. beidzis Adelaides univ. ar civīlinžeņieŗa gradu. Iestājies Austrālijas armijā un 1963. g. beidzis militārinžeņieŗa kursus. Piedalījies cīņās Vietnamā un bijis stacionēts Jaungvinejā un Papua salā. Pēc tam ilgus gadus dienējis dažādos atbildīgos amatos galvenokārt Kanberā, kur iegūvis 1977. g. vēl otru zinātnisko gradu. Nesen no dienesta atv. un strādā savā civīlprofesijā.

Austrālijas kaŗaspēks sastāv no divām daļam — rēgulārās vai pastāvīgās daļas un armijas rezerves (ARES). Rezerves pirms Otrā pasaules kaŗa sauca par miliciju un pēc tam līdz 1982. g. par pilsoņu militāriem spēkiem (CMF). Rēgulārais kaŗaspēks sadalīts trīs tradicionālās ieroču šķirās: armijā (ARA), karaliskajā flotē (RAN) un karaliskajos gaisa spēkos (RAAF). Kaŗaspēka organizācija, dienesta pakāpes un nozīmes balstās uz angļu sistēmu. Tā piemēram kājnieku vienības ir organizētas uz trīs plus viens principa — trīs kaujas vienības un viena atbalsta.

Salīdzinājumā ar ASV dienesta pakāpēm, starp dižkareivi un kaprāli ir virsdižkareivja (Lance-Corporal) pakāpe, tāpat kā ASV desantkorpusā, kaut gan desantnieki Austrālijas kaŗaspēkā nav. Virsseržantus gan sauc par seržantiem — majoriem, bet tie skaitās 2. vai 1. klases virsnieka vietnieki (Warrant Officers); ASV, turpretim, šo anglisko apzīmējumu lieto adminstrātīviem jeb techniskiem virsniekiem, ne virsseržantiem. Virsnieku pakāpēs vienīgās nelielās atšķirības ir tās, ka brigadieri nesauc par ģenerāli un pati augstākā dienesta pakāpe ir feldmaršals, ne armijas jeb gaisa spēku ģenerālis, kā ASV bruņotos spēkos apzīmē pieczvaigžņu ģenerāli.

Rēgulārā kaŗaspēka stiprums pēdējos desmit gados ir bijis ap 72 000: no tiem armijā 33 000, flotē 17 000 un gaisa spēkos 22 000, bet Vietnamas ka-

ņa laikā armijas stiprums bija pieaudzis uz apmēram 46 000. Rezervēs nomināli skaitās ap 36 000, bet dažādu iemeslu dēļ daudz vairāk kā 30 000 nebūs. Šinī skaitā neietilpst paramilitāra rakstura organizācijas, jo tās nav padotas Austrālijas karaspēka virspavēlniecībai.

Armijas virsnieki pieder dažādu militāru speciālitāšu korpusiem, kā stāba, kājnieku, sapieru, sakarnieku un citiem. Tā pakāpē visaugstākais Austrālijas latvietis plkv. J. Vīksne agrāk bija sakarnieku korpusā, bet pēc paaugstināšanas ir stāba korpusā. Es piederu pie sapieru korpusa, bet maj. P. Priede ir tankistu korpusā.

Austrālijas armijai virsniekus dod četri galvenie avoti:

1. Karaliskā militārā kolledža — četrgadīgs kurss militārā akadēmijā Kanberā.

2. Virsnieku kadetu skola — viengadīgs kurss virsnieku skolā netālu no Melburnas.

3. Iekšdienesta patents — izcilākos instruktorus paaugstina par virsniekiem pēc trīs mēnešu kursu beigšanas.

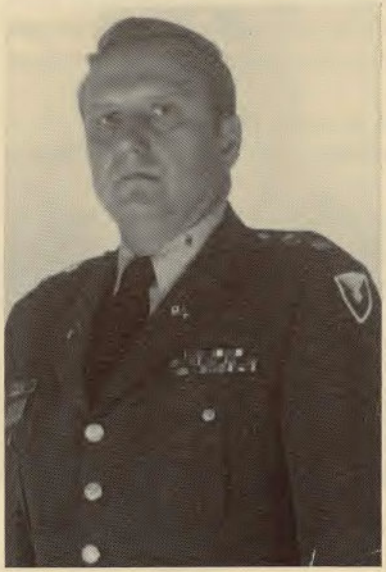
4. Tiešs patents — speciālistu kā ārstus, inženierus un citus paaugstina par virsniekiem pēc universitātes beigšanas.

Tā arī es, pēc Adelaides universitātes beigšanas ar inženieņa gradu, iestājos tieši Austrālijas rēgulārajā armijā ar leitnanta dienesta pakāpi. Biju gan iepriekš sastāvējis pilsoņu militāros spēkos kā artilerijas seržants. Sapieru mākslu man mēģināja iemācīt Militāro inženieru skolā trīs mēnešos. Pēc tam mani sūtīja praksē dažādām būvkonstrukciju vietām un sapieru

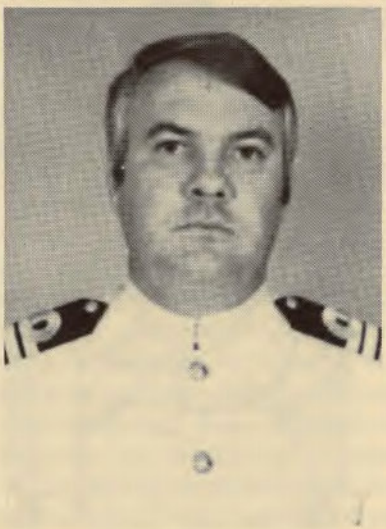

Alfons K. Jaugietis ir viens no diviem latv. pltn. Austrālijas gaisa spēkos. Otrs ir Jānis Simsons. Pēc dienesta Austrālijas sūtniecībā Vašingtonā kā militārais atašejs, ir Adelaides remonteskadrona komandieris. 1983. g. iegūst savai vienībai Austrālijas gaisa spēku k-ņa kausu kā labākai visā Austrālijā.

vienībām. Tā paspēju nodienēt gadu Vietnamā, bet veselus trīs Jaungvinejā. Atgriezies no Vietnamas strādāju kā mācības spēks divus gadus Militāro inženieru skolā, bet ilgāku laiku dienēju galvenā stābā Kanberā, kur esmu bijis nodarbināts dažādos birojos, kam sakars ar būvorganizāciju, materiālu iepirkšanu un pārbaudi.

Atv. maj. Ivars I. Kronītis dz. 1940. g. 28. martā Daugavpilī. Izceļo uz Bostonu. 1959. g. iestājies ASV armijā un 1967. g. iegūst ltn. pakāpi sakarniekos. Pēc cīņām Vietnamā 1. Gaisa kavalērijas div. beidz univeritāti un dien Abesīnijā un Vācijā, kur 1977. g. iegūst maģistra gradu. Līdz atv. no dienesta vada radara pētniecības projektu Kalifornijā. Pašreiz strādā savā arodā kā civīlists Austrālijā un ar ģimeni piedalās latv. sabiedriskā dzīvē.

Fregatkpt. Pēteris Lecis dz. 1947. g. 20. febr. Ambergā. Pēc izceļošanas uz Venecuelu, gadu vēlāk dzīvojis Valensijā. 1964. g. iestājies Venecuelas militārā jūras akadēmijā, ko beidzis 1969. g. ar pirmo virsnieka pakāpi. Bijis komandējumā Italijā pārraudzīt sešu Venecuelas fregašu būvi. 1983. g. paaugstināts pašreizējā pakāpē, kas atbilst ASV jūras k-rim, 1984. g. beidzis univ. ar flotes inženieŗa gradu.

Atv. maj. Zigurds Baidiņš, dz. 1929. g. 12. sept. Rīgā. Ieguvis Dr. med. gradu 1961. g. Minsterē un 1963./64. g. dienējis kā zviedru militārais ārsts Apvienoto nāciju dienestā toreizējā Leopoldvillē, tagadējā Zaires galvaspilsētā. Vēlāk pildījis atbildīgus pienākumus kā civīlārsts zviedru armijā blakus savai ārsta praksei.

Elmārs Kociņš

BRITU KOPVALSTS ROBEŽVĪRU LEĢIONS

Rez. pltn. māc. Elmārs Kociņš, dz. 1918. g. 14. augustā un ir gados vecākais virsnieks, kas vēl nav atvaļināts. Piedalījies cīņās Latv. leģiona 15. div. un 1949. g. izceļojis uz Austrāliju. Beidzis Adelaides kolledžu un ordinēts par mācītāju Melburnas latv. draudzē 1950. g., pēc tam ieguvis maģistra un doktora gradus. Kopš 1976. g. sastāv Britu kopvalsts robežvīru leģionā kā vecākais mācītājs.

Mana dzimšanas vieta ir Latvija — Raunas pagasts un es esmu dzimis 1918. g. 14. augustā. Mans tēvs bija Latvijas atbrīvošanas cīņu dalībnieks-virsnieks un pēc atvaļināšanas no armijas 1925. g. kopā ar manu māti, kas cēlusies no zviedriem, apsaimniekoja lauku īpašumu Raunas pagastā Vidzemes šosejas malā. Man bija tikai viens brālis, kas mira mīklainos apstākļos auto katastrofā Melburnā 22 gadu vecumā.

Mans militārais dienests ir sācies ar iesaukumu Latvijas armijā 1940. g., pēc komūnistu laika ar iesaukumu Latviešu leģiona 15. div. Esmu izstaigājis Krieviju un piedalījies visās kaujās ziemeļu frontē, kaut gan oficiāli biju nozīmēts par mācītāju 15. div. 32. pulkā. Tuvu kara beigām tiku ieskaitīts amerikāņu armijas speciālā vienībā un strādāju sabiedroto okupācijas pārvaldē Frankfurtes apgabalā. Mans galvenais pienākums bija pārbaudīt, bēgļus no dažādām Austrumu zemēm un tos, kas vēlējās izceļot uz dažādām Rietumu zemēm. Mani atbrīvoja 1949. g. 31. jūlijā un es devos uz Austrāliju, kur jau bija mani vecāki un brālis, nonākot šeit 23. septembrī. Šeit vēlreiz nobeidzu studijas Adelaides kolledžā un tiku ordinēts par mācītāju 1950. g. 18. novembrī. Kopš šī laika esmu Melburnas latviešu ev.-lut. baznīcas (Strathmore) mācītājs. Blakus savam darbam turpināju studijas un ieguvu doktorātus teoloģijā un filozofijā, kā arī maģistra gradu teoloģijā.

1976. g. negaidot tiku izsaukts pie angļu militārā dienesta pārstāvja Austrālijā un bez garām ceremonijām ieskaitīts Britu kopvalsts robežvīru leģionā (Legion of Frontiersmen of the Comonwealth). Faktiskais iemesls manis izsaukšanai bija tas, ka kopš Otrā pasaules kara un pēc tā man bija uzkrājušies vairāki apbalvojumi Anglijā. Jau no sākuma mani nozīmēja par mācītāju vietas izpildītāju un pēc pārbaudēm par vecāko mācītāju Austrālijā un salās. Mans dienesta laiks nav ierobežots gadu ziņā.

Kas ir Leģions? Tā ir ļoti īpatna vienība, izkaisīta pa visām zemēm, kas ir saskarsmē ar Angliju. Vienība ir ar bagātu vēsturi, kas devusi tūkstošiem upuru kauju laukos. Oriģināli šī vienība tika dibināta 1904. gadā un tās dibinātājs ir leģendārais kapteinis un arī dēkainis Pokoks (Pocock). Uzdevums bija — slepenais dienests, kur šīs vienības locekļi, no visas pasaules varēja ziņot uz Angliju par militāro gatavošanos utt. Ir savstarpējs uzskats, ka Leģions ir „ķēniņienes acis un ausis". Pirmā pasaules karā Leģiona vienības kā pirmās tika iesaistītas kaujās Beļģijā pret vāciešiem. Otrā pasaules karā Leģiona karavīri tika izdalīti pa dažādām vienībām un pat nēsāja dažādas uniformas, kā piemēram Selous skauti Rodēzijā, no kuriem visi ienaidnieki bijās. Leģionam piederīgie ierindojās visvairāk apbalvoto skaitā un arī ir cietuši vislielākos dzīvības zaudējumus. Ir aprēķināts, ka pagātnē to leģionāru dzīves ilgums, kuŗus iesaistīja aktīvās kaujās, bija

caurmērā trīs stundas. Bet zem jebkuŗiem apstākļiem palika viens mērķis — brīvība no tirannijas.

Šodien atkal pieaug leģionāru skaits. Vienībās iesaista sevišķi tos bijušos karavīrus, kas piedalījušies kaujās Otrā pasaules kara laikā un kas ir speciālisti zināmos jautājumos. Jaunākiem gados ir jābūt atkal savukārt speciālistiem savos arodos. Aktīvas apmācības Leģionam notiek Anglijā, Kanadā un Jaunzēlandē. Austrālijā leģionari apmāca kadetu vienības, tāpat apmācības notiek valsts ziemeļu daļā, kur visvairāk koncentrēti gados jaunākie leģionāri.

Leģions ir uniformēta vienība. Ikdienas uniforma ir militārā olīvzaļā krāsā, bet svētku un parādes uniforma ir tumši zila ar zelta apšuvēm. Virsniekiem izsniedz zobenus. Augstākā Leģiona vadība ir Anglijā, bet Austrālijā ir komandējošais ģenerālis un galvenais stābs. Uniformā karavīri padoti attiecīgā militārā distrikta policijai. Man nav zināms, ka vēl kāds latvietis būtu šai vienībā, jo lai iestātos ir jābūt nopelniem sabiedroto labā Otrā pasaules karā. Tāpat neesmu daudz informēts par latviešu karavīriem Austrālijas karaspēkā, jo man ir mazs sakars ar to.

Pltn. Valdis Greiselis, dz. 1939. g. 20. martā, Jelgavā. Iestājies vācu federālās republikas armijā 1959. gadā un pēc artilerijas virsnieku skolas beigšanas 1961. gadā paaugstināts par ltn.

Ieguvis doktora gradu vēsturē un darbojies kā mācības spēks Freiburgas militārās vēstures institūtā un virsnieku skolā Hanoverā. 1981. gadā atgriezies ierindas dienestā un komandē raķešu artilerijas btl. Turpina strādāt zinātnisku darbu vēsturē un ir četrreiz piedalījies militārās pasaules meistarsacīkstēs orientēšanās skriešanā.

„Laikā" ievietoto attēlu turpinājums — no kreisās augšā: kpt. Jānis Kupcis, jūras kpt. Māris Pubulis (pa kreisi) saņem apbalvojumu: vidu: pltn. Artis I. Plato, vltn. Rita Brokāne, kpt. Rolands I. Klieve: apakšā: nelaiķis maj. Imants Kriņģelis, kpt. Kārlis Grāvītis (Kanadā), vltn. Vivianna Vanuška. Visas minētās dienesta pakāpes ir pēdējās zināmās.)

Daži no laikrakstā „Laiks" ievietoto latv. virsnieku attēliem — no kreisās augšā: vltn. Uldis Kramerovskis (Francijā), pltn. Ints Āboliņš, vltn. Viktors A. Bunde: vidū: plkv. Dr. Nikolajs A. Lapiņš, jūras kpt. Dr. Vija Aistere-Bauere, nelaikis kpt. Jānis Rubenis: apakšā: kpt. Māra Ozoliņa, pltn. Andris Kleinhofs (pa labi) saņem paaugstinājumu.

R. Salenieks

VĒL CĪŅA NAV GALĀ

Varoņnāvē kritušais kar. Aivars K. Salenieks godam reprezentē visus tos, kuŗu piemiņai ir veltīta daļa no šīs grāmatas.

Lasot daudzos augsto pakāpju latviešu virsnieku vārdus, var rasties pārpratums, ka šī grāmata rakstīta galvenokārt tikai viņu dēļ. Lai mēs esam lepni uz ievērojamiem latviešu sasniegumiem militārā laukā, nekad nedrīkstam aizmirst godināt tos latviešu varoņus, kas par citiem upurējuši pašu dārgāko — savu dzīvību.

Ar Otro pasaules kaŗu neizbeidzās latviešu kaŗavīru cīņas un arī viņu asins upuŗi. Otrā pasaules kaŗā un pēc tam partizānu cīņās kritušajiem drīz vien pievienojās citā kontinentā Korejā un Vietnamā kritušie latviešu kaŗavīri. Plkv. V. Kukainis, savā vairāk kā 20 gadu aktīvā dienesta laikā un arī vēlāk ar lielām pūlēm un grūtībām ir vācis datus par latviešu tautības kaŗavīriem ASV bruņotos spēkos. Viņa sakopotā informācija ir pilnīgākā kāda latviešu sabiedrībai ir vispār pieietama. Pēc plkv. Kukaiņa datiem Korejas kaŗā krituši 4 latvieši: dižkar. Rūdolfs Liepa (1951. g. 5. oktobrī), kapr. Bruno Glāzers (1952. g. 26. februārī), kar. Aivars Salenieks (1952. g. 18. oktobrī), un dižkar. Jānis Krūmiņš (1953. g. 14. jūnijā). Visi četri Korejā kritušie latvieši ir dzimuši Latvijā, kamēr vēlāk Vietnamā kritušo latviešu lielākā daļa dzimusi Vācijā un Amerikā.

Cik latviešu krituši Franču ārzemnieku leģiona rindās Vietnamā, to nekad neuzzināsim, jo šādi dati tradicionāli tiek turēti noslēpumā. Tomēr ir zināmi daži no šiem vārdiem Aizpurs, Bērziņš, Grīnvalds, Gulbis, Krauklis, Krūmiņš, Ranza un Vētra.

ASV bruņoto spēku rindās Vietnamā kritušo sarakstā ir šādi latvieši: aviācijas vltn. Atis Kārlis Lielmanis (kritis 1963. g. 24. novembrī), desantkorpusa kapr. Vilis Lisments (1965. g. 22. novembrī), armijas kpt. Kon-

stantins Lubavs (1966. g. 7. februārī), armijas kpt. Juris Šteinbergs (1966. g. 11. aprīlī), armijas kapr.-spec. Juris Puduls (1966. g. 24. jūnijā), armijas ltn. Ivars Lāma (1966. g. 21. septembrī), desantkorpusa dižkar. Jānis Straudovskis (1967. g. 12. maijā), armijas dižkar. Uldis J. Mālmanis (1967. g. 9. oktobrī), armijas serž.-spec. Jānis Mičuls (1967. g. 14. decembrī), desantkorpusa vserž. Alvis Miķītis (1968. g. 27. janvarī), armijas vserž. Jautris Zīmulis (1968. g. 4. novembrī), desantkorpusa dižkar. Jānis Āboliņš (1969. g. 4. janvārī), armijas kapr.-spec. Viesturs Reikmanis (1969. g. 6. augustā). No kaujā gūtā ievainojuma mira armijas lidotājs vltn. Jānis J. Kaugars (1970. g. 24. maijā). Bez šiem augšā minētiem vēl Vietnamā krita Austrālijas armijas kapr. Artūrs Rudušs (1966. g. 12. jūnijā).

Ar otro augstāko ASV varonības goda zīmi — Izcila dienesta krustu (Distingueshed Service Cross) armijā un tai līdzīgo gaisa spēku krustu aviācijā apbalvoti 3 kritušie latviešu kaŗavīri: armijās kar. Salenieks (Korejā), aviācijās vltn. Lielmanis un armijās kpt. Šteinbergs (abi pēdējie Vietnamā). Viņi visi trīs tika apbalvoti pēc viņu varoņu nāves. Šis raksts ir veltīts visu kritušo varoņu piemiņai, kaut arī autors sīkāk pievērsīsies tikai vienam varonim, vienkārši tāpēc ka autora rīcībā ir plaši materiāli radniecības dēļ.

1952. g. 18. oktobrī Korejā, varoņa nāvē krita ASV armijas 45. Kājnieku divīzijas 279. Kājnieku pulka „L" (11.) rotas kar. Aivars Kārlis Salenieks. Aivars bija dzimis 1931. g. 17. decembrī Liepājā, kur pavadīja savu bērnību. 1944. g. oktobrī viņš kopā ar saviem vecākiem un māsu devās bēgļu gaitās uz Vāciju un Čechoslovākiju. Tur viņus pārsteidza sarkanarmijas iebrukums, un tikai ar lielām grūtībām viņiem izdevās iekļūt amerikāņu okupācijas joslā Vācijā, — no ogļu vilciena kādā rītā tur izrāpās četri „nēģeri". Vācijā Salenieki dzīvoja Ambergas, Filsekas, un Regensburgas nometnēs. Regensburgā Aivars pabeidza pamatskolu un iesāka skolas gaitas latviešu ģimnazijā. Pārvietoto personu likuma ietvaros Salenieku ģimene iebrauca Amerikā 1950. g. decembrī, un apmetās uz dzīvi sava galvojuma devēja farmā Skūlkreftā, Mičigānas pavalstī, apmēram 15 jūdzes dienvidas no Kalamazū. Aivars iesvētījās Kalamazu Sv. Jāņa ev. lut. latviešu draudzē. 1952. g. sākumā Aivaram bija jāstājās iesaukšanas komisijas priekšā, kas viņu atzina par derīgu kaŗa dienestam un lika gaidīt iesaukšanas pavēli. Aivars neizmantoja iespējas izvairīties no iesaukšanas, bet pats brīvprātīgi iestājās ASV armijā (RA). Savu jaunkareivju un kājnieku apmācības laiku Aivars izgāja 8. Kājnieku divīzijā, kuŗa tajā laikā bija stacionēta Fort Džeksonā (Jackson), Dienvidkarolainā. Pēc apmācību nobeigšanas viņu nosūtīja uz Tālo Austrumu apgabala (FECOM) papildinājumu bataljonu. No turienes viņu iedalīja 45. Kājnieku divīzijas 279. Kājnieku pulka „L" (11.) rotā, kuŗas sastāvā viņš piedalījās kaujās tikai nepilnus 2 mēnešus līdz krita varoņa nāvē pie Ku-Dong, Korejā. Viņa varoņa nāve aprakstīta 45.

divīzijas laikrakstā „45. divīzijas Ziņas", 1952. g. 2. novembŗa numurā, rakstā „Jaunie Thunderbird kareivji izglāba biedrus uzbrukuma laikā", kur starp citu rakstīts:

„Uzbrūkošie ziemeļkorejieši iemeta granātu mūsu brunkurā. Bez vilcināšanās Salenieks uzmetās uz granātas. Tā eksplodēja un viņš tika nonāvēts. Mēs pārējie četri palikām dzīvi."

Saskaņā ar ASV armijas reglamentu katra kritušā jeb mirušā karavīra mirstīgās atliekas līdz kapa malai pavada līdzīgas jeb augstākas pakāpes karavīrs kā oficiālais armijas pārstāvis, kura pienākumi sīki detalizēti. Parasti šo pavadoni izrauga no nelaika vienības: izņēmuma gadījumos var izraudzīt kādu nelaika radinieku, ja tāds dien tuvumā. Uz nelaika vecāku lūgumu par Aivara pavadoni nozīmēja viņa bralēnu, seržantu (vēlāk vecāko administrātīvo virsnieku) Rūdolfu Salenieku, kurš tajā laikā dienēja Japanā.

1952. g. 10. decembrī iesākās Aivara mirstīgo atlieku ceļojums no Jokohamas ostas, Japānā. Kuģis „USAT General W. C. Mann" pēc vairākiem līkumiem vētru dēļ, iebrauca Oaklandes ostā 31. decembrī. 5. janvāŗa pēcpusdienā vilciens atveda Aivara šķirstu un pavadoni Kalamazū, Mičigānā. 1953. g. 10. janvārī Aivaru izvadīja pēdējā gaitā no Joldersma & Klein bēru nama Kalamazū. Izvadīšanu bēru namā un Riverside kapsētā vadīja mācītājs (vēlāk prāvests) Jānis Turks, asistējot Rev. Sattelmeieram no Skūlkreftas. Bēru namā Sv. Jāņa ev.-lut. draudzes koris prof. A. Ābeles vadībā dziedāja A. Jurjāna „Mūsu Tēvs". Bēru nams nespēja uzņemt lielo sēru draudzi, skaļruņi pārraidīja bēru norisi pagalmā esošiem. Gaŗa automašīnu kolonna devās uz Riversides kapsētu.

Kapsētā šķirstu sagaidīja karavīru goda sardze. Pirms šķirsta nolaišanas kapā goda sardzes karavīri noņēma no tā ASV karogu, un to, trīsstūrī salocītu, nodeva pavadonim. Tas, kā oficiālais armijas pārstāvis, to pasniedza varoņa mātei ar vārdiem:

„Šis karogs tiek pasniegts Jums kā pateicīgas nācijas atzinības zīme par Jūsu dēla uzticīgo dienestu."

Šķirstam lēnām slīdot kapā goda sardze izšāva 3 zalves un taurētājs pūta signālu „Taps". (Taures signals „Taps" oficiāli ievests ASV armijā 1892. gadā. Gen.-maj. Butterfields to bija komponējis militārai bēru ceremonijai jau 1862. g., sākotnēji kā atvietototāju tradicionālai šauteņu zalvei. Sērīgi smeldzīgā melodija ātri kļuva populāra karavīru vidū, un kļuva pār tradiciju un neatņemamu daļu pie karavīru apbedīšanas.) Kapu aizbēra Kalamazū DV apvienības biedri. Pie kapa no varoņa atvadījās Kalamazū un Grand Rapidu latviešu sabiedrības parstāvji. Strēlnieku dibinātājs J. Goldmanis savā atvadu runā atzīmēja, ka bijis klāt pirmo trīs kritušo apbēdīšanā (ar tiem iesākās Brāļu kapi Rīgā), un tagad pavada pirmo (no Mičigānas) Ko-

rejā kritušo latviešu karavīru. Svaigo kapa kopiņu klāja vainagu un ziedu kalns. Kā pēdējais no varoņa atvadījās viņa brālēns, kurš salutēdams ziņoja, ka viņa pienākumi nu ir izpildīti. Sēru draudze nodziedāja „Dievs, svētī Latviju" un lēnām izklīda.

Apmēram pusgadu pēc Aivara nāves viņa vecākus Kalamazū apciemoja dižkar. Holders, kurš bija Aivara varonības aculiecinieks. Viņš Aivara vecākiem stāstīja, ka rotas komandieris iesniedzis ierosinājumu Aivaru pēc nāves (posthumous) apbalvot ar augstāko ASV varonības goda zīmi — Goda medaļu (Medal of Honor). Vēlāk izrādījās, ka augstākā instancē šis iesniegums bija noraidīts, šķietami bazējoties uz Aivara Latvijas pavalstniecību. Tādos pašuzupurēšanās gadījumos apbalvošana ar Goda medaļu bija gandrīz tradicionāla, kā to pierāda daudzi līdzīgie varonības piemēri Otrā pasaules kara laikā un arī Korejā. Varoņa darba apraksts nākošā iesniegumā bija grozīts un pārveidots tā, lai Aivaru apbalvotu ar otro augstāko varonības goda zīmi ASV armijā — Izcila dienesta krustu. ASV armijas galvenais stābs ar pavēli (General Order) No. 45. datētu 1953. g. 9. jūnijā paziņoja, ka Aivars pēc nāves apbalvots ar Izcilā dienesta krustu (DSC). Ordeņa citātā starp citu rakstīts:

„Kareivis Salenieks izcēlas ar ārkārtēju varonību... Salenieks tuvcīņā nonāvēja divus uzbrucējus un ievainoja vairākus līdz ienaidnieka granāta, ņēma viņa dzīvību..."

Izcila dienesta krustu varoņa vecākiem viņu mājā Kalamazū pasniedza 5. ASV armijas stāba pārstāvis. Bez šīs varonības goda zīmes, savā īsajā dienesta laikā Aivars vēl bija apbalvots ar sekojošām medaļām un goda zīmēm: ievainoto medaļu (Purple Heart), Kājnieku kaujas nozīmi, Teicamas uzvešanās medaļu, Korejas kampaņas medaļu ar bronzas zvaigzni, Apvienoto Nāciju Korejas dienesta medaļu, Korejas prezidenta uzslavas nozīmi un nozīmi par labu šaušanu ar kaŗa šauteni.

1966. g. 7. februārī Vietnamā varoņa nāvē krita otrs Kalamazū Sv. Jāņa ev.-lut. draudzes dēls — kapteinis Konstantins Lubavs. Arī viņu ar militāru godu, piedaloties lielam pavadītāju pulkam, apbedīja tajā pašā Riverside kapsētā.

1967. g. 12. novembrī S. Jāņa ev.-lut. latviešu baznīcā Kalamazū iesvētīja kpt. Konstantina Lubava piemiņas fonda dāvātos altāŗa logus un kritušo draudzes dēlu piemiņas plāksni. Iesvētīšanu vadīja prāv. J. Turks un cand. theol. M. Ķirsons. Kalamazū vīru koris diriģenta Robertas Zuikas vadībā dziedāja J. Graubiņa „Padziedāsim, nu bāliņi". Plāksnē iekalti sekojoši vārdi:

„Esi uzticīgs līdz nāvei
Tad es došu dzīvības vainagu."
ASV bruņoto spēku kaujas uzdevumus
veicot kritušie draudzes locekļi
Kar. Aivars Salenieks
* 17. dec. 1931. g. Latvijā
† 18. okt. 1952. g. Korejā

Kpt. Konstantins Lubavs
* 13. jūn. 1939. g. Latvijā,
† 7. feb. 1966. g. Vietnamā

Sekojot izkoptām tradicijām, amerikāņu veterāņu organizācijas katru gadu mirušo piemiņas dienā ar Amerikas karodziņiem rotā kritušo kapu kopiņas. Tā arī pie Aivara un kpt. Lubava kapu kopiņām Riversides kapsētā Kalamazū vējā plīvo Amerikas karodziņi.

Mūžam nerims Daugavas krāces,
Mūžam nerims varoņu gars!
(K. Skalbe)

Kritušo varoni kar. Aivaru K. Salenieku pēdējā gaitā, 1953. g. 10. janvārī izvada prāv. (toreiz māc.) Jānis Turks ar vietējo amerikāņu amata brāli.

Uz zārka klāto ASV karogu ceremoniāli saloka karavīru goda sardze, lai to pasniegtu varoņa mātei. Cīnītāja ceļš ir galā.

Uzbrūkot zemlidojumā vietkongu partizāniem ar B-26 bumbvedēju, 1963. g. 24. novembrī, Vietnamā kritis 24 g.v. vltn. Atis K. Lielmanis.

Viņš bija iestājies ASV gaisa spēkos jau 1958. g. un izskolojies par navigātoru. Par varonību pēc nāves apbalvots ar Gaisa spēku krustu.

Piedaloties latv. mācītājiem un sabiedrībai, viņš apglabāts ar militāru godu Elizabetē, Ņudžersijā.

Niknās atvaires kaujās pret pārsvarā esošo ienaidnieku, sava komandētā vada priekšgalā 1966. g. 11. aprīlī Vietnamā kritis ASV armijas vltn. Juris (Džordžs) Šteinbergs.

Par ārkārtējo varonību viņš pēc nāves apbalvots ar Izcila dienesta krustu un paaugstināts par kpt.

Pēc izvadīšanas no Milvoku latv. baznīcas viņš apglabāts ar militāru godu Ārlingtonas nacionālajā varoņu kapsētā.

Ielenkumā kā ASV armijas 7. div. 17. kājnieku pulka priekšposteņa patruļas vadītājs, cīņā pret ķīniešu komūnistiem 1953. g. 14. jūnijā Korejā kritis dižkar. Jānis Krūmiņš. Viņš jau iepriekš bijis cīņās ievainots un pēc nāves saņēmis vairākus apbalvojumus.

Pēc izvadīšanas no Milvoku latv. draudzes viņš apglabāts ar militāru godu Viskonsinas varoņu piemiņas kapsētā.

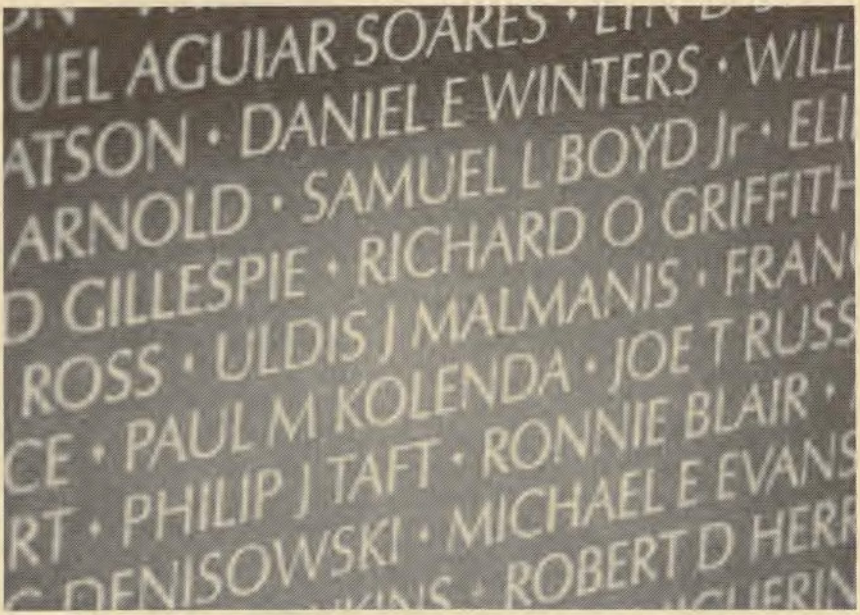
Cīnoties slavenās ASV armijas 1. div. rindās 1966. g. 24. jūnijā, Vietnamā kritis 22 g.v. kapr.-spec. Juris Puduls, savu vecāku vienīgais dēls.

Piedaloties latviešu mācītājiem un sabiedrībai, apglabāts ar militāru godu Kantonā, Ohaijo.

Tie, kas neaizmirst... Amerikas latviešu apvienības jubilejas kongresa laikā Vašingtonā, noliekot vainagu pie Nezināmā kaŗavīra kapa pieminekļa Ārlingtonas nacionālajā varoņu kapsētā. Priekšplānā no kr. prof. Pēteris Lejiņš, ALAs toreizējais priekšsēdis un Sigurds O. Krolls, ASV gaisa spēku toreizējais pltn.

Akmens runu runā... Vietnamas kara pieminekļa granīta plāksnēs Vašingtonā daudzu citu tūkstošu vidū var atrast iegravētus arī latviešu vārdus. Šeit redzams ieraksts godinot kritušā dižkar. Ulža J. Mālmaņa piemiņu.

APBALVOTIE LATVIEŠU KARAVĪRI

Šinī goda sarakstā minēti tikai to nedaudzo zināmo latviešu karavīru vārdi, kas apbalvoti ar visaugstākām ASV bruņoto spēku medaļām.

IZCILA DIENESTA KRUSTS
ASV armijas kareivis Aivars K. Salenieks †
ASV armijas kapteinis Juris C. Šteinbergs †

GAISA SPĒKU KRUSTS
ASV gaisa spēku virsleitnants Atis K. Lielmanis †

SUDRABA ZVAIGZNE
ASV desantkorpusa administrātīvais virsnieks Jānis Bartušēvics
ASV armijas pulkvežleitnants Viesturs J. Drupa
ASV armijas kapteinis Rolands I. Klieve
ASV armijas kapteinis Jānis Kupris

NOPELNU LEĢIONS
ASV armijas pulkvežleitnants Ilmārs H. Dambergs
ASV armijas sežants-majors Marģers Kalniņš †
ASV gaisa spēku pulkvedis Jānis V. Kleperis

ASV gaisa spēku pulkvedis Sigurds O. Krolls
ASV gaisa spēku pulkvedis Markus K. Straume
ASV armijas pulkvedis Gunārs Ķilpe
ASV armijas pulkvežleitnants Mārtiņš A. Latsons
ASV armijas seržants-majors Zigurds J. Lieljuris
ASV armijas pulkvežleitnants Ojārs K. Ozols
ASV armijas pulkvedis Jānis Šube

GODA SARAKSTS PAAUGSTINĀTIEM AUGSTĀKĀS DIENESTA PAKĀPĒS

PULKVEŽI JEB JŪRAS KAPTEIŅI

Aktīvā dienestā

Jānis Auziņš, ASV armijā (miris)
Vidvuds Dekšenieks, ASV kaŗa flotē
Kārlis J. Druva, ASV gaisa spēkos
Juris Jaunītis, ASV armijā
Rūta Kļaviņa, ASV armijā
Jānis V. Kleperis, ASV gaisa spēkos
Ilmārs Krasts, ASV kaŗa flotē
Sigurds O. Krolls, ASV gaisa spēkos
Gunārs Ķilpe, ASV armijā
Vilis E. Ķilpe, ASV publiskās veselības dienestā
Nikolajs A. Kalniņš, ASV armijā
Andris Neimanis, ASV gaisa spēkos
Rūdolfs F. Pekšēns, ASV gaisa spēkos
Māris Pubulis, ASV publiskās veselības dienestā
Markus K. Straume, ASV gaisa spēkos
Jānis Šube, ASV armijā
Jānis Vīksne, Austrālijas armijā
Jānis J. Villensons, ASV gaisa spēkos

Rezerves daļās

Vladimirs Balodis, ASV armijas rezervē
Vija Bauere, ASV publiskās veselības dienesta rezervē
Vilnis Gailītis, ASV armijas rezervē
Vilmārs Kukainis, Ohaijo militārā rezervē
Arturs R. Ķirsis, ASV gaisa spēku rezervē
Andis Putniņš, ASV armijas rezervē
Arnolds Ruperts, ASV armijas rezervē
Tālvaris Turaids, ASV kaŗa flotes rezervē

PULKVEŽLEITNANTI JEB JŪRAS KOMANDIEŖI

Aktīvā dienestā

Ints Āboliņš, ASV armijā
Sigurds Andersons, Kanadas armijā
Jānis Ātrens, Austrālijas armijā
Vilnis Auns, Kanadas gaisa spēkos

Gunārs Balodis, Kanadas armijā
Jānis J. Bērziņš, ASV gaisa spēkos
Gunārs Bumbulis, ASV gaisa spēkos
Andris Dambekalns, ASV kaŗa flotē
Ilmārs H. Dambergs, ASV armijā
Uldis A. Delviks, ASV kaŗa flotē
Herberts G. Bērziņš, ASV armijā
Ivars Emmermanis, ASV gaisa spēkos
Valdis V. Greiselis, Rietumvācijas armijā
Gunārs Grūbaums, ASV armijā
Alfons K. Jauģietis, Austrālijas gaisa spēkos
Imants Jaundālderis, ASV armijā (miris)
Juris J. Karnītis, ASV armijā
Pauls O. Kronbergs, ASV gaisa spēkos
Arnis J. Kupliņš, ASV gaisa spēkos
Visvaldis Ķimenis, ASV armijā
Martiņš A. Latsons, ASV armijā
Dzintars Lauris, ASV gaisa spēkos
Pēteris Lecis, Venecuēlas kaŗa flotē
Imants J. Leskinovičs, ASV krastu apsardzībā
Andris I. Liepiņš, ASV gaisa spēkos
Georgs Liepiņš, ASV armijā
Andrejs M. Mežmalis, ASV kaŗa flotē
Nikolajs Muižnieks, ASV armijā
Modris Ozols, ASV gaisa spēkos
Ojārs K. Ozols, ASV armijā
Zigurds Pladars, ASV gaisa spēkos
Inārs H. Sanders, ASV armijā
Jānis Simons, Austrālijas gaisa spēkos
Pēteris Sīvgals, ASV gaisa spēkos
Laimons Sudmalis, ASV gaisa spēkos
Freds H. Strobels, ASV armijā
Gunārs Vinķels, ASV gaisa spēkos
A. Z., ASV gaisa spēkos
Gundars Zaļkalns, ASV armijā
Juris Zvanītājs, Kanadas gaisa spēkos

Rezerves daļās

Viesturs J. Drupa, ASV armijas rezervē
Maris Jende, ASV armijas rezervē
Ivars A. Jozūs, ASV kara flotes rzervē
Andrievs Jātnieks, ASV armijas rezervē
Marsels T. Kārkliņš, ASV armijas rezervē
Margrieta M. Karola, ASV kaŗa flotes rezervē
Jānis Karps, ASV kaŗa flotes rezervē
Andris Kleinhofs, ASV armijas rezervē

Elmārs Kociņš, Austrālijas robežvīru leģionā
Pauls Koreckis, Ohaijo nacionālos aizsargos
Juris Lapiņš, ASV armijas rzervē
Kurts Liepinš, ASV armijas rezervē (miris)
Atis Makstenieks, ASV armijas rezervē
Artis I. Plato, ASV armijas rezervē
Varis Purkalītis, Nebraskas gaisa nacionālos aizsargos
Hermanis Redīns, ASV armijas rezervē
Andrejs Rozentāls, ASV armijas rezervē

MAJORI JEB KOMANDLEITNANTI

Aktīvā dienestā

Ilmārs Akots, ASV armijā
Pēteris Avotiņš, ASV armijā
Zigurds Baidiņš, Zviedrijas armijā
Andris Beiniks, ASV armijā
Aivars T. Bērziņš, ASV kaŗa flotē
Guntis G. Bērziņš, ASV armijā (miris)
Ēriks P. Birzgalis, ASV gaisa spēkos
Osvalds E. Blaus, ASV armijā
Tālivaldis M. Boģis, ASV gaisa spēkos
Andrejs Bomis, ASV gaisa spēkos
Pēteris Bormanis, ASV kaŗa flotē
Uldis J. Dakers, ASV gaisa spēkos
Gunārs Dombrovskis, ASV armijā
Pēteris Jansons, ASV armijā
Andris Kadeģis, ASV gaisa spēkos
Andris Kancītis, ASV gaisa spēkos
Jānis Kažociņš, Lielbritanijas armijā
Uldis Kiršteins, ASV gaisa spēkos
Juris Klovāns, ASV gaisa spēkos
Egons Knēts, ASV gaisa spēkos
Normans Knofs, ASV armijā
Evalds Krēsliņš, ASV gaisa spēkos
Imants Kriņģelis, ASV gaisa spēkos (miris)
Ivars I. Kronītis, ASV armijā
Andrejs Krūmiņš, ASV armijā
Juris Krūmiņš, ASV armijā
Dainis Lauris, ASV armijā
Ivars Leja, ASV armijā
Georgs Lejnieks, ASV armijā
Juris Miezītis, Kanadas armijā
Jānis Mūrnieks, ASV gaisa spēkos (miris)
Andrejs Novickis, ASV desantkorpusā
Jānis Ozoliņš, ASV gaisa spēkos

Auseklis Ozols, ASV gaisa spēkos
Richards K. Pēkšēns, ASV gaisa spēkos
Arnolds V. Pencis, ASV gaisa spēkos
Juris Plakāns, ASV armijā
P. Priede, Austrālijas armijā
Pēteris Pulsts, ASV armijā
Guntis Puriņš, ASV gaisa spēkos
Pēteris Raiskums, ASV gaisa spēkos
Modris E. Richters, ASV armijā
Astra Rozīte, ASV armijā (mirusi)
Juris Šlesers, ASV kaŗa flotē
Guntis Šrāders, ASV gaisa spēkos
Jānis M. Straumanis, ASV kaŗa flotē
Imants. A. Straupenieks, ASV kaŗa flotē (miris)
Dainis Turaids, ASV armijā
Pēteris Vētra, Kanadas gaisa spēkos
Ivars Zadvinskis, ASV kaŗa flotē
Andris Žagars
Bertrams Zariņš, ASV kaŗa flotē

Rezerves daļās
Georgs J. Dakteris, Ohaijo nacionālos aizsargos
Vigo J. Duibe, ASV armijas rezervē
Ģirts U. Jātnieks, ASV armijas rezervē
Ainis Menģelis, ASV armijas rezervē
Ferdinands Valdmanis, ASV armijas rezervē

VECĀKIE ADMINSTRĀTĪVIE VIRSNIEKI CETURTĀ PAKĀPĒ

Aktīvā dienestā

Guntis Jaunais, ASV armijā
Valfrīds E. Puzulis, ASV armijā

Rezerves daļās
Indulis Ozols, ASV armijas rezervē

SERŽANTI — MAJORI

Aktīvā dienestā

Jānis C. Andersons, ASV armijā
Gunārs Dambergs, ASV gaisa spēkos
Alberts Fišers, ASV armijā
Gunārs H. Frīde, ASV armijā
Marģers Kalniņš, ASV armijā (miris)
Hugo Kalns, ASV armijā
Zigurds J. Lieljuris, ASV armijā
Igors Močalkins, ASV armijā
Agris Stīpnieks, ASV armijā
Jānis Zemzars

V
PAPILDINĀJUMI UN LABOJUMI

Alberts Eglītis

LATVIEŠU KAŖA ZIŅOTĀJI OTRĀ PASAULES KAŖĀ

Sākuma sākums

Drīz pēc vāciešu sekmīgā ieskrējiena Liepājā, un — trieciena aiz Daugavpils Zilupei pāri, Rīgā 1941. gada vasarā no Berlīnes ierodas kāds elegants un izrīcīgs propagandas daļas — „Kurt Eggers" vīrs, vltn. Jobsts Geslings, un sev pievērš ne tikai daudzu redzamu mūsu mētropoles skaistāko dāmu labvēlību, bet kā atbildīgs vācu kaŗa ziņotāju vienības virsnieks, viegli iekļūst arī plašākā latviešu inteliģences sabiedrībā, un ar savu māku uzvesties, iemanto rīdzinieku simpātijas. Te nevajadzētu piemirst, ka tai laikā tautā vēl valdīja patiesa pateicības sajūta vāciešiem un vācu kaŗavīriem, jo tie bija izglābuši mūsu dzīvības, bija izglābuši mūs no Sibirijas un atbrīvojuši zemi no sarkanās diktātūras.

Viņš satiekas ar mūsu ievērojamākiem žurnālistiem, kuŗiem bija laimējies palikt dzīviem. Visi latvieši alkst mesties cīņā pret komūnismu. Šīs godīgās alkas dzīvot ir pārņēmuši arī preses ļaudis. Galvaspilsētas avīžniekus, galvenokārt jaunāko paaudzi, spārno karsta vēlēšanās piedzīvot ātrāk brīdi, kad varētu paši kļūt kaŗa korespondenti.

Jobsta Geslinga parādīšanās ir cerīgs mudinājums. Un Rīgas avīžnieku aprindās pazīstamais preses darbinieks Fricis Andersons, 1941. gada vasaras beigās pirmais uzsāk konkrētas sarunas ar šo vīru no Berlīnes par iespēju radīt latviešu kaŗa žurnālistu grupu.

Pirmie latviešu kaŗa ziņotāji frontē

Neviena nepamanīti, bet ar kaŗa skarbumu pamatīgi iepazinušies, pēc pirmo ievainojumu izveseļošanas, no slimnīcas Vācijā, Rīgā atgriežas divi brīvprātīgie: Ernests Jansons un Pauls Mežgailis. Tā kā sevišķi pēdējam bija labi sakari stābos, tad viņiem nav vairāk jāatgriežas vecajā vienībā Austrumu frontes vidus daļā, bet līdz turpmākam tie var palikt mājās. Starplaikā daudz kas mainījies. Leņingradas pievārtē nikni cīnās jau vairāki latviešu brīvprātīgo bataljoni. To papildināšanai no Rīgas tiek nosūtīts arī pirmais mobilizētais tūkstotis. Tāpat Leģiona organizēšanas darbi rit milzīgā steigā, kaut gan atklātībā par to vēl pārāk skaļi nerunā. Arī Friča Andersona nodibinātās attieksmes ar Jobstu Geslingu nebija pagaisušas, bet gan stipri vien padziļinājušās. Šis „Kurt Eggers" virsleitnants bija kļuvis jau par 18. armijai piekomandētā starptautiskā kaŗa ziņotāju grupējuma komandieri Ļeņingradas sektorā un dzīvoja frontes tuvumā.

Taču sasniegtais viņu neapmierina, un mūsu Andersona kāpinātā interesēšanās rast iespējas stāties darbā arī latviešu preses locekļiem, Geslingā bija iedzīvinājusi, radījusi nodomu, izmantojot savus pazīšanās pavedienus Berlīnē propagandas

augstākās vadības aprindās, izveidot jaunu vienību, kuŗas centrs atrastos Rīgā, un komandieris būtu viņš pats.

Andersona tuvākojos līdzstrādniekos sevišķu vietu sāka ieņemt Leo Švarcs, un viņi abi kopā gatavojās arī kā pirmie doties uz fronti, bet 1943. gada aprīļa beigās uz Leņingradas kaujas laukiem kā pirmos latviešu kaŗa ziņotājus caur Pleskavu, Gačinu uz frontes PK stābu Duderhofā nosūta abus piedzīvojušos kaujiniekus — Ernestu Jansonu un Pauli Mežgaili. Pirmais starts tomēr nav sevišķi sekmīgs, un tūlīt pēc neveiksmīgās radio reportāžas Rīgas raidītājam, kuŗas izjukšanā patiesībā vairāk gan bija vainojami izpalīdzīgie flāmu kaŗa ziņotāji, Ernestu Jansonu nosūta radiotechniķu kursos uz Berlīni, bet Pauli Mežgaili aizsūta atpakaļ uz Rīgu strādāt PK vadības birojā.

„Kurt Eggers" — 6. rota latviešu kaŗa ziņotājiem

1943. gada pavasaŗa mēneši. Leģions ir kļuvis īstenība. 2. latviešu brigāde, vēlākā 19. divīzija cīnas Volchovā, bet jaunā 15. divīzija vēl dzīvo kazarmās un apmācību laukos Latvijā. Šai mūsu bruņoto spēku atjaunošanas brīdī tad arī beidzot ir galīgi nobriedis latviešu kaŗa žurnālistu vienības organizēšanas jautājums, kuŗu sāk realizēt tūlīt pēc speciālas atļaujas saņemšanas no Berlīnes. Rīgā, 1943. gada maijā oficiāli nodibinās 6. latviešu kaŗa ziņotāju rota. Rotas komandējošā sastāvā ir tikai vācieši, rotas administrācijā veikli ieslīd paši iniciātori, bet pirmos darba darītājus īstajiem kaŗa žurnālistu uzdevumiem sāk izvēlēties no Leģionā mobilizētajiem jauniešiem. Protams, tikai tos, kuŗiem bija arī attiecīgas spējas, un vienam otram arī lielāks vai mazāks darba stāžs kādā redakcijā. Un jāuzsver, ka jau paša pirmā izlase bija laimējusies.

Vienības telpas sākumā atradās Abrenes kazarmās, Abrenes ielā 3, trešā stāvā, divās istabās. Bet tur ilgi nav palikšana, no kazarmām nelielais sākuma sastāvs dabū novietojumu līdz mētrapoles traģēdijai Elizabetes ielā 89—17, sētas namā. Bet t. s. latviešu kaŗa ziņotāju redakcijai, veselu divstāvu namu L. Kalēju ielā. 1943. gada jūnijā no Rīgas uz Berlīni-Cellendorfu, „Kurt Eggers" kazarmām, Heimatstr. 27, kur atrodas arī t. s. Jaunās Eiropas redakcija, nosūta pirmos 14 nākošos kaŗa ziņotājus, ierindas un savas profesijas intensīvām apmācībām, kuŗā viss potenciālais koncentrējas tikai uzvaras popularizēšanai.

Apmācības noslēdzas 1943. gada 20. augustā. Mūsu 14 jaunieši ar savu stāju un nesatricināmo ticību tautas brīvībai, ar savām sekmēm mācībās, ar savu spēju vērtēt tautas nāvīgākos ienaidniekus, pēkšņi starp pārējām 15 tautībām iegūst uzmanību... Komandieŗu sirdis akceptē latviešus Berlīnē... Šodien to atceroties, katrā ziņā gribas pieminēt arī pirmo pionieŗu vārdus toreizejā tautību bābelē. Tie bija: Briedis, brāļi Gulbji, Gaigals, Graudulis, Svirskis, J. Soikāns, A. Pelēcis, Kirkups, Rudens, Burkevics, G. Liepa, Muižnieks, un pašlaik Rīgā aktīvais, pazīstamais čekas darbinieks P. Ducmanis. Tūlīt pēc apmācībām lielākais vairums nonāk frontē pie kaujas vienībām un uzsāk savas interesantās gaitas tieši tur.

Vēl jāpiezīmē, ka 1943. gada septembŗa vidū jauni kaŗa ziņotāji Ernests Jansons un Oskars Muižnieks Sarkankalna slimnīcā, kuŗā veseļojas ievainotie latviešu grenadieŗi, Rīgas rediofona uzdevumā uzņem pirmo kaŗa laika radio reportāžu mūsu valodā uz Latvijas zemes.

Kas bija mūsu komandieŗi

Vienības „Kurt Eggers" komandieris Berlīnē bija pulkvedis d'Alyuens, ļoti cēls, iespaidīgs, kultūrāls cilvēks, arī liels latviešu draugs, kaut gan tūlīt jāpiezīmē, viņš bija arī sevišķi ievērojams partijas vīrs, kuŗa simpatijas pret mums varēja būt arī ar sevišķām interesēm un nevis no tīras sirds. Bet viņa adjutants vltn. Bests, vecs, drošsirdīgs kaujas vilks, un mūsu deviņpadsmitnieku apbrīnotājs, vienīgi invaliditātes dēļ frontei vairs nederīgs, mums bija īsti labvēlīgs.

Atšķirībā no Berlīnes, Rīgas PK komandieŗu starpā neatceros nevienu, kuŗš būtu izpelnījies kaut mazākās simpatījas. Pirmais rotas komandieris bija virsnieka vietnieks Stemmanis, kalsns, melnīgsnejs, neaprēķināmi rupjš. Kaŗa žurnālistu lietās pilnīgs analfabēts, un atrazdamies mūsu saimes vadītāja postenī, kuŗā vajadzēja atrasties vīram ar dzīvu, vērienīgu garu, viņš vairāk atgādināja aprobežotu žandarmu nodaļas priekšnieku, bet ne kaŗa ziņotāju rotas komandieri.

Stemmaņa dumjības un brutālitātes kalngals atsedzās 1944. gada pirmajās dienās, kad pats rotas telpās sāka kauties. Šis skandāls kļūst zināms arī ģenerālinspekcijas stābā, un janvāŗa vidū šo vācieti nomaina mums jau pazīstamais vltn. J. Geslings. Geslinga tieksmes pēc karjēras bija stipras, bet nevar noliegt arī viņa inteliģenci, tāpat kā neiecietību un egoismu. Turklāt viņš bija vīrs, kuŗš ne tikai gribēja dienestu aizmugurē, bet arī mācēja šinī dienestā dzīvot, dzīvot ar žestu un labām manierēm visur tur, kur viņš sev varēja iegūt kādu ievērību. Daudz gadus pirms kaŗa viņš bija dzīvojis Indijā — Kalkutā. Kaŗa ziņotājos jau tūlīt drīz pēc viņa ierašanās sāka klīst aizdomas, ka latviešu PK komandēšana Geslingam nav pats galvenais uzdevums Rīgā, un ka viņa gaitas tomēr pieder kādai citai, pavisam slepenai misijai.

Geslinga laikā mūsu PK rota sasniedz ievērojamus apmērus, un tās sastāvā, civīlā bija sastopams K. Raudīve, M. Vētra, tāpat arī viss mūsu filmas speciālistu kadrs ar inž. Alb. Jeksti priekšgalā. Jaunos dzejniekus pārstāvēja Andr. Eglītis, P. Kalva, Dz. Sodums, A. Pelēcis, J. Bucenieks, V. Ešots, brāļi Klētiņi, H. Puriņš, U. Ģērmanis un Jānis Gulbis, kuŗš toreiz bija sācis savu pirmo romānu: „Sarkanās dāmas noslēpums", no kuŗa viņš mums frontē dažas nodaļas reizēm lasīja priekšā. Citi vīri bija: jaunākās paaudzes laikrakstu reportieri. Latvijas radiofona darbinieki, mākslas akadēmijas audzēkņi un augstskolas studenti. Sastāvā bija iekļuvuši arī tādi, kuŗiem nebija nekādas jēgas, ne spēju veikt vienības uzdevumus, tāču Geslingam viņi patika labāk nekā uz fronti nosūtītie darba darītāji. Starp citu, frontē nonāca tikai tie, kas stāba gaisotnei bija par cietiem un ar spītīgām mugurām. Kaŗa ziņotāju rotu Geslings bija iecerējis pārvērst plašā propagandas vienībā. Pat Berlīnē jau sāka interesēties par Rīgas „Kurt Eggers" 180 vīriem, kas neko vairāk nedarīja, kā vienīgi projektēja un mēģināja īstenot komandieŗa fiksās idejas. Rotā ar nacionālsociālismu pārsātinātajai vāciskajai vadībai latviešu PK vīru sirdis neatvērās, palika nepieejamas. Žēl, ka šai vienībai visu laiku vajadzēja palikt bez nacionālas pašu vadības.

Tas, kas paliks vienmēr atmiņā

Latviešu kaŗa ziņotājiem trūkst frontes ikdienas rutīnas, nav par kaŗu nekāda priekšstata, — krīt, kad lode jau sen gaŗām, kad granāta izsprāgusi un grāvju kanakiem bieži jāsmīn. Bet tas tikai sākumā, pirmajā, otrajā frontes apmeklējumā. Ne-

paiet ilgi, kad mūsu mazliet iedomīgie, tomēr sirsnīgie zēni pierod un iejūtas savās lomās frontē tāpat kā redakcijas drudžainajā gaisā. Kāds godkārības dēļ, cits milzīgā ziņkārē aizvien vairāk sāk brīvprātīgi piedalīties šaurākos kauju pasākumos, bīstamos nakts izlūku gājienos, pat pāris reizes kopā ar piedzīvojušiem pārdrošiniekiem viņi aizklīst ienaidnieka aizmugurē, kur paliek divas un trīs diennaktis. Sevišķi ievērojami piedzīvojumu un kaŗa izjūtu meklētāji kļūst 1944. gada pavasara mēnešos laikrakstu reportieri no ltn. Šleipa grupas 15. divīzijas sektorā starp ezeriem. Vienīgi attiecības darba darītājiem Krievijā, ar mājiniekiem PK radakcijā, kļūst arvien nemīlīgākas.

Te jāpiemin, Geslinga laikā visiem rotas locekļiem, kuŗi dzīvoja Rīgā, izsniedza tā sauktās vienības lentas, nēsājamas uz piedurknes, bet apmēram 30 frontes vīriem — piekomandētiem pie abām mūsu divīzijām Krievijā, tādu nebija.

Smagu iespaidu atstāja arī vēl tas, ka vairāku, kaŗa ziņotāju rakstus PK redakcijā Rīgā, vienkārši paturēja atvilktnēs, vai tie parādījās, kad jau sen bija zaudējuši aktuālitāti.

Pastu tieši no Elīzabetes ielas saņēmām tikai reizi mēnesī ar kurjēru, un tāpēc ar laikrakstiem, žurnāliem bijām daudz sliktāk aprūpēti, nekā kaujas vienībās.

Kaŗa ziņotāji ļoti turējās kopā, visus vienoja sirsnīga draudzība. Atmiņā man mūsu leitnanta Šleipa dzimšanas diena — 4 kilometri no brīvības pasaules beigām. Neaizmirsīsies arī 15. maijs, kad pie mums Molokovā ciemojās kaŗa ziņotāji no 19. divīzijas un vairāki Skaistlauka artileristi.

Nāves līgošana Kailajā kalnā starp Učenojes, Chvoino ezeriem Kripēna pulkā sākās 22. jūnija rītā un turpinājas dažas dienas. To vēroja, līdzi piedzīvoja J. Gulbis, P. Kalva un filmētāji Laimons, Fricis, kuŗus pašus viegli ievainoja, bet uzņemšanas aparātus saplosīja šķembas viesuļuguns laikā. 1944. gada Jāņos visi bijām grāvjos pie kaujas grenadieŗiem, jo visā divīzijā valdīja trauksmes stāvoklis. 1944. gada jūlijā starp plkst. 11 un 3 pēcpusdienā mūsu abas divīzijas pameta savas pozicijas, un iespiestas maisa dibenā, sāka ilgu, drāmatisku atkāpšanos.

Nekad neaizmirsīsies arī tas, kad īsi priekš Vodabeku sastrēguma, 15. divīzijas komandieris, militārās spējās aprobežots virspulkvedis N. Heilmanis, no sava apvidus vāģa ieraudzījis V. Janumu pie pulka raidstacijas, ļauj vaļu savai brutālitātei. Likās, tūlīt arī viņš šaus, bet Januma nesatricināmais miers, kā arī viņa stāba virsnieku ātrie tvērieni pēc savām pistolēm viņu aptur, tikai viņa mute atkārto bļāvienu: „Ja man būtu šādi virsnieki, es viņus personīgi apšautu!" Pēc savas nomestās cepures jānoliecas pašam.

Tai pašā dienā vēlāk, lielajā vienību sablīvējumā maisīdamies, viņš it kā par gļēvulību, apšauj dažus mūsu kaŗavīrus un degradē atsevišķus virsniekus.

Šinī ceļā bez vēsts pazuda Selga, Agrums. Par Alb. Eglīti vienībā runāja, ka esot kritis kādā tuvcīņā tūlīt aiz Vodobekiem, kas nebija tiesa. Viņš turēdamies kopā ar Januma pulka Blūma bataljonu bija palicis pie kaujas vienības un ar leitnanta Kopštāla rotas atliekām, zem sarkanarmiešu uguns, 14 km augšpus Opočkas bija pārpeldējis Veļikaju. Un tikai degošās Opočkas pievārtē, uz Idricas šosejas, satiekas atkal ar savējiem, kas viņu pamanījuši skatās kā rēgā, bet viņš pats ar Ernesta Jansona palīdzību, iekāpis mašīnā starp Kalvi un Rolavu Jāni, tūlīt iemieg. Kārsavā satiekam divīzijas macītāju Jūliju Straumi un pēc daudziem mēnešiem atkal elpojam tēvze-

mes gaisu, kā arī dzidrā atvarā, tūlīt aiz miesta, aizskalojam Krievijas putekļus, slīcinam atkāpjoties iegūtās utis. Stāmerienes „Liepkalnos" veselu nedēļu baudām aizmugures jaukumus un esam iemīlējušies mājas meitenē Rūtā.

Bet tad kaujas troksnis no jauna kļūst skaļāks. Naktīs skatamies Balvu degšanā... Mūsu ceļš uz Rīgu turpinas caur Gulbeni.

Atgriežoties Elizabetes ielas telpās jūtams, ka jau sākot no Latvijas robežas, esam bijuši aizmirsti. Nākošā dienā fronteniekiem jāierodas PK redakcijā Kalēja ielā, kur sevišķi Alb. Eglītim, J. Rolavam, J. Graudiņam, kā arī P. Kalvam jāpiedzīvo Geslinga apvainojumi.

Frontes stāvoklis pasliktinas. Šinis bēdīgajās dienās no kaŗa ziņotāju sastāva izlasa apm. 30 vīru kaujas vienībai, kuŗus paredzēts nosūtīt uz Jelgavu, bet beigās ieskaita pltn. Veckalniņa Rīgas aizstāvjos un iesūta pozicijās pie Sudrabkalniņa un Babītes stacijas. 19. divīzijai piekomandētie PK vīri atrodas Vidzemē un seko divīzijas kaujām tālāk. Jekelns pieprasa Geslingam, frontes vienību papildināšanai, dot kaŗa ziņotājus, un 1944. gada sptembŗa pirmajā svētdienā no Elīzabetes ielas telpām uz Krusta kazarmām plkv. Apsīša rīcībā nosūta 11 „Kurt Eggers" piederīgos. Vienības pārorganizēšanas process bija sācies.

Atmiņas un pēdējā nakts Rīgā

Kavējoties pagājušā kaŗa ceļa gaitās, jāpiemin Januma pulka pirmā bataljona komandieris kpt. Blūms, kas mūs vienmēr sirsnīgi sagaidīja, jo viņš mums, tāpat kā mēs viņam — bija patīkams notikums bargajā ikdienā. Neaizmirstams paliks arī Šļepcu bohēmiskais saimnieks Mīlmanis, tāpat Kripēna virsnieki un viņu māka dzīvot īsajos starpbrīžos, kad nenotika kaujas. Un — mēs paši: Ļeņingradas pievārtē, Volchovā, Lieldienās Ostrovā, atpūtā Bazichino ciemā, Kudaverā, Bordovo. Kā Gulbis, E. Alberts, Jānis Graudiņš paglāba Romanovas ciema iedzīvotājiem kartupeļus no vāciešiem. Kārlis Rasauskis Berlīnes apmācību laukumā. Gulbju Jānis Parīzē. Visčaklākais frontes ziņotājs Jānis Buduls. Rolova nelaimīgā mīlestība. Dzīvošana Molokovā. Andrejs Eglītis kopā ar Juri Soikānu pie Bauskas un pārējais, kas viss toreiz norisinājās apkārt mums starp briesmām un cerībām, kā, piemēram, pēdējā nakts Rīgā.

Cīņas kopš pāris dienām risinas pilsētas tuvumā. 1944. gada 12. oktobŗa naktī tumsa ir pārvērtusies lielā izmisumā. Debesīs zvaigznes, pilns mēness, melni mirdzošās Daugavas krastos mūsu degošā galvaspilsēta un spridzinājumu uzliesmojumi, no kuŗiem gaisā ceļas drebēšana, viļņo vaimanājošs troksnis... Tumšajās ielās jau uzglūn krievu aģentu sakūdītie sovjetu gaidītāju salašņas, no tiem cieš arī divi latviešu kaŗa ziņotāji. Jāpiezīmē, ka šai vienīgajai mūsu vienībai, kaut arī pati vācu priekšniecība atradās jau Liepājā, vēl vienmēr nebija pavēles atkāpties. Vīriem bija kaut kas jāgaida un bezgalīgā drūmumā javēro kādas drāmas cēliens... Beidzot ap pusnakti var sākties brauciens no Elīzabetes ielas uz blāzmojošo, dunošo Kurzemes pusi. Gandrīz līdz Zemgales tiltam, kaŗa ziņotāju mašīnas pavada retas, akli šautās ienaidnieka mīnumetēju granātas, un divas reizes sprādzieni ap viņiem izveido liesmu vārtus, kuŗiem joņojot cauri Ernests Jansons pirmo reizi mūžā met krustu, un kāds cits skaita — Mūsu Tēvs. Vēl šodien to atceroties, nevar aizmirst Rīgas toreizējos dūmus, pelnus un ielu malās vientuļi kritušos, lai 13. oktobŗa rītā, pilsētā palikušajiem sāktos sarkana gaisma ar stindzinošu, spokainu likteni ilgiem dzīves gadiem.

Kaŗa ziņotāji Kurzemē

Caur Rīgas jūrmalu, apstājoties Lestenē, Irlavā, 1944 gada oktobŗa otrā pusē kaŗa ziņotāji nonāk Liepājā. Nav jau viņu vairs daudz, bet tomēr kādi 50 vēl turas... PK Rīgas redakcijas reducētajam sastāvam tiek doti jauni uzdevumi, vīri nonāk jaunos darbības laukos. Savā rīcībā viņi pārņem Liepājas raidītāju, laikrakstu „Kurzemes Vārds". Kuldīgā sāk izdot vēl vienu avīzi. Vairākus kaŗa ziņotājus, galvenā kārtā filmētājus, fotogrāfus, propagandas skaļruņu apkalpotājus, kā arī dažus rakstītājus, Geslings aizkomandē pie vācu vienībām. 19. divīzijas vienības Pienavas pauguros un pie Džūkstes, mūsu PK vīri apciemo arvien retāk, un grenadieŗus kaujas grāvjos, netālu no sarkanarmiešu bedrēm, neapmeklē nemaz. Tāču nav jau arī vairs vecā, pirmā sastāva, sevišķi tā, kas tik stipri turējās kopā Krievijā. Daudzus nosūta uz Vāciju t. s. būvpulkos, dažus pie 15. divīzijas stāba. Daudzi vēl pirms atkāpšanās no Rīgas vienkārši pazuda, iespējams, ka dezertēja, un ir līdz šodienai palikuši nezināmi. Alb. Eglītim kā vienīgajam laimējas iekļūt Laumaņa izlūku bataljona pirmajā rotā, vēlākā Bruņinieku krusta kavalieŗa A. Riekstiņa vadā.

Avīzes tieši frontē tomēr saņemam maz, Liepājas radio raidījumus, kuŗu iedvesmotājs ir dzejnieks Andrejs Eglītis, savos bunkuros, vairumā nevaram uztvert. Programmas sagatavošanā, izpildīšanā čakli piedalās tāpat neaizmirstamā Ilze Kalnāre, Pauls Kalva, brāļi Klētiņi, ka arī Ingus Nāruns, vīru dubultkvartets Tēvija, dziedātāja Štrausa, aktieri Teodors Lācis, Locenieks, E. Jansons, Kīne, spīkers Gunārs Liepa un daudzi citi. Pateicoties inž. A. Jekstes prasmei, organizācijai, beidzot izdodas ievērojami pacelt raidītāja raidjaudas stiprumu. Viss dzirdamais no — Hallo Liepāja, palīdz vēl drusciņ ticēt, uztur bēgļu un kaŗavīru dvēselēs gaismu, vienīgi cerības sāk izdzist... Vācu priekšniecība gandrīz nemanot pazūd. Pēdējais raidījums veltīts Kurzemei notiek 1945. gada 7. maija vakarā. 8. maija agrā rītā no Vācijas pienāk Dēnica valdības radiogramma, kā Flensburgai, tā Liepājai tūlīt izbeigt raidījumus un iekārtas atstāt nebojātas. Satriecoša stunda, tomēr pānikai neviens nepadodas. Pāri jūŗai, nedaudziem 8., 9. maijā izdodas izkļūt brīvībā. Lielākā daļa, tuvojoties postam, tuvojoties saltajiem, sarkanajiem žņaugiem, palika krastā, kuŗa nežēlīgajā krēslā Dievs zaudēja iespaidu, saule cēlās debesīs bez spožuma. Visiem tai brīdī kļuva skaidrs: no šīs dienas Kurzemē visas tālākās gaitas turpināsies tikai nelaimes ēnā...

Beigu vārdi

Par šo vienību pēc tik daudzi gadiem gribējās rakstīt tādēļ, ka tā pēdejā laikā bija palikusi vientuļa un aizmirsta kā toreiz, kad viņu dibināja Rīgā. Tāpat arī, lai parādītu, ka viņi bija labi kaŗavīri, bija atbildīgi, godīgi, kas nebijās likteņa, lai tikai pakalpotu ar savām labākajām spējām tautas cīņai un brīvības mīlestībai. Šie pakalpojumi būtu bijuši vēl efektīvāki, vēsturiskāki, ja vien viņu darbošanos nebūtu traucējusi vāciešu virsvadības gaisotne, un ja no pašu puses redakcijās vadošajā administrācijā būtu sēdējuši enerģiskāki, pašapzinīgāki mūsu pārstāvji. Bet neraugoties uz visu, latviešu kaŗa ziņotāji būs tomēr atstājuši daudz ievērojamu, interesantu atmiņu un materiālu par Otro pasaules kaŗu. Viņi būs atstājuši arī daudz ierosinošu pārdomu, daudz citu svētīgu piemēru nākotnei. Jo mūsu krāsas, kameras, spalvas kāta un mikrofona bruņinieki ir strādājuši bieži visneiedomājāmākos apstākļos, ir

Kaŗa ziņotājs Albert Eglītis kaut kur frontē Opočkas rajonā 1944. g. jūlijā.

bijuši vistuvākie aculiecinieki mūsu kaŗotāju sākumam un beigām, un arī paši ir nesuši upuŗus, cietuši zaudējumus.

Noslēgumā vēlreizi jāuzsver: šīs vienības radīšana nebija kļūda, bet liela kļūda bija gan tā, ka iestādes, arī vadošās personas tai neveltīja pienācīgu interesi, lai tā atrastos tikai pašu latviešu rokās.

Artūrs Ludriksons

KAD VĀCU KAŖASPĒKS OTRĀ PASAULES KAŖĀ SASNIEDZA RĪGU?

Par vācu 18. armijas, I. armijas korpusa prieksējo vienību (pulka), sastāvošu no kājniekiem, riteņbraucējiem, smagās-, trieciena-, pretgaisa- un prettanku artilerijas plkv. Lasch vadībā ar kaujām no Šauļiem, cauri Janišķiem un Bauskai iebrukumu Rīgā-Torņakalnā un pāri vēl nesaspridzinātiem Daugavas dzelzs tiltiem ir publicēti divi dažādi datumi: 27.6. un 29.6.1941.

Kā šo kauju aculieciniekam, ja atmiņa neviļ, pareizais liekas ir 27.6.1941. Diemžēl pierādījumam vēl neesmu paspējis atrast kādu ticamu archīva dokumentu. Publicētie kauju apraksti min 29.6.1941. Tā ir bijusi svētdiena. Mans svainis atceras, ka vācieši iebrukuši darbdienā. Nākot no darba pusdienās, pie viņa mājas Bauskas ielā bijuši vācieši.

Vācu priekšējās vienības, pēc kauju aprakstiem un liecinieku liecībām pa Bauskas un Jelgavas šosejām priekšpusdienā pl. 10.20 iebruka Rīgā. Mazai vācu vienībai izdevās pārkļūt pāri dzelzs tiltam. Starp vācu priekšējām vienībām un atejošo sarkanarmiju notika sīvas cīņas Torņakalnā un Daugavas kreisā krastā pie tiltiem. Vāciem, nosprostojot Vienības gatvi (Jelgavas šoseju) un Slokas ielu, izdevās pārtraukt sarkanarmijas atiešanu pāri Daugavas tiltiem. Sarkanarmija tiltus uzspridzināja.

Nav īsti zināms, cik lieli vācu spēki pārkļuva pāri dzelzs tiltam. Kauju aprakstā minēti: 5 tanki (Sturmgeschütze), 3 pretgaisa (Flak) lielgabali, 1 prettanku (Pak) lielgabals un dažas kājnieku un pionieru grupas.

Kad vāci 1.7.1941. augšpus Rīgas pārcēlās Daugavai un ienāca sarkanarmijas pamestā Rīgā, pie galvenās stacijas un uz 13. Janvāŗa ielas bija iznīcinātas 3 vācu kaŗa mašīnas: 2 tanketes (Panzerspähwagen) un 1 automašīna (Kübelwagen). Dzelzs tiltu gala pozicijā vēl atradās daži kritušie un ievainotie un Sarkanā krusta slimnīcas pagalmā bija daži gūstā saņemtie un nošautie vācu kaŗavīri.

Dzīvoju Rīgā, Pārdaugavā, Tēriņu ielā un no aizmugures, netraucēti sekoju kauju norisei. 29.6.1941. priekšpusdienā kauju troksnis bija rimis. Bija klusa un saulaina diena. Piepeši, īsi pēc pl. 13.00 aizdegās Pēteŗa baznīcas tornis. Redzēju, kā eksplozijā, bet bez dzirdama trokšņa, reizē no visām 3 torņa platformām izšaujamies mutuļojošas liesmas un dūmus. Bija aizdedzināts benzīns, vai petroleja.

Par Pēteŗa baznīcas aizdedzināšanu ir publicētas latviešu un vācu presē vairākas aculiecinieku liecības. Šie aculiecinieki apliecinā arī, ka pirms torņa aizdedzināšanas ieroči klusēja. Iekšrīgā, pie tiltiem abpus Daugavai un Torņakalnā kaujas nenotika.

30.6.1941. gāju apskatīt kauju lauku. Gāju pa Vienības gatvi, gar Bauskas ielu un Mārtiņa kapiem līdz Daugavmalai. Garām saspridzinātiem dzelzs un pontona tiltiem līdz Valguma ielai pārbaudīt, kā sievas radi tur pārcietuši kaujas. Atrodoties pie pontona tilta, redzēju, ka otrā pusē Daugavai (Daugavas labajā krastā) vācu karavīri, nākot no dzelzs tiltu puses, atvilka uz riteņiem lielgabalu, uzstādīja to Daugavmalā, netālu no pontona tilta un dažas reizes izšāva pāri Daugavai virzienā uz Iļģeciemu un Spilves liedlauku. Tur vēl atradās sarkanarmija.

Atpakaļceļā nācu gar Torņakalna preču staciju uz Uzvaras laukumu. Visur gulēja kritušie sarkanarmieši, iznīcinātas sarkanarmijas karaļa mašīnas un ieroči. Sevišķi daudz kritušie sarkanarmieši bija pie pontona tilta, ap Torņakalna preču staciju un Mārtiņa kapsētā, iepretīm Bauskas ielas sadurei ar Vienības gatvi. Uzvaras laukumā bija iznīcināti daudzi vezumi un zirgi. Vācu kritušos neredzēju.

Bauskas ielas vidū bija ierakts vācu prettanku lielgabals ar šaujlauku pāri Vienības gatvei uz Mārtiņa kapsētu. Iepretī šim prettanku lielgabalam Mārtiņa kapsētā sarkanarmieši bija sakrāvuši savus kritušos, gareniski šaušanas virzienā 3—5 kārtās, kā aizsegu.

Pa manu gājiena laiku un ciemošanos pie sievas radiem Valguma ielā, kas varēja ilgt kopsumā apm. 2—3 stundas, kaujas nenotika.

Šo vācu priekšējo vienību kauju aprakstā minēts, ka zaudējumi bijuši 33 virsnieki un 551 instruktori un kareivji. No tiem krituši un bez vēsts pazuduši 10 virsnieki un 236 instruktori un kareivji.

PAPILDINĀJUMS PAR AVIĀCIJAS KPT. ALFREDA SALMIŅA LIKTENI:
(sk. VII gr. 51. lpp.)

Ziņas sniedz bij. 19. divīzijas serž. J. Kreišmanis, kas atgriezies no krievu gūsta dzimtenē:

Pēdējās 19. divīzijas vienības pie Piltenes Kurzemē cīnījās līdz 1945. gada 13. maijam, kad bijušas spiestas padoties, vai izklīst. Tās nosūtītas uz Kuldīgu un vēlāk uz Vaiņodi. Pēc apm. mēneša 400—500 vīrus kājām dzina uz Rudzu muižu pie Jelgavas. Šeit K. sastapis kādu lidotāju virsnieku, lidotāja formā, bez dienesta pakāpes nozīmēm. Viņa uzvārds bijis Alfrēds Salmiņš. Abi sadraudzējušies, kaut iepriekš nav pazinušies. A. Salmiņš pārvaldījis vairākas valodas. Savā laikā bijis Francijā uz kādiem militāriem kursiem.

Vēlāk visi salādēti preču vagonos un sūtīti uz Krieviju. Nonākuši Tulā — filtrācijas nometnē, no turienes uz „Uslavu" (?). Strādājuši ogļu šachtās. A. Salmiņš bijis maiņas priekšnieks un stingri skatījies, lai izpilda darba normas un saņemtu paredzēto uztura devu ar kg maizes. Neizpildot darba normu, samazināja uzturu. Vēlāk Salmiņu pārcēla par priekšnieku uz citu šachtu, kur viņš strādāja līdz 1946. gada jūnijam. Pēc tam kpt. Salmiņu nozīmēja par tulku. Septembrī A. Salmiņu kopā ar basketbolistu ltn. Graudiņu no nemetnes aizsūtīja prom bet liecinātājs nezina uz kurieni.

Par ltn. Graudiņu saņemtas ziņas, ka viņš Krievijā darbojies kā sporta treneris.

KPT. K. KRASTIŅŠ PASKAIDRO:

„Latviešu karavīrs Otra pasaules kara laikā" 8. grāmatas 147. un 148. lappusēs nodrukātais izklāsts par latviešu I eskadriļas komandēšanu attiecībā uz kpt. K. Krastiņu un vltn. J. Kārkliņu neatbilst patiesībai. Tāpat arī tas, ka es no II eskadriļas sakaru virsnieka — kpt. Rademachera ticis nozīmēts par I eskadriļas komandiera vietas izpildītāju, es esot atteicies eskadriļu pieņemt utt.

II eskadriļas sakaru virsniekam nebija nekādas likumīgas tiesības to darīt un tādu rīkojumu no viņa arī netiku saņēmis. Tāpēc arī nekāda atteikšanās no manas puses arī nenotika, jo es jau pirms II eskadriļas ierašanās Vecumu lidlaukā no 12. jūnija izpildīju I eskadriļas komandiera vietu.

II eskadriļa Vecumu lidlaukā sāka ierasties tikai 1944. gada 26. jūnijā, kad zemes personāls vltn. S. Babičeva vadībā ar vilcienu ieradās Vecumu stacijā, kur es viņus arī sagaidīju.

Kaujas uzdevumu un to izpildīšanas ziņā mēs bijām tieši padoti frontes iecirkņa vācu stāba priekšniekam kādam vācu pulkvedim. Personīgi ar viņu iepazinos kā I eskadriļas komandiera vietas izpildītājs 1944. gada 23. jūnijā, kad viņš ieradās I eskadriļas novietojumā. (Sk. manu rakstu DVM — 1979. g. nr. 3).

Tālāk rakstā minēts, ka „vietnieka vietnieka" lietas kārtošana nonākusi līdz vācu gaisa spēku I divīzijas komandierim ģenerālmajoram Falkenšteinam, kas ir pilnīgi neloģiski. Vai tad tiešām kara apstākļos frontes ģenerālim būtu jākārto sīkas eskadriļas mājas lietas? Kamēr latviešu aviācijas vienības atradās Vecumu lidlaukā minētais ģenerālis tur neparādījās, ne arī viņa stābs tur tika stacionēts.

Aizbraucot uz slimnīcu ievainojuma ārstēšanai, rakstiski uzdevu vltn. J. Kārkliņam pārņemt eskadriļas komandiera pienākumus un tāpat uzdevu arī mūsu I eskadriļas sakaru virsniekam — vltn. Bindhakam par notikušo pārmaiņu paziņot attiecīgiem priekšniekiem, kā arī II eskadriļas sakaru virsniekam kpt. Rademacheram.

PAPILDUS SARAKSTS PAR I ŠĶIRAS DZELZSKRUSTA KAVALIEŖIEM

Dienesta pakāpe	Vārds	Uzvārds	Vienība	Kad apbalvots
vltn.	Sergejs	Babičevs	lidotājs	?
ltn.	Jūlijs	Bebris	33. P.	1945. g. martā
ltn.	Ivars	Birks	15. Art. P.	?
vltn.	Tālivaldis	Dukāts	32. P.	1944. gadā
vltn.	Artūrs	Dumpis	43. P.	1.9.1944.
vserž.	Alfrēds	Īve	15. Art. P.	10.8.1944.
kpt.	Visvaldis	Juraids (Jansons)	32. P.	28.4.1944.
vltn.	Bruno	Stilbiņš	43. P.	?
vltn.	Oskars	Perro	43. P.	12.4.1945. Kurzemē
v.v.	Visvaldis	Grundmanis	Rīgas pol. P.	1944. g. janv. pie Neveles
kpt.	Jānis	Lūsis	15. Div. Pz.-Jäg. Btl.	1944. g. jūlijā

V. V. GRUNDMAŅA PAPILDINĀJUMS:

8. grāmatas 314. lpp. — ltn. Osis Ernests, Rīgas polic. P., ar EK I apbalvots 1944. g. janvārī pie Neveles, no ievainojumiem 1944. g. janv./febr. Rīgā miris.

2. grāmatas 279. lpp. uzņēmums — „321. bataljona kaŗavīri Osvejas rajonā" nav pareizi. Tie 278. Dobeles btl. kaŗavīri Osvejas rajonā, no kr.: kpr. Kārlis Kānbergs, dkar. Amtmanis, v. v. Visvaldis Grundmanis, pārējie divi nezināmi.

TREŠIE VADA KOMANDIEŖU KURSI BOLDERĀJĀ
no 1942. gada decembŗa beigām līdz 1943. gada 1. maijam

Sastāvā bija 96 vīri, bet visi netika paaugstināti un daudzus dažādu apstākļu dēļ atkomandēja uz viņu pamatvienībām agrākajās dienesta pakāpēs.

Garnizona priekšnieks toreiz bija kpt. O. Tiltiņš.

Kursu priekšnieks — kpt. Jānis Džonis Zilvers.

Pasniedzēju vidū atceros kpt. Rudzīti, vltn. Ausekli, vltn. Lauferu, vltn. Gailīti.

Satiekoties ar pāris citiem mūsu kursa vīriem šis saraksts sastādīts 1945. gada rudenī Vācijā

1. Atvars (mazais)
2. Atvars (lielais), Osvalds, kadets, vēlāk vltn. miris Austrālijā
3. Apse, Arnolds, viens no garākajiem vīriem kursā
4. Āre, Arvīds, vēlāk vltn. miris Anglijā
5. Bērziņš, Osvalds
6. Bērziņš ?
7. Birze ?
8. Bušs, Heinrichs, kadets
9. Čakstiņš ?, kadets
10. Dūte, Vilis, miris Vācijā
11. Gešmanis ?
12. Grundsbergs ?
13. Jansons, skolotājs, vadīja mūsu kursa kori
14. Krauja ?, L!K!O!K!
15. Krūmiņš ? kritis
16. Krūzmētra ?
17. Mežgals, Alberts
18. Miezis, Vilis, vēlāk vltn.
19. Perro, Oskars, vēlāk vltn.
20. Piziks ?
21. Purpēteris ?
22. Rasmanis ?
23. Rudzītis, lidotājs
24. Silarājs, Rūdolfs
25. Strauts, Jānis
26. Stukmanis ?
27. Tālums, Sergējs

28. Tauriņš, Voldemārs, vēlāk vltn.
29. Tēraudiņš ?, kadets, vēlāk vltn., kritis Pomerānijā
30. Ugne, Žanis
31. Vieglais ?
32. Vachers ?, kritis
33. Veidmanis, Jānis
34. Vikmanis ?, vēlāk vltn.
35. Zandbergs, Fricis
36. Žebris ?
37. Zibens, Pēteris
38. Zirnis ?

Sastādījis Oskars Perro

KPT. JĀNIS M. MEIERS PAR:

Pltn. Deglavu

1941. g. 1. jūlijā Rīgā, Latviesu biedrības namā — „Māmuļā", Merķeļa ielā ierīkoja Latvijas organizācijas centru plkv. Kreišmaņa vadībā, kur pieteicās daudz brīvprātīgo karotāju, lai ietu cīņā pret krievu komūnistiem.

Jūlija sākumā, organizācijas centrā ieradās un reģistrējās pltn. V. Deglavs, kurš nesen bija atgriezies no Vācijas. Vēlāk, ap jūlija vidu, V. Deglavs izraudzīja 4—5 virsniekus no centrā reģistrētajiem virsnieku sarakstiem, ieaicinādams uz apspriedi atsevišķā istābā, kur īsā runā paskaidroja, ka viņam esot pilnvaras un viņš esot izlēmis organizēt un atjaunot Latvijas armijas kodolu un, ka ar šo brīdi:

1. dibinot 1. bataljonu, kura komandēšanu uzņemoties pats,
2. V. Deglavs nozīmēja 4 klātesošos kapteiņus par rotu komandieriem, bet
3. kpt. J. Meieru iecēla par btl. sakaru priekšnieku. Kpt. J. Meiers jau tanī laikā bija organizācijas centra sakaru pārzinis.

Pirmās dienas sanāksmē pltn. V. Deglavs citus rīkojumus nedeva, tikai nolika satikšanās laiku nākošā rītā pl. 9-os.

Otrajā sanāksmē pltn. V. Deglavs ziņoja, ka viņam esot bijušas pilnvaras dibināt Latvijas armijas sākumu, bet pagaidām tas esot apturēts. Tā tas arī izbeidzās.

Pāris dienas vēlāk uzzinājām, ka pltn. V. Deglavs atrasts, plkv. Plensnera dzīvokļa kāpnēs nošauts. Deglavs esot zvanījis plkv. Plensneram pirms ierašanās pie viņa un teicis, ka viņam izdotie dokumenti — pilnvaras, par Latvijas armijas atjaunošanu pie viņa neesot droši turēt. Tā varēja secināt, ka telefona saruna bija noklausīta, jo dokumentu mapi neatrada un izmeklēšanu neatļāva.

Pltn. V. Deglava nāve no „S. D." lodes, bija pirmā, aukstā ūdens šalts uz karstasinīgo nacionālistu — vācu draugu galvām!

Latviešu sevišķo karaspēka tiesu

Papildinājams pie IV. grāmatas 278. lpp. par latviešu sevišķo karaspēka tiesu

1941. g. rudenī, vācu armijai sāka aptrūkt karavīru, jo armija austrumos bija iz-

stiepta gaŗumā, bet aizmugurē darbojās krievu partizāni un arī agrais sals apturēja armijas straujo virzīšanos uz priekšu. Situacijai mainoties vācu iedomība mazinajās, jo ļoti labprāt sāka pieņemt brīvprātīgos kaŗotājus, bet galīgi nemainijās līdz paša kaŗa beigām! Sakarā ar vācu līdzšinējo nostāju, brīvprātīgie vairs nepieteicās.

1943. gadā tika izsludināta nelikumīga mobilizācija. Nelikumīga tādēļ, ka Latvijas valsts patstāvība netika atjaunota, un kā Hagas 1907. g. miera konferences lēmums nosaka, ienaidnieks — uzvarētājs, nedrīkst izdarīt iesaukšanu. (The peace conference of 1907 article 23 and article 45):

1. 1907. g. Hāgas konferences lēmums ir, ka uzvarētājs nedrīkst izdarīt iesaukšanu — article 23;

2. Okupētās zemes iedzīvotājiem nav jāzvēr — nav jādod svinīgais solījums ienaidniekam — iekaŗotājam — article 45.

Lai šos, Hāgā, pieņemtos noteikumus apietu, mobilizētos apzīmēja par „brīvprātīgiem", bet svinīgā solījuma tekstu sagrozīja pēc vajadzības. Kad latviešu cerības par valsts nodibināšanu nepiepildījās, līdzšinējie brīvprātīgie sāka doties patvaļīgā prombūtnē — dezertēt! Daudzi neieradās uz iesaukšanu.

Slēpties nebija iespējams uz ilgu laiku. Dzertieŗus noķēra simtiem, kuŗus tad tiesāja vācu kaŗa tiesa, piepildot cietumus. Bija arī tādi, kuŗus uz kaŗa tiesas lēmumu nošāva. Nelaimīgo piederīgie: tēvi, mātes, māsas, brāļi, sievas un bērni nāca palīdzību meklēt latv. ģenerālinspektora stābā.

1944. g. sākumā nodibināja latviešu sevišķo kaŗa tiesu pie latviešu ģenerālinspektora stāba, kuŗai piekrita iztiesāt lietas par neierašanos uz iesaukšanu kaŗa dienestā. Sevišķas tiesas sastavā gen. Bangerskis iecēla:

1. plkv. Palkavnieku — priekšsēdis,
2. pltn. Gailītis — priekšsēža palīgs,
3. pltn. Karlsons — prokurors,
4. kpt. Meiers — prokurora palīgs.

1944. g. jūnijā sākumā notika pirmā, Sevišķas kaŗa tiesas sēde, kuŗā kpt. J. Meiers uzturēja apsūdzību, par neierašanos uz iesaukšanu kaŗa dienestā. Tiesa apsūdzēto atzina par vainīgu, piespriežot sodu — pārmācības namu — uz vairākiem gadiem. Kpt. J. Meieram, visa šī lieta nepatika, jo viņš kā jurists zināja, ka ir sodīts cilvēks ar bargu sodu par nelikumīgas pavēles nepildīšanu (ar iesaukšanu kaŗa dienestā okupētā zemē).

Sevišķu uzdevumu btl. nr. 1

Papildinājums pie IV grāmatas 276. lpp. par Sevišķo uzdevumu btl. nr. 1 nodibināšanu

Jāuzsver ir, ka kpt. J. Meiera izteiciens — dēfinīcija, bija vēlāk izšķiroša, ko viņš lietoja tiesnešu istabā, ka labāki ir nelikumīgi kaŗot nekā nelikumīgi tiesāt! (Skt. Dravnieks — Es atceros, 219. lpp.). Tiesas priekšsēdis plkv. Palkavnieks jautāja kpt. J. Meieram, ko viņš domājot tā teikdams? Uz ko kpt. Meiers atteica, ka viņš negribot vairs uzturēt apsūdzības par neierašanos uz iesaukšanu, bet lai dodot viņa rīcībā notiesātos, un viņš iešot ar tiem uz fronti. Pulkvedis Palkavnieks pieteica kapteiņa J. Meiera vēlēšanos gen. Bangerskim.

14.6.1944. g. pienāca ģen. Jekelna pavēle par kpt. J. Meiera Sevišķo uzdevumu bataljona nr. 1. nodibināšanu.

(Btl. Meiers z. b. V. lett. N 1). Lieta veicās ātri tāpēc, ka ģenerālis Bangerskis bija jau 1944. g. sākumā griezies vairākkārt ar lūgumu pie ģen. Jekelna, par apcietināto iesaistīšanu militārā dienestā, uz ko, ģen. Jekelns bija devis principālu piekrišanu.

Ģenerālinspektora stābs jau kādu mēnesi bija meklējis pēc piemērota virsnieka, kuŗš uzņemtos komandēt no cietuma izņemtos. Tagad, sakarā ar kpt. J. Meiera pieteikšanos ierindas dienestā, tāds komandieris, tā sakot: „nokrita kā no gaisa!"

Bataljona formēšanu sāka nekavējoši. Dabūja labākos virsniekus un instruktorus. Sevišķi izmeklēts bija bataljona stābs:

1. Btl. komandieris — kpt. J. Meiers — jurists,
2. Btl. komandieŗa palīgs — kpt. Ķīsis,
3. Btl. tieslietu virsnieks — kpt. Kalniņš — jurists,
4. adjutants — vltn. Balodis,
5. ordonances virsnieks — ltn. Zalcmanis.

Bataljona apgāde bija vāciešu rokās. Bataljona novietošanai bija paredzētas pamatskolas telpas, labā lietošanas kārtībā, Bolderājā.

Sodītos vai izmeklēšanā atrodošos kaŗavīrus izņēma no Centrālcietuma, Termiņcietuma un Salaspils koncentrācijas nometnes. Cietumnieku izņēmēju komisijā ietilpa btl. komandieris, viņa palīgs un tieslietu virsnieks, kuŗu uzdevums bija saņemt no cietumiem — viņu vadības, apcietināto dokumentus, resp., iepazīties ar apcietināto „lietām", caurskatīt apsūdzības iemeslus un tiesas lēmumus, par kādiem noziedzīgiem nodarījumiem tie bija sodīti. Apcietināto bija daudz. Komisija strādāja intensīvi, vairākas dienas, lai iepazītos ar apcietināto „lietām", bet galvenais, ar pašiem cietumniekiem. Komisijai bija atstāta liela priekšrocība, jo varēja izņemt katru cietumnieku, neatkarīgi no soda mēra. Rezultātā izrādījās, ka komisija bija ieskaitījusi bataljona sarakstos pat tādus, kuŗi bija sodīti ar nāves sodu tikai par pretim runāšanu vācu priekšniekiem. Vēlāk gan, Centrālcietuma vadība pa telefonu lūdza, sūtīt atpakaļ, tos „nāveniekus". No bataljona aizsūtīja atpakaļ uz cietumu tikai vienu kaŗavīru, kuŗš nebija sodīts ar nāves sodu, (prata labi runāt vāciski), bet bija sadraudzējies ar vācu saimniecības vīriem un atteicies klausīt savam grupas komandierim.

No Vācijas atsūtītais ģen. Krīgers (Krieger) izrādīja lielu interesi par bataljonu jau pirms kaŗavīru izņemšanas no cietumiem, izsaucot bataljona komandieri kpt. Meieru pie sevis uz pārrunām, sīki izjautājot kapteini par viņa iepriekšējām dienesta gaitām; tāpat arī bataljona apmācības laikā, ģenerālis Krīgers bija vienīgais priekšnieks, kuŗš reiz atbrauca uz Bolderāju bataljonu inspicēt.

Kaŗavīri bija pateicīgi, ka atbrīvoti no cietuma. Disciplīna bija teicama. Nekādā veidā netika kaŗavīriem atgādināts, ka ir izņemti no cietumiem, jo izņēmumi arī nebija — visi ēda no viena katla — virsnieki, instruktori un kareivji.

Pārkāpumu nebija, jo neviens negribēja mērot ceļu atpakaļ uz cietumu.

Apmācības ilga apm. vienu mēnesi, jo 1944. g. jūlija beigās pēc komūnisma iebrukuma Tukumā bataljonu ieskaita, apbruņotu tik ar šautenēm, Rīgas aizstāvēšanas Z.R. iecirknī, SS oberfīrera Krukenberga (Kruckenberg) kaujas grupas sastāvā.

Arī te kaŗavīri parādīja priekšzīmīgu disciplīnu, un visu laiku, kamēr bataljons atradās pozicijās, apm. 1 1/2 mēnešus, nebija nevienas patvaļīgas prombūtnes, ne dezertēšanas gadījuma, lai gan tādi bija blakus stāvošās vienībās.

Šo, kpt. J. Meiera bataljona uzvedību, bija ievērojusi kaujas iecirkņa vadība, kam sekoja pasludinājums no kaujas iecirkņa priekšnieka Krukenberga, kuŗš arī bija iecirkņa tiesas kungs (Gerichtsherr), ka kpt. J. Meiera bataljona sodītiem kaŗavīriem ir visi, līdz šim uzliktie sodi, arī par noziedzīgiem nodarījumiem atcelti.

Bataljona vēsturē vēl jāpiemin, kāds bēdīgs gadījums, kas notika 2. rotas aizstāvēšanās iecirknī. Rotas komandieris ltn. Beks bija izlicis priekšgrupu, sava iecirkņa kreisajā spārnā, Slokas ielas galā, virzienā uz jūrmalu, kuŗai vēlāk piedeva pāris vācu kaŗavīrus, apbruņotus ar prettanku dūrēm. Kad kaujas iecirkņa priekšnieks Krukenbergs, inspicējot iecirkni, atrada, ka kaujas priekšgrupu komandē kāds latviešu virsnieku vietnieks, deva rīkojumu ltn. Bekam nekavējoši virsnieka vietnieku nomainīt ar virsnieku.

Nākošā inspekcijā, pēc pāris stundām, priekšnieks Krukenbergs redzēja, ka viņa pavēle nebija izpildīta, un ka tas pats latviešu virsn. vietn. vēl komandē kaujas priekšgrupu. Krukenbergs lika ltn. Beku nekavējoši arestēt un nodeva viņu vācu kaŗa tiesai par pavēles nepildīšanu.

Vācu kaŗa tiesa degradēja ltn. Beku par kareivi un piesprieda viņam nāves sodu. Tikai ar ģen. Bangerska iestāšanos ģen. Jekelns (Jeckeln) atcēla nāves sodu un nosūtīja kareivi Beku uz 19. divīziju (sk. vltn. A. J. Bērziņa atmiņas par Vidzemes kaujām V grāmatā 61. un 62. lpp.).

Kad komūnistu iebrukums bija likvidēts kpt. J. Meieram uzdeva saformēt otru bataljonu. Par kpt. Meiera I bat. komandieri iecēla kpt. Ķīsi.

Tā kā apcietināto bija daudz, tad bez kpt. J. Meiera sevišķo uzdevumu bataljoniem sāka formēt vēl dažus būvbataljonus, bet ne kpt. J. Meiera formētā II bataljonā, ne būvbataljonos, nebija ne tas gars, ne disciplīna, kāda bija kpt. Meiera formētā I bataljonā.

Sevišķu uzdevumu bataljons nr. 2

Pie IV grāmatas 276. lpp.

2. sevišķu uzdevumu bataljonu formēja Rīgā, Artilerijas kazarmās, Kr. Barona ielā 116 ar 1944. gada 20. septembŗa augstālā SS un policijas vadītāja Austrumzemē un Ziemeļkrievijā pavēli. Bataljona oficiālais nosaukums bija „Btl. Meiers (z.b.V. lett. Nr. 2) vai kpt. Meiera 2. sevišķu uzdevumu btl.

Bataljons sastādījās no kaŗavīriem, kas lielāko tiesu, atskaitot komandējošo sastāvu, bija sodīti par atvaļinājuma nokavēšanu, kaut daudzi no viņiem jau bija cīnījušies frontē. Bija daži arī sodīti par smagākiem pārkāpumiem. Virsnieki tomēr bijuši apmierināti ar bataljona sastāvu.

Formēšana notika lielā steigā. Bija paredzētas apmācības Rīgā, bet frontes stāvokļa dēļ jau 27. septembrī vajadzēja Rīgu atstāt. Vēl 26. septembrī 120 kareivjus izņēma no apcietinājuma un ieskaitīja bataljonā. Dibināšanas laikā bataljonā bija 639 kareivji un instruktori un 13 virsnieki.

Bataljona komandēšanu uzticēja kpt. J. M. Meieram, kas jau pirms tam bija organizējis 1. šāda veida bataljonu un tā komandējošais sastāvs bija:

Stāba virsnieki:	Btl. komandieris	— kpt. J. M. Meiers
	Btl. adjutants	— vltn. K. Bērziņš
	Btl. ordenances virsn.	— ltn. Z. Birģelis
	Btl. tieslietu virsn.	— kpt. P. Kalniņš
	Btl. saimniecības vad.	— vltn. A. Šmits
	Btl. ārsts	— ltn. N. Zuments
	Btl. zobārste	— Erna Vīksne
Rotu komandieri:	1. rt. komandieris	— ltn. P. Vītols
	2. rt. komandieris	— ltn. Vīksne
	3. rt. komandieris	— ltn. A. Šūpulnieks
	4. rt. komandieris	— vltn. A. Plienis
Vadu komandieri:	1. rotas	— ltn. A. Brūniņš
		— v.v. J. Jirgensons
		— v.v. A. Siliņš
	2. rotas	— ltn. Z. Graufelds
		— v.v. Z. Apals
		— v.v. H. Avots
	3. rotas	— v.v. A. Donis
		— v.v. V. Jansons
		— v.v. A. Līberis
		— v.v. A. Sevilis
	4. rotas	— ltn. R. Klints
		— v.v. J. Birkmanis
		— v.v. T. Skuja

Laikā no 20.—27. septembrim mācības nevarēja notikt, jo btl. atradās formēšanas stāvoklī. Priekšnieki nepaspēja savus padotos pat iepazīt, vismaz ne pēc sejām. Visi karavīri nebija nemaz ietērpti, visā btl. bija tikai 70 šautenes bez municijas.

Fronte Vidzemē juka. 19. divīzija vēl turējās Siguldas rajonā, bet Rīgai cauri plūda nepārtrauktas tanku un spēkratu kolonnas.

27. septembrī btl. uzsāka gājienu ar gala mērķi Dundaga, kur bija paredzētas 3 mēnešu apmācības ar nolūku vēlāk btl. izmantot cīņām Kurzemē. Gājiena ceļš: Rīga-Sloka-Plieņciems-Sviķu krogs-Talsi-Cīruļi-Dundaga.

Jau Rīgā baumoja, ka btl. Dundagā ielikšot aiz drātīm, atbruņošot un sūtīšot uz Vāciju darbos. Tāpēc atstājot Rīgu jau 6 vīri trūka, kas nebija daudz. Tomēr baumas klīda tālāk un ejot cauri Slokai atkal pazuda 15 vīri. Un nonākot 2. oktobrī Dundagā, jūras apmācības nometnē, trūka jau 77.

Dundagā tomēr btl. nebija palikšana, bet jau 8. oktobrī bija jādodas uz Ventspili, lai ar kuģi dotos tālāk uz Vāciju. Šai laikā atkal daudzi atstāja btl., sevišķi pēc tam, kad btl. saņēma pavēli par pārcelšanos uz Vāciju.

Tā laikā no 27. septembŗa līdz 9. oktobrim, kad btl. uzlādējās uz kuģa Ventspilī btl. patvaļīgi bija atstājuši 295 karavīri, starp tiem arī 2 virsnieki.

Daudzos valdīja arī neziņa par piederīgiem, kam klāt nāca jau minētās un jaunas baumas (Vācijā liks strādāt rūpniecības centros, kas apdraudēti sevišķi no bumbo-

šanas, brauciens pa jūru sevišķi bīstams krievu zemūdeņu dēļ, Dundagas mežos darbojās jau ģen. Kureļa grupa, kas aizstāvēs latviešu intereses, Kurzemē nāks zviedru desants, latviešus pārvedīs uz Zviedriju ar zviedru valdības atbalstu u.tml.). Baumas daļēji izplatīja komūnistu līdzskrējēji.

Bija arī tā, ka, piem., daži piedzīvojuši un apbalvoti kaŗavīri uzskatīja braukšanu uz Vāciju par bēgšanu (kpr. Valters, EK I īpašnieks ceļā uz Ventspili ar lielāku grupu atstāja btl. un devās mežā).

Kopā ar kpt. Meieru btl. ar kuģi uz Vāciju devās apmācības btl. 271 ar Brieža švadronu un policijas pulks „Kurzeme".

Visi policijas pulka „Kurzeme" zirgi un kpt. Meiera btl. 24 zirgi (62 tiek līdzi) paliek krastā Ventspilī.

1944. g. 10. oktobrī, pl. 18.30 kuģis „Tanger" atstāj Ventspils ostu, visiem dziedot „Dievs, svētī Latviju" 3 reizes no vietas. 271. Btl., ko komandē kpt. Zilvers ir arī savs pūtēju orķestris.

12. oktobrī, pl. 8.00 kuģis piestāj Dancigas ostā. Pēc nolādēšanās otrā dienā — 13. oktobrī — btl. iekraujas 7 vagonos Oliwer stacijā, kas atrodas 4 km no Dancigas ostas. Tā kā daļa zirgu palika Kurzemes krastā, 3 zirgi nobeidzās pārbraukšanas laikā kuģī, tad visus ratus un mantas btl. vairs nevarēja paņemt līdz.

14. oktobrī ešalons iebrauc Sophienvaldē, kur izlādējas. Pēc tam nāk pavēle uzlādēties no jauna un ešalons dodas uz Thornu.

15. oktobrī ešalons iebrauc Thornā un tad tālāk uz Posendorfas staciju, kur kopā ar „Kurzemes" pulka III btl. izkraujas. Pirms aiziešanas no stacijas, kā „Kurzemes" pulkam, tā 2. sev. uzdevumu btl. tiek noņemti ieroči un municija, atstājot tos tikai virsniekiem. 1,5 km attālumā no stacijas atrodas nometne, kur 6 finieru teltīs novietojas btl. Btl. pārvēršas par būvvienību. Apgāde slikta. Saņem tikai 2 cigaretes dienā. Btl. tomēr vēl ir pašam savi lieli pārtikas un cigarešu krājumi.

Btl. strādā pie tanku grāvju un bunkuru rakšanas. Jāstrādā no pl. 7.00—17.00. Ūdeni piegādā nometnei mucās. Tā ir par maz. Kaŗavīri mazgājas strautiņā. Vēlāk izrok 2 akas.

30. oktobrī nometni atstāj policijas pulks „Kurzeme" un tā vietā ierodas pol. pulks „Rīga" (pltn. Meija).

4. novembrī btl. no Posendorfas stacijas izbrauc uz Rummelburgu, Pomerānijā. Pēc šur un tur braukāšanas, beidzot btl. 6. novembrī nonāk stacijā Pollkova, kur 7. novembŗa rītā izlādējas un dodas kājām uz 6 km attālo Bartelova nometni. Nometnē viena liela brezenta telts un 20 mazas, kas pilnas ar ūdeni. Lielajā teltī jau novietojies btl. papildinājums kpt. Neivalda vadībā.

8. novembrī btl. komandieris kpt. Meiers ierodas Sidovā pie 3. būvpulka komandieŗa plkv. Brigges, kur atklājas, ka jau 30. oktobrī btl. piedalīts 3. būvpulkam kā II btl.

9. novembrī ļaudis dodas jau darbos: būvē bunkurus, tanku grāvjus. Trūkst ūdens, ko ņem no dīķa. Lielas grūtības pat ēdiena gatavošanā, dzīvošanā. Daudz līst. Cilvēki guļ nekurinātos šķūņos, kūtsaugšās. Telšu jumti laiž ūdeni cauri. Rotas novietojas apkārtnes mājās. Izdala jaunas drēbes.

18. novembrī vācu komandants atļauj svinēt, kamēr plkv. Brigge to aizliedz. Tomēr valstssvētki tiek atzīmēti ar karoga uzvilkšanu, un btl. komandieŗa uzrunu.

Plkv. Brigge pavēl kpt. Meieram dot paskaidrojumus, kāpēc 18. novembris svinēts. Vēlāk nokavējusies divīzijas komandieņa pavēle, kuŗā noteikts, ka Latvijas valsts dibināšanas diena — 18. novembris jāsvin. Sakarā ar to arī atkrīt plkv. Brigges pavēle par paskaidrojumu došanu 18. novembŗa svinēšanas lietā.

7. decembrī ir tik tālu, ka btl. var ieiet pašu celtos bunkuros. Klīst baumas, ka 19. divīzija atteikusies izbraukt no Kurzemes un pieprasa pastiprinājumu.

14. decembrī no btl. darbos iet 162, slimi 58. Salst — —13 gradi. 24./25. decembrī svin Ziemsvētkus, izdala kantīni, dedzina eglīti. Uzlabojas uzturs. Darbi turpinas.

3.1.1945. izsūta vietraudžus uz jaunu novietojumu Schönau'ā. 8. janvārī jāsūta vietraudži uz citu vietu. 6. janvārī pienāk papildinājums — 47 vīri, nākuši no Liepājas.

12. janvārī btl. — 9 virsnieki, 47 instr. un 203 kareivji iziet no Bartelova novietojuma uz Kaffzig'as staciju. Ceļš slidens. 11 vagonu vietā ir tikai 6 un 1 platforma. Btl. dodas uz Baldenburgas rajonu, kur turpinājas dažādi darbi.

17. janvārī pienāk jauns papildinājums — 98 kaŗavīri Schenau'as stacijā.

Demmin'ā politiskais vadītājs aizliedzis vācu sievietēm satikties ar latviešiem. Kreisleiters turpretī teicis, ka vācu sievietes var iet ar katru, kas nēsā vācu uniformu.

1. janvārī liels uztraukums, jo krievi strauji virzoties uz priekšu. Demmina jāsagatavo evakuācijai. Politiskais vadītājs un kreisleiters lūdz cilvēkus palīgā kaut lopus. Visi strādā pie tanku aizsprosta būves, arī naktīs.

28. janvārī evakuē Demminas civīliedzīvotājus.

29. janvārī Schēnau'as un Baldenburgas stacijās btl. uzlādējas un dodas uz Neustetinu ar gala staciju Schlochau'u. Te izdala ieročus: 200 šautenes un 6 tanku dūres. Ienaidnieka patruļas manītas Demnicas ciema rajonā. Ltn. Brūniņš ar savu vadu izdara izlūkošanu, tomēr Demnicas ciemā ienaidnieks vēl neatradās.

31. janvārī btl. nonāk Hammeršteinā, kur parādījās novietojumā jēlspirts un daļa kaŗavīru bija apdzērušies.

3. februārī Krummensee.

4. februārī btl. pāriet 34. pulka padotībā II btl sastāvā, ko komandē maj. Balodis. Līdz ar to var uzskatīt, ka 2. sev. uzdevumu btl. ir likvidēts. Tās pašas dienas pēcpusdienā btl. uzdod ieņemt aizstāvēšanās pozicijas ar smagumpunktu Landeka-Krummense ceļa virzienā. Btl. uzdevums segt plkv. Januma pulka atiešanu. Nekāda sakare ar ienaidnieku nenotiek.

34. pulka komandēšanu pārņem maj. Ķīlītis ievainotā pltn. Vīksnes vietā. Daļu no btl., 108 vīrus, kas atzīti par ierindas nespējīgiem, uzdod kpt. Meieram kopā ar ltn. Vīksni un ltn. Birģeli atvest atpakaļ uz Hammeršteinu un nodot Frld. Ersatz Btl. 15 rīcībā.

8. februārī kpt. Meieru, ltn. Vīksni un Birģeli komandē uz Neu Brandenburgu, Lett. Sammelstell'i, kuŗas komandēšanu uzdod kpt. Meieram.

34. pulks nāk ar savu komandējošo sastāvu.

Latviešu kaŗavīru pulcēšanās vienība

(Sammelstelle der Lettischen Legion)

Kaŗa darbībā kaŗavīri bieži nozaudē savas vienības. Tāpat, savas agrākās vienības, bija grūti atrast tiem kaŗavīriem, kuŗi bija bijuši slimnīcās. Lai palīdzētu kaŗavīriem, kaŗa laikā, vieglāki atrast savas agrākās dienesta vietas, tiek dibinātas kaŗavīru pulcēšanās vienības, kuŗās ir ziņas par vienību atrašanās vietām. Latvijā latviešu kaŗavīriem tādas pulcēšanās vietas bija Rīgā, Liepājā un Ventspilī.

1945. g. sākumā nodibināja arī Vācijā, Neubrandenburgā, tādu pulcēšanās vienību: „Sammelstelle der Lettische Legion", komandieŗa kpt. Lietuvieša vadībā, bet jau marta sākumā viņu nomainīja kpt. J. Meiers. Tai laikā vienības stābā vēl bija: vltn. Blokmanis — vienības adjutants, ltn. Auškāps — vienības ārsts, serž. Sommers — vienības apgādes priekšnieks.

Vācija jau faktiski kaŗu bija zaudējusi, kad 1945. g. martā, Neubrandenburgas pulcēšanās vienības komandieris kpt. J. Meiers saņēma telegrammu no Dānijas, latviešu atveseļošanās centra vadītāja, ārsta kpt. Siliņa, kas Himmlera uzdevumā pavēlēja sūtīt 300 latviešu pulcēšanās vienības kaŗavīrus uz Dancigu, tās komandanta rīcībā.

Danciga jau bija ielenkta no krieviem, vienīgi jūras ceļš bija brīvs. Šāda rīkojuma pildīšana nozīmētu grūst kaŗavīrus apzinīgi nāvē, vai krievu gūstā, jo patiesībā tas bija viens un tas pats! Kpt. J. Meiers slepeni apspriedās ar ārstu ltn. Auškāpu par kaŗavīru glābšanas iespējām, resp., par pavēles apiešanu! Tā nu, ārsts ltn. Auškāps konstatēja, ka kaŗavīri ir „slimi" un frontei nepiemēroti. Uz ārsta diagnozes pamata, kpt. J. Meiers piešķīra kaŗavīriem atvaļinājumu, slimības atveseļošanai, un dažus aizsūtīja uz Dāniju un veseļošanās centru. Pēc šādas kaŗavīru izformēšanas kpt. J. Meiers sūtīja telegrammai atbildi, ziņodams, ka pulcēšanās vienībā, kaŗot spējīgu, kaŗavīru nav! Tādus arī neatrada vēlāk, kad vienībā ieradās SS vīru revīzijas komisija.

1945. g. aprīļa sākumā, krievu fronte tuvojās Neubrandenburgai. Nebija vairs iespējams sazināties ar Latviešu leģiona ģenerālinspekciju. Tā, kpt. J. Meiers, uzņemdamies personīgu atbildību, pārcēla Pulcēšanās vienību uz Hamburgu, Neubrandenburgā atstājot tikai latviešu kaŗavīru uztveršanas grupu, kuŗas vadību uzdeva kpt. Baltiņam, bet ltn. Birģeli iecēla par grupas adjutantu.

Latviešu pulcēšanās vienība Hamburgā nepalika ilgi, jo 1945. g. aprīļa vidū pārcēlās uz Flensburgu. Kaŗš tuvojās beigām un skaidri varēja paredzēt, ka latviešu kaŗavīriem būs jāpadodas angļu-amerikāņu gūstā. Kapteinis J. Meiers apsvēra apstākļus, un izlēma rakstīt ziņojumu angļu valodā, varbūtējam komandantam Hamburgā, sīki ziņodams par latviešu kaŗavīra ideoloģiju, paskaidrodams, ka latviešu leģioni nekaŗo pret angļiem-amerikāņiem, bet tikai pret krieviem — komūnistiem!

Pirms pārcelšanās uz Flensburgu kpt. J. Meiers deva pavēli seržantam L. Kukuram palikt Hamburgā, ar uzdevumu nogādāt kpt. J. Meiera oficiālo ziņojumu — vēstuli, nākošajam Hamburgas komandantam.

...Vēlāk seržants Kukurs teica, ka ziņojumu esot iemetis Hamburgas komandantūras (angļu) vēstuļu kastītē...

1945. g. aprīļa beigās un maija sākumā arvien vēl pienāca jauni kaŗavīru sūtījumi no Dānijas. Tos ārsts kapteinis Siliņš sūtīja uz krievu fronti, caur Flensburgas pulcēšanās vienību. Atsūtīto kaŗavīru veselības stāvokli pārbaudot, vienības ārsts ltn. Auškāps (vēlāk ārsts ltn. Drillis) atzina, ka kaŗavīru veselības stāvoklis nav piemērots frontei, jo dauziem pat ievainojumi nebija sadzijuši. Kpt. Meiers atkomandēja visus kaŗavīrus atpakaļ uz Dāniju veseļoties.

Šāda veida pretdarbībā Siliņam, izglāba vairākus simtus latviešu kaŗavīru, kuŗi būtu iemesti pēdējā brīdī, bez jēgas, kaŗa maltuvē starp dzirnakmeņiem.

1945. g. maija sākumā vācieši kapitulēja — kaŗš izbeidzās! Flensburgā ienāca angļu-kanadiešu kaŗaspēks. Kad, pāris dienas vēlāk, latviešu pulcēšanās vienība nesaņēma nekādus rīkojumus no angļu komandanta, vienības komandieris kpt. J. Meiers izlēma iet uz angļu komandantūru, kopīgi ar pltn. Manguli, kas bija tikko ieradies vieīnbā, un runāja nedaudz angliski. Kareivis Nagainis, labs angļu valodas pratējs, izpildīja tulka pienākumus. Latviešu pulcēšanās vienības pārstāvjus pieņēma angļu komandants — kapteinis. Vienības komandieris kpt. J. Meiers, ar tulka kareivja Nagaiņa palīdzību ziņoja, ka Flensburgas dzelzceļa stacijas barakās atrodas Latviešu pulcēšanās vienība un jautāja, kas tad tagad šiem latviešu kaŗavīriem būtu darāms? Uz to komandants pretjautāja: „Ko jūs darījāt līdz šim?" Kad kpt. J. Meiers paskaidroja vienības līdzšinējos uzdevumus — komandants noteica tikai: „Dariet to pašu arī tagad." Komandants vēl pajautāja par vienības transporta stāvokli, uz ko kpt. J. Meiers ziņoja, ka par to gādājot vācieši. Tad komandants ieaicināja kabinetā kādu vācu virsnieku, kuŗam pavēlēja izdot Latviešu pulcēšanās vienībai vienu kravas un vienu vieglo auto. Latviešu vienības pārstāvji sirsnīgi pateicās laipnajam angļu komandantam un priecīgi atgriezās savā nometnē!

Latviešu kaŗavīri pulcēšanās vienībās, laikam tagad, bija vienīgie, kuŗiem oficiāli bija atļauts neiet gūstā. Nevienu uz gūstekņu nometnēm nesūtīja, ja paši to nevēlējās. Vienībā turpināja pieņemt kaŗavīrus, kuŗi iznāca no slimnīcām, kā arī tos, kuŗi bija noklīduši no savām vienībām. Visiem bija dota iespēja palikt vienības apgādē, kamēr atrada savus piederīgos, vai apmešanās vietu.

Kamēr vēl Flensburgā nebija atvērta Sarkanā krusta nodaļa, kaŗavīru pulcēšanās vienība izveidojās par visu latviešu pulcēšanās centru. Centrā satecēja latvieši un viņu vajadzības. Sāka rīkot koncertus, jo centrs sāka domāt arī par garīgo aprūpi. Flensburgā bija apmeties dzīvot latviešu dziesmu krīvs — Jāzeps Vītols, kuŗš jau toreiz bija tik vecs, ka nespēja gaŗus gabalus kājām mērot, tādēļ lietoja vienības vieglo mašīnu, lai šim, cienījamam latvietim būtu iespēja koncertus apmeklēt.

Kaŗam beidzoties vienības adjutants vltn. Blokmanis atstāja vienību, jo bija atradis savus piederīgos. Adjutanta pienākumus pārņēma Latvijas aviācijas pulku vltn. Baumanis. Bija jau pagājušas dažas nedēļas pēc Vācijas kapitulācijas, kad Pulcēšanās vienībā pieteicās bijušais Latvijas leģionu inspektora stāba majors K. Augstkalns, kuŗš Pulcēšanās vienībā uzturējās vairākus mēnešus, paveikdams svētīgu darbu.

Flensburgā un tās apkārtnē bija daudz slimnīcu un gandrīz katrā ārstējās ievainotie latviešu kaŗavīri. Maj. Augstkalns un vltn. Baumanis apmeklēja visas šīs slimnīcas, lai satiktu kaŗavīrus personīgi un nodotu rīkojumu slimnīcu birojos, ka latviešu kaŗavīri pēc izveseļošanās ir jāsūta uz Latviešu pulcēšanās vienību.

Vēl kādu gadu pēc kapitulācijas no slimnīcas ieradās karavīri pulcēšanās vienībā, palikdami tik ilgi, kamēr sameklēja savus piederīgos, vai aizgāja dzīvot latviešu nometnēs.

1946. g. vēlā vasarā kpt. J. Meiers, vltn. Baumanis un kancelejas personāls likvidēja Latviešu karavīru pulcēšanās vienību, atdodot vāciešiem smago un vieglo auto.

KPT. JĀNIS TŪTE PAR I/15. ART. PULKU

6. grāmatā — 32. lpp. otro nodalījumu izteikt: „divīzijas pārvietošanās laikā 10. februārī, Krumenzē ieradās no Sofienvaldē palikušām 15. Art. pulka vienībām 2. btr. ar 4 lielgabaliem. Komandējošais sastāvs: ltn. Artūrs Puriņš (vēlāk vltn.) — btr. komandiera palīgs; ltn. Kārlis Saukums (vēlāk vltn.) un ltn. Pēteris Zibens (vēlāk vltn.).

Šī klātpienākušā 2. btr. palika I/15. Art. pulka 2. btr., gan tikai 3 lielgabalu sastāvā, jo vienu lielgabalu pārņēma 3. btr., kuŗai pēc Landekas traģēdijas un art. vienību pārkārtošanas, bija tikai 2 lielgabali. No sākotnējām 15. Art. pulka vienībām, kas sāka kaujas darbību Vācijas telpā (1., 6., 8. un 12. baterijas, kā jau tas minēts 6. grāmatā) un klātpienākušās 2. btr., saformēja 3. btr. — katru 3 lielgabalu sastāvā.

1. btr. komandēja ltn. Rudaks Osvalds — vēlāk vltn., bet 3. btr. kpt. Jānis Piksis, (mira pēc kaŗa Zviedrijā). Šādā 3 btr. sastāvā ar augšminētiem pēdējiem btr. komandieŗiem I/15. Art. pulks pēc Vācijas kapitulācijas izbeidza kaujas darbību 1945. g. 2. maijā."

6. grāmatā — 229. lpp. teikumā: „Visu šo kauju iznesa uz 1. btr. pleciem ltn. Žagars un dzn. ieroču virsnieks ltn. Steinberga vadībā", lūdzu izteikt: „Visu šo kauju smagumu iznesa uz saviem pleciem I/15. Art. pulka ltn. A. Žagara (vēlāk vltn.) un I/15. Art. pulka ieroču virsnieka ltn. A. Šteinberga (vēlāk vltn.) vadībā."

8. grāmatā — 100. un 101. lpp. „ltn. Krauja" vietā rakstīt „vltn. Pēteris Krauja."

380. lpp. „Šteinbergs, ltn. — 98", jābūt: „Šteinbergs, A., ltn. — 58, 71, 100."

LATVIEŠU KAŖAVĪRU STĀVOKLIS IZCEĻOJOT

1946. gada 16. augustā

Memorands

1. Kā redzams no klātpievienotās vēstules, kas izdota G5 USFET Frankfurtē, atlaistiem latviešu vācu armijas kaŗa gūstekņiem ir tiesības, pēc rūpīgas pārbaudes, uz visu to aprūpi un apgādi, kas pienākas visām Apvienoto nāciju Pārvietotām personām.

2. HQs Tusa Heidelbergā ir izdevis pavēli demobilizēt visus iesauktos latviešu kaŗavīrus, ieskaitot virsniekus. Augstākās militārās iestādes ir atzinušas, ka tā sauktais „latviešu brīvprātīgo SS leģions" bija pret visiem starptautiskiem likumiem, kas noliedz kādas okupētas valsts vietējo iedzīvotāju mobilizāciju, patvarīgi vācu okupācijas varas radīta vienība. Šo iemeslu dēļ attiecīgās leģiona divīzijas dienēja nevis brīvprātīgie, bet ar pavēli mobilizētie latvieši.

Šo augstāk minēto lēmumu apstiprina HQs Tusa, G1 nodaļas pavēle, kuŗa uzskata atlaistos latviešu kaŗa gūstekņus kā „vācu armijas latviešu leģiona" vai arī vienkārši kā „vācu armijas" piederīgos.

Bez tam USFET un Tusa G2 nodaļas ir vēl izdevušas pavēles, lai tūlīt pārbauda internētos latviešu civīlistus — latviešu leģiona piederīgos, ar nodomu viņus atlaist.

Atsaukšanās uz:

Capt. R. W. Samuel, TUSA, Section G.1,
telephone 5011-5013

Mr. Nielsen, Section G.2, CIP, TUSA,
telephone 5636

Par noraksta pareizību: J. Venners, LCK kancelejas priekšnieks.
1948. g. 10. septembrī,
DP nometnē „Valka"

Pārvietoto personu komisija
Vašingtonā 25, D.C.

Atbildē atsaukties uz: DPC—300

Dr. J. Feldmanim,
Latvijas lietvedim,
Latvijas sūtniecībā
1346 Connecticut Avenue
Washington 6, D.C.

Augsti godātais Feldmaņa kungs!

Lūdzu atvainojiet nokavēto atbildi Jūsu 1950. gada 2. augustā rakstītai vēstulei. Tagad, protams, Jūs jau ziniet komisijas lēmumu. Tā ir apstiprinājusi sekojošu priekšlikumu:

„Ka baltiešu SS ieroču vienības (baltiešu leģions) ir jāuzskata kā savādākas nekā vācu SS savā uzdevumā, ideoloģijā, darbībā un piederība, un tāpēc šī komisija neatrod tās naidīgas Amerikas Savienoto Valstu valdībai, Pārvietoto personu likuma (kā papildināts) paragrafa 13 ietvaros.

Patiesā cieņā
Harry N. Rosenfield
Komisijas vadītājs

Oriģināla teksts:

That the Baltic Waffen SS units (Baltic Legions) are to be considered as separate un distinct in purpose, ideology, activities and qualifications for membership from the German SS and therefore the Commission holds them not to be a movement hostile to the Government of the United States under Section 13 of the Displaced Persons Act, as amended.

Harry W. Rosenfield, Commissioner

RECENZIJAS

R. Čaks

ASTOTĀ GRĀMATA

Latviešu karavīrs Otra pasaules karā laikā. 8. grāmata. Redaktori Vilis Hāzners un Indulis Kažociņš. DV CV izdevums. 1982

Kad bija iznākusi šī atmiņu un dokumentu kopojuma pēdējā daļa, 7. grāmata, tad tās izdevēji — DV CV un daudzi citi konstatēja, ka vēl daudz kas palicis nedokumentēts, daudzu notikumu aprakstos nepieciešami labojumi un papildinājumi. Tādēļ DV CV 1980. g. 1. un 2. maija sēdē Toronto nolēma izdot šo 8. papildu sējumu. Šopavasar tas nu ir iznācis.

Bijušie karavīri bijuši visai atsaucīgi, atsūtot redaktoriem daudzus papildinājumus un labojumus, tāpat jaunus un vēl nepublicētus karā norises un atsevišķo notikumu aprakstus. Pašreizējos apstākļos nav viegli rakstos dokumentēt drāmatiskos notikumus pirms daudziem gadu desmitiem, jo oriģināldokumentu saglabājies ļoti maz, un tie paši ne vienmēr ir pieejami atmiņu vai pārskatu autoriem. Tomēr svarīgi uzrakstīt un tā dokumentēt visu, ko nu kuŗais atceras. „Otrā pusē" mūsējo cīņas noklusē! Tādēļ jo vairāk liecību par latviešu līdzdalību Otrā pasaules karā būs atstāts, jo vieglāk būs vēsturniekiem nākotnē gūt par šiem notikumiem pareizu un objektīvu ainu.

Apskatāmā grāmatā jo sevišķi interesantas ir A. Baltiņa un v.v. V. Laiviņa atmiņas par latviešu rotas ap 70—80 vīru cīņām Berlīnē, pie Valsts kancelejas, Vācijas sabrukuma pašās pēdējās dienās un stundās. Šīs vienības komandieris vltn. A. Neilands 1945. g. 1. maijā piedalījās vācu ģen. Krēbsa delegācijā pamiera sarunās ar krieviem. Mūsējo rota, pēc vltn. N. pavēles, ielenktajā un jau daļēji krievu ieņemtajā Berlīnē izklīdusi 2. maija vakarā.

Par aviācijas leģionu Latvija papildinājumus devuši ltn. B. Andersons, vltn. S. Babičevs, kpt. K. Krastiņš uc. No latviešu karā lidotājiem Otrā pasaules karā augstāko apbalvojumu — Vācu krustu zeltā saņēmis ltn. T. Ābrams. Viņam pietrūcis tikai 21 kaujas lidojums (no 250), lai saņemtu arī Bruņinieka pakāpes Dzelzskrustu.

Vltn. A. Ķirsis sniedzis ziņas par prettanku bataljonu, bet vltn. E. Ģērmanis un vltn. E. Timrots par 15. div. artileristu kaujām un vairāku virsnieku (A. Mateasa, E. Eglītes uc.) likteni. Vēl plašākus atmiņu rakstus devuši J. Leitītis, J. Stupāns, V. Irbe, V. Jaunkalnietis, kpt. J. Tūte, pltn. Fr. Telmanis uc.

Daudz lappušu (99 no 380) aizņem trimddas presē publicētās recenzijas par pirmajiem 7 sējumiem. Tanīs vērtīgākās kritiskās piezīmes un papildinājumus devuši plkv. A. Plensners, K. Augstkalns, E. Dunsdorfs, M. Ozols, A. Skrēbers, K. Purmals, A. Vinčels, R. Kociņš, I. Kažociņš, J. Cīrulis, Dr. B. Ābers uc. Pie visām 7 grāmatām dažus papildinājumus un labojumus devis virsplkv. A. Silgailis. Ievietots ar I šķ. Dzelzskrustu apbalvoto saraksts. Paši redaktori atzīst, ka tas nav pilnīgs. Lasāmas arī fragmentāras ziņas par latviešu karotājiem pretējā pusē — sarkanarmijā.

Grāmatas nobeigumā labu un enciklopēdiski īsu pārskatu par Latviešu leģiona

tapšanu, lomu, upuriem un likeni devis V. Hāzners. Viņš atgādina, ka „Mūsu 19. divīzija vācu virspavēlniecības ziņojumos par varonību pieminēta 21 reizi — vairāk kā jebkuŗa cita kaujas vienība šajā kaŗā."

Grāmatā daudz foto illustrāciju, daudzi ir pirmpublicējumi.

Un nu jāatkārto tie paši vārdi, kuŗus šo rindu autors rakstīja, recenzēdams 7. grāmatu: „Paveikts kapitāldarbs!" Svētīgs, vērtīgs darbs. Ar to veikts arī goda pienākums pret tiem 80 000 latviešu vīriem un jaunekļiem, kas palika kaujas laukos. Bet ne jau nu viss ir dokumentēts arī ar 8. papildsējuma izdošanu! To lasot, daudziem atmiņā atausīs daudzi epizodi un notikumi un kaŗa biedru — gan kritušo, vēlāk mirušo un vēl dzīvo vaibsti. Rakstiet vēl, ir jāraksta! Rakstiet par visu, kas vēl nebūtu publicēts šais 8 sējumos un sūtiet mūsu redakcijai — ar, lielu prieku to publicēsim DVM.

K. Augstkalns

KAUJAS LAUKOS PALIKA 80 000 LEĢIONĀRU

K. Augstkalna piezīmes pie leģiona 8. grāmatas

Iznākusi grāmata „Latviešu kaŗavīrs Otrā pasaules kaŗa laikā" 8. grāmata. Tas ir dokumentu un atmiņu kopojums. Redaktori Vilis Hāzners un Indulis Kažociņš. DV centālās valdes izdevums.

Šī grāmata neapraksta atsevišķu posmu Leģiona gaitās un cīņās, bet vairāk vai mazāk skar visu tā dzīvi un darbu. Grāmatā ievietoti:

— papildinājumi un labojumi pie pirmo septiņu grāmatu satura;
— latviešu kaŗavīri vācu gūstā;
— daži vācu dokumenti;
— ko angļu laikraksti rakstīja par mums;
— I šķiras Dzelzskrusta kavalieŗu saraksts;
— recenzijas par pirmām septiņām grāmatām;
— latviešu kaŗavīri sarkanās armijas dienestā;
— latviešu kaŗavīri amerikāņu gūstā un
— redaktora un DV ideoloģiskās nozares vadītāja Viļa Hāznera noslēguma vārdi.

Par labojumiem grūti izteikties. Kā iepriekšējo grāmatu saturs, tā arī šajā grāmatā ievietotie labojumi bazējas atsevišķu cilvēku atmiņās. Kas to lai pasaka, kuŗa atmiņa pareizāka. Bez tam labojumi nav tāda rakstura, ka nopietni mainītu Leģiona gaitu kopainu. Diezgan daudz ir laboti „drukas velniņi" un pārrakstīšanās kļūdas. Tas ienes lielāku skaidrību.

Vietām labojumi saplūst ar papildinājumiem. Papildinājumi dod lielāku skaidrību mazāku vienību darbībā. Jo mazāka vienība, jo vairāk attēlo atsevišķa cilvēka izjūtas un pārdzīvojumus. Dod dziļāku izpratni par notikumu cilvēcisko pusi. Dod dziļāku ieskatu chaosā, kādā bieži vien bija jācīnās leģionāriem.

Pieminēšu galvenos papildinājumus. Manā uztverē arī papildinājumi ienes pārmaiņas iepriekšējo grāmatu Leģiona gaitu aprakstā. Tie tikai papildina iepriekš teikto un skar dažas lietas, kas iepriekš nebija pieminētas.

2. latviešu brigādes prettanku bataljona formēšana un iesaistīšana kaujas darbībā. Bataljona vienību darbība plkv. Veisa kaujas grupā, sedzot atiešanu no Volchovas. Visplašākie papildinājumi ir par 15. art. pulku. Papildinājums sākas ar

diviziona kaujas darbības uzsākšanu Novo-Sokoļņiku rajonā 1943. gada decembrī. Sīkāki apskatītas smagās kaujas Veļikaja upes krastos 1944. gada martā. Pastāstīts par darbību austrumos no Opočkas, par atkāpšanās kaujām Krievijā un Latvijā līdz nonākšanai Kurzemē. Aprakstīta jaunā 15. art. pulka formēšana un kaujas darbība Vācijā līdz kapitulācijai dažādos apstākļos.

15. div. izlūku bataljona traģiskā bojā eja Berlīnē ir stāstījums, ko mēs brīvībā esošie maz pārzinām, jo tikai nedaudziem cilvēkiem ir izdevies izglābties.

Plašāki labojumi un papildinājumi ir par Aviācijas leģionu Latvijā. Tas nav sistēmatiski sakopots pārskats par mūsu lidotāju darbību, bet dalībnieku atmiņas par notikumiem dažādās vietās un dažādos laikos.

Ir pastāstīts par dažādiem kursiem un skolām, kas sagatavoja instruktorus un virsniekus, kā arī pārvaldes darbiniekus. Vēl var atzīmēt stāstījumu par 15. div. pārsiešanas punkta darbību. Apraksts sākas ar darbību Bordovo rajonā. Pastāsta par atiešanu no Opočkas uz Latviju. Pārvietošanos uz Vāciju un darbību atkāpšanās kaujās Vācijā. Šajā posmā sanitāro vienību kaŗavīriem bija jāpiedalās cīņās ar ieročiem rokā, bieži vien bija jāpārdzīvo nespēja palīdzēt ievainotajiem. Nezinu, vai sanitāro vienību darbības apraksts neparāda visskaidrāk, visasāk to chaosu, kādā mūsu vienībām nācās darboties un cīnīties svešā zemē un svešos apstākļos.

Arī papildinājumi tāpat kā labojumi, nemaina iepriekšējās grāmatās veidoto Leģiona ainu, tikai papildina to. Papildinājumi un labojumi aptver tik plaši Leģiona darbību, ka gandrīz katrs leģionārs atradīs kaut ko par savas vai kaimiņu vienības darbību. Ir jau iespējams, ka labojumos un papildinājumos ieviesušās kļūdas, bet tās nevar mainīt kopainu.

Noslēguma vārdos redaktors Vilis Hāzners izteic Leģiona jēgu: „Leģiona cīņas parādīja visai pasaulei, ka latviešu tauta neiekļāvās brīvprātīgi Padomju Savienībā; Leģiona cīņas parādīja, ka latviešu tauta ir gatava cīnīties par brīvību un patstāvību, ja rodas kaut cik piemēroti apstākļi. Ir jau iespējams, ka kādam virsniekam vairāk par tautas likteni rūpēja personīgā karjēra, bet tas neraksturoja visa Leģiona stāju. Ne viens vien vecākais virsnieks zaudēja dēlu. Neticu, ka kāds karjēras dēļ bija gatavs zaudēt dēlu. Ļoti labi tā laika noskaņojumu raksturo noslēguma vārdos citētais pulkveža Veisa teiciens: „Mums ir jātiek pie ieročiem. Tos mums tagad piedāvā. Mums tāpat būs jācīnās par savas valsts brīvības atgūšanu. Nav svarīgi, kādos tērpos mūs ietērpj. Galvenais šodien ir ieroči'."

Noslēguma vārdos V. Hāzners vēl pieskaras zaudējuma jautājumam. Pēc viņa vērtējuma, kaujas laukos palikuši apm. 80 000 latviešu kaŗavīru. Skaitļa pareizību nav iespējams ne apstiprināt, ne arī apstrīdēt. Man personīgi skaitlis šķiet par lielu, ja runā tikai par kaujas laukos palikušajiem. Ja pieskaita visus gūstā kritušos un Padomju Savienības vergu nometnēs bojā gājušos, tad skaitlis tiešām var būt tik liels. Bet viņš arī skaidri parāda, ka latviešu tautai bez Leģiona būtu bijis jānes vēl lielāki zaudējumi. Krievu vara okupētajā Latvijas daļā tūliņ iesauca vīriešus vecumā no 18 līdz 48 gadus vecus. Kā sarkanā armijā apgājās ar cilvēku dzīvībām, to ir redzējis katrs, kas ir bijis iesaistīts kaujas darbībā. Cik daudzi atgriezās mājās, nav iespējams pateikt. Pirmie Rīgas apmeklētāji stāstīja, ka pa ielām klīst invalidi ubagodami. Kas to lai zin, cik starp viņiem bija latviešu.

Lai man ir atļauts jautāt tiem, kas noliedz Leģiona jēgu vai pat apzīmē to par no-

ziegumu — kā dotajos apstākļos bija iespējams atgūt Latvijas brīvību un patstāvību bez ieročiem, bez cīņas, bez asins upuriem? Neatbildot šim jautājumam, Leģiona jēgas kritizēšana ir muļķīga pļāpāšana vai pat komūnistu inspirēta ļaunprātība. Pieminēsim visus, kas ziedojuši savu dzīvību vai veselību cīņā par Latvijas brīvību ar noliektām galvām un klusu tautas lūgšanu: DIEVS, svētī LATVIJU.

(„Laiks", 1982. g. 21. jūlijā)

J. Andrups

CEĻA CIRTĒJI UZ VALSTS ATDZIMŠANU

Latviešu karavīrs Otrā pasaules karā laikā. Dokumentu un atmiņu krājums. Redaktori Vilis Hāzners un Indulis Kažociņš. VIII. Papildinājumi un labojumi pie pirmo septiņu grāmatu satura. Recenzijas par pirmām septiņām grāmatām. Latviešu karavīri sarkanās armijas dienestā. 1. šķ. Dzelzskrusta kavalieri. Daugavas vanagu centrālās valdes izdevums. 1982. 383 lappuses

Daugavas vanagu pasāktais latviešu karavīru gaitu dokumentējums Otrā pasaules karā pietuvojies nobeigumam. Pagājis jau 21 gads, kopš DV centrālā valde 1951. gada 2. decembrī nolēma vākt materiālus šādam izdevumam, un 1970. gadā varēja iznākt 1. sējums. Šā lielā darba sācēju nav vairs mūsu vidū. Londonā, 1977. gada 10. jūnijā ceļā uz „Straumēniem" mira Latviešu leģiona archīva iedibinātājs un pirmo triju sējumu militārais redaktors kpt. O. Caunītis. Bez viņa lietpratīgā ilgu gadu darba šāds izdevums nebūtu iespējams. Pirmo četru sējumu galvenais redaktors Osvalds Freivalds ir aizsaulē kopš 1977. gada. 1981. gadā izvadījām mūžības ceļā šī darba sākšanas lēmumu īstenotāju pulkvedi Vili Janumu. Ja DV organizācija ir varējusi aizgājušo vietā atrast citus veiksmīgus darbiniekus un darba sākotnējo ideju vairrākkārt paplašināt, tas liecina, ka DV nav dilstošs, bet augošs spēks ar dziļu rūpi pienācīgi godināt nesenās pagātnes cīnītājus, lai viņu gaitās rastu stiprinājumu varbūt vēl grūtākām nākotnes cīņām.

Kad 1977. gadā iznāca serijas 7. sējums, tā redaktori Vilis Hāzners un Alfreds Jānis Bērziņš ievadvārdos paziņoja, ka tas ir pēdējais un serija līdz ar to nobeigta. Tomēr starplaikā bija sakrājies lielāks daudzums papildinājumu, labojumu un citu materiālu. Tā radās vajadzība izdot 8. sējumu, kas Viļa Hāznera un Induļa Kažociņa redakcijā šai vasarā nonācis pie lasītājiem.

Iepriekšējo septiņu sējumu labojumiem un papildinājumiem pievienoti vēl citi materiāli. Kapteiņi Ēvalds Vērsāns un Jānis Tūte rakstījuši par tiem latviešu karavīriem, kas kara sākumā, izbēgdami no iesaistījuma sarkanarmijā, nokļuva vācu gūstā un tika vai nu drīz atbrīvoti, vai arī īsāku vai garāku laiku turēti gūsta nometnēs Vācijā.

Grāmatā ievietotas divas interesantas vācu liecības, kas rāda Hitlera valsts vadītāju dažādos ieskatus latviešu un igauņu vienību dibināšanas jautājumā. Pirmā (191. lpp.) ņemta no manuskripta Hansa Stobera grāmatai „Die lettischen Divisionen im VI. SS Armeekorps" (Munin Verlag, Osnabrück, 1981), un pēc tam iznākušās Stobera grāmatas atbilstošā lappuse tai diemžēl nav uzdota. Pēc šīs liecības, kuru sniedzis SS ģenerālis Bergers, 1942. gada sākumā Berlīnē Austrumlietu ministrijā ieradušies ģenerāļi Dankers un Bangerskis, kā arī igauņu pašpārvaldes 1. direktors Mae. Viņi apmeklējuši arī SS vadību un lūguši atļaut izveidot neatkarīgas latviešu

un igauņu kaŗaspēka vienības, saņemot par to pretī valsts līgumu, ar kuŗu tiktu atjaunota Latvijas un Igaunijas neatkarība ar pilnīgu rīcības brīvību, atskaitot abu valstu aizstāvēšanu, ārējo politiku, nauda un saimniecisko plānošanu, kā arī policiju (izņemot kriminālpoliciju). Hitlers, vācu armijas vadība un saimniecības noteicēji šādam līgumam piekrituši, bet svārstījies austrumlietu ministrs Rozenbergs, kam nav paticis, ka visu šo lietu ierosina SS vadība. Rozenberga svārstīšanās dēļ apkaitinātais Hitlers atdevis līgumu atpakaļ neparakstītu. Tā arī saformētais latviešu korpuss ar divām divīzijām un igauņu vienības iesaitījās kaŗā bez jebkādām garantijām par savu valstu nākotni.

Otra liecība ir tā paša SS ģenerāļa Bergera 1942. gada 11. decembŗa raksts savam šefam Himleram (193. lpp.). Raksts sniegts oriģināla fotokopijā, bet tā latviskais tulkojums ir neprecīzs. Latviešu pašpārvaldes priekšlikumu uzstādīt 100 000 vīru lielu neatkarīgu latviešu armiju Bergers asi noraida: „Vecs gājiens par šo armiju, kas vedams sakarā ar mēģinājumu iegūt sevišķas politiskas priekšrocības. Esmu šādu mēģinājumu noraidījis kā pilnīgi nederīgu un vairāk nekā bīstamu." Neatkarīgas latviešu armijas vietā Bergers iesaka izveidot tikai vienu vienību, kas būtu izlietojama kā policijas bataljoni bandu apkaŗošanai vai sevišķā piemērotības gadījumā kā Latviešu leģions. Šo „sevišķās piemērotības" stāžu latviešu kaŗavīri ar savu drosmi un kaujas spējām arī izpelnījās, un 1943. gada 10. februārī Hitlers deva pavēli izveidot Latviešu leģionu, bet Latvijas valsts neatkarības atjaunošanas labā latviešu tauta par to nesaņēma pretī nekā. Tas viens no daudzajiem piemēriem, kā nacionālsociālistu politiķi strauji drupināja to, ko kaŗavīri frontē bija izcīnījuši.

Grāmatā sakopotas recenzijas, krietnu speciālistu rakstītas, par serijas pirmajām 7 grāmatām. Tas ir vērtīgs materiāls, kas dod dažu derīgu labojumu un vērtējumu. Papildinājumi un labojumi sakārtoti grāmatu secībā, diemžēl, atsevišķo grāmatu labojumu nodaļas nav atzīmētas satura rādītājā. Visspilgtākais papildinājums ir divu aculiecinieku stāsti par 15. divīzijas izlūku bataljona pēdējām gaitām Berlīnē un par šī bataljona iziršanu. Tie vēstī par riskantām dēkām bezcerīgos apstākļos. Pēdējās dienas Berlīnē aprakstījis bataljona stāba kaŗavīrs Atis Baltiņš. Par Berlīnes cīņām un nonākšanu krievu gūstā plašāk stāsta 2. rotas v.v. V. Laiviņš. Latviešu valodā šīs cīņas līdz šim bija maz attēlotas, bet jo plaša atbalss tām bijusi amerikāņu, angļu un vācu rakstos. Dž. P. Odonella grāmatā Bunkurs tagad izdota arī latviešu valodā.

Atsevišķā nodaļā ievietoti virspulkveža Artura Silgaiļa labojumi un piezīmes, jo tās rakstītas par visām 7 iepriekšējām grāmatām. Sniegts saraksts par kaŗavīriem, kas apbalvoti ar Dzelzskrusta 1. šķiru, neizdalot atsevišķi Bruņinieku krusta ieguvējus; redaktori atvainojas, ka saraksts nav pilnīgs. Dzelzskrusta 2. šķiras ieguvēji Leģiona archīvā nav reģistrēti.

Grāmatas beigu daļā ievietotas Artilerijas inspektora stāba pltn. Friča Telmaņa atmiņas par krievu okupācijas laiku 1940./41. gadā un par viņa gaitām sarkanarmijas 24. korpusā.

Ļoti svarīgi būtu iespēju robežās savākt materiālus un aprakstīt latviešu nacionālo partizānu gaitas Latvijā pēc 1945. gada 8. maija: aculiecinieku stāstus, padomju preses rakstus, Imanta Lešinska liecības par partizānu ķerstīšanu un tiesāšanu, notiesāto partizānu likteņus spaidu darbu nometnēs, izceļot dažus spilgtākos zināmos gadījumus, kā Ivaru Grabānu. Nākamajā serijas grāmatā apsolīts apskatīt latviešu

kaŗavīru gaitas rietumvalstu armijās. 8. sējums līdzīgi iepriekšējiem, ilustrēts ar foto attēliem un dažām kartēm, kam vēstures dokumentu nozīme.

Spēcīgus grāmatas beigu vārdus devis Vilis Hāzners. Kodolīgi izteikta Leģiona vēsturiskā nozīmība: „Latviešu leģions vismaz spēja parādīt visas mūsu tautas stāju un deva izdevību tiem leģiona vīriem, kuŗi patvērās rietumos, tāpat visiem mūsu tautas sabiedriskiem un politiskiem darbiniekiem, ka uz viņu cīņām balstoties, tika paglābušies rietumu pasaulē, vēl šodien turpināt darboties gan citāda veida cīņas ieročiem par mūsu tautas un valsts brīvības atgūšanu. Ja tas tā nebūtu bijis, tad mūsu loma starptautiskajā forumā būtu daudz, daudz nenozīmīgāka, ja vispār tāda būtu. Bet par to vēl runās vēsture."

Pievienojoties V. Hāzneram, jāatzīst, ka latviešu leģionāri bija ceļa cirtēji uz Latvijas valsts atdzimšanu Otra pasaules kaŗa politiskajos džungļos, un kaut viņi nespēja šo cīņu nobeigt un izcieta visus iespējamos pazemojumus, viņi ir vainagoti ar varoņu slavu.

Rez. plkv. Vilmārs Kukainis

KAPITĀLDARBS PAR LATVIJAS BRUŅOTAJIEM SPĒKIEM

Edgars Andersons — Latvijas bruņotie spēki un to priekšvēsture, Daugavas vanagu apgāds, 1983

Vēl nekad nav parādījies tik plašs apraksts par Latvijas militāro spēku kā mūsu izcilajam vēstures prof. Edgaram Andersonam — 812 lpp. biezs sējums, sadalīts 24 nodaļās ar īsu angļisku kopsavilkumu nobeigumā. Grāmatas vāku gaumīgi zīmējis mākslinieks Gvido Augusts, un tā ir ilustrēta ar daudziem reti redzētiem attēliem, kam sniegti paskaidrojumi latviešu un angļu valodā. Grāmatas nosaukums pilnībā neietveŗ visu tās bagātīgo saturu, jo tajā ir nodaļas par Latvijas un pārējo Baltijas valstu militārā potenciāļa aprakstiem, tāpat arī par militārām attieksmēm ar citām valstīm un tās pārstāvju vērtējumiem.

Aprakstīta ne vien Latvijas bruņoto spēku priekšvēsture, bet arī to bojā eja, ieskaitot secinājumus par tās iemesliem. Sīki aprakstītas arī visas latviešu paramilitārās organizācijas, tāpat atsevišķas nodaļas ir satiksmes ceļiem un līdzekļiem, civīlai aviācijai un tirdzniecības flotei. Ja vēl plašajam aprakstam būtu pievienoti pasta, telefona un telegrafa ierēdņi, kā arī ugunsdzēsēji, tad tiešām būtu aprakstīti itin visi Latvijas valsts un pašvaldību uniformētie darbinieki. Bet tas nebija vajadzīgs, jo kaut kur bija jāvelk robeža, lai visu varētu ietvert vienā sējumā.

Apskatot tiešo Latvijas bruņoto spēku uzbūvi, vispirms ir trīs vispārējās nodaļas par to nepieciešamību, kā arī valsts aizsardzības un kaŗaspēka daļu organizāciju. Tālāk seko atsevišķas nodaļas par Kaŗa skolu, kājniekiem, jātniekiem, artileriju, tehniskām vienībām un kaŗa floti. Armijas aviācija aprakstīta kopā ar citām tehniskām vienībām. Tas arī ir pareizi, jo pēc manā rīcībā esošās 1940. g. izdotās Kaŗavīra rokas grāmatas, Latvijas aktīvais kaŗaspēks sastāvējis tikai no armijas un flotes. No galvenajām armijas atbalsta paramilitārām organizācijām atsevišķas nodaļas ir robežsargiem un aizsargiem, kā arī valsts drošības iestādēm. Tādas ir veltītas arī militārās apgādes problēmām un kaŗa plāniem.

Grāmatas tekstā, it sevišķi beigu daļā, autors secina, ka Latvijas bruņotie spēki nebija spējīgi aizstāvēt valsti pret Sarkanarmijas iebrukumu galvenokārt trīs iemeslu dēļ. Viens no tiem bija trūcīgā apgāde ar moderniem ieročiem, otrs — nepilnīga aizsardzības plānošana ar nevēlēšanos laikus izdarīt pietiekami lielu daļēju mobilizāciju un trešais — neveiksmīga militārā sadarbība ar Lietuvu un Igauniju, lai kopīgiem spēkiem vismaz īsu laiku varētu sekmīgi pretoties daudz spēcīgākā pretinieka uzbrukumiem.

Autors pie grāmatas piestrādājis tik daudz, ka viņam grūti kaut ko nopietni iebilst vai mēģināt papildināt. Varbūt vienīgi varētu pieminēt diezgan vienpusīgos, galvenokārt negatīvos, aprakstus par ārzemju militārām intrigām, it sevišķi zīmējoties uz Igauniju un Lielbritāniju. Ar to nav domāts apstrīdēt autora minētos faktus, bet tikai to, ka viņš nav pārāk pūlējies diplomātiski aprakstīt dažus notikumus un personas arī no pozitīva viedokļa. Negatīvo aprakstu ziņā laikam ASV ir tikusi visvieglāk cauri, bet tas tāpēc, ka tās militārie sakari ar Latviju ir salīdzinājumā aprakstīti ļoti īsi. Ka autors ir spējīgs vispusīgi apskatīt Latvijas militāros sakarus ar citām valstīm, pierāda savilkums angļu valodā grāmatas beigās.

Runājot par sīkām neuzmanības kļūdām tekstā, tādu ir samērā daudz, bet tās ir vismaz daļēji drusku paviršas korektūras vaina. Ir nevienādība pulkveža-leitnanta pakāpes dažādajos saīsinājumos. Visneveiklākais no tiem ir pulkv.-ltn., kam vismaz būtu jāatmet pēdējais burts. Angliskos tulkojumos zem illustrācijām šī pati pakāpe saīsināta, vidū lietojot savienojuma zīmi — pareizi būtu jāraksta „Lt. Col." Dažas no illustrācijām ir techniski tik vāji izdevušās, ka būtu bijis labāk tās neievietot. Runājot par specifiskām sīkām neuzmanības kļūdām, būtu jāpiemin sekošās: DV apgāda vadītāja Bērziņa priekšvārdi pareizā kārtībā ir Alfreds Jānis, ne otrādi (11. lpp.), lietuviešu ģen. Raštiķis, ne Baštiķis (67. lpp.), plkv. Grigorijs Ķikulis, ne Ķikkulis (73. lpp.), pat tāds labs Abrenes apr. pazinējs kā maj. Vilis Hāzners liecina, ka attēlā redzamais piemineklis kritušo karavīru piemiņai nav bijis Balvos, kā apakšā parakstīts (109. lpp.). Zemgales divīzijas stāba priekšnieks bija toreizējais plkv. Artūrs Silgailis, ne ģen. Nikolajs Dūze, kas bija komandiera palīgs (117. lpp.), Aleksandrs Plensners vēlāk bija plkv., ne plkv.-ltn. (141. lpp.), par Latvijas flotes virsnieku priekšgalā soļojošais vēlākais adm. Teodors Spāde attēlā ir tērpies jūras kapteiņa uniformā (151. lpp.), angliski flotes pakāpe „Commodore" ir nākamā augstākā aiz „Captain", kas ir pareizais jūras kapteiņa tulkojums, bet ne abi (155. lpp.), feldfēbeļa pakāpe pareizi jātulko angliski kā „Sergeant", atmetot nepamatoto apzīmējumu „Major" (193. lpp.), plkv. Arvīda Krīpena priekšvārds nebija Arturs (200. lpp.), pazīstamais čechu fabrikas nosaukumu angliski raksta „Skodas", ne „Škode" vai, „Škoda" (215. lpp. un 217. lpp.), Visvaldis Dūms vēlāk bija plkv., ne ģen. (247. lpp.), kalibrs angļu 11,93 cm lielgabaliem angliski jāraksta „4.5 in." (270. lpp.), Techniskā divīzijā melni tērpi bija tikai Auto-tanku un Aviācijas pulkos, bez Sapieru pulka arī tās Sakaru bataljonā bija aizsargkrāsas uniformas (279. lpp.), ģen. Oskars Dankers, ne Osvalds (795. lpp.). Visi pieminētie labojumi tomēr ir tikai maznozīmīgi sīkumi, kas nesamazina grāmatas lielo vērtību.

Kā militārists ar 34 gadu pieredzi varu no sirds ieteikt šo viegli lasāmo grāmatu iegādāties visiem latviešiem, kas paši ir bijuši karavīri vai arī interesējas par militārām lietām. Tāpat tai vieta grāmatu plauktos ir tajās ģimenēs, kuŗās tēvi — Lat-

vijas armijas kaŗavīri ir jau piebiedrojušies aizsaules pulkiem. Visvairāk par visu ieteicu šo grāmatu dāvināt Ziemsvētkos vai citā piemērotā gadījumā jaunās un vidējās paaudzes kaŗavīriem aktīvā vai rezerves dienestā brīvās pasaules valstu bruņotajos spēkos. Anglisko papildinājumu dēļ to varēs saprast pat tie, kam tēvu valodas prasme vairs nav pārāk laba. Autoram pienākas pelnīta pateicība par militāras rokas grāmatas radīšanu referencēm par Latvijas bruņotajiem spēkiem, kādas parasti var atrast tikai par lielvalstīm.

(„Latvija Amerikā", 1983. g. 26. nov.)

QUOD LICET IOVIS — NON LICET BOVIS!

Kas atļauts Jupiteram — nav atļauts vērsim!

Nesen klajā nākusi sen gaidītā prof. Edgara Andersona grāmata „Latvijas bruņotie spēki un to priekšvēsture". Daugavas vanagu apgāds, 1983.

Iespaidīga grāmata, 832 lapas puses, uz laba papīra. Saturā — vēsturiskie dati jaucas ar baumām un sacerējumiem, kas, šķiet domāti grāmatas pircēju un lasītāju intereses kāpināšanai. Autors sev piedēvējis „ASV diplomātijas un kaŗa vēsturnieka stāžu".

18. lapas pusē lasām, ka plkv. Oskars Kalpaks kritis 1919. g. 3. martā. Katrs trimdas latviešu skolu apmeklējis jaunietis zina, ka tas bija 1919. gada 6. martā. Vietā ir piezīme, ka Latvijas armijas pirmais virspavēlnieks bija ģen. Dāvids Sīmansons un ne plkv. Oskars Kalpaks. Par K. Ulmani ģen. J. Balodis izteicies: „Latvijas melnās dienas sākās, kad Ulmanis uzvilka fraku." Taisnības labad būtu jāpapildina, ka Ulmanis pie prezidenta frakas tika ar ģen. J. Baloža palīdzību. Balodim bijusi ierobežota mentāla kapacitāte (57. lpp.) un nav centies savu izglītību paplašināt. Nākošajā lapas pusē lasām, ka ģen. Balodis pielīdzināms ASV ģen. Eizenhaueram, kaut vai tāpēc, ka abi bijuši kaislīgi kāršu spēlmaņi. Tad autors pārdomā un konstatē, ka Eizenhaueram bijusi laba militārā izglītība, spēja analizēt un pieņemt lēmumus, kas trūcis ģen. Balodim.

Pēc vecāko virsnieku liecībām ģen. Jānis Balodis bijis „Latvijas armijas nelaime", laika garam atpalicis cilvēks (59. lpp.). Ierobežotas bijušas arī ģen. Krišjāņa Berķa militārās zināšanas (65. lpp.).

Pēc ārzemju militāro novērotāju vērtējuma vadītājos posteņos bijuši virsnieki ar zemu vispārējo un militāro izglītību (80. lpp.). Augstākie virsnieki nolaidīgi, nevīžīgi, bez uzņēmības (82. lpp.). Augstākā vadība nav bijusi pietiekami sagatavota vadīt vienības lielākas par pulku. Labi trenēti tikai atkāpšanās kaujās (743. lpp.)! Pēc britu un amerikāņu domām: dzērāji un kukuļu ņēmēji (740. lpp.). Uzlabojumi nav sagaidāmi, kamēr vēl būs vecie ģenerāļi (743. lpp.). Ģen. Jānis Balodis un Vidzemes divīzijas komandieris ģen. Fricis Virsaitis bijuši krievu draugi (724. lpp.).

Par Baltijas valstu sadarbības trūkumu neatkarības gados: tāpat par strēlnieku un ziemeļnieku rūgtumu un neapmierinātību rakstīts pietiekoši plaši jau agrāk.

Igauņu armijas vadība atradusies vācu izlūkošanas daļas (Abwehr) ietekmē. Bijuši apsēsti antikomūnisti un ticējuši Igaunijas sevišķai lomai Hitlera jaunajā Eiropā (708. lpp.). Kalpojuši savtīgiem mērķiem, manipulējot Ārlietu un citus Igaunijas resorus.

Vēl nesenā pagātnē vltn. Ēriks Pārups iekļuva nepatikšanās par mūsu vecāko virsnieku darbības un nostājas kritizēšanu, kaut vai līdzīgā tonī. Neviens soda mērs dažam nelikās pietiekoši bargs, lai dabūtu Ēriku uz „Damaskas ceļa".

Ko darīt ar „stažēto zinātnieku" un viņa grāmatu? Iznīcināt? Samazināt grāmatas maksu? Izsludināt to par kaitīgu jaunatnei?

Varam būt laimīgi, ka mūsu grāmatu plauktos ir jau kupls, militārai nozarei veltītu izdevumu klāsts. Atradīsim vietu arī prof. Edgara Andersona grāmatai.

Vltn. Ervīns Ziplāns,
Virsnieku Apvienības
bij. globālais pr-ks
(Vaga)

Pltn. Artis Plato

BRĪVĀS LATVIJAS BRUŅOTIE SPĒKI

Profesors Edgars Andersons — „Latvijas bruņotie spēki un to priekšvēsture", DV centrālās valdes izdevums 1983. g. Toronto, Kanadā

Latviešu tautas militārā vēsture, tāpat kā Latvijas vēsture ir ļoti nevienmērīgi apstrādāts lauks. Daudzi laika posmi ir pētīti pavirši un to apskate ir sekla. Pretstatā, citi posmi ir apskatīti ļoti sīki un atkārtoti. Tā daudz ir pētīts 13. gadu simtenis, Pirmais pasaules karš, Atbrīvošanas cīņas un visbeidzot Otrais pasaules karš. Par pārējiem periodiem rakstīts ir stipri maz. Daži no cēloņiem šai parādībai ir bijuši vēsturisko datu trūkums, nepietiekošs skaits kvalificētu pētnieku, mazāk interesantu vēstures periodu ignorēšana un vēsturiskā perspektīva trūkums. Beidzamais iemesls varbūt bija galvenais, kādēļ par Latvijas valsts neatkarības posma militāriem jautājumiem līdz šim bija atrodamas tikai četras pirms 1940. gada izdotas grāmatas. Tās gan vairāk varēja ierindot starp fotografiju un oficiālo viedokļu un saukļu savilkumiem nevis starp īstiem vēsturiskiem darbiem. No šīm četrām publikācijām, šodien brīvajā pasaulē par jaunu ir iespiesta tikai „Latvijas armija 20 gados". Šī grāmata, kuŗas saturu pāri par 50 procentiem aizņem Atbrīvošanas cīņu vēstures apraksti, tad arī ir vienīgā, kas šodien ir pieejama plašākām brīvo latviešu aprindām.

Ar savu jaunāko grāmatu, „Latvijas bruņotie spēki un to priekšvēsture" vēsturnieks profesors Edgars Andersons ir centies aizpildīt vienu no augšminētiem robiem mūsu militārajā vēsturē.

Izmantodams dokumentus un citus avotus, kas ir atrodami rietumu pasaulē, profesors Andersons dod vispusīgu pārskatu par Latvijas bruņotiem spēkiem, to organizāciju, apbruņojumu, saimniecisko bazi, stratēģiju un līdzīgām temām, kas pieder pie valsts militārā potenciāla apskates. It sevišķi sveicami ir tas, ka profesoram Andersonam ir izdevies ievākt vēl tiešas liecības no daudzām personām, kas ir piedalījušās Latvijas militāro spēku izveidošanā. Drīz šādas liecības vairs nebūs pieejamas. Tāpat autors ir daudz guvis no Anglijas, ASV, Vācijas un vēl citu valstu diplomātiskiem dokumentiem, daudzi no kuŗiem ir nodoti atklātībai tikai nesen.

Autors grāmatu ir sadalījis 24 nodaļās un arī pievienojis īsu satura savilkumu angļu valodā. Pirmā nodaļā apskatīts bruņoto spēku nepieciešamības jautājums. Tālāk autors piegriežas valsts aizsardzības organizācijai, atsevišķu karaspēka daļu

organizācijai, kā arī militārajām skolām. Septiņās nodaļās profesors Andersons apskata atsevišķas ieroču šķiras un militāras organizācijas. Ļoti interesanti ir sastapt specifisku informāciju par latviešu techniskām vienībām, kara floti, robežsargu brigādi un aizsargu organizāciju. Tālāk autors apskata citas valsts iestādes, līdzekļus, dienestus un organizācijas, kam bija sakars ar Latvijas militāro potenciālu. Tā ir aplūkotas valsts drošības iestādes, satiksmes tīkls, civīlā aviācija un tirdzniecības flote. Visās šajās nodaļās parādās fakti, kas iepriekš bijuši publicēti interešu grupu publikācijās (Latvijas Dzelzceļnieks, Lāčplēsis u.tml.), bet nekad vēl nav bijuši savilkti kopā vienā vietā. Grāmatas beidzamās nodaļās autors iztirzā apgādes problēmas, kara plānus, militāro sadarbību ar citām Baltijas valstīm un mūsu armijas novērtējumu citu valstu militāro pārstāvju ziņojumos. Šī ārzemnieku kritika ir interesanta un bieži vien nav latviešiem sevišķi glaimojoša. Tā, piemēram, amerikāņu militārais atašejs, majors Šips (Shipp), domāja, ka latvieši ir drošsirdīgi un izturīgi, bet arī nežēlīgi un ne visai labi piemērojas mainīgiem apstākļiem (739. lpp.). Vācu ģenerālis Halders domāja, ka baltiešu karavīri izskatās kā uniformās iespīlēti lauku puiši (742. lpp.). Daudzi no šiem negātīviem iespaidiem tika izdzēsti Otrā pasaules kara laikā, kad latviešu karavīriem bija atkal izdevība demonstrēt savas spējas. Diemžēl, gan tas bija jādara atkal svešās uniformās. Grāmatas beigās profesors Andersons īsi apraksta Latvijas armijas bojā eju un dod slēdzienus par mūsu armijas nozīmi.

Grāmatas sākumā autors konstatē, ka vēsture liecina, ka pastāv tikai tās tautas, kuŗām ir spēcīga griba dzīvot, nacionālā un vienotības apziņa un, kas grib un spēj aizsargāt sevi un savu zemi. Grāmatu nobeidzot, autors secina, ka latviešu tautai šī griba un apņemšanās bija, bet, ka mūsu valstsvīri nebija pietiekoši gādājuši, ne materiāli, ne arī politiski, lai 1939./40. gadā varētu riskēt pretoties Latvijas izvarošanai. Autors tomēr konstatē, ka armija pati par sevi jau bija zināms miera garants starptautiskā plāksnē. Agresoram bija jāpardomā, vai ir vērts riskēt un uzsākt varmācīgu darbību. Lielākais Baltijas valstu trūkums bija, ka tām nebija kopīgi izstrādāta plāna, kā tās apvienoti varētu pretoties agresijai. Arī mūsu armijas apbruņojums un apgāde naudas trūkuma dēļ bija nožēlojamā stāvoklī. Nav jābūt militāram ekspertam, lai saprastu, ka ar 96 prettanku lielgabaliem, 27 tankiem (lielāko tiesu gan tikai tanketēm), 6 bruņotiem automobiļiem, apmēram 72 kara darbībai derīgām lidmašīnām un municijas krājumiem, kas apmēram pietiktu tikai 14 kaujas dienām, bija neiespējami sekmīgi pretoties Padomju Savienības iebrukumam. Arī nocietinājumu, kas būtu palīdzējuši novilcināt iebrucēju virzīšanos uz priekšu, mums nebija.

Var piekrist autora citētam Šveices militārvēsturniekam J. Meisteram (Juerg Meister), kas ir rakstījis, ka bez pretestības padodoties, Latvijas bruņotie spēki zaudēja vairāk, nekā tie būtu zaudējuši pretojoties (768. lpp.). Vismaz latvieši būtu pasargājuši savu godu un vēstures priekšā stāvējuši citā gaismā. Mūsu tautas vēlākie zaudējumi visās deportācijās un cīņās bija tik lieli, ka liekas, ka nekas nebija tautai aiztaupīts ar 1940. gada kapitulāciju. Somija ir labs piemērs tam, kas varēja notikt, ja valsts vadībai būtu bijusi vairāk uzņēmības. Liekas, labākais atrisinājums būtu bijis visām Baltijas tautām kopīgi pretoties Padomju Savienībai, tad, kad beidzamā pieprasīja no mums bazes 1939. gada septembrī/oktobrī. Šinī brīdī baltiešu bruņotiem

spēkiem vēl nebūtu jāraizējas par padomju spēkiem savā aizmugurē. Tādejādi aizstāvēšanās cīņas varbūt būtu izdevies paildzināt līdz rastos izdevīgākas situācija sarunām, kā tas izdevās Somijai.

Autors ir arī centies īsumā apskatīt latviešu karavīru vēsturi pirms Latvijas dibināšanas. Ziņas ir ļoti konspektīvas, bet tomēr sniedz mums vajadzīgo fonu, lai labāk varētu izprast mūsu militārās tradicijas.

Katra nodaļa ir bagātīgi ilustrēta ar interesantām fotografijām, skicēm, schēmām un tabulām. Lielāko tiesu ilustrācijas ir iepriekš neredzētas. Jādomā, ka autors ir pavadījis daudz laika tās sameklēdams. Piemēram, technisko vienību nodaļā ir atrodama fotografija no nepabeigtā profesora Džona Akermaņa divmotoru bumbvedēja, ko 1939. gadā būvēja Valsts Elektotechniskā Fabrika (337. lpp.). Līdzīgu retu fotografiju ir daudz. Diemžēl daudzas ilustrācijas, liekas, ir pārņemtas no ne sevišķi skaidriem oriģināliem. Šis fakts drusku pazemina vispārējo ilustrāciju efektu.

Bez interesantajām ilustrācijām, grāmatā daudz datu, kas nav plašāki zināmi. Kā piemēru var pieminēt informāciju, ka 1925. gadā 4. Valmieras kājnieku pulka vecākais atslēdznieks Aleksandrs Brensons, neapmierināts ar ārzemju patšauteņu sarežģītiem mechaniskiem, konstruēja vienkāršu un izturīgu patšauteni. To varēja izjaukt 5 sekundēs un atkal sastādīt kopā 16 sekundēs. Diemžēl, Brensona BREN patšauteni arsenāls sāka izgatavot tikai beidzamajos neatkarības gados (203.—204. lpp.). Ir arī interesanti lasīt, ka bijušais operāciju plānotājs, pltn. Ž. Vitenbergs, izsakās, ka mūsu armijai nav bijis vajadzīgo sprāgstvielu, lai varētu atkāpjoties uzspridzināt ceļus un tiltus, tādejādi bremzējot ienaidnieka virzīšanos uz priekšu (607. lpp.).

Saistoši ir, kā jau iepriekš minēts, lasīt ārzemju militāro pārstāvju kritiku par baltiešu bruņotiem spēkiem. Šī, baltiešiem ne vienmēr glaimojošā, kritika tomēr atspoguļo tikai dažu novērotāju personīgās domas. Šie cilvēki ne vienmēr ir kvalificētas personas. Dažās valstīs militārā atašeja postenis netika un arī tagad netiek pārāk augsti vērtēts virsnieka karjēras veidošanas procesā. Katrā ziņā bataljona komanda dod daudz vairāk pulkvežleitnantam nekā atašeja vieta mazā valstiņā.

Lielākā tiesa grāmatas nodaļu ir ļoti pilnīgas un labi izstrādātas. Tomēr ir arī dažas, kas ir ļoti īsas un satur tikai kādu pusduci lappušu. Tā robežsargu brigādes nodaļai ir tikai 6 lappuses teksta un valsts drošības iestādēm ir veltītas tikai 7 lappuses. Domājams, ka autoram nebija pieejama pilnīgāka informācija par šīm organizācijām. Varbūt kādreiz 2. izdevumā būs iespējams papildināt šo nodaļu tekstu. Ja ne, tad būtu ieteicams šīs nodaļas apvienot kādā lielākā kopnodaļā.

Kopsavilkumā jāsaka, ka šī grāmata ir zelta bedre visiem tiem, kam interesē latviešu militārie jautājumi. Grāmata arī silti ieteicama tiem, kuŗus saista Latvijas un latviešu vēsture. Tajā ir dati un analizes, ko parastās vēstures grāmatās mēs nesastopam. Šī DV izdevniecības publicētā grāmata vērtīgi ierindojas katra vēstures mīļotāja plauktā starp citiem latviešu vēstures un militārvēstures sējumiem.

(Laiks)

E. D.

LĀČPLĒŠA DIENĀ

Edgars Andersons — „Latvijas bruņotie spēki un to priekšvēsture", Daugavas vanagu centrālās valdes izdevums, 1983. g. Toronto, Kanadā, 832 lpp.

Šī ir vērienā un detaļās fascinējoša, saturā nospiedoša grāmata, ar ko derētu iepazīties katram, kas vēl šūpojas divu līdz šim neatbildētu jautājumu starpā: vajadzēja vai nevajadzēja Latvijai 1939./40. gadā ar ieročiem pretoties Padomju Savienības iebrukumam?

Abu viedokļu aizstāvji savus argumentus pēdējo 43 gadu laikā ir dokumentējuši nevien rakstos, bet pat sējumos. Pēdējiem tagad nācis klāt vēl viens, kas šiem centrālajiem jautājumiem nedod gatavas atbildes, bet ļauj lasītājam pašam lasīt, vērtēt, svērt un atrast atbildi. Jau tādēļ vien — fascinējoša grāmata.

Lai kaut īsumā iezīmētu profesora Dr. Edgara Andersona veikuma apjomus, vispirms atstāstīsim nodaļu virsrakstus. Tie ir šādi:

1. Bruņoto spēku nepieciešamība. 2. Valsts aizsardzības organizācija. 3. Kaŗaspēka daļu organizācija. 4. Kaŗa skolas. 5. Kājnieki. 6. Jātnieki. 7. Artilerija. 8. Tehniskās vienības. 9. Kaŗa flote. 10. Robežsargu brigāde. 11. Latvijas aizsargu organizācija. 12. Valsts iekšējās drošības iestādes. 13. Civīlās aizsardzības dienesti. 14. Paramillitārās organizācijas. 15. Satiksmes ceļi un satiksmes līdzekļi. 16. Civīlā aviācija. 17. Tirdzniecības flote. 18. Bruņoto spēku apgādes problēmas. 19. Kaŗa plāni. 20. Baltijas valstu militārais potenciāls. 21. Militārās attiecības ar citām valstīm. 22. Baltijas valstu bruņotie spēki ārzemju novērotāju vērtējumā. 23. Latvijas armijas bojā eja. 24. Daži secinājumi. Šiem diviem dučiem nodaļu seko grāmatas satura atstāstījums angļu valodā 14 lappusēs, 20 lappušu gaŗš avotu un izmantotās literātūras saraksts un personu rādītājs 21 lappusē. Daudz ilustrātīva materiāla, daudz no tā reti, vēsturiski uzņēmumi, pie kam attēlu paraksti iespiesti kā latviski, tā angliski. Kopā 832 lappuses, tā tad arī apjoma ziņā viens no plašākajiem latviešu militārās vēstures sējumiem.

Grāmatas vielā un autora secinājumos īsu ieskatu dos daži citējumi no grāmatas angliskā konspekta, te attulkoti latviski. Piemēram:

„Latvijas miera laika armiju veidoja ap 2000 virsnieki un 23 000 kareivji. Gaisa spēkos bija 500 vīri, kaŗa flotē 450, robežsargu brigādē 1300, policijā 3100, bet aizsargu organizācijā 1940. gadā bija 45 000 aizsargu, 12 000 aizsardžu un 11 000 jaunsargu-sportistu, kopā 68 000 personu. Teorētiski Latvija kaŗa laikā spētu izveidot 200 000 vīru lielu armiju, bet apbruņojums bija sagatavots tikai 130 000 vīriem.

400 lielgabali, 27 tanki, 150 lidmašīnas

Bija 4 kājnieku divīzijas, viena technisko vienību divīzija, vairākas artilerijas inspektoram pakļautas vienības un neliela kaŗa flote. Kaŗa laikā armijā būtu bijušas 7 kājnieku un 1 rezerves divīzija. Kājnieku spēkus veidoja (armijas stāba) sardzes bataljons un 12 pulki, kuŗus atbalstīja 4 artilerijas pulki. Bija arī 1 jātnieku pulks ar 14 eskadroniem, ieskaitot ložmetēju un riteņbraucēju eskadronus un 1 artilerijas bateriju. Katram artilerijas pulkam miera laikā bija 24 lielgabali, bet 1939. gadā bija pasūtinātas vēl 96 haubices (kuŗu daļu piegādāja tad, kad Latviju jau bija okupējis padomju kaŗaspēks!). Krasta artilerijas pulkam Daugavgrīvā bija vēl 20 dažāda tipa

lielgabali un 2 modernas dzelzceļa baterijas ar flotes lielgabaliem. (Tās vēlāk krita vācu rokās, kas tās izmantoja Ļeņingradas ielenkumā.) Bruņoto vilcienu pulkam bija 4 vilcieni un 2 vilcieni rezervē, bet šo pulku likvidēja 1940. g. Zenītartilerijas pulkam bija 74 lielgabali 15 baterijās. Kopējais Latvijas armijas lielgabalu skaits 1940. g. bija ap 400.

Autotanku brigādei bija 3 vieglo tanku rotas ar 27 tankiem (lielāko tiesu gan tikai tanketēm), 1 rota ar 6 bruņotajiem auto un 3 bataljoni motorizētas prettanku artilerijas. Aviācijas pulkam bija 4 iznīcinātāju eskadriļas, 4 izlūku eskadriļas, 1 jūras aviācijas eskadriļa un 61 apmācības lidmašīna, kopā ap 100—150 kaŗa lidmašīnas, no kuŗām tikai 42 bija moderna tipa (angļu Gloster Gladiator iznīcinātāji uc.). 1939. g. Latvija sāka ražot pati savus modernus iznīcinātājus un apmācības lidmašīnas (VEF I-14 līdz I-17 un I-19, visas Irbīša konstrukcijas), bet bija jau par vēlu. Plāni paredzēja 11 eskadriļas (un Irbītis VEF darbnīcās bija uzbūvējis arī modernu 2 motoru bumbvedi-izlūku). Sapieŗu pulkā bija 570 vīri 2 bataljonos, bet sakaru bataljonā 310 vīri 4 rotās.

Latvijas kaŗa flotē bija 1 mīnu licējs-lielgaballaiva (vācu 1. pasaules kaŗā būvēts), 2 (moderni, Francijā būvēti) mīnulicēji-traleri, 2 (modernas, arī Francijā būvētas) zemūdenes, 6 hidroplāni, 4 palīgkuģi un krasta novērošanas dienests. 1939. gadā kaŗa flotes programma paredzēja divu 3000 t krasta aizsardzības kuģu un vēl 3—4 zemūdeņu iegādi, bet šos plānus vairs nevarēja īstenot.

Aizsargiem bija 65 bataljoni 19 territoriālos pulkos, dažas jātnieku vienības, 1 dzelzceļa aizsargu pulks, 1 aviācijas pulks ar 24 lidmašīnām un daži kuģīši. Visai aizsargu organizācijai bija tikai 1 vieglais tanks, bet vairākas motociklu rotas.

Latvija ražoja dažus lidmašīnu tipus (KOD, VEF), un kopējais lidmašīnu skaits Latvijā 1940. gadā bija ap 250. Latvijas armijas arsenāls ražoja lielgabalu granātas, rokas granātas, mīnas, kājnieku municiju un kājnieku ieroču daļas."

Kādas bija izredzes?

Kāds bija Baltijas valstu kopējais militārais potenciāls un kādas šo valstu izredzes 1939. gada bruņotajā konfliktā?

„Īsi pirms kaŗa sākuma Baltijas valstu armiju kopējais sastāvs bija ap 4600 virsnieku un 58 000 vīru, ap 900 lielgabali, 102 tanki, 30 bruņotie automobiļi, 9 bruņotie vilcieni un līdz 400 kaŗa lidmašīnu. Flotēs bija 4 zemūdenes, 1 torpēdlaiva, 4 lielgaballaivas, 8 mīnu licēji, 3 patruļlaivas, 10 kuteri, 7 ledlauži un mazākas vienības. Vairums Igaunijas un Latvijas ieroču bija novecojušies, bet Lietuvas militārā tehnika bija modernāka. Turpretī kaŗavīru apmācības līmenis Igaunijā un Latvijā bija labāks nekā Lietuvā.

Atbrīvošanas kaŗa laikā (1918—1920) Baltijas valstu armijas sadarbojās tikai brīžiem un nelielā apjomā. 1921. g. Latvija un Igaunija parakstīja militāras un politiskas sadarbības līgumu, taču militārā sadarbība abu valstu starpā neattīstījās. Kamēr Latvijas armijas ieroči vairumā bija britu tipa, Igaunijas armijā bija krievu un vācu ražoti ieroči. Vienīgi Lietuva dažus ieroču tipus bija iegādājusies Skandinavijā. Pirmie un pēdējie Igaunijas un Latvijas armiju kopējie manevri notika 1931. gadā.

Latvijas armijas ģenerālštābs bija sagatavojis 3 kaŗa plānus: A — aizsardzībai pret Pad. Savienību; D — aizsardzībai pret Vāciju un K — aizsardzībai vienā laikā

pret Pad. Savienību un Vāciju, bet pēdējā plāna īstenošanu nekad nopietni neapsvēra. Plāns A paredzēja sadarbību ar Igaunijas armiju un plāns D — ar Lietuvas armiju.

Plāns A noteica atkāpšanos no Krievijas robežas uz galveno aizstāvēšanās līniju, kas gāja pa Pededzes upi, Lubānas ezeru un Aivieksti, ar iespējamu tālāku atkāpšanos Daugavas līnijā. Baltijas armiju sadarbību kavēja bažas, ka ‚lielie kaimiņi' šādu sadarbību varētu uzskatīt par sev naidīgu. Arī Polija, Viļņas konflikta dēļ, pretojās jebkādai Lietuvas militārai sadarbībai ar pārējām Baltijas valstīm. Tikai pēc padomju bažu ierīkošanas Baltijas valstīs 1939. g. oktobrī šo valstu vadītāji sāka nopietni domāt par militāru sadarbību, bet tad bija jau par vēlu."

Autors arī aprāda, ka nebūtu taisnīgi sadarbības trūkumā vainot tikai Latviju, kas vairāk nekā pārējās valstis tiecās uz sadarbošanos, bet kavēja igauņu izteiktā vāciskā orientācija un lietuviešu strīdiņi ar poļiem. Andersons turpina:

„Kaut Baltijas valstis veidoja šķērsli Padomju Savienības un Vācijas agresīvajām tieksmēm, tās no rietumu lielvalstīm nesaņēma ne materiālu, ne pat morālu atbalstu brīdī, kad tām šāds atbalsts bija visvairāk nepieciešams. Baltijas valstis pamestas vienas, un to spēku vājināja Padomju Savienības un Vācijas centieni. Baltijas valstu un Polijas sadalīšana krievu un vācu starpā ar 1939. gada 23. augusta līgumu bija negaidīta un pameta Baltijas valstis pilnīgi neaizsargātas. Šī dalījuma rezultāts bija Otrais pasaules karš, kura beigās padomijas armijas atradās Eiropas centrā."

Autora ieskatus 1939./40. gada drūmās dilemmas priekšā pauž sekojošās rindas:

„Neatkarīgās Latvijas tauta bija augsti motīvēta un nacionāli apgarota. Tā bija arī labi sagatavota savas neatkarības aizstāvēšanai, bet Latvijas bruņotos spēkus, kopā ar Igaunijas un Lietuvas spēkiem, Otrā pasaules kara sākumā izolēja nacistu un padomju armijas. Ja atbrīvošanas kara laikā Baltijas valstis saņēma britu, franču, poļu un kādu brīdi pat vācu atbalstu, tad Otrā pasaules karā tās bija pamestas vienas un tām nācās bez cīņas padoties padomju pārspēkam. Rūgtā atziņa, ka tie ir nodoti un pamesti, baltiešu karavīri tomēr izmantoja katru iespēju, lai no jauna tvertu ieročus un cīnītos par savu zemju brīvību. Pat vēl pēc pasaules kara beigām bruņota pretestība okupantiem Baltijas valstīs turpinājās līdz 1953. gadam. Baltijas tautu nacionālais gars nav salauzts vēl šodien."

Spilgtas drumslas

Kā ievadā teikts, šī grāmata būtu jāizlasa katram, kam dārgi Latvijas neatkarības centieni un tādēļ tuva mūsu valsts visjaunākā vēsture. Prospektīvā lasītāja iekārdinājumam pametīsim tikai mazu sauju vēstures faktu, kuru fragmenti brīžiem ielāsmojas negaidīti spilgtās krāsās. Vai jūs zinājāt, ka —

* Latvijas armijas stāba priekšnieks ģenerālis Hartmanis beidza Francijas kara akadēmiju 1924. gadā kopā ar vēlāk tik slaveno franču ģenerāli de Gollu. (Attēls 143. lpp.),

* trūkstot Latvijas armijai, Latvija savu neatkarību būtu zaudējusi jau pirmajos gados pēc Pirmā pasaules kara beigām (15. lpp.),

* kā Latvijas, tā Igaunijas kara flotes ilgu laiku komandēja vācu tautības admirāļi, pie kam krietnajam Latvijas patriotam admirālim grāfam Kaizerlingam no sava posteņa jāaiziet bija pēc konflikta ar valsts prezidenta a.p.i. Dr. Paulu Kalniņu 1927. g. (356. lpp.),

* vācu jūrnieki 1927. gadā Ķīlē ar skaudību apbrīnoja modernās Latvijas zemūdenes, kādu Vācijai toreiz nebija (362. lpp.),

* Latvija Krievijas iebrukumam 1940. gadā nepadevās bez cīņas: robežsargu brigādes 3. bataljona vīri 14. jūnija naktī ar kauju pretojās padomju uzbrukumam Latvijas territorijai Masļenkos pie Abrenes, zaudējot 14 vīrus, bet brigādes komandieris ģen. Bolšteins 21. jūnijā nošāvās. Viņš bija vienīgais latviešu ģenerālis, kas labāk devās pašnāvībā nekā padomju NKVD rokās (416. lpp.),

* ģenerālis Balodis bija tas, kas pretojās nocietinājumu celšanai Padomju Savienības pierobežā, kā arī tiem kaŗa plāniem, kas paredzēja atkāpšanos no padomju robežas uz valsts vidieni (56., 57. lpp.),

* Latvijas aizsardzībai neatkarības laikā bija paredzēti caurmērā 25,2 proc. no valsts budžeta gadā, tā tad daudz vairāk nekā rietumu valstis izdod aizsardzībai (567. lpp.),

* bija cerība, ka normālos apstākļos, kaŗā neierauta, Latvijas armija būtu pārvērsta modernā, labi apbruņotā, kustīgā mechanizētā trieciena spēkā, kas būtu viegli varējis operēt Latvijas telpā (570. lpp.),

* Latvijas pēdējais valsts prezidents Kārlis Ulmanis slēgtā virsnieku sanāksmē teica: „Mēs varam būt apbruņoti līdz zobiem — ar ieročiem vien maza tauta mūsu ģeografiskā stāvoklī nevar nosargāt savu brīvību. Vienības apziņa un mūsu nacionālā kultūra ir mūsu nacionālās neatkarības pamatbalsti." (592. lpp.).

Kam grāmatas autors piebilst:

„Tā tas bija iepriekšējos gadsimtos, tā tas ir tagad."

(„Austrālijas Latvietis", 11.11.1983.)

O. Celle

LATVIJAS BRUŅOTIE SPĒKI

Ko varam lasīt jaunajā Dr. E. Andersona kapitāldarbā?

Latviešu tautas likteņus kā pagātnē, tā arī šodien noteic divi svarīgi faktori: ģeografiskā vieta un tautas lielums. Jau vīkingu laikos un vēl agrāk Daugavas ūdensceļš, somu-ūgru cilšu sadursme ar baltu ciltīm Latvijas territorijā un neatlaidīgie krievu un ģermāņu ekspansijas mēģinājumi prasīja no mūsu tautas nepārtrauktu modrību un gatavību cīnīties pret iebrucējiem.

Latvju tauta nekad neparādīja vitālitāti un ekspansijas spējas, kādas piemita tās lielākajiem kaimiņiem. Bieži masu trūkumu vajadzēja aizstāt ar varonību, ar cīnītāju kvalitāti pārspēka priekšā. 12.—13. g. s. cīņās mūsu ciltis nomāca pārākā rietumu technoloģija, nevis ienaidnieku masa.

No tiem laikiem latvietis kļuva kaŗa kalps citu tautu armijās, līdz 1918. gada 18. novembŗa notikumi viņam uz 22 gadiem dāvāja iespēju būt paša valsts kaŗavīram. Otrā Pasaules kaŗa laikā latvietis atkal kļuva kaŗa kalps svešās armijās un tāds viņš ir arī šodien.

Ar latvieti-kaŗavīru neatkarīgajā Latvijā un citos laikos iepazīstamies nupat iznākušajā vēsturnieka Dr. Edgara Andersona kapitāldarbā „Latvijas bruņotie spēki un to priekšvēsture". To izdevis Daugavas Vanagu apgāds. Grāmata aptveŗ 832 lappuses un tai ir 24 nodaļas, kā arī informātīvs kopsavilkums angļu valodā. Autors pamatīgi iztirzā Latvijas bruņotos spēkus, aizsargus, robežsargus un pieskaŗas arī iek-

šējās drošības iestādēm un civīlās aizsardzības dienestam. Grāmatā aprakstītas Latvijas dažādās paramilitārās organizācijas, izvērtēta satiksme, civīlā aviācija un tirdzniecības flote, ko visu var pieskaitīt resursiem, kuŗus varētu izmantot kaŗa gadījumā.

Plašāk apskatītas kaŗaspēka apgādes problēmas, kaŗa plāni, Baltijas valstu militārais potenciāls, militārās attiecības ar citām valstīm un visupēdīgi Latvijas armijas likvidācija.

Interesants ir Baltijas valstu bruņoto spēku vērtējums ārzemnieku skatījumā, kas visumā nav mums sevišķi glaimojoši, kaut tājā netrūkst arī pozitīvu komentāru par mazo tautu kaŗavīru kā cīnītāju un savas zemes aizstāvi.

Dr. Andersons lielo kapitāldarbu veltījis Latvijas jaunatnei un Latvijas jaunajiem virsniekiem, kas bija apņēmības pilni savu zemi aizstāvēt, bet kuŗiem šī izdevība netika dota.

Pievienotā angļu valodas kopsavilkumā autors ir koncentrējis informāciju par grāmatas saturu, kas palīdzēs nelatviešu pētniekiem izmeklēt materiālus ko tulkot angļu valodā. Plašo darbu papildina turpat 20 lpp. gaŗš saraksts ar avotiem un literatūru, kur bagātīgi pārstāvēti dokumenti, grāmatas un raksti periodikā dažādās pasaules valodās.

Grāmatas grafisko ietērpu, kā arī daļu zīmējumu un schēmu paveicis mūsu grafiķis Gvīdo Augusts. Saturu papildinā arī plašs foto attēlu klāsts. Ne tik labi kā autoram un grafiķim ir veicies Amber Printers, Ltd., Toronto. Techniskā ziņā attēli nav no labākajiem. Netrūkst arī tipografisko kļūdu un paviršību, kas šādā kapitāldarbā nebūtu pieļaujami.

Pirmo reizi mūsu rīcībā atrodas vispusīgs un samērā pilnīgs pētījums par Latvijas bruņotajiem spēkiem un citiem aspektiem, kas saistās ar militāriem jautājumiem Latvijas territorijā.

Šo grāmatu vajadzētu izlasīt katram latvietim, kas piedomā pie Latvijas nesenās pagātnes un kam rūp arī tās nākotne. Kādi bija mūsu bruņotie spēki, ko tie spēja un ko ne, vai tie sargāja Latvijas neatkarību vai bija tikai tukša izkārtne, kas domāta parādēm un mazināja valsts un pilsoņu turību? Grāmatu izlasot, katram radīsies savs priekšstats un slēdzieni par šiem jautājumiem. Lai par tiem varētu objektīvi spriest, vajadzīga vispusīga informācija. Tādu nu mums ir devis vēsturnieks Dr. E. Andersons. Par to viņam sirsnīgs paldies!

(„Ziemeļkalifornijas Apskats" 1983. g. oktobrī)

*

Par prof. Dr. E. Andersona grāmatu „Latvijas bruņotie spēki un to priekšvēsture" vēl recenzijas parādījušās:

lietuviešu laikrakstā „Tevišķes Žiburiai" nr. 47, 24.11.83. un

lietuviešu militārajā žurnālā „Karys" nr. 8 (1983)

abos izdevumos autors ir Algirgas Gustaitis

Vācijā iznākušais baltvācu žurnāls „Baltische Briefe" nr. 424, 1984. g. februārī, iespiedis Heinz v. Bassi recenziju.

ASV BRUŅOTO SPĒKU NOPELNU APBALVOJUMU TULKOJUMI

1. Congressional Medal of Honor *) — Kongresa goda medaļa
2 a. Distinguished Service Cross — Izcila dienesta krusts
2 b. Navy Cross *) — Kaŗa flotes krusts
2 c. Air Force Cross — Gaisa spēku krusts
3. Distinguished Service Medal *) — Izcila dienesta medaļa
4. Silver Star — Sudraba zvaigzne
5. Defense Superior Service Medal — Aizsardzības pārāka dienesta medaļa
6. Legion of Merit — Nopelnu leģions
7. Distinguished Flying Cross — Izcilas lidošanas krusts
8 a. Soldier's Medal — Gaisa spēku kaŗavīra medaļa
8 b. Navy and Marine Corps Medal — Kaŗa flotes un desantkorpusa medaļa
8 c. Airman's Medal — Gaisa spēku kaŗavīra medaļa
8 d. Coast Guard Medal — Krastu apsardzības medaļa
9. Bronze Star Medal — Bronzas zvaigznes medaļa
10. Purple Heart — Purpura sirds
11. Meritorious Service Medal *) — Dienesta nopelnu medaļa
12. Air Medal — Gaisa medaļa
13. Commendation Medal *) — Uzslavas medaļa
14. Achievement Medal *) — Sasniegumu medaļa

Piezīmes: Ar *) apzīmētie apbalvojumi ir vairāk kā vienai ieroču šķirai, bet vispārējie nosaukumi ir vienādi. Turpretim apbalvojumiem Nr. 2 a—2 c un 8 a—8 d šādu vispārēju nosaukumu nav, tādēļ tie minēti atsevišķi. Par varonību kaujās piešķiramie apbalvojumi ir nr. 1, 2, 4 un 7, bet nr. 10 piešķir par ievainojumu. Par kaujas nopelniem var piešķirt arī apbalvojumus nr. 9, 12 un 13, bet tad tiem pievieno burta „V" emblēmu par drošsirdību („V" Device for Valor). Nopelnu apbalvojumi sarakstā minēti valkāšanas kārtībā. Sarakstā nav minētas daudzās izdienas medaļas.

ASV BRUŅOTO SPĒKU DIENESTA PAKĀPJU TULKOJUMI

Armija (I)

0—11 General of the Army — Armijas ģenerālis, Pieczvaigžņu ģenerālis
0—10 General — generalis, Četrzvaigžņu ģenerālis
0—9 Lieutenant General — Ģenerālleitnants, Trijzvaigžņu ģenerālis
0—8 Major General — Ģenerālmajors, Divzvaigžņu ģenerālis
0—7 Brigadier General — Brigādes ģenerālis
0—6 Colonel — Pulkvedis
0—5 Lieutenant Colonel — Pulkvežleitnants
0—4 Major — Majors
0—3 Captain — Kapteinis
0—2 First Lieutenant — Virsleitnants
0—1 Second Lieutenant — Leitnants
W—4, 3, 2 Chief Warrant Officer — Vecākais administrātīvais virsnieks
W—1 Warrant Officer — Administrātīvais jeb techniskais virsnieks
E—9 Sergeant Major of the Army — Armijas seržants-majors

Command Sergeant Major — Komandas seržants-majors
Sergeant Major — Seržants-majors
E—8 First Sergeant — Rotas virsseržants
Master Sergeant — Vecākais virsseržants
E—7 Sergeant First Class — Virsseržants
E—6 Staff Sergeant — Stābseržants
Specialist 6 — Stābseržants-speciālists
E—5 Sergeant — Seržants
Specialist 5 — Seržants-speciālists
E—4 Corporal — Kaprālis
Specialist 4 — Kaprālis-speciālists
E—3 Private First Class — Dižkareivis
E—2 Private — Kareivis
E—1 Private — Jaunkareivis

Kaŗa flote (II)

0—11 Fleet Admiral — Flotes admirālis
0—10 Admiral — Admirālis
0—9 Vice Admiral — Viceadmirālis
0—8 Rear Admiral — Kontradmirālis
0—7 Commodore — Komodors
0—6 Captain — Jūŗas kapteinis
0—5 Commander — Jūŗas komandieris, Komandieris
0—4 Lieutenant Commander — Komandleitnants
0—3 Lieutenant — Jūŗas leitnants
0—2 Lieutenant Junior Grade — Virsleitnants
0—1 Ensign — Jaunākais leitnants
W—4, 3, 2 Chief Warrant Officer — Vecākais administrātīvais virsnieks
E—9 Master Chief Petty Officer of the Navy — Flotes vecākais virsnieka vietnieks
Master Chief Petty Officer — Vecākais virsnieka vietnieks
E—8 Senior Chief Petty Officer — Virsnieka vietnieks
E—7 Chief Petty Officer — Virsbocmanis
E—6 Petty Officer First Class — Bocmanis
E—5 Petty Officer Second Class — Jūŗas seržants
E—4 Petty Officer Third Class — Jūŗas kaprālis
E—3 Seaman — Dižmatrozis
E—2 Seaman Apprentice — Matrozis
E—1 Seaman Recruit — Jaunmatrozis

Desantkorpuss (III)

0—10 General — Ģenerālis, Desantkorpusa komandants
0—9 Lieutenant General — Ģenerālleitnants, Trijzvaigžņu ģenerālis
0—8 Major General — Ģenerālmajors, Divzvaigžņu ģenerālis
0—7 Brigadier General — Brigādes ģenerālis
0—6 Colonel — Pulkvedis

0—5 Lieutenant Colonel — Pulkvežleitnants
0—4 Major — Majors
0—3 Captain — Kapteinis
0—2 First Lieutenant — Virsleitnants
0—1 Lieutenant — Leitnants
w—4, 3, 2, 1 Chief Warrant Officer — Vecākais administrātīvais virsnieks
W—1 Warrant Officer — Administrātīvais jeb techniskais virsnieks
E—9 Sergeant Major of the Marine Corps — Desantkorpusa seržants-majors
Sergeant Major — Seržants-majors
Master Gunnery Sergeant — Vecākais ierindas virsseržants
E—8 First Sergeant — Rotas virsseržants
Master Sergeant — Vecākais virsseržants
E—7 Gunnery Sergeant — Ierindas virsseržants
E—6 Staff Sergeant — Stābseržants
E—5 Sergeant — Seržants
E—4 Corporal — Kaprālis
E—3 Lance Corporal — Virsdižkareivis
E—2 Private First Class — Dižkareivis
E—1 Kareivis

Gaisa spēki (IV)

0—11 General of the Air Force — Gaisa spēku ģenerālis, Pieczvaigžņu ģenerālis
0—10 General — Ģenerālis, Četrzvaigžņu ģenerālis
0—9 Lieutenant General — Ģenerālleitnants, Trijzvaigžņu ģenerālis
0—8 Major General — Ģenerālmajors, Divzvaigžņu ģenerālis
0—7 Brigadier General — Brigādes ģenerālis
0—6 Colonel — Pulkvedis
0—5 Lieutenant Colonel — Pulkvežleitnants
0—4 Major — Majors
0—3 Captain — Kapteinis
0—2 First Lieutenant — Virsleitnants
0—1 Lieutenant — Leitnants
W—4, 3, 2 Chief Warrant Officer — Vecākais administrātīvais virsnieks
Wr—1 Warrant Officer — Administrātīvais jeb techniskais virsnieks
E—9 Chief Master Sergeant of the Air Force — Gaisa spēku visaugstākais virsseržants
Chief Master Sergeant — Gaisa spēku augstākais virsseržants
E—8 Senior Master Sergeant — Gaisa spēku vecākais virsseržants
E—7 Master Sergeant — Gaisa spēku virsseržants
E—6 Technical Sergeant — Gaisa spēku techniskais seržants
E—5 Staff Sergeant — Gaisa spēku seržants
E—4 Senior Airman — Gaisa spēku kaprālis
E—3 Airman First Class — Gaisa spēku dižkareivis
E—2 Airman — Gaisa spēku kareivis
E—1 Airman Basic — Gaisa spēku jaunkareivis

Grāmatā lietotie saīsinājumi

gren.	— grenadieris	spec.	— speciālists
kar.	— kareivis	Z.	— ziemeļi
kapr.	— kaprālis	D.	— dienvidi
serž.	— seržants	A.	— austrumi
vserž.	— virsseržants	R.	— rietumi
v. v.	— virsnieka vietnieks	g.	— gads
ltn.	— leitnants	atv.	— atvaļināts
vltn.	— virsleitnants	div.	— divīzija
kpt.	— kapteinis	btl.	— bataljons
maj.	— majors	k-ris	— komandieris
pltn.	— pulkvedis-leitnants	vec.	— vecākais
plkv.	— pulkvedis	univ.	— universitāte
ģen.	— ģenerālis	latv.	— latviešu

A BRIEF SUMMARY IN ENGLISH

This book, entitled „The Latvian Soldier After the Second World War," is the ninth in a series bearing the slightly different title: „The Latvian Soldier During the Second World War." The first eight books covered the entire period of the Second World War while this book describes the forty years since that time. All nine volumes are united by the same basic theme, the continuous struggle of Latvian soldiers against communist invaders, be it in Latvia, elsewhere in Eastern Europe, Korea, or Vietnam.

The publisher of these volumes is the Central Board of Directors for the Latvian Relief Society, „Daugavas Vanagi." The principal editor for the first three volumes was Osvalds Freivalds; Capt. Oskars Caunitis was the military editor. The first volume, describing the events from September 1939 to June 1941, was published in 1970. The main subjects included the Latvian National Army, Latvia under the Russian occupation, the destruction of the Latvian National Army, arrests and deportations, and the beginning of the Second World War. The second volume was published in 1972. It described Latvia under the German occupation, the German civilian administration, the Latvian self-administration, and the first Latvian military units to fight the communists. The third volume, published in 1974, covered the foundation of the Latvian Legion, the combat of the Second Latvian Brigade at Volchov, and the retreat to the banks of Velikaya River.

The fourth volume was published in 1976; Osvalds Freivalds and Alfreds-Janis Berzins were co-editors. The main topics described included the Nineteenth Division and its first combat engagements, the Border Guard Regiments, the combat of the Sixth Latvian Corps near the Latvian border, the retreat to the Latvian border, and the Red Army approaching again the Latvian border. The fifth volume, published in 1977, was edited by Rudolfs Kocins. It described the fighting of Latvian soldiers in the Latvian provinces of Vidzeme (Livonia) and Kurzeme (Courland) and the capitulation of the Nineteenth Division. The sixth volume was published in 1978; Vilis Hazners and Alfreds-Janis Berzins were co-editors. The main subjects covered were

the battles Latvian soldiers fought in the Polish and East German territories and the final act of the Second World War. The seventh volume was published in 1979 with the same co-editors. This book described Latvian aviation, supporting and paramilitary units of Latvian soldiers, the relief of Latvian soldiers and their families, the Office of the Inspector-General for the Latvian Legion, and the end of the Second World War. The eighth volume was published in 1982, with Vilis Hazners and Indulis Kazocins as co-editors. It provided supplements and corrections to the information contained in the first seven volumes and the reviews published about them. It also covered Latvian soldiers serving in the Red Army, and the list of Latvian soldiers awarded the Iron Cross First Class.

As the ninth volume in the series, this books attempts to describe in chronological order events which occured after the Second World War. The co-editors of this volume, published in 1985, are Alfreds-Janis Berzins and Vilmars Kukainis. Subsequently, the first chapter is devoted to eyewitness accounts of Latvian soldiers in captivity. By far, the greatest number of Latvian troops surrendered to the American and Britisch forces although they fought only against the Russians. Later many of them were transferred to prisoner of war camps elsewhere, notably to Zedelgem in Belgium, befor they were released or repatriated. A subchapter tells the stories of a few who survived Russian captivity.

The second chapter covers the exploits of Latvian national partisans operating in communist-occupied Latvia. This chapter is rather short, due to the few surviving witnesses of this bloody struggle who were able to tell about it in the Free World without censure. Accounts from some communist sources are also used to supplement the otherwise scarce authentic information available.

The third chapter describes the Latvian soldiers in numerous paramilitary guard and labor service units who served the United States and British Rhine armies in Western Germany. Those Latvian units, together with soldiers from the other two Baltic countries of Estonia and Lithuania — plus Polish nationals who refused to be repatriated — formed the original support units. These usually company-size, paramilitary units formed the Labor Service Organisation in the American Zone of Occupation and the Mixed Service Organisation in the British Zone. They were the forerunners of similar units composed of many other Eastern European nationalities. During their many years of devoted service, most of the original para-military nature and nationality principle became lost. Now they are considered to be civilians in uniform, with a considerable German influence in their organisation.

The fourth chapter summarizes the notable Latvian participation in the French Foreign Legion and details the considerable individual accomplishments of Latvian-born soldiers in the American, Canadian, and Australian armed forces. Although only unofficial sources, such as the Latvian newspaper „Laiks," (Time) published in Brooklyn, New York, and the „Army/Navy/Air Force Times," published in Springfield, Virginia, have been used, the two dozen authors in this chapter portray the entire scene effectively. One unusual aspect of this portrayal is the fact that presently more Latvian-born field grade officers, almost 140 by unofficial count, serve the armed forces of the Free World than there are enlisted men of Latvian descent. It is believed that no other nationality group can claim a similar achievement. The

final segment of this chapter details the losses of Latvian soldiers in Korea and Vietnam as well as some of the highest decorations earned for heroism.

The supplement contains additional information regarding the previous eight volumes, useful translations of United States military ranks and awards into Latvian, and an index of persons mentioned in the ninth volume. The pictures published in this book are individual contributions, with some of them copied from original photographs taken by the United States Army, Navy, Air Force, Marines, and Coast Guard and/or photographs which first appeared in the Latvian newspaper „Laiks." All copyrights are reserved.

GRĀMATĀ PIEMINĒTO PERSONU SARAKSTS

A

Abajs, Ž. — 195
Abakuks, A., māc. — 294, 298
Abelnieks — 85
Abersons, J. — 192
Abiķis, vltn. — 154
Abiks, B. — 231, 232, 236, 271
Abrams, M. — 76
Abrams, N. — 78
Abrams, ģen. — 336
Abrams,T., ltn. — 467
Actiņš — 187
Adamsons, A. — 91
Agrums — 448
Aide, A. — 79
Aigars, P. — 20
Aivars, J. — 82
Aizkalns, J. — 232
Aizpurs, J. — 432
Akermanis, N., kpt. — 61, 62
Akermanis, D., prof. — 477
Akmentiņš, A. — 120
Akots, J., maj. —443
Alberts, E. — 449
Aldzeris, T. —79
Alksnis, H. —113
Alksnis, T. — 65, 84
Alksnis, serž. — 230, 234
Amtmanis — 455
Andersons, B. — 467
Andersons, E. — 472, 474, 475, 476, 478, 480, 481, 482
Andersons, J. — 444
Andersons, S., pltn. — 412, 418, 441
Ancāns, R. — 250
Andrups, J. — 470
Ansat, ģen. — 41
Ansons — 204
Apals, Z. — 460
Aparnieks, N. — 84
Apinis, J. — 228, 229, 251, 252, 256, 257, 271
Apse, A. — 63, 75, 81
Apse, A. — 63, 75, 81
Apse, A. — 455
Apse, Z. — 130
Apsitis — 221
Apsitis, plkv. — 449
Apsitis, kpt. — 219, 221
Apše, A., vltn. — 192
Arājs, E. — 118
Arājs, Dr. — 160
Aroniška, V. — 28
Arums, P. — 369
Asaris, E. — 82
Asarītis — 24
Aserītis, P. — 366, 367
Atvars — 455
Atvars, O. — 455
Augstkalns, E. — 147, 148
Augstkalns, maj. — 275, 464, 467, 468
Augstums, A. — 76
Augstums, G. — 472, 482
Auns — 69
Auns, V., pltn. — 442
Auseklis, vltn. — 454
Austrums, A. — 44
Auškaps, ltn., Dr. — 463, 464
Auzenbacha, Dr. — 228, 229
Auzenbergs, E. — 411
Auziņš — 187
Auziņš, A. — 232
Auziņš, J., plkv. — 315, 441
Auziņš, R. — 285
Aviks, T., māc. — 213, 224, 340, 252, 272
Avotiņš, A. — 191
Avotiņš, P., maj. — 443
Avots, H. — 460

Ābele, A. — 31
Ābele, A., prof. — 434
Ābele, E. — 84
Āboliņš, A. — 129
Āboliņš, J., pltn. — 431, 441

Āboliņš, J. — 433
Āre, A. — 455
Ātrens, J., pltn. — 424, 442
Ātrens, P. — 380
Ātrens, V. — 379

B

Babičevs, S., vltn. — 454, 467
Bagger, kpt. — 257, 263
Bahura, M. — 190
Baidiņš, Z., maj. — 427, 443
Baišķis — 204
Balodis, A. — 79
Balodis, E. — 154
Balodis, E., pltn. — 201
Balodis, F. — 263, 271
Balodis, G., pltn. — 442
Balodis, I. — 118
Balodis, J., ģen. — 474, 481
Balodis, M. — 69
Balodis, R. — 62, 65, 71, 72, 84
Balodis, T. — 213
Balodis, V., plkv. — 313, 326, 331, 333
Balodis, V. — 36t7
Balodis — 192
Balodis, vltn. — 458
Balodis, maj. — 38, 208, 462
Baltiņš, kpt. — 46, 463
Baltiņš, A. — 467, 471
Balutis — 281
Bambāns — 186
Banders, A. — 84
Bangerskis, R., ģen. — 12, 54, 55, 297, 457, 459, 470
Bārdulis, P. — 79, 89, 91
Bārklejs — 347
Barnes, ģen. — 295
Bartuševics — 33
Bartuševics, J., serž. — 366, 440
Basse — 104
Baštiks, V. — 44, 87
Bauere, V., plkv. — 314, 39o4, 431
Baumanis, vltn. — 464, 465
Baumanis, maj. — 38
Baumanis — 240
Bauškenieks, A. — 102
Bebris, E. — 191
Bebris, J., ltn. — 454
Bečs, māc. — 112
Bēdelis — 367
Beikers — 349
Beiniks, A., maj. — 443
Beķeris, D., plkv. — 366
Beks, B., ltn. — 459
Beļskis — 69
Benders, E. — 65
Bērends, sūtnis — 103
Bergers, ģen. — 470, 471
Bergs, Dr. — 224
Bergtāls — 67, 69
Berijs — 349
Berino — 44
Berķis — 69
Berķis, K., ģen. — 474
Bernāns, D. — 28
Bertrands, M. — 118
Berts, K. — 190
Bērztīss, A. — 226, 227
Bērziņš, A. min. — 44
Bērziņš, Aiv. — 411
Bērziņš, A., maj. — 443
Bērziņš, A. J. — 5, 9, 11, 29, 459, 470, 473, 486, 487
Bērziņš, Arv. — 228
Bērziņš — 432
Bērziņš — 69
Bērziņš, B. — 80, 81
Bērziņš, G. — 443
Bērziņš, J. — 118
Bērziņš, J., pltn. — 442
Bērziņš, H., pltn. — 442
Bērziņš, K. — 78
Bērziņš, K., vltn. — 460
Bērziņš, L. — 224
Bērziņš, Osv. — 455
Bērziņš — 455
Bērziņš, R. — 679, 78, 84
Bērziņš, R., māc. — 294

Bērziņš — 194
Bērziņš, V. — 221
Bērziņš, Valfr. — 247
Bērzkalns — 44
Bērzkalns — 143
Bērzups, Z. — 381
Bērzzariņš, V. — 81
Bidiņa — 44
Biedriņš, E. — 193
Bielajs, ltn. — 199, 200, 213
Biezaitis, E. — 218, 219, 222, 224, 225
Bilzēns, E., Dr. — 172
Bilzēns, ltn. — 240
Bindhak, vltn. — 454
Birģelis, Z., ltn. — 460, 462, 463
Birkmanis, J. — 460
Birks, I., ltn. — 454
Birkvalds, E. — 104
Birze — 455
Birzgalis, E., maj. — 443
Birzgalis, J. — 77
Birzgalis, V. — 80
Biskaps, O. — 69, 78, 79, 88, 89, 90
Bištēviņš, H. — 66, 205
Bite, E. — 82
Bite, E. — 200, 202, 207, 212, 213
Bite, J. — 78, 79
Bīviņš — 33, 34
Blāķis, A. — 219, 241
Blauss, K. — 213
Blauss, O., maj. 443
Blauss, O. vltn. — 314
Blitte, K., kpt. — 206, 212, 241, 250, 272
Bļodnieks — 39
Blokmanis, vltn. — 463, 464
Bluķis, U. — 354
Blūms, kpt. — 186, 449
Boģis, T., maj. — 443
Bolšteins, ģen. — 481
Bode, V. — 213
Bodnieks, E. — 251
Bogdanovs — 194
Bolodskis, L. — 183
Bomis, A., maj. — 443
Bomis, J., vltn. — 366
Bomis, M., kpt. — 366
Bonaparts, E. — 317, 318
Bormane, Dr. — 40
Bormanis, P., maj. — 443
Bosom — 110
Bortiņš, J. — 82
Boše, E. — 108
Bowley, pltn. — 279, 280
Bračka, A. — 69
Brakmanis — 69
Brante, K. — 224
Braslis, K. — 213
Brauns, K. — 129
Brēdermanis — 69
Brensons, A. — 477
Bricis, K. — 272
Briedis — 446
Briedis, J. — 200, 202, 213
Brigge, plkv. 58, 461, 462
Brigge, T. — 210, 213
Brigge, V. — 196, 211, 271
Brilts — 44
Brodele — 181
Brokāne, R., vltn. — 430
Broks, D. — 78, 79
Broks, vltn. — 237
Bruniņš, A., ltn. — 460, 462ū
Bruniņš, E. — 226
Brūveris, J. — 200, 202, 213
Bucenieks, J. (F. ŠKoda) — 74, 447
Buduls, J. — 449
Bulavs, V. — 90
Būmanis — 69
Bumbērs, P. — 225
Bumbulis, pltn. — 442
Buncis, O. — 78, 80
Bunde, A., vltn. — 431
Burģelis, V. — 80
Burkedvics — 446
Burmeisters, A. — 204, 205, 210, 213, 217, 219, 225, 263, 271
Bušmanis, H. — 229

Bušs, A. — 318
Bušs, H. — 455

C

Callaghan, O., plkv. — 109
Cameron, kpt. — 295, 296
Caune, E. kpt. — 198, 199, 200, 201, 202, 212
Caune, K. — 66
Caunītis, O., kpt. — 470, 486
Cedriņš, R. — 379
Celinskis, K. — 129
Celle, pltn. — 48
Celle, O. — 481
Celmraugs — 43
Celms, A., māc. — 71, 89, 249, 271
Celms, J. — 208
Celtnieks, vltn. — 281
Cers, A. — 84
Child, A. — 108, 109, 110
Cimmermanis, A. — 227
Cintiņš, ltn. — 212, 213, 219
Circenis — 43
Circenis, ltn. —186
Cīrulis, J. — 77
Cīrulis, J. — 467
Cīrulis, serž. — 161
Clay, ģen. — 177, 406
Clock, plkv. — 257, 260
Cogasn-Harris, pltn. — 273, 279, 280
Colgin, kpt. — 222, 223
Coutt, maj. — 72
Cubins, J. — 251, 252
Cubins, M. — 378
Cukurs, G. — 377

Č

Čača, A. — 193
Čaks, R. — 228, 467
Čakstiņš — 455
Čamanis, mons. — 112
Čerņavskis, A. 229, 247, 248
Čikuts, K. — 84
Čullītis, M. — 84

D

Dāboliņš, V. — 144
Dadzītis, A., serž. — 367
Dakers, U., maj. — 443
Dakteris, G., maj. — 444
Dambekalns, A., pltn. — 442
Dambergs, G. — 444
Dambergs, J., pltn. — 401, 440, 442
Dambergs, V. — 69, 78
Dambitis — 186
Dambitis, P. — 189, 190
Dambitis, R. — 122, 129
Dambrouvskis — 261
Daniševskis — 187
Dankers, C. — 137, 225, 229, 248, 271
Dankers, ģen. — 470, 473
Dargevics, J. — 28
Datavs, A. — 231
Daugavietis — 195
Daukšs — 225
Daumants — 295, 296
Davidonis — 85
Day, pltn. — 295, 296, 297
Dean, P. —109
Deglavs, pltn. — 456
Deisons, K. — 191
Deķis, Ž. — 125, 129
Deksnis, K. — 44, 71
Dekšenieks, V., plkv. — 441
Dekteris, K. — 209, 213, 216, 217, 272
De Latre, ģen. — 319
Delviks, U., pltn. — 442
Dimbirs, K. — 127, 129
Dimza, K. — 79
Dinvalds, H. — 262
Dolfijs, kpt. — 277, 281
Dombrovskis — 71
Dombrovskis, G., maj. — 443
Dombrovskis, J. — 368
Doniņš, vltn. — 285
Donis, A. — 460
Dovnijs, kpt. — 211
Drabinskis, kpt. — 200
Draudiņš — 318

Drava, K. — 190
Dravnieks — 457
Dreibergs — 110
Dreimanis — 69
Drillis, ltn., Dr. — 464
Drukis, K. — 129
Drunks, V. — 217, 271
Drupa, V., pltn. — 440, 442
Druva, K. — 441
Druviņš, E. — 264
Dubinskis, A. — 71
Ducmanis, P. — 446
Dūdiņš — 145
Duibe, V., maj. — 444
Dukāts, T. — 454
Dukslera, J. — 80
Dūms, plkv. — 473
Dumpis, A., vltn. — 454
Dumpis, B. — 79
Dundurs, L. — 246, 271
Dunsdorfs, E. — 88, 313, 467
Dūte, V. — 455
Dūze, ģen. — 473
Dzelde — 44
Dzenis, I. — 354
Dzenītis, pltn. — 186, 187
Dziļleja, K. — 44
Dzintars, A. — 129
Dzintars, J. — 189
Dzintars — 286, 287, 293
Dzirnis, R. — 63
Džoisīs, maj. — 285

E

Edwards, P. B. — 177
Eglājs, G. — 79, 88, 89, 90, 91
Egle, O. — 80
Eglīte, E., klpt. — 467
Eglītis, Alb. — 445, 448, 449, 450, 451
Eglītis, Andr. — 447, 449, 450
Eizāns, V. — 63, 70
Eizenhauers, ģen. — 474
Ēķis, I. — 104
Eksts — 69
Emmermanis, J., pltn. — 442
Elferts, E. — 206, 213, 218, 219
Ertsmanis, D. — 221
Eše, V. — 283
Ešots, V. — 447
Everts, B. — 62
Ezermalis, A. — 35
Ērinš, J. vltn. — 366

F

Falkenšteins, ģen. — 454
Fallon, pltn. — 279
Feldbergs, A. — 193, 194
Felmani, J., Dr. — 466
Firebrace, ģen. — 108, 109
Fišers, A. — 314, 444
Fogts, M. — 74, 75
Franks — 285
Franks, J. — 44, 224
Freibergs — 296
Freimanis — 43
Freimanis, E. — 378
Freivalds, O. — 470, 486
Frīde, G. — 444
Frišvalds, J. — 9

G

Gabruševs, N. — 233, 234
Gaidulis, J. — 367
Gaigals — 446
Gaiķis, V. — 213
Gailis, J. — 246, 272
Gailītis, vltn. — 455
Gailītis, pltn. — 457
Gaiss — 118
Galiņš, H. — 191
Galsworthy — 109
Gans, kpt. — 211
Garoza — 44
Gauja, M. — 78, 79
Gedrovics — 66
Gedvilo, A. — 62, 85
Geistauts, M. — 201
Geslings, J., vltn. — 445, 447, 448, 450

Gešmanis — 455
Ginters, kpt. — 281
Ginzburga, E. — 131
Glāzers, B. — 432
Glāzers, J. — 129
Glens, D. — 364
Gliecēns, A. — 193
Goldmanis, J. — 434
Golls, ģen. — 480
Gorbunovs, J. — 105
Gorsvāns, J. — 367
Grabans, J. — 471
Granovskis, V. — 287
Grants — 66
Grasbergs — 322, 323
Grasmanis, P. — 240
Graudulis — 446
Graudiņš, kpt. 277, 283, 308
Graudiņš, ltn. — 453
Graudiņš, G. — 379
Graudiņš, J. — 446
Graufelds, Z., ltn. — 460
Grauze, K. — 379
Grava, A. — 21
Grava, Alfr. — 63
Grava, T. — 248, 272
Grāvītis, K., kpt. — 430
Greiselis, V., pltn. — 429, 442
Greivulis — 200
Grieze, G. — 204, 225
Grigulis — 181
Grikmanis, māc. — 87
Grinbergs, E. — 217
Grinbergs, v.v. — 308
Grinbergs, F. — 62, 75, 76, 77, 79
Grinbergs, T., arch. — 200, 230, 245
Grinbergs, V. — 248
Grīnšteins, F. — 195
Grintals — 205
Grinvalds — 432
Grostiņš, D. — 2174, 282, 301
Grosvalds, O. — 101
Grubaums, G., pltn. — 410, 442
Grubiņš, H. — 104
Grublinskas, S. — 218
Grundmanis, V. — 454, 455
Grundsbergs — 455
Grunte, J. — 88, 92
Guckovs, A. — 378
Gudermanis, A. — 218, 219, 225
Gulbis, prof. — 47
Gulbis — 322, 323, 323, 432
Gulbis — 446, 447, 448, 449
Gulbis, R. — 193
Gustaitis, A. — 482
Gūtmanis, kpt. — 154
Gutmārcis — 43
Ģērmanis, E., vltn. — 467
Ģērmanis, U. — 447

H

Hagert, kpt. — 228
Halders, ģen. — 476
Hāns — 85
Hartmanis, ģen. — 480
Hausmanis, A. — 251
Hāzners, V. — 62, 71, 83, 88, 89, 298, 326, 467, 468, 469, 470, 472,, 473, 486, 487
Heidemanis, J. — 88, 91
Heilmanis, N., vplkv. — 448
Heino, ltn. —
Heinrichsons — 280, 296, 298
Henga, T. — 92
Henkhūzens, H. — 77
Hensels, māc. — 104
Hermanovskis — 43
Hermanis, K. — 129
Hersbergs, F. — 193
Hībels, K., plkv. — 236, 263
Holders — 435
Homka, A. — 248, 249, 272
Horsfalls, ģen. — 295, 296, 297

I

Ice — 69
Ieviņš — 261
Ikkers, D. — 420, 421
Ilgums — 85

Ilziņš — 44
Indāns, ltn. — 186
Indriksons, Ž. — 230, 231, 236, 239, 265
Irbe, V. — 52, 467
Irbītis — 479
Irmejs, P. — 130
Ivanovs — 27
Ivans, J., vltn. — 56, 308, 414, 416
Īve, A. — 454

J

Jahnke, maj. — 155, 160
Jākobsons, E. — 263
Jallon, maj. — 280, 281
Janaitis, A. — 248
Jancis, A., ltn. — 397
Jangs, plkv. — 232
Jankavs — 186, 192, 193
Jankovskis, kpt., Dr. — 320
Jaņpēters, A. — 193, 195
Jansons, A. — 63
Jansons, E. — 445, 446, 448, 449
Jansons, P., maj. — 443
Jansons, V. — 84
Jansons, V. — 460
Jansons, Ž., kpt. — 277, 285, 286, 288, 290, 291, 295, 296
Jansons — 450
Jansons — 455
Janums, V., plkv. — 12, 37, 56, 64, 208, 235, 236, 273, 328, 329, 330, 448, 462, 470
Jaugietis, A., pltn. — 425, 442
Jaunais, G. — 444
Jaundālderis, I. pltn. — 314, 442
Jaunītis, J., plkv. — 398, 409, 441
Jaunkalnietis, V. — 467
Jaunliniņš, R., kpt. — 218, 219
Jātnieks, A., pltn. — 442
Jātnieks, G., maj. — 444
Jaunsudrabiņa-Šteplere, L. — 296
Jaunzems, A. — 75
Jekste, A. — 447, 450
Jekelns, ģen. — 457, 459
Jēkums, E. — 189
Jēlnieks, J. — 130
Jende, M., pltn. — 442
Jenichs — 103
Jirgensons, J. — 460
Jordāne, Dr. — 228
Jordans, A. — 228, 229
Jozus, I., pltn. — 442
Jurka, A. — 228, 229
Juraids, V., kpt. — 454
Jurjans, O. — 367
Jurševskis — 85
Justs — 43

K

Kadeģis, A., maj. — 443
Kaija, A. — 251
Kaizerlings, adm. — 480
Kajaks — 181
Kaļinovskis, E. — 244, 246, 2712, 272
Kalmanis, A. — 377
Kalme, E. (J Ozoliņš) — 21, 74, 79, 83
Kalmīts, J. — 322, 223, 325
Kalnājs, A. — 200
Kalnaraups, E. — 344
Kalnāre, I. — 450
Kalva, P. — 447, 448, 449, 450
Kalniņa, I. — 353
Kalniņš — 205
Kalniņš — 480
Kalniņš, kpt. — 458
Kalniņš, J. — 44
Kalniņš, J., kpt. — 220, 222, 251
Kalniņš, E. — 232
Kalniņš, M. — 261, 316, 399, 441, 444
Kalniņš, N., plkv. — 441
Kalniņš, P. — 44, 45, 46, 47, 62, 64 66, 67, 79
Kalniņš, P., kpt. — 460
Kalniņš, R. — 228, 229
Kalniņš, V. — 78, 79
Kalnietis, J. — 224

Kalnozols — 200
Kalns, H. — 444
Kalpaks, O., plkv. — 474
Kalupnieks, A. — 61, 84
Kampe — 322
Kampe, L. — 226, 228
Kamaldnieks, maj. — 275, 276, 277, 279
Kānbergs, K. — 455
Kānbergs, P. — 194
Kancītis, H., maj. 443
Kandis, V. — 320
Kandrovics — 66
Kaņepājs, pltn. — 285
Kappings, P. — 217, 218
Kārklis, V. — 378
Kārkliņš — 205
Kārkliņš, A. — 104
Kārkliņš, Arn. — 130
Kārkliņš, J., vltn. — 454
Kārkliņš, M., pltn. — 442
Kārkliņš, T., kpt. — 200, 213, 241, 244, 246, 272
Kārkliņš, V. — 353
Karnītis, J., pltn. — 400, 442
Karps, J. — 410, 443
Karola, M., pltn. — 442
Karlsons, pltn. — 457
Kase, J. — 216
Katinskis, J. — 105
Kaugars, J., vltn. — 433
Kaukulis, V. — 213
Kauliņš, kpt. — 275, 281
Kažociņš, I. — 467, 468, 470, 487
Kažociņš, J., maj. — 448
Kennedy, ģen. — 273, 291
Kepselis, A. — 84
Kīne — 450
Kirchenšteins, A. — 177
Kirkups — 446
Kivi, L. — 213
Klarks, ģen. — 116
Klaustiņš, J. — 57, 58
Kļaviņa, R., plkv. — 314, 391, 399, 441
Kļaviņš, J. — 62
Kļaviņš, V. — 231, 265, 272
Kleinhofs, A., pltn. — 431, 443
Kleperis, J., plkv. — 386, 441
Klētiņi — 447, 450
Klieve, R., kpt. — 430, 440
Klimanskis, — 367
Klovāns, J., maj. — 443
Knebels, Z. — 28, 29
Knēts, E., m aj. — 443
Kņezinska, I. — 354
Knofs, N., maj. — 443
Knovels, m aj. — 297
Kociņš, E., pltn. — 427
Kociņš, R., pltn. — 275, 282, 443, 467, 486
Kochals, R. — 80
Kokalis — 66
Kokel, V. — 218
Kolbergs, V. — 246
Koneckis — 43
Kordons, E. — 198, 199
Koreckis, P., pltn. — 443
Kokauchovs, J. — 261
Korkorans, maj. — 211
Korpfs, H. — 263
Korsaks, S. — 213
Korsts, V. — 36
Kostiļuks, ltn. — 33
Kozlovskis — 204
Krafcigs — 367
Krapšteins, H. — 108
Kramerovskis, U., vltn. — 431
Krasovskis — 69
Krastkalns, E. — 88, 91
Krastiņš — 192
Krastiņš, J. — 225, 248, 271
Krastiņš, K., kpt. — 454, 467
Krastiņš, T. — 226, 227
Krasts, kpt. — 57,276, 283
Krasts, ltn. — 154
Krasts, I., plkv. — 441
Krasts, L., vltn. — 366
Krauja, G., vltn. — 48, 465
Krauja, I. — 78

Krauja, V. — 300, 301, 306
Krauja — 455
Krauklis, A. — 104
Krauklis, Arm. — 130
Krauklis, J. — 228, 229
Krauklis — 432
Krauklis, O. — 44, 87
Krauze — 228
Krebs, K. — 88, 91
Krebs, ģen. — 467
Kregere, I. — 128
Kreišmanis, plkv. — 456
Kreišmanis — 453
Kreitušs, R. — 130
Kremers, A. — 134
Krēsliņš, A. — 84
Krēsliņš, E., maj. — 443
Krīgers, ģen. — 192, 458
Krieviņš, V. — 190
Kringelis, I. maj. — 430, 443
Kripēns, A., plkv. — 37, 38, 41, 47, 68, 88,89, 96, 174,244, 473
Kristbergs, A., vltn. — 366
Krolls, O., plkv. — 313, 383, 439, 441
Kronbergs — 326
Kronbergs, P., pltn. — 442
Kronītis, I. maj. — 426, 443
Kronis — 296, 302
Krontāls, J. — 194
Krontāls, V. — 193
Krūka, E., vltn. — 61, 302, 303
Krukenbergs, vplkv. — 458, 459
Krumbergs, J. — 417
Krūmiņš — 69
Krūmiņš, A. — 326
Krūmiņš, J. — 432
Krūmiņš, J. — 432, 438
Krūmiņš, pltn. — 261
Krūmiņš — 455
Krūmiņš, A., maj. — 443
Krūmiņš, J., maj. — 443
Krups, D. — 194
Krūtainis, I. — 356
Kubuliņš, O. — 377
Kudeiko — 69
Krūzmētra — 455
Kugrēns, māc. — 281 , 294
Kukainis, V., plkv. — 5, 9, 213, 312, 314, 387, 398, 432, 472, 487
Kukurs, L. — 463
Kūlis — 200
Kūlis, vltn. — 44, 61, 62, 63
Kumermanis, A. — 88, 92
Kundziņš, prof. — 127
Kupačs, A. — 231
Kupcisa, J., kpt. — 430
Kupliņš, A., pltn. — 442
Kupris, J. , kpt. — 440
Kurelis, ģen. — 461
Kurlis, G. — 82
Kursietis, F. — 62, 66, 79
Kursu, kpt. — 283
Kusiņš, J. — 28
Ķempe, J. — 212, 213
Ķemps, R. — 63
Ķencis, A. — 118
Ķencis, J. — 232
Ķikulis, G. plkv. — 473
Ķilītis, maj. — 38, 96, 462
Ķilītis, J., maj. — 44, 78
Ķilpe, V., kpt. — 394, 441
Ķilpe, G., plkv. — 395, 441
Ķimenis, V., pltn. — 396, 442
Ķīpiņš, P. — 218
Ķiploks — 100
Ķirsis, A., vltn. — 112, 202, 213, 467
Ķirsons, M., m āc. — 435
Ķiršteins, E. — 63
Ķiršteins, U., maj. — 389, 443
Ķīsis, kpt. — 458, 459
Ķuze — 205

L

Lācis, V. — 177, 181
Lācis, T. — 450
Lagzdiņš, skol. — 46
Lagzdiņš, V. — 78, 79
Leitrants — 66
Laiviņš, V. — 467, 471

Laksbergs, E. — 367
Lakševics, E. — 193
Lāma, V. — 28
Lāma, I. — 433
Langenfelds, L. — 69
Lapa, J. — 128, 130
Lapenieks, kpt. — 160
Lapiņš, L. — 229, 230
Lapiņš, L., pltn. — 443
Lapiņš, N., plkv. — 431
Lapiņš, P. — 63
Lasmanis — 228
Laudams — 85
Latsons, M., pltn. — 441, 442
Laufers, V., kpt. — 219, 225, 251, 255, 256, 272, 455
Laugals, J. — 213
Laukgalis — 69
Lauks — 43
Lauris — 84
Lauris, D., maj. — 443
Lauris, D., pltn. — 442
Lauris, Z. — 357
Laurs, R. — 285, 286, 287
Lauva — 63
Lauva, J., ltn. — 34
Lauva, kpt. — 240, 241
Lazdiņš — 70
Lazdiņš, kar. — 44
Lazdiņš, J. — 79
Lazdiņš, P. — 28
Lazdiņš, V. — 79
Lecis, P., pltn. — 426, 442
Lečmanis, N. — 74
Legzdiņš, V. — 75
Leimanis, kpt. — 278, 286, 291
Leitis, Z. — 91
Leitītis, J. — 293, 467
Leja, A. — 88, 91
Leja, I. — 398
Leja, I., maj. — 443
Lejiņš, P., prof. — 388, 439
Lejnieks, G., maj. — 443
Lemaiks, I. — 79
Lesiņš, V. — 228
Leskimovičs, I. — 396, 442
Lešinskis, I. — 471
Levits — 69
Levits, A. — 130
Levikins, I. — 192
Libermanis, A. — 460
Libermanis — 186
Libermanis, vltn. — 283
Līcietis, G. — 76
Līcis, J. — 213
Līckrastiņš — 69
Līdaka, B. — 213
Līdaks, H. — 193
Lidmanis — 43
Līdums, R. — 262
Lieljuris, A. — 368
Lieljuris, Z. — 368, 441, 444
Lielkājis, kpt. — 198, 199, 200, 205, 206, 207, 212, 213
Lielmanis, A., vltn. — 432, 433, 437,440
Lielups, L. — 251
Liepa — 446
Liepa, G. — 450
Liepa, R. — 432
Liepiņa, M. — 127
Liepiņš, A., pltn. — 442
Liepiņš, E. ltn. — 170, 171, 173
Liepiņš, E. vltn. — 192
Liepiņš, G., pltn — 442
Liepiņš, J. — 78, 79, 82, 87, 88, 89, 90, 91
Liepiņš, K., pltn. — 443
Liepiņš, R. — 298
Liepiņš, māc, — 34
Liepiņš, plkv. — 38
Lietuvietis, kpt. — 463
Līkums, ltn. — 276, 281
Linde, H. — 103
Linde, V. — 264, 272
Lisments, V. — 432
Livens, E. — 251
Livmanis— 202
Lizdiks, māc. — 294
Lobe, K., plkv. — 276

Locenieks — 450
Ločs, B. — 28
Lonsdale, ģen. — 291
Lubāns, A. — 130
Lubavs, K. — 433, 435,. 436
Lucs, J. — 103
Ludriksons, A. — 452
Lukjanskis, F. — 130
Lūsars — 43
Lūse — 44
Lūsis, H. — 191
Lūsis, J. kpt. — 454
Lūsis, M. — 67
Lūsis, kpt. — 283
Luziņš, J., vltn. — 366

M

Mačiņš, K. — 192, 194, 195
Mačs, A., kpt. — 61, 87
Mae — 470
Maisiņš, J. — 218, 219
Makstenieks, A., pltn. — 443
Mālmanis, U. — 433, 440
Malta, V. — 218, 234, 272
Mangulis, V. — 357, 358, 359, 368
Mangulis, pltn. — 464
Marcinkus, kpt. — 285
Marga, J. — 190
Maršalka — 44
Maršaus — 44
Martinsons, plkv. — 198
Martinelli, J. — 84
Martindale, kpt. — 223
Marquart — 103
Mateas, A., kpt. — 467
Mauriņš, E. — 84
Mazarkevics, O. — 241, 242, 243, 244, 246, 263, 271, 272
May Hillers, R., pltn. — 68
Medems — 58
Mediņš, J., komp. — 44, 224
Mediņš, J. — 130
Mednis, A., kpt. — 363
Medjānis, ltn. — 62
Meiers, J., kpt. — 456, 457, 458, 459, 460, 462, 462, 463, 464, 465
Meija, pltn. — 461
Meisters, māc. — 294
Meisters, J. — 476
Mekarturs, ģen. — 362
Meknarnijs, ģen. — 198, 218
Melders — 186
Mellups, kpt. — 61, 62, 63, 84
Mellups, E. — 69
Mellups, E. — 191
Mellups, F. —'69
Melnbārdis — 66
Meņģelis, A., maj. — 444
Meņģelis, N. — 102
Metnieks, A. — 66, 79
Mežgailis, A. — 78
Mežgailis, F. — 77
Mežgailis, P. — 445, 446
Mežgals, A. — 455
Mežiņš, N., vltn. — 314
Mežkalns, A. — 231
Mežmalis, AS. pltn. — 442
Mičulis, J. — 433
Miesnieks, ltn. — 219
Miezis, J. — 373
Miezis, V. — 455
Miezītis, J., maj. — 443
Miķelsons — 69, 85
Miķītis, A. — 433
Milkens, H. — 105
Millers — 100
Millers, V. — 110
Minajevs — 318
Mitrevics, A. — 44
Močalkins, I. — 444
Mokslejs, kpt. — 198, 199, 218, 250, 261
Mucenieks, V. — 28
Mucenieks — 285, 286, 296
Muench, H. — 217
Muižnieks, N., pltn. — 442
Muižnieks — 446
Mukts, V. — 236
Mūrnieks — 69

Mūrnieks, maj. — 443
Musiņš, K., ltn. — 190
Mustis, H. — 322, 323, 324

N

Nagainis — 464
Nāruns, I. — 450
Nātiņš, H. — 347
Nedesons, E. — 225, 229, 230, 248, 263, 271
Neilands, A., vltn. — 467
Neilands, K. — 213
Neilands, Z. — 355
Neimanis, A., plkv. — 441
Neimanis, L. — 130
Neimanis — 379
Neivalds, kpt. — 461
Neļķe, E. — 82
Nevulis, J. — 218
Niedra, J. — 208
Niedra, J., dzied. — 224
Nielsen — 466
Nīkurs, R. — 199, 200, 201, 230
Nimics, adm. — 365
Novickis, A., maj. — 366, 444
Novickis, M. — 3790
Nullītis, A. — 62

O

Oga, A. — 250, 257, 271
Olle, J. — 291, 293, 296
Olmanis — 85
O'Meda — 349
Opmanis, Ž. — 193
Osis, E. — 455
Osis, J. — 104
Osis, K. — 189
Osis, plkv. — 12, 37, 56, 57, 58, 308
Osīte, R. — 28, 29
Osītis, Dr. — 224, 431
Ošenieks — 286, 287
Otvars, J. — 285, 286, 287
Ozolcelms — 85
Ozoliņa, M., kpt. — 431
Ozoliņa — 153
Ozoliņš, B. — 69
Ozoliņš, B., kptn. — 366
Ozoliņš, C. — 78, 79, 80
Ozoliņš, E. — 82
Ozoliņš, H. — 250
Ozoliņš, J., maj. — 444
Ozoliņš, J. — 130
Ozoliņš, J. — 63
Ozoliņš, R. — 367
Ozoliņš, T. — 63
Ozoliņš, V. — 228
Ozols, A., maj. — 444
Ozols, I. — 444
Ozols, J. — 191
Ozols, K. — 66
Ozols, kpt. — 225, 230, 231, 233, 236, 271
Ozols, M., pltn. — 442
Ozols, O. — 79, 40p9
Ozols, O., pltn. — 313, 317, 369, 409, 441, 442
Ozols, R. — 409
Ozols, V. — 231, 236, 264, 271

P

Pabērzs — 187
Pabērzs, A., Dr. — 244
Paegle, S. — 47
Paeglītis, A. — 248
Palkavnieks, plkv. — 457
Pavārs, J. — 81
Pavlovskis, V., kpt. — 366
Pāvuliņš, A. — 78, 79
Pārups, E., vltn. — 475
Peck, kpt. — 286
Pekšēns, R., plkv. — 441
Pekšēns, R., maj. — 444
Pelēcis, A. — 446, 447
Pelēcis, V. — 74
Pencis, A., maj. — 444
Peniķis, I., — 46
Peniks, ltn. — 66, 67
Pērkons — 186
Pērkons, R. — 203, 204

Perro, O., vltn. — 454, 455
Pētersons, A. — 62, 92
Pētersons, K. — 200, 202
Pētersons, L. — 367
Petniunas — 286
Petrevics, E. — 224
Petrītis, E. — 31
Petrovičs, kpt. — 283
Petruševics, B. — 194
Piekalnītis, B. — 44, 224
Piksis, kpt. — 465
Pīpe, J., māc. — 294
Pīrs, ģen. — 211
Piziks — 455
Pladars, Z., pltn. — 388, 442
Plakāns, ltn. — 212, 213
Plakāns, J., maj. — 444
Platschke, plkv. — 295
Platais, J., Dr. — 229, 230, 234, 271
Plato, A., pltn. — 430, 443, 475
Plaude, K. — 191
Plensners, plkv. — 456, 467, 473
Pliensis, A., vltn. — 460
Plostiņš — 85
Podiss — 293
Poļakovs — 69
Polis, K. — 244
Pone, A., kpt. — 416
Popis — 205, 248
Porietis — 70
Poriņš, A. — 224
Poruks, K. — 82
Prauliņš, ltn. — 285, 286
Priede, A. — 195
Priede, P. — 251
Priede, P., maj. — 425, 444
Priedītis, I. — 263, 271
Priedītis, J. — 277, 286, 293
Pubulis, M., j. kpt. — 394, 395, 430, 441
Pūce, E. — 230
Pučurs, J. — 78
Pudulis — 69
Pudulis, J. — 433, 439
Pujats, inž. — 256, 272
Puķe-Puķītis, kpt. — 160, 166
Puķītis, K. — 84
Pulciņš, J. — 105
Pulsts, P., maj. — 444
Pūpols, kpt. — 202, 213
Puriņš, G., maj. — 444
Puriņš, H. — 447
Puriņš, K. — 200
Puriņš, V. — 200
Puriņš, vltn. — 465
Puriņš, pltn. — 277, 281
Purkalītis, V., pltn. — 443
Purmalis, K. — 89, 91, 467
Purpēteris — 455
Purvišķis, A. — 28
Purvītis, A. — 121, 122, 130
Purvs, dir. — 44
Putāns, P. — 130
Putenis, K. — 130
Putniņš, V. — 218
Putriņš, A. — 62
Puzulis, V. — 444

R

Rācenis, konz. — 72, 73
Rademachers, kpt. — 454
Radomiška, A. — 215, 261
Radziņš — 66
Raidonis, A. — 96, 100
Raierson — 205
Raiskums — 225
Raiskums, K. — 65
Raiskums, P., maj. — 444
Raisters, E. — 127
Rakuts, P. — 246
Ramage, kpt. — 293
Ramma, H. — 69, 78
Ramza — 432
Rapša, J. — 326
Rasa — 66
Rasauskis, K. — 449
Rasmanis — 455
Raštiķis, ģen. — 473
Rataniks, P. — 252

Ratermanis — 273
Raudiņš — 44
Raudive, K. — 447
Rēbergs, pltn. — 154, 155, 156, 162, 164
Rēdelis, V. — 88, 89, 91
Redīns, H., pltn. — 443
Reikmanis, V. — 433
Reine, J. — 230, 272
Reineke, V. — 250, 272
Reinhards, J., Dr. — 29
Reinholds, A., pltn. — 192
Reita, E. — 228
Rekevics, E. — 84
Reke, pltn. — 261
Rekša, F. — 191
Remess, G. — 367
Rempe, kpt. — 44, 45
Renje, plkv. — 201
Rešauskis, A. — 251
Retigs, E. — 28, 29
Richters — 225
Richters, M., maj. — 444
Riekstiņš, A. — 28, 90
Riekstiņš, A. — 450
Riekstiņš, V. — 231
Rimša, A. — 130
Ritums, A., Dr. — 43
Robiņš, M., kpt. — 229, 230, 231, 234, 235, 236, 272
Rode, ģen. — 39
Roe, ģen. — 297
Roga, Dr. — 43
Rolavs, J. — 448, 449
Romāns, J., māc. — 72, 87, 91, 101, 205, 230, 240, 245, 252, 260, 271
Ronis, A. — 104
Ronis, Andris — 379
Ronītis, A. — 221
Rops, A. — 203, 204, 225
Rotovs, ģen. — 109, 110
Roze, kpt. — 187
Rozenbachs — 186
Rozenbergs, A. — 190, 191, 213, 216
Rozenbergs — 471
Rosenfield, H. — 466
Rozentāls, A., pltn. — 443
Rozentāls, G., kpt. — 366
Rozentāls, V. — 213
Rozīte, A., maj. — 444
Rozītis — 286
Rozītis, J. — 272
Rozītis, O. — 251
Rožkalns, A. — 247
Rožkalns, O. — 63, 69, 78
Rubenis, J., kpt. — 431
Rubess, B. (V. Degsme) — 71, 75, 76
Rubins, A. — 218
Rubis, V., kpt. — 80, 213
Ručs, prāv. — 39, 44, 87
Rudaks, O., vltn. — 465
Rudens — 446
Rudušs, A. — 433
Rudzītis — 455
Rudzītis, J. — 190
Rudzītis, K., kpt. — 47, 64, 88, 89
Rudzītis, kpt. — 455
Ruks, maj. — 192
Ruks, H. — 190
Rumpēteris, sen. — 47
Rundiks, A., Dr. — 229
Ruņģis, D. — 213
Ruņģis, N. — 274, 300, 301
Ruperts, A. — 331, 367
Ruperts, plkv. — 331
Ruperts, L., Dr. — 331
Rusaks, F. — 76
Rusmanis, pltn. — 170
Rusovs, J. — 180
Rutenbergs, K. — 153
Rutenbergs, V., kpt. — 393
Rutks, V. — 112

S

Sakse — 181
Salenieks, A. — 314, 432, 433, 434, 435, 436, 440
Salenieks, R. — 202, 213, 399, 432
Salgalis — 85

Saliņš — 187
Salmiņš, A., kpt. — 435
Salmiņš, J. — 217
Salmiņš, P. — 271
Salna, E. — 79
Salnājs, A. — 251
Salnājs, P. — 252, 264, 271
Sals, E. — 79, 80
Samuel, capt. — 466
Sams, J. — 216
Sanders, V., prāv. — 295
Sanders, I., pltn. — 442
Sarma, A., Dr. — 227, 228
Saulīte, kpt. — 241, 272
Saulītis, V. — 187
Sautiņš — 379
Savickis, A. — 248
Sebris, J. — 44, 62, 66, 67
Sebris, P. — 66
Sedals, J. — 69
Sēja, J. — 200
Selga, L. — 92
Selga — 448
Sepe-Eše, L. — 234
Sevilis, A. — 460
Shumaker, pltn. — 260
Sietnieks, A. — 104
Sietnieks, R. — 213
Silarājs, R. — 455
Sildegs-Millers, J. — 191
Silenieks, B. — 104
Silenieks, J. — 71
Silgailis, A., vplkv. — 273, 274, 276, 277, 278, 279, 281, 283, 467, 471, 473
Siliņš — 69
Siliņš, A. — 82
Siliņš, A. — 460
Siliņš, H. — 78
Siliņš, Dr., kpt. — 463, 464
Sīlis, kpt. — 158
Siljakovs, K. — 225, 231, 237, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 271, 272
Siļķe, A. — 105
Sīmanis, H., vltn. — 285, 286, 291
Simansons, D., ģen. — 474
Simons, J., pltn. — 442
Simsons, J., pltn. — 425
Sīpoliņš — 153
Sīrs, E. — 118, 120
Sīvgals, P., pltn. — 442
Sjazda, maj. — 209
Skadiņš, R. — 303, 304, 305, 308
Skaistlauks, E. — 213
Skaistlauks, G. — 200, 202, 210, 272, 211, 212, 213
Skaistlauks, I. — 36, 202
Skaistlauks, V., ģen. — 197, 199, 205, 206, 212, 276, 298
Skaistozols — 202
Skalbe, T. — 69
Skapars, A. — 70, 71, 85
Skrēbers, A. — 467
Skuja, ltn. — 219
Skuja, T. — 460
Skujiņš, P. — 230, 231
Skurupijs, E. — 370
Slokenbergs, māc. — 110
Smelters, māc. — 294
Smile, vltn. — 154, 163, 164
Smilga, P. — 246
Smiltnieks, kpt. — 277
Smukša, L. — 304
Smythe, marš. — 302
Soikāns, J. — 446, 449
Sommers — 463
Spāde, kpt. — 57
Spāde, adm. — 473
Spāģis, Ž. — 130
Spaksis, V. — 321, 322
Spekke, prof. — 260
Spoģis, Ž. — 104
Sproģis — 40
Sproģis — 130
Sproģis, K. — 251
Sproģis, L. — 358, 359, 367
Sproģis, V. — 192
Sproģis, kpt. — 160
Spulde, J. — 28
Stabiņš, A. — 219, 223

Stabule, L. — 57, 58
Stakle, J. — 228, 229
Staltnieks, A. — 78
Staņislavskis — 66
Steinbergs, vltn. — 465
Steinbergs, H. — 246
Stemmanis — 447
Stendzenieks — 43
Stesers, V. — 110
Stilbiņš, B., vltn. — 454
Stīpnieks, A. — 444
Stockeby, pltn. — 96
Stockhausen, ģen. — 38
Stopnieks, G. — 82, 338, 346
Straube, Dr. — 66
Straudovskis, J. — 433
Strautmanis, J., maj. — 444
Straume, J., māc. — 448
Straume, M., plkv. — 387, 441
Straupenieks, I., maj. — 444
Strautiņš, A. — 229, 241, 262
Strautmanis, E., vltn. — 366
Strautnieks, A. — 367
Strauts, A. — 213
Strauts, Al. — 252
Strauts, J. — 455
Strauts, V., Dr. — 41
Strautzelis — 26
Strazdas — 279, 281
Strazdiņš, I. — 104
Strazdiņš, O. — 69
Strazdiņš, R. — 69, 91
Street, maj. — 286
Strēlnieks, T. — 130
Strenge, J. — 74
Strobels, F., pltn. — 442
Stroķis — 85
Stukmanis — 455
Stupāns, J. — 28, 467
Sudars, V. — 343
Sudmalis, L., pltn. — 442
Sudrabiņš, J. (Vestfālis) — 74, 75, 81
Sulainis, I. — 367
Supe, M. — 193
Sūsa, D. — 365
Sviķeris, E. — 76
Svirskis — 446

Š

Schofields, maj. — 293
Schulze, ģen. — 37, 38
Ščadrinieks, D. — 28
Šefers, O. — 213
Šenbruns, N., kpt. — 213, 218
Šeremetjevs, A. — 108
Šerners, ģen. — 13
Šics, kpt. — 277
Šilde, Ā. — 29, 178, 195
Šimanis, A. — 69, 77, 78, 80
Šips, maj. — 476
Širmelis — 187
Šitcs — 69
Šlaukstiņš — 355
Šleips, ltn. — 448
Šlesers, J., maj. 444
Šmits, maj. — 154, 155, 158, 159, 163, 164
Šmits, A. — 103
Šmits, A., vltn. — 460
Šmits, E. — 367
Šmits, I. — 104
Šmits, Im. — 130
Šmits, K. — 62
Šmits, L. — 105
Šņoriņš, V. — 231, 232, 236, 271
Šrāders, G., maj. — 444
Štagars, L. — 180
Štāls — 225
Šteinbergs, J., kpt. — 314, 433, 438, 440
Šteinbergs, A., ltn. — 465
Šteinhards, E. — 81
Štenbergs, A. — 283
Šternbergs, prof. — 201
Šternbergs, R. — 192, 193
Štraubs, V. — 78, 88, 89, 91
Štrauchs, A. — 211
Štrausa — 450
Štrauss, J. — 377

Šturma — 353
Šube, J., plkv. — 393, 441
Šuberts, ltn. — 189
Šubins, N. — 202, 213
Šulcs, ģen. — 185
Šulcs, kpr. — 70, 71, 85
Šulcs, A. — 130
Šulcs, H. — 104
Šulcs, K. — 215, 261
Šulcs — 225
Šulmanis, N. — 228
Šupulnieks — 286
Šupulnieks, A., ltn. — 460
Švarcbachs — 52
Švarcs, L. — 446

T

Tālums, S. — 455
Travesis, G., vltn. — 313, 419, 421, 422, 423
Tauriņš, V. — 455
Teichmanis, prof. — 28, 44
Teivans, L. — 317
Telmanis, F., pltn. — 4677, 471
Templins, plkv. — 110
Tēraudiņš — 455
Ters, A. — 190
Thorma — 281
Tīdemanis — 286, 291
Tilmanis — 225
Tiltiņš, ltn. — 240
Tiltiņš, O., kpt. — 455
Timmermanis — 204
Timrots, E. vltn. — 467
Tipsis, A. — 205
Tīrums, A. — 193
Tirziņš, J. — 229
Tjarve, J. — 257, 258, 259
Tobias, A. — 212
Tomass, A., maj. — 71, 89, 92
Trēziņš, maj. — 39
Trops — 65
Tums, V. — 368
Turaids, D., maj. — 444
Turaids, T., j. kpt. — 388
Turks, J., prāv. — 27, 200, 201, 213, 434, 435, 436
Tūte, J., kpt. — 465, 467, 470

U

Ugne, Z. — 455
Ulbergs — 85
Ulmanis, Dr. — 474, 481
Uļuks, kpt. — 310
Upe — 240, 241
Upenieks, A., kpt. — 213
Upenieks, A. — 130
Upītis — 168, 169
Upītis, E. — 348
Unreins, plkv. — 211
Utināns, J. — 92
Ūdris, V. — 103

V

Vācietis, J. — 339
Vaitkevičius, E. — 218
Valdmanis, A. — 39
Valdmanis, T., maj. — 444
Valentīns, V. — 104, 130
Valentīns, plkv. — 278, 279, 280, 281, 283, 288
Vallens — 286
Valtere — 76
Valtere, E. — 297
Valters, kpr. — 462
Valters, M. — 73, 74
Valters, P. — 274, 277, 283, 285, 286, 287, 288, 290, 291, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300
Valters, V. — 47
Vanags, A. — 84
Vanags, J. — 190
Vanags — 291
Vanderstam — 218
Vankins, J., Dr. — 227, 261
Vanuška, V., vltn. — 430
Varavs — 200
Vasariņš, P. — 75, 76

Vasilijs — 69
Vaskans, K. — 193
Vatsons, ģen. — 198, 201
Veckalniņš, pltn. — 449
Veide, J. — 180
Veidemanis, R., kpt. — 213
Veidemanis — 287, 296
Veidmanis, J. — 455
Veinbergs, Dr. — 44
Veisa — 112
Veiss, plkv. — 468, 469
Veiss, arch. — 69
Veldre, E. — 221
Vevers, J. — 178
Velmers, K., maj. — 213
Venners, J. — 466
Vērsāns, E., kpt. — 470
Vērzemnieks, E. — 63, 67, 88, 89, 90
Vesijs, ģen. — 317
Vesmanis, A. — 217, 271
Vesmanis, K. — 69
Vestena — 44
Vētra — 326
Vētra — 432
Vētra, M. — 447
Vētra, N., prof. — 39
Vētra, P., maj. — 444
Vēveris, A., kpt. — 47, 61, 62, 64, 72
Vēveris, E. — 218
Vidzemnieks, plkv. — 191
Vieglais — 455
Vikmanis — 455
Vīksne, pltn. — 37, 277, 281, 462
Vīksne, ltn. — 460, 462
Vīksne, E. — 460
Vīksne, J., plkv. — 315, 425, 441
Vilciņš, A., Dr. — 271
Vilciņš, E. — 102
Vilciņš, J. — 190
Vilinskis — 187
Vilipsons — 69
Villensons, J., plkv. — 389, 441
Vīnakmens, A., kpt. — 390
Vīnakmens, J., — 390
Vinčels, A. — 127, 130, 467
Viņčels, G., pltn. — 442
Vinovskis, V. — 192
Virsaitis, F., ģen. — 474
Visgaušs, M. — 213
Vītenis, Z., doc. — 63, 67
Vitenbergs, pltn. — 477
Vītols, Dr. — 101
Vītols, E. — 43, 225
Vītols, H. — 196, 227, 228, 229
Vītols, J. — 469
Vītols, P., ltn. — 460
Vitre — 198
Voitkus, māc. — 57
Volgrens, plkv. — 211
Vuke, V. — 110
Vulfs, ģen. — 115, 116
Watsons, maj. — 295, 296, 297
Wulf, maj. — 58

Z

Zadvinskis, I., maj. — 444
Zaķis — 44
Zaļais, kpr. — 43
Zalcmanis, ltn. — 458
Zaļinskis, A. — 70, 71, 85
Zālīte, B. — 318
Zālītis, B. — 104
Zālītis, Bruno — 130
Zaļkalns, G., pltn. — 442
Zandbergs, A. — 88, 91
Zandbergs, F. — 455
Zariņš, B., maj. — 444
Zariņš, K., sūtnis — 39, 108, 109, 110, 111, 121, 122, 205, 206, 280, 281
Zariņš, R. — 78, 79
Zēbauers, V., kpt. — 366
Zebeliņš — 43
Zēgners, J. — 229, 247, 248, 250, 251, 263, 264, 298
Zeidemanis, R. — 28, 29
Zemgals, E. — 81
Zemītis, D., plkv. — 366
Zemzars, J. — 444
Zenders — 190

Zibens, P. — 455
Zibens, ltn. — 465
Zieds, E. — 105
Zieds — 130
Zieds — 186
Zīle-Graubiņa, M. — 296
Zilvers, kpt. — 170, 454, 461
Zīmulis, J. — 433
Ziņģis, māc. — 33
Ziplāns, E., vltn. — 475
Zirnis — 455
Zirnis, T. — 125, 130
Zoltners, V. — 63
Zommers, B. — 221
Zommers, K. — 219, 221
Zuika, R. — 39, 44, 435
Zuļģis, R. — 75, 79, 85
Zuments, N., ltn. — 460
Zunde, T. — 78
Zvanītājs, J., pltn. — 415, 442
Zvejnieks — 189
Zvirgzdiņš, A. — 70

Ž

Žagars, ltn. — 465
Žagars, A., maj. — 444
Žebris — 455
Želežņikovs — 190
Žumburs — 200

Satura rādītājs

Metimne — TU ... 7
Ievadvārdi ... 9
I GŪSTS
Vispārējs pārskats par latviešu karavīru gūsta gaitām ... 11
Amerikāņu gūstā
Pēteris Aigars — Vecais karavīrs ... 20
A. Grava — Manas gūsta gaitas ... 21
Jāzeps Stupāns — Neredzīgie latviešu karavīri gūstā ... 28
Alfr.-Jānis Bērziņš par savu gūstu ... 29
Arnolds Ābele — Dachavā ... 31
Andrejs Ezermalis atceras ... 35
Angļu gūstā ... 36
Putlosa ... 37
Skolotāja Pēteŗa Kalniņa atzīmes par jauniešiem Putlosā ... 45
Visvaldis Valters — Tādas bija beigas ... 47
Viktors Irbe — Cīņām beidzoties ... 52
Jānis Ivans stāsta ... 56
Cēdelgema
Pārdomas par gūstu ... 59
Pārskats par latviešu karavīru kultūrāli-sabiedrisko dzīvi ... 61
aprūpes daļa ... 61
skola — kursi ... 64
akadēmiskā sekcija ... 67
karavīru māksla ... 68
koŗi ... 70
rakstnieki ... 74
žurnālisti, periodika ... 75
bibliotēka ... 82
Egils Kalme — Nometnes teātŗa kopa ... 83
varietē ... 84
mūzikas kursi ... 87
reliģiskā aprūpe ... 87
Skauti gūstā ... 87
Jāzeps Utināns — Invalidu dzīve ... 92
Iekšējā dzīve ... 94
Statistika ... 96
Igauņu virsnieks stāsta ... 100
Franču gūsts ... 101
Mācītāja J. Romāna apmeklējumi gūstekņu nometnēs ... 101
Kaŗa izpalīgs (Kampfhelfer) Elmārs Zieds stāsta ... 105
Latvieši — gūstekņi Anglijā ... 108
Latviešu kaŗa gūstekņi Italijā ... 111
Austris Ķirsis — Atmiņas par gūstu Italijā ... 112

Ēģiptē 121
No R. Dambīša piezīmēm 122
Alžīrijā 130
Padomju gūstā: 130
Latviešu kaŗavīru gaitas Sibirijas Gulaga nometnēs 131
5000 latviešu kaŗavīru Katina Padomju Krievijā 131
Roberta R. gaitas 132
Latviešu leģionārs par gūstu Padomijā stāsta 134
Cēzara Dankera atmiņas 137
Vilis Dāboliņš atceras 144
Pltn. Rēberga grupas gaitas 154
Kaŗavīra stāsts 167
Edgara Liepiņa piezīmes 170
Repatrianti no gūstekņu nometnēm 173
Repatriācija 173
Latviešu kaŗavīri — repatrianti no gūsta nometnēm 174

II NACIONĀLIE PARTIZĀNI 177
Latviešu partizānu dziesma 177
Vispārējais apraksts par latviešu nacionālo partizānu darbību Latvijā 178
Vācu kaŗavīra stāsts 183
Kāda jaunieša — latviešu nacionālo partizānu atbalstītāja stāsts 185
Kādas partizānu grupas likvidēšana 187
Ko par latviešu nacionāliem partizāniem raksta padomju izdevumi 191

III LATVIEŠU SARDŽU UN DARBA VIENĪBAS 195
Latviešu sardžu un darba vienības ASV dienestā 195
Voldemārs Skaistlauks — Sardžu vīri 197
Voldemārs Skaistlauks — Darba vīri 197
Virsaiša Viestura sardžu rota — 8920. Rt. 198
4027. baltiešu sardžu rota 215
4099. latviešu sardžu rota 216
4054. darba rota 218
8252. būvrota 226
8850. būvrota 240
8361. būvrota 246
7566. transporta rota 250
7132. būvrota 251
3334th LS Liaison Detachment (sakaru vienība) 254
8503. būvrota 254
8717. LSCO (darba rota) 261
Latviešu palīgdienesta vienības pie ASV armijas Eiropā 262
Palīgdienesta vienību personāls, uzdevumi un nākotne 266
Palīgdienesta vienībās nodarbināto statuss, apgāde un atalgojums 267
ASV armijas palīgvienību latviešu virsnieku saraksts 271

Latviešu dienests Britu Reinas armijas sardžu vienībās (MSO) 273
Pramalds Valters — 323. transporta vienība 283
Elmārs Krūka — Latviešu sardžu vīri Bikeburgā 302
Reinholds Skadiņš — MSO sardžu suņu vienības „C" rotas apskats 303
Jānis Ivans — Latviešu gūstekņu darba rota pie kaņadiešiem 308
Franču armijas dienestā 309

IV LATVIEŠU KAŖAVĪRI BRĪVĀS PASAULES VALSTU MILITĀRĀ DIENESTĀ
Marts Kalns — Miegaina nakts bunkurā 311
Vilmārs Kukainis — Pārskats par latviešiem brīvās pasaules bruņotos spēkos 312
Ernests Bonaparts — Īss pārskats par Franču ārzemnieku leģionu 317
Viesturs Kandis — Latvieši Franču ārzemnieku leģionā 320
V. Balodis — Atmiņas par kaŗadienestu trejādās uniformās 326
Gunārs Stopnieks — No Tiesu pils līdz Korejai 338
Edvīns Upītis — Ievainotā stāsts 348
Visvaldis Mangulis — Izlūkgājieni Korejā 357
Alfons J. Mednis — „U.S. Marine Corps" 363
Zigurds J. Lieljuris — Ar šauteni plecos no bērna kājas 368
Eižens Skurupijs — ASV obligātais kaŗadienests 370
Marģers Cubins — Iesauktā dienests Amerikā 378
Vilnis O. Ātrens — Dienests būvdarbos Vācijā 379
Zigurds Bērzups — Divi gadi zem zvaigžņotā karoga 381
Sigurds O. Krolls — Mani gadi ASV gaisa spēkos 383
Rūta Kļaviņa — Pirmā latviešu pulkvede 391
Vilnis E. Ķilpe — Latvieši ASV publiskās veselības dienestā 394
Visvaldis Ķimenis — Armijas dienestā četros kontinrntos 396
Ilmārs H. Dambergs — ASV bruņoto spēku organizācija un pieredze Vietnamā 401
Sigurds Andersons — Kanadas bruņotie spēki 412
Jānis Ivans — Karaliskajā Kanadas armijā 416
Guntis I. Tannis — Lidojums no Latvijas uz Utopiju 419
Jānis Ātrens — Austrālijas kaŗaspēks 424
Elmārs Kociņš — Britu kopvalsts Robežvīru Leģions 427
R. Salenieks — Vēl cīņa nav galā 432
Apbalvotie latviešu kaŗavīri 440
Goda saraksti 441

V PAPILDINĀJUMI UN LABOJUMI
Alberts Eglītis — Latviešu kaŗa ziņotāji Otrā pasaules kaŗā 445
Artūrs Ludriksons — Kad vācu kaŗaspēks Otrā pasaules kaŗā sasniedza Rīgu 452
Papildinājums par aviācijas kpt. Salmiņa likteni 453
Kpt. K. Krastiņš paskaidro 454

Papildus saraksts par I šķiras Dzelzskrusta kavalieŗiem 454
V. V. Grundmaņa papildinājums 455
Trešie vada komandieŗu kursi Bolderājā 455
Kpt. Jānis M. Meiers par:
— pltn. Deglavu 456
— latviešu sevišķo kaŗa tiesu 456
— sevišķu uzdevumu btl. nr. 1 457
— sevišķu uzdevumu btl. nr. 2 459
— latviešu pulcēšanās vienību 463
Kpt. Jānis Tūte par I/15. Art. pulku 465
Latviešu kaŗavīru stāvoklis izceļojot 465
Recenzijas 467
ASV bruņoto spēku nopelnu apbalvojumu tulkojumi 483
ASV bruņoto spēku dienesta pakāpju tulkojumi 483
Īss bibliografisks kopsavilkums angliski 486
Grāmatā pieminēto personu saraksts 489

5.10

LATVIJAS NACIONALA BIBLIOTEKA
0306037657

90-4
869 IX